

ШКОЛСКИ ПРОГРАМ ОШ „Аца Маровић“ Косово Поље

ЗА ПЕРИОД ОД 01.09.2025. ДО 31.08.2029.
ГОДИНЕ

2025.

На основу члана 119 став 1 тачка 2, а у вези са чланом 61 Закона о основама система образовања и васпитања („Сл. гласник РС“ бр.88/17 и 27/18) Школски одбор ОШ „Аца Маровић“ донео је

Школски програм за период 01.09.2025. ДО 31.08.2029.год.

дел.бр._____ од 30.06.2025

Директор школе

Председник Школског одбора

(Виолета Костић)

(Драгана Максимовић)

САДРЖАЈ:

ЦИЉЕВИ ШКОЛСКОГ ПРОГРАМА	9
НАША ШКОЛА	9
Историјат постанка школе	9
Школа данас	9
ПОЛАЗНЕ ОСНОВЕ	10
НАЗИВ, ВРСТА И ТРАЈАЊЕ ПРОГРАМА ОБРАЗОВАЊА	11
ЦИЉЕВИ ОБРАЗОВАЊА И ВАСПИТАЊА	12
ИСХОДИ ОБРАЗОВАЊА И ВАСПИТАЊА	13
КЉУЧНЕ КОМПЕТЕНЦИЈЕ	14
ОПШТЕ МЕЂУПРЕДМЕТНЕ КОМПЕТЕНЦИЈЕ	15
ПЛАН НАСТАВЕ И УЧЕЊА ОСНОВНОГ ОБРАЗОВАЊА И ВАСПИТАЊА	16
ПРВИ ЦИКЛУС	16
ДРУГИ ЦИКЛУС.....	17
ПРВИ ЦИКЛУС ОБАВЕЗНОГ ОБРАЗОВАЊА.....	19
ПРВИ РАЗРЕД	19
ПРОГРАМИ ОРИЈЕНТИСАНИ НА ИСХОДЕ И ПРОЦЕС УЧЕЊА	19
СРПСКИ ЈЕЗИК	21
ЕНГЛЕСКИ ЈЕЗИК	30
МАТЕМАТИКА	32
СВЕТ ОКО НАС	34
ЛИКОВНА КУЛТУРА.....	40
МУЗИЧКА КУЛТУРА.....	42
ФИЗИЧКО И ЗДРАВСТВЕНО ВАСПИТАЊЕ.....	50
ДИГИТАЛНИ СВЕТ	58
ГРАЂАНСКО ВАСПИТАЊЕ.....	62
ДРУГИ РАЗРЕД.....	64
СРПСКИ ЈЕЗИК	64
ЕНГЛЕСКИ ЈЕЗИК	73
МАТЕМАТИКА	74
СВЕТ ОКО НАС	77
ЛИКОВНА КУЛТУРА.....	85
МУЗИЧКА КУЛТУРА.....	92
ФИЗИЧКО И ЗДРАВСТВЕНО ВАСПИТАЊЕ.....	103
ФИЗИЧКО И ЗДРАВСТВЕНО ВАСПИТАЊЕ	116
ДИГИТАЛНИ СВЕТ	118
ГРАЂАНСКО ВАСПИТАЊЕ	119

ТРЕЋИ РАЗРЕД.....	123
СРПСКИ ЈЕЗИК	123
ЕНГЛЕСКИ ЈЕЗИК	133
МАТЕМАТИКА	136
ПРИРОДА И ДРУШТВО.....	139
ЛИКОВНА КУЛТУРА.....	150
МУЗИЧКА КУЛТУРА.....	159
ФИЗИЧКО И ЗДРАВСТВЕНО ВАСПИТАЊЕ	168
ДИГИТАЛНИ СВЕТ	181
ГРАЂАНСКО ВАСПИТАЊЕ	189
ЧЕТВРТИ РАЗРЕД.....	196
СРПСКИ ЈЕЗИК	196
ЕНГЛЕСКИ ЈЕЗИК	204
МАТЕМАТИКА	223
ПРИРОДА И ДРУШТВО.....	225
ЛИКОВНА КУЛТУРА.....	234
МУЗИЧКА КУЛТУРА.....	239
ФИЗИЧКО И ЗДРАВСТВЕНО ВАСПИТАЊЕ	244
ПРОЈЕКТНА НАСТАВА.....	Error! Bookmark not defined.
ВЕРСКА НАСТАВА – ПРВИ ЦИКЛУС	255
ВЕРСКА НАСТАВА - ПРАВОСЛАВНИ КАТИХИЗИС.....	255
ДРУГИ ЦИКЛУС ОБАВЕЗНОГ ОБРАЗОВАЊА	261
СРПСКИ ЈЕЗИК	261
СРПСКИ ЈЕЗИК И КЊИЖЕВНОСТ– ПЕТИ РАЗРЕД.....	261
СРПСКИ ЈЕЗИК И КЊИЖЕВНОСТ- ШЕСТИ РАЗРЕД	271
СРПСКИ ЈЕЗИК И КЊИЖЕВНОСТ- СЕДМИ РАЗРЕД.....	283
СРПСКИ ЈЕЗИК И КЊИЖЕВНОСТ- ОСМИ РАЗРЕД.....	292
ЕНГЛЕСКИ ЈЕЗИК	301
ЕНГЛЕСКИ ЈЕЗИК – ПЕТИ РАЗРЕД.....	301
ЕНГЛЕСКИ ЈЕЗИК– ШЕСТИ РАЗРЕД.....	310
ЕНГЛЕСКИ ЈЕЗИК – СЕДМИ РАЗРЕД	317
ЕНГЛЕСКИ ЈЕЗИК – ОСМИ РАЗРЕД	331
ЛИКОВНА КУЛТУРА.....	344
ПЕТИ РАЗРЕД.....	344
ШЕСТИ РАЗРЕД.....	347
СЕДМИ РАЗРЕД	348
ОСМИ РАЗРЕД	349
МУЗИЧКА КУЛТУРА.....	351

ПЕТИ РАЗРЕД.....	351
ШЕСТИ РАЗРЕД.....	354
СЕДМИ РАЗРЕД.....	356
ОСМИ РАЗРЕД.....	358
ГЕОГРАФИЈА.....	361
ПЕТИ РАЗРЕД.....	361
ШЕСТИ РАЗРЕД.....	367
СЕДМИ РАЗРЕД.....	372
ОСМИ РАЗРЕД.....	382
ИСТОРИЈА.....	393
ПЕТИ РАЗРЕД.....	393
ШЕСТИ РАЗРЕД.....	399
ОСМИ РАЗРЕД.....	412
ФИЗИКА.....	426
ШЕСТИ РАЗРЕД.....	428
СЕДМИ РАЗРЕД.....	438
ОСМИ РАЗРЕД.....	444
МАТЕМАТИКА.....	454
ПЕТИ РАЗРЕД.....	455
ШЕСТИ РАЗРЕД.....	459
СЕДМИ РАЗРЕД.....	464
ОСМИ РАЗРЕД.....	467
БИОЛОГИЈА.....	473
ПЕТИ РАЗРЕД.....	475
ШЕСТИ РАЗРЕД.....	480
СЕДМИ РАЗРЕД.....	484
ОСМИ РАЗРЕД.....	486
ХЕМИЈА.....	489
7. РАЗРЕД.....	490
8. РАЗРЕД.....	491
ФИЗИЧКО И ЗДРАВСТВЕНО ВАСПИТАЊЕ.....	495
5. РАЗРЕД.....	495
ШЕСТИ РАЗРЕД.....	512
7. РАЗРЕД.....	515
8. РАЗРЕД.....	527
ТЕХНИКА И ТЕХНОЛОГИЈА.....	545
ПЕТИ РАЗРЕД.....	546
ШЕСТИ РАЗРЕД.....	547

СЕДМИ РАЗРЕД	549
ОСМИ РАЗРЕД	554
ИНФОРМАТИКА И РАЧУНАРСТВО	558
ПЕТИ РАЗРЕД.....	559
ШЕСТИ РАЗРЕД.....	561
СЕДМИ РАЗРЕД	563
ОСМИ РАЗРЕД	569
ОБАВЕЗНИ ИЗБОРНИ ПРЕМЕТИ.....	576
РУСКИ ЈЕЗИК.....	576
ГРАЂАНСКО ВАСПИТАЊЕ	602
ПЕТИ РАЗРЕД.....	602
ШЕСТИ РАЗРЕД.....	604
СЕДМИ РАЗРЕД	607
ОСМИ РАЗРЕД	609
ВЕРСКА НАСТАВА - ПРАВОСЛАВНИ КАТИХИЗИС.....	614
5. разред.....	614
6. разред.....	615
7. разред.....	616
8. разред.....	617
СЛОБОДНЕ НАСТАВНЕ АКТИВНОСТИ	619
ИЗБОРНИ ПРЕДМЕТИ	619
РОМСКИ ЈЕЗИК СА ЕЛЕМЕНТИМА НАЦИОНАЛНЕ КУЛТУРЕ	619
ВАННАСТАВНЕ АКТИВНОСТИ –ПРВИ ЦИКЛУС	632
ДРАМСКА СЕКЦИЈА.....	632
ЛИТЕРАРНА СЕКЦИЈА.....	633
РЕЦИТАТОРСКА СЕКЦИЈА	635
ЛИКОВНА СЕКЦИЈА.....	635
ВАННАСТАВНЕ АКТИВНОСТИ-ДРУГИ ЦИКЛУС	636
СЕКЦИЈА РЕЦИТУЈЕМ, ГЛУМИМ, ПИШЕМ.....	Error! Bookmark not defined.
СЕКЦИЈА ЉУБИТЕЉИ СТРАНИХ ЈЕЗИКА	637
СЕКЦИЈА ИСТОРИЈСКИ ЗАБАВНИК.....	Error! Bookmark not defined.
СЕКЦИЈА ВИРТУЕЛНО ПУТОВАЊЕ	638
СЕКЦИЈА ГЕНИЈАЛЦИ.....	Error! Bookmark not defined.
СЕКЦИЈА МИКРОБИТ И ПРОГРАМИРАЊЕ	640
БИОЛОШКО - ЕКОЛОШКА СЕКЦИЈА	641
СЕКЦИЈА ТАМО ГДЕ ЈЕ ЛОПТА	642
ПРОГРАМ КУЛТУРНИХ АКТИВНОСТИ	643
Вашар спретних руку.....	643
Школска слава- Свети Сава.....	644

Дан отворених врата	644
Вођење летописа	644
ПРОГРАМ ШКОЛСКОГ СПОРТА И СПОРТСКИХ АКТИВНОСТИ	645
ПРОГРАМ ЗАШТИТЕ ОД ДИСКРИМИНАЦИЈЕ, НАСИЉА, ЗЛОСТАВЉАЊА И ЗАНЕМАРИВАЊА И ПРОГРАМИ ПРЕВЕНЦИЈЕ ДРУГИХ ОБЛИКА РИЗИЧНОГ ПОНАШАЊА.....	645
ПРОГРАМ ПОСТУПАЊА УСТАНОВЕ У КРИЗНИМ ДОГАЂАЈИМА.....	641
ПРОГРАМ ПРОФЕСИОНАЛНЕ ОРИЈЕНТАЦИЈЕ.....	656
ПРОГРАМ ЗДРАВСТВЕНЕ ЗАШТИТЕ	659
ЗДРАВСТВЕНО ВАСПИТАЊЕ	659
ПРОМОВИСАЊЕ ЗДРАВИХ СТИЛОВА ЖИВОТА	661
ПРОГРАМ ПРЕВЕНЦИЈЕ БОЛЕСТИ ЗАВИСНОСТИ	662
ПРОГРАМ СОЦИЈАЛНЕ ЗАШТИТЕ.....	662
ПРОГРАМ ЗАШТИТЕ ЖИВОТНЕ СРЕДИНЕ	663
ПРОГРАМ САРАДЊЕ СА ЛОКАЛНОМ САМОУПРАВОМ	665
ПРОГРАМ САРАДЊЕ СА ПОРОДИЦОМ	665
ПРОГРАМ ШКОЛСКЕ БИБЛИОТЕКЕ.....	669
МАРКЕТИНГ - ШКОЛСКИ САЈТ И ДРУШТВЕНЕ МРЕЖЕ	673
ЂАЧКИ ПАРЛАМЕНТ	673
ИНДИВИДУАЛНИ ОБРАЗОВНИ ПЛАНОВИ	674
ПРОГРАМ БЕЗБЕДНОСТИ И ЗАШТИТЕ НА РАДУ.....	675
НАСТАВА НА ДАЉИНУ.....	Error! Bookmark not defined.

ЦИЉЕВИ ШКОЛСКОГ ПРОГРАМА

Школски програм је документ на основу којег се остварује развојни план, принципи, циљеви и стандарди постигнућа ученика и укупан образовно-васпитни рад у школи и представља основу на којој сваки наставник и стручни сарадник планира и реализује свој рад према поребама ученика и родитеља, односно старатеља и локалне заједнице.

Школски програм омогућава оријентацију ученика и родитеља, односно старатеља у избору школе, праћење квалитета образовно-васпитног процеса и његових резултата, као и процену индивидуалног рада и напредовања сваког ученика.

Школски програм доноси Школски одбор, по правилу, сваке четврте године.

НАША ШКОЛА

Историјат постанка школе

Основна школа "Аца Маровић" у Косову Пољу основана је 1956. године у улици Цара Душана, као таква ту је била и радила све до краја школске 1998/99. године, јер су је крајем јуна 1999. године окупирали и узурпирани Албанци, а то је било после престанка НАТО бомбардовања. Школске 1999/2000. године ученици наше школе похађали су наставу у ОШ "Угљаре" у Угљару, а са њима су били измештени просветни радници, административно и помоћно особље. Школске 2000/2001. године ученици су из Угљара измештени у зграду Више пословне школе "Св. Сава" у Косову Пољу. - Напомињемо да је цео школски инвентар као и велика школска библиотека, узурпиран јуна 1999. године, када је узурпирана и цела школска зграда. - Нису узурпиране 22 Матичне књиге, Летопис школе као и матична књига радника школе. ОШ "Аца Маровић" у Косову Пољу имала више истурених одељења у којима су били ученици од I-IV разреда, а таква су у Бресју, одељење у Железничкој колонији школа код цркве "Св. Никола" сва у Косову Пољу и одељења по селима: у Угљару, у Кузмину, у Батусима и у Горњем Добреву. - Школске 1988/89. године ОШ "Аца Маровић" се поделила и основана је још једна школа – ОШ "Вук Караџић" у Косову Пољу, а тој школи је припало истурено одељење у Угљару. - ОШ "Аца Маровић" у Косову Пољу је имала 1021 ученика на дан бомбардовања, 24. марта 1999. године, а већ следеће школске године има само 132 ученика. - После бомбардовања ОШ "Аца Маровић" остала је само са једним истуреним одељењем и то у Кузмину, а тако је и данас.

Школа данас

- Као врло важно напомињемо да је зграда Више пословне школе "Св.Сава" - Бресје у Косову Пољу у којој смо и ми, као што смо већ рекли, од школске 2000/01. године готово изгорела у монструозном пожару Албанаца 17. марта 2004. године, а са њом је изгорео и цео школски инвентар од чега посебно издвајамо 22 матичне ЛЕТОПИС ОСНОВНЕ ШКОЛЕ „АЦА МАРОВИЋ“ ЗА ШКОЛСКУ 2020/2021. ГОДИНУ 8 књиге, персоналне досије запослених радника, Летопис школе, школска библиотека са око 8000 хиљада књига, многи дневници и друга важнија документа у администрацији. - После тог пожара поново смо сви који се нисмо разбежали од несреће, отишли у ОШ "Угљаре" у Угљару и ту завршили наставни период школске 2004. године; -Када је поменута изгорела школска зграда генерално реновирана, ми смо се у њу вратили септембра 2004. године и ту смо почели школску 2004/05. годину, а ту смо до 2019. год. због безбедносних разлога деце, наставника и помоћног особља 9.9.2019. прелазимо у нову зграду која се налази у близини зграде Више пословне школе "Св.Сава" Бресје у Косову Пољу, уз сагласност школске управе и Министарства просвете, науке и технолошког развоја.

ПОЛАЗНЕ ОСНОВЕ

Полазне основе за израду Школског програма су:

Закон о основама система образовања и васпитања- Сл.гл.РС бр.88/17 и 27/18

Закон о основном образовању и васпитању Сл.гл.РС , бр. 55/2013, 101/2017 и 27/2018

Статут школе дел.бр.02-330-2/18 од 16.04.2018. год.

Правилник о наставном плану и програму за први и други разред основног образовања и васпитања – Сл.гл.РС, Просв.гл. бр. 10/2004, 20/2004,102005, 3/2006, 15/2006 , 2/2008, 2/2010, 7/2010, 3/2011, 7/2011, 1/2013 и 4/2013

Правилник о наставном плану за први, други, трећи и четврти разред и наставном програму за трећи разред основног образовања и васпитања – – Сл.гл.РС, Просв.гл. бр. 02/2005

Правилник о плану наставе и учења за први циклус основног образовања и васпитања и програму наставе и учења за први разред основног образовања и васпитања – – Сл.гл.РС, Просв.гл. бр. 10/2017

Правилник о допуни Правилника о наставном плану и програму за први и други разред основног образовања и васпитања, – Сл.гл.РС, Просв.гл. бр. 6/2017, 12/2018

Правилник о наставном програму за четврти разред основног образовања и васпитања – – Сл.гл.РС, Просв.гл. бр. 2/2005

Правилник о наставном плану за други циклус основног образовања и васпитања и наставном програму за пети разред основног образовања и васпитања – Сл.гл.РС, Просв.гл. бр. 2/2007

Правилник о изменама и допунама Правилника о наставном плану за други циклус основног образовања и васпитања и наставном програму за пети разред основног образовања и васпитања – Сл.гл.РС, Просв.гл. бр. 6/2017, 8/2018, 9/2017

Правилник о измени Правилника о наставном плану за други циклус основног образовања и васпитања и наставном програму за пети разред основног образовања и васпитања – Сл.гл.РС, Просв.гл. бр. 6/2017, 8/2017, 8/2018, 9/2017, 12/2018

Правилник о наставном програму за шести разред основног образовања и васпитања — Сл.гл.РС, Просв.гл. бр. 11/2008

Правилник о изменама и допуни Правилника о наставном програму за шести разред основног образовања и васпитања — Сл.гл.РС, Просв.гл. бр. 3/2018

Правилник о наставном програму за седми разред основног образовања и васпитања- – Сл.гл.РС, 6/2009.

Правилник о наставном програму за осми разред основног образовања и васпитања , – Сл.гл.РС, Просв.гл. бр. 72/09

Образовни стандарди за крај обавезног образовања, Завод за вредновање квалитета образовања и васпитања, Београд 2009.г.

Образовни стандарди за крај првог циклуса обавезног образовања, Завод за вредновање квалитета образовања и васпитања, Београд, 2011

Правила понашања у ОШ „Васа Стајић“ Нови Сад дел.бр.02-714-2/2018

Правилник о мерама, начину и поступку заштите и безбедности ученика за време боравка у школи и свих активности које организује школа дел.бр.02-681-4/17

НАЗИВ, ВРСТА И ТРАЈАЊЕ ПРОГРАМА ОБРАЗОВАЊА

Основно образовање је обавезно, у трајању од осам година, и одвија се у два циклуса:

први циклус – од првог до четвртог разреда, у облику разредне или разредно-предметне наставе, у трајању од четири године,

други циклус – од петог до осмог разреда, у облику предметне наставе, у трајању од четири године.

У основној школи „Аца Маровић“ настава се реализује на **српском језику**.

У свим разредима има по два одељења.

Разредна и предметна настава се одвија у учионицама. Ученици од петог разреда похађају наставу руског језика (други страни језик), а енглески језик уче од првог разреда.

Настава се у матичној школи реализује у једној смени а у издвојеном одељењу школе у Кузмину у две смене, преподневној и поподневној. Прва смена: пети, шести, седми и осми разред. Друга смена: први, други, трећи и четврти разред.

Распоред звоњења:

Прва смена	Друга смена
1. час 7.30 – 8.10	1. час 13.00 -13.40
2. час 8.15 – 8.55	2. час 13.45 -14.25
3. час 9.10 – 9.50	3. час 14.40 - 15.20
4. час 9.55 – 10.35	4. час 15.25 -16.05
5. час 10.40 – 11.20	5. час 16.10 - 16.50
6. час 11.25 – 12.05	
7. час 12.10 – 12:50	

ЦИЉЕВИ ОБРАЗОВАЊА И ВАСПИТАЊА

Основни циљеви образовања и васпитања су:

обезбеђивање добробити и подршка celovitим развоју детета, ученика и одраслог;

обезбеђивање подстицајног и безбедног окружења за celoviti развој детета, ученика и одраслог, развијање ненасилног понашања и успостављања нулте толеранције према насиљу;

развијање и практиковање здравих животних стилова, свести о важности сопственог здравља и безбедности, потребе неговања и развоја физичких способности;

развијање свести о значају одрживог развоја, заштите и очувања природе и животне средине и еколошке етике, заштите и добробити животиња;

континуирано унапређивање квалитета процеса и исхода образовања и васпитања заснованог на провереним научним сазнањима и образовној пракси;

развијање компетенција за сналажење и активно учешће у савременом друштву које се мења;

пун интелектуални, емоционални, социјални, морални и физички развој сваког детета, ученика и одраслог, у складу са његовим узрастом, развојним потребама и интересовањима;

развијање кључних компетенција за целоживотно учење, међупредметних компетенција и стручних компетенција у складу са захтевима занимања, потребама тржишта рада и развојем савремене науке и технологије;

развој свести о себи, стваралачких способности, критичког мишљења, мотивација за учење, способности за тимски рад, способности самовредновања, самоиницијативе и изражавања свог мишљења;

оспособљавање за доношење ваљаних одлука о избору даљег образовања и занимања, сопственог развоја и будућег живота;

развијање позитивних људских вредности;

развијање осећања солидарности, разумевања и конструктивне сарадње са другима и неговање другарства и пријатељства;

развијање компетенција за разумевање и поштовање права детета, људских права, грађанских слобода и способности за живот у демократски уређеном и праведном друштву;

развој и поштовање расне, националне, културне, језичке, верске, родне, полне и узрастне равноправности, толеранције и уважавања различитости;

развијање личног и националног идентитета, развијање свести и осећања припадности Републици Србији, поштовање и неговање српског језика и матерњег језика, традиције и културе српског народа

и националних мањина, развијање интеркултуралности, поштовање и очување националне и светске културне баштине;

повећање ефикасности употребе свих ресурса образовања и васпитања, завршавање образовања и васпитања у предвиђеном року са минималним продужетком трајања и смањеним напуштањем школовања;

повећање ефикасности образовања и васпитања и унапређивања образовног нивоа становништва Републике Србије као државе засноване на знању.

ИСХОДИ ОБРАЗОВАЊА И ВАСПИТАЊА

Исходи образовања и васпитања су јасни искази о томе шта се од ученика очекује да зна, разуме и способан је да покаже, односно уради након завршеног одговарајућег нивоа образовања и васпитања.

Исходи образовања и васпитања су основа за планирање, праћење и вредновање образовања и васпитања.

Исходи образовања и васпитања представљају способност ученика да:

изрази и тумачи идеје, мисли, осећања, чињенице и ставове у усменој и писаној форми;

прикупља, анализира, организује и критички процењује информације;

користи српски језик, односно језик националне мањине и страни језик у зависности од културног наслеђа и средине, потреба и интересовања;

ефикасно и критички користи научна и технолошка знања, уз показивање одговорности према свом животу, животу других и животних средини;

ради ефикасно са другима као члан тима, групе, организације и заједнице;

зна како да учи;

уме да разликује чињенице од интерпретација;

примењује математичко мишљење и знање у циљу решавања низа проблема у свакодневним ситуацијама;

поуздано, критички и одговорно према себи и другима користи дигиталне технологије;

одговорно и ефикасно управља собом и својим активностима;

ефикасно и конструктивно учествује у свим облицима радног и друштвеног живота, поштује људска права и слободе, комуницира асертивно и ненасилно посебно у растућој разноликости друштва и решавању сукоба;

покреће и spremно прихвата промене, преузима одговорност и има предузетнички приступ и јасну оријентацију ка остваривању циљева и постизању успеха;

остварује идеје, планира и управља пројектима ради постизања циљева који доприносе личној афирмацији и развоју, друштвеној или привредној активности;

схвата свет као целину повезаних система и прилоком решавања конкретних проблема разуме да нису изоловани;

има свест о сопственој култури и разноликости култура, уважава значај креативног изражавања идеја, искустава и осећања путем различитих медија, укључујући музику, књижевност, извођачке и визуелне уметности.

Остваривање исхода образовања и васпитања обезбеђује се укупним образовно-васпитним процесом на свим нивоима образовања и васпитања, кроз све облике, начине и садржаје рада.

КЉУЧНЕ КОМПЕТЕНЦИЈЕ

Кључне компетенције за целоживотно учење су:

- 1) комуникација на матерњем језику: способност изражавања и тумачења концепата, мисли, осећања, чињеница и мишљења у усменој или писаној форми;
- 2) комуникација на страном језику: способност изражавања и тумачења концепата, мисли, осећања, чињеница и мишљења у усменој или писаној форми укључујући вештине посредовања сумирањем, тумачењем, превођењем, парафразиранjem и на друге начине, као и интеркултурално разумевање;
- 3) математичке, научне и технолошке компетенције: основно нумеричко резонување, разумевање света природе, способност примене знања и технологије за људске потребе (медицина, транспорт, комуникације и др.);
- 4) дигитална компетенција: самопоуздано и критичко коришћење информационих и комуникационих технологија за рад, одмор и комуникацију;
- 5) учење учења: способност да се ефективно управља сопственим учењем: планирање, управљање временом и информацијама, способност да се превазиђу препреке како би се успешно учило, коришћење претходних знања и вештина, примена знања и вештина у различитим ситуацијама, индивидуално и/или у групи;
- 6) друштвене и грађанске компетенције: способност да се ефикасно и конструктивно учествује у друштвеном и радном животу и да се ангажују у активном и демократском учешћу, посебно у све разноврснијим заједницама;
- 7) осећај за иницијативу и предузетништво: способност да се идеје претворе у акцију кроз креативност, иновативност и преузимање ризика, као и способност за планирање и управљање пројектима;
- 8) културолошка освешћеност и изражавање: способност да се схвати значај креативних идеја, искустава и емоција у различитим медијима – музика, књижевност, плес, ликовна уметност и друго.

Компетенције из става 1. овог члана, осим оквира традиционалних школских предмета, обухватају и ангажују школска знања на припреми ученика да буду конкурентни и функционални у садашњем и будућем образовном и професионалном простору и да компетентно и активно остварују своје

ОПШТЕ МЕЂУПРЕДМЕТНЕ КОМПЕТЕНЦИЈЕ

Циљ оријентације ка општим међупредметним компетенцијама и кључним компетенцијама је динамичније и ангажованије комбиновање знања, вештина и ставова релевантних за различите реалне контексте који захтевају њихову функционалну примену.

Опште међупредметне компетенције заснивају се на кључним компетенцијама, развијају се кроз наставу свих предмета, применљиве су у различитим ситуацијама и контекстима при решавању различитих проблема и задатака, неопходне су свим ученицима за лично остварење и развој, као и укључивање у друштвене токове и запошљавање и чине основу за целоживотно учење.

Опште међупредметне компетенције за крај обавезног основног образовања и васпитања у Републици Србији су:

компетенција за учење;

одговорно учешће у демократском друштву;

естетичка компетенција;

комуникација;

одговоран однос према околини;

одговоран однос према здрављу;

предузимљивост и оријентација ка предузетништву;

рад са подацима и информацијама;

решавање проблема;

сарадња;

дигитална компетенција.

ПЛАН НАСТАВЕ И УЧЕЊА ОСНОВНОГ ОБРАЗОВАЊА И ВАСПИТАЊА

ПРВИ ЦИКЛУС

ОБАВЕЗНИ НАСТАВНИ ПРЕДМЕТИ	први разред		други разред		трећи разред		четврти разред	
	нед.	год.	нед.	год.	нед.	год.	нед.	год.
Српски језик	5	180	5	180	5	180	5	180
Енглески језик	2	72	2	72	2	72	2	72
Математика	5	180	5	180	5	180	5	180
Свет око нас	2	72	2	72	-	-	-	-
Природа и друштво	-	-	-	-	2	72	2	72
Ликовна култура	1	36	2	72	2	72	2	72
Музичка култура	1	36	1	36	1	36	1	36
Физичко и здравствено васпитање	3	108	3	108	3	108	3	108
Дигитални свет	1	36	1	36	1	36	1	36
УКУПНО	20	720	21	756	21	756	21	756
ИЗБОРНИ НАСТАВНИ ПРЕДМЕТИ								
Верска настава/ грађанско васпитање	1	36	1	36	1	36	1	36
Матерњи језик са ел. нац. Културе- ромски језик	2	72	2	72	2	72	2	72
УКУПНО	23	828	24	864	24	864	24	864

* Предложене теме из области здравственог васпитања сходно узрачном и образовном нивоу ученика и интегрисаним тематским планирањем реализује се кроз обавезне и изборне предмете.

ОБЛИК ОБРАЗОВНО ВАСПИТНОГ РАДА	први разред		други разред		трећи разред		четврти разред	
	нед.	год.	нед.	год.	нед.	год.	нед.	год.
РЕДОВНА НАСТАВА	20-23	720-828	21-24	756-864	21-24	756-864	21-24	756-864
ДОПУНСКА НАСТАВА	1	36	1	36	1	36	1	36
ДОДАТНА НАСТАВА							1	36
НАСТАВА У ПРИРОДИ**	до 7 дана годишње		до 7 дана годишње		до 7 дана годишње		до 7 дана годишње	

ОСТАЛИ ОБЛИЦИ ОБРАЗОВНО ВАСПИТНОГ РАДА	први разред		други разред		трећи разред		четврти разред	
	нед.	год.	нед.	год.	нед.	год.	нед.	год.
Час одељењког старешине	1	36	1	36	1	36	1	36
Ваннаставне активности	1	36	1	36	1	36	1	36
Екскурзије	1-3 дана годишње		1-3 дана год.	1-3 дана год.	1-3 дана год.	1-3 дана год.	1-3 дана год.	1-3 дана год.

ДРУГИ ЦИКЛУС

А. ОБАВЕЗНИ НАСТАВНИ ПРЕДМЕТИ	пети разред		шести разред		седми разред		осми разред	
	нед.	год.	нед.	год.	нед.	год.	нед.	год.
Српски језик и књижевност	5	180	4	144	4	144	4	136
Енглески језик	2	72	2	72	2	72	2	68
Ликовна култура	2	72	1	36	1	36	1	34
Музичка култура	2	72	1	36	1	36	1	34
Историја	1	36	2	72	2	72	2	68
Географија	1	36	2	72	2	72	2	68

[illegible]

Редовна настава	29,5-31,5	1052-1134	30,5-32,5	1098-1170	32-34	1152-1224	32-34	1088-1156
Допунска настава	1	36	1	36	1	36	1	36
Додатна настава	1	36	1	36	1	36	1	36
ОСТАЛИ ОБЛИЦИ ОБРАЗОВНО – ВАСПИТНОГ РАДА								
Час одељењског старешине	1	36	1	36	1	36	1	36
Ваннаставне активности	1	36	1	36	1	36	1	36
Екскурзије	До 2 дана годишње	До 2 дана годишње	До 2 дана годишње	До 2 дана годишње	До 2 дана годишње	До 2 дана годишње	До 3 дана годишње	До 3 дана годишње

Ученицима се нуди могућност да изучавају језике националних мањина са елементима националних култура са листе од 16 језика. У нашој школи се реализује настава руског језика.

ПРВИ ЦИКЛУС ОБАВЕЗНОГ ОБРАЗОВАЊА

ПРВИ РАЗРЕД

ПРОГРАМИ ОРИЈЕНТИСАНИ НА ИСХОДЕ И ПРОЦЕС УЧЕЊА

Програми наставе и учења засновани су на општим циљевима и исходима образовања и васпитања и потребама и могућностима ученика првог разреда. Усмерени су на процес и исходе учења, а не на саме садржаје који сада имају другачију функцију и значај. Садржаји више нису циљ сами по себи, већ су у функцији остваривања исхода који су дефинисани као функционално знање ученика тако да показују шта ће ученик бити у стању да учини, предузме, изведе, обави захваљујући знањима, ставовима и вештинама које је градио и развијао током једне године учења конкретног наставног предмета. Овако конципирани програми подразумевају да оствареност исхода води ка развијању компетенција, и то како општих и специфичних предметних, тако и кључних.

Прегледом исхода који су дати у оквиру појединих програма може се видети како се постављају темељи развоја кључних и општих међупредметних компетенција које желимо да наши ученици имају на крају основног образовања. На путу остваривања циља и исхода кључна је улога наставника који добија значајан простор за слободу избора и повезивање садржаја, метода наставе и учења и активности ученика. Оријентација на процес учења и исходе брига је не само о резултатима, већ и начину на који се учи, односно како се гради и повезује знање у смислене целине, како се развија мрежа појмова и повезује знање са практичном применом.

Рад са ученицима првог разреда захтева уважавање њихових узрасних карактеристика као и чињенице да је то њихов први сусрет са школом. Треба имати у виду да су та иста деца, сада ученици првог разреда, у предшколском периоду учила кроз игру, у интеракцији са социјалним и физичким окружењем. Они имају знања која су развили у свакодневним животним ситуацијама, умеју да

изведу различите активности, умеју нешто да направе, неке задатке да реше, могу и желе да постављају питања, да саопште оно што знају, што су искусили и доживели. Та њихова спонтана искуствена знања треба повезивати са научним знањима која се садржајима школских предмета уводе у наставу. У том повезивању могуће је и потребно бирати садржаје и методе рада којима се стварају ситуације које су погодне да се ученик води кроз зону наредног развоја у различитим областима знања и функционисања. Настава треба да обезбеди сигурну, подстицајну и подржавајућу средину за учење у којој се негује атмосфера интеракције и однос уважавања, сарадње, одговорности и заједништва. Полазећи од датих предметних исхода и садржаја од наставника се очекује да дати програм контекстуализује према потребама конкретног одељења имајући у виду карактеристике ученика, уџбенике и друге наставне материјале које ће користити, техничке услове, наставна средства и медије којима школа располаже као и друге ресурсе школе и локалне средине. Приликом планирања наставе и учења потребно је руководити се:

- индивидуалним разликама међу ученицима у погледу начина, темпа учења и брзине напредовања;
- интегрисаним приступом у којем постоји хоризонтална и вертикална повезаност унутар истог предмета и различитих предмета;
- партиципативним и кооперативним активностима које омогућавају сарадњу;
- превасходно активним и искуственим методама наставе и учења;
- уважавањем свакодневног искуства и знања које је ученик изградио ван школе, повезивањем активности и садржаја учења са животним искуствима ученика и подстицањем примене наученог и свакодневном животу;
- неговањем радозналости, одржавањем и подстицањем интересовања за учење и континуирано сазнавање;
- редовним и осмишљеним прикупљањем релевантних података о напредовању ученика, остваривању предметних исхода и постигнутом степену развоја компетенција ученика.

Полазећи од датих исхода и садржаја наставник најпре, као и до сада, креира свој годишњи (глобални) план рада из кога касније развија своје оперативне планове. Како су исходи дефинисани за крај наставне године, наставник треба да их операционализује прво у оперативним плановима, а потом и на нивоу конкретне наставне јединице. При планирању треба имати у виду да се исходи разликују. Неки се лакше и брже могу остварити, али је за већину исхода потребно више времена и више различитих активности (то се посебно односи на вештине). Интегрисаним приступом настави и учењу са фокусом на партиципативне и кооперативне активности ученика, наставнику се препоручује планирање разноврсних метода, приступа и техника учења и подучавања – истраживачке, пројектне, партиципативне, кооперативне итд. Посебно значајна за развијање компетенција и остваривање исхода је пројектна настава, која се у данашње време све више фокусира на остваривање образовних стандарда и исхода и, како показују резултати најновијих истраживања, прати друштвене промене својом усмереношћу на развијање знања и способности ученика кроз активности планирања, истраживања и тимског рада у оквиру предметног и међупредметног повезивања садржаја. Поред тога, једна од битних особина савременог приступа пројектном раду у настави односи се на коришћење ИКТ у пројектним активностима што обезбеђује ефикасније учење и развијање знања, али и развијање понашања правилног и безбедног коришћења рачунара и интернета. Пројектна настава од ученика захтева бројне активности, међу којима су: самостално

проналажење информација; способност решавања проблема; самостално учење; рад у групи, сарадњу; критички однос према властитом и туђем раду; доношење одлука; аргументовање; усвајање другачијих, нових начина рада; планирање; поштовање рокова и преузимање одговорности.

С обзиром на узраст ученика првог разреда, примерено је да се реализују пројектни задаци где је наставник главни организатор активности, а самосталност ученика се испољава у сегментима пројекта где је то могуће. Наставник пружа подршку свим ученичким активностима у току пројекта, а у првом разреду често и помоћ. Повремене тешкоће у комуникацији и сарадњи су очекиване јер се ради о ученицима који су у фази адаптације на школу и о групи која се тек формира. Култивисање сарадње и начина на који се комуницира у групи су увек важни циљеви пројектне наставе, а у првом разреду су, може се рећи, и приоритетни јер доприносе јачању одељенске кохезије. Такође, током реализације оваквог облика рада наставник има могућност да добро упозна ученике, њихове јаче и слабије стране и да осмисли процес индивидуализације за оне којима је то потребно. При планирању наставник треба да дефинише тему и циљ пројекта, очекиване исходе, садржаје, активности ученика, потребна средства, динамику рада по фазама и све што је потребно за успешно спровођење пројекта. За први разред, најпримеренији је полуструктурирани тип пројекта где наставник даје ограничен избор тема, у великој мери дефинише методологију рада и сам одређује које ће материјале дати ученицима, а које ће они сами пронаћи. Све садржаје треба реализовати кроз различито тематско повезивање у игри или функционалној активности која задовољава интересовање и потребе детета на млађем школском узрасту.

Препоруке за праћење и вредновање образовно-васпитне праксе

Праћење напредовања и оцењивање постигнућа ученика, које је у првом разреду описно, само је део праћења и вредновања образовно-васпитне праксе. Резултате целокупног праћења и вредновања наставник узима као основу за планирање наредних корака у раду са ученицима и развијању своје образовно-васпитне праксе. Праћење напредовања и оцењивање постигнућа ученика је формативно и сумативно и реализује се у складу са Правилником о оцењивању ученика у основном образовању и васпитању. Потребно је да наставник континуирано и на примерен начин указује ученику на квалитет његовог постигнућа тако што ће повратна информација бити прилагођена, довољно јасна и информативна како би имала улогу подстицајне повратне информације. Повратна информација треба да буде увремењена, дата током или непосредно након обављања неке активности; треба да буде конкретна, да се односи на активности и продукте ученика, а не на његову личност и да буде позитивно интонирана, односно да прво садржи оне елементе који су за похвалу, а тек потом оне које би ученик требало да развија и унапређује. Оно започиње иницијалном проценом нивоа на коме се ученик налази и у односу на који ће се процењивати његов даљи ток напредовања. Свака активност је добра прилика за процену напредовања и давање повратне информације, а ученике треба оспособљавати и охрабровати да процењују сопствени напредак у остваривању исхода предмета, као и напредак других ученика.

СРПСКИ ЈЕЗИК

Циљ наставе српског језика јесте да ученици овладају основним законитостима српског књижевног језика ради правилног усменог и писаног изражавања, негујући свест о значају улоге језика у очувању националног идентитета; да се оспособе за тумачење одабраних књижевних и других уметничких дела из српске и светске баштине, ради неговања традиције и културе српског народа и развијања интеркултуралности.

ИСХОДИ По завршетку разреда ученик ће бити у стању да	ОБЛАСТ/ТЕМА	САДРЖАЈИ
-разликује изговорени глас и написано слово; изговорене и написане речи и реченице; -влада основном техником читања и писања ћириличног текста; -разуме оно што прочита; -активно слуша и разуме садржај књижевноуметничког текста којим му се чита; -препозна песму, причу и драмски текст; -одреди главни догађај, време (редослед догађаја) и место дешавања у вези са прочитаним текстом; -уочи ликове и прави разлику између њихових позитивних и негативних особина; -изрази своје мишљење о понашању ликова у књижевном делу; -препозна загонетку и разуме њено значење; -препозна басну и разуме њеном значење; -разликује слово, реч и реченицу; -правилно изговори и напише кратку и потпуну реченицу једноставне структуре са одговарајућом интонацијом, односно интерпункцијским знаком на крају; -правилно употреби велико слово; -учтиво учествује у слободном и вођеном разговору; -обликује усмену поруку служећи се одговарајућим речима; -усмено препричава; усмено прича према слици/сликама и о доживљајима; -усмено описује ствари из непосредног окружења; -бира и користи одговарајуће речи у говору, на правилан начин користи нове речи у свакодневном говору, -напамет говори краће књижевне текстове; -учествује у сценском извођењу текста; -пажљиво и културно слуша саговорнике;	ПОЧЕТНО ЧИТАЊЕ И ПИСАЊЕ	Глас и слово; штампана и писана слова ћириличног писма. Речи и реченице као говорне и писане целине. Текстови засићени словима која се обрађују/текстови предивђени за глобално читање. Све врсте текстова који су написани штампаним или писаним словима. Језичке игре. Аналитичко-синтетичка вежбања; лексичка и синтаксичка вежбања; моторичке вежбе. Писање (преписивање, самостално писање и диктат). Читање (шчитавање/глобално читање, гласно и тихо читање); питања којима се проверава разумевање прочитаног. Изговор и писање гласова који ученицима причињавају тешкоће (ђ, ћ, џ, ч, ј, љ)
	КЊИЖЕВНОСТ	ШКОЛСКА ЛЕКТИРА Поезија Народна песма, <i>Ја сам чудо видео</i> Ј.Ј.Змај, <i>Зимска песма</i> Војислав Илић, <i>Пролетњ зора</i> /Воја Царић, <i>Пролеће</i> /Мира Алечковић, <i>Ветар сејач</i> Десанка Максимовић, <i>Првак</i> , <i>Халисави зечеви</i> / <i>У гостима</i> / <i>Ливадско звонце</i> Гвидо Татраља, <i>Китова беба</i> / <i>Мрави</i> / <i>Постеља за зеку</i> Бранко Ћопић, <i>Јежева кућица</i> (читање у наставцима) Душан Радовић, <i>Јесења песма</i> / <i>Срећна Нова година</i> Љубивоје Ршумовић, <i>Ау што је школа згодна</i> ; <i>Дете</i> / <i>Деца су украс света</i> Стеван Раичковић, <i>Цртанка</i> / Бранислав Лазаревић, <i>Слика</i> Перо Зубац, <i>Добар друг ти вреди више</i> Драгомир Ђорђевић, <i>Није лако бити дете</i> Проза Народна прича, <i>Свети Сава и ђаци</i> Народна прича, <i>деда и репа</i> / <i>Голуб и пчела</i> Народна басна, <i>Лисисца и гавран</i> Доситеј Обрадовић, <i>Два јарца</i> ; <i>Две козе</i> Лав Николајевич Толстој, <i>Два друга</i> Драган Лукић, <i>Јоца вози тролејбус</i> / Огор Коларов <i>Дум-дум Оливер и његов бубањ</i> Ђуро Дамјановић, <i>дан кад је јутро било слово</i> / Весна Ђоровић Бутрић, <i>Ноћни ћошак</i> Избор из народних и ауторских загонетки (Десанка Максимовић, <i>Загонетке лаке за</i>

- слуша, разуме и парафразира поруку; - слуша интерпретативно читање и казивање књижевних текстова ради разумевања и доживљавања; - примењује основна правописна правила; - пише читко и уредно; - писмено одговара на постављена питања; - спаја више реченица у краћу целину; - пише реченице по диктату примењујући основна правописна правила; - гласно чита, правилно и са разумевањем; - тихо чита (у себи) са разумевањем прочитаног; - пронађе информације експлицитно изнете у тексту		<i>прваке ђаке, Загонетке</i> Григора Витеза и Бране Цветковића) Драмски текстови Гвидо Тартаља, Зна он унапред Душан радович, Тужибаба Александар Поповић, Неће увек да буде први Бора Ољачић, Први дан у школи Популарни и информативни текстови Избор из илустрованих енциклопедија и часописа за децу о значајним личностима српског језика, књижевности и културе (Свети Сава, Вук Стефановић Караџић, знаменита завичајна личност и др.) Милан Шипка: Буквар ДОМАЋА ЛЕКТИРА Јован Јовановић Замј, Песме за децу (избор) Избор из басни и сликовница за децу Књижевни појмови: песма, прича, догађај; место и време збивања, књижевни лик – изглед, основне особине и поступци, драмски текст за децу, шаљива песма, басна, загонетка.
	ЈЕЗИК Грамматика, правопис и ортоепија	Реченица; реч, слово. Улога гласа/слова у разликовању значења изговорене односно написане речи. Реченице као обавештење, питање и заповест. Велико слово на почетку реченице, у писању личних имена и презимена, имена насеља (једночланих) и назива места и улице у којој ученик живи, као и назив школе коју похађа. Правилно потписивање (име, па презиме). Тачка на крају реченице; место и функција упитника и узвичника у реченици.
	ЈЕЗИЧКА КУЛТУРА	Говорење Вођени и слободни разговор. Говорни предлошци. Усмена порука. Причање, препричавање и описивање. Казивање књижевног текста. Драмски, драматизовани текстови, сценска импровизација. Сценско извођење текста (драмско и луткарско).

			Богаћење речника: лексичке и синтаксичке вежбе. Разговорне, ситуационе и језичке игре.
		Слушање	Стварне и симулиране ситуације. Случна порука. Аудио-визуелни записи. Игре за развијање слушне пажње.
		Писање	Питања о сопственом искуству, бићима, предметима, појавама, сликама, о књижевном и некњижевном тексту. Писана порука. Краћа текстуална целина: о сопственом искуству, о доживљају, о сликама, поводом књижевног текста. Реченице/кратак текст погодан за диктирање.
		Читање	Књижевни текстови. Текстови са практичном наменом : позивница, упутство, списак за куповину и др. Нелинеарни текстови: текст у табели, распоред часова, стрип, улазница и др. Информативни текстови: уџбенички: Милан Шипка, Буквар, текстови о знаменитим личностима српске културе; вануџбенички: о правилима учтивог понашања (бонтон); о месту у којем ученици живе; о животињама итд.

Дидактичко- методичко остваривање програма

Програм предмета Српски језик у првом разреду чине четири предметне области: Почетно читање и писање, Књижевност, Језик и Језичка култура. Све области се прожимају и ниједна се не може изучавати изоловано и без садејства са другим областима.

ПОЧЕТНО ЧИТАЊЕ И ПИСАЊЕ

Изводи се у првом полугодишту, али,ако је потребно, наставља се и у другом. реализује се самостално, али обухвата и садржаје осталих предметних области.

Припремни период: Учитељи треба да испитају способности ученика, и то: причање, препричавање, познавање лсова, познавање читања и писања, спретност у руковању прибором за писање и цртање. У току овог периода испитивање ученика се обавља кроз активности које се међусобно прожимају. Усмено изражавање се изводи кроз игре и активности где се вежба комуникација (поздрављање у конкретним ситуацијама: *добро јутро, добар дан, довиђења*; захваљивање, извињавање). Ученици могу да причају на основу посматрања слика и низ аслика. Могу препричавати слишани текст, позоришне или луткарске представе разговетним прпродним говорим и правилним изговором. Учитељи треба да воде рачуна о правилној артикулацији гласова и да са ученицима коментаришу одслушано. Вежбе у посматрању се односе на уочавање целине и детаља, посматрање предмета, појава и околине. треба их тематски организовати. Прво се посматра учионица, па касније та активност проширује на околину. Пажњу ученика треба усмерити на целину, затим на најважније појединости и на крају на мање важне појединости (облици, боје, односи, покрети, мимика и

гестови, скривени детаљи...). Вежбе у слушању почињу слушањем онога што говоре учитељи, други ученици, глумци и спикери. Слушани говор се коментарише да би се одредиле говорне карактеристике говорника. Слушање треба да буде повезано са мимиком и гестовима који прате оно што се говори. Обавезно инсистирати на подражавању правилног говора. Одвајати битно од небитног, неговати пажњу и концентрацију.

Аналитичка вежбања треба да буду занимљива и подстицајна јер су један од најважнијих предуслова за учење читања и писања. Повезана су са вежбама слушања и посматрања. Уочава се позиција гласова у речи која је изговорена и позиција слова у речи која је написана. Када ученици савладају уочавање гласова и њихову позицију у речима, прелази се на растављање речи и агласове. Синтетичка вежбања се организују упоредо са аналитичким. речи које су већ растављене на гласове опет се сливају у целину. Ученици се на овај начин припремају за читање и разумевање прочитаног. Вежбе у отклањању дијалекатских и жаргонских карактеристика говора се изводе полако и систематично. Посебну пажњу обратити на изговор гласова ђ, ћ, џ, ч, ј љ.

Моторичке вежбе за развијање руке, шаке и прстију се развијају кроз игру: везивање чворова од канапа, везивање пертли, закопчавање дугмића, низање перлица (може и на часовима физичког васпитања). Графомоторичке вежбе су веома важне у припреми за писање. Свака вежба треба да се повеже са неким догађајем, вежбом слушања, посматрања, причања и сл. Изводе се на различите начине, кроз цртеже, *рамове за слике* у простору преодвиђеном за писање. Ученике треба подстицати да упитпуне цртеж додајући своје селменте (корелација са ликовном културом). Вежбе писања линија изводити без подизања руке, из једног потеза. Ученике усмеравати на правилно држање оловке. Употребу гумице треба свести на минимум, јер смањује одговорност ученика у писању. Пазити на правилно држање тела, удаљеност од стола, правилан положај тела у односу на сто и играо писања. При писању учити ученике да не журе, да рука буде опуштена.

Учење читања и писања

Зависно од предзнања ученика учитељи бирају поступак који ће користити у настави почетног читања и писања: комбинацију монографског и групног поступка, групни или комплексни поступак. Наставу почетног читања и писања треба изводити на више нивоа уз примену принципа индивидуализације. Садржаје, методе и облике рада прилагодити могућностима и потребама ученика у одељењу. У овом периоду ученици треба да вежбају читање одговарајућих текстова, правилно изговарају све гласове и наглашавају речи и реченице. Свако дете чита својим темпом и према својим способностима. Често проверавати степен сваладаности технике читања и разумевања прочитаног. Могу се користити језичке игре – ребуси, испуњалке, укрштене речи. тако ученици упознају нове садржаје, ситуације, имају већу мотивисаност, а атмосфера је пријатна и опуштена. Подстицати ученике да свакодневно вежбају читање код куће. Сарађивати са родитељима ученика и пружити им неопходне информације везане за читање.

Ученици уче да пишу појединачна штампана и писана слова, речи и реченице; цифре. Размак између штампаних слова у речима мора да буде равномеран. Код учења писаних слова посебну пажњу треба посветити графичком увезивању слова у речима. Слова треба да буду исте висине и дебљине, а размак између речи уједначен. Писање увежбавати кроз преписивање, допуњавање реченица, састављање реченица на основу слике, састављање реченица на основу низа слика, диктате и самостално писање реченица и краћих текстуалних целина. Поред усвајања облика слова, смера писања самог слова, посебну пажњу треба обратити на просторну оријентацију у свесци. Појединачно писање слова се

ограничава на један до два реда у свесци. Дневна оптерећеност писањем не треба да је дужа од 25 минута. Леворука деца пишу левом руком.

Усавршавање читања и писања

У овом периоду ученик треба да влада основном техником читања и писања. Усавршавање читања треба вежбати на текстовима који су кратки, динамични, интересантни и примерени узрасту ученика, као и на текстовима школске и домаће лектире. Посебну пажњу обратити на разумевање прочитаних речи, реченица и текстова. Редовним вежбањем ученици аутоматизују процес читања и писања.

КЊИЖЕВНОСТ

Препоручени садржаји из области *Књижевност* савладавају се током целе школске године, из буквара/ почетнице и уз помоћ читанке као основних наставних средстава, тако што учитељ планира њихову реализацију у складу са индивидуалним карактеристикама ученика и укупним могућностима колектива, руководећи се исходима учења.

Приликом оспособљавања ученика да уз помоћ учитеља разумеју текстове из школске лектире, али и популарне, информативне текстове из часописа за децу, енциклопедија и сл. важно је настојати да се уоче догађаји, просторни и временски односи и битне појединости у описима бића и природе. Како се текстови из школске лектире користе за усавршавање читања и писања и увођење ученика у основне појмове о књижевности, тако се ученици подстичу да уоче ликове у књижевном делу, њихове особине и поступке; њихова емоционална стања (радосно, тужно, смешно) и да разликују појмове добра и зла.

У прописаним текстовима из школске лектире понуђен је избор, односно опредељивање учитеља да у неким случајевима изабере између два, односно три дела (нпр. бира се једна народна прича - *Деда и репа* или *Голуб и пчела*, бира се једна од три понуђене песме Гвида Тартаље, а од Љубивоја Ршумовића обавезно је обрадити песму *Ау што је школа згодна*, а поред ње бира се још једна од две које су понуђене - *Дете* или *Деца су украс света*, итд.).

Први пут се уводи читање текста у наставцима, на примеру *Јежеве кућице* Бранка Ћопића. То подразумева да учитељ, према плану који сам осмисли и одговарајућом динамиком, чита део по део Ћопићевог текста и разговара са ученицима о прочитаном на неколико планираних часова мотивишући их да дело прочитају и сами.

Пошто су текстови предвиђени програмом једноставни, кратки и засновани на хронолошком низању догађаја, ученик треба да одреди *где се* и *када* дешава радња и да разуме узрочно-последични распоред догађаја, односно шта се у фабулативном тексту десило прво, а шта следеће, шта је претходило неком догађају а шта из њега следи.

Ученик треба да уочи формалну различитост поезије, прозе и драмског текста (разликовање стиха од прозног и драмског текста писаног по улогама) и њихове основне генолошке карактеристике (нпр. одсуство фабуле у лирском делу, ритмичност стихова или низање догађаја у епском и драмском делу), али не на нивоу дефинисања генолошких појмова. Ученик треба да разликује песму (и шаљиву песму - по тону певања) од приче (басне) и драмског текста, али без увођења дефиниција књижевнотеоријских појмова. Детаљније термилошко одређивање уводи се поступно у старијим разредима.

Ученик треба да буде у стању да разуме пренесено значење загонетке без формулисања у њој постојећих стилских поступака; да препознаје жанр басне као приче са пренесеним значењем (без увођења појма алегорије), да буде упознат са постојањем народне и ауторске басне (које могу бити у стиху или у прози), да у баснама ликови могу бити не само животиње, већ и биљке, предмети, антропоморфизована бића (Срећа, Нада) или људи и, коначно, да буде у стању да разуме њено пренесено значење и издвоји њену поуку. Пошто се у овом узрасту интегрални текст басне неретко адаптира, скраћује, у исходима нису наведени структурни жанровски елементи басне (фабула и поука), поготово што поука у народној басни и код неких аутора није издвојена (а наравоученија Доситеја Обрадовића су у неким адаптацијама скраћена или изостављена).

Ученици се оспособљавају да уоче непознате и мање познате речи у тексту и да питају учитеља за њихово објашњење како би што боље разумели значење текста. Вођени питањима (*ко?, шта?, где?, када?, зашто?*) о прочитаном садржају, ученици се оспособљавају да као одговоре формулишу: реченице, одељке, краће текстове целине, зависно од индивидуалних способности. Током обраде књижевних текстова ученици стичу прва литерарно-естетска искуства и формирају своје ставове о делу које слушају или читају. Учитељ подстиче ученике да своје ставове и искажу.

Приликом читања лирских песама ученици поступно уче да препознају и доживе мелодичност песама и да их изражајно читају и рецитују (по избору). Успостављање разлике између дела у стиху и дела у прози не врши се на теоријском нивоу.

Приликом обраде драмских текстова за децу ученици се мотивишу на читав низ стваралачких активности које настају поводом дела (сценски наступ, драмска игра, луткарска игра, драмски дијалози, гледање дечје позоришне представе, снимање и коментарисање драматизованих одломака). Притом ученици усвајају и правила понашања у позоришту у оквиру васпитног деловања школе. Уз активно слушање, а потом и самостално читање једноставних књижевних и осталих типова текстова ученици се оспособљавају да садржаје доводе у везу са илустрацијама које прате књижевни, популарни и информативни текст.

Од првог разреда садржајима програма се сугерише систематично и поступно усвајање књижевних појмова, а учитељима се препоручује да континуирано уводе нове речи у речнички фонд ученика, како би се он обогатио. Усвајање књижевних појмова не подразумева учење њихових дефиниција, већ њихово именовање и описно образлагање појма, уочавање његове улоге у књижевноуметничком тексту.

Стицању читалачких навика доприноси поновно враћање домаће лектире у школске програме. У првом разреду часови домаће лектире реализују се у другом полугодишту. У намери да се ученици од првог разреда навикавају на читање лектире у обавезном и слободном избору, успоставља се сарадња са школским библиотекаром, а неколико часова се током године може реализовати у школској библиотеци.

Вештина читања и разумевања прочитаног стиче се и у оквиру *Језичке културе* и при обради књижевноуметничких текстова. Ученици се подстичу да читају текстове у сликовницама (на пример, басне, бајке и приче).

ЈЕЗИК

У настави језика ученици се оспособљавају за правилну усмену и писмену комуникацију стандардним српским језиком. Отуда захтеви у овом програму нису усмерени само на језичка правила и граматичке норме већ и на

њихову функцију. На пример, реченица се не упознаје само као граматичка јединица (са становишта њене структуре) већ и као комуникативна јединица (са становишта њене функције у комуникацији).

Грамматика

Основни програмски захтев у настави граматике јесте да се ученицима језик представи и тумачи као систем. Ниједна језичка појава не би требало да се изучава изоловано, ван контекста у којем се остварује њена функција.

У оквиру вежби слушања, говорења, читања и писања ученици запажају језичке појаве без њиховог именовања. Тако се поставља основа за проширивање језичких садржаја у старијим разредима.

Потребно је указивати на разликовну функцију гласа у оквиру речи (нпр. *ђак*, *джак*). Тако се посредно скреће пажња на важност правилног писања слова, односно правилног изговарања гласова.

Елементарне основе из морфологије ученици стичу уочавајући реч као језичку јединицу између гласа и реченице. Речи увек треба уочавати и обрађивати у оквиру реченице. У писању треба скренути пажњу на то да је реч одвојена белинама са обе стране, а у говору учитељ треба да нагласи правилан акценат неке речи (уколико је ученици погрешно изговарају).

Реченице треба уочавати, кад год је то могуће, у оквиру текста. У писању посебно треба скренути пажњу на то да реченице почињу великим словом и завршавају се тачком, знаком питања или знаком узвика (на овај начин се повезују граматика и правопис). Када се реченица изговара, ученицима се скреће пажња на њену интонацију, нарочито ако се ради о питању.

Вежбе за усвајање и утврђивање знања из граматике до нивоа његове практичне примене у новим говорним ситуацијама проистичу из програмских захтева, али су у великој мери условљене конкретном ситуацијом у одељењу - говорним одступањима од књижевног језика, колебањима, грешкама које се јављају у писменом изражавању ученика. Стога се садржај вежбања у настави језика мора одређивати на основу систематског праћења говора и писања ученика.

Правопис

Правописна правила ученици треба да савладају путем систематских вежбања (елементарних и сложених). Ова вежбања треба да буду што разноврснија и треба их организовати што чешће.

ЈЕЗИЧКА КУЛТУРА

Област *Језичка култура* обухвата развијање основне писмености ученика, односно усавршавање говорења, слушања, читања и писања. Ове четири програмске подобласти усмерене су на неговање културе говора, писменог изражавања, богаћење речника и, у ширем смислу, на развијање комуникативних способности ученика. Наставни рад у области *Језичка култура* реализује се у прожимању са другим областима предмета, као и кроз самосталне наставне јединице.

Говорење ученика развија се у разговору у којем их учитељ усмерава да усавршавају своју комуникацију. У вођеном разговору о књижевном тексту или о одређеној теми, ученици одговарају на питања, постављају питања, износе своја мишљења и ставове. Слободни, односно друштвени разговор, основа је свакодневне комуникације и зато је потребно ученике усмеравати како да учтиво започну разговор, размењују информације и користе основне форме учтивости. У току разговора могу се издвајати ситуациони говорни предлози који се користе у свакодневним комуникативним ситуацијама. Ученици се охрабрују да обликују усмену поруку у којој ће изнети информације на

примерима из свакодневног школског живота. У току сваког разговора ученици се подстичу да говоре, односно да износе информације, своја мишљења, именују осећања, уз одабир одговарајућих речи.

Препоручени облици усменог изражавања јесу причање, препричавање и описивање. То су садржаји програма, односно садржаји учења. Ученик се постепено уводи у усмено изражавање и учи како да преприча текст, како да прича или како да описује. Изражавање се реализује кроз говорне вежбе уз помоћ датог или заједничког плана. План помаже ученицима да осмисле садржину говора, али не треба спутавати оне који могу да говоре самостално са индивидуалним планом, па и без њега. Усмено се препричава краћи текст, део позоришне представе или филма. Препоручене врсте причања су: причање о слици или по низу слика (прича у сликама), причање о доживљајима и догађајима. Описују се годишња доба, биљке и животиње, најбољи друг или другарица, чланови породице, кућни љубимци и сл. Ученици се упућују на правилно говорно изражавање.

Учење напамет и говорење одабраних текстова или њихових кратких одломака усмерено је на богаћење речника и правилан говор. Говоре се напамет научене одабране песме, уз увођење ученика у правила рецитовања. Такође, могу се напамет научити и говорити кратки одломци из прича и делови драмског текста (лице). Циљ ове врсте говорења је изражајни говор, а не само меморисање текста. Зато треба пажљиво одабрати шта ће деца учити напамет, а неки од критеријума су уметничка вредност текста и његова прилагођеност узрасту. Сценски се изводе драмски текстови из школске лектире и драматизовани текстови. Сценске игре најбоље је реализовати на основу књижевних дела која су погодна за сценску импровизацију.

Богаћење речника у функцији јасног изражавања реализује се кроз коришћење адекватних речи у говору, усвајање и коришћење нових речи, као и проширивање опсега значења у оквиру једне речи. Нове речи се усвајају из правилног говора и из књижевних и некњижевних текстова. Ученици се упућују да из свог активног речника, уз активирање пасивног, користе речи које што прецизније преносе жељену информацију, али и да речима могу говор учинити лепшим.

Језичка култура ученика негује се и кроз игровне активности, посебно кроз језичке игре. Врсте игара потребно је одабрати према интересовањима ученика или у контексту наставног садржаја. То могу бити разговорне игре, на пример, разговор са непослушном лутком, разговор са књижевним ликом, затим ситуационе игре, односно стварне ситуације, на пример, разговор у продавници, разговор код лекара. Такође, могу се одабрати и преметаљке, ребуси, палиндроми, уланчавање, допуњалке, једноставне укрштене речи.

Слушање је важна активност у комуникацији. Ученици се у разговору упућују да пажљиво и културно слушају саговорнике. У наставном контексту ученици слушају шта други говоре и то потврђују репродуковањем или парафразирањем слушне поруке, као и поступањем по молбама и усменим инструкцијама одраслих и вршњака. Пажљиво слушање практикује се и симулираним ситуацијама (разговорне и ситуационе игре). Ученици слушају читање учитеља, вршњака, спикера.

ПОСТИГНУЋА

- Самостално чита са разумевањем, пише и правилно користи велико слово и знакове на крају реченице, препричава, анализира књижевна дела и уочава ликове.
- Успешно чита са разумевањем, пише и правилно користи велико слово и знакове на крају реченице, препричава, анализира књижевна дела и уочава ликове.

- Уз помоћ чита са разумевањем, пише и правилно користи велико слово и знакове на крају реченице, препричава, анализира књижевна дела и уочава ликове.

Знање о култури неговања слушања саговорника употпунити на семинару „Описмењавање срца“. Задатак ученика је да пажљиво слушају и затим препричају шта су чули од саговорника. Таквим вежбама постиже се боља комуникација и разумевање како међу самим ученицима тако и у комуникацији са наставником. Решавање и састављање ребуса и укрштених речи, загонетање и одгонетање реализовати на часовима усмених и писмених вежби путем решавања словних, сликовних и словно-сликовних ребуса. Ове функционалне игре код ученика подстичу логичко размишљање и комбинаторику, траже упорност, стрпљење и развијање смисла за одгонетање. Најчешће **методе** рада су: дијалозна метода, метода рада на тексту, интерактивна, илустративна, кооперативна, ...

Технике: гроздови, олуја идеја, ротирајући преглед, вођено читање, мапа ума, питамо стручњака, ...

Праћење и вредновање ученика спроводити путем : иницијалних тестова, провера знања усменим и писменим одговарањима

ДОПУНСКА НАСТАВА – СРПСКИ ЈЕЗИК

Допунска настава се организује за ученика који из различитих разлога имају мање способности или могућности савладавања наставног градива у току редовне наставе.

Допунска настава може бити привременог карактера, док ученик не савлада област коју није савладао.

За квалитетну организацију допунске наставе препоручује се сарадња учитеља истих разреда, да осмисле заједничке приступе проблемима. Тиме се омогућује да се одређени учитељ концентрише на ученике са сличним тешкоћама, да се преносе позитивна искуства учитеља,

Реализација допунске наставе:

Празнине које се показују у редовној настави онемогућују ученику даље напредовање, па се попуњавају повременом допунском наставом.

Проблеми ученика којима је потребна допунска настава веома су различити: психомоторичке сметње, дужи изостанци с наставе, проблеми емотивне природе, не адекватни услови учења код куће,...

Допунска настава је потребна и ученицима који немају потребно самопоуздање или нису довољно мотивисани за рад.

ЕНГЛЕСКИ ЈЕЗИК

ЦИЉ ПРЕДМЕТА

Циљ учења енглеског језика у првом разреду је усвајање основних функционалних знања о језичком систему ради оспособљавања за основну усмену комуникацију, стицање свести о страном језику и развијање позитивног односа према енглеском језику, али и према другим језицима и култура, као и према сопственом језику и културном наслеђу.

ГОДИШЊИ ФОНД ЧАСОВА: 72 часа

ИСХОДИ

По завршетку разреда ученик ће бити у стању да:

поздрави и отпоздрави, примењујући најједноставнија језичка средства;
представи себе и другог;
разуме јасно постављена једноставна питања личне природе и одговара на њих;
разуме кратка и једноставна упутства и налоге и реагује на њих;
даје кратка и једноставна упутства и налоге;
разуме позив и реагује на њега;
упути позив на заједничку активност;
разуме кратке и једноставне молбе и реагује на њих;
упути кратке и једноставне молбе;
искаже и прихвати захвалност и извињење на једноставан начин;
разуме једноставно исказане честитке и одговара на њих;
упути једноставне честитке;
препозна и именује жива бића, предмете и места из непосредног окружења;
разуме једноставне описе живих бића, предмета и места;
опише жива бића, предмете и места користећи једноставна језичка средства;
разуме свакодневне исказе у вези са непосредним потребама и осећањима и реагује на њих;
изрази основне потребе и осећања;
разуме једноставна обавештења о положају у простору и реагује на њих;
тражи и пружи кратка и једноставна обавештења о положају у простору;
разуме једноставне исказе којима се изражава припадање/неприпадање;
разуме једноставне исказе за изражавање допадања/недопадања и реагује на њих;
тражи мишљење и изражава допадање/недопадање једноставним језичким средствима.

НАСТАВНЕ ТЕМЕ

Поздрављање

Представљање себе и других

Разумевање и давање једноставних упутстава и налога

Позив и реаговање на позив за учешће у заједничкој активности

Исказивање молбе, захвалности и извињења

Честитање

Описивање живих бића, предмета, места и појава

Исказивање потреба, осета и осећања

Исказивање положаја у простору

Изражавање припадања/неприпадања и поседовања/непоседовања

Изражавање допадања/недопадања

ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ УЧЕНИКА

Током рада на свакој теми обављаће се усмене провере савладаних појмова. Вредновање усмених одговора обављаће се константно и пратиће се кроз ученички портфолио.

Однос према раду и наставном предмету биће праћен и вреднован константно током школске године, а оцењен описно на крају полугодишта и крају школске године.

Вредновање и оцењивање самоиницијативног рада биће праћено и описно оцењивано по исказаној жељи и приказаном резултату након обављеног рада. Ученици ће самостално водити свој портфолио и анализом и самоанализом долазити до сазнања о свом напредовању.

Допунска настава

Ученици ће на часове допунске наставе долазити из два разлога: (1) по позиву, а у случају да је наставник током понављања приметио недостатке у знању који би водили добијању лоше описне оцене, (2) случају да ученик самовалуацијом процени да му је потребно додатно објаснити градиво са часа или на захтев родитеља.

То што је ученик уписан у Дневник рада посебних облика **не значи** да се од ученика очекује да долази на сваки час допунске наставе већ да ће доћи онда када за то постоји потреба.

Задатак допунске наставе је да ученик савлада градиво у за њега довољној мери, а са циљем да се допунским радом оспособи за несметано праћење даљег тока наставе и сходно томе и даље напредовање у савладавању предвиђених тема и ситуација већ описаних у плану редовне наставе.

Допунска настава

Ученици ће на часове допунске наставе долазити из два разлога: (1) по позиву, а у случају да је наставник током понављања приметио недостатке у знању који би водили добијању лоше описне оцене, (2) случају да ученик самовалуацијом процени да му је потребно додатно објаснити градиво са часа или на захтев родитеља.

То што је ученик уписан у Дневник рада посебних облика **не значи** да се од ученика очекује да долази на сваки час допунске наставе већ да ће доћи онда када за то постоји потреба.

Задатак допунске наставе је да ученик савлада градиво у за њега довољној мери, а са циљем да се допунским радом оспособи за несметано праћење даљег тока наставе и сходно томе и даље напредовање у савладавању предвиђених тема и ситуација већ описаних у плану редовне наставе.

МАТЕМАТИКА

Циљ учења предмета *математика* је да ученик, овладавајући математичким концептима, знањима и вештинама, развије основе апстрактног и критичког мишљења, позитивне ставове према математици, способност комуникације математичким језиком и писмом и примени стечена знања и вештине у даљем школовању и решавању проблема из свакодневног живота, као и да формира основ за даљи развој математичких појмова.

ИСХОДИ	ОБЛАСТ/ТЕМА		САДРЖАЈИ
По завршетку разреда ученик ће бити у стању да			
одреди међусобни положај предмета и бића и њихов положај у односу на тло; - упореди предмете и бића по величини;	ГЕОМЕТРИЈА	ПОЛОЖАЈ, ВЕЛИЧИНА И ОБЛИК ПРЕДМЕТА	Просторне релације. Величина предмета и бића. Геометријска тела: лопта, коцка, квадар, ваљак, пирамида и купа.

уочи и именује геометријске облике предмета из непосредне околине; именује геометријска тела и фигуре; групише предмете и бића са заједничким својством; сложи/разложи фигуру која се састоји од познатих облика; - разликује: криву, праву, изломљену, затворену и отворену линију; црта праву линију и дуж помоћ у лењира; броји унапред и уназад и са прескоком; прочита, запише, упореди и уреди бројеве прве стотине и прикаже их на бројевној правој; користи редне бројеве; - разликује парне и непарне бројеве, одреди највећи и најмањи број, претходника и следбеника; користи појмове: сабирак, збир, умањеник, умањилац, разлика; сабира и одузима два једноцифрена броја не записујући поступак; сабира и одузима до 100 без прелаза преко десетице; - растави број на сабирке и примени замену места и здруживање сабирака ради лакшег рачунања; реши текстуални задатак са једном операцијом; разликује новчане апоене до 100 динара и упореди њихову вредност; уочи правило и одреди следећи члан започетог низа; - прочита и користи податке са једноставнијег стубичног и сликовног дијаграма или табеле; - измери дужину задатом, нестандартном јединицом мере; - преслика тачке и фигуре у квадратној мрежи на основу задатог упутства			Геометријске фигуре: круг, правоугаоник, квадрат и троугао.
		ЛИНИЈЕ	Права, крива и изломљена линија. Затворена и отворена линија. Тачка и линија. Дуж
	БРОЈЕВИ		Бројање, писање и читање бројева. Приказивање бројева помоћу тачака на бројевној правој. Упоредивање бројева. Редни бројеви. Сабирање и одузимање бројева у оквиру 20 и приказивање на бројевној правој. Сабирање и одузимање бројева до 100 без прелаза преко десетице и приказивање на бројевној правој. Својства сабирања. Откривање непознатог броја у једнакостима с једном операцијом
	МЕРЕЊЕ И МЕРЕ		Динар, кованице и новчанице до 100 динара. Мерење дужине нестандартним јединицама мере.

Основни захтеви у погледу математичких знања и умења ученика

Знати:

- низ бројева од 1 до 100 и место броја 0;
- таблицу сабирања једноцифрених бројева и одговарајуће случајеве одузимања
- мерне јединице: метар, динар и пару.

Умети:

- уочавати разне примере скупова;
- читати, записивати и упоређивати бројеве од 0 до 100;
- користити таблицу сабирања једноцифрених бројева (до аутоматизма) - за сабирање и одузимање;
- одређивати збир и разлику бројева у оквиру 20;
- решавати најпростије задатке сабирања и одузимања; - уочавати положај предмета у непосредној околини;
- разликовати предмете по облику и величини;

- уочавати, именовати и цртати линију, тачку и дуж;
- користити уџбеник.

Начин остваривања програма

Садржаји се реализују кроз индивидуалне и групне облике рада, као и рад у паровима. Користе се разноврсне наставне методе: игра, дијалог, рад на тексту, илустрација, демонстрација, практични рад, амбијентално учење

Технике: олуја мозга, учење по моделу, учење откривањем, мапа ума

Праћење и вредновање ученика спроводи се путем: провера знања усменим и писменим путем, математичким квизовима, ...

ДОПУНСКА НАСТАВА – МАТЕМАТИКА

Допунска настава се организује за ученика који показују слабије напредовање током редовне наставе. У рад допунске наставе ученик може бити укључен повремено или током целе школске године.

Разлози за увођење ученика у рад допунске наставе:

теже усвајање наставних садржаја
примена мера индивидуализације или ИОП-а
дужи изостанци с наставе или неадекватни услови за учење код куће
недовољна мотивисаност и мањак самопоуздања

СВЕТ ОКО НАС

Циљ учења предмета *свет око нас* јесте упознавање себе, свог природног и друштвеног окружења и развијање способности за одговоран живот у њему.

ИСХОДИ По завршетку разреда ученик ће бити у стању да	ОБЛАСТ/ТЕМА		САДРЖАЈИ
препозна и искаже радост, страх, тугу и бес уважавајући себе и друге; правовремено и примерено ситуацији искаже своје основне животне потребе за храном, водом и одласком у тоалет; се понаша тако да уважава различитости својих вршњака и других људи; придржава се договорених правила понашања у школи и прихвата последице ако их прекрши; сарађује са вршњацима у заједничким активностима;	НЕПОСРЕДНО ОКРУЖЕЊЕ	Ја и други	Основна осећања (радост, страх, туга и бес). Основне животне потребе (дисање, храна, вода, спавање и потреба за тоалетом). Сличности и разлике по полу, старости, способностима и интересовањима
		Породични дом, школа	Групе људи: породица, школска заједница, разред, одељење, суседи. Права и обавезе чланова група. Правила понашања појединаца и групе. Празници: породични, школски
		Здравље и безбедност	Здрав начин живота: становање, одевање, исхрана, лична хигијена, рад, одмор.

- одржава личну хигијену и адекватно се одева у циљу очувања здравља; чува своју, школску и имовину других; прати инструкције одраслих у опасним ситуацијама: поплава, земљотрес, пожар; својим речима опише пример неке опасне ситуације из свог непосредног окружења; примењује правила безбедног понашања на путу од куће до школе приликом кретања улицом са и без тротоара и преласка улице; снађе се у простору помоћу просторних одредница: напред-назад, лево-десно, горе-доле и карактеристичних објеката; - одреди време својих активности помоћу временских одредница: делови дана, обданица и ноћ, дани у недељи, пре, сада, после, јуче, данас, сутра, прекјуче, прекосутра; посматрањем и опипавањем предмета одреди својства материјала: тврдо-меко, провиднонепровидно, храпаво-глатко; учествује у извођењу једноставних огледа којима испитује природне феномене; разликује природу од производа људског рада на примерима из непосредног окружења; препознаје облике појављивања воде у непосредном окружењу: потоци, реке, баре, језера; - препознаје изглед земљишта у непосредном окружењу: равница, брдо, планина; идентификује биљке и животиње из непосредног окружења на основу њиховог спољашњег изгледа; уочава разноврсност биљака и животиња на основу спољашњег изгледа; препознаје главу, труп, руке и ноге као делове тела и њихову улогу у његовом свакодневном животу; препознаје улогу чула вида, слуха, мириса, укуса и додира у његовом			Безбедно понашање у саобраћају на путу од куће до школе (кретање улицом са и без тротоара, прелажење преко улице, безбедно место за игру). Опасне ситуације по живот, здравље и околину, превенција и правилно понашање (у дому и школској средини, саобраћају, током природних непогода). Орјентација у простору и времену Кретање и сналажење у простору у односу на просторне одреднице: напред-назад, лево-десно, горе-доле и карактеристичне објекте. Сналажење у времену у односу на временске одреднице: делови дана, обданица и ноћ, дани у недељи, пре, сада, после, јуче, данас, сутра, прекјуче, прекосутра Човек ствара Човек ради и ствара (материјали и средства за рад, производи људског рада). Материјали за израду предмета (дрво, камен, метал, стакло, гума, пластика, папир, тканина) и њихова својства (тврдо-меко, провиднонепровидно, храпаво-глатко). Разноврсност природе Сунчева светлост и топлота. Основна својства ваздуха: провидност, мирис, кретање. Облици појављивања воде: потоци, реке, баре, језера, киша, снег. Облици појављивања воде у непосредном окружењу. Основна својства воде: укус, мирис, провидност, раствара поједине материјале. Изглед земљишта: равница, брдо, планина. Изглед земљишта у непосредном окружењу. Основна својства земљишта: боја, растреситост, влажност; Карактеристичне биљке и животиње у непосредном окружењу. Изглед и делови тела биљака. Изглед и делови тела животиња на примерима сисара, птица, риба, инсеката. Човеково тело - делови тела

свакодневном функционисању и сазнавању окружења; штеди воду и одлаже отпад на предвиђена места; се понаша тако да не угрожава биљке и животиње у непосредном окружењу; повезује резултате учења и рада са уложеним трудом.			(глава, труп, руке и ноге) и чула (вида, слуха, укуса, мириса и додира). Значај воде, ваздуха, земљишта, сунчеве светлости и топлоте за живот биљака, животиња/човека. Одговоран однос човека према животној средини (штедња воде, одлагање отпада на предвиђена места, брига о биљкама и животињама).

Начин остваривања програма

Садржаји се реализују кроз индивидуалне и групне облике рада, као и рад у паровима. Користе се разноврсне наставне методе: игра, дијалог, рад на тексту, илустрација, демонстрација, практични рад, амбијентално учење. Програм наставе и учења Света око нас задржао је постојећи оквир од два часа недељно, односно 72 часа годишње и досадашњи завичајни принцип.

Завичајни принцип (принцип животне близине) одређује просторну и временску блискост природних и друштвених појава и процеса и као такав представља једну од суштинских одлика овог предмета. У првом разреду се креће од просторно и временски најближих феномена за ученика, док се у старијим разредима просторни и временски оквир постепено шири. Конкретно, оквир унутар ког се остварују предметни исходи у првом разреду чине садржаји из најближег и непосредног окружења ученика – дома, школе, насеља/дела насеља у коме ученик живи.

Основна интенција наставе Света око нас усмерена је на развој интелектуалних, психофизичких, когнитивно-конативних и социјално-афективних сфера личности ученика, што се одражава у наведеном циљу за крај циклуса и датим предметним исходима.

Предметни исходи Света око нас показују шта су ученици оспособљени да учине, предузму, изведу и обаве захваљујући знањима, ставовима и вештинама које су развили током године учења овог наставног предмета. Исходи се остварују у спрези садржаја, метода наставе и учења и активности ученика некад унутар једне теме, а најчешће кроз више тема. Зато границе међу темама проучавања треба схватити условно и флексибилно. Неки исходи су по својој природи међупредметни и оствариваће се кроз активности у оквиру више наставних предмета, као на пример исход: По завршетку разреда ученик ће бити у стању да повезује резултате учења и рада са уложеним трудом. Треба, такође, имати у виду да је редослед програмских тема и груписаних садржаја унутар тема урађен искључиво ради прегледности препоручених програмских

Ученике треба оспособљавати да самостално истражују и анализирају природне и друштвене појаве и процесе. У зависности од исхода који се жели остварити, учитељ треба да подстакне ученике на различите врсте активности које ангажују како поједина чула, тако и више чула паралелно. У наставном процесу се, дакле, полази од несистематизованих искуствених сазнања и иде се ка општим, научно заснованим, систематизованим знањима из области природе, друштва и културе. Активности ученика потребно је прилагодити предметним исходима, специфичностима изабраних садржаја и узрасту ученика. Постепено треба повећавати ниво захтева и самосталности ученика приликом упознавања природних и друштвених појава.

Поред тога, приступ настави и учењу треба да буде повезан и са логиком и методологијом научне дисциплине одакле произлази одређени садржај. Развијање система појмова подразумева континуиран рад учитеља на успостављању хоризонталне (унутар једног разреда) и вертикалне повезаности (између разреда) садржаја унутар Света око нас и, касније, Природе и друштва. Важно је да се кадгод је могуће приступи корелацији и интегрисаном приступу садржајима на међупредметном нивоу кроз наставне и ваннаставне облике рада и активности у школи и изван ње. Због природе садржаја предмета и датих исхода пожељно је активности организовати што чешће изван учионице, односно у ближем природном и друштвеном окружењу. За потребе овог предмета посебно су погодни: организоване посете, шетње, излети, настава у природи.

Поред коришћења званично одобрених уџбеничких комплета, у остваривању програма за Свет око нас препоручује се коришћење шире литературе и осталих извора информација: штампаних, аудио-визуелних и електронских медија. Посебно се препоручује коришћење аутентичних природних и друштвених извора, као најверодостојнијих показатеља стварности, појава и процеса у конкретном непосредном окружењу, као и дидактичких материјала који одражавају посебности датог окружења/контекста у коме ученици живе.

Учитељ остварује постављени циљ и исходе кроз наставу и остале организационе форме рада у школи, без додатног оптерећења родитеља и њиховог обавезног ангажовања у остваривању програма. Родитељи могу бити добровољно ангажовани као расположиви потенцијал локалне средине, у зависности од њихових знања, могућности и хтења.

Планирање наставе и праћење

Планирање обухвата креирање годишњег и оперативних планова, као и развијање припрема за час/дан/седмицу. Годишњи план креира се у форми гантограма и садржи број часова по темама распоређених по месецима, а у складу са школским календаром, планираним фондом часова по темама и годишњим фондом часова.

Полазећи од датих предметних исхода и препоручених садржаја од наставника се очекује да дати програм контекстуализује према потребама конкретног одељења имајући у виду карактеристике ученика, уџбенике и друге наставне материјале које ће користити, техничке услове, наставна средства и медије којима школа располаже као и друге ресурсе школе и локалне средине.

Приликом планирања наставе и учења потребно је руководити се:

индивидуалним разликама међу ученицима у погледу начина, темпа учења и брзине напредовања;

– интегрисаним приступом у којем постоји хоризонтална и вертикална повезаност унутар истог предмета и различитих наставних предмета;

– партиципативним и кооперативним активностима које омогућавају сарадњу;

– превасходно активним и искуственим методама наставе и учења;

– уважавањем свакодневног искуства и знања које је ученик изградио ван школе, повезивањем активности и садржаја учења са животним искуствима ученика и подстицањем примене наученог и свакодневном животу;

– неговањем радозналости, одржавањем и подстицањем интересовања за учење и континуирано сазнавање;

– редовним и осмишљеним прикупљањем релевантних података о напредовању ученика, остваривању предметних исхода и постигнутом степену развоја компетенција ученика.

Полазећи од датих исхода и садржаја наставник најпре, као и до сада, креира свој годишњи (глобални) план рада из кога касније развија своје оперативне планове. Како су исходи дефинисани за крај наставне године, наставник треба да их операционализује прво у оперативним плановима, а потом и на нивоу конкретне наставне јединице.

Остваривање наставе и учења

При остваривању циља и предметних исхода Света око нас мора се имати у виду да су садржаји, методе наставе и учења и активности ученика неодвојиви у наставном процесу. У програму су дефинисани исходи које треба развијати помоћу препоручених садржаја, адекватних метода наставе и учења и активности ученика. Концепт наставе засноване на исходима подразумева наставу чији превасходни циљ није преношење предметних садржаја, већ развој и овладавање знањима као основе на којој се развијају разноврсна умења. У том смислу, програм наставе и учења нуди садржински оквир, а учитељ има слободу да уместо њих изабере и неке друге садржаје уколико сматра да су ти садржаји примеренији средини у којој ученици живе, узрасним и развојним карактеристикама ученика и њиховим интересовањима. Суштина је у томе да садржаји буду у функцији остваривања исхода, а не сами себи циљ. Учитељ има значајан простор за слободу избора и

повезивање садржаја, метода наставе и учења и активности ученика како би водио ученике ка остваривању датог исхода.

Већина предметних исхода постиже се кроз непосредну истраживачку активност деце и ненаметљив подстицај и подршку наставника. Пожељне су активности које омогућују интеракцију са физичком и социјалном средином, јер доприносе спознавању света око нас, тако што се откривају односи и упознају својства и карактеристике предмета, бића, појава и процеса и стичу се социјалне вештине. Значајне активности ученика у оквиру предмета Свет око нас су:

- посматрање са усмереном и концентрисаном пажњом ради јасног запажања и уочавања света у окружењу (уочавање видних карактеристика);

- описивање – вербално или ликовно изражавање спољашњих и унутрашњих запажања;

- процењивање – самостално одмеравање;

- груписање – уочавање сличности и различитости ради класификовања;

- праћење – континуирано посматрање ради запажања промена;

- бележење – записивање графичко, симболичко, електронско бележење опажања;

- практиковање – у настави, свакодневном животу и спонтаној игри и раду;

- експериментисање – намерно модификоване активности, огледи које изводи сам ученик;

- истраживање – испитивање својстава и особина, веза и узрочно-последичних односа;

- сакупљање – прављење колекција, збирки, албума из природног и друштвеног окружења;

- стварање – креативна продукција;

- играње – дидактичке, едукативне и спонтане игре;

- активности у оквиру мини-пројекта – осмишљавање и реализација.

- Ради прегледности, препоручени садржаји су дати у темама.

У оквиру теме **Ја и други** налазе се садржаји интердисциплинарног карактера који се односе на ученика као друштвено биће, његова права и обавезе у окружењу и друштвеним групама којима припада (породица, школа, вршњаци). Без обзира о којим друштвеним групама је реч, неопходно је, на адекватним и ученицима блиским примерима, указивати на дуализам права и обавеза ученика. Када се говори о основним животним потребама, ту се првенствено мисли на физиолошке потребе заједничке за све људе, као и на одређена правила понашања која омогућавају задовољавање тих потреба. Размишљање и дискусија не само о својим потребама већ и уважавање потреба и осећања других, такође, представља једну од суштински важних васпитних компоненти предмета. У оквиру ове теме налазе се и садржаји који се односе на здравље и безбедност. Овде је акценат на развијању навика здравог живљења и оспособљавање ученика да препознају и адекватно реагују у потенцијално опасним ситуацијама по њихово здравље и живот. Посебну пажњу у овом сегменту потребно је обратити на безбедност ученика у саобраћају, првенствено на оспособљавање ученика за безбедно кретање од куће до школе.

Кретање и сналажење у простору и времену у оквиру теме Оријентација у простору и времену од кључног су значаја у првом разреду. Опажање односа у простору и времену (са налажењем референтног ослонца), овладање одговарајућим појмовима и њихова адекватна употреба у различитим активностима ван школе и у школи представљају основ учења и један од основних ослонаца сазнајном развоју ученика, најочигледније видљив за развој сложенијих појмова у настави географије, историје и физике у старијим разредима. Садржаји у оквиру ове теме, о којима ученици имају непосредно искуство, само су препоручени. Могу се појавити велике индивидуалне разлике

међу ученицима у овладавању овим појмовима, па треба пажљиво одредити активности и одабрати садржаје који омогућавају напредак (у зони наредног развитака). Ово су садржаји о којима ученици имају искуства, а задатак наставника је да та несистематизована, искуствена знања буду структурисана и освешћена и да омогуће ученику безбедно кретање и сналажење у непосредном окружењу. Садржаје који се односе на кретање и сналажење у простору коришћењем просторних одредница (напред-назад, лево-десно, горе-доле) и карактеристичних објеката пожељно је практично истраживати, како у учионици тако и ван ње. Сналажење у времену конципирано је тако да се полази од основних, временски ближих појмова (делови дана; сада, пре, после; прекјуче, јуче, данас, сутра, прекосутра; дани у недељи) који су потребни ученику за планирање и реализовање свакодневних активности. Важно је код ученика освестити цикличност у смењивању наведених временских одредница – смена: обданице и ноћи, делова дана и дана у седмици. Касније ће се појам цикличности јављати и у различитим природним појавама (животни циклус живих бића, ланац исхране, кружење воде у природи итд.), што је у складу са основним принципима и законима природних наука.

Област под називом **Разноврсност природе** односи се на елементе и узајамно дејство живе и неживе природе. Појмови који се односе на живи свет надограђују се постепено, од препознавања и именовања биљака и животиња које су карактеристичне за непосредно окружење ученика, преко класификација које су базиране на спољашњем изгледу, односно чулно доступним карактеристикама (делови тела у првом разреду), ка апстрактнијим формама у другом разреду (животни процеси заједнички за сва жива бића, функција делова биљака и животиња). Новина у програму је јасно увођење човека као дела живе природе, са посебним нагласком на чулима, односно њиховој улози у свакодневном животу и спознавању света који нас окружује

Приликом изучавања природних феномена нужно је већ од првог разреда постепено уводити ученике у различите начине прикупљања података о окружењу, њихову анализу, сврставање у групе и категорије по различитим карактеристикама, вођење белешки и закључивање. Посматрање и учествовање у једноставним огледима представља истраживачке активности примерене ученицима првог разреда.

Концепт одрживог развоја и активно учешће ученика у заштити животне средине заједнички су и за Свет око нас и за Природу и друштво. У првом разреду акценат треба да буде на подстицању ученика да у свакодневним активностима (у школи и ван ње) примењују неке од основних принципа рационалне потрошње – штеде воду, одлажу отпад на предвиђена места, не угрожавају биљке, брину о добробити животиња уз помоћ одраслих. Пуно разумевање концепта одрживог развоја могуће је тек на каснијем узрасту ученика, али је потребно да се континуирано развија, и то не само на нивоу знања, већ првенствено на нивоу усвојених вредности, ставова и навика. Ученике треба кроз активности које се организују у оквиру одељења или школе подстицати на учење кроз искуство. Тако дете развија не само навике брижљивог односа према околини и живом свету у њој, већ и здрављу и култури понашања која је неодвојиви део оваквог начина поступања. На тај начин се интегришу вредности и утиче на развој ставова важних за опстанак и будућност.

Човек ради и ствара је тема која о човеку говори из другог угла – као свесном бићу. Веза природа-материјал-производ показује целовитост природних и друштвених феномена. Исходи који се односе на материјале остварују се на исти начин као и исходи који се односе на живу и неживу природу. У првом разреду акценат је на препознавању, именовању, упоређивању материјала који се користе у свакодневном животу, и основних, непосредно чулно доступних својстава (тврдо–меко, провидно–непровидно, храпаво–глатко), док ће се у наредним разредима изучавати сложенија својства. Садржаји о материјалима су такви да омогућавају висок ниво активности ученика приликом њиховог савладавања, односно коришћење различитих чула за њихово упознавање, бележење уоченог, извођење огледа, описивање итд. Ученике је неопходно доводити у везу са предметима направљеним од тих материјала, односно повезати својства која се изучавају са употребном

вредношћу одређених предмета, као и пажљивом употребом и одлагањем употребљених производа и амбалаже на одговарајућа места.

Технике: дискусије у слојевима, тв реклама, гроздови, укрштеница, ко сам ја, сликање слика, мапе ума, асоцијације,...

Праћење и вредновање ученика

Праћење напредовања и оцењивање постигнућа ученика само је део праћења и вредновања образовно-васпитне праксе. Резултате целокупног праћења и вредновања наставник узима као основу за планирање наредних корака у раду са ученицима и развијању своје образовно-васпитне праксе.

Праћење напредовања и оцењивање постигнућа ученика је формативно и сумативно и реализује се у складу са Правилником о оцењивању ученика у основном образовању и васпитању. Потребно је да наставник континуирано и на примерен начин указује ученику на квалитет његовог постигнућа тако што ће повратна информација бити прилагођена, довољно јасна и информативна како би имала улогу подстицајне повратне информације. Свака активност је добра прилика за процену напредовања и давање повратне информације, а ученике треба оспособљавати и охрабривати да процењују сопствени напредак у остваривању исхода предмета, као и напредак других ученика.

Праћење и вредновање ученика се спроводити путем: провера знања усменим и писменим одговарањима, презентовање групног рада, ...

ЛИКОВНА КУЛТУРА

Циљ учења предмета *ликовна култура* је да се ученик, развијајући стваралачко мишљење и естетичке критеријуме кроз практични рад, оспособљава за комуникацију и да изграђује позитиван однос према култури и уметничком наслеђу свог и других народа.

ИСХОДИ По завршетку разреда ученик ће бити у стању да	ОБЛАСТ/ТЕМА	САДРЖАЈИ
опише, својим речима, визуелне карактеристике по којима препознаје облике и простор; пореди своје утиске и утиске других о уметничким делима, изгледу објеката/предмета и облицима из природе и окружења; одреди, самостално и у сарадњи са другима, положај облика у простору и у равни; црта на различитим подлогама и форматима папира; користи материјал и прибор у складу са инструкцијама; - обликује једноставне фигуре од меког материјала; одабере, самостално, начин спајања најмање два материјала; преведе једноставне појмове и информације у ликовни рад; - изрази, материјалом и техником по	ЛИКОВНА КУЛТУРА И ОКРУЖЕЊЕ	Простор. Отворени и затворени простор, природа и простор који је човек обликовао. Карактеристичне визуелне одлике по којима се препознаје врста простора. Значај чувања споменика или значајних објеката у најближем окружењу. Значај уређења простора у коме ученик борави. Уметничка занимања и продукти. Слика - сликар, вајар - скулптура, фотограф - фотографија... Изглед употребних предмета које су дизајнирали уметници. Установе културе (биоскоп, музеј, галерија, позориште, библиотека...). Правила понашања и облачења у различитим установама културе, договорена правила понашања.
	ОДНОСИ У ВИДНОМ ПОЉУ	Облици. Облици из природе, облици које је створио човек, правилни и неправилни облици. Својства облика (цело, део, велико, мало, високо, ниско, краће, дуже,

избору, своје замисли, доживљаје, утиске, сећања и опажања; преобликује, сам или у сарадњи са другима, употребне предмете мењајући им намену; изрази познате појмове мимиком и покретом тела, без звука; повеже одабрану установу културе са њеном наменом; поштује договоре и правила понашања и облачења приликом посете установама културе.		уско, широко, светло, тамно, обојено, безбојно, једнобојно, шарено, меко, тврдо, глатко, храпаво, обло, рог љасто). Положај облика у простору и у равни (горе, доле, између, испод, у, на, испред, иза, усправно, положено, косо, лево, десно). Кретање. Покретни и непокретни облици. Кретање бића и машина. Смер кретања облика (налево, надесно, нагоре и надоле). Безбедност у саобраћају - илузија величине покретних и непокретних објеката у односу на удаљеност од посматрача. Светлост и сенка. Природни и ве штачки извори осветљења. Промена осветљености у току дана. Изглед облика и сенке у зависности од осветљења.
	ОБЛИКОВАЊЕ	Материјал и прибор. Поступци правилног и безбедног руковања и одржавања материјала, прибора и радне површине, значај одржавања хигијене и безбедног руковања прибором. Обликовање скулптуре. Обликовање меких материјала поступком додавања. Спајање разноврсних материјала. Обликовање цртежа. Врсте линија (отворена, затворена, права, крива, светла, тамна, широка, уска, дугачка, кратка, непрекинута, испрекидана, груба, нежна, спирална, таласаста, степенаста...). Изражајна својства линија у односу на материјал и прибор. Обликовање слике. Боја природних облика и боја облика које је створио човек. Изражајна својства боје у односу на материјал и прибор. Преобликовање. Предмети и материјал погодни за преобликовање (оштећени предмети, амбалажа, остаци тканина...). Различите информације као мотивација за стваралачки рад. Природа и непосредно окружење; машта и стварни догађаји; приче, песме и текстови из књига и часописа за децу и уџбеника, уметничка дела...
	СПОРАЗУМЕВАЊЕ	Читање визуелних информација. Илустрација у дечјим књигама и уџбеницима. Стрип. Цртани и анимирани филм - традиционално урађени (слободоручно обликовани или нацртани ликови) и савремени (урађени у апликативном програму). Прича у цртаном и анимираном филму. Изглед места и ликова.

		Знак. Графички знак (ноте, слова и цифре), гестовни и звучни знак. Лепо писање. Украсна слова. Традиција. Празници и украшавање. Невербално изражавање. Пантомима, игре, перформанс.

НАЧИН ОСТВАРИВАЊА ПРОГРАМА

Програм ликовне културе даје слободу и могућност да се испуни креативност и пронађу одговарајући облици, методе и средства за реализацију.

Потребно је да за сваки задатак наставник начини визуелну припрему-

ликовни рад, како би уочио карактер задатка и начине рада у реализацији таквог задатка.

Извршити идентификацију садржаја полазећи од опажања околине. (природе и вештачког човековог окружења- објекти које је човек начинио).

Најбоље је учење од природе, посматрање, опажање и уочавање непоновљивости природе, из чега ће произаћи и потреба за њеним очувањем.

Водити рачуна да захтев буде сведен и прилагођен узрасним могућностима ученика. Ученик треба да зна какав му је задатак постављен и сам проналази решења по логици непосредног естетског догађаја.

Неопходно је водити разговор са ученицима како бисваки ученик пре почетка рада дошао до своје идеје, а на основу понуђеног ликовног садржаја.

Ученици не би требало да се држе стандаризованих блокова за цртање. Омогућити им избор облика и боје папира или неке друге

подлоге за цртање и сликање. Треба често мењати формат папира или подлоге на којој се нешто ради. Подлоге могу и да се

препарирају са разблаженим брашном и водом или неким другим материјалом. На тај начин почиње нека врс та истраживачког рада у тој области.

Вештим ученицима треба понудити да раде са другим материјалом и довести их у ситуацију да уложе напор и буду креативни. Планирањем су предвиђени практични задаци у ситуацијама када треба ученике научити да практично користе средства и технике, како би што успешније реализовали своје идеје.

Креативни приступ у ликовном раду омогућава и корелација са другим наставним областима и корелација садржаја ликовне културе у вертикали.

У овој области су предвиђене четири димензије образовног стандарда: опажање, примање, разумевање и поступање.

На првим часовима ликовне културе од ученика треба тражити да цртају и сликају различитим материјалима а како би се стекао увид

са којом врстом искуства деца долазе у основу школе. Инсистирати код ученика да мењају материјал којим ће цртати и сликати.

Праћење и вредновање врши се естетском проценом продуката рада у односу на постављени задатак.

МУЗИЧКА КУЛТУРА

Циљ учења предмета *музичка култура* је да код ученика развије интересовање и љубав према музици кроз индивидуално и колективно музичко искуство којим се подстиче развијање креативности, естетског сензибилитета и духа заједништва, као и одговорног односа према очувању музичког наслеђа и културе свога и других народа.

ИСХОДИ По завршетку разреда ученик ће бити у стању да	ОБЛАСТ/ТЕМА	САДРЖАЈИ
објасни својим речима утиске о слушаном делу, особине тона, доживљај прегласне музике и њеног утицаја на тело и зашто је тишина важна; - разликује одабране звукове и тонове, певање/свирање; хор/један певач/група певача; оркестар/један свирач/група свирача, боју различитих певачких гласова и инструмената и музичке изражајне елементе; препозна музички почетак и крај и понављање теме или карактеристичног мотива у слушаном делу; повезује музичко дело у односу на њему блиске ситуације, врсту гласа и боју инструмента са карактером дела; поштује договорена правила понашања при слушању музике; користи самостално или уз помоћ одраслих, доступне носиоце звука; изговара у ритму уз покрет бројалице; - пева по слуху песме различитог садржаја и расположења; пева по слуху уз покрет народне песме, музичке игре; примењује правилан начин певања и договорена правила понашања у групном певању и свирању; свира по слуху звучне ономотопеје и илустрације, ритмичку пратњу уз бројалице и песме, једноставне аранжмане, свирачке деонице у музичким играма; повезује почетне тонове песама-модела и једноставних наменских песама са бојама, ритам са графичким приказом; објашњава својим речима доживљај свог и туђег извођења; учествује у школским приредбама и манифестацијама; направи дечје ритмичке инструменте; ствара звучне ефекте, покрете уз музику, мању ритмичку целину помоћу различитих извора звука, ритмичку пратњу за бројалице, песме и музичке игре помоћу различитих извора звука, музичко питање и одговор на ритмичким удараљкама, једноставну мелодију на краћи задати текст; - изабере према литерарном садржају одговарајући музички садржај.	СЛУШАЊЕ МУЗИКЕ	Уметничка музика у цртаним и анимираним филмовима. Однос звук - лик, музика - радња. Композиције које илуструју разли чита осећања. Звук и тон (извори). Звуци тела (пулс, куцање срца, дисање...). Звуци из природе и окружења. Звучни знак (школско звоно, аутомобилска сирена...). Тон: боја (различити гласови и инструменти), трајање (кратак - дуг), јачина (гласан - тих), висина (висок - дубок). Тишина и одсуство звука. Композиције које илуструју различите боје људског гласа и инструмената. Музички дијалог (хор, глас и хор, глас и инструмент, два гласа, два инструмента, један свирач, група свирача, оркестар). Различити жанрови везани за ситуације значајне за ученике (празници, приредбе, свечаности, рођендани, венчања, новогодишње и божићне песме...). Музичка прича. Карактер дела и елементи музичке изражајности (условљеност). Музички бонтон. Музика и здравље. Носиоци звука (це-де плејер, ем пе 3 плејер, ра чунар...).
	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	Изговор бројалице у ритму уз покрет - пљескање, пуцкетање прстима, корачање, дланом о надланицу, ударом о клупу. Звучне ономотопеје и илустрације. Држање тела и дисање - правилан начин певања. Правилна дикција - изговарање брзалица и бројалица. Певање песама по слуху различитог садржаја и карактера. Певање песама уз покрет - песме уз игру и народне песме. Певање модела и наменских песама и повезивање њихових почетних тонова уз боју

		(дозелено, ре-браон, ми-жуто, фаплаво и сол-црвено). Дечји ритмички инструменти и начииа свирања на њима. Свирање по слуху пратње уз бројалице и песме - пулс, ритам, груписање удара. Певање и извођење музичких игара уз свирање на дечјим инструментима - песме уз игру, дидактичке игре, музичке драматизације. Свирање инструменталних аранжмана на дечјим ритмичким инструментима и на алтернативним изворима звука. Свирање графички представљеног ритма. Музички бонтон.
	МУЗИЧКО СТВАРАЛАШТВО	Израда дечјих ритмичких инструмената од различитих материјала. Стварање звукова из непосредне околине и природе спонтаном или договореном импровизацијом. Креирање сопствених покрета уз музику која се изводи или слуша. Стварање звучних ефеката и једноставне ритмичке пратње користећи различите изворе звука. Бирање инструмената на основу звука и стварање једноставне ритмичке пратње уз бројалице, песме и музичке игре. Стварање мањих ритмичких целина на основу музичког искуства - изговором у ритму, различитим покретима, предметима и дечјим ритмичким инструментима. Стварање музичких питања и одговора на дечјим ритмичким инструментима у дијалогу. Стварање једноставне мелодије на краћи текст. Бирање познатих музичких садржаја, звучних ономотопеја и илустрација за стварање звучне приче - праћење литерарног текста.

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА

Природа саме музике, па и предмета музичка култура указује на стално прожимање и садејство свих области и тематских јединица које су предвиђене наставним програмом. Ниједна област се не може изучавати изоловано од друге и бити сама себи циљ, а да се истовремено не разговара о свим другим аспектима музике. Музику од почетка треба повезивати са што више догађаја у животу детета.

Настава је усмерена на остваривање исхода и даје предност искуственом учењу у оквиру којег ученици развијају лични однос према музици, а постепена рационализација искуства временом постаје теоријски оквир. Искуствено учење у оквиру овог предмета подразумева активно слушање музике, лично музичко изражавање ученика кроз извођење музике и музичко стваралаштво.

Паралелно одвијање различитих музичких активности подстиче фину менталну комбинаторику, драгоцену за развијање укупног менталног и психо-моторног потенцијала ученика, као и одличну основу за интеграцију са другим предметима.

Исходи представљају музичке, опажајне и сазнајне активности ученика. Музичке активности су говор у ритму, певање, свирање, покрет уз музику, слушање музике и видови стваралаштва. Да би постигао очекиване исходе васпитно-образовног процеса, наставник реализује наставу користећи глас, покрет и музичке инструменте. Корелација између предмета може бити полазиште за бројне активности у којима ученици могу бити учесници као истраживачи, креатори и извођачи. Код ученика треба развијати дух заједништва кроз рад у групама и у одељењу, као и комуникацијске вештине у циљу преношења и размене искустава и знања.

У оквиру саме организације часа преовлађује активност којом треба да се савлада нови музички садржај, али је она увек у комбинацији са другим музичким активностима. Полази се од централне теме (нпр. назива песме која се учи, или композицији која се слуша). Процес учења увек полази од што квалитетнијег избора музичких примера. Специфичност предмета се огледа у томе да се музичке активности одвијају паралелно или једна музичка активност логички води ка другој. На пример, извођење бројалице уз покрет води ка свирању на дечјим ритмичким инструментима. Вежбе правилног држања тела, дисања и говорне артикулације претходе обнављању познатих песама, које су опет садржајно и/или музички сличне оној коју ће учити. Уз песму или бројалицу може се свирати ритмичка пратња. Слушање музике може се комбиновати са свим другим активностима.

Најважнији покретач наставе треба да буде принцип мотивације и инклузивности у подстицању максималног учешћа у музичком доживљају као и развијању потенцијала за музичко изражавање.

Настава музичке културе остварује се кроз следеће области:

- Слушање музике,
- Извођење музике,
- Музичко стваралаштво.

Слушање музике

Слушање музике је активан психички процес који подразумева емоционални доживљај, богат телесни доживљај и мисаону активност. Циљ наставног процеса у области слушања музике је да код ученика развије капацит пажње и способност активног слушања (са задатком) чиме се развија и музичка меморија, те не треба инсистирати на памћењу, а поготово не на провери слушаних дела. Уколико наставник у вези са слушаним делом, обезбеди квалитетно искуство ученику ученик ће се сам вратити на то дело и временом бити у стању да га препозна. Зато је од велике важности припрема наставника за ову активност у оквиру које ученицима треба да се укаже на релевантне изражајне елементе којима је остварен музички израз.

Композиције које се слушају, својим трајањем и садржајем треба да одговарају могућностима перцепције ученика.

Методички приступ процесу слушања музике треба да буде усмерен на ученичко откривање, тј. препознавање изражајних елемената. Ученици могу препознати изражајне елементе које им је наставник претходно представио и објаснио на начин сличан задатку који ће им потом поставити.

На пример:

Наставник одабере одређену краћу музичку целину (нпр. Слон – Сен-Санса), исприча ученицима шта је инспирисало композитора да напише музичко дело и поведе кратак разговор о карактеристикама ове животиње (величина, тежина, начин кретања и сл.). Након што су заједно послушали музички пример, наставник треба да скрене пажњу на композиторов избор одређених музичких изражајних елемената у вези са карактеристикама животиње о којима су претходно причали (веза између темпа композиције и избора инструмента и слона као животиње; начин на који се мелодија креће и утисак о слону...). Важно је да при сваком обраћању пажње на поједини изражајни елемент, наставник пусти музички пример и укаже на одређене карактеристике у самом музичком току. Такође је потребно у вези са сваким изражајним елементом поставити питање какав би карактер музике био уколико би било који од ових изражајних елемената био другачији. Наставник може ученицима да (на духовити начин) демонстрира и ову ситуацију, а са циљем да увиде колико је битно пажљиво вајање сваког од изражајних елемената за целокупни музички карактер и сам музички доживљај.

Уколико се овакво демонстрационо слушање постави правилно, након неколико месеци, област слушања музике може да буде остваривана само путем аналитичког слушања музике, а да се наставник враћа и на демонстрационо у случајевима када жели да представи неки нови изражајни елемент музике.

У оквиру аналитичког слушања музике наставник пре пуштања композиције, ученицима задаје задатак да прво обрате пажњу на карактер слушаног примера и обавезно им понуди опције одговора, од којих је пар нетачно (омеђивање термина), попут: „борбени”, „смирени”, „разиграни” карактер. Следећи задатак би био (пре слушања) да им усмери пажњу на везу између темпа и описаног карактера дела (опет уз понуђење опције одговора); у наредном слушању ће размишљати о избору инструмента, па мелодији итд.

Ученик треба да има јасно формулисана упутства на шта да усмери пажњу приликом слушања како би могао да прати музички ток (попут извођачког састава, темпа, начина на који је мелодија извајана, специфичних ритмичких карактеристика, понављање и промена и сл.). Постепено, ови елементи музичког тока постају „константа” у процесу ученичке перцепције/перцепције па наставник може да проширује опажајни капацитет код ученика усмеравајући њихову пажњу пре слушања на релевантне специфичности музичког дела.

Овако постављено слушање музике, које подстиче развој музичке пажње, способност праћења музичког тока са разумевањем и упознавање са изражајним елементима, који су у служби исказивања 'музичке поруке' или комуникације, од суштинске је важности и за музичко извођење и музичко стваралаштво.

Прпоручене композиције за слушање

Химне-Светосавска химна, Државна химна, Школска химна,

Народне песме-Ерско коло, Васино коло, Копачица, Виноград, Синоћ кад је пао мрак, Кад те видим на сокаку – староградска, Ој Бадњаче, Бадњаче, Чаробна фрула – Бора Дугић

Песме за децу- Како се прелази улица – Бранко Милићевић, Седмица – Миња Субота, Ивин воз – Влада и Гиле, Ал је леп овај свет – Стеван Ст. Мокрањац и Александар Кораћ, Учимо да бројимо – Бранко Милићевић, Слон лепотан Дондолан – Драган Лаковић, Бубамара – Никола Вукомановић,

Заклео се бумбар – Мирко Шоуц, Страшан лав – С. Барић, Успорите поред школе – хор Чаролија, Пажљивко – хор Чаролија, Другарство – Драган Лаковић, Све је пошло наопачке – Миодраг Илић-Бели, Јануарске звезде – Миодраг Илић-Бели, Успаванка за Аћима – Миодраг Илић-Бели, Успаванка – Бранко Милићевић, Најлепша мама на свету – Александар Кораћ, Пролеће у шуми – дечја песма из Финске, Кад си срећан – дечја песма, Деца су украс света – Миња Субота, Лептирићу шаренићу – дечја песма, Ишли смо у Африку – Миња Субота, Нек свуд љубав сја – дечја песма из Белгије

Домаћи композитори- Медведова женидба – Л. Димитријевић, Смејалица – Дејан Деспић, У Будиму граду – Стеван Ст. Мокрањац, Песма о одјеку – Миодраг Илић-Бели

Страни композитори- Скерцандо – Карл Орф, Радечки марш – Јохан Штраус, Хумореска – Антоњин Дворжак, Бумбаров лет – Николај Римски-Корсаков, Карневал животиња (Слон, Кенгури, Кавез за птице, Кокошке и петлови) – Камил Сен-Санс, Валцер, оп. 69 бр. 2 – Фредерик Шопен, Успаванка – Јоханес Брамс, Крцко Орашчић (Кинески плес, Игра шећерне виле) – Чајковски, Абецеда – Волфганг А. Моцарт, Пчелица – Франц Шуберт, Менует, Ге-дур – Бах, Док месец сја – Жан Батист Лили, Звончићи – Џејмс Пјерпонт

ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ

Сваки аспект извођења музике има непосредан и драгоцен утицај на развој ученика. Извођењем музике активира се велики број когнитивних радњи, развија дугорочно памћење, осетљивост за друге учеснике у музичком догађају (тзв. тимски рад, толеранција) и fine моторичке радње. Посебну пажњу треба усмерити на спонтане покрете као одговор на музику.

Кроз извођење музике, а у оквиру индивидуалних могућности ученика, подстиче се и развијање личног стила изражавања. Циљ наставног процеса у области извођења музике је подстицање ученика да се музички изражавају и да истражују начине који су њима својствени. Мерило успеха је учешће и мотивисаност ученика.

Певање

Главни критеријум за избор песама је квалитет музичког дела као и примереност узрасту ученика у односу на тематику, ритам, артикулацију мелодијских скокова и сл. При избору песама за певање, наставник увек треба да има у виду и гласовне могућности ученика.

Пре почетка певања потребно је спровести кратке вежбе за распевање при чему посебно треба обратити пажњу на правилно држање тела, правилно дисање и дикцију.

Рад на песми почиње демонстрацијом. Песма се учи по деловима, а затим спаја у целину. Наставник увек треба да инсистира на изражајном извођењу песме.

Једноставни модели и наменске песме чији се почеци везују за боје служе за стварање звучног фонда и представљају основу за поставку музичке писмености (до–зелено, ре–браон, ми–жуто, фа–плаво и сол–црвено). На овом нивоу моделе треба учити по слуху.

У настави музичке културе пожељно је повезивати покрет и певање кроз извођење народних, музичких и дидактичких игара.

Свирање

Ова активност се реализује на дечјим ритмичким и алтернативним инструментима (тело, предмети из окружења, Орфов инструментаријум...). Наставник треба да укаже на повезаност тонске боје

инструмента са музичким садржајем. На пример: „Ево већ нам трамвај стиже – цин, цин, цин” – триангл, „Кестен пада, ток, ток, ток...” – штапићи...

Примери ритмичке пратње могу бити:

– извођење пулса (проток основних ритмичких јединица),

– извођење ритма (који се поклапа са говорним ритмом бројалица и песама па се као такав једноставно учи по слуху),

– груписање удара – различитим покретима и различитим изворима звука се на један начин изводи наглашена прва у такту, а лакшим покретом и слабијим извором звука друга, односно остале слабије наглашене у такту. На пример, уз бројалицу „Гусен, гусеница” ударом о клупу изводити прву јединицу а пљескањем другу, и/или инструментима – бубњићем прву, а штапићима, на пример, другу у такту.

– ономатопеја звучних илустрација – специфична места у тексту песама могу се звучно илустровати адекватним инструментом или неким другим предметом („Цин, цин, цин”, „ток, ток, ток”, „трас”, „бум”...).

У извођењу ритмичких аранжмана довољно је одељење поделити у две групе. На овом нивоу не треба залазити у објашњавање појмова.

Репоручене композиције за певање

Химне- Државна химна ,Светосавска химна, Школска химна

Народне песме- На крај села жута кућа, Ми идемо преко поља, Игра коло, Ја посејам лан,Леж, Ситна је киша падала, Божић, Божић благи дан

Дечје песме- Коњ има чет’ри ноге – Зорислава М. Васиљевић, Петлић – Емил Главник,Зец копа репу – Зорислава М. Васиљевић, Пекарчић – Љ. Шкарица,Јежева успаванка – Никола Вукомановић, Саобраћајца – Надежда Хиба , Рођенданска песма – непознати аутор, Авантуре малог Ју Ју – Петар Бергамо, Ау, што је школа згодна – Миња Субота, Није лако бубамарцу – Арсен Дедић, Брате Иво – непознати аутор, Букварци – Божидар Станчић, Ускршња песма – Светлана Милић , Ивин воз – Александар Кораћ, Звук и тон – Зорислава М. Васиљевић, Телефонијада – Јован Адамов, Деда Мразе, не скрећи са стазе – Александар Кораћ, Први снег – Божидар Станчић, Пада снежак – Станко Коруновић

Музичке игре- Рибар – Владимир Томерлин, Иде маца поред тебе – Зорислава М. Васиљевић , Зец и репа – Зорислава М. Васиљевић , Песма у колу –словачка народна песма Берем, берем грожђе , Васино коло, Медвед бере јагоде, Коларићу панићу, Плива патка преко Саве, Дуње ранке

Бројалице- Мачка,Ишо меда у дућан, Лептир и цвет, Два се петла побише, Еци пеци пец, Ен тен тини ,Ко ко ко ко да , Ластавица, Бумбари, Дечак и птица,Свирање на дечјим инструментима,Иде мали меца – Д. Марковић, Пада Снежак – Станиша Коруновић, Ен тен тини, Боц, боц иглицама, На крај села жута кућа, Плива патка преко Саве,Пишем, пишем петнаест, Магарац и кукавица

Модели- Добро јутро, добар дан – Татјана Дробни, Ресаво, водо ладна,Ми идемо преко поља, Фабрика бомбона – Мирјана Живковић, Сол ми дај

Музико стваралаштво

Дечје музичко стваралаштво представља виши степен активирања музичких способности које се стичу у свим музичким активностима, а резултат су креативног односа према музици. Оно подстиче музичку фантазију, обликује стваралачко мишљење, продубљује интересовања и доприноси трајнијем усвајању и памћењу музичких репродуктивних и стваралачких активности и знања.

Наставник треба да подстиче ученике да импровизују и истражују начине на који могу да изразе кроз музику сопствену инспирацију.

Стваралаштво може бити заступљено кроз:

- импровизацију игре/покрета на одређену музику,
- израду дечјих ритмичких инструмената од различитих материјала,
- музичке импровизације,
- музичка питања и одговоре,
- компоновање мелодије на задати текст,
- илустрацију доживљаја музике,
- одабир познатог музичког у односу на литерарни садржај.

МУЗИЧКИ БОНТОН

Музички бонтон чине правила прихватљивог понашања у различитим ситуацијама у домену музичке културе. Наставник треба да искористи сваку прилику у току слушања или извођења, да објасни ученицима како треба да се понашају, зашто и шта се од њих очекује. Да би ученици трајније прихватили и савладали ова правила када је у питању слушање музике, препоручљиво је да их наставник одведе на неки концерт (нпр. музичка школа), где ће им у контакту са живом музиком све бити много лакше да разумеју. Нека правила (тишина, аплауз при изласку извођача на бину и при завршетку концерта) ученици могу самостално применити а нека (изостанак аплауза између ставова музичког дела) могу применити уз помоћ наставника. Код извођења музике, правила понашања се могу најлакше објаснити у реализацији групног извођења а нарочито хора (међусобно слушање извођача, музички дијалог, одсуство причања...)

УТИЦАЈ МУЗИКЕ НА ЗДРАВЉЕ

Квалитетна настава музичке културе подразумева и потребу да се у савременим условима и организацији живота (присуство буке и тенденција њеног повећања) ученицима скрене пажња на штетан утицај прегласне музике на здравље, физиолошки и психолошки одговор, односно реакцију организма на такву музику и директну рефлексију на квалитет музичког дела које се слуша.

ПРОЦЕС ВРЕДНОВАЊА

Наставник треба да мотивише ученика на даљи развој, тако да ученик осети да је кроз процес вредновања виђен и подржан, као и да има оријентацију где се налази у процесу развоја у оквиру музике и музичког изражавања. Важно је укључити самог ученика у овај процес у смислу дијалога и узајамног разумевања, у вези са тим шта ученик осећа као препреке (вољне и невољне) у свом развоју, као и на које начине се, из ученикове перспективе, оне могу пребродити.

У процесу вредновања резултата учења наставник треба да буде фокусиран на ученичку мотивацију и ставове у односу на извођење и стваралаштво, способност концентрације, квалитет перцепције/аперцепције и начин размишљања приликом слушања.

Када је у питању вредновање области Музичко извођење и стваралаштво, ученичка постигнућа треба вредновати у смислу изражајног и стваралачког ангажовања ученика, а не према квалитету насталог дела, јер су и најскромније музичке импровизације, креативно размишљање и стварање, педагошки оправдане.

Узимајући у обзир циљ предмета, неопходно је имати на уму да се оквир вредновања процеса и резултата учења одвија највише у ученичком живом контакту са музиком, тј. извођењу и стваралаштву, а такође и слушању музике.

Теоретско знање треба да има своју примену и функцију у ученичком изражавању кроз музику и у контакту са музиком. Како процес учења у оквиру сваког часа треба да обухвати све области, посматрање ученика у живом контакту са музиком је истовремено показатељ квалитета процеса учења, као и идеална сцена за вредновање остварености исхода. Сумативно вредновање треба да буде осмишљено кроз задатке и активности које захтевају креативну примену знања. Диктате не треба практиковати, ни задавати.

У смислу активности, постигнућа ученика треба проценити на основу учениковог контакта са музиком и то:

1. допринос ученика за време групног рада,
2. израда креативних задатака на одређену тему,
3. рад на пројекту (ученик даје решење за неки проблем и одговара на конкретне потребе),
4. специфичне вештине.
5. начин размишљања и ставови

ФИЗИЧКО И ЗДРАВСТВЕНО ВАСПИТАЊЕ

Циљ учења предмета *физичко и здравствено васпитање* је да ученик унапређује физичке способности, моторичке вештине и знања из области физичке и здравствене културе, ради очувања здравља и примене правилног и редовног физичког вежбања у савременим условима живота и рада.

ИСХОДИ	ОБЛАСТ/ТЕМА	САДРЖАЈИ
По завршетку разреда ученик ће бити у стању да		
примени једноставне, двоставне општеприпремне вежбе (вежбе обликовања); правилно изведе вежбе, разноврсна природна и изведена кретања; комбинује и користи усвојене моторичке вештине у игри и у	ФИЗИЧКЕ СПОСОБНОСТИ	Вежбе за развој снаге. Вежбе за развој покретљивости. Вежбе за развој издржљивости. Вежбе за развој брзине. Вежбе за развој координације

свакодневном животу; - одржава равнотежу у различитим кретањима; - разликује правилно од неправилног држања тела и правилно држи тело; примењује правилну технику дисања приликом вежбања; - изведе кретања, вежбе и кратке саставе уз музичку пратњу; игра дечји и народни плес; користи основну терминологију вежбања	МОТОРИЧКЕ ВЕШТИНЕ	Ходање и трчање	Ходање: -кратким корацима, - дугим корацима, -у различитом ритму, -хода ње са реквизитом, -ходање са променом, правца и смера. Техника трчања: -трчање преко препрека, -трчање са променом правца и смера, -брзо трчање 20 м са стартом из различитих почетних положаја, - игре са коришћењем научених облика ходања и трчања
		Скакања и прескакања	Поскоци у месту. Поскоци у кретању. Скакања удаљ. Скакања увис. Прескакање дуге вијаче. Вежбе скакања и прескакања упором рукама. Игре уз коришћење различитих облика скакања и прескакања
		Бацања и хватања	Бацање лоптице из места у даљину и у циљ. Бацање лоптице из кретања. Бацање лопте увис. Вођење лопте. Додавање лопте. Игре са вођењем, додавањем лопте и гађањем у циљ.
		Пузања, вишења, упори и пењања	Пузања на тлу. Пењања. Провлачења. Вис лежећи опружено. Помицања улево и удесно у вису лежећем и вису слободном. Упори.
		Вежбе на тлу	Основни садржаји Основни ставови и положаји. Поваљка на леђима. Став на лопатицама (свећа). Колут напред из чучња у чучањ. Поваљка на стомаку. Састав од научених елемената.

			Игре са усвојеним вежбама.
			Проширени садржаји Колут назад из чучња у чучањ, низ косу површину. Одељењско такмичење са задатом комбинацијом вежби.
		Вежбе равнотеже	Ходање по линији. Ходање по шведској клупи. Лагано трчање на шведској клупи или ниској греди. Кратак састав на линији обележеној на тлу, шведској клупи и ниској греди
		Вежбе са реквизитима	Вежбе обликовања са реквизитима. Трчања, поскоци и скокови уз коришћење реквизита. Дизање и ношење предмета и реквизита на различите начине. Елементарне игре са реквизитима. Игре са ластишом
		Плес и ритмика	Ходање и трчање са променом ритма, темпа и динамике уз плесак и уз музичку пратњу. Галоп напред. Дечији поскок. Њихање и кружење вијачом или траком. Суножни скокови кроз вијачу са обртањем напред. Народно коло по избору
		Полигони	Комбиновани полигон од усвојених вештина (вежби).
	ФИЗИЧКА И ЗДРАВСТВЕНА КУЛТУРА	Култура вежбања и играња	Основни термини у вежбању. Вежбама безбедно. Чувам своје и туђе ствари. Правила елементарних игара. Некад изгубим, а некада. победим. Навијам фер.
		Здравствено васпитање	Упознај своје тело. Растемо. Видим, чујем, осећам. Моје здравље. Ко све брине о мом здрављу. Лична хигијена. Хигијена простора у коме живим. Хигијена простора у коме веждам. Животне намирнице и правилна исхрана. Заједно за столом

Дидактичко-методичко остваривање програма

Програм предмета се састоји од три предметне области: физичка способност, моторичке вештине и физичка и здравствена култура.

Програм првог разреда базиран је на континуитету усвојених знања, вештина, ставова и вредности из предшколског васпитања и образовања.

ОРГАНИЗАЦИОНИ ОБЛИЦИ РАДА

Организациони облици рада који омогућавају остваривање планираних исхода су редовна настава и ваннаставне активности.

План и програм ваннаставних активности предлаже Одељенско веће првог разреда и саставни је део годишњег плана рада школе и школског програма. У оквиру њих постоје следећи облици рада:

спортско-рекреативне активности,

недеља школског спорта,

активности у природи (крос, спортски дан, излети, зимовање, летовање...),

школска такмичења,

корективно-педагошки рад.

Спортско-рекреативне активности

Реализују се према интересовању ученика. Сачињава се посебан програм при чему се узимају у обзир материјални и просторни услови рада, узрасне карактеристике и способности ученика.

Недеља школског спорта

Ради развоја и практиковања здравог начина живота, развоја свести о важности сопственог здравља и безбедности, о потреби неговања и развоја физичких способности, као и превенције насиља, наркоманије, малолетничке делинквенције, школа у оквиру Школског програма реализује недељу школског спорта.

Недеља школског спорта обухвата:

физичке активности прилагођене узрасту и могућностима ученика;

културне манифестације са циљем промоције физичког вежбања, спорта и здравља (ликовне и друге изложбе, фолклор, плес, музичко-спортске радионице...);

ђачке радионице (о здрављу, физичком вежбању, спорту и др.).

План и програм Недеље школског спорта сачињава Одељенско веће првог разреда заједно са Стручним већем предметних наставника који реализују наставу *физичког и здравственог васпитања* у другом циклусу, као и другим Стручним већима (ликовне културе, музичке културе, историје, информатике...) и стручним сарадницима у школи, водећи рачуна да и ученици, који су

ослобођени практичног дела наставе *физичког и здравственог васпитања*, буду укључени у организацију ових активности.

Активности у природи (излет, крос, зимовање, летовање...)

Из фонда радних дана, предвиђених заједничким планом, школа организује активности у природи:

излет;

крос се организује минимум једном у току школске године;

зимовање - организује се за време зимског распуста (физичке активности на снегу); - летовање - организује се за време летњег распуста (камповање итд.).

План и програм ових активности сачињава Одељенско веће првог разреда у сарадњи са Стручним већем предметних наставника који реализују наставу *физичког и здравственог васпитања* у другом циклусу.

Школска такмичења

Школа за ученике првог разреда организује и спроводи такмичења из минимум једне елементарне игре или полигона у току школске године, као интегрални део процеса физичког и здравственог васпитања. План такмичења доноси Одељенско веће првог разреда у сарадњи са Стручним већем наставника *физичког и здравственог васпитања*.

Ученици могу да учествују и на такмичењима у систему школских спортских такмичења Републике Србије, која су у складу са планом и програмом наставе и учења, као и на такмичењима од интереса за локалну заједницу.

Корективно-педагошки рад

Ове активности организују се са ученицима који имају:

потешкоће у савладавању градива;

смањене физичке способности;

лоше држање тела;

здравствене потешкоће које онемогућавају редовно похађање наставе.

Рад са ученицима који имају лоше држање тела подразумева:

уочавање постуралних поремећаја код ученика;

саветовање ученика и родитеља;

организовање додатног превентивног вежбања у трајању од једног школског часа недељно;

организовање корективног вежбања у сарадњи са одговарајућом здравственом установом.

Рад са ученицима са здравственим потешкоћама организује се искључиво у сарадњи са лекаром специјалистом, који одређује врсту вежби и степен оптерећења, а спроводи их наставник физичког и здравственог васпитања уз присуство наставника који реализује разредну наставу у одељењу које ученик похађа.

ОСЛОБАЂАЊЕ УЧЕНИКА ОД НАСТАВЕ ФИЗИЧКОГ И ЗДРАВСТВЕНОГ ВАСПИТАЊА

Ученик може бити ослобођен само од практичног дела програма наставе за одређени период, полугодиште или целу школску годину на основу препоруке изабраног лекара.

Ученик ослобођен практичног дела у обавези је да присуствује часовима. За рад са ослобођеним ученицима наставник сачињава посебан програм рада базиран на усвајању теоријских и васпитних садржаја у складу са програмом и корелацији са садржајима других предмета.

Ослобођеним ученицима треба пружити могућност да:

прате игру и усвајају правила игре, на часу или ваннаставним активностима,

направе едукативни постер или цртеж са спортског догађаја, - на други начин помажу у настави.

Пример исхода за ученике ослобођене од практичног дела наставе:

По завршетку теме ученик ће бити у стању да:

наведе основна правила елементарне игре која се најчешће примењује у настави;

примени основна здравствено-хигијенска правила;

помогне у организацији активности предвиђених програмом.

ПЛАНИРАЊЕ ВАСПИТНО-ОБРАЗОВНОГ РАДА

Препоручени начини рада за развој физичких способности ученика.

1. Развој снаге:

- без реквизита и са реквизитима, - на
справама и уз помоћ справа.

2. Развој покретљивости:

без реквизита и са реквизитима,

уз коришћење справа,

3. Развој издржљивости:

трчање,

елементарне игре,

вежбање уз музику, - плес.

4. Развој координације:

- извођење координационих вежби у различитом ритму и у променљивим условима.

5. Развој брзине:

једноставне и сложене кретне структуре изводити максималним интензитетом из различитих почетних положаја, изазване различитим чулним надражајима (старт из различитих положаја итд.),

штафетне игре,

извођење вежби максималном брзином.

За ученике који из здравствених разлога изводе посебно одабране вежбе, потребно је обезбедити посебно место за вежбање.

ПРАЋЕЊЕ, ВРЕДНОВАЊЕ И ОЦЕЊИВАЊЕ

У циљу сагледавања и анализирања ефеката наставе, препоручује се да наставник подједнако, континуирано прати и вреднује:

стање физичких способности;

стање здравља и хигијенских навика;

достигнути ниво савладаности моторичких вештина; - однос према раду.

Оцењивање се врши описно, на три нивоа, на основу достигнутог предвиђених исхода.

Први ниво

1. Стање физичких способности

Ученик има висок степен развијености физичких способности на основу оцено: а) координације:

у цикличним кретањима и у повезивању једноставних покрета у целину;
правилно изводи комплекс од осам вежби обликовања без реквизита; четири вежбе на рипстолу; и четири

вежбе са палицом;

на основу брзине учења: вежби на тлу; трчања преко поређаних препрека у једнаком ритму;

вођење лопте без прекида (неколико пута);

додавање лопте једном или обема рукама и хватање лопте;

б) гipкости:

раменог појаса, кичме и у зглобу кука;

покрете трупа, руку и ногу изводи меко у оптималним амплитудама (заклони, претклон, заножена, предножења и одножења...);

в) одржавања равнотеже:

- на суженим површинама (линијама, шведској клупи, ниској греди или ставовима на једној нози)
покрете изводе без поремећаја тежишта тела;

г) експлозивне снаге, брзине и репетитивне снаге:

скокове и прескакања изводи са већом висином и даљином;

брзо трчи са и без промене правца;

вежбе обликовања за снагу изводи са више понављања;

д) издржљивост:

- трчи и учествује у игри дуже време без замора.

2. Стање здравља и хигијенске навике

Ученик има висок степен развијености хигијенских навика и добар здравствени статус када:

нема постуралне поремећаје ни телесне деформитете, има нормално развијен свод стопала, уредног је општег изгледа; не показује видљиве знаке умора приликом вежбања;

његов телесни развој је у складу са узрастом;

има уредну опрему за вежбање и у потпуности усвојене хигијенске навике.

Достигнути ниво савладаности моторичких вештина

Ученик има висок степен развијености моторичких вештина уколико је успешно савладао кретања и захтеве предвиђене основним и проширеним садржајима.

Однос према раду

Ученик има позитиван активан однос према раду уколико је редован и активан на часовима и ако се ангажује у ваннаставним активностима.

Ученик је у потпуности достигао предвиђене исходе за први разред.

Други ниво

Ученик има задовољавајући степен: развијености физичких способности, здравственог стања и хигијенских навика, савладаности моторичких вештина и однос према раду, ако значајно не одступа од критеријума наведених за први ниво.

Ученик на овом нивоу достигао је предвиђене исходе уз одређене потешкоће (навести најбитније), има позитиван однос према раду ако је редован и активан на свим, или на већини часова.

Трећи ниво

Ученик делимично или потпуно одступа од критеријума наведених за први и други ниво.

Не носи редовно и не одржава опрему за вежбање и има недовољно развијене хигијенске навике.

Делимично је достигао, или у потпуности није достигао већину предвиђених исхода (навести најбитније), није заинтересован за вежбање и не показује напредак.

На крају сваке описне оцене, наставник треба да наведе које су могуће препоруке за даљи напредак и укључи родитеље.

ДИГИТАЛНИ СВЕТ

Циљ наставе и учења предмета Дигитални свет је развијање дигиталне компетенције ученика ради њиховог оспособљавања за безбедну и правилну употребу дигиталних уређаја за учење, комуникацију, сарадњу и развој алгоритамског начина размишљања.

ИСХОДИ	ОБЛАСТ/ТЕМА	САДРЖАЈИ
По завршетку разреда ученик ће бити у стању да:		
-препозна дигиталне уређаје из окружења и именује неке од њих; -наведе неке од животних ситуација у којима дигитални уређаји олакшавају обављање послова; -упореди начине рада и живота људи пре и после појаве дигиталних уређаја; -упореди начине креативног изражавања са дигиталним уређајима и без њих; -користи дигиталне уџбенике за учење (самостално и/или уз помоћ наставника); -упореди дигитални и папирни уџбеник; -упореди традиционалне видове комуникације са комуникацијом посредством дигиталних уређаја; -наведе неке од карактеристика „паметног“ дигиталног уређаја; -наведе на који начин дигитални уређаји могу да допринесу упознавању културне баштине; -наведе основна правила за коришћење дигиталних уређаја како не би угрозио здравље; -наведе неке од здравствених ризика везаних за прекомерно или неправилно коришћење дигиталних уређаја; -доведе у везу начин одлагања електронског отпада са загађењем животне средине; -наброји основне податке о личности; -објасни зашто са општавање података о личности представља ризично понашање при комуникацији помоћу дигиталних уређаја;	ДИГИТАЛНО ДРУШТВО	Различит изглед дигиталних уређаја. Дигитални уређаји у различитим занимањима. Учење уз помоћ дигиталних уџбеника. Креативно изражавање са дигиталним уређајима и без њих. Комуникација посредством дигиталних уређаја. Дигитални уређај и паметни дигитални уређај. Коришћење дигиталних уређаја за повећање прилика за учење и стицање искуства ученика у области науке, културе и уметности.
	БЕЗБЕДНО КОРИШЋЕЊЕ ДИГИТАЛНИХ УРЕЂАЈА	Дигитални уређај и наше здравље (вид, положај тела, време пред екраном, дигитални уређај као отпад). Подаци о личности и њихова заштита при комуникацији помоћу дигиталних уређаја. Помоћ у случају контакта са непримереним дигиталним садржајем, непознатим, злонамерним особама или особама које комуницирају на неприхватљив начин. Одговорно руковање дигиталним уређајем (мере физичке заштите, коришћење лозинке).

- именује особе или институције којима се треба обратити за помоћ у случају контакта са непримереним дигиталним садржајем, непознатим, злонамерним особама или особама које комуницирају на неприхватљив начин; -наведе основне препоруке за руковање дигиталним уређајем на одговоран начин (примена мера физичке заштите) и објасни зашто је важно примењивати их; -анализира једноставан познати поступак/ активност и предлаже кораке за његово спровођење; - протумачи симболе познатог/ договореног значења и спроведе поступак описан њима; -уочи и исправи грешку у симболима израженом упутству (алгоритму), провери ваљаност свог решења и по потреби га поправи (самостално или сараднички); -доведе у везу алгоритам и понашање дигиталног уређаја.	АЛГОРИТАМСКИ НАЧИН РАЗМИШЉАЊА	Разлагање проблема на мање целине. Осмишљавање корака који воде до решења једноставног проблема. Тумачење постојећих и креирање алгоритама изражених симболима. Уочавање и исправљање грешака у алгоритму. Тумачење понашања дигиталног уређаја у односу на приказани алгоритам.

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА

Предмет Дигитални свет намењен је развијању дигиталне компетенције код ученика првог разреда основне школе. Програм наставе и учења за први разред оријентисан је на процес учења и остваривање исхода. Исходи су искази о томе шта ученици умеју да ураде на основу знања која су стекли учећи предмет Дигитални свет. Представљају опис интегрисаних знања, вештина, ставова и вредности ученика, који су груписани у три наставне теме:

Дигитално друштво,
коришћење дигиталних уређаја и
размишљања.

Безбедно
Алгоритамски начин

ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Полазећи од датих исхода и садржаја наставник најпре креира свој годишњи – глобални план рада из кога ће касније развијати своје оперативне планове. Дефинисани исходи олакшавају наставнику даљу операционализацију исхода на ниво конкретне наставне јединице. При планирању треба, такође, имати у виду да се исходи разликују, да се неки лакше и брже могу остварити, али је за већину исхода потребно више времена и више различитих активности. Наставник је у планирању, припреми и остваривању наставе и учења аутономан. За сваки час треба планирати и припремити средства и начине провере остварености пројектованих исхода.

ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Наведене исходе могуће је остварити са различитим нивоима расположивости дигиталних уређаја намењених коришћење од стране ученика, укључујући и могућност да само наставник располаже

дигиталним уређајем. Уколико наставник има на располагању одговарајуће дигиталне уређаје (рачунаре, таблете, мобилне телефоне, роботе и друге физичке дигиталне уређаје...), ученици треба да их користе на начин који директно доприноси остваривања дефинисаних исхода учења. Вероватно је да ученици имају искуства са коришћењем дигиталних уређаја. Од изузетног је значаја да та искуства наставник увиди и уважи. Ученици могу бити вешти корисници технологије, али то не значи да су и компетентни у овој области. У том смислу, наставник има слободу да наставу организује у складу са техничким могућностима, предзнањима и потребама својих ученика. Током реализације наставе, рад наставника мора бити континуирано усмерен ка смањивању дигиталног јаза. Важно је да наставници помогну ученицима да увиде да технологија није свима једнако доступна, те да немогућност приступа технологији може да угрози одређене групе или појединце у друштву. Отуда је неопходно да наставник, пре него што планира конкретне активности учења, уочи постојање ученика који би, због ограниченог приступа технологији, могли да буду искључени или у неповољном положају. На пример, ако наставник предвиђа коришћење апликације на таблету или мобилном телефону, он мора да буде сигуран да те активности нису неповољне за ученике који немају приступ таквој технологији код куће. *Обавезивање ученика да користе наставне материјале за које им је потребан приступ интернету од куће неправедно је према онима који га немају.* За такве ученике наставник мора да обезбеди алтернативу – могућност приступа школским дигиталним уређајима, пре или после наставе. Значајно је и да наставник упозна ученике са стереотипом да је бављење информатиком и програмирањем поље рада резервисано за мушку популацију и да га демантује кроз навођење адекватних примера (АдаЛавлејс и сл.).

Дигитално друштво

*Наставник треба да креира образовну ситуацију у којој ученици могу да увиде да су дигитални уређаји свуда око њих – код куће, у школи, дому здравља, продавници, напаркингу, улици... Нагласити да је рачунар данас: десктоп, лаптоп или таблет, али то је и телефон. Увести термин дигитални уређај. Не сме се инсистирати на дефинисању дигиталног уређаја. Подстицати ученике да поделе са вршњацима животне ситуације које су их увериле у корисност дигиталних уређаја, (плаћају рачуне од куће, проналазе информације које су им потребне, користе навигацију...)

*У здравству не постоји потреба ни за издавањем папирних рецепата за лекове (смањују се трошкови и штити животна средина);

*Подсетити ученике како ради касир у продавници. Водити разговор у правцу колико је употребом дигиталног уређаја унапређен његов рад;

*У школи наставници подучавају децу и користе дигитални уређај. Објаснити зашто. (Некада су наставници уписивали оцене у папирни дневник.)

*У ликовној уметности (вајарство) са дигиталним уређајима и без њих, наставник треба да омогући ученицима да, на часу, вајају у пластелину популарни лик из цртаћа. Током часа, наставник треба да прикаже ученицима видео-запис дигиталног вајања истог јунака, у 3D програму и са ученицима извршити поређење вајања и дигиталног вајања. Обуку ученика за коришћење дигиталних уџбеника наставник треба да спроводи планирано, у више наврата;

* Ученици треба да решавају тестове у уџбеницима и играју образовне игре, а све у контексту конструкције конкретних знања и јачања дигиталне компетенције;

*Наставник треба да омогући ученицима да поделе своја искуства када су у питању видови комуникације са дигиталним уређајима и без њих. У овом контексту, наставник треба да искористи прилику да са ученицима разговара и о интернету, без инсистирања на дефинисању појма;

*Комуникација са и без интернета (предности и мане);

*Наставник треба да одведе ученике у музеј, у осмишљену туру која им пружа прилику за уметнички доживљај и учење. У учионици, наставник треба да демонстрира ученицима виртуелну посету неком од најзначајнијих светских музеја/галерија;

*Ученици треба да схвате да дигиталне уређаје можемо и треба да користимо како би повећали (створили нове) прилике за учење и искуства из области науке, културе и уметности.

*Посебно је значајно да наставник, пре екскурзије или наставе у природи, употреби неку од постојећих веб-презентација (<http://viminacium.org.rs/izlozbe/viminaciumvirtual-tour/>) или апликација и, виртуелно, упозна ученике саместима и културним добрима (музејима, манастирима, споменицима) које ће посетити. На тај начин, наставник пружа ученицима прилику да упореде доживљај поднебља и културне баштине посредством дигиталног уређаја и уживо. О доживљају ученика треба продискутовати након повратка у школу .

Безбедно коришћење дигиталних уређаја

Наставник треба да нагласи да проблеми који настају са видом и коштано-мишићним системом не настају од употребе технологије, већ од неправилног положаја тела, претежног седења, дужег гледања без промене фокуса. Наставник треба да демонстрира и, заједно са ученицима примени начине коришћења дигиталних уређаја на безбедан начин по здравље.

*Навести начин правилног одлагања електронског отпада. Направити акцију прикупљања тог отпада.

*Указати на чињеницу да нису све особе које користе интернет добронамерне. Постоје људи који могу да угрозе имовину, па и живот других корисника интернета. Од изузетног значаја је да ученици схвате који подаци спадају у податке о личности, као и на које начине их људи најчешће чине доступним на интернету

*Посебну пажњу треба посветити чињеници да људи своје личне податке чине доступним . Наставник треба да покрене дискусију о непримереној комуникацији (говор мржње, вређање, омаловажавање), као и о ризичној комуникацији (контакт са непознатим особама) у реалном животу.

* Наставник треба да разговара о дужини утрошеног времена испред екрана.

* Ученике треба упознати са неколико важних принципа физичке заштите дигиталног уређаја и неовлашћеног приступа.

Алгоритамски начин размишљања

У првој фази ученике треба ставити у ситуацију да добију упутство прво за делимично познате и њима смислене задатке и поступе у складу са њим. Потребно је да наставник осмисли симболе које ученици треба да дешифрују и изврше предвиђени поступак. У другој фази, наставник треба ученицима да обезбеди упутство које им омогућава да изврше потпуно непознати задатак.

Након успешне реализације задатка, наставник треба да им укаже да су били у ситуацији у којој се сваки дигитални уређај налази – извршава наредбе (упутства), не знајући са којим циљем, али ипак савршено тачно и на корист својим корисницима

Тестирање ваљаности алгоритма, исправљање грешака, осмишљавање и тестирање унапређеног решења драгоцени су тренуци учења. (Само ученик који је свестан чињенице да пут до успеха може бити вијугав има добре изгледе да постане успешан.) У том смислу, наставник често треба да поставља ученике у ситуације да разматрају унапред креиране алгоритме (упутства) за решавање одређених задатака, да у више наврата откривају грешке и исправљају их, све док не дођу не само до најбољег, већ и до најефикаснијег решења.

Како би ученици јасно повезали алгоритам са понашањем дигиталног уређаја, наставник треба да им прикаже једноставан алгоритам (на табли), а затим и да им демонстрира како се дигитални уређај понаша у складу са тим алгоритмом.

НАЧИН РЕАЛИЗАЦИЈЕ НАСТАВЕ У НАШОЈ ШКОЛИ

Наставници наше школе едуковани кроз разне обуке (Дигитална учионица, Интерактивна табла, ЕдуИн..) уводе новине и реализују наставу. Такође примењују своја знања стечена на обукама у реализацији наставе на даљину путем различитих дигиталних платформи.

Комуникација са ученицима се врши путем мејла, блогова и савремених алата за учење (Googleclassroom, ZOOM, Skype...) Наставници постављају наставне садржаје и домаће задатке, како би одсутни ученици лако пратили наставу. Такође, на истим платформама добијају и повратне информације.

ГРАЂАНСКО ВАСПИТАЊЕ

Циљ учења програма грађанско васпитање је подстицање развоја личности која је одговорна према својим правима и правима других, отворена за договор и сарадњу и спремна да активно учествује у животу школске заједнице, уважавајући принципе, процедуре и вредности демократског друштва.

ИСХОДИ	ОБЛАСТ/ТЕМА	САДРЖАЈИ
По завршетку разреда ученик ће бити у стању да		
наведе у чему је успешан и у чему жели да напредује; уочава међусобне разлике и сличности са другим ученицима у одељењу; понаша се на начин који не угрожава потребе, права и осећања других; препозна код себе и других основна осећања; препознаје примере поштовања и кршења права детета у свом окружењу, причама, филмовима;	ЉУДСКА ПРАВА Ја и други у одељењу	Идентитет Ко сам ја? Наше јаке стране, у чему смо успешни, у чему бисмо волели да напредујемо. Таленти и интересовања која поседујемо. Наше сличности и разлике. Основна осећања (радост, страх, туга, бес) и како се препознају. Потребе и права Разлике између жеља и основних животних потреба. Права детета Кршење и заштита права

преиспитује своје поступке и прихвата да не мора увек да буде у праву; тражи помоћ у ситуацијама кршења својих и туђих права; разликује добру и лошу комуникацију у сопственом искуству, ближем окружењу, књижевним делима, филмовима; комуницира слушајући саговорника и тражи објашњење онога што не разуме; слободно износи мишљење, образлаже идеје, даје предлоге и прихвата да други могу имати другачије мишљење; сарађује и преузима различите улоге у групи/тиму; договара се и одлучује у доношењу одељенских правила и да се понаша у складу са њима; својим речима образложи неопходност правила која регулишу живот у заједници; препозна добре стране свог одељења и оно што би требало променити/побољшати; - заједно са вршњацима и наставником учествује у решавању проблема у одељењу; учествује у изради плана једноставне акције; са другим ученицима изводи и документује једноставну акцију; - доприноси промоцији акције; - на једноставан начин вреднује изведену акцију		Препознавање кршења права детета. Кома се обратити у ситуацијама кршења права детета. Одговорност према себи и другима
	ДЕМОКРАТСКО ДРУШТВО Одељење/група као заједница	Функционисање заједнице Одељење/група као заједница. Вредности одељења/групе - равноправност, одговорност, солидарност, поштовање и брига за друге, толерантност, праведност, поштење. Уважавање различитости. Правила у одељењу/групи и њихова функција. Одлучивање у одељењу/групи. Одговорност деце и одраслих за функционисање заједнице.
	ПРОЦЕСИ У САВРЕМЕНОМ СВЕТУ Комуникација и сарадња	Комуникација Слушање/неслушање. Кад разговарамо држимо се теме. Изношење мишљења. Уважавање саговорника. Сарадња Групни рад, договарање и сарадња са вршњацима и одраслима
	ГРАЂАНСКИ АКТИВИЗАМ Акција одељења/групе	Планирање и извођење једноставне акције у одељењу/групи Кораци у планирању и извођењу акције. Чиме се поносимо и чиме нисмо задовољни у одељењу. Избор теме/проблема/активности којом ћемо се бавити. Одређивање циља и израда плана акције - подела улога, договор о роковима, начину реализације. Извођење и документовање акције - видео, фотографије, текстови и сл. Промоција акције на нивоу школе - приказивање другим одељењима, родитељима и сл., прављење постера или паноа, објављивање прилога у школском листу. Вредновање акције - чиме смо задовољни, шта је могло бити боље.

ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

У настави оријентисаној на процес учења и достизање исхода учења вреднују се процес и продукти учења. Устаљене методе процене постигнућа ученика, које наставници примењују у другим обавезним предметима и изборним програмима, могуће је примењивати и у настави овог предмета. Ипак, изазови попут чињенице да процена постигнућа заснована само на резултатима практичних задатака које ученици раде није довољан показатељ онога што они знају и умеју, или да је, при

сарадничком раду, врло тешко идентификовати допринос сваког појединца, доводи до потребе за издавањем неколико техника које се посебно препоручују за примену у оквиру предмета Дигитални свет (превасходно зато што у највећој мери корелирају са његовом природом):

– **самопроцена:** програм наставе и учења очекује да ученици објасне нпр. начин функционисања једноставних алгоритама (укључујући и оне које су сами креирали), тестирају их, а затим откривају и исправљају грешке у њима. Неговање праксе исказивања рефлексивних коментара током представљања онога што су урадили прилика је за развој самоувида и саморегулације у учењу и основа за процену властитог постигнућа ученика;

– **вршњачка процена:** ова врста процене постигнућа ученика природно се надовезује на процес самопроцене – ученици раде у пару или групи на истом задатку и имају могућност да, делећи одговорност, стварају и исправљају решења, те пружају конструктивне повратне информације. (Ова метода широко је распрострањена у ИТ индустрији од стране професионалних програмера (програмирање у пару) и лако ју је превести у учионицу.);

– **отворена питања:** знање ученика о концептима који су обухваћени програмом неће увек бити лако уочљиво. Постављање отворених питања један је од начина на који наставник може да процени постигнућа својих ученика, али и да допринесе продубљивању њиховог разумевања конкретног концепта. Питања која почињу са „Зашто” или „Како” посебно су корисна: Зашто није добро да чашу са слатким пићем држиш поред дигиталног уређаја? Како ради твој алгоритам? Зашто је потребно да водиш рачуна о дужини времена које проводиш у раду са дигиталним уређајем? итд.;

– **Већ знам – Желим да научим – Научио/ла сам:** коришћење рубрика за идентификацију онога што већ знају, шта желе да науче и, накнадно, онога што су научили, корисна је техника коју ученици могу да користе за подршку самосталном учењу, а наставник за процену њихових постигнућа. Примењујући предложене методе процене постигнућа ученика наставник креира и конзистентно гради персонализовано и подстицајно образовно окружење. Он прати постигнућа ученика из улоге активног посматрача и ментора. Избегнута је формална ситуација процењивања (наставник не прозива и не пропитује ученике), чиме је ниво стреса ученика битно смањен (потенцијално и елиминисан). Јачање самопоуздања ученика и саморегулације у учењу посебна је добробит која произилази из наведеног.

ДРУГИ РАЗРЕД

СРПСКИ ЈЕЗИК

Циљ наставе и учења српског језика јеста да ученици овладају основним законитостима српског књижевног језика ради правилног уасменог и писаног изражавања, негујући свест о значају улоге језика у очувању националног идентитета; да се оспособе за тумачење одабраних књижевних и других уметничких дела из српске и светске баштин, ради неговања традиције и културе српског народа и развијања интеркултуралности.

ИСХОДИ По завршетку разреда ученик ће бити у стању да:	ОБЛАСТ/ТЕМА	САДРЖАЈ
-разликује књижевне врсте: песму, причу, басну, бајку, драмски текст;		ШКОЛСКА ЛЕКТИРА Поезија Народна песма: Да вам певам што истина није/Мишја моба

-одреди главни догађај,време и место дешавања у прочитаном тексту; -одреди редослед догађаја у тексту; -уочи главне и споредне ликове и разликује њихове позитивне и негативне особине; -разликује стих и строфу; -уочи стихове који се римују; -објасни значење пословице и поуке коју уочава у басни; -наведе једноставне примере поређења текстова и свакодневног живота; -чита текст поштујући интонацију реченице/стиха; -изражајно рецитије песму; -изводи драмске текстове; -износи своје мишљење о тексту; -разликује глас и слог и препознаје самогласнике и сугласнике; -разликује врсте речи у типичним случајевима; -одређује основне граматичке категорије именица и глагола; -разликује реченице по облику и значењу; -поштује и примењује основна правописна правила; -влада основном техником читања и писања латиничног текста; -пронађе експлицитно исказане информације у једноставном тексту(линеарном и нелинеарном); -користи различите облике усменог и писменог изражавања;препричавање,писање,описивање; -правилно састави дужу и потпуну реченицу и споји више реченица у краћу целину; -учествује у разговору и пажљиво слуша саговорника; -разликује основне делове текста(наслов,пасус,име аутора,садржај); -изражајно чита ћирилични текст.	КЊИЖЕВНО СТ	Народна песма:Мајка Јову у ружи родила/Санак иде низ улицу Јован Јовановић Змај:Пролећница /Хвала Војислав Илић:Први снег Бранко Чопић:Огласи шумских новина(одломци),Болесник на три спрата Душан Радовић:Лепо је све што је мало:Мама Драган Лукић:Школа,Равнотежа Мирослав Антић:Тајна Душко Трифуновић:Два јарца Глигор Витез:Дохвати ми тата мјесец Александар Сергејевић Пушкин:Бајка о рибару и рибици(читање у наставцима) Проза Народна прича:Свети Сава и отац и син/СветиСава и отац имати са малом дететом Народна прича:Седам прUTOва Народна басна:Бик и зец/Коњ и магарац Доситеј Обрадовић:Пас и његова сенка/Коњ и магарац Десанка Максимовић:Бајка о лабуду Гроздана Олујић:Шаренорепа Градимиr Стојковић:Деда Милоје Мирјана Стефановић:Златне рибице не праве штету Ђани Родари:Дедица не зна да прича приче Су Ју Ђин:Свитац тражи пријатеља Феликс Салтен:Бамби (одломак по избору) Драмски текстови Александар Поповић:Два писма Ана Миловановић:Слатка математика Гвидо Тартаља:Оцене Тоде Николетић:Шума живот значи Популарни и информативни текстови Избор из илустрованих енциклопедија за децу О значајним личностима српског језика,књижевности и културе(Доситеј Обрадовић-баснописац,Никола Тесла-Приче из детињства,знаменита завичајна личност) Домаћа лектира

		Избор из кратких народних умотворина (загонетке, пословице, брзалице, питалице и разбрајалице); Ханс Кристијан Андерсен: Принцеа на зрну грашка, Царево ново одело, Девојчица са шибицама; Десанка Максимовић: Ако је веровати мојој баки, Прстен на морском дну, Бајка о трешњи, Сликарка зима, Како су пужу украли кућу, Три патуљка, Чика Мраз, Божић- батини цртежи, Траве говоре бакиним гласом, Орашчићи-палчићи, Кћи вилиног коњица (три бајке по избору ученика); Љубивоје Ршумовић, избор из збирке песама Ма шта ми рече (Једног дана, ДР, Десет љутих гусара, Ишли смо у Африку, Ако желиш мишице, Уторак вече ма шта ми рече, Има један кућерак у Срему, Телефонијада, Дете, Вуче, вуче бубо лења, Вук и овца Драгомир Ђорђевић: избор песама (Кад сам био мали, Бабе су нам сјајне, Рецепт за деду, Све су мајке, Ја сам био срећно дете, Једном давно ко зна када, Првоаприлска песма, Ми имамо мачку, Тајанствена песма, Бити пекар то је сјајно, Успон једног лава, Стонога, Вештице су само трик Избор из кратких прича за децу: Бранко Стевановић, Прича из ормана, Весна Видојевић Гајевић, Бркљача, Дејан Алексић, Једном је један дечко зевнуо, Књижевни појмови: Стих, строфа, рима; Народна успаванка; Басна; Бајка; Тема, место и време збивања; Редослед догађаја; Главни и споредни лик (изглед, основне особине и поступци); Лица у драмском тексту.

	ЈЕЗИК Граматика, правопис, ортоепија	Глас и слог; самогласници и сугласници. Врсте речи: именице (властите и заједничке),; род и број именица; глаголи; глаголска времена: прошло, садашње, будуће време; потгврдни и одрични глаголски облици; придеви (описни); бројеви (основни и редни). Реченице: обавештајне, упитне, заповедне и узвичне. Потврдне и одричне реченице. Велико слово: писање назива држава, грдова и села (једночланих и вишечланих) и једночланих географских назива. Спојено и идвојено писање речи: писање речце ли и речце не уз глаголе. Интерпункција: тачка(на крају реченице и иза редног броја) ; две тачке и запта у набрајању; писање датума арапским и римским циграма. Писање скраћеница: (мерне јединице и опште скраћенице).
	ЈЕЗИЧКА КУЛТУРА	Друго писмо (латиница: штампана и писана слова). Разумевање прочитаног кроз одговоре на питања. План за препричавање кратких текстова (лирских, епских, драмских) састављен од уопштених питања. План описивања на основу непосредног посматрања. Правописне вежбе: преписивање, диктат и самостално писање. Језичке вежбе: загонетке, ребуси, укрштене речи, осмосмерке, асоцијације, састављање реченица и роширивање задатих реченица. Лексичко-семантичке вежбе: допуњавање реченица, опис бића и предмета. Сценско приказивање драмског/ драматизованог текста.

ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Планирање наставе и учења обухвата креирање годишњег и оперативних планова, као и развијање припрема за час/дан/седмицу. Годишњи план креира се у форми гантаграма и садржи број часова по областима распоређених по месецима, а у складу са школским календаром, планирани фондом часова по областима и годишњим фондом часова.

Програм наставе и учења предмета Српски језик у другом разреду основне школе чине три предметне области: Књижевност, Језик и Језичка култура (у оквиру које уче и друго писмо – латиницу). Препоручени број часова по предметним областима је: Књижевност – 70 часова, Језик – 40 часова и Језичка култура 70 часова. Све области се прожимају и ниједна се не може изучавати изоловано и без садејства са другим областима.

Уз годишњи план, формира се листа распоређених текстова по месецима, као и домаћа лектира. Дистрибуција текстова по месецима, као и до сада, заснована је на груписању и повезивању текстова према различитим критеријумима – природа и улога књижевног дела; врсте текстова; сврха текстова: за описмењавање/читање/разумевање /препричавање/тумачење; методе и поступци учења латиничког писма; брзина напредовања ученика; годишња доба; значајни датуми и празници; посебности ученичког колектива, школе и локалне заједнице; предметна и међупредметна повезаност садржаја и исхода; међупредметне компетенције итд. Дакле, корелативност је омогућена комбиновањем текстова у сродне тематско-мотивске целине према различитим критеријумима. Могући примери функционалног повезивања текстова по сродности дела могу бити следећи (никако и једини):

- пријатељство (М. Антић: Тајна – Су Ју Ђин: Свитац тражи пријатеља – Феликс Салтен: Бамби (одломак по избору);- породица (народне успаванке Мајка Јова у ружи родила/Санак иде низ улицу – Душан Радовић: Лепо је све што је мало, Мама – Григор Витез: Дохвати ми, тата, мјесец – Градимир Стојковић: Деда Милоје – Весна Видојевић Гајевић, Бркљача);
- ђачко доба (Драган Лукић: Школа – Мирослав Антић: Тајна – Александар Поповић: Два писма – Ана Миловановић: Слатка математика – Гвидо Тартаља: Оцене);
- хумор (народна песма: Да вам певам што истина није/Мишја моба – Душко Трифуновић: Два јарца – Бранко Ћопић: Огласи из Шумских новина (одломци) – Ђани Родари: Кад дедица не зна да прича приче – избор из збирке песама Ма шта ми рече Љ. Ршумовића – избор песама Драгомира Ђорђевића);
- усамљеност и проблеми у одрастању (Гроздана Олујић: Шаренорепа – Андерсен: Девојчица са шибицама);
- описивање (Јован Јовановић Змај: Пролећница – Војислав Илић: Први снег – Драган Лукић: Равнотежа – Десанка Максимовић: Сликарка зима, Чика-Мраз, Божић-батини цртежи);
- бајколики свет (Александар Сергејевич Пушкин: Бајка о рибару и рибици, Ханс Кристијан Андерсен: Принцеца на зрну грашка, Царево ново одело – Десанка Максимовић: Бајка о лабуду, Ако је веровати мојој баки, Прстен на морском дну, Бајка о трешњи, Сликарка зима, Како су пужу украли кућу, Три патуљка, Чика-Мраз, Божић-батини цртежи, Траве говоре бакиним гласом, Орашчићи-палчићи, Кћи вилиног коњица);
- поучне приче (народна прича: Свети Сава, отац и син/Свети Сава и отац и мати са малим дететом – народна прича: Седам прUTOва – Доситеј Обрадовић: Пас и његова сенка, Коњ и магаре).

Наведени примери показују како се исти текст може повезивати са другима на различите начине, према различитим мотивима или тону приповедања. У другом, као и у првом разреду, чита се текст у наставцима Бајка о рибару и рибици Александра Сергејевича Пушкина. То подразумева да се на неколико планираних часова, према плану који учитељ сам осмисли и одговарајућом динамиком, чита и анализира део по део Пушкинове бајке у стиховима.

Оперативни план садржи рубрику са операционализованим исходима, дефинисаним наставним јединицама, рубрику за планирану међупредметну повезаност и рубрику за евалуацију квалитета испланираног, као и друге елементе према процени наставника. Приликом креирања годишњег и оперативних планова неопходно је водити рачуна о школском календару и активностима које прате

живот школе. Припрема за час подразумева дефинисање циља часа, дефинисање ishoda у односу на циљ часа, планирање активности ученика и наставника у односу на циљ и дефинисане ishoda, планиране начине провере oстварености ishoda, избор наставних стратегија, метода и поступака учења и подучавања.

ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

КЊИЖЕВНОСТ

У настави књижевности најважније је код ученика развијати љубав према читању, градити осећај за лепо и вредно, васпитавати укус. Читање тражи време, истрајност и посвећеност, а неговање ових карактеристика представља основ за сва даља учења. Кроз читање књижевноуметничких текстова и у разговору о њима на часу гради се критичко мишљење, јер ученици треба да имају суд о поступцима и особинама ликова, као и о различитим догађајима у тексту. Посебно је важно што књижевност код деце интензивно развија емпатију, тиме што од читалаца тражи да се ставе на место другог и да разумеју најразличитије особине и поступке ликова. Настава књижевности јача национални и културни идентитет ученика, кроз упознавање своје књижевности и културе, као и књижевности и културе других народа.

Школска лектира је разврстана по књижевним родовима – поезија, проза, драмски текстови за децу и обогаћена избором научнопопуларних и информативних текстова. Обавезни део школске лектире састоји се, углавном, од дела која припадају основном националном корпусу, али је обогаћен и делима за децу из светске књижевности. Избор дела примерен је узрасту ученика.

Поједина дела из обавезног корпуса су изборна. Учитељу се пружа могућност да изабере да ли ће на часовима обрађивати:

- народну песму Да вам певам што истина није или Мишја моба;
- народну песму Мајка Јова у ружи родила или Санак иде низ улицу;
- народну причу Свети Сава, отац и син или Свети Сава и отац и мати са малим дететом;
- једну од две народне басне и једну од две басне Доситеја Обрадовића.

Изборност допушта наставнику већу креативност у достизању ishoda. Програмом се подстиче упознавање ученика са значајним личностима српског језика, књижевности и културе (Доситеј Обрадовић, Никола Тесла).

При тумачењу текстова из школске и домаће лектире, али и популарних, информативних текстова из часописа за децу, енциклопедија и сл., треба уочити тему, главне догађаје, просторне и временске односе у прочитаном тексту, поуке и битне појединости у описима бића и природе; уочити главне и споредне ликове у књижевном делу, њихове позитивне и негативне особине и поступке; њихова емоционална стања и разликовати појмове добра и зла.

Ученик треба да уочи формалне разлике између поезије, прозе и драмског текста и њихове основне карактеристике (нпр. одсуство фабуле у лирском делу, ритмичност стихова и строфа, присуство риме или низање догађаја у епском и драмском делу), али не на нивоу дефинисања појмова. Ученик треба да разликује књижевне врсте: лирску песму (успаванку и шаљиву песму – по тону певања) од приче (басне и бајке) и драмског текста, али без увођења дефиниција књижевнотеоријских појмова. Детаљније термилошко одређивање уводи се поступно у старијим разредима.

Ученик треба да разуме пренесено значење загонетке, али се не именују постојећи стилски поступци у њој; да препозна жанр басне као приче са пренесеним значењем (не уводи се појам алегорије), да у баснама и бајкама ликови могу бити и животиње, биљке, предмети, антропоморфна бића (Срећа,

Нада) или људи, и да разуме пренесено значење басне, открије и објасни поуку. Ученици се уводе у тумачење пословица.

Током обраде књижевних текстова ученици развијају прва литерарно-естетска искуства и формирају своје ставове о делу које слушају или читају. Учитељ подстиче ученике да износе своје ставове и аргументују их примерима из текста.

Поезију (успаванку, шаљиву и описну песму) и прозна дела ученици не уче да разликују на теоријском нивоу. Поређење као стилска фигура се такође не учи на теоријском нивоу, већ се од ученика очекује да је уочи у тексту (на пример у песми Мајка Јова у ружи родила) и наводи једноставне примере поређења из свакодневног живота (на пример: румен као ружа, брз као зец, вредан као пчела итд.).

Приликом обраде драмских текстова за децу ученици се мотивишу на читав низ стваралачких активности које настају поводом дела (сценски наступ – извођење драмског текста, драмска игра, луткарска игра, драмски дијалози, гледање дечје позоришне представе, снимање и коментарисање драматизованих одломака). Притом ученици усвајају и правила примереног понашања у позоришту.

Развијање књижевних појмова код ученика не подразумева учење дефиниција, већ именовање и описно образлагање појма; уочавање улоге одређеног појма у књижевноуметничком тексту.

Књижевна дела која су доживела екранизацију (Бамби, Бајка о рибару и рибици, Царево ново одело, Принцеза на зрну грашка, Девојчица са шибицама) могу послужити за компаративну анализу и уочавање разлике између књижевности и филма, чиме ученици могу доћи до закључка о природи два медија и развијати своју медијску писменост. Ученици се могу упутити и на друге филмове са сличном тематиком (дечје авантуре или авантуре у фантастичном свету, одрастање усамљеног детета и сл.).

ЈЕЗИК

У настави језика, ученици овладавају писаним и усменим стандардним српским језиком. Програм је усмерен на развијање исхода и ученичких компетенција за примену граматичких правила у писаној и говорној комуникацији.

Граматика

Разликовање гласа и слога у изговорном смислу – слог се објашњава само на основу типичних случајева са самогласником на крају слога док се други случајеви обрађују у вишим разредима. Пожељно је направити корелацију са наставом музичке културе (указати им на то да песме певају тако што деле речи на слоге).

Из морфологије се развијају основна знања о именицама, глаголима, придевима и бројевима. За сваку врсту речи најпре се уводи појам, а затим разликовање подврста. Нпр. најпре треба радити на шватању појма именице као врсте речи и то на типичним примерима властитих и заједничких именица. Након тога уводи се разликовање подврста именица: властитих и заједничких. У вези са глаголима, најпре се обрађује глагол као врста речи, а онда се уводи разликовање категорије времена. Бројеве као врсту речи треба повезати са наставом математике.

Синтаксичка знања се надовезују на већ научена и проширују разликовањем реченица по облику и значењу. Правопис

Правописна правила ученици усвајају постепено, уз понављање и вежбање већ наученог и уз упознавање са новим садржајима, и то путем различитих вежбања како на нивоу речи тако и на нивоу реченица и текстова. Пожељно је направити корелацију са наставом математике у вези са писањем скраћеница за мерне јединице ћириличким и латиничким писмом. Потребно је да ученици

усвоје правилно писање општих скраћеница које свакодневно користе, и то само пет: ОШ, бр., итд., стр. и нпр.

Правописне вежбе омогућавају ученицима да посебно обратe пажњу на правописне захтеве и на њихову улогу у тексту. Системска примена одговарајућих правописних вежби омогућава да теоријско правописно знање благовремено пређе у умење, као и да правописна правила ученици практично и спонтано примењују. Правописне вежбе представљају најбољи начин да се правописна правила науче, провере, као и да се уочени недостаци отклоне. У овом узрасту требало би примењивати просте правописне вежбе које су погодне да се савлада само једно правописно правило из једне правописне области. Правописне вежбе је потребно припремити и притом поштовати принцип поступности, систематичности, јединства теорије и праксе. Приликом савлађивања правописних начела погодне могу бити следеће правописне вежбе: преписивање, диктат и самостално писање.

ЈЕЗИЧКА КУЛТУРА (УСМЕНО И ПИСМЕНО ИЗРАЖАВАЊЕ)

Развијање и унапређивање језичке културе ученика представља један од најзначајнијих задатака наставе српског језика. Њен крајњи циљ је да ученици буду оспособљени да квалитетно и сврсишодно усмено и писмено комуницирају.

Основни облици усменог и писменог изражавања су препричавање, причање и описивање.

Препричавање – у другом разреду, настава језичке културе усложњава и повећава захтеве на плану овог облика усменог и писменог изражавања ученика. Потребно је подстицати ученике да уоче шта је битно, а шта може остати непоменуто када препричавају, како се не би догодило да препричани текст буде дужи од оног који препричавају. Потребно је, такође, вредновати препричавање, тј. указати ученицима на мање или више успеле сегменте овог облика изражавања.

Причање – обухвата причање догађаја и доживљаја, причање на основу маште, на задату тему, причање на основу слике или низа слика.

Описивање – најсложенији облик усменог и писменог изражавања у разредној настави. Због бројних узрастних ограничења у раду са најмлађим ученицима, овој врсти језичког изражавања потребно је приступити посебно одговорно и поштовати принципе наставне условности и поступности приликом постављања захтева: оспособљавати ученике да пажљиво посматрају, уочавају, откривају, запажају, упоређују, па тек онда дату предметност да мисаоно заокруже и језички уобличе. Будући да се описивање често доводи у блиску везу са читањем и тумачењем текста (посебно књижевноуметничког), потребно је стално усмеравати пажњу ученика на она места у овој врсти текстова која обилују описним елементима (опис природе, годишњих доба, предмета, биљака и животиња, књижевних ликова и сл.), јер су то и најбољи обрасци за спонтано усвајање техника описивања као трајне вештине.

Језичка култура ученика негује се и кроз игровне активности, посебно кроз језичке вежбе. Врсте игара потребно је одабрати према интересовањима ученика или у контексту наставног садржаја. То могу бити разговорне игре, на пример, разговор са књижевним ликом, затим ситуационе игре, односно стварне ситуације, на пример, разговор у продавници, разговор код лекара. Могу се одабрати и ребуси, загонетке, питалице, брзалице, разбрајалице, једноставне укрштене речи, осмосмерке, асоцијације, састављање реченица, проширивање задатих реченица.

Лексичко-семантичке вежбе служе да се богати речник ученика и да се укаже на различите могућности приликом избора речи и израза и упути на њихову сврсишоднију употребу. Применом лексичко-семантичких вежби код ученика се ствара навика да промишљају и траже адекватан језички израз за оно што желе да искажу (у зависности од комуникативне ситуације) и повећава се фонд таквих израза у њиховом речнику. Врсте ових вежби, такође, треба усагласити са интересовањима ученика и наставним садржајима. Смисао за прецизно изражавање и разумевање значења речи и израза развија се кроз различите вежбе, на пример опис бића и предмета, а за

ученике овог узраста изазовне могу бити и вежбе допуњавања реченица (на пример, дати реченице у којима недостаје глагол).

Учење другог писма

Усвајање другог писма – латинице планира се најчешће за друго полугодиште јер су ученици у првом разреду овладали ћириличким писмом, али је потребно добро утврдити читање и писање ћириличног писма и радити на што бољој техници читања. Због свега наведеног, учитељ има могућност да самостално одлучи када ће почети са усвајањем другог писма. У срединама у којима би писање представљало оптерећење за ученике, писана слова другог писма могу се обрадити у првом полугодишту трећег разреда. Учитељи посебну пажњу треба да обрате на писање слова ч и ћ, ц и ђ, њ и љ.

Код учења писаних слова латинице посебну пажњу треба посветити графичком увезивању слова у речима. Писање се може увежбавати кроз преписивање, допуњавање реченица, састављање реченица на основу слике, састављање реченица на основу низа слика, диктате и самостално писање реченица и краћих текстуалних целина.

НАЧИН ПРАЋЕЊА И ВРЕДНОВАЊА НАСТАВЕ И УЧЕЊА:

Праћење напредовања и оцењивање постигнућа ученика је формативно и сумативно и реализује се у складу са правилником о оцењивању ученика у оснмовном образовању и васпитању. Процес праћења и вредновања једног ученика треба зашпочети иницијалном проценом нивоа на коме се ученик налази. Наставник током процеса настаљве и учења континуирано и на примерен начин указује ученику на квалитет његовог постигнућатако што ће повратна информација бити прилагођена, довољном јасна и информативна, како би имала улогу подстицајне повратне информације. Свака активност је добра прилика за процену напредовања и давање повратне информације, А ученике треба оспособљавати и охрабривати да процењују сопствени напредак у остваривању исхода предмета, као и напредак других ученика.

ПОСТИГНУЋА

- Самостално чита са разумевањем ћирилично и латинично писмо, пише и правилно користи велико слово и знакове на крају реченице, препричава, анализира књижевна дела и уочава ликове.
- Успешно чита са разумевањем, пише и правилно користи велико слово и знакове на крају реченице, препричава, анализира књижевна дела и уочава ликове.
- Уз помоћ чита са разумевањем, пише и правилно користи велико слово и знакове на крају реченице, препричава, анализира књижевна дела и уочава ликове.

Знање о култури неговања слушања саговорника употпунити на семинару „Описмењавање срца“. Задатак ученика је да пажљиво слушају и затим препричају шта су чули од саговорника. Таквим вежбама постиже се боља комуникација и разумевање како међу самим ученицима тако и у комуникацији са наставником.Решавање и састављање ребуса и укрштених речи, загонетање и одгонетање реализовати на часовима усмених и писмених вежби путем решавања словних, сликовних и словно-сликовних ребуса. Ове функционалне игре код ученика подстичу логичко размишљање и комбинаторику, траже упорност,стрпљење и развијање смисла за одгонетање.Најчешће **методе** рада су: дијалогска метода, метода рада на тексту, интерактивана, илустративна, кооперативна, ...

Технике: гроздови, олуја идеја, ротирајући преглед, вођено читање, мапа ума, питамо стручњака...

Праћење и вредновање ученика спроводити путем : иницијалних тестова, провера знања усменим и писменим одговарањима

ДОПУНСКА НАСТАВА – СРПСКИ ЈЕЗИК

Допунска настава се организује за ученика који из различитих разлога имају мање способности или могућности савладавања наставног градива у току редовне наставе.

Допунаска настава може бити привременог карактера, док ученик не савлада област коју није савладао.

За квалитетну организацију допунске наставе препоручује се сарадња учитеља истих разреда, да осмисле заједничке приступе проблемима. Тиме се омогућује да се одређени учитељ концентрише на ученике са сличним тешкоћама, да се преносе позитивна искуства учитеља,

Реализација допунске наставе:

Празнине које се показују у редовној настави онемогућују ученику даље напредовање, па се попуњавају повременом допунском наставом.

Проблеми ученика којима је потребна допунска настава веома су различити: психомоторичке сметње, дужи изостанци с наставе, проблеми емотивне природе, не адекватни услови учења код куће,...

Допунска настава је потребна и ученицима који немају потребно самопоуздање или нису довољно мотивисани за рад.

ЕНГЛЕСКИ ЈЕЗИК

Циљ учења енглеског језика у другом разреду је усвајање основних функционалних знања о језичком систему ради оспособљавања за основну усмену комуникацију, стицање свести о страном језику и развијање позитивног односа према енглеском језику, али и према другим језицима и култура, као и према сопственом језику и културном наслеђу.

ИСХОДИ

По завршетку разреда ученик ће бити у стању да:

поздрави и отпоздрави, примењујући најједноставнија језичка средства;
представи себе и другог;
разуме јасно постављена једноставна питања личне природе и одговара на њих;
разуме кратка и једноставна упутства и налоге и реагује на њих;
даје кратка и једноставна упутства и налоге;
разуме позив и реагује на њега;
упути позив на заједничку активност;
разуме кратке и једноставне молбе и реагује на њих;
упути кратке и једноставне молбе;
искаже и прихвати захвалност и извињење на једноставан начин;
разуме једноставно исказане честитке и одговара на њих;
упути једноставне честитке;
препозна и именује жива бића, предмете и места из непосредног окружења;
разуме једноставне описе живих бића, предмета и места;
опише жива бића, предмете и места користећи једноставна језичка средства;
разуме свакодневне исказе у вези са непосредним потребама и осећањима и реагује на њих;
изрази основне потребе и осећања;
разуме једноставна обавештења о положају у простору и реагује на њих;
тражи и пружи кратка и једноставна обавештења о положају у простору;
разуме једноставне исказе којима се изражава припадање/неприпадање;
разуме једноставне исказе за изражавање допадања/недопадања и реагује на њих;
тражи мишљење и изражава допадање/недопадање једноставним језичким средствима;

разуме једноставне исказе који се односе на изражавање способности;
тражи информацију о туђим способностима и саопшти шта он/она или неко други може/не може,
уме/не уме;
разуме и саопшти једноставне исказе који се односе на бројеве и количине.

НАСТАВНЕ ТЕМЕ

Поздрављање
Представљање себе и других
Разумевање и давање једноставних упутстава и налога
Позив и реаговање на позив за учешће у заједничкој активности
Исказивање молбе, захвалности и извињења
Честитање
Описивање живих бића, предмета, места и појава
Исказивање потреба, осета и осећања
Исказивање положаја у простору
Исказивање времена
Изражавање припадања/неприпадања и поседовања/непоседовања
Изражавање допадања/недопадања
Изражавање способности
Изражавање количине и бројева

ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ УЧЕНИКА

Током рада на свакој теми обављаће се усмене провере савладаних појмова. Вредновање усмених одговора обављаће се константно и пратиће се кроз ученички портфолио.
Однос према раду и наставном предмету биће праћен и вреднован константно током школске године, а оцењен бројчано на крају полугодишта и крају школске године.
Вредновање и оцењивање самоиницијативног рада биће праћено и бројчано оцењивано по исказаној жељи и приказаном резултату након обављеног рада. Ученици ће самостално водити свој портфолио и анализом и самоанализом долазити до сазнања о свом напредовању.

Допунска настава

Ученици ће на часове допунске наставе долазити из два разлога: (1) по позиву, а у случају да је наставник током понављања приметио недостатке у знању који би водили добијању лоше оцено, (2) случају да ученик самоевалуацијом процени да му је потребно додатно објаснити градиво са часа или на захтев родитеља.

То што је ученик уписан у Дневник рада посебних облика **не значи** да се од ученика очекује да долази на сваки час допунске наставе већ да ће доћи онда када за то постоји потреба.

Задатак допунске наставе је да ученик савлада градиво у за њега довољној мери, а са циљем да се допунским радом оспособи за несметано праћење даљег тока наставе и сходно томе и даље напредовање у савладавању предвиђених тема и ситуација већ описаних у плану редовне наставе.

МАТЕМАТИКА

Циљ наставе и учења Математике је да ученик, овладавајући математичким концептима, знањима и вештинама, развије основе апстрактног и критичког мишљења, позитивне ставове према

математици, способност комуникације математичким језиком и писмом и примени стечена знања и вештине у даљем школовању и решавању проблема из свакодневног живота, као и да формира основ за даљи развој математичких појмова.

ИСХОДИ По завршетку разреда ученик ће бити у стању да:	ОБЛАСТ/ТЕМА	САДРЖАЈИ
– одреди десетице најближе датом броју; – усмено сабира и одузима бројеве до 100; – користи појмове чинилац, производ, дељеник, делилац, количник, садржалац; – примени замену места и здруживање сабирака и чинилаца ради лакшег рачунања; – усмено множи и дели у оквиру прве стотине; – израчуна вредност бројевног израза са највише две операције; – реши текстуални задатак постављањем израза са највише две рачунске операције и провери тачност решења; – одреди непознати број у једначини са једном аритметичком операцијом; – одреди делове (облика $1/n$) дате величине; – изрази одређену суму новца преко различитих апоена; – прочита број записан римским цифрама и напише дати број римским цифрама; – прикаже мањи број података у табlici и стубичастим дијаграмом; – уочи правило и одреди следећи члан започетог низа;	БРОЈЕВИ	Први део Сабирање и одузимање са преласком. Замена места и здруживање сабирака. Веза сабирања и одузимања. Једначине са једном операцијом (сабирање или одузимање). Римске цифре I, V, X, L, C Други део Множење и дељење (таблично) Нула и јединица као чиниоци; нула као дељеник. Замена места и здруживање чинилаца. Трећи део Редослед рачунских операција. Множење и дељење збира и разлике бројем. Веза множења и дељења. Једначине са једном операцијом (множење или дељење). Бројевни изрази. Формирање израза на основу реалистичних ситуација. Разломци облика $1/n$, $1 \leq n \leq 10$, визуелно и симболичко представљање
– разликује дуж, полуправу и праву; – одреди дужину изломљене линије (графички и рачунски); – одреди обим геометријске фигуре; – нацрта правоугаоник, квадрат и троугао на квадратној мрежи и тачкастој мрежи; – уочи подударне фигуре на датом цртежу; – уочи симетричне фигуре; – допуни дати цртеж тако да добијена фигура буде симетрична у односу на дату праву;	ГЕОМЕТРИЈА	Први део Дуж, права и полуправа. Тачка и права. Отворена и затворена изломљена линија. Графичко надовезивање дужи. Дужина изломљене линије. Обим геометријских фигура без употребе формула. Други део Цртање правоугаоника, квадрата и троугла на квадратној мрежи, на тачкастој мрежи. Симетричне фигуре. Подударност фигура (интуитивно).

– изрази дужину у различитим јединицама за мерење дужине; – измери дужину дужи и нацрта дуж дате дужине – чита и запише време са часовника; – користи јединице за време у једноставним ситуацијама	МЕРЕЊЕ И МЕРЕ	Мерење дужине стандардним мерним јединицама (m, cm, dm). Мерење времена (дан, месец, година, час, минут).

ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Бројеви

- понављање сабирања до 20 са прелазом преко десетице из претходног разреда
- правила замене места сабирака и здруживања сабирака обнављају се кроз очигледне примере и описују реторички, без формулског записа
- све треба да буде у директној вези са оним што ученик записује приликом решавања проблема
- упознавају се случајеви са преласком десетице ($25 + 7$, $25 + 37$, $45 - 8$, $45 - 38$)
- ученици могу сами откривати поступке рачунања уз употребу упознатих правила замене места сабирака и здруживања сабирака (Нпр. $25 + 7 = 25 + (5 + 2) = (25 + 5) + 2 = 30 + 2 = 32$)
- рачунати без папира и оловке
- омогућити ученицима слободу избора поступка рачунања
- користећи интегративну наставу (садржаји из српског језика и света око нас) савладати таблицу множења
- до таблице дељења се долази на основу везе множења и дељења
- у другом разреду се ради искључиво усмени поступак рачунања
- користећи интегративну наставу (садржаји из српског језика и света око нас) откривају се случајеви једначина
- навикавати ученике да прецизно изговарају нове изразе везане за једначине
- тражити од ученика да сами праве загонетне приче (решавање једначинама)
- увек усмеравати на проверу резултата
- задаци са теразијама треба да буду присутни и у другом разреду, у циљу разумевања концепта решавања једначина
- увести појам разломка као деобе целине на једнаке делове;
- приказ разломка искључиво цртежом
- проверавати усвојеност обрнутом методом (ученици добијају цртеж разломка , а затим га допуњују до целине
- схватити где им разломци нарочито требају у свакодневном животу
- интегративном наставом (прожимање ликовне културе) кроз моделовање усвоји римске бројеве
- користећи штапиће, шибице или чачкалице савладати сабирање и одузимање римских бројева

- користећи игрице на интерактивној табли ученици ће лакше усвојити потребна знања
- инсистирати да математичке записе претворе у текстуални запис
- инсистирати да се подаци дати у задатку или добијени у процесу решавања, прикажу у табели или стубичастим дијаграмом
- задаци са новцем нису издвојени у посебну тему, већ их треба обрађивати у оквиру ове теме. Идеја пресликавања се развија прављењем табела зависности
- проверавати исправност коришћења термина: десетица, јединица, сабирак, збир, умањеник, умањилац, разлика, чинилац, производ, дељеник, делилац, количник, садржалац
- користити математичке диктате за увежбавање коришћења одговарајуће терминологије

Геометрија

Садржаје повезати са већ познатим појмовима из прво разреда : тачка, права, крива и изломљена линија, дуж, отворена и затворена линија

-за означавање тачака, правих, полуправих и дужи користити правилну математичку нотацију (А, р, Ар и АВ).

Разликују се отворене и затворене изломљене линије и уводи појам дужине изломљене линије (графички и рачунски) и њено обележавање. Упознаје се појам обима геометријске

Цртају се правоугаоник и квадрат помоћу квадратне мреже помоћу лењира.

Уз помоћ интерактивне табле усваја се појам подударности фигура

Мерење и мере

- на очигледним примерима уводе се стандардне мерне јединице за дужину метар, дециметар и центиметар (м, дм, цм),

-примерима из живота решавати задатке израчунавања дужине (претварањем већих мерних јединица у мање и обрнуто

-применом стечених знања из Света око нас из првог разреда уводе се мерне јединице за време (дан, месец, година, час, минут).

-на крају школске године задавати текстуалне, проблемске задатке, задатке са геометријским приказом аритметичких задатака, текстуалне задатке, као и квизове у којима су дати и подаци који нису битни за решавање задатка, логички задаци са одричним реченицама. Циљ оваквих часова је да се утврди и повеже градиво, да се код ученика развија способност решавања проблема и логичкокомбинаторно мишљење.

Приликом реализације наставе саветује се израда мапа ума, коришћење интерактивне табле, пројектне наставе и интегративни приступ. У процесу вредновања узимати у обзир резултате рада и залагање ученика.

Недостаје допунска из математике

СВЕТ ОКО НАС

Циљ учења *Света око нас* јесте упознавање себе, свог природног и друштвеног окружења и развијање способности за одговоран живот у њему.

ИСХОДИ По завршетку разреда ученик ће бити у стању да:	ОБЛАСТ/ТЕМА		САДРЖАЈИ
идентификује групе људи којима припада и своју улогу у њима; оствари права и изврши обавезе у одноду на правила понашања у групама којима припада; се понаша тако да уважава различитости других људи; прихвати последице када прекрши правила понашања групе; сарашује са другима у групи на заједничким активностима; разликује потребе од жеља на једноставним примерима из сопственог живота; препознаје грб, заставу и химну Републике Србије и примерено се понаша према симболима; одреди тип насеља на основу његових карактеристика; повеже личну хигијену, боравак у природи, физичку активност и разноврсну исхрану са очувањем здравља; одржава личну хигијену – руку, зуба и чулних органа; примени правила културног и безбедног понашања у саобраћају и превозним средствима у насељу са околином; безбедно поступа пре и током временских непогода; истезањем, савијањем и сабијањем одреди својства материјала;	НАСЕЉЕ СА ОКОЛИНОМ	Други и ја	Групе људи: родбина, (ван)школска заједница, становници насеља; Права и обавезе чланова група; Однос потреба и жеља; Правила понашања појединаца и група; Породични, школски и празници насеља;
		Култура живљења	Симболи Републике србије; грб, застава и химна Типови насеља: село и град; Здрав начин живота: хигијена тела, разноврсна исхрана, број оброка, боравак у природи и физичка активност; Врсте саобраћаја (копнени, водни и ваздушни и одговарајућа превозна средства) Безбедно понашање у насељу (кретање улицом и путем без тротоара, прелажење улица и пута без пешачког прелаза; Правила понашања у превозним средствима (аутомобил и јавни превоз) Временске непогоде: олуја, град, мећава; Безбедно понашање у затвореном и на отвореном простору;
		Човек ствара	Материјали (дрво, камен, метал, стакло, гума, пластика, папир, тканина, глина/пластелин) и производи људског рада; Еластичност материјала Својства материјала одређује њихову употребу;

одабере материјале који својим својствима највише одговарају употреби предмета; принађа нову намену коришћеним предметима; наводи примере различитих облика кретања у окружењу; одабере начин кретања тела узимајући у обзир облик тела, врсту подлоге и средину у којој се тело креће; измери растојање које тело пређе током свог кретања; пронађа тражени објекат у насељу помоћу адресе/ карактеристичних објеката; именује ззанимања људи у свом насељу са околином; одреди време помоћу часовника и календара користећи врменске одреднице: сат, дан, седмицу, месец, годину; забележи и прочита податке изличног живота помоћу ленте времена; разликује облике рељефа у свом насељу и околини; разликује облике и делове површинских вода у свом насељу и околини; идентификује заједничке особине живих бића на примерима из окружења; повеже делове тела живих бића са њиховом улогом/улогама; разврстава биљке из окружења на основу изгледа листа и стабл; разврста животиње из окружења на основу начина живота, начина исхране;			Нова намена предмета направљених од различитих матемријала; Знаимања људи у граду и селу;
		Кретање и оријентација у простору и времену	Различити облици кретања тела (хода, скаче, трчи, пада, лети, плива, котрља се, клизи) Утицај облика тела, подлоге, кретање по равној подлози и прђено растојање тела; Сналажење у насељу помоћу адресе (улица, кучни број) и карактеристичних објеката) Сналажење у времену у односу на временске одреднице: минут, сат, дан, седмица, месец, година, датум, годишња доба; Средства за мерење времена: часовник, календар, лента времена;
		Разноврсност природе	Рељеф и облици рељефа: узвишења (брдо, планина); удубљења (долине, котлине); равница; Рељеф у насељу и околини; Облици појављивања воде: површинске воде (текуће, стајаће) и њихови делови (извор, ток, корито, обала) Површинске воде у насељу и околини: Заједничке особине живих бића (дисање, исхрана, раст, остављање потомства) Функција (улога) делова тела живих бића. Разноврсност биљака у окружењу (зељасте и дрвенасте; лишћарске и четинарске).

наведе примере који показују значај биљака и животиња за човека; штедљиво троши производе које користи у свакодневним ситуацијама; разврста отпад на предвиђена места; негује и својим понашањем не угрожава биљке и животиње у окружењу; препотна примере повезаности живих бића са условима за живот; повеже промене у природи и активности људи са годишњим добрима; изведе једноставне огледе пратећи упутства; повеже резултате рада са уложеним трудом;			Разноврсност животиња у околини (домаће и дивље; биљоједи, месоједи и сваштоједи). Значај биљака и животиња за човека; Улога човека у очувању природе (штедња производа који се користе у свакодневном животу, разврставање отпада на предвиђена места, брига о биљкама и животињама). Сунчева светлост и топлота, вода, ваздух и земљиште – неопходни услови за живот. Промене у природи и активности људи у зависности од годишњих доба;

Кључни појмови садржаја: природа, оријентација у простору и времену, кретање, култура живљења;

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА

Програм наставе и учења Света око нас задржао је постојећи оквир од два часа недељно, односно 72 часа годишње и досадашњи завичајни принцип.

Завичајни принцип (принцип животне близине) одређује просторну и временску блискост природних и друштвених појава и процеса и као такав представља једну од суштинских одлика овог предмета. У првом разреду се креће од просторно и временски најближих феномена за ученика, док се у старијим разредима просторни и временски оквир постепено шири. Конкретно, оквир унутар ког се остварују предметни исходи у првом разреду чине садржаји из најближег и непосредног окружења ученика – дома, школе, насеља/дела насеља у коме ученик живи. У другом разреду просторни оквир се проширује на Насеље са околином, у трећем разреду на Завичај2 (природно и друштвено окружење, крај3 односно крајина4), а завршиће се у четвртном разреду државом Србијом.

Завичајни принцип овом предмету обезбеђује високу осетљивост на контекст у коме ученици живе, односно отвореност за садржаје из дететовог окружења и флексибилност за уважавање карактеристика и одлика најразличитијих средина у којима деца из Србије живе. У том смислу, предмет Свет око нас подразумева отвореност и за садржаје од значаја за националне мањине у складу са простором проучавања природних и друштвених појава у првом разреду – непосредно окружење. Поред тога, код свих ученика треба развијати осећај богатства у различитостима међу припадницима различитих националности указивањем на постојање људи који славе другачије празнике, имају различите обичаје, културу становања, исхрану, облачење и сл.

Уважавање окружења у којем ученици живе директно је у вези са уважавањем искустава и знања ученика. Ученици у школу долазе са идејама о свету, себи и свему другом што их окружује. Изградили су их личним ангажовањем у свакодневним активностима – играњем, слушањем, посматрањем, размишљањем, разговарањем, неки и читањем итд. Зато је веома важно да полазне тачке у развоју научних идеја о природним и друштвеним појавама и процесима у настави буду управо идеје и искуства са којима ученици долазе у школу. Кроз разноврсне активности којима се уважава средина у којој ученици живе и њихово непосредно свакодневно искуство из конкретне средине, ученицима се омогућава да доживе и разумеју сложеност, разноликост и међусобну повезаност свих чинилаца који делују у њиховом природном и друштвеном

окружењу. Истовремено се подстиче њихова радозналост за откривање појава и процеса у природној и друштвеној заједници.

Основна интенција наставе Света око нас усмерена је на развој интелектуалних, психофизичких, когнитивно-конативних и социјално-афективних сфера личности ученика, што се одражава у наведеном циљу за крај циклуса и датим предметним исходима.

Предметни исходи Света око нас показују шта су ученици оспособљени да учине, предузму, изведу и обаве захваљујући знањима, ставовима и вештинама које су развили током године учења овог наставног предмета. Исходи се остварују у спрези садржаја, метода наставе и учења и активности ученика некад унутар једне теме, а најчешће кроз више тема. Зато границе међу темама проучавања треба схватити условно и флексибилно. Неки исходи су по својој природи међупредметни и оствариваће се кроз активности у оквиру више наставних предмета, као на пример исход: По завршетку разреда ученик ће бити у стању да повезује резултате учења и рада са уложеним трудом. Треба, такође, имати у виду да је редослед програмских тема и груписаних садржаја унутар тема урађен искључиво ради прегледности препоручених програмских

2 Завичај представља географски простор краја, односно крајине, у чијим границама се крећу програмски исходи и препоручени садржаји.

3 Крај – два или више суседних предела који се међусобно разликују, али заједно представљају одређену територијалну целину (Мачва са Поцерином, Подриње, Полимље, Гужа, Пештер...).

4 Крајина – два или више крајева сличних географских карактеристика који заједно сачињавају одређену територијалну целину (Срем, Банат, Бачка, Шумадија, Неготинска крајина...).

Ученике треба оспособљавати да самостално истражују и анализирају природне и друштвене појаве и процесе. У зависности од исхода који се жели остварити, учитељ треба да подстакне ученике на различите врсте активности које ангажују како поједина чула, тако и више чула паралелно. Синхронизација чулних утисака даје целовиту слику објеката, процеса, појава и њихову интеграцију у комплексну слику света, а уважава различитости у склоностима ученика при упознавању света и процесу учења. Ипак, учење се не завршава на чулним утисцима, већ се наставља уопштавањем ученог кроз описивање, поређење, формулисање закључака итд. У наставном процесу се, дакле, полази од несистематизованих искуствених сазнања и иде се ка општим, научно заснованим, систематизованим знањима из области природе, друштва и културе. Активности ученика потребно је прилагодити предметним исходима, специфичностима изабраних садржаја и узрасту ученика. Постепено треба повећавати ниво захтева и самосталности ученика приликом упознавања природних и друштвених појава.

Стварност (природна и друштвена) која нас окружује и из које произлази садржај овог предмета, заснована је на повезаности различитих појава и процеса. Због тога садржаји Света око нас, а касније и Природе и друштва морају да буду одраз те целовитости и повезаности појава које се изучавају. Ради формирања елементарних појмова и постављања мреже за систем појмова, при избору и распореду програмске грађе примењен је спирално-узлазни модел, а у складу са узрасним карактеристикама ученика. То значи да се иста тематика из разреда у разред проширује, продубљује и посматра са различитих аспеката. Изградња система у настави, последица је постојања система у стварности. Улога учитеља је управо да код ученика осветли и креира ту целовиту слику, а не да наставне садржаје тумачи само као биолошке, географске, историјске и друге садржаје.

Поред тога, приступ настави и учењу треба да буде повезан и са логиком и методологијом научне дисциплине одакле произлази одређени садржај. Тако изучавање биолошких садржаја нужно треба да укључи посматрање и праћење биолошких феномена; изучавање садржаја хемије и физике – закључивање на основу спроведеног огледа или експеримента, итд. Развијање система појмова подразумева континуиран рад учитеља на успостављању хоризонталне (унутар једног разреда) и вертикалне повезаности (између разреда) садржаја унутар Света око нас и, касније, Природе и друштва. Важно је да се кадгод је могуће приступи корелацији и интегрисаном приступу садржајима на међупредметном нивоу кроз наставне и ваннаставне облике рада и активности у школи и изван ње. Због природе садржаја предмета и датих исхода пожељно је активности организовати што чешће изван учионице, односно у ближем природном и друштвеном окружењу. За потребе овог предмета посебно су погодни: организоване посете, шетње, излети, настава у природи.

Поред коришћења званично одобрених уџбеничких комплета, у остваривању програма за Свет око нас препоручује се коришћење шире литературе и осталих извора информација: штампаних, аудио-визуелних и електронских медија. Посебно се препоручује коришћење аутентичних природних и друштвених извора, као најверодостојнијих показатеља стварности, појава и процеса у конкретном непосредном окружењу, као и дидактичких материјала који одражавају посебности датог окружења/контекста у коме ученици живе.

Учитељ остварује постављени циљ и исходе кроз наставу и остале организационе форме рада у школи, без додатног оптерећења родитеља и њиховог обавезног ангажовања у остваривању програма. Родитељи могу бити добровољно ангажовани као расположиви потенцијал локалне средине, у зависности од њихових знања, могућности и хтења.

ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Планирање обухвата креирање годишњег и оперативних планова, као и развијање припрема за час/дан/седмицу. Годишњи план креира се у форми гантограма и садржи број часова по темама распоређених по месецима, а у складу са школским календаром, планираним фондом часова по темама и годишњим фондом часова.

Полазећи од датих предметних исхода и препоручених садржаја од наставника се очекује да дати програм контекстуализује према потребама конкретног одељења имајући у виду карактеристике ученика, уџбенике и друге наставне материјале које ће користити, техничке услове, наставна средства и медије којима школа располаже као и друге ресурсе школе и локалне средине.

Приликом планирања наставе и учења потребно је руководити се:

индивидуалним разликама међу ученицима у погледу начина, темпа учења и брзине напредовања;

– интегрисаним приступом у којем постоји хоризонтална и вертикална повезаност унутар истог предмета и различитих наставних предмета;

– партиципативним и кооперативним активностима које омогућавају сарадњу;

– превасходно активним и искуственим методама наставе и учења;

– уважавањем свакодневног искуства и знања које је ученик изградио ван школе, повезивањем активности и садржаја учења са животним искуствима ученика и подстицањем примене наученог и свакодневном животу;

– неговањем радозналости, одржавањем и подстицањем интересовања за учење и континуирано сазнавање;

– редовним и осмишљеним прикупљањем релевантних података о напредовању ученика, остваривању предметних исхода и постигнутом степену развоја компетенција ученика.

Полазећи од датих исхода и садржаја наставник најпре, као и до сада, креира свој годишњи (глобални) план рада из кога касније развија своје оперативне планове. Како су исходи дефинисани за крај наставне године, наставник треба да их операционализује прво у оперативним плановима, а потом и на нивоу конкретне наставне јединице.

ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

При остваривању циља и предметних исхода Света око нас мора се имати у виду да су садржаји, методе наставе и учења и активности ученика неодвојиви у наставном процесу. У програму су дефинисани исходи које треба развијати помоћу препоручених садржаја, адекватних метода наставе и учења и активности ученика. Концепт наставе засноване на исходима подразумева наставу чији превасходни циљ није преношење предметних садржаја, већ развој и овладавање знањима као основе на којој се развијају разноврсна умења. У том смислу, програм наставе и учења нуди садржински оквир, а учитељ има слободу да уместо њих изабере и неке друге садржаје уколико сматра да су ти садржаји примеренији средини у којој ученици живе, узрасним и развојним карактеристикама ученика и њиховим интересовањима. Суштина је у томе да садржаји буду у функцији остваривања исхода, а не сами себи циљ. Учитељ има значајан простор за слободу избора и повезивање садржаја, метода наставе и учења и активности ученика како би водио ученике ка остваривању

датог исхода.

Већина предметних исхода постиже се кроз непосредну истраживачку активност деце и ненаметљив подстицај и подршку наставника. Пожељне су активности које омогућују интеракцију са физичком и социјалном средином, јер доприносе спознавању света око нас, тако што се откривају односи и упознају својства и карактеристике предмета, бића, појава и процеса и стичу се социјалне вештине. Најефикасније методе учења јесу оне методе које ученика стављају у адекватну активну позицију у процесу развијања знања. Потребно је стварање ситуација учења у којима ће доћи до изражаја различите активности ученика које омогућују различите начине учења. Значајне активности ученика у оквиру предмета Свет око нас су:

– посматрање са усмереном и концентрисаном пажњом ради јасног запажања и уочавања света у окружењу (уочавање видних карактеристика);

- описивање – вербално или ликовно изражавање спољашњих и унутрашњих запажања;
- процењивање – самостално одмеравање;
- груписање – уочавање сличности и различитости ради класификовања;
- праћење – континуирано посматрање ради запажања промена;
- бележење – записивање графичко, симболичко, електронско бележење опажања;
- практиковање – у настави, свакодневном животу и спонтаној игри и раду;
- експериментисање – намерно модификоване активности, огледи које изводи сам ученик;
- истраживање – испитивање својстава и особина, веза и узрочно-последичних односа;
- сакупљање – прављење колекција, збирки, албума из природног и друштвеног окружења;
- стварање – креативна продукција;
- играње – дидактичке, едукативне и спонтане игре;
- активности у оквиру мини-пројекта – осмишљавање и реализација.
- Ради прегледности, препоручени садржаји су дати у темама.

Потребно је приликом тумачења исхода учења и препоручених садржаја у другом разреду стално имати у виду да се садржаји и одговарајући примери истражују и проналазе у оквиру насеља у коме ученици живе и његовој околини. Још једну карактеристику Света око нас у другом разреду чини истраживање феномена/појма кретање у различитим контекстима и кроз различите теме – кретање и оријентација у насељу и времену; кретање, односно физичка активност као један од предуслова за развијање здравих животних навика; кретање тела различитих облика по различитим подлогама и кроз различите средине; различити начини (по)кретања живих бића; кретање превозних средстава и класификација саобраћаја у складу са средином кроз коју се крећу превозна средства.

У оквиру теме Други и ја налазе се садржаји интердисциплинарног карактера који се односе на ученика као друштвено биће, његова права и обавезе у окружењу и друштвеним групама којима припада. У односу на први разред, када су у фокусу били права и обавезе у оквиру породице, школе и вршњачких група, сада су то: родбина, (ван)школске заједнице, односно права и обавезе становника насеља. Појам (ван)школске заједнице односи се, како на припадност, улоге и односе унутар школе, тако и на припадност, улоге и односе ученика у различитим групама у које се ученик укључује у складу са својим интересовањима и склоностима – спортски тимови, позоришне и фолклорне групе, групе за учење страних језика, математички клубови и сл.

Наставак изучавања животних потреба наставља се у правцу разликовања потреба и жеља ученика, на ученицима блиским примерима (нпр. да ли су нове патике заиста потребне или су само последица жеље ученика за новим и актуелним моделом). Кроз разматрање таквих примера ученицима се приближава концепт рационалне и штедљиве потрошње, што је повезано и са исходом који се односи на подстицање ученика на дуготрајнију употребу предмета кроз проналажење нове намене за већ коришћене предмете. И даље је потребно подстицати размишљање и дискусију не само о својим потребама већ и уважавање потреба и

осећања других, што представља једну од суштински важних васпитних компоненти, не само овог предмета, већ и свих осталих.

И у овом разреду налазе се исходи и садржаји који се односе на здравље и безбедност. И даље је акценат на развијању навика здравог живљења (хигијена тела, разноврсна и редовна исхрана, боравак у природи и физичка активност), али и на оспособљавању ученика да препознају и адекватно реагују у потенцијално опасним ситуацијама по њихово здравље и живот. Посебну пажњу у овом сегменту потребно је обратити на оспособљавање ученика за безбедно учешће у саобраћају (кретање пешака кроз насеље и правила понашања у превозним средствима) и адекватно понашање током временских непогода.

Захваљујући концепцији развоја садржаја по спирално-узлазном моделу, наставља се изучавање човека као друштвеног бића које ради и ствара, бира и користи различите материјале због њихових својства која су важна приликом израде различитих предмета. У том смислу, пожељно је бавити се анализом ученицима блиских предмета и тумачењем разлога због којих су направљени од одређеног/одређених материјала, као и разматрањем других могућих материјала од којих може да буде направљен одређени предмет, а да његова сврха остане иста. Осим базичних својстава материјала која су уведена у првом разреду, у другом разреду уводи се испитивање еластичности као сложенијег својства неких материјала. Садржаји о материјалима су такви да омогућавају висок ниво активности ученика

– коришћење различитих чула, непосредно (механичко) деловање на материјале, бележење уоченог, извођење огледа, описивање, итд.

Кретање и сналажење у простору и времену је тема од великог значаја и у другом разреду. Ученици већ имају развијена искуства везана за ову тему, а задатак наставника је да та несистематизована, искуствена знања буду структурирана и освешћена и да омогуће ученику безбедно кретање и сналажење у непосредном окружењу. Приликом истраживања кретања као физичког феномена (облици кретања, утицај облика тела на кретање...) пожељно је да се кретање тела по равној подлози изучава кроз практичне активности (огледе или експерименте). Утицај облика тела и подлоге по којој се тело креће разматра се кроз удаљеност коју тела прелазе у различитим ситуацијама, при чему је пожељно укључити не само процену растојања, већ и њено прецизно мерење уз коришћење мерних јединица за дужину које се уводе у математици у другом разреду. Ученике ИИ разреда је потребно оспособљавати да ове и друге практичне активности реализују пратећи упутства (наставника или ученика), бележећи уочено и да, на крају, уз мању или већу помоћ наставника формулишу једноставне закључке.

С обзиром на просторни оквир садржаја у другом разреду, истражују се карактеристике насеља у којем ученик живи са становишта базичне типологије насеља (село/град), односно уочавања карактеристика које одређено насеље сврставају у сеоско или градско (укључујући и занимања људи у њима). Посебан значај има оспособљавање ученика за сналажење у насељу помоћу адресе, кућног броја и карактеристичних објеката, што је пожељно реализовати кроз практичне активности, како у учионици тако и ван ње. Наставља се и припрема за картографско описмењавање ученика млађих разреда основне школе увођењем појмова рељеф и облици рељефа кроз посматрање насеља и околине и упоређивањем географских објеката и појава у окружењу (узвишења, удубљења и равнице, површинске воде).

Сналажење у времену конципирано је тако да се надовезује на основне појмове усвојене у првом разреду (делови дана; сада, пре, после; прекјуче, јуче, данас, сутра, прекосутра; дани у недељи), који се сада проширују временским одредницама: минут, сат, дан, седмица, месец, година, датум, годишња доба. Овакав редослед увођења временских одредница представља пример поштовања дидактичког правила од познатог ка непознатом и од ближег ка даљем. Нове временске јединице уводе се тако да се мањом (већ познатом) мерном јединицом објашњава већа(нова) мерна јединица. Један од кључних задатака учитеља у овом сегменту је да оспособи ученике да правилно користе средства за мерење времена: часовник, календар и ленту времена. Лента времена представља средство за разумевање хронологије догађаја и уводи се кроз приказивање различитих временских периода из личног живота ученика (редослед дневних или недељних активности, кључни догађаји из живота ученика – са колико година је научио/ла да вози бицикл, пошао/ла у први разред, научио/ла да плива и сл.). И даље је важно указивати на цикличност временских одредница и појава у природи (дан, седмица, година, годишња доба). Касније ће се појам цикличности јављати и у другим појавама (животни циклус живих бића, ланац исхране, кружење воде у природи итд.), што је у складу са основним принципима и законима природних наука.

Област под називом Разноврсност природе односи се на узајамно дејство живе и неживе природе. Појмови који се односе на живи свет надограђују се на први разред кроз уочавање и апстраховање заједничких карактеристика живих бића и повезивање делова тела живих бића са њиховим улогама. Нове класификације биљака и животиња односе се на делове тела биљака (стабло и лист), начин исхране животиња (што представља припрему за увођење ланца исхране у трећем разреду) и начин живота животиња (домаће/дивље). Однос човека и живог света разматра се из различитих углова – значаја које биљке и животиње имају за опстанак и лакши живот људи, уз препознавање и практиковање понашања које не угрожава биљке и животиње у окружењу. У складу са интересовањима ученика, могу се детаљније истражити улоге неких делова тела човека, тако да се ученици не оптерећују фактографским знањем, него сагледавањем улоге тих делова тела у свакодневним активностима, нези и бризи о њима. Другу димензију односа у природи представља повезаност живих бића са елементима неживе природе као основним условима за живот.

Концепт одрживог развоја и активно учешће ученика у заштити животне средине заједнички су и за Свет око нас и за Природу и друштво. У разреду акценат треба да буде на подстицању ученика да у свакодневним активностима (у школи и ван ње) примењују неке од основних принципа рационалне потрошње – рационално троше производе, односно материјале које користе у свакодневном животу; ако су у прилици, разврставају отпад на предвиђена места; брину се о биљкама и животињама. Допринос развоју овог концепта представља и раније објашњена разлика између потреба и жеља. Пуно разумевање концепта одрживог развоја могуће је тек на каснијем узрасту ученика, али је потребно да се континуирано развија, и то не само на нивоу знања, већ првенствено на нивоу усвојених вредности, ставова и навика. На тај начин се интегришу вредности и утиче на развој ставова важних за опстанак и будућност.

Приликом изучавања природних и друштвених феномена нужно је и даље примењивати истраживачки приступ и оспособљавати ученике за различите начине прикупљања података о окружењу, њихову анализу, сврставање у групе и категорије по различитим карактеристикама, вођење белешки и закључивање. Посматрање се проширује праћењем појава које се понављају у одређеним временским периодима (нпр. током годишњих доба). Учествовање у једноставним огледима, које је било наглашено у првом разреду, сада се усложњава реализацијом огледа/експеримента на основу упутства – индивидуално, у пару или групи.

ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Праћење напредовања и оцењивање постигнућа ученика само је део праћења и вредновања образовно-васпитне праксе. Резултате целокупног праћења и вредновања наставник узима као основу за планирање наредних корака у раду са ученицима и развијању своје образовно-васпитне праксе.

Праћење напредовања и оцењивање постигнућа ученика је формативно и сумативно и реализује се у складу са Правилником о оцењивању ученика у основном образовању и васпитању. Потребно је да наставник континуирано и на примерен начин указује ученику на квалитет његовог постигнућа тако што ће повратна информација бити прилагођена, довољно јасна и информативна како би имала улогу подстицајне повратне информације. Свака активност је добра прилика за процену напредовања и давање повратне информације, а ученике треба оспособљавати и охрабривати и да процењују сопствени напредак у остваривању исхода предмета, као и напредак других ученика.

<http://www.mpn.gov.rs/wp-content/uploads/2019/04/II-razred-prilog-2.doc>

ЛИКОВНА КУЛТУРА

Циљ наставе и учења Ликовне културе је да се ученик, развијајући стваралачко мишљење и естетичке критеријуме кроз практични рад, оспособљава за комуникацију и да изграђује позитиван однос према култури и уметничком наслеђу свог и других народа.

ИСХОДИ	ОБЛАСТ/ТЕМА	САДРЖАЈИ
По завршетку разреда ученик ће бити у стању да:		
– користи материјал и прибор на безбедан		Облици (светлост као услов за опажање облика; визуелне

и одговоран начин; – изрази, одабраним материјалом и техникама своје емоције, машту, сећања и замисли; – користи једноставне информације и одабрана ликовна дела као подстицај за стваралачки рад; – изражава, светлим или тамним бојама, свој доживљај уметничког дела; – идентификује истакнути део целине и визуелне супротности у свом окружењу; – преобликује, самостално или у сарадњи са другима, материјале и предмете за рециклажу; – тумачи једноставне визуелне информације које опажа у свакодневном животу; – изражава мимиком и/или телом различита расположења, покрете и кретања; – упоређује свој и туђ естетски доживљај простора, дизајна и уметничких дела; – повезује уметничко занимање и одговарајуће продукте; – пружи основне информације о одабраном музеју; – разматра, у групи, шта и како је учио/ла и где та знања може применити.	ОБЛИЦИ	карактеристике природних и вештачких облика; дизајн предмета за свакодневну употребу). Супротности (обојено и безбојно, једноставно и сложено, испупчено и удубљено, ближе и даље...). Облик и целина (истакнути део целине; везивање и спајање облика).
	СПОРАЗУМЕВАЊЕ	Тумачење (невербално и визуелно изражавање; садржај визуелних информација). Слика и реч (редослед радње у стрипу; знаци; лепо писање; честитке).
	ЛИКОВНЕ ИГРЕ	Боја (светле и тамне боје; боја и облик; боја и звук) Замишљање (стварност и машта)
	ПРОСТОР	Простор (обликовање простора – школа, учионица, соба: музеј) Кретање (кретање једног облика у простору; кретање више облика у простору) Сцена (маска, костими, реквизити)

Кључни појмови садржаја: простор, облик, линија, боја.

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА

У другом разреду ученици се развијају и уче кроз разноврсне активности и задатке који подстичу радозналост и задовољство у истраживању, експериментисању, размишљању, повезивању, изражавању, стварању, дружењу и сарадњи.

Кључни појмови

Кључни појмови чине конструкцију, основу за развијање програма. Централни појам је простор, јер се све што видимо и доживљавамо налази у простору. Из овог појма су изведени остали кључни појмови. У првом разреду кључних појмова има три: простор – облик, линија; у другом разреду четири: простор – облик, линија, боја; у трећем пет: простор

– облик, линија, боја, текстура и од четвртог шест: простор – облик, линија, боја, текстура, светлина.

Централни појам, простор, указује на то да програм није усмерен на ускостручне садржаје, већ на свет у коме ученик живи и одраста и који треба свесно да опажа, доживљава и истражује из различитих углова. Сви садржаји везани за визуелну уметност (укључујући и уметничка остварења из ближе и даље прошлости) у блиској су вези са савременим светом и ученици треба постепено, до краја школовања, да истражују и откривају те везе.

Кључни појмови су међусобно чврсто повезани и могу се повезати са појмовима из свакодневног живота, уметности и других програма. Приликом планирања интегрисане наставе наставник одређује кључне појмове и потпојмове наставне јединице тако што их бира из програма свих предмета. На пример, полази се од централног појма „простор“ за који се везује појам „природа“. За појам „природа“ везује се појам „рељеф“. За појам „рељеф“ везује се појам „облик“, са којим су повезани потпојмови „испупчено“, „удубљено“, „узвишења“ и „удубљења“. Овако одабрани појмови и потпојмови обезбеђују да ученици граде знања постепено. На пример, појам „природа“ обезбеђује да се појам „рељеф“ не повезује одмах са појмовима из уметности. Ученици могу да обликују испупчене и удубљене облике у глини, као и да самостално надограђују појмове путем асоцијација, али наставник нуди само објашњења појмова који су одабрани за ту наставну јединицу. У следећим наставним јединицама појмови се постепено надограђују и појмовима из уметности.

Опште међупредметне компетенције

У другом разреду се нарочито развијају: компетенција за комуникацију, естетичка компетенција, компетенција за рад са подацима и информацијама, компетенција за учење и компетенција за сарадњу.

Компетенција за рад са подацима и информацијама развија се на јединствени начин. Ученици користе информације и податке (визуелне, аудитивне, аудиовизуелне, текстуалне, вербалне, тактилне...) као подстицај (мотивацију) за стварање.

ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Називи, број и редослед наставних тема нису фиксни (прописани или препоручени) да би се омогућило планирање интегрисане и пројектне наставе. Наставник планира број и редослед наставних тема, као и број часова за реализацију сваке теме. У настави треба да доминирају ликовни задаци који циљају више исхода и међупредметних компетенција.

ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

ОБЛИЦИ

Наставник прво показује ученицима како да истражују, а затим их подстиче да то раде самостално.

Облици

Облици се истражују посматрањем предмета из свих углова и/или са свих страна. Наставник пита ученике по чему препознају облик, на пример, флаше. Затим, тражи да поставе флашу у одговарајући положај тако да се види само дно.

Ученици разговарају о томе да ли би препознали предмет да су видели само дно. Истраживање се током године наставља тако што ученици окрећу предмете за свакодневну употребу или облике из природе све док не пронађу положај када предмет/облик више не може да се препозна. Исто може да се ради са текстуром. Када се увелича фотографија текстуре, да ли се препознаје облик? На пример, када се посматрају увеличане шаре на крилима лептира или годови на пању? Наставник може да организује игру трагања за познатим облицима. Ученици посматрају мрље на поду, шаре на тлу, испупчења и удубљења на зидовима... и у њима траже познате облике. Ако у најближем окружењу има облутака, могу да цртају и сликају на њима лица или шаре... Могу да истражују облик и боју бачене сенке.

Наставник може да покаже ученицима фотографије неколико дизајнираних предмета исте намене. На пример, торбе уметника Теда Нотена (Тед Нотен), Мери Френсис (Мару Францес) или Катлин Дастин (Катхлеен Дустин). Ученици треба да уоче како је уметник дошао до такве идеје, где је пронашао подстицај за стварање... Ове активности подстичу ученике да размишљају о облицима, да пажљивије посматрају и да самостално проналазе мотивацију за ликовни рад.

Симетрија се учи искуствено. Ученици могу да савијају једноставне оригами фигуре. Почиње се од најједноставнијих: вртешка, писмо, обележивач страница... Важно је да вежбају прецизно савијање папира на пола (по дужини, ширини и дијагонали). Треба да испробају колико пута могу да пресавију папир различитих димензија. Додатни захтеви који могу да се поставе (уколико наставник процени да су реално изводљиви у конкретном одељењу) је истовремено цртање левом и десном руком или сликање одраза предела у води (као припрема, јер ће у старијим разредима учити о асиметричној равнотежи).

Предлог тема за разговор: По чему препознајемо неки облик? У ком положају облик изгледа чудно? Како нам изгледају предмети када их осветљавамо из различитих углова? Да ли можемо да препознамо облик на основу његове сенке? Да ли постоје линије у облицима? Да ли облици могу да буду досадни и занимљиви? Да ли су лева и десна страна нашег лица исте? Како можемо да користимо облике из природе? Да ли неки предмети личе на жива бића?

Супротности

Парови очигледних визуелних супротности уче се искуствено. Уочавање, поређење и приказивање супротности су активности везане за принцип компоновања, контраст, који ће се учити у старијим разредима. У другом разреду се не нуди стручни термин. Један од задатака може да буде заједнички цртеж на натрон-папиру постављеном на зид или цртање на школској табли. Ученици се деле у две групе. Један ученик из прве групе црта неки познати облик. Друга група се договара шта би била очигледна супротност том облику, а затим један ученик из друге групе црта договорени облик поред првог. Игра се наставља све док има места на папиру/табли. Рад се бележи фотографијом. Основна сврха ове игре је самостална изградња мреже појмова путем асоцијација и сарадња. Међутим, ако је ученицима игра занимљива и желе да је понове, наставник треба да повећа захтеве (квалитет линије и цртежа, организација композиције, повезивање мотива у причу и сл.).

Предлог тема за разговор: О чему мислимо када кажемо: супротно? Шта значи: различито, а шта супротно? Да ли је бела овца супротност црној овци? Да ли бели предмет поцрни када искључимо светло? Да ли прво примећујемо црну фигуру или белу позадину? ...

Облик и целина

Принцип компоновања, доминанта, учи се опажањем истакнутог дела (бића, предмета, боје, линије...) неке целине, без дефиниције и усвајања стручног термина. Наставник може да покаже ученицима неки непознати садржај (рекламну фотографију, фреску, илустрацију, кадар стрипа...) на кратко, да уклони садржај и провери шта су ученици упамтили, шта су прво видели. Наставник поново приказује садржај, тражи од ученика да уоче шта све нису одмах запазили, пита их шта мисле да је најважније на слици...

У ликовним задацима ученици спајају различите материјале и предмете комбинованим поступцима који укључују и везивање чвора и/или машне. Могу да уче како да пакују поклоне, како да ушију дугме, спајају суве гранчице концем у скулптуру коју ће касније осликати темперама...

Предлог тема за разговор: Шта смо данас прво угледали када смо изашли из куће? Шта прво видимо када посматрамо нечије лице? Шта прво видимо када посматрамо уметничко дело? Шта значе речи везивање и повезивање? Да ли смо везани за место у коме живимо? Да ли се уметници везују за своја дела? Како можемо да повежемо предмете у нову целину?...

СПОРАЗУМЕВАЊЕ

Тумачење

Невербално изражавање се реализује на интегрисаним часовима или у корелацији са часовима Физичког и здравственог васпитања (драматизација вежбања). Наставник прича причу коју ученик прати одговарајућим покретима, мимиком и кретањем. На пример, опонаша кретање животиња (зеца, змије, кокошке...); радње (махање, руковање, дириговање, чишћење...); кретање услед струјања ваздуха (њихање крошње...) и слично. Ове активности су важне за целокупни развој, за укључивање интровертних ученика, као припрема за сценски наступ и за касније презентовање радова и пројеката.

Тумачење слике учи се постепено. Користе се стрип и анимирани филм за одређивање редоследа радње, главних јунака, особина и изгледа јунака... Уводи се и разговор о теми, односно (једноставном) садржају ликовног дела, при чему наставник не нуди тумачења, већ дозвољава да ученици слободно исказују мишљење.

Ученици треба да обраћају више пажње на знаке у окружењу, почев од важних саобраћајних знака за пешаке, до ознака на зградама поште, ресторана, апотеке... Могу да добију основне информације о томе како се знаци смишљају и ко их смишља.

Предлог тема за разговор: Зашто је важно да се разумемо? Како саопштавамо оно што нам је важно? Да ли можемо да причамо без речи? Шта нам слике говоре? Да ли сваки знак нешто значи? Да ли свако може да разуме знак? Зашто људи праве печате и грбове?...

Слика и реч

Предлог је везан за значај учтивих и добронамерних комуникација. Ученици треба да повезују речи и реченице које изговарају и одговарајућу мимику и гест. Такође, треба да усклађују текст и слику. На крају полугодишта могу да дизајнирају честитке. Додатни захтеви су, као и у првом разреду,

украшавање слова (иницијала), које ће нацртати или насликати и на мањем и на већем формату папира.

Предлог тема за разговор: Шта је учтива комуникација и зашто је важна? Шта је најлепше што смо икада чули? Шта је најлепше што смо данас неком рекли? Како можемо да нацртамо лепу реч? Ко смишља изглед украсних слова? Како да смислимо позитивне поруке за честитке?...

ЛИКОВНЕ ИГРЕ

У овој целини су груписани предлози који се односе на индивидуално изражавање и истраживање изражајних могућности материјала и техника.

Боја

Ученици још увек уче о боји истраживањем, наставник не нуди дефиниције и објашњења шта су основне боје и како да направе изведене боје. Уколико то већ знају, наставник може да тражи да експериментом провере да ли мешањем различитих боја могу да добију основне боје. Тонове које добију треба да нанесу на папир, једне до других (папир касније могу да употребе за колаж). У току године се планира више задатака везаних за изражавање утиска или расположења светлим или тамним бојама, односно за повезивање светлих и тамних боја са неким појмом (радост, одмор, туга, смиреност, брзина, бука, детињство...). Боја се повезује и са звуком. Наставник бира композиције без текста и тражи од ученика да насликају светлим или тамним бојама свој доживљај музичког дела. На исти начин могу светлим или тамним бојама да изразе доживљај књижевног, ликовног или филмског дела. Било би добро да се ликовни задаци не реализују само сликањем, већ и отискивањем (импровизованим печатима, згужваном кесом, дном пластичне флаше...).

Предлог тема за разговор: Које боје називамо светлим, а које тамним бојама? Када користимо светле, а када тамне боје? Да ли се неке боје лепо слажу? Зашто нам се нека боја више свиђа од других? Да ли постоје боје за дечаке и боје за девојчице? Да ли постоје боје за децу и боје за одрасле? Да ли постоје јестиве боје? Како природа мења боју? Која бића мењају боју? Која је разлика између бојења и сликања? Чиме можемо да бојимо, а не можемо да сликамо? Ако насликамо љубичасту банану, да ли смо погрешили? Шта све можемо да отискујемо?.....

Замишљања

Сврха задатака који се раде на основу разноврсних и непотпуних информација (фотографија, део текста, музичка вињета...), а које ученици треба да допуне и изразе у ликовном раду је развој маште. Од другог разреда и надаље ученици смишљају називе својих радова, јер се и на тај начин развија креативност.

Предлог тема за разговор: Шта је стварност, а шта машта? Када јесте, а када није пожељно да измишљамо? Како себе замишљамо у будућности? О чему размишљамо када посматрамо непознату фотографију? Шта замишљамо када слушамо музичко дело?...

ПРОСТОР

У овој целини су предложени пројекти везани за обликовање простора, који могу да се реализују било када у току године.

Простор

О амбијенту се учи тако што се ученицима постављају питања: какав утисак неки простор оставља на њих, како се осећају у том простору, шта им привлачи пажњу, а шта им смета, шта би променили и сл. Не нуде се дефиниције и не наводе елементи који чине амбијент. О амбијенту (утиску о простору) разговара се у свакој прилици која се укаже.

Ученике би требало упознати са једним одређеним музејом, не само са изгледом зграде и локацијом, већ са ентеријером и врстом експоната, са сврхом чувања експоната, са активностима, односно шта могу да очекују у музеју (тематске изложбе, едукативни програм...), на шта је потребно обратити пажњу...

Пројекти везани за обликовање простора могу да буду обликовање макета и обликовање дела простора у школи.

Најједноставније макете обликују се техником клуаж. Ученици обликују куће, зграде и друге делове насеља од разноврсне амбалаже (кутијице од лекова, кутије од кекса...), појединачне елементе лепе на картонску подлогу и премазују белом бојом (еколошка боја за зидове). Касније могу фломастерима да доцртају детаље (прозоре, врата...), али је важно да композиција не буде шарена. Осим насеља које им је познато, могу да обликују и насеља из прошлости, насеља других култура или насеље из маште. Основна сврха овог пројекта је организација композиције у простору и сарадња.

Предлог тема за разговор: Шта нам се највише свиђа у нашој околини? Како се живело некад, а како сад? Како изгледају насеља у неким културама? Шта можемо да научимо у музеју? Како можемо сами да украсимо своју собу?...

Кретање

Ученици треба да опажају кретање бића и машина. На пример, како лети једна птица, а како јато птица; како се креће један пешак, а како група пешака... Затим, које материјале може да покрене струјање ваздуха у затвореном простору (лишће, папир, картон, камен, пластика...). Обликовање дела простора у школи може да буде израда мобилне скулптуре (и да се веже за кретање услед струјања ваздуха). Идеје за планирање пројекта могу се пронаћи на интернету ако се у претраживач унесе: „mobile art lesson plans” или „hanging art in school”.

Предлог тема за разговор: Шта се све креће у природи? Шта могу да покрену вода и ваздух? Шта се све само креће?

Сцена

Обликовање елемената сцене, маске и костима за школску представу реализује се у пројектној настави (није нужно да представа буде реализована, важно је припремање). Ученици обликују маске, костиме и реквизите према садржају одабраног текста (бајке, песме, драмског текста...).

Предлог тема за разговор: Шта је сцена? Од чега све можемо да направимо маске? Како од старе одеће можемо да направимо костим за представу? Ко и како шминка глумце? Како можемо да уредимо сцену у школи?...

ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

У настави Ликовне културе исходи су процесни. Формулисани су тако да до краја разреда сви ученици могу да их достигну (у мањој или већој мери) уколико су радили разноврсне задатке од којих сваки циља више исхода.

Могући елементи за процењивање напредовања и оцењивање постигнућа су:

– Однос према раду (ученик је припремљен за час, одговорно користи материјал, прибор и алатке, одржава прибор и радни простор...);

– Однос према себи (поставља питања, труди се, учи на грешкама, самосталан је у индивидуалном раду, истрајан је...);

- Однос према другима (поштује договорена правила понашања, спреман је да помогне и да сарађује, уважава туђе радове, начин размишљања, доживљавања, опажања...);
- Разумевање (разуме задатак, разуме појмове, разуме процес, разуме визуелне информације...);
- Повезивање (повезује и пореди познате и нове информације, људе, места, догађаје, идеје, дела...);
- Оригиналност (оригиналан је у односу на туђе радове, оригиналан је у односу на своје претходне радове...);
- Вербално изражавање (учтиво комуницира, кратко и јасно образлаже свој рад, замисао, утисак, опажање, емоције...);
- Употреба техника (примењује одговарајући процес, контролише однос воде и боје, бира подлогу у односу на технику)...

Елементи могу и другачије да се формулишу. Бирају се према типу ликовног задатка и циљевима задатка. На пример, када се уче временске одреднице ученици могу да обликују сат од картонских тањира, амбалаже за топљени сир, сламчица за сок... Неизоставни елементи за процењивање су разумевање концепта (мерења времена) и однос према раду, а наставник може да процењује и друге елементе, уколико је ученицима поставио јасне захтеве. На пример, да не копирају једни друге (у ликовном раду).

Самопроцена радова је вербална и писана, а захтеви се уводе постепено. Наставник прво тражи од ученика да усмено опише свој рад, а касније и да напише две до три реченице о свом раду.

Уколико наставник процени да су ученици спремни, може да користи прилагођену методу 3, 2, 1. У интегрисаној настави ученик на листићу пише: 3 ствари које сам научио/научила на часу, 2 примера која илуструју то што сам научио/научила и 1 ствар која ми није јасна или питање које бих поставио/поставила. Када се ученик ликовно изражава, може да напише на листићу:

3 ствари о којима сам размишљао током рада;

2 ствари које ми се свиђају на мом раду и

1 ствар коју бих променио или бих урадио другачије.

На листићу се уписује име и презиме и назив рада, а листић се лепи на полеђину рада или се чува у блоку. Ученик не треба да наводи више од једне нејасноће или грешке, ни у случају када му ништа није јасно или сматра да је рад упропашћен. Издвајање само једне нејасноће или грешке постепено оспособљава ученика да идентификује најважнији пропуст и да се фокусира на његово уклањање. Листићи за самопроцену омогућавају наставнику потпунију слику о напредовању ученика.

<http://www.mpn.gov.rs/wp-content/uploads/2019/04/II-razred-prilog-3.doc>

МУЗИЧКА КУЛТУРА

Циљ наставе и учења музичке културе је да код ученика развије интересовање и љубав према музици кроз индивидуално и колективно музичко искуство, којим се подстиче развијање креативности, естетског сензибилитета и духа заједништва, као и одговорног односа према очувању музичког наслеђа и културе свога и других народа.

ИСХОДИ По завршеној теми/области	ОБЛАСТ/ТЕМА	САДРЖАЈИ

ученик ће бити у стању да:		
-објасни својим речима утиске о слушаном делу, особине тона, доживљај прегласне музике и њеног утицаја на тело; -разликује различите инструменте по боји звука и изражајним могућностима; -издвоји исновне музичке изражајне елементе; -препозна музичку тему или карактеристични мотив који се понавља у слушаном делу; -повезује карактер дела са изражајним музичким елементима и инструментима;	СЛУШАЊЕ МУЗИКЕ	-Уметничка музика у цртаним и анимираним филмовима.Однос звук-лик,музика-радња. -Композиције које илуструју различита осећања. -Звук им тон(извори) звуци у природи и окружењу. -Тон:боја(различити гласови и инструменти),трајање(кратак-дуг),јачина(гласа-тих),висина(висок-дубок). -Композиције које илуструју различите боје људског гласа и инструмената. -Музички дијалог(хор,глас и хор,глас и инструмент,два гласа,два инструмента,један свирач,група свирача,оркестар). -Различити жанрови везани за ситуације значајне у животу ученика. -Музичка прича. -Композиције различитог карактера и елементи музичке изражајности(мелодијска линија,темпо,ритам,динамика). -Музички бонтон. -Музика и знање -Носиоци звука(цд плејер,рачунај).
-изговара бројалице у ритму уз покрет -пева по слуху песме различитог садржаја и расположења -изводи уз покрет музичке и традиционалне игре -примењује правилан начин певања и договорена правила понашања у групном певању и свирању; -свира по слуху ритмичку пратњу уз бројалице и	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	-Изговор бројалице у ритму уз покрет. -Звучне ономатопеје и илустрације. -Правилан начин певања-држање тела и дисање. -Правилна дикција-изговарање брзалица и бројалица. -Певање песама по слуху различитог карактера и садржаја. -Певање песама уз покрет-песме уз игру и народне песме. -Певање модела намеских песама и повезивање њихових почетних тонова уз боју(а1бела,х1 љубичаста боја). -Дечији и алтернативни инструменти и начини свирања на њима. -Инструментална пратња по слуху уз бројалице и песме-пулс,ритам,груписање удара. -Певање и извођење музичких игара уз свирање на дечијим инструментима-песме уз игру,дидактичке игре,музичке драматизације. -Свирање инструменталних аранжмана на дечијим ритмичким инструментима и алтернативним изворима звука. -Музички бонтон.

песме, једноставне аранжмане, свирачке деонице у музичким играма; -повезује почетне тонове песама-модела и једноставних аменских песама са бојама; -повезује ритам са графичким приказом; -објашњава свијим речима доживљај свог и туђег извођења -учествује у школским приредбама и манифестацијама		
-направи дечје ритмичке инструмента -осмисли покрете уз музику -осмисли ритмичку претњу за бројалице, песме и музичке игре помоћу различитих извора звука -осмисли одговор на музичко питање -осмисли једноставну мелодију на краћи задати текст -према литерарном садржају одабере од понуђених, одговарајући музички садржај -поштује договорена правила понашања при слушању и извођењу музике -користи самостално или уз,	МУЗИЧКО СТВАРАЛАШТВО	Израда дечјих ритмичких инструмената од различитих материјала. Креирање сопствених покрета уз музику. Стварање једноставне ритмичке пратње коришћењем различитих извора звука. Музичка питања и одговори и музичка допуњалка. Стварање звучне приче од познатих музичких садржаја, звучних ономатопеја и илустрација на краћи литерарни текст.

доступне носиоце звуча помоћ одраслих		

Кључни појмови садржаја: звук, тон, певање, свирање, слушање, музичке игре, музички бонтон.
УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА

Природа саме музике, па и предмета музичка култура указује на стално прожимање и садејство свих области и програмских садржаја. Ниједна област не може да се изучава изоловано од друге и да буде сама себи циљ, а да се истовремено не разговара о свим другим аспектима музике. Музику од почетка треба повезивати са што више догађаја из живота ученика.

Паралелно одвијање различитих музичких активности подстиче фину менталну комбинаторику, драгоцену за развијање укупног менталног и психо-моторног потенцијала детета, као и одличну основу за интеграцију са другим предметима.

Настава је усмерена на остваривање исхода при чему се даје предност искуственом учењу у оквиру којег ученици развијају лични однос према музици, а постепена рационализација искуства временом постаје теоријски оквир. Искуствено учење у оквиру овог предмета подразумева активно слушање музике, лично музичко изражавање ученика кроз извођење музике и музичко стваралаштво.

Ишоди представљају музичке, опажајне и сазнајне активности ученика. Музичке активности су говор у ритму, певање, свирање, покрет уз музику, слушање музике и видови стваралаштва. Препоручени музички садржаји (бројалице, песме, музичке игре, ритмички аранжмани, композиције за слушање музике) остављају простор за избор других садржаја у складу са могућностима ученика и инвентивношћу наставника. Да би постигао очекиване ишодне васпитно-образовног процеса, наставник остварује наставу користећи глас, покрет и музичке инструменте. Корелација између предмета може бити полазиште за бројне активности у којима ученици могу бити учесници као истраживачи, креатори и извођачи. Код ученика треба развијати дух заједништва кроз рад у групама и у одељењу, као и комуникацијске вештине у циљупреношења и размене искустава и знања. Најважнији покретач наставе треба да буде принцип мотивације и инклузивности у подстицању максималног учешћа у музичком доживљају као и развијању потенцијала за музичко изражавање.

Програм наставе и учења омогућава да се, поред наведених композиција за слушање и извођење, могу користити и композиције које нису наведене, односно, наставник има могућност да максимално до 30%, по слободном избору, одабере композиције за слушање и извођење водећи рачуна о примерености наставним садржајима, узрасту ученика, њиховим могућностима и интересовањима, естетским захтевима, исходима и локалитету на коме се налази школска установа. Однос између понуђених композиција и примера из друге литературе треба да буде најмање 70% у корист понуђених. Из поменутог разлога, у програму наставе и учења се налази већи избор наставног материјала (за слушање и извођење) у односу на годишњи фонд часова предмета Музичка култура.

Музика у функцији здравља и музички бонтон

На сваком часу, ученике треба упућивати да правилно седе, а вежбе дисања организовати кроз интересантну причу и игре (нпр. лева шака представља цвет, а скупљени прсти десне пчелу. Након што дубоко уздахну, имитирају зујање пчеле које се чује јаче када се приближи цвету, а утишава се када се од цвета удаљава; испрекидано дување у замишљену свећу, опонашање пробушеног балона, итд.). Вежбе за сугласнике (Ш – шуштање лишћа, Ф – фијук ветра, Р – зујање мотора, З – зујање пчеле, П – хлађење нечег врућег, С – опонашање оглашавања змије). Лепота певања зависи од јасноће и разговетности текста. Вежбе за правилну дикцију најпримереније је остварити изговором брзалица. Извођењем брзалица, поред јасног изговора, развија се пажња и концентрација – пожељни пратиоци сваког музичког извођења. Брзалицу изабрати према гласовима који их очекују у песми коју ће потом учити.

Поред пажљивог избора што квалитетнијих музичких садржаја, ученике треба стално упућивати на неопходност неговања гласовног и слушног апарата. Упозорења да прегласна и агресивна музика има штетан утицај и изазива физиолошки и психолошки одговор организма, треба да се спроводе у континуитету.

Од велике важности је да се ученици упознају са правилима понашања (музичким бонтоном) при слушању и извођењу музике. Важно је обезбедити тишину и пажњу у току слушања музике и упутити их када треба извођаче да поздраве аплаузом. Овај модел понашања ученици треба да задрже на концертима и различитим музичким приредбама, било да се налазе у активној (као извођачи) или пасивној (само слушају) улози.

ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Планирање наставе и учења обухвата израду годишњег плана наставе и учења, оперативних планова (на нивоу месеца) и планирање часова, односно припреме за час. Годишњи план креира се у форми гантограма и садржи број часова по областима распоређених по месецима, а у складу са годишњим фондом часова. Оперативни план садржи рубрику са операционализованим исходима, дефинисаним наставним јединицама, рубрику за планирану међупредметну повезаност, евалуацију квалитета испланираног и друге елементе према процени наставника. Приликом креирања годишњег и оперативних планова неопходно је водити рачуна о школском календару и активностима које прате живот школе. Припрема за час подразумева дефинисање циља часа, дефинисање исхода у односу на циљ часа, планирање активности ученика и наставника у односу на циљ и дефинисане исходе, планиране начине провере остварености исхода, избор наставних стратегија, метода и поступака учења и подучавања (водећи рачуна о предзнању, тј. искуству ученика, које ће ученицима омогућити развијање знања и вештина предвиђених дефинисаним исходима).

ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Процес учења базира се на избору најупечатљивијих музичких примера (за слушање или извођење музике), који имају задатак да активирају свесну активност, фокусирају пажњу ученика, иницирају процес мишљења и креирају одговарајући емоционални доживљај. На часу треба да преовлађују активности којима се развијају знања, вештине и ставови садржани у дефинисаним исходима за конкретан час.

СЛУШАЊЕ МУЗИКЕ

Слушање музике је активан психички процес који подразумева емоционални доживљај и мисаону активност. Композиције које се слушају својим трајањем и садржајем треба да одговарају опажајним могућностима ученика. Композиција се први пут увек слуша у целини (демонстративно слушање), са унапред постављеним задатком за слушање музике – уочавање извођачког медија: инструментално или вокално (соло, групно) или оркестарско музицирање. Свако следеће слушање (три до четири пута) је фрагментарно у оквиру кога се издвајају упечатљиве целине и анализирају носећи елементи музичког дела – у случају литерарног садржаја (текстуална анализа), понављања, мелодија, темпо, ритам (аналитичко слушање). Повезујући постепено елементе музичког дела са карактером самог дела, ученик се развија у смеру активног слушања музике, а квалитетном комуникацијом између наставника и ученика долази до постепеног утицаја на развој естетске осетљивости, музичког укуса и интересовања и припремају се услови за развијање естетског процењивања. Ученичка знања из различитих области треба повезати и ставити у функцију разумевања слушаног дела.

ИЗБОР КОМПОЗИЦИЈА ЗА СЛУШАЊЕ

Химне

1. Светосавска химна
2. Државна химна
3. Школска химна

Народне песме

1. Кад се Ћира оженио
2. Чардаш
3. Ој Мораво
4. Банатско коло
5. Дивна, Дивна
6. Моравац коло

Песме за децу

1. П. Ступел: Пахуљице
2. А. Кораћ: Молимо за фини тишину
3. А. Кораћ: Радост Европе
4. М. Субота: Другарство
5. Н. Херцигоња: Шапутање
6. М. Шоуц: Заклео се бумбар
7. Б. Коцкица: Ласте
8. Хор Колибри: Тротинет
9. Хор Колибри: Љубав је то
10. Д. Лаковић: Дај ми крила један круг

11. Хор Колибри: Најлепша је земља моја

12. Хор Колибри: Какви су моји тата и мама 13. С. Барић: Трепти звезда плавим оком

14. Р. Милосављевић: Примили смо вести тазе 15. Л. Вукомановић: Свети Саво, мудра главо 16. М. Бајагић: Мали слонов

17. Д. Лаковић и хор Колибри: Здравница

Домаћи композитори

1. С. Христић: Грлица, Охридска легенда

2. С. Бинички: Марш на Дрину

3. П. Коњовић: Сељачка игра

4. М. Ђурђевић: Анђели певају

5. Љ. Манасијевић: Од Бога је речено

Страни композитори

1. Н. Римски Корсаков: Бумбаров лет (Тхе Кинг`с Сингерс)

2. Ј. Штраус: Анина полка

3. Ф. Ж. Госек: Гавота

4. К. Сен Санс: Карневал животиња (Марш лавова, Акваријум, Птице, Магарци) 5. П. И. Чајковски: Валцер, Успавана лепотица

6. Ј. Брамс: Мађарска игра бр. 5

7. Л. Андерсон: Синкопирани сат

8. П. И. Чајковски: Шпанска игра, Лабудово језеро

9. П. И. Чајковски: Игра свирала

10. А. Бородин: Половецке игре, Кнез Игор

11. А. Понкијели: Игра сатова, Ђоконда

12. Е. Григ: У дворани планинског краља

13. Х. Манцини: Пинк Пантер, тема

14. Р. Шуман: Дивљи јахач

Видео примери

К. Сен Санс: Карневал животиња, Фламингоси, [хтпс://www.уоутубе.цом/ватч?v=OвПјтолај3к](https://www.youtube.com/watch?v=OвПјтолај3к)

К. Сен Санс: Карневал животиња, Акваријум, [хтпс://www.уоутубе.цом/ватч?v=9х_J5601Q_0](https://www.youtube.com/watch?v=9х_J5601Q_0)
[хтпс://www.уоутубе.цом/ватч?v=дМфХБУ35ЛХо](https://www.youtube.com/watch?v=дМфХБУ35ЛХо)

К. Сен Санс: Карневал животиња, Марш лавова, [хтпс://www.уоутубе.цом/ватч?v=8у-КБлДФ3Оо](https://www.youtube.com/watch?v=8у-КБлДФ3Оо) К.
Сен Санс: Карневал животиња, Кенгури, [хтпс://www.уоутубе.цом/ватч?v=Ае_Обзв0ХеИ](https://www.youtube.com/watch?v=Ае_Обзв0ХеИ) Чајковски:
Игра шећерне виле, [хтпс://www.уоутубе.цом/ватч?v=мQqбнМСм2аQ](https://www.youtube.com/watch?v=мQqбнМСм2аQ)

И лике то мове ит мове ит, [хттпс://www.уоутубе.цом/ватч?v=xдцТмпвДООИ](https://www.youtube.com/watch?v=xдцТмпвДООИ)

П. И. Чајковски: Игра свирала, [хттпс://www.уоутубе.цом/ватч?v=тср91786ДБ0](https://www.youtube.com/watch?v=тср91786ДБ0)

Ј. Брамс: Мађарска игра бр. 5, [хттпс://www.уоутубе.цом/ватч?v=вос4еХСМ9qА](https://www.youtube.com/watch?v=вос4еХСМ9qА)

Н. Римски Корсаков: Бумбаров лет, [хттпс://www.уоутубе.цом/ватч?v=Т3Г86Н8тАwс](https://www.youtube.com/watch?v=Т3Г86Н8тАwс) ИЗВОЂЕЊЕ

Сваки аспект извођења музике има непосредан и драгоцен утицај на развој ученика. Извођењем музике активира се велики број когнитивних радњи, развија дугорочно памћење и fine моторичке радње. Посебну пажњу треба усмерити на спонтане покрете као одговор на музички доживљај.

Бројалице

Бројалице су драгоцен музички садржај у настави музичке културе за развијање ритмичких способности ученика. Слогови бројалице изговарају се у ритму, прецизно и увек праћени одговарајућим покретом. Покрет који прати бројалицу представља извођење пулса, ритма или груписање удара. Учењем и извођењем бројалица, развијају се ритмичке способности и припрема свирање на дечјим инструментима, због чега је извођење бројалице добра уводна активност пре учења песме или свирања на дечјим ритмичким инструментима. Певане бројалице подразумевају мелодију малог обима од неколико тонова, па су погодне за почетак наставе и као уводна активност пре певања песама, уколико садржај бројалице корелира са садржајем текста нове песме. Правилан исход учења бројалице видљив је добијањем ритмички уједињеног покрета целе групе.

Певање

Избор песме треба да буде примерен узрасту ученика и њиховим интересовањима (тематика, ритмичка конструкција, форма, артикулација мелодијских скокова, садржај, мелодија и ритам). Вежбе правилног држања тела, дисања и говорнеартикулације треба да претходе обнављању познатих песама, које су опет садржајно и/или музички сличне оној коју ће учити.

Рад на песми почиње обрадом литерарног текста (мотивациони разговор), а након тога следи звучна демонстрација. Песма се учи по деловима, а затим спаја у целину. Важно је увек обратити пажњу на правилну дикцију и инсистирати на изражајном извођењу песме.

Једноставни модели и наменске песме чији се почеци везују за боје служе за стварање звучног фонда и представа. На овом нивоу модели се уче по слуху.

Музичке игре

У настави музичке културе пожељно је што чешће повезивати покрет и певање извођењем различитих врста музичких игара. Поред музичких игара са певањем, музичких игара са певањем уз инструменталну пратњу, инструменталних музичких игара, традиционалних музичких игара са певањем и без певања (само уз инструменталну пратњу), дидактичких музичких игара, музичку игру може да представља и било која песма чији литерарни садржај може да буде исказан покретом. Музичка игра се обрађује као песма по слуху, након чега следи усвајање покрета. Циљ извођења сваке игре је постизање уједињеног покрета целе групе. Група се формира слободним избором, тако што се води рачуна о броју ученика који чине групу (ако није другачије прецизирано, група максимално треба да има до шест ученика). Сви ученици учествују у извођењу музичке игре, међусобним смењивањем група, све док игру не изведе цело одељење.

Свирање

Ова активност се реализује на дечјим и алтернативним инструментима (тело, предмети из окружења, инструменти које деца направе по узор на Орфове).

Тонску боју инструмената треба повезивати са музичким садржајем.

Примери ритмичке пратње могу бити:

– извођење пулса (основне ритмичке јединице),

– извођење ритма (који се поклапа са говорним ритмом бројалица и песама па се као такав једноставно учи по слуху),

– груписање удара – различитим покретима и различитим изворима звука се на један начин изводи наглашена прва у такту, а лакшим покретом и слабијим извором звука друга, односно остале слабије наглашене у такту,

– ономатопеја звучних илустрација – специфична места у тексту песама могу се звучно илустровати адекватним инструментом или неким другим предметом.

У извођењу инструменталних аранжмана ученике делити у две групе.

ИЗБОР КОМПОЗИЦИЈА ЗА ПЕВАЊЕ

Химне

Државна химна

Светосавска химна

Школска химна

Народне песме и традиционалне дечје игре (уз певање) Дуње ранке

Дечја поскакуша

Шетња

Зелени се јагодо

Коларићу Панићу

Лепа Анка

Вишњицица род родила

С' оне стране Дунава Медвед бере јагоде Седи Ћира на врх сламе Ој, Јело, Јелице

Кад смо били бебе

Божична песма

Ој, Бадњаче, Бадњаче

Помози нам Вишњи Боже

Дечје песме

М. Милојевић: На ливади

Л. Вукомановић: Свети Саво, мудра главо

М. Бајагић: Мали слонов

М. Субота: Телефонијада

З. Христић: Бус

Д. Лаковић: Ечке, течке

Хор Колибри: Какви су моји тата и мама

Ст. Коруповић: Јесен

Ст. Коруповић: Ала веје, веје

Хор Колибри: Преко брда, преко брега

Џ. Пјерпонт: Звончићи

Ж. Б. Лили: Док месец сја

Р. Томерлин: Рибар

Б. Мандић: Свиња

Б. Мандић: Јелен

Б. Мајданац: Имитатори

Ст. Коруповић: Пролећна песма

В. Астраџијева: Пролеће (Висибаба мала)

В. А. Моцарт: Француска песма

Музичке игре

Перпетум џезиле: Киша

Н. Хиба: Лептир

М. Петров: Загонетка

В. Томерлин: Семафор

Свирање на дечјим инструментима

Народна песма: С оне стране Дунава

Народна песма из Шумадије: Шетња (Пођи Миле у наш крај)

Српска народна песма из Хрватске: Ој, Јело, Јелице Народна песма: Седи Ћира на врх сламе

Ж. Б. Лили: Док месец сја

В. А. Моцарт: Француска песма

Ст. П. Коруповић: Јесен (Нестало је лета) Џ. Пјерпонт: Звончићи

В. Астраџијева: Пролеће (Висибаба мала) М. Милојевић: На ливади

Модели

Народна песма: Дошла ми бака

Народна песма: Ресаво водо 'ладна

Народна песма: Ми идемо преко поља

Народна песма: Фалила ми се

Народна песма: Сол ми дај

Народна песма: Лазара мајка учила

З. М. Васиљевић: Синоћ је куца лајала

М. Живковић: Сиђи мацо

СТВАРАЛАШТВО

Дечје музичко стваралаштво подстиче музичку машту, утиче на развој стваралачког мишљења, продубљује интересовања и тако доприноси квалитетнијем остваривању позитивних исхода наставе.

Стваралаштво може бити заступљено кроз:

- импровизацију игре/покрета на одређену музику
- израду дечјих ритмичких инструмената од различитих материјала
- музичке импровизације
- музичка питања и одговоре
- компоновање мелодије на задати текст
- илустрацију доживљаја музике
- одабир познатог музичког садржаја у односу на литерарни.

Сви видови музичког стваралаштва реализују се искључиво по слуху, без записивања мелодија.

ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ:

На часовима музичке културе најбитније је развијање музичких способности и изграђивање вештина. Смер наставе је такав да се увек креће од звука ка тумачењу. Из тих разлога, не инсистира се на дефиницијама већ на препознавању, извођењу и идентификовању музичких садржаја. Критеријум ун оцењивању је степен ангажовања, уложен труд и лично напредовање сваког ученика у складу са његовим музичким способностима. У оквиру свих музичких активности, потребно је обезбедити пријатну атмосферу, а код ученика потенцирати осећање сигурности и подршке.

НАЧИН ОСТВАРИВАЊА ПРОГРАМА

Певањем по слуху, тактирањем, извођењем покрета тела уз музику или звуке из околине

Слушањем музике

Активностима у музичком стваралаштву

Нивои постигнућа:

Основни ниво Препознаје музички речник

Препознаје музичка дела и музичке инструменте и ствара мале ритмичке целине.

Средњи ниво Разуме музички речник

Препознаје музичка дела и музичке инструменте

Ствара једноставне ритмичке целине

Напредни ниво Примењује музички речник

Познаје музичка дела и музичке инструмент

Импровизује ритмичке дијалоге на различитим изворима звука.

<http://www.mpn.gov.rs/wp-content/uploads/2019/04/II-razred-prilog-4.doc>

ФИЗИЧКО И ЗДРАВСТВЕНО ВАСПИТАЊЕ

Циљ учења Физичког и здравственог васпитања је да ученик унапређује физичке способности, моторичке вештине и знања из области физичке и здравствене културе, ради очувања здравља и примене правилног и редовног физичког вежбања у савременим условима живота и рада.

ИСХОДИ	ОБЛАСТ/ТЕМА		САДРЖАЈИ
По завршетку разреда ученик ће бити у стању да:			
примени једноставне, двоставне општеприпремне вежбе (вежбе обликовања); – правилно изводи вежбе, разноврсна природна и изведена кретања; – комбинује усвојене моторичке вештине у игри и свакодневном животу; – одржава равнотежу у различитим кретањима; – разликује правилно од неправилног држања тела; – успостави правилно држање тела; – правилно дише током вежбања; – изведе кретања, вежбе и кратке саставе уз музичку пратњу; – изведе дечји и народни плес;	ФИЗИЧКЕ СПОСОБНОСТИ		Основни садржаји Вежбе за развој снаге Вежбе за развој покретљивости Вежбе за развој издржљивости. Вежбе за развој брзине Вежбе за развој координације.
	МОТОРИЧКЕ ВЕШТИНЕ	Ходање и трчање	Ходање: – кратким корацима, – дугим корацима, – у различитом ритму, – ходање опружањем стајне ноге, – ходање са реквизитом, – ходање са променом правца и смера, – ходање комбиновано са различитим

– користи основну терминологију вежбања;
 – поштује правила понашања у и на просторима за вежбање;
 – поштује мере безбедности током вежбања;
 – одговорно се односи према објектима, справама и реквизитима у просторима за вежбање;
 – поштује правила игре;
 – навија и бодри учеснике у игри на начин којим никога не вређа;
 – прихвати победу и пораз као саставни део игре и такмичења;
 – уредно одлаже своје ствари пре и након вежбања;
 – уочава улогу делова тела у вежбању;
 – уочи промене у расту код себе и других;
 – препозна сопствено болесно стање и не вежба када је болестан;
 – примењује здравствено-хигијенске мере пре, у току и након вежбања;
 – одржава личну хигијену;
 – учествује у одржавању простора у коме живи и борави;
 – наведе врсте намирница у исхрани;
 – препознаје везу вежбања и уноса воде;

		покретима, – ходање преко ниских препрека, – елементарне игре са ходањем. Техника трчања: – трчање преко препрека, – трчање са променом ритма, – трчање са променом правца и смера, – брзо трчање стартом из различитих почетних положаја, – трчање 30 м – елементарне игре са трчањем.
	Скакање и прескакање	Прескакање вијача, палица и других реквизита поређаних на тлу једноножним и суножним одскоком. Комбинације скокова, Скок удаљ и увис из места и залета. Скок са повишене површине. Припремне вежбе за прескок: игре уз коришћење различитих облика скакања и прескакања.
	Бацања и хватања	Ходање и трчање са котрљањем лопте.

– повеже ходање и трчање са позитивним утицајем на здравље;
 – препозна лепоту покрета у вежбању;
 – се придржава правила вежбања;
 – вреднује успех у вежбању;

		Бацање лоптице из места у даљину и у циљ. Бацање лоптице из кретања. Бацање лопте увис без и са okreом за 3600. Вођење лопте једном и другом руком у месту и кретању. Додавање лопте једном и другом руком. Вођење лопте у ходању и трчању. Гађање лоптом у импровизовани кош, ниски кош и гол. Елементарне игре са вођењем, додавањем и гађањем лоптом у циљ. Штафетне игре и друге елементарне игре лоптом (вођење, хватање, додавање).
	Пузања, вишења, упори и пењања	Помицање на дохватном вратилу са погрченим ногама у вису предњем. Помицање у вису предњем окретањем за 1800, са укрштеним хватом.

		Њихање уз помоћ. Проширени садржаји Узмак корацима уз косу површину. Бочно пењање уз лестве са наизменичним прехватањем и опирањем истовремено обема ногама.
	Вежбе на тлу	Основни садржаји Два повезана колута напред. Колут напред и скок пруженим телом. Колут назад из чучња у чучањ, низ косу површину. Колут назад. Састав од научених елемената. Игре усвојених вежби. Проширени садржаји Колут напред из упора стојећег опружених ногу. Колут преко лопте. Одељењско такмичење са задатом комбинацијом вежби.
	Вежбе равнотеже	Основни садржаји Мала вага на тлу, клупи и ниској греди. Ходање привлачењем на целом

		стопалу и успон. Ходање опружањем стајне и предножењем замајне ноге. Ходање уназад на греди. Састав из првог разреда допунити наученим вежбама. Проширени садржаји Наскок кораком на греду. Чучањ и окрет у чучњу за 900 и 1800. Састав из првог разреда допунити вежбама ходањем уназад и окретом у чучњу за 1800. Одељенско такмичење.
ФИЗИЧКА И ЗДРАВСТВЕНА КУЛТУРА	Вежбе са реквизитима	Вежбе обликовања сареквизитима. Трчања, поскоци и скокови уз коришћење реквизита. Прескакање вијаче на различите начине. Дизање и ношење предмета и реквизита на различите начине. Елементарне игре са реквизитима. Игре са ластисом. Полигон и елементарне игре уз коришћење реквизита

	Плес и ритмика	Основни садржаји Народно коло и дечији плес по избору. Повезивање елемената из првог разреда у композицију – састав. Основни ритмички покрети са реквизитима. Проширени садржаји Прескакање вијаче уназад. Комбиновано прескакање вијаче напред-назад. Ходање и трчање са бацањем и хватањем лопте и обруча. Вежба са вијачом
	Полигони	Кобиновани полигон од усвојених вештина (вежби).
	Култура вежбања и играња	Основни термини у вежбању. Вежбама безбедно. Чувам своје и туђе ствари. Правила елементарних игара. Некад изгубим, а некада победим. Навијам пристојно.
	Здравствено васпитања	Моје здравље и вежбање. Мишићи, зглобови и кости мога тела. Телесни развој.. Лична хигијена.

		Хигијена простора за вежбање. „Шарени-разноврсни оброк” – правилна исхрана. Значај воде за организам и вежбање.

Кључни појмови садржаја: базична кретања, вежбање, игра, здравље, васпитање;

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА

Концепција Физичког и здравственог васпитања заснива се на јединству наставних, ваннаставних и ваншколских организационих облика рада, као основне претпоставке за остваривање циља кроз достизање исхода овог васпитнообразовног подручја које се састоји из три предметне области:

- физичке способности,
- моторичке вештине,
- физичка и здравствена култура.

Већина исхода у програму је развојног карактера и протеже се кроз цео први циклус основног образовања и васпитања, узимајући у обзир узраст ученика и сензитивне периоде развоја физичких способности.

Програм другог разреда базиран је на континуираном развијању знања, вештина, ставова и вредности.

ОРГАНИЗАЦИОНИ ОБЛИЦИ РАДА

- А. часови физичког и здравственог васпитања;
- Б. слободне активности;
- В. недеља школског спорта;
- Г. активности у природи (крос, спортски дан, излети, зимовање, летовање ...);
- Д. школска такмичења;
- Ђ. корективно-педагошки рад и допунска настава.

А. Часови физичког и здравственог васпитања

I. ФИЗИЧКЕ СПОСОБНОСТИ

На свим часовима као и на другим организационим облицима рада, посебан акценат се ставља на:

- развијање физичких способности које се континуирано реализују у припремном делу часа. Део главне фазе користи се за развој основних физичких способности узимајући у обзир утицај који наставна тема има на њихов развој. Методе и облици рада бирају се у складу са потребама и могућностима ученика и материјално-техничким условима за рад;
- подстицање ученика на самостално вежбање;
- учвршћивање правилног држања тела.

II. МОТОРИЧКЕ ВЕШТИНЕ

Усвајање моторичких вештина остварује се путем основних и проширених програмских садржаја тако што се примењују основни дидактичко-методички принципи и методе рада неопходне за достизање постављених исхода.

Усвојене моторичке вештине ученицима треба да омогуће примену у свакодневним и специфичним животним ситуацијама.

Ученицима који имају потешкоћа да усвоје неке од садржаја, задају се вежбања слична али лакша од предвиђених или предвежбе.

Ученику који има потешкоће да достигне предвиђени исход, оставља се могућност да тај исход достигне у наредном периоду.

Усавршавање неких моторичких задатака је континуирани процес без обзира на садржаје програма (техника ходања, трчања, примена научене игре итд.).

У раду са напреднијим ученицима, реализују се проширени садржаји. Кроз процес реализације програма неопходно је пратити способности ученика за различите физичке активности.

Пре рада на усвајању нових моторичких вештина из наведених наставних тема, неопходно је поновити моторичке вештине усвојене у првом разреду.

III ФИЗИЧКА И ЗДРАВСТВЕНА КУЛТУРА

Ова наставна област реализује се кроз све организационе облике рада, наставне области и теме уз практичан рад.

Достизањем исхода ове наставне области, ученици стичу знања, вештине, ставове и вредности о вежбању (основним појмовима о вежби, како се неко вежбање изводи и чему конкретна вежба и вежбање служи), физичком васпитању, спорту и здрављу.

Основне информације о вежбању и здрављу преносе се непосредно пре, током и након вежбања на часу.

Ова наставна област обухвата: формирање правилног односа према физичком вежбању и здрављу; развијање и неговање другарства; препознавање негативних – неприхватљивих облика понашања у игри и др.

Поред наведеног, у овој области потребно је радити и на: неговању патриотских вредности (народне традиције) и мултикултуралности; формирању правилног односа према различитостима, чувању личне и школске имовине, неговању друштвених вредности, итд.

I. ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Дефинисани исходи су важан део и незаобилазан елемент процеса планирања наставе и учења. Дефинисани исходи представљају резултат учења на крају сваког разреда, па је при планирању рада потребно одредити временску динамику у односу на остваривање одређених исхода током школске године. Неопходно је посебну пажњу обратити на исходе које није могуће достићи током једног или више часова, већ је у ту сврху потребно реализовати различите активности током године.

Предмет се реализује кроз 108 часова практичне наставе. Број часова датих наставних тема планира се на основу процене наставника, материјално-техничких и просторних услова. Наставне теме или поједини садржаји за које не постоје услови за реализацију могу бити замењени одговарајућим темама или садржајима програма за које постоје одговарајући услови.

Неке наставне теме остварују се реализацијом основних и проширених садржаја.

Основни садржаји су они које је неопходно спровести у раду са ученицима, узимајући у обзир способности ученика, материјално-техничке и просторне услове.

Проширени садржаји су они које наставник бира и реализује у раду са ученицима (групама или појединцима) који су савладали основне садржаје, узимајући у обзир ниво достигнутог – остварености исхода, потребе ученика и услове за рад.

II. ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

ФИЗИЧКЕ СПОСОБНОСТИ

При планирању вежбања у припремној фази часа, треба узети у обзир утицај наставне теме на физичке способности ученика и применити вежбе чији делови биомеханичке структуре одговарају основном задатку главне фазе часа и служе за обучавање и увежбавање конкретног задатка. Методе вежбања које се примењују у настави су тренажне методе (континуирани, понављајући метод), прилагођене узрасним карактеристикама ученика. У раду са ученицима примењивати диференциране облике рада, доzirати вежбања у складу са њиховим могућностима и примењивати одговарајућу терминологију вежби. Време извођења вежби и број понављања, задају се групама ученика или појединцима у складу са њиховим способностима, тако што се води рачуна о постизању што веће радне ефикасности и оптимизацији интензитета рада.

Препоручени начини рада за развој физичких способности ученика.

1. Развој снаге

- без и са реквизитима,
- на справама и уз помоћ справа.

2. Развој покретљивости

- без и са реквизитима,
- уз коришћење справа.

3. Развој издржљивости

- трчање,
- елементарне игре,
- вежбање уз музику,
- плес.

4. Развој координације

- извођење координационих вежби у различитом ритму и променљивим условима.

5. Развој брзине

- једноставне и сложене кретне структуре изводити максималним интензитетом из различитих почетних положаја, изазване различитим чулним надражајима (старт из различитих положаја, итд.),
- штафетне игре,
- извођење вежби максималном брзином.

За ученике који из здравствених разлога изводе посебно одабране вежбе, потребно је обезбедити посебно место за вежбање.

МОТОРИЧКЕ ВЕШТИНЕ

1. Ходање и трчање

Ходање кратким корацима, дугим корацима, у различитом ритму, ходање са опружањем стајне ноге, ходање сареквизитом, ходање са променом правца и смера, ходање комбиновано са различитим покретима (покрети руку, ногу, тупа), ходање преко ниских препрека, елементарне игра са ходањем.

Трчање уз правилно постављање стопала и правилан рад руку, са подизањем колена, трчање преко препрека, трчањеса променом ритма, трчање са променом правца и смера, брзо трчање 30 м са стартом из различитих почетних положаја, елементарне игре са трчањем.

2. Скакања и прескакања

Поскоци у месту: суножним одскоком и суножним доскоком са опружањем тела, лево–десно, напред–назад, у доскок разножно и поново суножно; са вијачом (са међупоскоком и без међупоскока); једноножним одскоком и доскоком на једну ногу, саопружањем тела, лево–десно, напред–назад. Скок суножним одскоком пруженим телом са окретом за 90° и суножним доскоком. Суножно наскок на повишену површину (до висине шведске клупе), на наслане струњаче или горњу површину шведског сандука. Скок удаљ из места, уз правилан замах рукама, амортизацију и завршни положај. Поскоци у кретању: после неколико корака, једноножни поскок једном, после неколико корака, једноножни поскок другом ногом и наизменично; после неколико корака једноножни одскок и меки суножни доскок до почучња („да се не чује“). Поновити после неколико трчећих корака. Једноножни наскок на повишену површину чеоним и бочним залетом (два оквира шведског сандука, ниска греда, коцка) и суножни доскок на меку површину. Скакање преко вијача, палица и других реквизита поређаних на тлу једноножним и суножним одскоком. Школица, игра „ластиша“ и др.

Комбинације скокова:

- скокови са ноге на ногу,
- скок са једне ноге и доскок на исту,
- скокови одразом са једне ноге и доскок на обе ноге,
- скокови преко ниже препреке.

Скокови удаљ: повезати залет од неколико трчећих корака са једноножним одскоком са обележеног простора (шира површина, или линије) и доскок на меку површину (струњача за скок увис, песак).

Скокови увис: из залета право једноножним одскоком прескочити вијачу или ластиш, ноге погрчити и меко суножно доскочити (у групи од три до четири ученика); прескочити ластиш (постављен по ширини) истовременим поласком два до три ученика.

Скок са повишене површине, комбинован са увинућем, згрченим ногама, са окретом за 900 или 1800 .

Вежбе (скакања и прескакања) упором рукама: боком поред шведске клупе, упор и суножним одскоком наскок у упор чучећи, исто, прескочити клупу.

Припремне вежбе за прескок:

- суножни скокови са одскочне даске, доскок на струњачу.

Прескакање дуге вијаче која се окреће: појединачно из места, са уласком и изласком према могућностима ученика.

Игре уз коришћење различитих облика скакања и прескакања.

3. Бацања и хватања

Бацање лоптице (левом и десном руком) из места и удаљ и у циљ (оквир од шведског сандука, обележени циљ на зиду, квадрати од вијача на рукометном голу...). Вежбе поновити у ходању и лаганом трчању.

Бацање лопте увис и после њеног одбијања од тла хватање обема рукама: уз цео окрет, после плеска рукама, затварања очију, чучња, седа...; закотрљати лопту по тлу и хватањем је подићи обема рукама.

Вођење лопте у месту и ходању (левом и десном руком).

Додавање лопте у паровима, у месту, са груди и изнад главе.

Игре са вођењем и додавањем лопте и гађањем у циљ.

4. Пузења, вишења, упори и пењања

Реализују се кроз основне и проширене садржаје.

Основни садржаји

Пузања по струњачи на различите начине (лицем према тлу, леђима на тлу...).

Пењање: уз рипстол, уз морнарске лестве, чеоно, наизменичним прехватањем, пењање.

Провлачење кроз окна шведског сандука, клупе и реквизита (обруч) и др.

Пењање и спуштање на и са различитих справа.

Вишења: у вису лежећем опруженим телом, помицање улево и удесно. Помицања у вису слободном. Вис активни на свим справама на којима се вис може извести.

Помицање на дохватном вратилу са погрченим ногама у вису предњем.

Помицање у вису предњем са окретањем за 1800, са укрштеним хватом.

Њихање уз помоћ.

Упор активни на тлу и на свим справама на којима се упор може извести.

Проширени садржаји

Узмак корацима уз косу површину.

Бочно пењање уз лестве са наизменичним прехватањем и опирањем истовремено обема ногама.

5. Вежбе на тлу

Реализују се кроз основне и проширене садржаје.

Основни садржаји

Клек, усправ без помоћи руку; клек суножни на струњаче; клек једноножни, усправ; кретање у упору чучењем и упору склоњено, лицем и леђима ка тлу; из чучња, малим одразом доскок прво на руке, а затим на стопала у упор чучећи („жабљи поскоци”). Клек, узручење, заклон.

Поваљка на леђима. Став на лопатицама („свећа”), грчењем и обухватом колена поваљка низ косу површину.

Колут напред, из чучња у чучањ, низ косу површину (на рипстолу окачене шведске клупе и прекривене струњачама).

Колут напред, из чучња у чучањ, и из чучња до става усправно и узручења.

Поваљка на стомаку (лежање на трбуху, обухватити рукама скочне зглобове – поваљка).

Два повезана колута напред.

Колут напред и скок пруженим телом.

Колут назад из чучња у чучањ, низ косу површину.

Колут назад.

Поновити састав из првог разреда, комбинацију на тлу од следећих вежби:

најмање четири такта вежби обликовања, колут напред до става усправно, окрет у успону на обе ноге за 180°, чучањ, став на лопатицама, став усправно и два дечја поскока.

Састав од научених елемената:

Два везана колута напред до става усправно, окрет у успону на обе ноге за 180°, чучањ, став на лопатицама, став усправно, колут назад, усправ и два дечја поскока.

Примене усвојених вежби кроз игру

Проширени садржаји

Колут напред из упора стојећег опружених ногу.

Колут преко лопте.

Одељенско такмичење у комбинацији научених вежби.

6. Вежбе равнотеже

Реализују се кроз основне и проширене садржаје.

Основни садржаји

Ходање по линији напред са правилним постављањем стопала (гимнастичким кораком), и уназад са опруженом упорном ногом, краћим корацима, корацима у успону и са различитим положајем руку (о бок, одручење, узручење).

Ходање по широком делу шведске клупе:

напред – одручење; уназад опружањем упорне ноге, узручење; устрану: из става спетног, руке о бок, ходање корацима са привлачењем до става спетног и узручења, зибом почучњем, корак устрану – одручити, став спетни, узручити.

Лагано трчање на предњем делу стопала са правилним држањем тела, рукама о бок или у одручењу (шведска клупа и ниска греди).

Комбинација вежби из првог разреда: из става спетног на почетку шведске клупе, трчање до половине клупе, одручити; став: једна нога иза друге, узручити, одручити; ходање до краја клупе, одручити, став: једна нога иза друге узручити; ходање уназад до половине клупе, једна нога иза друге, руке о бок; окрет за 90° ходање устрану корацима са привлачењем и зибом почучњем, одручити; на крају греди став спетни, узручити, саскок, предручити, став спетни, приручити, завршити леђима према клупи. Ако школа нема клупу или греду, комбинацију научити на тлу, на линији.

Мала вага на тлу, клупи и ниској греди.

Ходање са привлачењем на целом стопалу и успон.

Ходање опружањем стајне и предножењем замајне ноге.

Ходање у назад на греди.

Састав из првог разреда допунити наученим вежбама.

Проширени садржаји

Наскок кораком на греду.

Чучањ и окрет у чучњу за 900 и 1800.

Састав из првог разреда допунити вежбама: ходање у назад и окретом у чучњу за 1800.

Одељенско такмичење.

7. Вежбе са реквизитима

Вежбе реквизитима користити приликом савладавања следећих садржаја:

Вежбе обликовања са лоптом, палицом, обручем, вијачом и другим реквизитима.

Трчања, поскоци и скокови – вијаче, палице и обручи поређани на краћем и дужем одстојању: прескакање кратке и дуге вијаче; ритмичке вежбе;

Коцке, шведска клупа или шведски сандук: пењање и силажење нагазним кораком и суножним доскоком у чучањ и почучањ; суножни наскок и доскок у чучањ и почучањ; чуњеви и обручи: вијугаво трчање, трчање са реквизитом у рукама (лопта, медецинка, обруч...);

Прескакање вијаче на различите начине (суножним, једноножним скоковима, прескакања са међускоком, са ноге на ногу, прескакање вијаче у кретању).

Дизање и ношење: предмета и реквизита (коцка, медицинка..) на различите начине; постављање и скупљање предмета и реквизита.

Игре са ластишом.

Полигон и елементарне игре узкоришћење палица, вијача, обруча, коцки и чуњева.

8. Плес и ритмика

Реализују се кроз основне и проширене садржаје.

Основни садржаји

Ритмичко ходање и трчање променљивим ритмом, темпом уз плесак и одговарајућу музичку пратњу. Кретања уз мењање положаја руку, ногу и трупа. Галоп напред и странце. Дечји поскок. Сачинити састав од научених елемената уз музичку пратњу.

Основни ритмички покрети са реквизитима Вијача: њихање и кружење вијачом или траком у бочној и чеоној равни; суножни скокови кроз вијачу обртањем напред. Повезати ова два елемента као обавезни састав.

Прескакање вијаче у кретању напред.

Лопта или обруч: кружења у чеоној и бочној равни обема и једном руком; бацање и хватање у задатом ритму у месту и у кретању са почучњем;

Плесови: „Ја посејам лубенице” и „Ми смо деца весела”.

Једно коло по избору.

Проширени садржаји

Прескакање вијаче уназад.

Комбиновано прескакање вијаче напред-назад.

Ходање и трчање са бацањем и хватањем лопте и обруча.

Вежба са вијачом:

Њихање вијаче у бочној равни напред-назад, кружење, отворити вијачу у предручењу, два суножна поскока са међупоскоком, два суножна поскока без међупоскока окретањем вијаче напред, њихање и кружење у бочној равни на супротној страни, исти скокови али са окретањем вијаче назад, зауставити вијачу у предручењу и наставити четири поскока са ноге на ногу обртањем вијаче напред, став спетни, предручење.

9. Полигони

Полигони се примењују након неколико обрађених тематских целина (наставних тема или области).

Полигони се састављају од усвојених вежби у складу са условима за извођење наставе.

Комбиновани полигон са задацима уз коришћење справа и ревизита (провлачења, ношења, котрљања, пењања, вишења, прескакања...).

Усавршавање моторичких вештина може се реализовати кроз драматизацију вежбања уз корелацију са другим наставним предметима (музичко, ликовно, математика, српски језик и књижевност...).

Пливање

Наставну тему Пливање, реализују школе које за то имају услове у школи или објектима ван ње.

Програм наставе пливања садржи:

– обуку непливача,

– игре на води.

Наставу пливања реализује наставник физичког и здравственог васпитања у сарадњи са наставником који спроводи разредну наставу том одељењу.

ФИЗИЧО И ЗДРАВСТВЕНО ВАСПИТАЊЕ

Ова наставна област реализује се кроз све друге наставне области и теме уз практичан рад и састоји се од две наставне теме Култура вежбања и играња и Здравствено васпитање.

Култура вежбања и играња

Основни термини у вежбању

У раду са ученицима постепено уводити терминологију вежби и упознати их са утицајем примењених вежби на организам.

Вежбајмо безбедно

Упознати ученика са правилима понашања која важе у просторима за физичко вежбање како у школи, тако и ван ње.

Истицати неопходност поштовања правила понашања током вежбања.

Чувам своје и туђе ствари

Формирање свести о потреби чувања како својих тако и туђих ствари.

Правила елементарних игара

Усвајање основних правила елементарних игара које се на часу реализују. Развијање свести о потреби поштовања правила игара, као и последицама њиховог непоштовања.

Некад изгубим, а некада победим

Неговање такмичарског духа. Прихватање победе и пораза на социјално прихватљив начин (без ругања и ниподаштавања противника...).

Навијам пристojно

Подстицати ученике да приликом игре или такмичења поштују своју и противничку екипу и награде сваки леп потез и поступак учесника у игри.

Здравствено васпитање

Моје здравље и вежбање

На начин прихватљив за ученике објаснити значај различитих вежбања за здравље. Развој свести о потреби да се буде здрав и шта значи здравље за човека. Неопходно је да уоче разлике између здравог и болесног стања организма.

Мишићи зглобови и кости

Ученици именују делове тела, кости, зглобове и мишиће (груди, стомак, леђа, ноге, руке – рамени појас) и наводе њихову улогу. Могућности свог тела ученици показују кроз вежбање. Нагласити значај физичке активности и физичког здравственог васпитања као предмета.

Телесни развој

Проширити ученичка знања о сопственом расту и развоју. Оспособити их да уоче одређене промене током досадашњег развоја.

Лична хигијена

Формирање свести о значају одржавања личне хигијене.

Стварање навике да се опрема за физичко вежбање уредно одржава и чува.

Хигијена простора за вежбање

Формирање навике да се хигијена простора у којем ученик вежба уредно одржава и чува (сала, свлачионице игралишта...)

„Шарени – разноврсни оброк” правилна исхрана

Упознавати ученика са значајем разноврсности исхране.

Значај воде за организам и вежбање

Упознавати ученика са значајем редовног и довољног конзумирања течности – воде и њеним значајем у вежбању.

Дидактичко-методички елементи

Основне карактеристике реализације наставе:

- јасноћа наставног процеса;
- оптимално коришћење расположивог простора, справа и реквизита;
- избор рационалних облика и метода рада;
- избор вежби усклађен са програмским садржајима и исходима;
- функционална повезаност делова часа – унутар једног и више узастопних часова одређене наставне теме.

При избору облика рада узимају се у обзир просторни услови, број ученика на часу, премљеност справама и реквизитима и планирана динамика рада.

Избор дидактичких облика рада треба да буде у функцији ефикасне организације и интензификације часа у циљу достизања постављених исхода.

У настави треба да преовладавају игре и садржаји који захтевају прецизност извођења. Свим вежбањима претходе тачна упутства наставника и приказ вежби. Наставник прати рад ученика, указује и исправља грешке.

ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

У циљу сагледавања и анализирања ефеката наставе Физичког и здравственог васпитања, препоручује се да наставник поједнако, континуирано прати и вреднује:

- Ниво ангажованости (активност) и однос ученика према обавезама у физичком и здравственом васпитању који обухвата:

вежбање у адекватној спортској опреми; активно учествује на часовима физичког и здравственог васпитања; вежбање и играње у слободно време.

- Приказ једног комплекса усвојених општеприпремних вежби (вежби обликовања), без реквизита.

- Постигнућа у моторичким вештинама.

- Индивидуални напредак ученика

Индивидуални напредак сваког ученика процењује се у односу на претходно проверено стање. Приликом оцењивања неопходно је узети у обзир способности ученика, степен спретности и умешности. Уколико ученик нема развијене посебне способности, приликом оцењивања узима се у обзир његов индивидуални напредак у односу на претходна достигнућа и могућности као и ангажовање ученика у наставном процесу. Код ученика ослобођених практичног дела наставе прати се и вреднује:

- познавање основних правила елементарних игара, основних здравствено-хигијенских правила вежбања и здраве исхране;

– учешће у ваннаставним активностима.

Праћење, вредновање и оцењивање ученика ослобођених од практичног дела наставе, врши се на основу посебног ангажовања у настави.

Праћење вредновање и оцењивање ученика са инвалидитетом врши се на основу њиховог индивидуалног напретка.

ДИГИТАЛНИ СВЕТ

Област/тема	
Исходи предмета На крају разреда ученик ће бити у стању да:	
– упореди начин на који учи у школи са онлајн учењем путем школске платформе; – користи школску платформу за онлајн учење (уз помоћ наставника и/или родитеља/законског заступника); – самостално користи дигиталне уџбенике за учење; – креира, чува и поново уређује дигиталну слику (самостално и/или уз помоћ наставника) користећи одговарајућу апликацију; – својим речима објасни појам покретне слике; – креира елементе покретне слике; – креира једноставан графички дигитални материјал намењен познатој публици; – својим речима објасни због чега дигиталне уређаје повезујемо на мреже, укључујући интернет; – наведе могућности за размену материјала, комуникацију и заједничкирад (учење) које су настале захваљујући умрежавању дигиталних уређаја.	
– објасни добитке и ризике који произилазе из комуникације путем дигиталних уређаја; – разликује неприхватљиво од прихватљивог понашања при комуникацији на интернету; – реагује на одговарајући начин на ако дође у додир са непримереним дигиталним садржајем, непознатим, злонамерним особама или особама које комуницирају на неприхватљив начин;	

- наведе неке од начина на које корисници дигиталних уређаја остављају личне податке у дигиталном окружењу;
- организује сопствено учење у онлајн окружењу на начин који не угрожава здравље и личну безбедност, као и сигурност дигиталног уређаја.

- предложи начине одлагања електронског отпада који не угрожавају уживотну средину;
- својим речима објасни појам алгоритам;
- анализира једноставан познати поступак који садржи понављања одређених радњи и представи га алгоритамски;
- креира одговарајући рачунарски програм у визуелном програмском језику;
- анализира једноставан програм креиран у визуелном програмском језику и објасни шта и на који начин тај програм ради;
- уочи и исправи грешку у једноставном програму, провери ваљаност новогрешења и по потреби га додатно поправи (самостално или сараднички);
- креира програм у визуелном програмском језику којим управља понашањем расположивог физичког дигиталног уређаја.

ГРАЂАНСКО ВАСПИТАЊЕ

Циљ наставе и учења програма Грађанско васпитање је подстицање развоја личности која је одговорна према својим правима и правима других, отворена за договор и сарадњу и спремна да активно учествује у животу школске заједнице, уважавајући принципе, процедуре и вредности демократског друштва.

ИСХОДИ	ОБЛАСТ/ТЕМА	САДРЖАЈИ
По завршеном разреду ученик ће бити у стању да:		
- разликује понашања појединаца која доприносе или ометају функционисање и напредовање групе; – успоставља, гради и чува успешне односе са члановима групе којој припада; – искаже своја осећања и потребе на начин који не угрожава друге; – препозна и уважи осећања и потребе других; – наведе и својим речима објасни основна права детета садржана у Конвенцији о деčјим правима; – прихвата и образлаже на примерима из живота да свако дете има иста права	ЉУДСКА ПРАВА Ја и други у различитим групама	Групни идентитет Ко смо ми – сличности и разлике? Групе којима припадамо (породица, одељење, школа, спортски клуб, музичка школа...). Од чега зависи функционисање и напредак групе: комуникација, сарадња, узајамно подржавање, блискост. Понашања појединаца која ојачавају или ометају односе у групи. Осећања Изражавање сопствених осећања. Осећања других, како их препознајемо и уважавамо. Веза осећања са мислима и понашањима. Потребе и права

без обзира на различитости; – препозна ситуације кршења својих и туђих права и показује спремност да тражи помоћ; – се договара и одлучује у доношењу правила групе и да се понаша у складу са њима; – наводи примере међусобне повезаности права и одговорности; – разликује ненасилну од насилне комуникације међу члановима групе на примерима из свакодневног живота, из књижевних дела које чита и филмова које гледа; – саслуша излагање саговорника без упадица и са уважавањем; – даје и прихвата предлоге водећи рачуна о интересу свих страна у сукобу; – представи шта садржи и чему служи Правилник о безбедности ученика његове школе; – се понаша у складу са Правилником о безбедности ученика; – наводи примере одговорности одраслих и ученика за безбедност у школи; – препознаје предности, ризике и опасности по себе и друге и одговорно поступа при коришћењу мобилног телефона и интернета; – сарађује и преузима различите улоге на основу договора у групи; – износи мишљење, образлаже идеје, даје		Моје потребе и потребе других. Осећања, потребе, вредности и начин њиховог остваривања. Веза са правима. Права детета Конвенција о дечјим правима. Различити смо, али су нам права иста. Људска права важе свуда и за сваког. Кршење и заштита права Нисам посматрач, реагујем на ситуације кршења права деце у одељењу и школи. Знам како и коме да се обратим за помоћ.
	ДЕМОКРАТСКО ДРУШТВО Школа као заједница	Школа као заједница Вредности школе као заједнице – равноправност, одговорност, солидарност, брига за друге, толерантност, праведност, поштење. Правила у школи и њихова функција. Одговорности ученика и одраслих за функционисање школе као заједнице. Односи у заједници Како радим сам, а како у групи? Шта у школи радимо заједно? У чему смо добри? У чему бисмо могли бити бољи? Како комуницирамо у групи? Насилна и ненасилна комуникација. Сукоби: Узроци сукоба и шта са њима. Сукоб из угла оног другог. Посредовање у сукобу. Конструктивно решавање сукоба.
	ПРОЦЕСИ У САВРЕМЕНОМ СВЕТУ Школа као безбедно место	Безбедност ученика у школи Ученици имају право на заштиту и безбедност. Правилник школе о безбедности ученика. Безбедност ученика у школи и школском дворишту, на путу између куће и школе, ван школе – на излету и на настави у природи.

предлоге који могу унапредити безбедност ученика у школи; – учествује у изради плана једноставне акције; – са другим ученицима изводи и документује једноставну акцију; – доприноси промоцији акције; – на једноставан начин вреднује изведену акцију.		Безбедност ученика је одговорност свих – запослених у школи, ученика, родитеља, институција ван школе. Безбедно и небезбедно понашање на интернету. Одговорна употреба мобилног телефона.
	ГРАЂАНСКИ АКТИВИЗАМ Школа као безбедно место за све	Како учинити школу безбедним местом за све –планирање и извођење једноставне акције. Кораци у планирању и извођењу акције. Избор теме/проблема/активности којом ћемо се бавити. Одређивање циља и израда плана акције – подела улога, договор о роковима, начину реализације. Извођење и документовање акције – видеоснимци фотографије, текстови и сл. Промоција акције на нивоу школе – приказивање другим одељењима, родитељима и сл., прављење постера или паноа, објављивање прилога у школском листу. Вредновање акције – чиме смо задовољни, шта је могло бити боље.

Кључни појмови садржаја: група, школа као заједница, безбедност у школи.

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА

Изборни програм Грађанско васпитање за други разред организован је, као и програм за први разред, по моделу спирале што значи да су садржаји дати у исте четири области (Људска права, Демократско друштво, Процеси у савременом свету и Грађански активизам) али се они проширују и продубљују, а исходи се надограђују или се, ако је у питању вештина, даље развијају. Све четири области су једнако важне, а наставник их, у непосредном раду са ученицима, интегрише јер између њих постоји природна веза.

У програму су наведени садржаји које наставник може да допуњује, проширује и мења према

конкретним потребама и плану сопственог рада али увек имајући у виду исходе које треба остварити. Они су тако дати да одговарају узрасту ученика и да су проверљиви, односно наставник може, пратећи активности ученика, лако да утврди да ли их они остварују и у којој мери. Најчешће су на нивоу примене што значи да се знање и разумевање подразумевају јер без тога нема примене. Такав приступ одговара концепту Грађанског васпитања од кога се очекује да код ученика развија конативну, вољну компоненту која долази до изражаја у понашању. Редослед

наведених исхода не исказује њихову важност јер су сви од значаја за постизање општег циља предмета и развоја међупредметних компетенција. Између исхода постоји повезаност. Остваривање једног исхода доприноси остваривању других исхода. Многи исходи су процесни и представљају

результат кумулативног дејства образовноваспитнограда, током дужег временског периода што се препознаје у томе да се неки исходи у истој или сличној формулацији налазе у програмима за више разреда.

I ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

У процесу планирања наставе и учења наставник се руководи, превасходно, исходима које ученици треба да остваре. Приликом осмишљавања активности, како наставника тако и ученика, треба имати у виду да се свака од њих може вишеструко искористити. На пример, у оквиру скоро свих активности на различитим садржајима могућ је допринос остваривању исхода који се односе на комуникацију, осетљивост за различитост, емпатичност и друге опште исходе Грађанског васпитања. То значи да за такве исходе нису потребни посебни садржаји, активности и часови. Њихово остваривање одвија се постепено и спонтано са тенденцијом да ученици аутентично развијају пожељне облике понашања.

II ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Остваривање исхода захтева примену различитих интерактивних облика рада као и одабир и коришћење одговарајућих метода и техника. Наставници су у прилици да бирају: радионице, симулације, играње улога, студије случаја, дискусије, мини истраживања, једноставне акције као и да сами осмисле неке друге активности. Радионице треба да започињу причом која је блиска искуству ученика, а садржи неку врсту заплета (моралну дилему или сукоб потреба и/или вредности) као повод за дискусију у пару или у мањој групи, а завршава разменом у целој групи. Циљ је да се пружи могућност сваком ученику да преиспита своје мишљење и деловање због појаве конфликта између његове тачке гледишта и тачке гледишта која је различита од његове. Зато се може рећи да активности на часу треба тако да теку да обезбеде искуствено учење, тј. уобличавање и поимање личних, аутентичних доживљаја и ставова ученика кроз размену у групи, а не преношење готових знања, туђих увида или готових предлога. Добро је да постоји игровни контекст који помаже ученицима да се опусте и ослободе, да пробају различите видове изражавања и симболизације унутрашњих искустава, и да кроз игру истражују разноврсна, дивергентна решења за проблеме са којима се суочавају. С обзиром на узраст ученика, добро је у току часа комбиновати различите активности и осмислити такву динамику рада којом се одржава њихова пажња и мотивација за учествовањем.

Како је планом предвиђено да се у другом разреду са фондом од једног часа недељно остварује Пројектна настава, то је добра прилика да се повеже са активностима Грађанског васпитања. Пројектна настава по свом концепту у потпуности одговара природи овог изборног програма. Заједничко им је што доприносе когнитивном, афективном и социјалном развоју ученика, као и развоју међупредметних компетенција. Пројектна настава има елементе проблемске и истраживачке наставе који се односе на тражење решења за неки проблем кроз тимски рад и коришћење савремених технологија. Заједничко им је и то што се предност даје процесу рада и сарадњи наспрам самих резултата. Пројектна настава од ученика захтева самостално проналажење информација, способност решавања проблема, рад у групи, критичко мишљење, доношење одлука, аргументовање, преузимање одговорности, поштовање рокова, планирање, што су све захтеви и програма Грађанског васпитања посебно у области Грађански активизам. Посебно треба нагласити да Пројектна настава подразумева унапређивање компетенције ученика да користе савремене технологије у образовне сврхе на одговоран и безбедан начин што се потпуно уклапа са очекиваним исходима програма за Грађанско васпитање у другом разреду где је један део о безбедности ученика посвећен опасностима у коришћењу интернета. Грађанско васпитање, као програм, део је ширег концепта образовања за демократију и грађанско друштво и у том смислу је тесно повезано са другим предметима, ваннаставним активностима и етосом школе. Најјача корелација је са Српским језиком и предметом Свет око нас где се може користити тематско планирање. У овом програму продукти ученичких

активности имају посебан значај. Они могу бити различите врсте као што су постери, аудио-визуелни записи, презентације, прикази резултата истраживања и друго. Они се могу користити у току рада нанеком садржају као вид документовања процеса учења и активности ученика, при интеграцији или рекапитулацији обрађених садржаја, процени напредовања ученика, као и самопроцени наставника колико успешно ради. Продукти се могу користити и ван одељења/групе, на пример на изложби у холу школе, у школским новинама, сајту школе. За реализацију програма и остваривање дефинисаних исхода врло је важна улога наставника. Он је модел који својим понашањем доприноси стварању демократске атмосфере која је погодна за размену и аргументовање идеја и мишљења међу ученицима, он је тај који даје повратну информацију и подстиче ученике на разумевање односа у групи. Он подржава ученике када им је тешко да се изразе, помаже им у избору правих речи. Подстицајним питањима може да наведе ученике да сагледају ситуацију из друге перспективе што је озбиљан захтев за ученике другог разреда који су још увек у великој мери фокусирани на сопствене потребе, мисли, осећања. Конструктивна комуникација и демократске процедуре нису само циљ већ и начин да се остваре жељени исходи. Наставник треба да обезбеди да се на часу сваки ученик осећа уважено, прихваћено и добродошло у својој различитости уз обавезу поштовања и уважавања других и другачијих погледа и мишљења.

III ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Оцењивање ученика у Грађанском васпитању се остварује у складу са Правилником о оцењивању у основној школи. Оно је описно и подразумева да ученици имају увид у своје напредовање које није само у овом изборном програму већ и у развоју неколико међупредметних компетенција, посебно Одговорно учешће у демократском друштву, где овај изборни програм има највећи допринос. Како је највећи број активности ученика у оквиру часова Грађанског васпитања, организован кроз групни рад, то значи да наставник треба да има јасне критеријуме праћења напредовања који су и ученицима познати. Могу се пратити следећи показатељи: начин на који ученик учествује у активностима, како прикупља податке, како аргументује, евалуира, документује. Посебно поуздани показатељи су квалитет постављених питања, способност да се нађе веза међу појавама, наведе пример, промени мишљење у контакту са аргументима, разликују чињенице од интерпретације, изведе закључак, прихвати другачије мишљење, примени научено, предвиди последице, дају креативна решења. Наставник, такође, прати и вреднује како ученици еђусобно сарађују, како решавају сукобе мишљења, како једни другима помажу, да ли испољавају иницијативу, како превазилазе тешкоће, да ли показују критичко мишљење или критицизам, колико су креативни. Када су у питању активности ученика у оквиру последње области, ученици не треба да буду оптерећени резултатима јер и из неуспелих акција може се пуно тога научити. Истовремено, наставник пружа подршку ученицима да и сами процењују сопствено напредовање и напредовање групе.

ТРЕЋИ РАЗРЕД

(Правилник о наставном плану за први, други, трећи и четврти разред и наставном програму за трећи разред основног образовања и васпитања – Просветни преглед РС -02/2005, Правилник о допуни Правилника о наставном плану и програму за први и други разред основног образовања и васпитања, СГ/ПГ РС бр. 12/2018)

СРПСКИ ЈЕЗИК

Циљ учења Српског језика јесте да ученици овладају основним законитостима српског књижевног језика ради правилног усменог и писаног изражавања, негујући свест о значају улоге језика у очувању националног идентитета; да се оспособе за тумачење одабраних књижевних и других уметничких дела из српске и светске баштине, ради неговања традиције и културе српског народа и развијања интеркултуралности.

ИСХОДИ	ОБЛАСТ/	САДРЖАЈИ

По завршетку разреда ученик ће бити у стању да:	ТЕМА	
– чита са разумевањем различите текстове; – опише свој доживљај прочитаних књижевних дела; – изнесе своје мишљење о тексту; – разликује књижевне врсте: лирску и епску песму, причу, басну, бајку, роман и драмски текст; – одреди тему, редослед догађаја, време и место дешавања у прочитаном тексту; – именује главне и споредне ликове и разликује њихове позитивне и негативне особине; – уочи основне одлике лирске песме (стих, строфа и рима); – разуме пренесено значење пословице и басне и њихову поучност; – разуме идеје књижевног дела; – уочи основне одлике народне бајке; – разликује народну од ауторске бајке; – представи главне особине јунака; – уочи основне одлике народне епске песме; – уочи поређење у књижевном делу и разуме његову улогу; – разликује опис од приповедања у књижевном делу;	КЊИЖЕВНОСТ	ШКОЛСКА ЛЕКТИРА Лирска поезија 1. Душан Костић: <i>Септембар</i> 2. Григор Витез: <i>Какве је боје поток/</i> Десанка Максимовић: <i>Вожња</i> 3. Душан Васиљев: <i>Зима</i> 4. Мирослав Антић: <i>Шта је највеће/</i> Ф. Г. Лорка: <i>Луцкаста песма</i> 5. Драган Лукић: <i>Свакога дана/</i> <i>Шта је отац</i> 6. Бранислав Црнчевић: <i>Љутито мече/</i> Љубивоје Ршумовић: <i>Аждаја своме чеду тепа</i> 7. Милован Данојлић: <i>Љубавна песма</i> 8. Љубивоје Ршумовић: <i>Домовина себрани лепотом</i> 9. Химна Светоме Сави 10. Бранко Стевановић: <i>Занимање Марка Краљевића</i> Епска поезија 11. Народне песме: <i>Марко Краљевић и без Костадин, Орање Марка Краљевића</i> Проза 1. Ла Фонтен: <i>Цврчак и мрав/Езоп: Корњача и зец</i> 2. Народна приповетка: <i>Свети Сава и сељак без среће</i> 3. Народна бајка: <i>Чардак ни на небу ни на земљи</i> 4. Народна приповетка: <i>Свијету се не може угодити</i> 5. Бранко Ћопић: <i>Изокренута прича</i> 6. Оскар Вајлд: <i>Себични џин</i> 7. Светлана Велмар Јанковић: <i>Златно јагње (одломак)</i> 8. Бранко В. Радичевић: <i>Прича о дечаку и Месецу</i> 9. Ијан Макјуен: <i>Реч-две о Питеру (одломак)</i> 10. Јохана Шпири: <i>Хајди(одломак)</i> 11. Народна бајка: <i>Баш-Челик</i> (читање у наставцима) 12. Јасминка Петровић: <i>Од читања се расте</i> (читање у наставцима) Драмски текстови 1. Душан Радовић: <i>А зашто он вежба</i> 2. Александар Поповић: <i>Лед се топи</i> 3. Јованка Јоргачевић: <i>Никад два добра</i> 4. Лаза Лазић: <i>Суђење</i> Популарни и информативни текстови

– покаже примере дијалога у песми, причи и драмском тексту; – уочи хумор у књижевном делу; – чита текст поштујући интонацију реченице/стиха; – изражајно рецитије песму и чита прозни текст; – изводи драмске текстове; – разликује врсте (и подврсте) речи у типичним случајевима; – одреди основне граматичке категорије именица, придева и глагола; – примењује основна правописна правила; – јасно и разговетно изговори обавештајну, упитну и заповедну реченицу, поштујући одговарајућу интонацију и логички акценат, паузе, брзину и темпо; – споји више реченица у краћу и дужу целину; – препричава, прича и описује и на сажет и на опширан начин; – извештава о догађајима водећи рачуна о прецизности, тачности, објективности и сажетости; – варира језички израз; – попуни једноставан образац у који уноси основне личне податке; – разликује формални од неформалног говора (комуникације);		Избор из илустрованих енциклопедија и часописа за децу о значајним личностима српског језика, књижевности и културе (Милева Ајнштајн, Михаило Пупин), знаменита завичајна личност и др. ДОМАЋА ЛЕКТИРА 1. Бранко Ћопић: <i>Доживљаји Мачка Тоше</i> 2. Избор из поезије Душана Радовића (<i>Замислите, Да ли ми верујете, Страшан лав, Кад је био мрак, Тужне ђачке исповести, Здравница, Плави зец</i> и друге песме) 3. Браћа Грим: <i>Бајке</i> (по избору) Књижевни појмови: – лирска песма, – химна, – епска песма, – народна бајка, – роман, – поређење, – персонификација (на нивоу препознавања), – опис, – дијалог, – приповедање, – епски јунак, – драмска радња

– учествује у разговору поштујући уобичајена правила комуникације и пажљиво слуша саговорника.		
	ЈЕЗИК Граматика, правопис и ортоепија	Врсте речи: именице (градивне, збирне); придеви (присвојни, градивни); род и број придева; заменице (личне заменице); глаголи; лице и број глагола. Подела речи на крају реда (граница на самогласник). Управни говор (први и други модел). Неуправни говор. Велико слово: писање имена народа, вишечланих географских назива (планина, река, језера, мора и сл.), празника, наслова књига и часописа; Писање присвојних придева изведених од властитих имена (суфикси: -ов, -ев, -ин; -ски, -чки, -шки). Речца <i>не</i> уз именице и придеве. Наводници (у управном говору, насловима дела, називима школа). Сугласник <i>ј</i> (између самогласника <i>и-о</i> и <i>о-и</i>). Скраћенице (мерне јединице за масу, дужину, време и запремину течности).
	ЈЕЗИЧКА КУЛТУРА	Краћи и дужи текстови – књижевни и некњижевни, као и нелинеарни текстови. Причање о догађајима и доживљајима, стварним и измишљеним (усмено и писано). Описивање људи, животиња и природе (плански приступ) – усмено и писано. Различите комуникативне ситуације (комуникација са одраслима и са вршњацима; у школи, у продавници, телефонски разговор, поздрављања, честитања и сл.). Богаћење речника: речи истог или сличног значења; речи супротног значења; речи које значе нешто умањено и увећано (уз одговарајуће текстове из лектире).

		Правописне вежбе: вежбе допуњавања и избора правилног облика речи; диктат, аутодиктат. Језичке вежбе: проширивање и допуњавање реченица различитим врстама речи, промена реда речи у реченици, промена дужине реченице. Лексичко-семантичке вежбе: речи који припадају различитим тематским скуповима; речи супротног значања али исте врсте и истог рода и броја, промена граматичког лица у тексту; основно и пренесено значење речи и друго. Стилске вежбе: састављање прича на основу задатих речи; сажимање или проширивање познате приче (текста), мењање краја приче (текста); настављање приче на основу датог почетка; промена становишта (нпр. увести у текст нове ликове; сместити бајку у далеку будућност...). Говорне вежбе: рецитовање, изражајно читање, сценско приказивање драмског/драматизованог текста и сл.

ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Програм наставе и учења предмета Српски језик у трећем разреду основне школе чине три предметне области: Књижевност, Језик и Језичка култура. Све области се прожимају и ниједна се не може изучавати изоловано и без садејства са другим областима.

Приликом креирања годишњег и оперативних планова неопходно је водити рачуна о школском календару и активностима које прате живот школе. Оперативни план садржи рубрику са операционализованим исходима, дефинисаним наставним јединицама, рубрику за планирану међупредметну повезаност и рубрику за евалуацију квалитета испланираног, као и друге елементе према процени наставника. Припрема за час подразумева дефинисање циља часа, дефинисање исхода у односу на циљ часа, планирање активности ученика и наставника у односу на циљ и дефинисане исходе, планиране начине провере остварености исхода, избор наставних стратегија, метода и поступака учења и подучавања.

Уз годишњи план, формира се листа распоређених текстова по месецима, као и домаћа лектира. Дистрибуција текстова по месецима, као и до сада, заснована је на груписању и повезивању текстова према различитим критеријумима – природа и улога књижевног дела; врсте текстова; сврха текстова: за читање/разумевање/препричавање/тумачење; брзина напредовања ученика; годишња доба; значајни датуми и празници; посебности ученичког колектива, школе и локалне заједнице; предметна и међупредметна повезаност садржаја и исхода; међупредметне компетенције, итд. Дакле, корелативност је омогућена комбиновањем текстова у сродне тематско-мотивске целине према различитим критеријумима.

Могући примери функционалног повезивања текстова по сродности дела могу бити следећи (никако и једини):

• свет детињства (Светлана Велмар Јанковић: *Златно јагње* – Јохана Шпири: *Хајди* (одломак) – Јасминка Петровић: *Од читања се расте* (читање у наставцима) – Душан Радовић: *А зашто он вежба* – Александар Поповић: *Лед се топи* – Јованка Јоргачевић: *Никад два добра* – Лаза Лазић: *Суђење*);

• породица (Мирослав Антић: *Шта је највеће* или Ф. Г. Лорка: *Луцкаста песма* – Драган Лукић: *Свакога дана* или *Шта је отац* – Ијан Макјуен: *Реч-две о Питеру*);

• хумор (Бранислав Црнчевић: *Љутито мече* или Љубивоје Ршумовић: *Аждаја своје чеду тепа* – народна приповетка: *Свијету се не може угодити* – Бранко Ћопић: *Изокренута прича* и *Доживљаји Мачка Тоше* – избор из поезије Душана Радовића (*Замислите, Да ли ми верујете, Страшан лав, Кад је био мрак, Тужне ђачке исповести, Здравница, Плави зец* и друге песме);

• описивање (Душан Костић: *Септембар* – Григор Витез: *Какве је боје поток* или Десанка Максимовић: *Вожња* – Душан Васиљев: *Зима*);

• бајколики свет (Бранко В. Радичевић: *Прича о дечаку и Месецу* – народна бајка: *Чардак ни на небу ни на земљи* – Оскар Вајлд: *Себични џин* – народна бајка: *Баш-Челик* (читање у наставцима) – Браћа Грим: *Бајке* (избор);

• знаменити епски јунак (Бранко Стевановић: *Занимање Марка Краљевића*; Народне песме: *Марко Краљевић и бег Костадин, Орање Марка Краљевића*);

• значајне личности српског језика, књижевности, науке и културе (Свети Сава, Милева Ајнштајн, Михаило Пупин): Химна Светоме Сави – М. Пупин: *Са пашњака до научењака*.

Наведени примери показују како се књижевноуметнички текст може повезивати са другима на различите начине, према различитим мотивима или тону приповедања.

Избор лектире за трећи разред је веома битан јер ученици треба даље да улазе у свет књижевности, да воле да читају и да у томе буду мотивисани, што се за почетак првенствено постиже успехом у читању (отуда у списку лектире има доста кратких текстова и дела, али и дужих у односу на други разред, а ученику тематски и стилски врло блиских, да би се даље неговала и истрајност у читању). Са друге стране, на овом узрасту важно је да ученици још више упознају текстове различитих жанрова, као и дела различита по времену настанка. Тако се сада у лектири, и у оквиру књижевнотеоријских појмова, налазе традиционалне врсте (народна бајка и народна јуначка песма).

У лектири су две народне бајке *Чардак ни на небу ни на земљи* и *Баш-Челик* (за читање у наставцима), како би ученици упоређујући ове две типичне народне бајке лакше упознавали одлике ове књижевне врсте. Нешто слично имамо и код епских песама о Марку Краљевићу. Упоредјујући их, ученици могу градити слику епског јунака, односно Марков портрет и његове особине које су на различите начине представљене у ове две песме: у једној типично епској (односно за ученике овог узраста *народној јуначкој*), *Орање Марка Краљевића*, у којој имамо борбу за ослобођење и бојеве јунака, и у другој, нетипичној епској песми *Марко Краљевић и бег Костадин*, у којој се одвија борба речима, а не оружјем, и борба на моралном, а не на бојном пољу. Ту је и песма савременог песника Бранка Стевановића, која на занимљив и духовит начин пева о Марку Краљевићу, како би ученици могли да је пореде са традиционалном врстом и да полако схватају да је народна књижевност жива и данас – по својим универзалним моралним вредностима и као извориште модерног стваралаштва.

У трећем, као и у првом и другом разреду, читају се текстови у наставцима, а то подразумева да се на неколико планираних часова, према плану који учитељ/учитељица самостално осмисле и одговарајућом динамиком, читају и анализирају наведена дела. У трећем разреду у питању су два текста: репрезентативна народна бајка *Баш-Челик* и прича за децу *Од читања се расте* Јасминке Петровић (чија се радња одвија у осам дана – од понедељка до понедељка, те се текст може лако поделити и у самој настави, тако што би се, на пример, на часу читала два „дана“, односно два дела приче или би се два/три дела задавала ученицима за читање код куће, како би на часу било довољно времена за њихову обраду и повезивање са претходно прочитаним). Током читања у наставцима ученици негују истрајност у читању и у усвајању доминантних естетских и васпитних вредности књижевноуметничких текстова.

НАЧИН ОСТВАРИВАЊА НАСТАВЕ И УЧЕЊА

КЊИЖЕВНОСТ

У настави књижевности најважније је код ученика развијати способност читања књижевних текстова са разумевањем, подстицати љубав према читању, градити осећај за лепо и вредно, васпитавати укус и неговати истрајност у читању и доживљавању књижевног дела. Ученике треба навикавати да опишу доживљај прочитаних књижевних дела и изнесу мишљење о њима. Читање захтева време, истрајност и посвећеност, а неговање ових карактеристика представља основ за сва даља учења. Кроз читање књижевноуметничких текстова и у разговору о њима на часу гради се критичко мишљење, јер ученици треба да имају суд о поступцима и особинама ликова, као и о различитим догађајима у тексту. Посебно је важно што књижевност код ученика интензивно развија емпатију, тиме што од читалаца тражи да се ставе на место другог и да разумеју најразличитије особине и поступке ликова. Настава књижевности јача национални и културни идентитет ученика, кроз упознавање своје књижевности и културе, као и књижевности и културе других народа.

Школска лектира је разврстана по књижевним родовима – лирска и епска поезија, проза, драмски текстови за децу и обогаћена избором научнопопуларних и информативних текстова. Обавезни део школске лектире састоји се, углавном, од дела која припадају основном националном корпусу, али и репрезентативна дела за децу из светске књижевности (Оскар Вајлд: *Себични џин*, Ијан Макјуен: *Реч-две о Питеру*, Јохана Шпири: *Хајди* (одломак).

Домаћа лектира обухвата значајна поетска и прозна дела деце књижевности (Браћа Грим: *Бајке* (три бајке по избору), Бранко Ћопић: *Доживљаји Мачка Тоше*, избор из поезије Душана Радовића.

Избор дела школске и домаће лектире примерен је узрасту ученика.

Поједина дела из обавезног корпуса су изборна. Учитељу се пружа могућност да изабере да ли ће на часовима обрађивати:

- Ла Фонтенову басну *Цврчак и мрав* или Езопову басну *Корњача и зец*;
- *Шта је највеће* Мирослава Антића или *Луцкасту песму* Ф. Г. Лорке;
- *Свакога дана* или *Шта је отац* Драгана Лукића;
- *Какве је боје поток* Григора Витеза или *Вожња* Десанке Максимовић;
- *Љутило мече* Бранислава Црнчевића или *Аждаја своје чеду тепа* Љубивоја Ршумовића.

Изборност допушта наставнику већу креативност у достизању исхода. Програмом се подстиче упознавање ученика са значајним личностима српског језика, књижевности, науке и културе (Свети Сава, Милева Ајнштајн, Михајло Пупин).

Током обраде књижевних текстова ученици развијају прва литерарно-естетска искуства и формирају своје ставове о делу које слушају или читају. Учитељ подстиче ученике да износе своје ставове и аргументују их примерима из текста.

Поређење као стилску фигуру ученик овог узраста треба првенствено да уочи, а потом и да разуме његову улогу у тексту. Ученици усвајају основне облике казивања (форме приповедања) тумачећи текстове из школске и домаће лектире. Ученик треба да разликује опис од приповедања у књижевном делу и уочи дијалог у песми, причи и драмском тексту.

Приликом обраде лирских, епских и драмских текстова за децу ученици се мотивишу на читав низ стваралачких активности које настају поводом дела (изражајно рецитовање лирске песме, читање прозног текста интерпретативно, сценски наступ – извођење драмског текста, драмска игра, драмски дијалози, гледање деце позоришне представе, снимање и коментарисање драматизованих одломака).

Развијање књижевних појмова код ученика не подразумева учење дефиниција, већ именовање и описно образлагање појма; уочавање улоге одређеног појма у књижевноуметничком тексту.

Важно је нагласити да ученици треба да читају оригиналне текстове аутора, а не оне који су из разних разлога и на различите начине прекрајани и мењани претходних деценија, као што је то био случај са бајком „Себични џин“ Оскара Вајлда. Ова бајка завршава се смрћу џина у дубокој старости, уз хришћанске мотиве који су битни за разумевање и самог краја и дела у целини.

Књижевна дела која су доживела екранизацију (*Хајду*, *Баш-Челик* и друге народне и ауторске бајке) могу послужити за компаративну анализу и уочавање разлике између књижевности и филма, чиме ученици могу доћи до закључка о природи два медија и развијати своју медијску писменост. Часови књижевности могу се употпунити коришћењем дигиталних садржаја. Наставницима и ученицима могу бити од велике помоћи аудио записи, на којима се чује како глумци изражајно и интерпретативно казују изабране текстове. Такође, у наставу треба увести разноврсне стваралачке активности којима се врши систематизација обрађених садржаја (игре асоцијација, креативне слагалице, интерактивни задаци и квизови).

ЈЕЗИК

У настави језика ученици овладавају писаним и усменим стандардним српским језиком. Програм је усмерен на усвајање основних граматичких правила и њихову адекватну примену у писаној и говорној комуникацији.

Граматика

У програму су наведени само нови садржаји из граматике, али се подразумева да се градиво повезује са садржајима обрађеним у првом и другом разреду.

Основна знања из морфологије проширују се у вези са именицама, придевима и глаголима, а уводи се нова врста речи: заменице (само личне). Две нове именичке подврсте, градивне и збирне именице, треба увести тек пошто се понове властите и заједничке именице. Нову подврсту придева – градивне и присвојне треба увести тек пошто се понове описни придеви. Важно је да ученици повежу градивне именице као основу за извођење градивних придева, а да не мешају ове две врсте речи. Кад су у питању присвојни придеви, градиво из граматике треба што више повезивати са правописом. Да би се одредио род и број придева, треба поновити род и број именица и указати ученицима на слагање придева са именицом у роду и броју, без увођења нових термина. Увођење личних заменица подразумева само основне облике и њихово повезивање са глаголским лицем, односно бројем, што ће представљати основу за уочавање слагања субјекта и предиката у наредном разреду.

Врсте речи уочавати најпре на изолованим примерима (у основном облику), а затим увежбавати и у оквиру реченице.

Наставу граматике треба повезивати са наставом књижевности тако што књижевни текстови из *Читанке* могу послужити за граматичку анализу и послужити као пример употребе врста речи у реченици и различитих врста реченица по облику и значењу. Водити рачуна о томе да примери буду једноставни за анализу. Учитељ може и прилагодити текст, тако да примери буду типични.

Правопис

Правописна правила ученици треба да усвајају постепено, уз понављање и вежбање већ наученог и уз усвајање нових садржаја, и то путем различитих вежбања како на нивоу речи тако и на нивоу реченице.

Писање вишечланих географских назива потребно је повезати са наставом природе и друштва – завичајном географијом.

Пожељно је направити корелацију са наставом математике у вези са писањем скраћеница за мерне јединице. Пошто се градиво из математике проширује великим бројем јединица мере, требало би, на овом нивоу, скренути пажњу на њихово писање само латиничким писмом.

ЈЕЗИЧКА КУЛТУРА

Област Језичка култура обухвата усмено и писмено изражавање.

Усмено изражавање ученика треба развијати у разговору у којем их учитељ усмерава да јасно, прецизно и разговетно изговарају реченице, поштујући интонацију и правилно акцентовање у реченицама. У вођеном разговору о књижевном или неуметничком тексту или о одређеној теми, ученици одговарају на питања, постављају питања, износе своја мишљења и ставове. Ученици се охрабрују да обликују усмену поруку у којој ће изнети информације на примерима из свакодневног живота. Учитељ треба да ствара прилике и подстиче ученике да говоре, износе информације, своја мишљења, осећања итд.

У трећем разреду требало би подстицати ученике да препричавају, причају и описују и на сажет и на опширан начин како усмено, тако и писмено.

Препричавање мора да има свој циљ и да буде плански и усмерено. Потребно је усмеравати ученике како да одаберу чињенице, како да одвоје главно од споредног и мање битног и како да следе хронолошки ток садржаја. Требало би водити рачуна о томе да се препричавају само они садржаји који испуњавају програмске захтеве и који су ученицима претходно протумачени/анализирани, предочени, објашњени.

Причање представља стваралачко изражавање без обзира на то да ли је у питању стварност или фантазија, тј. да ли је реч о репродуковању неког доживљаја, догађаја и замишљеног садржаја (из света дечије маште). Најчешће се почиње са причањем доживљаја, па потом догађаја. Потребно је указати ученицима да занимљиво причање треба да буде динамично, као и да могу слободније да износе личне доживљаје, ставове, да буду маштовити и оригинални, да се емоционално и сликовито изражавају.

Описивање – треба оспособљавати ученике да пажљиво посматрају, уочавају, откривају, запажају, упоређују, па тек онда дату предметност да мисаоно заокруже и језички уобличе. Ученици би требало да локализују оно што описују (временски, просторно, узрочно), да одаберу битна својства (однос спољашњег и условно унутрашњег) и да изнесу лични став/однос према датој појавности. Будући да се описивање често доводи у блиску везу са читањем и тумачењем текста (посебно књижевноуметничког), потребно је стално усмеравати пажњу ученика на она места у овој врсти текстова која обилују описним елементима (опис предмета, ентеријера, биљака и животиња, књижевних ликова, пејзажа и сл.), јер су то и најбољи обрасци за спонтано усвајање описивања као трајне вештине у језичком испољавању. Циљеве и задатке ове врсте вежбања требало би постепено усложњавати – од једнолинијске дескрипције видљивог до промишљеног, аналитичког изражавања доживљаја стварности у којој ће бити истакнута самосталност и индивидуалност ученика.

Извештавањем се на јасан, објективан и сажет начин говори о неком догађају. На овом узрасту је потребно само указати ученицима на основне одлике овог облика изражавања: на тачност преношења података, на аутентично презентовање чињеница, на једноставност, на одсуство личног коментара, субјективног доживљаја и имагинарног. Није потребно задати ученицима да напишу извештај, већ би их требало подстицати да сажето усмено извести о себи (нпр. о обављеном задатку код куће) у виду одговора на питања која ће учитељ поставити. На овај начин ће ученици вежбати да буду економични и прецизни приликом изражавања.

Варирање језичког израза односи се на специфичан одабир и комбинацију језичких средстава. Помоћу књижевних и некњижевних текстова ученицима би требало указати на различите могућности употребе речи, синтагми и реченица у формалним/неформалним језичким ситуацијама,

као и на промену њиховог значења у зависности од контекста. Током практичне наставе језичке културе ученицима би требало указати да је неопходно говорити онако како то захтева комуникативна ситуација и са њом ускладити језичке механизме.

Током наставе језичке културе требало би оспособити ученике да правилно попуне различите једноставне обрасце; на пример, образац за учлањивање у библиотеку или у спортски клуб, писање позивнице за рођендан и слично.

На овом узрасту реализују се различите програмске вежбе (правописне, језичке, лексичко-семантичке и говорне вежбе).

Правописне вежбе представљају најбољи начин да се правописна правила науче, провере, као и да се уочени недостаци отклоне. У овом узрасту требало би примењивати просте правописне вежбе које су погодне за савлађивање само једног правописног правила из једне правописне области. Приликом савлађивања правописних начела погодне могу бити следеће правописне вежбе: диктат, аутодиктат, вежбе допуњавања и избора правилног облика речи.

Језичка култура ученика негује се и кроз игровне активности, посебно кроз *језичке вежбе*, на пример, разговор са књижевним ликом, затим ситуационе игре, односно стварне ситуације, на пример, разговор у продавници, разговор код лекара и слично. Могу се одабрати и проширивање и допуњавање реченица различитим врстама речи, промена реда речи у реченици, промена дужине реченице и слично.

Применом *лексичко-семантичких вежби* код ученика се ствара навика да промишљају и траже адекватан језички израз за оно што желе да искажу (у зависности од комуникативне ситуације) и повећава се фонд таквих израза у њиховом речнику. Развијању смисла за прецизно изражавање и разумевање значења речи и израза доприносе различите вежбе, на пример: навести речи који припадају различитим тематским скуповима; речи супротног значења али исте врсте и истог рода и броја; промена граматичког лица у тексту; основно и пренесено значење речи и друго.

Говорне вежбе код ученика подстичу машту и креативност због чега би их требало чешће примењивати у настави језичке културе. Говорне вежбе су у функцији изграђивања доброг језичког укуса, елоквентности и флуентности у изражавању. На овом узрасту најпогодније могу бити следеће говорне вежбе: рецитовање, изражајно читање, сценско приказивање драмског/драматизованог текста и слично.

Ниједан школски писмени задатак се не израђује у трећем разреду.

Ученици који су оправдано одсутни са наставе имаће могућност да преко гугл учионице и других платформи за учење на даљину, свакодневно прате процес наставе.

ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Праћење напредовања и оцењивање постигнућа ученика је формативно и сумативно и реализује се у складу са *Правилником о оцењивању ученика у основном образовању и васпитању*. Оцењивање би требало да буде усмерено на добијање информација о обрасцима мишљења и условима под којим ученик може да примени знање стечено током наставе језичке културе у свакодневној формалној и неформалној комуникацији.

Процес праћења и вредновања једног ученика треба започети иницијалном проценом нивоа постигнућа ученика. Акценат би требало да буде на учениковим способностима – на ономе што ученик може или покушава да учини. Током процеса наставе и учења учитељ континуирано и на примерен начин указује ученику на квалитет његовог постигнућа тако што ће повратна информација бити довољно јасна и информативна, како би била подстицајна за даље напредовање ученика. Свака активност је добра прилика за процену напредовања и давање повратне информације, а ученике треба оспособљавати и охрабрити да процењују сопствени напредак у остваривању исхода предмета, као и напредак других ученика.

За децу која су оправдано дуже време изостала са наставе користићемо искуства са наставе на даљину и на тај начин пратити и вредновати постигнућа ученика и за време оправданог изостанка.

ПОСТИГНУЋА

- Самостално чита са разумевањем ћирилично и латинично писмо, пише и правилно користи велико слово и знакове на крају реченице, препричава, анализира књижевна дела и уочава ликове.

- Успешно чита са разумевањем, пише и правилно користи велико слово и знакове на крају реченице, препричава, анализира књижевна дела и уочава ликове.

- Уз помоћ чита са разумевањем, пише и правилно користи велико слово и знакове на крају реченице, препричава, анализира књижевна дела и уочава ликове.

Знање о култури неговања слушања саговорника употпунити на семинару „Описмењавање срца“.Задатак ученика је да пажљиво слушају и затим препричају шта су чули од саговорника. Таквим вежбама постиже се боља комуникација и разумевање како међу самим ученицима тако и у комуникацији са наставником.Решавање и састављање ребуса и укрштених речи, загонетање и одгонетање реализовати на часовима усмених и писмених вежби путем решавања словних, сликовних и словно-сликовних ребуса. Ове функционалне игре код ученика подстичу логичко размишљање и комбинаторику, траже упорност,стрпљење и развијање смисла за одгонетање.Најчешће методе рада су: дијалогска метода, метода рада на тексту, интерактивна, илустративна, кооперативна, ...

Технике: гроздови, олуја идеја, ротирајући преглед, вођено читање, мапа ума, питамо стручњака...

Праћење и вредновање ученика спроводити путем : иницијалних тестова, провера знања усменим и писменим одговарањима.

ДОПУНСКА НАСТАВА – СРПСКИ ЈЕЗИК

Допунска настава се организује за ученика који из различитих разлога имају мање способности или могућности савладавања наставног градива у току редовне наставе.Допунска настава може бити привременог карактера, док ученик не савлада област коју није савладао.За квалитетну организацију допунске наставе препоручује се сарадња учитеља истих разреда, да осмисле заједничке приступе проблемима. Тиме се омогућује да се одређени учитељ концентрише на ученике са сличним тешкоћама, да се преносе позитивна искуства учитеља.

Реализација допунске наставе:

· Празнине које се показују у редовној настави онемогућују ученику даље напредовање, па се попуњавају повременом допунском наставом.

· Проблеми ученика којима је потребна допунска настава веома су различити: психомоторичке сметње, дужи изостанци с наставе, проблеми емотивне природе, неадекватни услови учења код куће,...

· Допунска настава је потребна и ученицима који немају потребно самопоуздање или нису довољно мотивисани за рад.

ЕНГЛЕСКИ ЈЕЗИК

Циљ наставе енглеског језика у трећем разреду је да се ученици оспособе да на страном језику комуницирају на основном нивоу у усменом и писаном облику о темама из њиховог непосредног, али и посредног окружења.

Ученици ће да стичу свест о значају сопственог језика културе у контакту са другим језицима и културама. Развијаће радозналост, истраживачки дух и отвореност према комуникацији са говорницима других језика и усвајање знања о земљама из којих ти говорници потичу.

Оспособљаваће се и за самосталан рад на стицању знања, подстицати да развијају способност самоевалуације и евалуације знања осталих ученика без осећаја омаловажавања свог или туђег знања.

Подучаваће се како да користе доступне странице на интернету, препоручене, али и самостално пронађене. Биће упућени како да безбедно користе интернет и истражују све квалитетне могућности које он пружа.

Савладавање градова ће бити омогућено на традиционалан начин, у школској учионици, али и путем онлине платформи и блогова наставника.

САДРЖАЈ, ТЕМЕ И ИСХОДИ

ПОРОДИЦА: по завршеној теми/ области ученици ће бити у стању да у усменој и писменој комуникацији препознају и користе појмове који се односе на породицу и разговарају о/ именују чланове породице по њиховим улогама у породици; разговарају о рођенданској прослави: правилно користе *Present To Be*

ДРЖАВЕ : по завршеној теми/ области ученици ће бити у стању да у усменој и писменој комуникацији препознају и именују државе и њихове заставе и причају о њиховом положају на мапи света; размењују информације путем дописивања; разговарају о различитим запослењима/ професијама и описују их као интересантне/досадне; правилно користе неодређен члан, упитне заменице, присвојне заменице, правилну множину именица

ОМИЉЕНИ спортови, хобији, компјутерске игре : по завршеној теми/ области ученици ће бити у стању да у усменој и писменој комуникацији препознају и именују појмове који се односе омиљене играчке и спортску опрему ; користе изразе везане за куповину, користе велике бројеве (20 – 100); описују сакупљачке хобије (колекције предмета); разговарају о омиљеној компјутерској игрици; правилно користе присвојне заменице, неправилну множину именица и показне заменице за множину.

ЖИВОТИЊЕ / ЉУБИМЦИ: по завршеној теми/ области ученици ће бити у стању да у усменој и писменој комуникацији препознају и именују појмове који се односе на кућне љубимце, опишу их - при опису користе боје, бројеве ; разумеју и поштују правила понашања у ЗОО врту; обављају телефонске разговоре ; правилно користе *Have/has got*

ДОМ/ КУЋА/ ПРОСТОРИЈЕ : по завршеној теми/ области ученици ће бити у стању да у усменој и писменој комуникацији препознају и именују појмове који се односе на просторије у кући / учионицу и предмете у њој; у комуникацији користе једноставне показне заменице и оријентацију у простору ; описују просторије и правилно користе одреднице за место (in,on,at,under,next to)

СЛОБОДНО ВРЕМЕ: по завршеној теми/ области ученици ће бити у стању да у усменој и писменој комуникацији препознају и именују појмове који се односе на тему слободно време (спортови, инструменти, активности..); орјентишу се у времену – дани у недељи; предлажу заједничке активности и распитују се ко шта може/уме да уради ; разговарају о познатим местима/ особама у Лондону ; правилно користе *Can/can't*

ХРАНА/ ИСХРАНА : по завршеној теми/ области ученици ће бити у стању да у усменој и писменој комуникацији препознају и именују појмове који се односе на тему хране и намирница, омиљена храна (здрава храна); специјалитета појединих земаља и изражавају своје афинитете у вези хране ;

размењују информације које су сазнали из текстова о храни у Индији, Мароку, Кини и Италији, разговарају о школском менију, понашању у ресторану; решавају упитник о храни коју воле/једу; правилно користе *Present Simple*

ЛЕТЊИ РАСПУСТ: по завршеној теми/области ученици ће бити у стању да у усменој и писменој комуникацији препознају и именују појмове који се односе на тему летњег распуста и опреме за плажу; орјентишу се у времену и кажу колико је сати; разговарају о правилима понашања на базену и одласку у забавни парк и активностима у њему; сазнају и причају о распусту у Енглеским школама; правилно користе императив и одговарајуће облике глагола.

Технике (активности): слушање са ЦДа или онлине материјала и реаговање на упутства; разумевање писаног текста; писано и усмено изражавање; прављење илустрованих и писаних материјала, писање краћих текстова, глума у функцији увежбавања али и самосталног исказа.

СТАНДАРДИ који ће се примењивати на сваком часу (у три нивоа):

Разумевање говора

1. Ученик разуме и реагује на краћи усмени исказ у вези са познатим темама уз потребу за помоћи у разумевању у виду превода
2. Ученик ради све претходно али има мању потребу да му се неки појмови објашњавају или преводе
3. Ученик разуме и реагује на краћи усмени исказ у вези са познатим темама, спреман је и у стању да помогне и другима

Разумевање писаног текста

1. Ученик разуме појединачне појмове и неопходна му је помоћ у разумевању целе реченице/текста
2. Ученик након прочитаног текста још увек има потребу за додатним објашњењима да би повезао појмове у реченицама и целом прочитаном тексту дао смисао
3. Ученик је у стању да самостално, са разумевањем, прочита, текст без додатних објашњавања.

Усмено изражавање

1. Ученик је у стању да се на нивоу појмова изржава и уз помоћ формира краће изразе.
2. Ученик усмено изражава садржаје у вези са познатим темама уз мању помоћ наставника
3. Ученик самостално усмено изражава садржаје у вези са познатим темама али нагиње и изражавању о до тада непоменутих темама и проширивању теме разговора

Писмено изражавање

1. Ученик је у стању да на нивоу појмова или краћих реченица напише претходно вежбан писмени исказ
2. Ученик у писаној форми изражава краће поруке према познатом узору са мање или више поштовања правила писменог изражавања у енглеском језику
3. Ученик у писаној форми изражава краће поруке поштујући правила писаног кода, самостално или уз мању помоћ наставника

Интеракција

1. Ученик остварује комуникацију разменом информација на нивоу појмова или краћих реченица
2. Ученик остварује комуникацију и са саговорницима размењује кратке информације у вези са познатим темама
3. Ученик спреман за претходно неувежбану комуникацију разменом порука

Знања о језику

1. Препознаје основне принципе граматичке компетенције
2. Препознаје основне принципе граматичке и социolingвстичке компетенције
3. Препознаје основне принципе граматичке и социolingвстичке компетенције и активно их примењује у комуникацији

ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ УЧЕНИКА:

Ученици ће на једном од првих наставних часова имати иницијални тест на којем ће бити проверено са којим нивоом знања улазе у наставни процес те школске године и добијени резултати ће бити уписани у ученички портфолио (без формативног оцењивања). Током рада на свакој теми ће бити усмене и писмене провере савладаних појмова и граматичких садржаја. Вредновање одговора ће бити обављано сумативно и формативно, константно и праћено кроз ученички портфолио и електронски дневник. Однос према раду и наставном предмету ће бити праћен и вреднован током школске године у активностима електронског дневника, а оцењен на полугодишту и крају школске године. Ученици ће самостално водити свој портфолио и анализом и самоанализом долазити до сазнања о свом напредовању.

МАТЕМАТИКА

Циљ учења математике је да ученик, овладавајући математичким концептима, знањем и вештинама, развије основе апстрактног и критичког мишљења, позитивне ставове према математици, способност комуникације математичким језиком и писмом и примени стечена знања и вештине у даљем школовању и решавању проблема из свакодневног живота, као и да формира основ за даљи развој математичких појмова.

ИСХОДИ По завршетку разреда ученик ће бити у стању да:	ОБЛАСТ/ТЕМА	САДРЖАЈИ
- прочита, запише и упореди бројеве прве хиљаде и прикаже их на бројевној правој; - прочита број записан римским цифрама и напише дати број римским цифрама (до 1 000); - изврши четири основне рачунске операције, писмено и усмено (до 1 000); - подели број бројем прве десетице, са и без остатка и провери резултат; - процени вредност израза са једном рачунском операцијом; - израчуна вредност бројевног израза са највише три рачунске операције; - одреди десетице и стотине најближе датом броју; - реши једначину са једном рачунском операцијом; - одреди и запише скуп решења неједначине са сабирањем и одузимањем;	БРОЈЕВИ	Бројеви прве хиљаде. Сабирање и одузимање (усмени и писмени поступак). Множење једноцифреним бројевима и бројем 10 и дељење бројевима прве десетице са и без остатка (усмени и писмени поступак). Зависност резултата од промене компонената. Једначине облика: $a + x = b$, $a - x = b$, $x - a = b$ и $a \times x = b$. Неједначине облика: $a \pm x < b$, $a \pm x > b$, $x - a < b$, $x - a > b$. Римске цифре D и M. Разломци облика $\frac{m}{n}$ ($m \leq n \leq 10$). Упоредивање разломака са једнаким именицима. Децимални запис броја са једном децималом.

- реши проблемски задатак користећи бројевни израз или једначину; - уочи делове целине и запише разломке облика $\frac{m}{n}$ ($m \leq n \leq 10$); - упореди разломке облика $\frac{m}{n}$ са једнаким имениоцима; - резултат мерења дужине запише децималним бројем са једном децималом; - уочи и речима опише правило за настајање бројевног низа; - чита и користи податке представљене табеларно или графички (стубичасти дијаграм и сликовни дијаграм):	ГЕОМЕТРИЈА	Узајамни положаји правих (паралелне праве и праве које се секу). Угао, врсте углова. Тртоугао, врсте троуглова. Кружница и круг. Правоугаоник и квадрат. Обим троугла, квадрата и правоугаоника. Цртање паралелних и нормалних правих помоћу лењира. Конструкције троугла кружнице. Пресликавање геометријских фигура на квадратној мрежи.
- црта паралелне и нормалне праве, правоугаоник и квадрат; - конструише троугао и круг; - именује елементе угла, правоугаоника, квадрата, троугла и круга; - разликује врсте углова и троуглова; - одреди обим правоугаоника, квадрата и троугла, применом обрасца; - опише особине правоугаоника и квадрата; - преслика геометријску фигуру у квадратној или тачкастој мрежи на основу задатог упутства; - користи геометријски прибор и софтверске алате за цртање; - чита, упоређује и претвара јединице за мерење дужине, масе, запремине течности и времена; - упореди величине (дужина, маса, запремина течности и време); - измери површину геометријске фигуре задатом мером (правоугаоником, квадратом и троуглом); - примењује концепт мерења у једноставним реалним ситуацијама.	МЕРЕЊЕ И МЕРЕ	Мерење масе (kg, g, t) Мерење времена (деценија, век, секунд). Мерење дужине (mm, km). Мерење запремине течности (l, dl, cl, ml, hl). Мерење површине геометријских фигура задатом мером.

ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Приликом планирања наставе и учења полазна основа треба да буду програмски захтеви и дефинисани исходи, а до квалитетног плана у нашој школи треба поћи од поделе задужења приликом одабира уџбеника. Хоризонтална и вертикална сарадња (првенствено размена мишљења о искуствима коришћења уџбеника различитих издавача и аутора) међу активима је од пресудног значаја, а размена информација о типовима задатака, нивоима тежине и разноликим приступима обради наставних јединица води ка квалитетном избору уџбеничких комплекта који ће се користити. Значајан допринос квалитетно испланираној настави и учењу даје планирање стручног усавршавања. Оно треба да се реализује како појединачним присуствовањем обукама, трибинама, семинарима, округлим столовима, тако и групно организованим семинарима у нашој школи. Приликом планирања потребно је водити рачуна о специфичностима одељења, претходним знањима и вештинама, интересовању ученика за предмет математика као и о опремљености учионица.

ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Током остваривања наставе и учења добро је користити све расположиве методе, технике, алате, доступне софтвере, опрему којом школа располаже, интерактивне табле, пројекторе, рачунаре, електронске уџбенике и све оно што је прилагођено ученицима узраста трећег разреда.

Коришћење платформе попут Google учионице доприноси квалитету и разноликости реализације наставе. Учитељи на тај начин могу да остваре комуникацију са сваким учеником, могу да раде на индивидуализацији наставе и обогате часове увежбавања обрађених садржаја.

Могуће је користити алате попут Prezi и ThingLink и на тај начин освежити начин презентовања наставних садржаја и повећати заинтересованост ученика за часове математике. Метода „обрнуте учионице“ је примењива на овом узрасту и уводи ученике у другачији, интересантнији начин рада.

Током остваривања наставе и учења важно је користити све облике рада (индивидуални, групни и рад у пару). Наставне садржаје треба реализовати кроз часове редовне наставе, допунске наставе, али и слободне активности. Важно је да често у реализацији наставе буду присутне игралике активности, повезаност са дечјим искуствима.

Заинтересовани ученици се могу опробати на такмичењима која организује Министарство просвете (за овај узраст планирано је школско и општинско такмичење), у групном такмичењу „Математички квиз“, као и на међународним математичким такмичењима „Мислиша“ и „Кенгур“.

Важно је оснаживање ученика за даље образовање кроз међупредметне компетенције. Као методичку специфичност треба нагласити диференцирани приступ у редовној настави. Нарочиту пажњу треба посветити учешћу у пројектима у којима учествује школа, попут „Предузетничка школа“ и „ФинПис“ пројекат.

Савремене наставне методе укључују употребу различитих софтверских апликација. Наставник ученике може упућивати на различите апликативне софтвере и бесплатне едукативне игре на мобилним телефонима, таблетима и рачунарима. Употреба ИКТ доприноси развијању општих међупредметних компетенција, као што су рад са подацима, дигитална компетенција, решавање проблема,...Ученике треба упућивати на апликације које развијају логичко-комбинаторно размишљање.

ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Саставни део процеса развоја математичких знања у свим фазама наставе је и праћење и процењивање степена остварености исхода, које треба да обезбеди што поузданије сагледавање развоја и напредовања ученика. Тај процес започети иницијалном проценом нивоа на коме се ученик налази. Прикупљање информација из различитих извора (свакодневна посматрања, активност на часу, учествовање у разговору и дискусији, самосталан рад, рад у групи, тестови) помаже наставнику да сагледа постигнућа (развој и напредовање) ученика и степен остварености исхода. Свака активност је добра прилика за процену напредовања и

давање повратне информације, а важно је ученике оспособљавати и охрабривати да процењују сопствени напредак у учењу.

ПРИРОДА И ДРУШТВО

Циљ наставног предмета Природа и друштво јесте упознавање себе, свог природног и друштвеног окружења и развијање способности за одговоран живот у њему.

ИСХОДИ	ОБЛАСТ/ТЕМА	САДРЖАЈ
По завршетку разреда ученик ће бити у стању да:	Природа, човек, друштво	Мој завичај Облици рељефа у окружењу: низије, котлине и планине (подножје, стране, обронци, врх планине). Облици појављивања воде у окружењу (река и њене притоке, бара, језеро...). Животне заједнице (састав земљишта, влажност, утицај светлости и топлоте, биљни и животињски свет) и међусобни утицаји у животној заједници. Копнене животне заједнице (шуме и травнате области). Култивисане животне заједнице: обрадиво земљиште (воћњаци, повртњаци, њиве...) и паркови. Карактеристични биљни и животињски свет копнених животних заједница. Ланац исхране. Значај и заштита рељефа (земљишта и копнених животних заједница). Водене животне заједнице (баре, језера, реке...). Карактеристични биљни и животињски свет водених животних заједница. Ланац исхране. Значај и заштита вода и водених животних заједница. Нежива природа Разлике и сличности воде и других течности (провидност, густина, вода и друге течности као растварачи).

– сарађује са другима у групи на заједничким активностима; – представи резултате истраживања (писано, усмено, помоћу ленте времена, Power Point презентацијом и/или цртежом и др); – повеже резултате рада са уложеним трудом.	ЉУДСКА ДЕЛАТНОСТ	Различити облици кретања и њихове основне карактеристике (кретање по правој линији, кружно кретање, кретање тела на опрузи, клатна, таласање... ; уочавање узрока настанка неких кретања и периодичног понављања). Кретање производи звук (треперење затегнуте жице, гумице, затегнуте коже...). Када и како тела падају, клизају се и котрљају наниже. Оријентација према Сунцу и одређивање главних страна света. Оријентација помоћу плана насеља. Оријентација на географској карти Републике Србије (уочавање облика рељефа, вода, насеља, саобраћајнице, границе ... завичај на карти Србије). Временске одреднице (датум, година, деценија, век – ближа и даља прошлост). Како откривамо прошлост (сведоци ближе и даље прошлости). Трагови прошлости: материјални, писани, усмени и обичајни. Чувамо и негујемо остатке прошлости Некад и сад Одређивање ближе и даље прошлости (живот у породици, школи, насељу, завичају). Мој завичај и његова прошлост – културна и историјска (начин живота, производња и размена добара, занимања, одевање, исхрана, традиционалне светковине, игре, забаве...). Ликови из наших народних песама, приповедака и бајки – повезаност догађаја из прошлости са местом и временом догађања. Знаменити људи нашег краја (просветитељи, песници, писци, сликари, научници...).

		Специфичне промене материјала под топлотним и механичким утицајима (метал, пластелин, вода, пластика различите тврдоће, дрво, восак, алкохол, крзно...). Електрична проводљивост воде, водених раствора и ваздуха (провера помоћу струјног кола са батеријом и малом сијалицом). Ваздух – топлотни изолатор. Магнетна својства материјала (природни магнети, могућност намагнетисавања тела и особине које тада испољавају). Својства материјала одређују њихову употребу. Значај и неопходност рециклирања материјала и рационалне потрошње производа од стакла, пластике, метала. Становништво нашег краја (сличности, разлике, суживот). Дечија права, правила група (познавање, уважавање и живљење у складу са њима). Производне и непроизводне делатности људи и њихова међузависност. Село и град, сличности и разлике (загађеност...), њихова повезаност, зависност и међуусловљеност. Саобраћајнице у окружењу (понашање на саобраћајницама: прелазак преко улице, пута, кретање дуж пута, истрчавање на коловоз, коришћење јавног превоза, вожња бициклом, игра поред саобраћајница; именовање и препознавање на географској карти). Међусобни утицаји човека и окружења (начин на који човек мења окружење), утицај на здравље и живот кроз правила понашања која доприносе одрживом развоју.

Кључни појмови садржаја: крај, човек, животне заједнице, оријентација у времену и простору, прошлост краја, кретање, материјали

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА

Програм предмета Природа и друштво задржао је постојећи оквир, план наставе и учења од два часа недељно, односно 72 часа годишње и досадашњи завичајни принцип. Принцип животне близине, тзв. завичајни принцип, одређује просторну и временску блискост природних и друштвених појава и процеса, и као такав представља једну од суштинских одлика овог предмета. У првом разреду се креће од просторно и временски најближих феномена за ученика, док се у старијим разредима просторни и временски оквир постепено шири. Конкретно, оквир унутар ког се остварују предметни исходи у првом разреду чине садржаји из најближег и непосредног окружења ученика – дома, школе, насеља/дела насеља у коме ученик живи, у II разреду просторни оквир се проширује на

Насеље са околином, у трећем III разреду на Крај у коме ученици живе², а завршиће се у IV разреду државом Србијом. Принцип животне близине овом програму обезбеђује високу осетљивост на контекст у коме ученици живе, односно отвореност за садржаје из учениковог окружења и флексибилност за уважавање карактеристика и одлика најразличитијих средина у којима деца из Србије живе. У том смислу предмет Природа и друштво подразумева отвореност и за садржаје од значаја за националне мањине у складу са простором проучавања природних и друштвених појава у трећем разреду – крај у коме ученици живе. Поред тога, код свих ученика треба развијати осећај богатства у различитостима међу припадницима различитих националности указивањем на постојање људи који славе другачије празнике, имају различите обичаје, културу становања, исхрану, облачење и сл. Уважавање окружења у којем ученици живе директно је у вези са уважавањем искустава и знања ученика. Ученици у процес наставе и учења улазе са идејама и представама о свету, себи и свему другом што их окружује. Изградили су их личним ангажовањем у свакодневним активностима, како у школи, тако и ван школе у другим образовним, културним и свакодневним животним активностима – учењем, читањем, писањем, играњем, слушањем, посматрањем, размишљањем, разговарањем, итд.

Зато је веома важно да полазне тачке у развоју научних идеја о природним и друштвеним појавама и процесима буду управо идеје и искуства са којима ученици долазе у школу и улазе у процес учења. Кроз разноврсне активности којима се уважава средина у којој ученици живе и њихово свакодневно искуство из конкретне средине, ученицима се омогућава да доживе и разумеју разноликост и међусобну повезаност свих чинилаца који делују у њиховом природном и друштвеном окружењу. Истовремено се подстиче њихова радозналост за откривање појава и процеса у природној и друштвеној заједници.

Основна интенција наставе Природа и друштво усмерена је на развој интелектуалних, психофизичких, когнитивно-конативних и социјално-афективних сфера личности ученика, што се одражава у наведеном циљу за крај циклуса и датим предметним исходима. Предметни исходи Природе и друштва показују шта су ученици оспособљени да учине, предузму, изведу и обаве на крају разреда захваљујући знањима, ставовима и вештинама које су развили учењем овог предмета. Исходи се остварују у спрези садржаја, метода наставе и учења и активности ученика некад унутар једне теме, а најчешће кроз више тема. Зато границе међу темама проучавања треба схватити условно и флексибилно. Неки исходи су по својој природи међупредметни и оствариваће се кроз активности у оквиру више наставних предмета, као на пример исход: По завршетку разреда ученик ће бити у стању да презентује другима информације о прикупљеним подацима (писано, усмено, помоћу ленте времена, презентацијом и/или цртежом). Треба, такође, имати у виду да је редослед програмских тема и груписаних садржаја унутар тема урађен искључиво ради прегледности препоручених програмских садржаја и не препоручује се као редослед приликом креирања годишњих и оперативних планова, већ као помоћ наставнику да их креира. Иста препорука се односи и на уџбенике. Није пожељно да структура садржаја уџбеника буде основ за планирање наставе. Ученике треба оспособљавати да самостално истражују и анализирају природне и друштвене појаве и процесе.

У зависности од исхода који се жели остварити, учитељ треба да подстакне ученике на различите врсте активности које ангажују како поједина чула, тако и више чула истовремено. Синхронизација чулних утисака даје целовиту слику објеката, процеса, појава и њихову интеграцију у комплексну слику света, а уважава различитости у склоностима ученика при упознавању света и процесу учења. Ипак, учење се не завршава на чулним утисцима, већ се наставља уопштавањем ученог кроз

описивање, поређење, формулисање закључака итд. У наставном процесу се, дакле, полази од несистематизованих искуствених сазнања и иде се ка општим, научно заснованим, систематизованим знањима из области природе, друштва и културе. Активности ученика потребно је прилагодити предметним исходима, специфичностима изабраних садржаја и узрасту ученика. Постепено треба повећавати ниво захтева и самосталности ученика приликом упознавања природних и друштвених појава. Стварност (природна и друштвена) која нас окружује и из које произилази садржај овог програма, заснована је на повезаности различитих појава и процеса. Због тога садржаји Природе и друштва морају да буду одраз те целовитости и повезаности појава које се изучавају. Ради формирања елементарних појмова и постављања мреже за систем појмова, при избору и распореду програмске грађе примењен је спирално-узлазни модел, у складу са узрасним карактеристикама ученика. То значи да се иста тематика из разреда у разред проширује, продубљује и посматра са различитих аспеката. Изградња система у настави, последица је постојања система у стварности. Улога учитеља је да ствара прилике за учење, а не да наставне садржаје тумачи само као биолошке, географске, историјске и друге садржаје.

Поред тога, приступ настави и учењу треба да буде повезан и са логиком и методологијом научне дисциплине одакле произлази одређени садржај. Тако изучавање биолошких садржаја нужно треба да укључи посматрање и праћење биолошких феномена; изучавање садржаја хемије и физике – закључивање на основу спроведеног огледа или експеримента; изучавање прошлости – анализу историјских извора итд. Развијање система појмова подразумева континуиран рад учитеља на успостављању хоризонталне (унутар једног разреда) и вертикалне повезаности (између разреда) појмова унутар програма Природе и друштва. Важно је да се кад год је могуће приступи корелацији и интегрисаном приступу садржајима на међупредметном нивоу кроз наставне и ваннаставне облике рада и активности у школи и изван ње. Због природе садржаја предмета и датих исхода пожељно је активности организовати што чешће изван учионице, односно у ближе природном и друштвеном окружењу. За потребе овог предмета посебно су погодни: организоване посете, шетње, излети, настава у природи. Поред коришћења званично одобрених уџбеничких комплета, у остваривању програма за Природу и друштво препоручује се коришћење шире литературе и осталих извора информација: штампаних, аудио-визуелних и електронских медија. Посебно се препоручује коришћење аутентичних природних и друштвених извора, као најверодостојнијих показатеља стварности, појава и процеса у конкретном непосредном окружењу, као и дидактичких материјала који одражавају посебности датог окружења и краја у коме ученици живе. Учитељ остварује постављени циљ и исходе кроз наставу и остале организационе форме рада у школи, без додатног оптерећења родитеља и њиховог обавезног ангажовања у остваривању програма. Родитељи могу бити добровољно ангажовани као расположиви потенцијал локалне средине, у зависности од њихових знања, могућности и хтења.

I ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Планирање обухвата креирање годишњег и оперативних планова, као и развијање припрема за час/дан/седмицу. Годишњи план креира се у форми гантограма и садржи број часова по темама распоређених по месецима, а у складу са школским календаром, годишњим фондом часова, планираним фондом часова по темама. Полазећи од датих предметних исхода и препоручених садржаја од наставника се очекује да дати програм контекстуализује према потребама конкретног одељења имајући у виду карактеристике ученика, уџбенике и друге наставне материјале које ће користити, техничке услове, наставна средства и медије којима школа располаже као и друге ресурсе школе и локалне средине. Приликом планирања наставе и учења потребно је руководити

се: – индивидуалним разликама међу ученицима у погледу начина, темпа учења и брзине напредовања; – интегрисаним приступом у којем постоји хоризонтална и вертикална повезаност унутар истог предмета и различитих наставних предмета; – партиципативним и кооперативним активностима које омогућавају сарадњу; – превасходно активним и искуственим методама наставе и учења; – уважавањем свакодневног искуства и знања које је ученик изградио ван школе, повезивањем активности и садржаја учења са животним искуствима ученика и подстицањем примене наученог у свакодневном животу;

– неговањем радозналости, одржавањем и подстицањем интересовања за учење и континуирано сазнавање; – редовним и осмишљеним прикупљањем релевантних података о напредовању ученика, остваривању предметних исхода и постигнутом степену развоја компетенција ученика. Полазећи од датих исхода и садржаја наставник најпре, као и до сада, креира свој годишњи (глобални) план рада из кога касније развија своје оперативне планове. Како су исходи дефинисани за крај наставне године, наставник треба да их операционализује прво у оперативним плановима, а потом и на нивоу конкретне наставне јединице.

II ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Однос циља, исхода, препоручених програмских садржаја, метода наставе и учења и активности ученика При остваривању циља и предметних исхода Природе и друштва мора се имати у виду да су садржаји, методе наставе и учења и активности ученика неодвојиви у наставном процесу. Концепт наставе засноване на процесу и исходима учења подразумева наставу чији превасходни циљ није преношење предметних садржаја, већ изградња и развој знања као основе на којој се развијају разноврсна умења. У том смислу, програм наставе и учења нуди садржински оквир, а учитељ има слободу да уместо њих изабере и неке друге садржаје уколико сматра да су ти садржаји примеренији средини у којој ученици живе, узрасним и развојним карактеристикама ученика и њиховим интересовањима. Суштина је у томе да садржаји буду у функцији остваривања исхода, а не сами себи циљ. Учитељ има значајан простор за слободу избора и повезивање садржаја, метода наставе и учења и активности ученика како би водио ученике ка остваривању датог исхода. Већина предметних исхода постиже се кроз непосредну истраживачку активност ученика уз континуирану подршку и подстицај од стране учитеља. Пожељне су активности које омогућавају интеракцију са физичком и социјалном средином, јер доприносе спознавању света који окружује ученике, тако што се откривају односи и упознају својства и карактеристике предмета, бића, појава и процеса и стичу се социјалне вештине. Најефикасније методе учења јесу оне методе које ученика стављају у адекватну активну позицију у процесу развијања знања. Потребно је стварање ситуација учења у којима ће доћи до изражаја различите активности ученика које омогућују различите начине учења. Значајне активности ученика у оквиру предмета Природа и друштво су: – Посматрање са усмереном и концентрисаном пажњом ради јасног запажања и уочавања света у окружењу (уочавање видљивих карактеристика); – Илустровање појава и процеса из свакодневног живота – навођење, показивање, објашњавање примера из природног и друштвеног окружења; – Описивање – вербално или ликовно изражавање спољашњих и унутрашњих запажања; – Процењивање – самостално одмеравање; – Груписање – уочавање сличности и различитости ради класификовања; – Праћење – континуирано посматрање ради запажања промена; – Бележење – записивање графичко, симболичко, електронско бележење опажања; – Практиковање – у настави, свакодневном животу и спонтаној игри и раду;

– Експериментисање – намерно модификоване активности, огледи које изводи сам ученик; – Истраживање – испитивање својстава и особина, веза и узрочно-последичних односа; – Сакупљање – прављење колекција, збирки, албума из природног и друштвеног окружења; – Стварање – креативна продукција; – Играње – дидактичке, едукативне и спонтане игре; – Активности у оквиру мини-пројекта – осмишљавање и реализација. Ради прегледности препоручени садржаји су дати у темама. Потребно је приликом тумачења исхода учења и препоручених садржаја у трећем разреду стално имати у виду да се садржаји и одговарајући примери истражују и проналазе у оквиру краја у коме ученици живе. Крај, простор проучавања природних и друштвених појава и процеса, је територијална целина која се поклапа са границом општине. Општински центар је насеље у коме становници свих осталих насеља унутар граница општине остварују своје животне потребе као што су здравство, образовање, трговина, саобраћај, финансије, запослење, забава, итд. Унутар краја постоје природни, друштвени, економски, културни и историјски садржаји који су утицали на успостављање односа и веза између њега и његових житеља. На основу територијалног обухвата краја можемо закључити да је задовољен и принцип упознавања простора од ближег (познатог) ка даљем (мање познатом) простору. Традиционално до сада се за овај територијални ниво користио појам завичај. Проблем употребе појма завичаја произилази из непостојања јасних просторних и временских критеријума за његово издвајање. Најопштије, завичај се одређује као „место са ближом околином где се неко родио и где је одрастао”. Из тога даље произилази да је завичај више субјективна категорија која почива на емоцијама.

Тема Природа, човек, друштво бави се узајамним дејством природних и друштвених фактора у окружењу. У том смислу креће се од облика рељефа и површинских вода у крају. Ови појмови су познати ученицима из претходних разреда, али се сада изучавају у ширем простору, уз додавање нових сегмената који се односе на елементе узвишења (подножје, стране, обронци, врх) и одређивање десне и леве обале текућих вода у циљу оријентације у простору.

Кроз исходе учења и препоручене садржаје јасно је видљива потреба разматрања утицаја географских фактора на начин живота људи (људи су се насељавали тамо где су имали повољне географске услове, плодно земљиште и воду, правили су утврђења на узвишењима и сл.). Специфичност краја чине и групе људи који у њему живе (становници и народи краја). У том смислу наставља се разматрање дуализма права и обавеза, али сада становника краја, уз упознавање обичаја других народа у крају, а све у циљу хармоничног суживота. Разматрања започета у другом разреду кроз типологију насеља (село, град), сада се настављају разматрањем повезаности села и града, њихове зависности и међуусловљености кроз различите послове којима се баве становници у насељима краја. Ово представља и основу за прво груписање сличних послова (којима се задовољавају животне потребе људи у крају) у делатности (пољопривреда, образовање, здравство и сл.).

У контексту поменутих делатности уводи се и појам сабраћаја и његове улоге у превозу путника и терета, односно преносу информација. И даље се ради на оспособљавање ученика за безбедно учешће у саобраћају (на саобраћајницама у крају). Садржаји о својствима воде проширују се на различита агрегатна стања ове течности, као и на упознавање ученика са процесом који обједињује сва три стања воде – кружењем воде у природи.

Разматрају се и промене које настају при загревању и хлађењу још једног елемента неживе природе – ваздуха. У том смислу, путем једноставних практичних активности ученици уочавају да се ваздух на

топлоти шири, а на хладноћи сабија (промена запремине), што у природи доводи до кретања ваздуха, односно ветра.

Услови за живот (сунце, вода, ваздух и земљиште) сада се уводе у новом контексту, као специфични услови за живот у животним заједницама (копненим и воденим).

Уводи се појам ланац исхране као основни однос међу живим бићима у животним заједницама, ослањајући се на сазнања из другог разреда о подели животиња према начину исхране.

Посебну пажњу треба дати животним заједницама специфичним за крај у коме ученици живе, као и њиховој заштити. Садржаји о човеку, односно о људском телу сада се односе на уобичајене заразне болести деце (грип, заразна жутица, варичеле) које се лако шире у колективу, као и болести које преносе животиње (крпељи, вашке).

Акценат је на упознавању ученика са основним мерама заштите против ових болести и одговорном односу према сопственом здрављу и здрављу људи из окружења (на пример, не треба долазити у школу уколико смо болесни ради сопственог здравља и очувања здравља осталих ученика и запослених у школи).

Тема Оријентација у простору и времену односи се на оспособљавање ученика за оријентацију у простору и надовезује са на начине оријентисања из прва два разреда (оријентација у насељу помоћу карактеристичних објеката и адресе).

У трећем разреду уводи се оријентација помоћу главних страна света. Акценат је на оспособљавању ученика да одреде стране света помоћу компаса, Сунца и оријентира из природе/окружења (маховине, годови на пању, цркве и сл.) у складу са оним што је доступно у окружењу у коме ученик живи.

Препоручљиво је да ученици спознају простор непосредним посматрањем, шетњом по насељу и околини или кретањем превозним средствима, односно да се ови исходи учења и настави садржаји реализују у ванучиоичком окружењу. У трећем разреду започиње процес картографског описмењавања. Оспособљавање ученика да разумеју информације приказане на географској карти засновано је на три изазова које је потребно превазићи: – однос величине простора на карти у односу на величину реалног простора – на географској карти приказ реалног простора је вишеструко умањен; – перспектива из које су приказани објекти на географској карти („птичија перспектива“); – овладавање новим „језиком“ кроз разумевање значења боја и симбола помоћу којих су приказани реални географски објекти на карти.

Да би лакше разумели како се објекти приказују на карти, препоручљиво је помоћу једноставних активности показати шта је умањено приказивање објеката и приказивање из „птичије“ перспективе. Потреба за умањењем површина које се преносе на папир је блиска ученицима, јер на цртежима на којима приказују, на пример, природу у јесен умањују природне величине (бића, предмете...) до величине формата папира. У том смислу, а у складу и са оним што се ради на Математици, учитељ може планирати умањено приказивање предмета правилних облика из непосредног окружења ученика у размери 1:10 (на пример, школска клупа је димензија 120X60 cm, када је умањимо 10 пута, ученици у свескама цртају правоугаоник димензија 12X6 cm). На сличан начин, али на папиру већег формата може се представити план учионице. Препоручљиво је за ове активности изабрати такве предмете које ученици могу посматрати „одозго“ како би стекли увид, на пример, зашто школска клупа на умањеном приказу учионице има изглед правоугаоника, резач у

облику ваљка има изглед круга и сл. На сличан начин може се израдити макета насеља а затим је ученици могу посматрати (и фотографисати) из „птичије перспективе" како би уочили како из ваздуха изгледа то насеље, а затим се та фотографија може лако „превести" у скицу плана тог насеља.

Уколико постоје техничке могућности, за приказивање познатог окружења из различитих перспектива (реални, фотографски приказ, картографски приказ) може послужити апликација Google Maps. Прва карта са којом се ученици сусрећу је план насеља у коме они живе. Креће се од оспособљавања ученика да пронађу улицу или објект на плану насеља, опишу пут којим се може стићи од једне до друге тачке помоћу плана насеља, што ће у будућности довести до крајњег циља – оријентисања помоћу плана насеља тако да се дође од једне до друге локације у насељу. Након плана насеља, ученици су спремни да разумеју апстрактнији приказ (често потпуно непознатог) простора, односно општегеографску карту.

У трећем разреду креће се од посматрања краја у коме ученик живи на географској карти Србије. Дакле, полазиште је простор који је ученицима познат, па они могу да успоставе везу између опаженог окружења и његовог графичког приказа на географској карти. Оспособљавање ученика да разумеју географску карту подразумева сусрет ученика са трећим изазовом – значењем картографских боја (облици рељефа и површинске воде) и картографских знакова.

Није потребно оптерећивати ученике учењем напамет изгледа и значења картографских знакова, већ је препоручљиво користити легенду у функцији трагања за њиховим значењем. Методички приступ географској карти треба да се креће у правцу третирања карте као извора информација, а не да карта буде место на коме ученици само показују задате географске појмове. У том смислу се ученику може задати, на пример, да помоћу географске карте одреди положај свога краја у Србији у односу на главни град Републике Србије. Када ученик наводи шта све може да сазна о одређеном простору посматрајући географску карту тог простора и легенду која се на њој налази, треба га подстицати да у том приказу користе и знања о странама света.

Увођење временских одредница надовезује се на оне које су већ уведене у прва два разреда и проширује се новим одредницама – деценија и век. Као и у претходним разредима, нове временске јединице уводе се тако да се мањом (већ познатом) мерном јединицом објашњава већа (нова) мерна јединица. Ученике треба стављати у ситуацију да користе наведене временске одреднице (посебно годину, деценију и век) у свакодневним ситуацијама и приликом описивања догађаја из прошлости.

Тема Прошлост започиње у трећем разреду увођењем историјских извора као основних извора сазнања о прошлости. У том смислу, увођење поделе историјских извора (материјални, писани и усмени) није само себи циљ, већ указује на различите изворе информација о прошлим временима. Ученици упознају историјске изворе и истражују теме из породичне и прошлости краја за које су заинтересовани. Када је реч о породичној прошлости, продукт истраживања може да буде приказ породичног стабла, уз увођење значења појмова преци и потомци. У том смислу, ученик користећи породично стабло описује ближе чланове породице из „угла" предака и потомака (Мој деда је предак мог тате. Тата је дедин потомак. Ја сам татин, мамин, бабин, дедин потомак). Прошлост краја се истражује у односу на специфичности краја у коме ученици живе, на значајне догађаје за становнике тог краја (о којима често сведоче и споменици), и знамените људе који су рођени или живели у том крају. Истражују се ученицима блиске и релевантне теме из свакодневног живота (на

пример, занимања људи у крају, одевање, исхрана, дечије игре) уз стално поређење начина живота у прошлости и садашњости (као ученицима блиске и познате). Није потребно да се истраже сви наведени аспекти свакодневног живота него они за које су ученици највише заинтересовани и за које постоје доступни историјски извори примерени ученицима овог узраста. Податке прикупљене малим историјским истраживањима ученик може да представи на неки од начина које одабере (усмено, помоћу ленте времена, породичног стабла, презентације, постера...).

Тема Кретање представља сегмент о коме ученици имају богато искуство, а задатак наставника је да та несистематизована, искуствена знања буду структурирана и освешћена и да омогуће ученику боље спознавање света који их окружује. Ученици препознају и наводе примере за различите облике кретања тела према њиховој путањи – праволинијско и криволинијско. Истраживање утицаја јачине деловања на пређено растојање тела природно се реализује кроз практичну активност (експеримент). Утицај јачине деловања разматра се кроз удаљеност коју тела прелазе (као и у другом разреду), при чему је пожељно укључити не само процену растојања, већ и њено прецизно мерење уз коришћење мерних јединица за дужину које су уведене у математици у другом разреду. Уводи се и падање као специфичан начин кретања тела условљен дејством Земљине теже, чему се приступа феноменолошки, без улажења у детаљнија објашњења. Посебну пажњу потребно је обратити на испитивање утицаја облика тела на брзину падања практичним проверавањем брзине падања два тела који имају све исте карактеристике (материјал, маса), осим облика (на пример, згужван и исправљен папир). Још један аспект кретања представљају садржаји о светлости и звуку. Светлост се изучава из два аспекта: извори светлости (природни и вештачки) и сенка (облик и величина сенке). Ученици треба да разликују природне и вештачке изворе светлости, као и да путем практичне активности уоче повезаност промене величине и положаја сенке са променом положаја извора светлости (природног или вештачког). Такође, ученици се упознају са различитим изворима чијим покретањем (треперењем) настаје звук – треперење затегнуте жице, гласних жица; различити звуци у природи (звук инсеката, фијукање ветра и сл.). Звукови се истражују из два аспекта – информативног (на основу звука знамо од кога/чега потиче и оријентишемо се на основу те информације) и безбедносног (звуци који упозоравају, заштита од буке). Пожељно је организовати практичне активности (огледе) којима се доказује да се јачина звука мења са променом удаљености од извора звука, што је посебно важно из безбедносних разлога.

Исходи учења и садржаји који се односе на промене материјала фокусирани су на уочавање повратних (истезање, савијање, ширење/скупљање; испаравање, кондензовање, топљење/очвршћавање) и неповратних (сагоревање, рђање) промена материјала. Наведене промене не треба учити напамет већ подстаћи ученике да их уоче у свакодневном животу и/или помоћу огледа. Разликовање неповратних од повратних промена материјала своди се на настајање или ненастајање материјала који имају другачија својства након механичког или топлотног деловања. У прва два разреда једина течност која је изучавана била је вода. Сада се уводи први општији појам – течност. Приликом практичног истраживања користе се течности које су безбедне за ученика и лако доступне (вода, уље, детерџент за прање судова, мед, млеко, сок од лимуна). У овом смислу, у фокусу је уочавање сличности и разлика између воде и других течности (тече, променљивост облика; провидност, боја, густина). Посебно се истражује својство течности као растварача. Путем експеримента испитује се зависност брзине растварања од уситњености материјала, температуре течности и мешања. Ову активност најлакше је урадити на примеру воде. Топлотна проводљивост материјала представља нови аспект изучавања материјала. На примеру свакодневних активности и претходних искустава, ученици класификују и бирају материјале који по

тоplotној проводљивости највише одговарају одређеној употреби (металне шерпе за кување, дрвене клупе за седење у парку и сл). У овом смислу, разматра се и ваздух као тоplotни изолатор у природи и свакодневном животу (крзно и перје животиња; слојевито облачење, вунене рукавице, грађевински блокови, термос-боца).

Исходи учења и садржаји о материјалима завршавају се упознавањем ученика са значајем рециклаже, као и потребом разврставања отпада од пластике, стакла, папира и метала. У складу са овим, повезана је и проблематика рационалне потрошње материјала и предмета која подразумева подстицање ученика да дају предност употреби: производа који се вишеструко користе у односу на производе за једнократну употребу, као и рециклираних и производа који могу да се рециклирају. Проблематика одрживог развоја приметна је и кроз указивање на међусобне утицаје човека и окружења кад год је то могуће и актуелно у конкретним условима у којима се реализује настава. Пуно разумевање концепта одрживог развоја могуће је тек на каснијем узрасту ученика, али је потребно да се континуирано развија, и то не само на нивоу знања, већ првенствено на нивоу развијања вредности, ставова и навика. На тај начин се утиче на развој ставова важних за опстанак и будућност. Приликом изучавања природних и друштвених феномена нужно је и даље примењивати истраживачки приступ и оспособљавати ученике за различите начине прикупљања података о окружењу, њихову анализу, сврставање у групе и категорије по различитим карактеристикама, вођење белешки и закључивање. Учествовање у једноставним огледима/експериментима који се реализују на основу упутства – индивидуално, у пару или групи, усложњава се кроз повезивање резултата огледа/експеримента са објашњењем или закључком. Значајно је радити на оспособљавању ученика да јасно презентује резултате својих истраживања на начин који је примерен проблему који се истражује и интересовању ученика (писано, усмено, помоћу ленте времена, Power Point презентацијом и/или цртежом и др).

III ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Праћење напредовања и оцењивање постигнућа ученика само је део праћења и вредновања образовно-васпитне праксе. Резултате целокупног праћења и вредновања наставник узима као основу за планирање наредних корака у раду са ученицима и развијању своје образовно-васпитне праксе. Праћење напредовања и оцењивање постигнућа ученика је формативно и сумативно и реализује се у складу са Правилником о оцењивању ученика у основном образовању и васпитању. Потребно је да наставник континуирано и на примерен начин указује ученику на квалитет његовог постигнућа тако што ће повратна информација бити прилагођена, довољно јасна и информативна како би имала улогу подстицајне повратне информације. Свака активност је добра прилика за процену напредовања и давање повратне информације, а ученике треба оспособљавати и охрабривати да процењују сопствени напредак у остваривању исхода предмета, као и напредак других ученика.

ЛИКОВНА КУЛТУРА

Циљ учења Ликовне културе је да се ученик, развијајући стваралачко мишљење и естетичке критеријуме кроз практични рад, оспособљава за комуникацију и да изграђује позитиван однос према култури и уметничком наслеђу свог и других народа.

ИСХОДИ	ОБЛАСТ/ТЕМА	САДРЖАЈИ
По завршетку разреда ученик ће бити у стању да:		

– поштује инструкције за припремање, коришћење, одржавање и одлагањематеријала и прибора; – повеже уметничко занимање и уметнички занат са одговарајућим продуктом; – преобликује, самостално или у сарадњи са другима, амбалажу и предмете за рециклажу мењајући им употребну функцију; – изрази своје доживљаје, емоције, имагинацију и запажања одабраним материјалом, прибором и техникама; – користи одабране податке и информације као подстицај за стваралачки рад; – протумачи једноставне визуелне информације и поруке из свакодневног живота; – укаже на сличности и разлике које опажа у	МАТЕРИЈАЛИ СПОРАЗУМЕВАЊЕ КОМПОЗИЦИЈА ПРОСТОР	Својства материјала. Својства материјала за ликовноо бликовање –тврдоћа, еластичност, растворљивост или постојаност (промене у токусушења, у контакту са светлошћу, у контакту са различитим супстанцама и подлогама...), материјали који могу да се користе као алатке (пера, крзно, длака, лишће, дрвца...). Изглед материјала – основне и изведене боје, природне и створене текстуре. Технике.Однос материјала, ликовне технике и идеје. Производи уметничкихз аната (накит, уметничке лутке, шешири, таписерије, ћилими, осликани текстил, собне светиљке и сенила, грнчарија, дуборез, гравуре...). Значај рециклирања, уметничка рециклажа. Говор тела. Поглед, израз лица, држање тела, гест и кретање, однос вербалне и невербалне комуникације. Тумачење визуелних информација. Визуелне карактеристике биљака и животиња, знаци, симболи, униформе, заставе, ношње... Пејзаж, портрет, аутопортрет. Слика, текст, звук. Кратки анимирани уметничким делима и традицији различитих народа Композиција. Дводимензионалне и тродимензионалне композиције, организација композиције, равнотежа. Орнамент. Традиционална и савремена употреба орнамената, симетрија. Облици у простору.Непокретни објекти у отвореном и затвореном простору (споменици, уметничка дела, експонати...). Композиција у простору – поставка изложбе, уређење просторије, уређење школе, уређење околине у локалној заједници... Оптичке илузије на дводимензионалној подлози, специјални ефекти на сцени, у филмовима, игрицама...

		Кретање. Покрет и кретање у природи, окружењу и уметничким делима.

Кључни појмови садржаја: простор, облик, линија, боја, текстура.

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА

Ученици се развијају и уче кроз разноврсне активности и задатке који подстичу радозналост и задовољство у истраживању, експериментисању, размишљању, повезивању, изражавању, стварању, дружењу и сарадњи. Кључни појмови су међусобно чврсто повезани и чине конструкцију, основу за развијање програма. Централни појам је простор, јер се све што видимо и доживљавамо налази у простору. Из овог појма су изведени остали кључни појмови. У првом разреду их има три: простор – облик, линија; у другом разреду четири: простор – облик, линија, боја; у трећем пет: простор – облик, линија, боја, текстура и од четвртог шест: простор – облик, линија, боја, текстура, светлина. Централни појам, простор, указује на то да програм није усмерен на ускостручне садржаје, већ на свет у коме ученик живи и одраста и који треба свесно да опажа, доживљава и истражује из различитих углова. Сви садржаји везани за визуелну уметност (укључујући и уметничка остварења из ближе и даље прошлости) у блиској су вези са савременим светом и ученици треба постепено да истражују и откривају те везе.

I ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

У првој колони табеле дати су исходи који се достижу до краја школске године. Исходи воде ка постепеном развијању компетенција. Достижни су за сваког ученика, у мањој или већој мери. Наставник у току године прати, процењује и подстиче развијање индивидуалних потенцијала сваког ученика. У другој колони табеле предложени су називи целина, а у трећој појмови, подпојмови и теме за разговор и истраживање. Нови модел наставе и учења није фокусиран на садржаје. Наставник има слободу да осмисли називе, број и редослед наставних тема и наставних јединица, а у складу са дидактичким принципима и условима у школи. Настава се не планира према структури уџбеника, јер ученици не уче лекције по реду, већ истражују уџбеник како би развијали међупредметне компетенције – у зависности од задатка/теме траже одговарајуће визуелне и/или текстуалне податке и информације, повезују их, пореде, стављају у нови контекст, користе их као подстицај за стварање... У настави треба да доминирају проблемски задаци који циљају више исхода и међупредметних компетенција. Задаци и активности треба да буду разноврсни и да омогуће сваком ученику да се развија у складу са својим интересовањима, искуством, потребама и потенцијалима. Осим стваралачког рада значајан је и разговор. Наставник планира питања која подстичу ученике на размишљање и на развијање креативних идеја (модел подстицајних питања се може видети у програму за други разред).

II ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

МАТЕРИЈАЛИ Материјали, прибор, технике и савремена технологија су средства која се користе у процесу визуелног описмењавања. Наставник кратко објашњава и показује како се припремају, користе, чисте, одлажу или преносе и пружа друге неопходне информације. Одабрани садржаји ове целине интегришу се са садржајима других целина.

Својства материјала Ученици треба да добију само кључне информације о својствима материјала које користе. Ако користе употребљену амбалажу, материјале или објекте које су пронашли у природи потребно је да их, уз помоћ укућана, припреме пре доношења на час (прање, термичка обрада, дезинфиковање асепсолом, алкохолом... у зависности од материјала). У току године самостално припремају лепак или масу за обликовање од материјала који се користе у домаћинству (кукурузно брашно, кукурузни штирак, сода бикарбона, сирће, млеко, со, шећер...). Водене боје могу да направе од истрошених фломастера. Рецепти се могу пронаћи на интернету, наставник бира оне који одговарају узрасту ученика. Важно је и да сви ученици до краја првог циклуса развију навику да заједно распремају и чисте простор по завршетку рада. Имајући у виду да се технологија материјала развија великом брзином, наставник може да информише ученике о неким иновативним материјалима које користе дизајнери одеће, амбалаже, намештаја... На пример, материјал који се прави од папира и пластике (Partic), материјал који се прави од рециклиране одеће (варијанта материјала Karta-Pack)... Тродимензионално (3D) штампање и паметни материјали могу да се помену у следећем разреду. Подела боја на основне (примарне) и изведене (секундарне) односи се на пигментне боје за сликање. Ученици треба да знају да мешањем две основне боје у односу 1:1 неће увек добити тон који су очекивали, јер се материјал различитих произвођача разликује. Било би добро да истражују мешање боја тако што ће размењивати прибор/материјал. Није потребно да меморишу називе боја, јер школске боје или немају називе или се називи разликују од једног до другог произвођача. Међутим, када почну да користе белу боју наставник треба да их мотивише да експериментишу. На пример, може да пита: „Како бисте описали ове две боје?“, показујући цинобер и кармин црвену. Затим, да тражи да помешају обе боје са белом и упореде тонове које су добили. Даље ученици сами истражују. Боје трећег реда (терцијерне) се објашњавају у четвртом разреду. Примарне и секундарне боје се повезују са природним и вештачким облицима, емоцијама, утисцима, простором... Наставник објашњава текстуру на најједноставнији начин (изглед површине материјала), иако објашњење неће бити потпуно. Важније је да се ученици не збуне и да искуствено истражују текстуру. Истражује се стварна (физичка) текстура материјала, која има изражене тактилне квалитете, а наставник планира више разноврсних задатака. На пример, ученици могу да компонују лепећи на картон лишће, комадиће чипке, текстил, канап, рафију..., да обложе рад алуминијумском фолијом за домаћинство, пажљиво трљајући тупим врхом оловке или прстима. Уколико немају фолију, могу да премажу рад белом бојом како би се фокусирали само на текстуру. Када вајају у меком материјалу треба да креирају текстуре плански (глачањем, урезивањем, утискивањем...). Наставник указује на то да понекад физичка текстура највише утиче на утисак о делу, нарочито када је реч о скулптури и дизајну ентеријера (показати примере). Визуелна текстура се још увек не објашњава, али се истражује искуствено – ученици могу да цртају текстуре разноврсним линијама, да осликају папир (разливањем боје, прскањем, дувањем кроз сламчицу...), да користе технике колаж, фротаж, гратаж, суминагаши или ебру.

Технике На основу сопствене процене наставник у трећем или четвртом разреду објашњава да су акварел боја и папир материјали за ликовно обликовање, а акварел техника начин на који се тај материјал обликује. Ученици могу да испробају сликање акварел бојом на сувом папиру и сликање на влажном папиру. Уобичајено уче гваш технике (влажни нанос, полусуви нанос, испирање, гребање...) пре него што почну да користе темпере, али то није правило. У штампање графика се уводе прављењем импровизованих матрица. Најједноставнија се припрема на употребљеној стиропор (полистирен) тацни за паковање хране. На полеђини тацне цртеж се лако урезује фломастерима, а боја се наноси широком четком или комадићем чврстог картона. Осим оловкама и четкицама било би добро да цртају и импровизованим прибором (згужваним

папиром/кесом/фолијом, гранчицама, боровим иглицама...), јер то помаже да „ослободе руку“ и да боље организују композицију. Скулптуре могу да обликују од папира, картона, лако савитљиве жице, тканине, комбиновањем разноврсних материјала... Затим, од меких материјала: глинамола, школске глине, полимерне глине која се не пече („FIMO AIR“), „магичне глине“ (пенаста глина са гранулама стиропора, кинетичка глина, „Mad Matt“...) или масе коју су сами направили. Треба имати у виду следеће. Неке масе се споро суше, па је тешко пренети рад од школе до куће без оштећења. Боље је да не користе пластелин, јер има врста које се уопште не суше, као и миришљавих које садрже алергене. Неке масе не прљају руке и радну површину. Скулптуре се обликују белом масом или масом у боји природних материјала, а која може и да се „патинира“ бојом. Наставник може да покаже и корисне технике које нису кључне за достизање исхода. На пример, може да демонстрира како се од мараме или комада платна обликује торба/завезљај савијањем и везивањем („фурошики“ техника), како се од омота за бомбоне обликују торбе, футроле..., како се плете прстима, како се обликују корпе од папира, како се савијају оригами фигуре, како се пакују поклони, како се савијају украсне машне, како се праве лампиони, како се праве/декоришу сенила... Ученици могу да вежбају те технике и код куће, али је важно да на часу осмисле или договоре намену тих радова (украс за собу, украс за учионицу/школу, лични предмет, поклон за некога, радови за школски продајни сајам...). Ученици упознају неколико уметничких заната које наставник бира у складу са темама и задацима које је планирао, локалном традицијом или интересовањима ученика. Одабрани садржаји се интегришу са одговарајућим садржајима овог и других програма. Учење може да се реализује у одабраном етнографском музеју. Уколико наставник планира радионицу или пројекат који укључује прављење уметничких рукотворина у школи препорука је да се користи материјал за рециклажу. Уметничка рециклажа је важна тема. Наставник може да покаже примере уметничких пројеката у нашој земљи, као што су: „Убацати лименку доврши скулптуру“, скулптура „Ђубровиште са Великог ратног острва“ (Београд), „Еко-мрав“ (Суботица), „Птица робот“ (Бор, Београд)... и примере уметничких дела направљених од предмета за рециклажу (на пример, унети у претраживач називе уметничких група: „FigJamStudio“, „Skeleton Sea“ или „Guerra de la Paz“ и имена уметника: Aurora Robson, Subodh Gupta, Mo'attaf Makhoul или Sean E. Avery). Школе које имају средстава и планирају набавку дигиталне технологије треба да имају у виду и ону која одговара настави Ликовне културе. На пример, мултимедијална лабораторија „iTheatre“ произвођача „Edutech“ погодна је за интегрисану наставу Српског језика и Ликовне културе у првом циклусу. Дигиталне табле за цртање произвођача „Wacom“, као и ајпед таблети (iPadPro) подржавају стваралачки рад. Интерактивна школска табла „SMART Board“ са пројектором (на пример, серија 7000) има вишеструку намену (проучавање ликовног језика, компоновање, лоцирање уметничких дела...). У школама које имају савремену опрему и средства, ученици треба да уче о заштити здравља и правилној употреби уређаја, као и о значају сарадње са школама које немају такве услове. У школама које не могу да набаве одговарајућу опрему и средства, ученици могу да користе помагала која се једноставно праве. На пример, када се настава одржава у учионицама опште намене које немају одговарајуће столове ученици могу да направе од картона стони „штафелај“ (унети у претраживач: „DIY cardboard easel“). „Светлосне столове“ као што је, на пример, APH Light Box наставници могу да направе у сарадњи са родитељима (унети у претраживач: „DIY lighttabletutorials“). Све одабране садржаје је потребно повезати са причом о томе како се развијају креативне идеје, односно шта све може подстаћи (мотивисати) визуелне уметнике (и ученике) да стварају. Како би се освестио процес развијања идеја, наставник може да зада ученицима једноставну вежбу – да три пута преобликују исти троугао тако да креирају три различита сложена облика из маште. Вежба може да се понови са другим обликом, мрљом или шаром. Ученици треба

да знају и то да савремена технологија утиче на начин изражавања визуелних уметника. Наставник може да покаже један очигледан пример (унети у претраживач име графичког дизајнера: Canion Shijirbat или Шижирбат – финал).

СПОРАЗУМЕВАЊЕ Циљ учења предложених садржаја је оспособљавање ученика за правилну, учтиву, добронамерну, ефектну и ефикасну комуникацију.

Говор тела

Предложене вежбе су фокусиране на невербално изражавање мимиком и телом. Наставник објашњава да се и без говора, лицем и телом, може пренети порука, испричати прича или насликати слика. Као пример може да послужи инсерт наступа мађарске трупе „Attraction“ (унети у претраживач: Attraction Shadow Theatre Group). Уколико ученици до трећег разреда нису вежбали пантомиму треба да почну од читања израза лица и изражавања емоција. Затим, да тумаче и изражавају поруке које шаљемо неким општепознатим (у нашој култури) гестом или држањем тела (стани, крени, приђи, слажем се, нећу, извини и сл.) и неке једноставне радње (чисти метлом, свира...). Ученици који су то већ радили вежбају невербално исказивање неке ситуације (на пример, сусрет два пријатеља, пробирљиви купац и сл.). Важно је да сви ученици буду укључени да би се ослободили треме и несметано развијали креативност, заједништво и међусобно уважавање. Ако је потребно, ученици могу да погледају и неки смешан снимак (на пример, унети у претраживач: Mr.Bean's Holiday Dance Scene). Наставник повезује одабране вежбе са одговарајућим садржајима овог и других програма (имајући у виду да се програмски циљеви и методика разликују). На пример, може да формира тимове и подели задужења – док неки чланови тима глуме или рецитију, други их прате покретима, мимиком или „специјалним ефектима“ (осветљавају глумце, померају делове сценографије, формирају облик рукама или телима, производе звучне ефекте...).

Тумачење визуелних информација Тумачење визуелних информација је континуирана активност која се не планира као посебан час, већ као део задатака. Предложени садржаји се односе на тумачење слика независно од додатних информација као што су звук, текст и др. Сваки пут када ученицима покаже неку слику, наставник поставља питање: „Шта ово значи?“, како би се навикли да размишљају о садржају. Наставник прво указује на то да неки облици, боје, шаре и текстура у природи саопштавају неку поруку (показати примере). На пример, тамно сиви облаци најављују кишу, тамнија и храпавија кора дрвета указује на север, рогови јелена супарнику указују на његову снагу, када се осећа угрожено једна врста гусенице (*Heimeroplanes triptolemus*) заузима положај у коме личи на отровну змију. Нека бића комуницирају само визуелно. На пример, карипска гребенска лигња (*Sepioteuthis sepioidea*) „разговара“ тако што мења боје и шаре. Визуелни знаци у природи омогућавају живим бићима да преживе. Визуелни језик који користе људи је најсложенији – слике користимо и да бисмо нешто продали, забавили друге, изазвали одређене емоције, помогли угроженима, навели друге да размишљају о важним темама... Наставник показује познате знаке које ученици виђају у окружењу, а затим и оне који се често виђају на амбалажама и производима и разговара са ученицима о томе зашто је важно да разумеју те слике. Затим се разговора о сложенијим знацима и симболима (заставе, грбови, амблеми). Садржаји из хералдике се усклађују са узрастом ученика. На пример, наставник може да покаже заставе из целог света и да тражи од ученика да процене (без пребројавања) која боја се највише користи на заставама, затим, која комбинација боја се најчешће користи, које заставе су сличне, које заставе су сличне нашој, које заставе се битно разликују од осталих... Потребно је да размишљају и о томе како се споразумевамо одећом. Ко и зашто носи униформу, ко дизајнира униформе? Затим, шта је народна ношња, у којим

приликама се некада носила, да ли се још увек носи и када, како изгледају ношње њиховог краја... Наставник одређује количину информација о ношњама у зависности од броја етничких група у општини (део може да се планира за следећи разред). Уметничка дела се и даље користе као мотивација за стваралачки рад, али су појачани захтеви који се односе на доживљај и тумачење садржаја. На пример, наставник може да покаже репродукцију слике „Шетња. Дама са сунцобраном“ Клода Монеа, да пита ученике шта је приказано, шта мисле да се дешавало пре тренутка који је приказан, а шта после, ученици могу да напишу или да насликају причу према овом делу (или неком другом). Наставник показује неколико значајних дела српске уметности, бирајући она чији садржај је усклађен са сазнајним способностима и предзнањима ученика. Листа музеја се може наћи на адреси: <http://muzejirade.com>.

Слика, текст, звук Предложени садржаји омогућавају медијско описмењавање. Препорука је да се почне од мултимедијалних садржаја, који су сложенији, али су ближи искуству ученика. Наставник може да укаже на то да рекламе на телевизији и на интернету, билборди, брендирана аутобуска стајалишта, кратки анимирани филмови... најчешће нису намењени деци или нису увек добронамерни. Међутим, превише разговора о негативним странама савремене медијске културе може бити контрапродуктивно или без икаквог ефекта, па је боље да се фокус помери на позитивне аспекте. На пример, наставник може да прикаже снимак „Waka Waka“, флешмоб који се одржао у Холандији с циљем да се прикупи помоћ за Кенију. Затим, да тражи од ученика да се распитају коме је најпотребнија помоћ у њиховој општини, у каквој акцији би могли да учествују да би помогли... Већина квалитетних кратких анимираних филмова не одговара узрасту ученика, али поједини могу послужити као увод у васпитне теме (на пример, Пиксаров „For The Birds“ или серија „Minuscule“ или „Tuurngait“, дипломски рад студената из Арла). Када је реч о маркетингу, као пример могу да послуже рекламе „The Power Of Teamwork“, белгијске компаније „Линија“ (De Lijn), билборд који рекламира млеко произвођача „Anando“ (у Индији), а у нашој земљи билборд који рекламира Манчмелоу, агенције „Ovation BBDO“. Савремени билборди и рекламни панои могу да буду и корисни свим грађанима. У нашој земљи је развијен систем паметних клупа и аутобуских стајалишта која се напајају соларном енергијом и имају више функција („PETROSOLAR“), а тим научника из Перуа развија билборде који пречишћавају ваздух у градовима. Ученици треба да разговарају о порукама, оригиналности и доживљају приказаних примера. Наставник указује на то да визуелни уметници креирају мултимедијалне садржаје тимски. Није предвиђено да ученици уче о фазама продукције у првом циклусу, важније је да развијају креативност тако што ће се трудити да дизајнирају карактере (осмисле изглед и особине јунака). Најлакше је да нацртају јунака у боји (јунак може да буде фантастично биће, човек, животиња, биљка, предмет...). Наставник може да помогне питањима: Како се зове? Како се креће? Шта је на твом јунаку посебно, по чему се истиче? Да ли је добар или лош? Шта воли да једе? (ученици записују најважније особине на маргини поред цртежа). Јунак се затим смешта у неку причу или рекламу. Плакат је мање сложена форма оглашавања и ученици могу да га раде више пута у току године, уколико постоји потреба. Основна карактеристика плаката је да садржи саопштење за јавност на већем формату папира, а школски плакати могу да садрже само интерна обавештења (на пример, обавештење о школској забави), образовне садржаје (на пример, азбуку/абecedу) или васпитне (на пример, правила понашања). Наставник и ученици се договарају шта ће саопштити, да ли ће плакат садржати само текст или текст и слику, да ли ће се реализовати као одељенски рад (један плакат) или рад више тимова (више плаката), која техника/технике ће се користити и на ком формату (уобичајени формат за школу је 100x70cm, али то није правило). Ученицима не треба постављати превише захтева везаних за ликовно-графичко обликовање плаката (захтеви ће се постепено повећавати у старијим разредима). Лепо писање се примењује на часу када

се раде плакати, честитке, позивнице... Сви ученици могу да дизајнирају слова свог имена, било којом техником. Заинтересовани ученици могу да вежбају код куће калиграфско писање једног или неколико слова договореног словолика (фонта), на формату А4, А5 или А6, користећи фломастере широког равног врха.

КОМПОЗИЦИЈА

Композиција Ученици треба да знају да је ликовна композиција целина коју је створио уметник и да се делови композиције називају ликовни елементи (ученици су упознати са обликом, линијом, бојом и текстуром). Уколико сами затраже додатна објашњења, наставник пружа најједноставнија. На пример, текстура листа није ликовни елемент, јер лист није створио уметник, већ природа. Али, ако осушени лист залепимо на ликовни рад, његова текстура ће постати део композиције (ликовни елемент). Наставник не објашњава врсте композиција и принципе компоновања, али разговара са ученицима о уметничким делима и ученичким радовима (који елементи су слични, а који потпуно различити, шта се највише истиче, шта се понавља...). Током године прати како ученик напредује, да ли увек распоређује елементе на исти начин, да ли црта мање фигуре и оставља превише празног простора на папиру, да ли су фигуре у предњем и задњем плану истих димензија... Наставник не исправља ученике и не објашњава однос простора и композиције, перспективу, скраћења, димензије и планове, већ прилагођава задатке и активности како би подстакao напредовање свих ученика. На пример, може да зада ученицима да заједно или у тимовима цртају на већем формату папира или кредама у боји у школском дворишту. Сликање аутопортрета, градског и сеоског пејзажа, цртање четком и бојом (без употребе оловке) на различитим форматима папира, компоновање само бојом, распоређивање разноврсних облика колаж техником... помаже да ученици боље организују елементе. Равнотежа се објашњава као баланс, на примерима из свакодневног живота (клацкалица, стајање на једној нози...), а ученици проналазе тежиште тела искуствено, док обликују или конструишу тродимензионалне радове. Организација композиције се примењује у свим задацима и повезује се са осталим садржајима овог програма.

Орнамент У току године наставник планира најмање два задатка. Један задатак је везан за наслеђе – ученици на мањем формату папира прецизно цртају орнамент за вез, чипку, филигран, ћилим, чарапе, прекривач... Могу да користе милиметарски папир или папир на квадратиће, лењир, шестар, паус папир, јер треба да воде рачуна о томе да шара буде симетрична. Пре него што осмисле орнамент, потребно је да одреде за који предмет/објекат је намењен. Орнаменте могу да раде и када обликују празничне украсе. Овај задатак/задаци се интегришу са садржајима других програма. Други задатак је дизајн орнамента за било који предмет који користе (патике, мајица, обележивач за књиге, шнала за косу, шоља...), а на који могу да пренесу нацрт одговарајућим перманентним маркерима (уз помоћ старијих). Или, могу да дизајнирају предмет/објекат који је украшен орнаментом (орман, столица, камион, воз, капут, торба, саксија...) било којом техником коју сами одаберу. Као подстицај наставник може да покаже фотографије, на пример, аутомобила украшених орнаментима (унети у претраживач: „vochol“). Други задатак се везује за развијање креативних идеја.

ПРОСТОР

Облици у простору Ученици треба да разговарају о отвореном и затвореном простору у којем су изложена уметничка дела, колико је значајно да прилаз уметничком делу буде уређен, да дело буде

осветљено на одговарајући начин, да буде постављено на одговарајуће место, да буде заштићено ако је потребно... Било би добро да наставник припреми фотографије различитих простора (плажа, њива, воћњак, шума, депонија, градски трг, улица, парк, пијаца, учионица...) и слику познатог споменика (изрезану по контурној линији), да тражи од ученика да „поставе“ споменик у сваки од тих простора и процене како се мења утисак о споменику у зависности од окружења. Исто може да се уради са уметничким сликама и музејским експонатима. Наставник подстиче ученике да на креативан и ефектан начин изложе своје радове. Може да покаже један пример (качење штапаљкама или излагање на спојеним картонским кутијама у виду „тотема“ или формирање „фриза“...), ученици се надовезују предлозима. Наставник бира примере, задатке и активности везане за оптичке илузије (планирајући део и за следећи разред). На пример, добри примери симетрије су Ешерови радови (унети у претраживач: www.mcescher.com/gallery/symmetry/), за вежбе опажања добри примери су (одабрани) радови Олега Шупљака (Oleg Shuplyak), за илузије на фасадама зграда и у ентеријеру очигледан пример су радови Леандра Ерлиха (Leandro Erlich), а већи избор се може наћи на интернету (унети у претраживач: „optical illusions“). Оп-арт на равној подлози ствара илузије кретања и илузије испупчених и удубљених објеката. Наставник указује и на то да у свету, а и у нашој земљи постоје музеји илузија. Ученици могу да раде једноставне оптичке илузије (на пример, оп-арт вртешке) или да раде сложени школски пројекат: да обликују сценски простор користећи ЛЕД траке, фолије, огледала, декор изрезан од лепенке... Идеје за сценски дизајн се могу пронаћи на интернету (на пример, унети у претраживач: Alice in Wonderland scenic design).

Кретање Приказивање покрета и кретања је садржај који се реализује током целе године у оквиру различитих задатака и активности. Аналитичко посматрање покрета и кретања се у најмањој мери вежба на примерима уметничких дела и то само на очигледним и једноставним. На пример, наставник може да покаже неколико пејзажа Саве Шумановића, а да ученици уоче да ли неке од приказаних облика покреће ветар, затим, дело „Под јабуком“ (Гружанка са дететом), Ђорђа Крстића, на којој треба да уоче и протумаче покрете мајке и детета... Вежбе опажања су делотворније када ученици свесно обраћају пажњу на покрете и начин кретања у простору у коме се налазе. Наставник их упућује да и ван наставе посматрају кретање (како се њишу гране, како ветар покреће суво лишће на тлу, како пада киша...). У првом циклусу ученици углавном компоњују на основу памћења покрета и кретања, али напредни ученици могу да раде и по природи (моделу). Ученици могу да креирају кинетичке скулптуре (уколико то нису радили у претходном разреду). Када раде перформанс, могу да користе провидну фолију или старе чаршаве и ЛЕД батеријске лампе (одабрати најнижу цену) стварајући композиције светла и сенке (наставник снима перформанс).

III ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

На почетку сваког задатка/активности наставник кратко информисе ученике шта ће учити и зашто то уче. То је нарочито важно зато што се учење одвија кроз игролике, забавне задатке и активности, па се може десити да ученици не обрате пажњу на процес учења и стварања. По завршетку рада излажу се сви радови како би ученици могли да пореде решења и уче једни од других.

Самопроцена радова је вербална или писана. Наставник тражи од ученика да усмено опишу свој рад или да напишу нешто о свом раду. Уколико наставник процени да су ученици спремни, може да користи прилагођену методу 3, 2, 1. У интегрисаној настави ученици на листићу пишу:

3 ствари које сам научио/научила на часу, 2 примера која илуструју то што сам научио/научила и

1 ствар која ми није јасна или питање које бих поставио/поставила. Када се ученици ликовно изражавају, могу да напишу: 3 ствари о којима сам размишљао/размишљала током рада; 2 ствари које ми се свиђају на мом раду и 1 ствар коју бих променио/променила или бих урадио/урадила другачије.

На листићу се уписује име, презиме и назив рада (може и датум), а листић се лепи на полеђину рада или се чува у блоку. Ученици не треба да наводе више од једне нејасноће или грешке, ни у случају када им ништа није јасно или сматрају да је рад упропашћен. Издвајање само једне нејасноће или грешке постепено оспособљава ученике да идентификују најважнији пропуст и да се фокусирају на његово уклањање. Листићи за самопроцену дају наставнику потпунију слику о напредовању ученика. Могући елементи за процењивање напредовања и оцењивање постигнућа су:

-Однос према раду (ученик је припремљен за час, одговорно користи материјал, прибор и алатке, одржава прибор и радни простор...);

- однос према себи (поставља питања, труди се, учи на грешкама, самосталан је у индивидуалном раду, истрајан је...);

-однос према другима (поштује договорена правила понашања, спреман је да помогне и да сарађује, уважава туђе радове, начин размишљања, доживљавања, опажања...);

-разумевање (разуме задатак, разуме појмове, разуме процес, разуме визуелне информације...);

- повезивање (повезује и пореди познате и нове информације, људе, места, догађаје, идеје, дела...);

-оригиналност (оригиналан је у односу на туђе радове, оригиналан је у односу на своје претходне радове...);

-вербално изражавање (учтиво комуницира, кратко и јасно образлаже свој рад, замисао, утисак, опажање, емоције...);

-употреба техника (примењује одговарајући процес, контролише однос воде и боје, бира подлогу у односу на технику, бира материјал и технику у односу на идеју). Елементи могу и другачије да се формулишу. Бирају се према типу ликовног задатка и циљевима задатка.

МУЗИЧКА КУЛТУРА

Циљ учења Музичке културе је да код ученика развије интересовање и љубав према музици кроз индивидуално и колективно музичко искуство којим се подстиче развијање креативности, естетског сензибилитета и духа заједништва, као и одговорног односа према очувању музичког наслеђа и културе свога и других народа.

ИСХОДИ По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:	ОБЛАСТ/ТЕМА	САДРЖАЈИ
– опише своја осећања у вези са слушањем музике;	СЛУШАЊЕ МУЗИКЕ	Композиције различитог карактера и елементи музичке изражајности (мелодијска линија, темпо, ритам, динамика).

– примењује правилан начин држања тела и дисања при певању; – изговара бројалице у ритму, уз покрет; – пева по слуху и са нотног текста песме различитог садржаја и расположења; – наведе особине тона и основне музичке изражајне елементе; – разликује инструменте по боји звука и изражајним могућностима; – повезује карактер дела са избором инструмента и музичким изражајним елементима; – препозна музичку тему или карактеристични мотив који се понавља у слушаном делу; – повезује почетне тонове песама – модела и једноставних наменских песама са тонском висином; – комуницира са другима кроз извођење традиционалних и музичких игара уз покрет; – свира по слуху и из нотног текста ритмичку и мелодијску пратњу; – осмисли и изведе једноставну ритмичку и мелодијску пратњу; – осмисли музички одговор на музичко питање; – осмисли једноставну мелодију на краћи задати текст; – изабере одговарајући музички садржај(од		Особине тона: боја (различити гласови и инструменти), трајање, јачина, тонске висине. Музички дијалог (хор, глас и хор, глас и инструмент, два гласа, два инструмента, један свирач, група свирача, оркестар). Различити жанрови везани за уобичајене ситуације у животу. Музичка прича. Филмска музика. Музички бонтон. Музика и здравље. Дигитализација.
	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	Дидактичке музичке игре. Правилан начин певања – држање тела и дисање. Правилна дикција. Певање песама по слуху различитог садржаја и карактера Певање песама уз покрет. Певање модела и наменских песама и повезивање њихових почетних тонова у тонском опсегу од $ха$ до $це^2$. Певање и свирање песама из нотног текста. Дечји и алтернативни инструменти и начини свирања на њима. Инструментална пратња по слуху. Певање и извођење музичких игара уз свирање на дечјим инструментима – песме уз игру, дидактичке игре, музичке драматизације. Свирање инструменталних аранжмана на дечјим ритмичким инструментима и на алтернативним изворима звука. Музички бонтон. Особине тона: боја (различити гласови и инструменти), трајање (нотна трајања), јачина (динамичке ознаке – пиано, форте, крешендо и декрешендо), тонске висине (од $це^1$ до $ге^1$).

понуђених) према литерарном садржају; – поштује договорена правила понашања при слушању и извођењу музике; – коментарише своје и туђе извођење музике; – самостално или уз помоћ одраслих, користи предности дигитализације; – учествује у школским приредбама и манифестацијама.	МУЗИЧКО СТВАРАЛАШТВО	Елементи музичког писма: линијски систем, виолински кључ, трајање тонова (половина, четвртина, осмина ноте и одговарајуће паузе) у такту 2/4. Јединица бројања. Тактирање у 2/4 такту.
		Стварање једноставне ритмичке и мелодијске (једноставне) пратње. Музичка питања и одговори и музичка допуњалка. Стварање звучне приче од познатих музичких садржаја, звучних ономотопеја и илустрација на краћи литерарни текст (учење у контексту).

Кључни појмови садржаја: певање, свирање, слушање, музичке игре, музички бонтон, нотно писмо.

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА

Природа саме музике, па и предмета Музичка култура указује на стално прожимање свих области и програмских садржаја. Нагласак у свакој од области је на развоју способности код ученика да комуницирају са другима кроз слушање, извођење и стварање музике као и способности да изражавају своје мисли и осећања кроз музику.

Инсистирање на развоју критичко-аналитичког мишљења има за циљ да помогне ученицима да превазиђу површно расуђивање и да развију лично гледиште (засновано на адекватним информацијама) као и да науче како да артикулишу своје креативне и уметничке изборе. Ученицима треба дати могућност да буду инвентивни и маштовити у свом размишљању, а не само да пронађу тачан одговор.

Учење о музичкој уметности не може се посматрати само као учење музичке писмености и извођење музичких композиција. Учење, поред нужне концентracије на развијању знања и вештина код ученика сходно њиховом узрасту и годинама проведеним у учењу музике, треба да развије његову комплетну личност негујући принципе вршњачког учења, одговорности и лидерства, великодушности и посвећености другима и појединачног доприноса у остваривању циљева у заједничким активностима. Поред тога, музичке активности имају функцију социјалне кохезије и спасавања од друштвене маргинализације.

Програм наставе и учења усмерен је на остваривање исхода при чему се даје предност искуственом учењу у оквиру којег ученици развијају лични однос према музици, а постепена рационализација искуства временом постаје теоријски оквир. Искуствено учење у оквиру овог предмета подразумева активно слушање музике, лично музичко изражавање ученика кроз извођење музике и музичко стваралаштво.

Исходи представљају музичке, опажајне и сазнајне активности ученика. Музичке активности су говор у ритму, певање, свирање, покрет уз музику, слушање музике и видови стваралаштва. Препоручени музички садржаји (песме, музичке игре, ритмички и мелодијски аранжмани, композиције за слушање музике) остављају простор за избор других садржаја у складу са могућностима ученика и инвентивношћу наставника. Да би достигао програмске исходе, наставник реализује наставу користећи слушање, глас, покрет и музичке инструменте. Корелација између предмета може бити полазиште за бројне активности у којима ученици могу бити учесници као истраживачи, креатори и извођачи. Код ученика треба развијати дух заједништва кроз рад у групама и у одељењу, као и комуникацијске вештине у циљу преношења и размене искустава и

знања.Најважнији покретач наставе треба да буде принцип мотивације и инклузивности у подстицању максималног учешћа у музичком доживљају као и развијању потенцијала за музичко изражавање.

Музика у функцији здравља и музички бонтон

На сваком часу ученике треба упућивати да правилно седе, а вежбе дисања организовати кроз интересантну причу и игру. Вежбе за сугласнике (Ш – шуштање лишћа, Ф – фијук ветра, Р – зујање мотора, З – зујање пчеле, П – хлађење нечег врућег, С – опонашање оглашавања змије). Лепота певања зависи од јасноће и разговетности текста. Вежбе за правилну дикцију најпримереније је остварити изговором брзалица. Извођењем брзалица, поред јасног изговора, развија се пажња и концентрација – пожељни пратиоци сваког музичког извођења. Брзалицу изабрати према гласовима који их очекују у песми коју ће потом учити.

Поред пажљивог избора што квалитетнијих музичких садржаја, ученике треба стално упућивати на неопходност неговања гласовног и слушног апарата. Упозорења да прегласна и агресивна музика има штетан утицај и изазива физиолошки и психолошки одговор организма, треба да се спровode у континуитету. Обратити пажњу и на позитиван ефекат музике, у смислу опуштања, подизања пажње, емоционалних и физичких одговора, когнитивне стимулације и развијања меморије.

Од велике важности је да се ученици упознају са правилима понашања (музичким бонтоном) при слушању и извођењу музике. Важно је обезбедити тишину и пажњу у току слушања музике и упутити их када треба извођаче да поздраве аплаузом. Овај модел понашања ученици треба да примењују на концертима и различитим музичким приредбама, било да се налазе у активної (као извођачи) или пасивної (као слушаоци) улози.

ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Планирање наставе и учења обухвата израду Годишњег плана наставе и учења, Оперативног плана (на нивоу месеца) и планирање часа, односно припреме за час. *Годишњим планом* се дефинише број часова по областима/темама, по месецима а у складу са годишњим фондом часова. *Оперативни план* подразумева одабир и операционализацију исхода на нивоу месеца, дефинисање наставних јединица и осталих важних елемената.

Припрема за час подразумева дефинисање циља часа, конкретизацију исхода у односу на циљ часа, планирање активности ученика и наставника у односу на исходе, начин провере остварености исхода и избор наставних стратегија, метода и поступака учења и подучавања (водећи рачуна о предзнању, тј. искуству ученика, које ће ученицима омогућити да савладају знања и вештине предвиђене дефинисаним исходима).

На часу треба да преовлађује активност којом се савладава нови музички садржај и она је увек повезана са другим музичким активностима. Специфичност предмета се огледа у томе да се музичке активности одвијају паралелно или једна музичка активност логично води ка другој.

У планирању активности, наставници треба да, имају у виду да су области уско повезане, а да су знања и вештине описане у исходима у свакој области међусобно зависна и комплементарна.

У оквиру организације годишњих и месечних активности неопходно је водити рачуна о школском календару и активностима које прате живот школе, па према њима усмеравати и обликовати наставне садржаје.

II ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Процес учења базира се на избору најупечатљивијих музичких примера (за слушање или извођење музике), који имају задатак да активирају свесну активност, фокусирају пажњу ученика, иницирају процес мишљења и креирају одговарајући емоционални доживљај.

СЛУШАЊЕ МУЗИКЕ

Током слушања филмске музике посебно треба обратити пажњу на однос звук–лик и музика–радња уочавањем изражајних музичких средстава који су коришћени у тумачењу драмске радње и карактерних особина главних актера.

Слушање музике је активан психички процес који подразумева емоционални доживљај и мисаону активност. Композиције које се слушају својим трајањем и садржајем треба да одговарају опажајним могућностима ученика. Композиција се први пут увек слуша у целини (демонстративно слушање), са унапред постављеним задатком за слушање музике – уочавање извођачког медија: инструментално или вокално (соло, групно) или оркестарско музицирање. Свако следеће слушање (три до четири пута) је фрагментарно у оквиру кога се издвајају упечатљиве целине и анализирају носећи елементи музичког дела – у случају литерарног садржаја (текстуална анализа), понављања, мелодија, темпо, ритам (аналитичко слушање). Повезујући постепено елементе музичког дела са карактером самог дела, ученик се развија у смеру активног слушања музике, а квалитетном комуникацијом између наставника и ученика долази до постепеног утицаја на развој естетске осетљивости, музичког укуса и интересовања и припремају се услови за развијање естетског процењивања. Ученичка знања из различитих области треба повезати и ставити у функцију разумевања слушаног дела.

ИЗБОР КОМПОЗИЦИЈА ЗА СЛУШАЊЕ

Химне

1. Државна химна

2. Светосавска химна

3. Школска химна

Народне песме и традиционалне дечје игре

Народно коло, *Нишки вез*

Зелени се, јагодо

Девојчица платно бели (игра)

Еј, дуку, дуку

Ми смо браћа терзије

Поскакуша

Немања Радуловић, *Нишка бања*

Бора Дугић, *Чаробна фрула* (избор)

Песме за децу

Станојло Рајичић, *Бумбари и пчеле*

Немачка дечја песма, *Клепеће млин*

Традиционална песма из Финске, *Пролећна песма*

Зоран Христић, *Бус*

Драгана Михајловић Бокан, *Гурманска песма*

Сунцокрети, *Текла вода*

Хор Колибри, *Писмо Деда Мразу*

Леонтина Вукомановић, *Све што деца расту више*

Драган Лаковић, *Нема земље Дембелије*

Хор Колибри, *Најлепша мама на свету*

Влада и Гиле, *Јуца и куца*

Бранко Милићевић, *Јеж*

Бранко Милићевић, *Успаванка*

Драган Лаковић, *Бака*

Хор Колибри, *Репа*

Миро Унгар, *Тата ти ме волиш*

Мића и Аћим, *Песма о одјеку*

Бранко Милићевић, *Слатки геније*

Бранко Милићевић, *Бранкови гусари*

Домаћи композитори

Александар Обрадовић, *Свита кроз свемир*

Стеван Ст. Мокрањац, *II руковет*

Златан Вауда, *Лежева кућа* (дечја опера)

Страни композитори

Николај Римски Корсаков, *Бумбаров лет*

Габријел Форе, *Лептир*

Петар Илић Чајковски, *Игра малих лабудова*

Роберт Шуман, *На дрвеном коњу,*

Роберт Шуман, *Дивљи јахач*

Петар Илић Чајковски, *Валцер цвећа*

Камиј Сен-Санс, *Карневал животиња (Лабуд, Антилопе, Фосили, Корњаче)*

Лудвиг ван Бетовен, *За Елизу,*

Антонио Вивалди, *Пролеће*, први став

Антонио Вивалди, *Зима*, трећи став

Филмска музика

Disney medley by Voca people <https://www.youtube.com/watch?v=VwnMFgy3oz0>

Мапет шоу: *Манамана*, https://www.youtube.com/watch?v=8N_tupPBtWQ

Cinderella, Sing sweet nightingale https://www.youtube.com/watch?v=XgHYCuTPI_o

Disney's Sleeping Beauty, *Once Upon A Dream* <https://www.youtube.com/watch?v=15Z21XqNdpY>

Minions, *Banana song*, <https://www.youtube.com/watch?v=sFukyIIM1XI>

Madagascar, *I like To Move It*, <https://www.youtube.com/watch?v=hdcTmvpvDO0I>

Камиј Сен-Санс, *Карневал животиња – Фосили*, <https://www.youtube.com/watch?v=Hlec1tmddHI>

Вивалди, *Пролеће*, https://www.youtube.com/watch?v=NnURkV1Ou_w

Wolfgang Amadeus Mozart, *Wiegenlied (Lullaby)*, K.350

https://www.youtube.com/watch?v=vXRzq_8bJ3c

Моцарт група, *Турски марш* <https://www.youtube.com/watch?v=UzYGyCWeEGo>

Едвард Григ, *In the hall of the mountain king* (пример за нотна трајања и такт)

<https://www.youtube.com/watch?v=Wk43IDUQmTk>

Мапет шоу, *Ода радости*, <https://www.youtube.com/watch?v=VnT7pT6zCcA>

Мапет шоу, *На лепом плавом Дунаву*, <https://www.youtube.com/watch?v=jd8nfEdo59I>

ИЗВОЂЕЊЕ

Сваки аспект извођења музике има непосредан и драгоцен утицај на развој ученика. Извођењем музике активира се велики број когнитивних радњи, развија дугорочно памћење и фине моторичке радње. Посебну пажњу треба усмерити на спонтане покрете као одговор на музички доживљај.

Бројалице су драгоцен музички садржај у настави музичке културе за развијање ритмичких способности ученика. Слогови бројалице изговарају се у ритму, прецизно и увек праћени одговарајућим покретом. Покрет који прати бројалицу представља извођење пулса, ритма или груписање удара. Учењем и извођењем бројалица развијају се ритмичке способности и припрема свирање на дечјим инструментима, због чега је извођење бројалице добра уводна активност пре учења песме или свирања на дечјим инструментима. Певане бројалице подразумевају мелодију малог обима од неколико тонова, па су погодне за почетак наставе и као уводна активност пре певања песама, уколико је садржај бројалице повезан са садржајем текста нове песме. Правилан исход учења бројалице видљив је добијањем ритмички уједначеног покрета целе групе.

Певање

Избор песме треба да буде примерен узрасту ученика и њиховим интересовањима (тематика, ритмичка конструкција, форма, артикулација мелодијских скокова, садржај, мелодија и ритам). Вежбе правилног држања тела, дисања и говорне артикулације треба да претходе обнављању познатих песама, које су опет садржајно и/или музички сличне оној коју ће учити.

Певање модела и наменских песама и повезивање њихових почетних тонова у тонском опсегу од *ха до це*²). Песме модели уче се и певају по слуху. Следећи задатак је слушно идентификовање почетног слога/тона. Тонска висина се пева, записује и свира. Пожељно је свирање песама модела. Учитељ обрађује песме по слуху у тонском опсегу од *ха* до *це*². Приликом обраде песме из нотног текста обрађују се песме у тонском опсегу од *це*¹ до *ге*¹.

Обрада песме из нотног текста – методски кораци

Рад на песми увек почиње обрадом литерарног текста (мотивациони разговор) у оквиру чега ученици анализирају нотни текст и уочавају ознаке за такт, темпо, нотне вредности, динамику и друго.

Обрада ритма: ритам се најпре изводи на неутрални слог *та*, уз обавезно тактирање (по деловима), након чега следи обрада ритма парлато (ритмичко читање). Након ритмичког читања следи обрада тонских висина (солмизацијом). Последњи корак чини певање песме са текстом где посебну пажњу треба обратити на правилну дикцију и инсистирати на изражајном певању.

Сви наведени елементи савладавају се по деловима (двотакт, фраза), а затим спајају у логичну целину.

Традиционалне и песме других народа и жанр овапевају се по слуху или нотном тексту у опсегу предвиђеном у делу Певање. Извођење ових песама упознаје нас са културом других народа и народности.

Музичке игре

У настави музичке културе пожељно је што чешће повезивати покрет и певање извођењем различитих врста музичких игара. Поред музичких игара са певањем, музичких игара са певањем уз инструменталну пратњу, инструменталних музичких игара, традиционалних музичких игара са певањем и без певања (само уз инструменталну пратњу), дидактичких музичких игара, музичку игру може да представља и било која песма чији литерарни садржај може да буде исказан покретом. Музичка игра се обрађује као песма по слуху, након чега следи усвајање покрета. Циљ извођења сваке игре је постизање уједначеног покрета целе групе. Група се формира слободним избором, водећи рачуна о броју ученика који чине групу. Сви ученици учествују у извођењу музичке игре, међусобним смењивањем група, све док игру не изведе цело одељење.

Свирање

Ова активност се реализује на дејим и алтернативним инструментима (тело, предмети из окружења, ручни звончићи, бумвекери).

Тонску боју инструмената треба повезивати са музичким садржајем.

Примери ритмичке и мелодијске пратње могу бити:

- извођење пулса (основне ритмичке јединице),
- извођење ритма (који се поклапа са говорним ритмом бројалица и песама па се као такав једноставно учи по слуху),
- груписање удара – различитим покретима и различитим изворима звука се на један начин изводи наглашена прва у такту, а лакшим покретом и слабијим извором звука друга, односно остале слабије наглашене у такту,
- свирање једноставне мелодијске пратње,
- ономатопеја звучних илустрација – специфична места у тексту песама могу се звучно илустровати адекватним инструментом или неким другим предметом.

Једноставне композиције и модели за певање могу се и свирати. У извођењу инструменталних аранжмана ученике делити у две или више група.

ИЗБОР КОМПОЗИЦИЈА ЗА ПЕВАЊЕ И СВИРАЊЕ

Химне

Државна химна

Светосавска химна

Школска химна

Народне песме и традиционалне дечје игре (уз певање)

Разгранала грана јоргована

Савила се бела лоза винова

Ја посејам лубенице

Дивна, Дивна

Девојчица платно бели/Овако се...

У ливади под јасеном

Лепе ли су, нано

На крај села жута кућа

Људи ликујте

Дечје песме

Никола Херцигоња, *Шапутање*

Бора Мајданац, *Имитатори*

Хор Колибри, *Лептирићу, шаренићу*

Божидар Станчић, *Вејавица*

Александар Кораћ, *Питала деца медведа Брунда*

Константин Бабић, *Гаџа*

Александар Обрадовић, *Хвалисави зечићи*

Симеон Мишев, *Дино Саурус*

Никола Петин, *Бере медвед јагоде*

Мирко Шоуц, *Деда Мраз*

Мирко Шоуц, *Сањалица маца*

Хор Колибри, *Сервис за прање зуба*

Миња Субота, *Ишли смо у Африку*

Миодраг Илић Бели, *Здраво војско*

Вера Миланковић, *Ми, до и река*

Вера Миланковић, *Сирене*

Миња Субота, *Поврћијада, Поздрав из Србије*

Јован Адамов, *Сила ником није мила*

Бранко Милићевић, *Чисте руке*

Бранко Милићевић, *Лет, лет бубамаро*

Музичке игре

Девојчица платно бели/Овако се коло игра

Владимир Томерлин, *Кукавица*

Станко Коруповић, *Бака Мара*

Дечја песма из Енглеске, *Шта радимо ујутру*

Габријела Грујић *Жаба и жир*

Надежда Вукомановић, *Буји паји*

Народна игра, *Ми смо браћа терзије*

Владимир Томерлин, *Брзојав*

Драган Лаковић, *Песма о млеку*

Седморица младих, *Јуца и куца*

Свирање на дечјим инструментима

Народно коло, *Ерско коло*

Црногорска народна песма *Под оном*

Џејмс Пјерпонт, *Звончићи*
Народна песма, *Жута кућа*
Станко Коруновић, *Иду, иду мрави*
Божидар Станчић, *Школско звоно*
Модели
Синоћ је куца лајала
До, до, шта је то
Ресаво, водо 'ладна
Ми идемо преко поља
Фабрика бомбона/Фалила ми се
Сол ми дај
Лазара мајка учила/грдила
Синоћ мајка оженила Марка
Мирјана Живковић: *Сиђумацо*
Ричард Роџерс, *Солмизација*
Дорина Радичева, *Дорица, Рената, Милица*
СТВАРАЛАШТВО

Дечје музичко стваралаштво подстиче музичку машту, утиче на развој стваралачког мишљења, продубљује интересовања и тако доприноси квалитетнијем остваривању позитивних исхода наставе.

Стваралаштво може бити заступљено кроз:

- импровизацију игре/покрета на одређену музику;
- израду дечјих ритмичких инструмената од различитих материјала;
- стварање једноставне ритмичке и мелодијске пратње;
- музичке импровизације;
- музичка питања и одговоре;
- музичка допуњалка;
- компоновање мелодије на задати текст;
- илустрацију доживљаја музике;
- одабир познатог музичког садржаја у односу на литерарни.

Сви видови музичког стваралаштва реализују се искључиво по слуху, без записивања.

НАЧИН ПРАЋЕЊА И ВРЕДНОВАЊА НАСТАВЕ И УЧЕЊА

На часовима музичке културе најбитније је развијање музичких способности и вештина. Смер наставе је такав да се увек креће од звука ка тумачењу. Из тих разлога не инсистира се на дефиницијама већ на препознавању, извођењу и идентификовању музичких садржаја. Критеријум у оцењивању је уложен труд ученика и лично напредовање сваког ученика у складу са његовим личним и музичким могућностима. У оквиру свих музичких активности потребно је обезбедити пријатну атмосферу, а код ученика потенцирати осећање сигурности и подршке.

НАЧИН ОСТВАРИВАЊА ПРОГРАМА

- Певањем по слуху, тактирањем, извођењем покрета тела уз музику или звуке из околине
- Слушањем музике
- Активностима у музичком стваралаштву

Нивои постигнућа:

Основни ниво Препознаје музички речник

Препознаје музичка дела и музичке инструменте и ствара мале ритмичке целине.

Средњи ниво Разуме музички речник

Препознаје музичка дела и музичке инструменте

Ствара једноставне ритмичке целине

Напредни ниво Примењује музички речник

Познаје музичка дела и музичке инструмент

Импровизује ритмичке дијалоге на различитим изворима звука.

За децу која су оправдано дуже време изостала са наставе користићемо искуства са наставе на даљину и на тај начин пратити и вредновати постигнућа ученика и за време оправданог изостанка.

ФИЗИЧКО И ЗДРАВСТВЕНО ВАСПИТАЊЕ

Циљ учења Физичког и здравственог васпитања је да ученик унапређује физичке способности, моторичке вештине и знања из области физичке и здравствене културе, ради очувања здравља и примене правилног и редовног физичког вежбања у савременим условима живота и рада.

ИСХОДИ	ОБЛАСТ/ТЕМА	САДРЖАЈИ
По завршетку разреда ученик ће бити у стању да:		
примени једноставне, двоставне општеприпремне вежбе (вежбе обликовања); правилно изводи вежбе, разноврсна природна и изведена кретања; комбинује усвојене моторичке вештине у игри и свакодневном животу; одржава равнотежу у различитим кретањима; коригује сопствено држања тела на основу савета наставника; правилно држи тело;	ФИЗИЧКЕ СПОСОБНОСТИ	Основни садржаји Вежбе за развој снаге са и без реквизита. Вежбе за развој покретљивости са и без реквизита. Вежбе за развој аеробне издржљивости. Вежбе за развој брзине и експлозивне снаге. Вежбе за развој координације.

правилно подиже, носи и спушта терет; изведе кретања, вежбе и саставе уз музичку пратњу; изведе дечји и народни плес; користи терминологију вежбања; поштује правила понашања на вежбалиштима; поштује мере безбедности током вежбања; одговорно се односи према објектима, справама и реквизитима; примени правила игре; навија и бодри учеснике у игри на начин којим никога не вређа; прихвати победу и пораз као саставни део игре и такмичења; уредно одлаже своје ствари пре и након вежбања и у другим ситуацијама; правилно изводи и контролише покрете у различитим кретањима; прати промене у тежини и висини код себе и других; препозна здравствено стање када не треба да вежба; примењује хигијенске мере пре, у току и након вежбања и другим животним ситуацијама; уредно одржава простор у коме живи и борави; користи здраве намирнице у исхрани; повезује различита вежбања са њиховим утицајем на здравље; препозна лепоту покрета у вежбању; се придржава правила вежбања;		Примена националне батерије тестова за праћење физичког развоја и моторичких способности.
	МОТОРИЧКЕ ВЕШТИНЕ СПОРТ И СПОРТСКЕ ДИСЦИПЛИНЕ	Атлетика Техника трчања. Истрајно трчање. Скок удаљ згрчном техником. Бацање лоптице из залета. Скок увис прекорачном техником.
		Спортска гимнастика Вежбе на тлу: вежбе и комбинације. Прескоци и скокови. Вежбе у вису, вежбе у упору и вежбе и вежбе променама висова и упора. Вежбе равнотеже на шведској клупи и ниској греди.
		Основе тимских, спортских и елементарних игара Између четири ватре Мини-рукомет. Футсал – „мали фудбал“.

вреднује сопствена и туђа постигнућа у вежбању.		Плес и ритимика	Вежбе са вијачом. Вежбе са лоптом. Народно коло „Савила се бела лоза винова“. Народно коло из краја у којем се школа налази.
		Пливање	Прилагођавање на водену средину и основна обука пливања.
		Полигони	Полигон у складу са реализованим моторичким садржајима.
	ФИЗИЧКА И ЗДРАВСТВЕНА КУЛТУРА	Култура вежбања и играња	Основна правила: Између четири ватре, Мини-рукомета и Футсала. Понашање према осталим учесницима у игри (према судији, играчима супротне и сопствене екипе). Чување и одржавање материјалних добара. Постављање, склањање и чување справа и реквизита неопходних за вежбање. „Ферплеј“ (навијање, победа, пораз). Породица и вежбање. Вежбање као део дневних активности.
		Здравствено васпитање	Моје срце – пулс. Дисање и вежбање. Хигијена простора за вежбање. Значај воћа и поврћа у исхрани. Значај воде за организам и вежбање.

			Поступање у случају повреде.

Кључни појмови садржаја: физичке способности, моторичке вештине, здравље, плес и игра.

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА

Концепција Физичког и здравственог васпитања заснива се на јединству наставних, ваннаставних и ваншколских организационих облика рада, као основне претпоставке за остваривање циља кроз достизање исхода овог васпитно-образовног подручја које се састоји из три предметне области:

физичке способности,

моторичке вештине, и

физичке и здравствене културе.

Већина исхода у програму је развојног карактера и протежу се кроз цео први циклус основног образовања и васпитања, узимајући у обзир узраст ученика и сензитивне периоде развоја физичких способности.

Програм трећег разреда базиран је на континуираном развијању знања, вештина, ставова и вредности.

ОРГАНИЗАЦИОНИ ОБЛИЦИ РАДА

А. Часови Физичког и здравственог васпитања.

Б. Слободне активности.

В. Недеља школског спорта.

Г. Активности у природи (крос, спортски дан, излети, зимовање, летовање ...).

Д. Школска такмичења.

Ђ. Корективно-педагошки рад и допунска настава.

А. Часови физичког и здравственог васпитања

Наставне области:

ФИЗИЧКЕ СПОСОБНОСТИ

На свим часовима као и у другим организационим облицима рада, посебан акценат се ставља на:

развијање физичких способности које се континуирано реализује у припремном делу часа. Део главне фазе користи се за развој основних физичких способности узимајући у обзир утицај који наставна тема има на њихов развој. Методе и облици рада бирају се у складу са потребама и могућностима ученика и материјално-техничким условима за рад;
подстицање ученика на самостално вежбање;
правилно држања тела.

Програм развоја физичких способности је саставни део годишњег плана рада наставника.

Праћење, вредновање и евидентирање физичких способности ученика спроводи се на основу *Приручника за праћење физичког развоја и развоја моторичких способности ученика у настави физичког васпитања*, (Завод за вредновање квалитета образовања и васпитања, 2016).

МОТОРИЧКЕ ВЕШТИНЕ, СПОРТ И СПОРТСКЕ ДИСЦИПЛИНЕ

Учење моторичких вештина остварује се кроз различите активности применом основних дидактичко-методичких приципа и метода рада неопходних за достизање постављених исхода. Моторичке вештине треба да омогуће ученицима сналажење у свакодневним и специфичним животним ситуацијама у којима се очекује њихова примена. Ученицима који имају потешкоће са одређеним моторичким вештинама задају се вежбања слична али лакша од предвиђених или предвежбе. Ученицима који имају потешкоће да достигну предвиђени исход, оставља се могућност да исти достигне у наредном периоду. У раду са напреднијим ученицима могу се користити додатни садржаји у складу са његовим способностима. Кроз процес остваривања програма неопходно је пратити способности ученика за различите физичке активности.

Усавршавање моторичких вештина је континуирани процес без обзира на садржаје програма (техника ходања, трчања, примена научене игре итд.). Пре учења нових моторичких вештина у трећем, неопходно је поновити развијене моторичке вештине из првог и другог разреда.

ФИЗИЧКА И ЗДРАВСТВЕНА КУЛТУРА

Ова наставна област реализује се кроз све организационе облике рада, наставне области и теме уз практичан рад.

Достизањем исхода ове наставне области, ученици развијају знања, вештине, ставове и вредности о вежбању (основним појмовима о вежби, како се неко вежбање изводи и чему конкретна вежба и вежбање служи), физичком васпитању, спорту и здрављу. Основне информације о вежбању и здрављу преносе се непосредно пре, током и након вежбања на часу.

Ова наставна област обухвата: формирање правилног односа према физичком вежбању и здрављу; развијање и неговање другарства; препознавање негативних – неприхватљивих облика понашања у игри и др.

Поред наведеног у овој области потребно је радити и на: неговању патриотских вредности (народне традиције и интеркултуралности); формирању правилног односа према различитостима, чувању личне и школске имовине, неговању друштвених вредности итд.

I ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Дефинисани исходи су важан део и незаобилазан елемент процеса планирања наставе и учења. Дефинисани исходи представљају резултат учења на крају сваког разреда, па је при планирању рада потребно одредити временску динамику у односу на остваривање одређених исхода током школске године.

Неопходно је посебну пажњу обратити на исходе које није могуће достићи током једног или више часова, већ је у ту сврху потребно реализовати различите активности током године.

Предмет се реализује кроз 108 часова практичне наставе. Број часова датих наставних тематичких планова се на основу процене наставника, материјално-техничких и просторних услова. Наставне

теме или поједини садржаји за које не постоје услови за реализацију могу бити замењени одговарајућим темама или садржајима програма за које постоје одговарајући услови.

II ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

ФИЗИЧКЕ СПОСОБНОСТИ

При планирању вежбања у припремној фази часа, треба узети у обзир утицај наставне теме на физичке способности ученика и применити вежбе чији делови биомеханичке структуре одговарају основном задатку главне фазе часа и служе за обучавање и увежбавање конкретног задатка. Методе вежбања које се примењују у настави су тренажне методе (континуирани, понављајући метод), прилагођене узрастним карактеристикама ученика. У раду са ученицима треба примењивати диференциране облике рада, доzirати вежбања у складу са њиховим могућностима и примењивати одговарајућу терминологију вежби. Време извођења вежби и број понављања задају се групама ученика или појединцима у складу са њиховим способностима, водећи рачуна о постизању што веће радне ефикасности и оптимализацији интензитета рада.

Препоручени начини рада за развој физичких способности ученика.

1. Развој снаге:

без и са реквизитима,
на справама и уз помоћ справа.

2. Развој покретљивости:

без и са реквизитима,
уз коришћење справа.

3. Развој издржљивости:

трчање,
елементарне игре,
вежбање уз музику,
плес.

4. Развој координације:

- извођење координационих вежби у различитом ритму и променљивим условима.

5. Развој брзине:

вежбе изводити максималном брзином из различитих почетних положаја на одређени знак – старт из различитих положаја;
трчање са убрзањем;
штафетне игре.

За ученике који из здравствених разлога изводе посебно одабране вежбе, потребно је обезбедити посебно место за вежбање.

МОТОРИЧКЕ ВЕШТИНЕ

Атлетика

Поновити различите варијанте ходања и трчања из претходних разреда.

Трчање уз правилно постављање стопала и правилан рад руку, са подизањем колена, трчање преко препрека, трчање са променом ритма, трчање са променом правца и смера, брзо трчање 40 m са стартом из различитих почетних положаја, елементарне игре са трчањем.

Спринтерско трчање: вежбе технике трчања, (ниски скип, високи скип, забацивање потколенице, итд), ниски старт и фазе трчања.

Истрајно трчање: вежбе технике кроз континуирано трчање.

Скок удаљ основни елементи згрчне технике.

Бацање лоптице у даљ: усвајање вежбе у целини.

Скок увис прекорачном техником; Обучавање технике врши се у целини а по потреби рашчлањивањем на фазе.

2. Спортска гимнастика

1. Вежбе на тлу:

Основни садржаји

колут напред из упора стојећег опружених ногу,
колут напред преко препреке,
два повезана колута назад,
став на лопатицама „свећа“ – опружање и издржај,
мост из лежања на леђима уз помоћ,
припремне вежбе за вагу претклоном и занужењем,
припремне вежбе за став на шакама.

Проширени садржаји:

комбинације две и више савладаних вежби.

Одељењско такмичење са задатом комбинацијом вежби.

2. Прескок — специфичне припремне вежбе:

Основни садржаји

суножни одскок и доскок на повишену површину,
на одскочној дасци (држећи се за руке помагача) узастопни суножни скокови,
са неколико корака залета једноножни одскок испред даске, доскок суножно на даску, одскок, фаза лета и доскок,
упором о козлић неколико узастопних одскока са подизањем кукова (суножно и са разноужењем,
доскок на даску суножно (уз помоћ испред и иза справе).

Проширени програм:

мали козлић, разношка.

Одељењско такмичење: суножни одскок и доскок на повишену површину.

3. Вежбе у вису и упору и променама висова и упора (одређене вежбе се могу реализовати и на другим погодним справама, уколико су безбедне)

Основни садржаји

вратило или двовисински разбој – прилагодити висину: наскок у вис предњи, померања улево и удесно; њих у вису предњем, наскок у упор предњи на различитим справама; померања у упору, дочелно вратило или нижа притка разбоја: узмак корацима уз косу површину до упора предњег активног, паралелни разбој: упор, њих, предњихом упор разножно пред рукама, дохватни кругови: суножним одривом вис узнето (кроз згиб – уз помоћ), спуст напред до суножног става (кроз згиб, уз помоћ).

Проширени садржаји:

одривом једне ноге узмак до упора предњег и сп. зањихом саскок.

4. Вежбе равнотеже: шведска лупа и ниска греда

Основни садржаји

лицем према клупи – греди бочно: залети одразом једне ноге наскок у став на другој нози, слободном заножити, различити начини ходања: у успону, са згрченим предножењем, са заножењем, са одножењем, са високим предножењем, различити начини ходања уназад, скок суножним одскоком, суножни доскок на место одскока, издржаји на једној нози са различитим положајима слободне ноге, окрети на греди усправно, у чучњу за 90⁰ и 180⁰, саскок згрчено.

Проширени садржаји:

са шведског сандука кораком на високу греду, ходање корацима у складу са способностима ученика; саскок пруженим телом на високо наслане струњаче (све уз надзор и помоћ наставника).

3. Основе тимских и спортских игара

3.1. Између четири ватре

Предвежбе

Гађање лоптом у циљ (део зида, медицинка, шведски сандук, клупа итд) једном руком; Рука је у висини рамена или главе.

Хватање лопте обема рукама у наручје, на груди.

Игра уз примену правила

Основи тактике:

Кретање играча у пољу.

Пребацивање лопте (највише два пребацивања).

Гађање (у ноге, избор играча који се гађа, правац гађања у односу на положај саиграча и играча који се гађа...).

3.2. Мини–рукомет

– Додавање лопте једном руком у месту и кретању.

Хватање лопте обема рукама у висини груди у месту и кретању.

Вођење лопте левом и десном руком (у месту и кретању).

Шутирање из места и кретања – бочни и чеони шут.
Тактика – игра „човек на човека“.

3.3. Футсал – „мали фудбал“

Додавање лопте у месту унутрашњим делом стопала.

Примање лопте унутрашњим делом стопала.

Додавање и примање лопте у кретању унутрашњим делом стопала (дупли пас).

Шут унутрашњим делом стопала.

Игра на два гола.

Плес и ритмика

– Вежбе са вијачом: њихање вијаче у бочној равни (једном и другом руком, обема рукама) напред–назад, кружење, отворити вијачу у предручењу, два суножна поскока са међупоскоком, два суножна поскока без међупоскока са окретањем вијаче напред. Зауставити вијачу у предручењу и наставити четири поскока са ноге на ногу. Поновити вежбе са окретањем вијаче уназад.

– Вежбе са лоптом

Кружење са лоптом у чеоној и бочној равни са обе и једном руком; из одручења зибом почучњем, прехват лопте у предручењу и зибом почучњем до одручења (лопта у другој руци).

Бацање и хватање:

у задатом ритму у месту и кретању,

са почучњем,

са окретом за 180°.

– Народно коло „Савила се бела лоза винова“.

– Народно коло из краја у коме се школа налази.

Пливање

Наставну тему Пливање, реализују школе које за то имају услове у школи или објектима ван ње.

Вежбе

– Правила понашања на пливалишту.

– Вежбе прилагођавања на водену средину (квашење делова тела).

– Вежбе дисања.

– Вежбе плутања (на леђима стомаку и згрчено).

– Вежбе клизања (на стомаку и леђима).

– Рад ногама у води (краул и леђни краул);

– Рад рукама (краул и леђни краул са даском).

– Игре у води.

Наставу пливања реализује наставник физичког и здравственог васпитања у сарадњи са учитељем одељења.

Полигони

Полигони се примењују након неколико обрађених тематских целина (наставних тема или области) и састављају се од усвојених вежби у складу са са условима за извођење наставе.

ФИЗИЧКА И ЗДРАВСТВЕНА КУЛТУРА

Ова наставна област реализује се кроз све друге наставне области и теме уз практичан рад и састоји се од две наставне теме *Култура вежбања и играња* и *Здравствено васпитање*.

Култура вежбања и играња

У раду са ученицима постепено уводити терминологију вежбања и упознати их са утицајем примењених вежби на организам. Упознати ученике са основним правилима Мини-рукомета, Футсала, игре Између четири ватре.

Подсетити ученике на правила понашања која важе у просторима за физичко вежбање како у школи, тако и ван ње. Истицати неопходност поштовања правила понашања током игре и вежбања.

Развијање свести о потреби чувања својих и туђих ствари, справа и реквизита које користе.

Упућивати ученике да информишу родитеље о вежбању на наставним и ваннаставним активностима.

Указивати на значај вежбања и подстицати ученике на вежбање у слободно време.

Навикавати ученике да приликом игре или такмичења уважавају све учеснике у игри, њихова постигнућа и међусобне разлике.

Здравствено васпитање

Моје срце – пулс

На начин прилагођен ученику објаснити повезаност интензитета вежбања и вредности пулса. Мерење пулса на вратној артерији.

Дисање и вежбање

Објаснити ученицима значај правилног дисања током вежбања (пешачења, трчања, вежби снаге...). Мерење фреквенције дисања (мери се удах и издах током једног минута) приликом вежбања различитог интензитета.

Значај воћа и поврћа у исхрани

Указивати ученицима на значај редовног конзумирања воћа и поврћа ради нормалног функционисања организма и обезбеђивања неопходних хранљивих материја за вежбање (витамини и минерали, угљени хидрати...).

Значај воде за организам и вежбање

Истицање значаја воде у структури и функционисању организма. Упознати ученике са важношћу уношења воде пре, током и након вежбања.

Поступање у случају повреде

Препознавање основних врста повреда (посекотина, одеротина, ударац...) и указивање на важност правовременог обавештавања наставника, родитеља и других одраслих у случају повреде.

Дидактичко-методички елементи

Основне карактеристике реализације наставе:

јасноћа наставног процеса;
оптимално коришћење расположивог простора, справа и реквизита;
избор рационалних облика и метода рада;
избор вежби усклађен са програмским садржајима и исходима;
функционална повезаност делова часа – унутар једног и више узастопних часова одређене наставне теме.

При избору облика рада узимају се у обзир просторни услови, број ученика на часу, опремљеност справама и реквизитима и планирана динамика рада.

Избор дидактичких облика рада треба да буде у функцији ефикасне организације и повећања радне ефикасности часа у циљу достизања постављених исхода.

У настави треба да преовладавају игре и садржаји који захтевају прецизност извођења. Свим вежбањима претходе тачна упутства наставника и приказ вежби. Наставник прати рад ученика, указује и исправља грешке.

III ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

У циљу сагледавања и анализирања ефеката наставе *физичког и здравственог васпитања*, препоручује се да наставник подједнако, континуирано прати и вреднује:

Ниво ангажованости (активност) и однос ученика према обавезама у Физичком и здравственом васпитању који обухвата:

вежбање у адекватној спортској опреми;
активно учествовање на часовима Физичког и здравственог васпитања;
вежбање и играње у слободно време.

Приказ два комплекса усвојених општеприпремних вежби (вежби обликовања), без реквизита.

Постигнућа у моторичким вештинама.

Индивидуални напредак ученика.

Индивидуални напредак сваког ученика процењује се у односу на претходно проверено стање. Приликом оцењивања неопходно је узети у обзир способности ученика, степен спретности и умешности. Уколико ученик нема развијене посебне способности, приликом вредновања (оцењивања) узима се у обзир његов индивидуални напредак у односу на претходна достигнућа и могућности као и ангажовање ученика у наставном процесу.

Код ученика ослобођених од практичног дела наставе прати се и вреднује:

познавање основних правила елементарних и спортских игара, основних здравствено-хигијенских правила вежбања и здраве исхране;
учешће у ваннаставним активностима.

Праћење, вредновање и оцењивање ученика ослобођених од практичног дела наставе, врши се на основу посебног ангажовања у настави.

Праћење, вредновање и оцењивање ученика са инвалидитетом врши се на основу њиховог индивидуалног напретка.

ВАННАСТАВНЕ И ВАНШКОЛСКЕ АКТИВНОСТИ

План и програм ових активности предлаже Одељенско веће трећег разреда и саставни је део Годишњег плана рада школе и школског програма.

Б. Слободне активности

Реализују се према интересовању ученика. Сачињава се посебан програм при чему се узимају у обзир материјални и просторни услови рада, узрасне карактеристике и способности ученика.

В. Недеља школског спорта

Ради развоја и практиковања здравог начина живота, схватања важности сопственог здравља и безбедности, о потреби неговања и развоја физичких способности, као и превенције насиља, наркоманије, малолетничке делинквенције, школа у оквиру Школског програма реализује недељу школског спорта.

Недеља школског спорта обухвата:

физичке активности прилагођене узрасту и могућностима ученика;
културне манифестације са циљем промоције физичког вежбања, спорта и здравља (ликовне и друге изложбе, фолклор, плес, музичко-спортске радионице...);
ђачке радионице (о здрављу, физичком вежбању, спорту и др...).

План и програм Недеље школског спорта сачињава Одељенско веће трећег разреда заједно са Стручним већем предметних наставника који реализују наставу Физичког и здравственог васпитања у другом циклусу, као и другим Стручним већима (ликовне културе, музичке културе, историје, информатике...) и стручним сарадницима у школи, водећи рачуна да и ученици који су ослобођени од практичног дела наставе Физичког и здравственог васпитања, буду укључени у организацију ових активности.

Г. Активности у природи (излет, крос, зимовање, летовање...)

Из фонда радних дана, предвиђених заједничким планом, школа може да организује активности у природи:

излет;

крос се организује минимум једном у току школске године;

зимовање – организује се за време зимског распуста (физичке активности на снегу);

летовање – организује се за време летњег распуста (камповање итд.).

План и програм ових активности сачињава Одељенско веће трећег разреда у сарадњи са Стручним већем предметних наставника који реализују наставу Физичког и здравственог васпитања у другом циклусу.

Д. Школска тамичења

Школа за ученике трећег разреда организује и спроводи такмичења из минимум једне елементарне или спортске игре (у складу са програмом), полигона у току школске године, као интегрални део процеса физичког и здравственог васпитања. План такмичења доноси Одељенско веће трећег разреда у сарадњи са Стручним већем наставника Физичког и здравственог васпитања.

Ученици могу да учествују и на такмичењима у систему школских спортских такмичења Републике Србије, која су у складу са планом и програмом наставе и учења, као и на такмичењима од интереса за локалну заједницу.

Ђ. Корективно-педагошки рад и допунска настава

Ове активности организују се са ученицима који имају:

потешкоће у остваривању исхода;
смањене физичке способности;
лоше држање тела;
здравствене потешкоће које онемогућавају редовно похађање наставе.

За ученике који имају потешкоће у савладавању градива и ученике са смањеним физичким способностима организује се допунска настава која подразумева савладавање оних програмских садржаја, које ученици нису успели да савладају на редовној настави, као и развијање њихових физичких способности;

Рад са ученицима који имају лоше држање тела подразумева:

учавање постуралних поремећаја код ученика;
саветовање ученика и родитеља;
организовање додатног превентивног вежбања у трајању од једног школског часа недељно;
организовање корективног вежбања у сарадњи са одговарајућом здравственом установом.

Рад са ученицима са здравственим потешкоћама организује се искључиво у сарадњи са лекаром специјалистом, који одређује врсту вежби и степен оптерећења, а спроводи их наставник Физичког и здравственог васпитања у сарадњи са наставником који реализује разредну наставу у одељењу које ученик похађа.

Ослобађање ученика од наставе Физичког и здравственог васпитања

Ученик може бити ослобођен само од практичног дела програма наставе за одређени период, полугодиште или целу школску годину на основу препоруке изабраног лекара.

Ученик ослобођен практичног дела у обавези је да присуствује часовима. За рад са тим ученицима наставник сачињава посебан програм рада базиран на усвајању теоријских и васпитних садржаја у складу са програмом и корелацијом са садржајима других предмета.

Ослобођеним ученицима треба пружити могућност да:

- прате игру и усвајају правила игара,
- направе едукативни цртеж са спортског догађаја,
- на други начин помажу у настави.

Пример исхода за ученике ослобођене од практичног дела наставе:

По завршетку теме ученик ће бити у стању да:

- наведе основна правила елементарне игре која се најчешће примењује у настави;

- примени основна здравствено-хигијенска правила;
- помогне у организацији активности предвиђених програмом.

Педагошка документација

Свеска за резултатима ученика постигнутим на тестирању – лични картон ученика.

ДИГИТАЛНИ СВЕТ

Циљ Циљ наставе и учења предмета Дигитални свет јесте развијање дигиталне компетенције ученика неопходне за безбедну и правилну употребу

дигиталних уређаја за учење, комуникацију, сарадњу и развијање основа алгоритамског начина размишљања.

Разред Трећи

Годишњи фонд часова 36 часова

ИСХОДИ

По завршетку разреда ученик ће бити у стању да:

- унесе текст (речи и реченице) помоћу физичке и/или виртуелне тастатуре у програму за обраду текста;
- селекује и измени (обрише, дода) текст;
- именује, сачува и поново отвори текстуалну датотеку;
- допише текст на слику коришћењем едитора за текст у програму за обраду слике;
- именује, сачува и поново отвори графичку датотеку;
- објасни својим речима сврху коришћења прегледача и претраживача за приступ садржајима светске мреже;
- осмисли кључне речи на основу којих ће на интернету тражити потребне дигиталне садржаје;
- објасни својим речима на који начин се формирају резултати претраге интернета;
- објасни својим речима због чега треба критички прићи садржајима који се налазе на интернету;
- објасни својим речима због чега је неопходно да дигиталне садржаје пронађене на интернету користимо на етички начин;
- наведе примере дигитализације у свакодневном животу током којих се стиче утисак да се дигитални уређај понаша интелигентно;
- објасни шта је дигитални углед и како се он изграђује;
- одабира дигиталне садржаје на основу PEGI ознаке у складу са својим узрастом;

- препозна дигитално насиље и реагује на одговарајући начин;
- направи лични план коришћења дигиталних уређаја уз помоћ наставника;
- означи начин комуникације путем интернета који највише одговара контексту у коме се комуникација дешава;
- решава алгоритамски једноставан проблем у визуелном програмском језику чије решавање може да захтева понављање (програмски циклус);
- утврди шта је резултат извршавања датог једноставног алгоритма/програма који садржи понављање;
- уочи и исправи грешку у једноставном алгоритму/програму који садржи понављање;
- решава алгоритамски једноставан проблем у визуелном програмском језику чије решавање може да захтева гранање;
- наведе неке од оператора поређења (мање, веће и једнако) и у конкретном примеру предвиди резултат њиховог извршавања (тачно, нетачно);
- наведе аритметичке операторе (+, -, * и /) и у конкретном примеру предвиди резултат њиховог извршавања;
- примени блокове оператора поређења при креирању програма у визуелном програмском језику, који садрже гранање;
- објасни потребу употребе гранања и понављања у програмима својим речима.

ОБЛАСТ/ТЕМА

ДИГИТАЛНО ДРУШТВО

БЕЗБЕДНО КОРИШЋЕЊЕ ДИГИТАЛНИХ УРЕЂАЈА

АЛГОРИТАМСКИ НАЧИН РАЗМИШЉАЊА

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА

Предмет Дигитални свет намењен је развијању дигиталне компетенције код ученика трећег разреда основне школе. Програм наставе и учења за трећи разред оријентисан је на процес учења и остваривање исхода.

Исходи су искази о томе шта ученици умеју да ураде на основу знања која су стекли учећи предмет Дигитални свет. Представљају опис интегрисаних знања, вештина, ставова и вредности ученика, који су груписани у три наставне теме: Дигитално друштво, Безбедно коришћење дигиталних уређаја и Алгоритамски начин размишљања.

I. ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Полазећи од датих исхода и садржаја наставник најпре креира свој годишњи – глобални план рада из кога ће касније развијати своје оперативне планове. Дефинисани исходи олакшавају наставнику даљу операционализацију исхода на ниво конкретне наставне јединице. При планирању треба, такође, имати у виду да се исходи разликују, да се неки лакше и брже могу остварити, али је за већину исхода потребно више времена и више различитих активности.

Наставник је у планирању, припреми и остваривању наставе и учења аутономан. За сваки час треба планирати и припремити средства и начине провере остварености пројектованих исхода.

II. ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Наведене исходе потребно је остварити са различитим нивоима расположивости дигиталних уређаја намењених за коришћење од стране ученика. Наставник треба да реализује наставу у кабинету за Информатику и рачунарство и омогући ученицима да користе рачунаре на начин који директно доприноси остваривању дефинисаних исхода учења. Препорука је да два ученика користе један рачунар како би се развило вршњачко учење, делила одговорност и развијао тимски рад. Вероватно је да ученици имају искуства са коришћењем дигиталних уређаја. Од изузетног је значаја да та искуства наставник увиди и уважи. Ученици могу бити вешти корисници технологије, али то не значи да су и компетентни у овој области. У том смислу, наставник има слободу да наставу организује у складу са техничким могућностима, предзнањима и потребама својих ученика.

Током реализације наставе, рад наставника мора бити континуирано усмерен ка смањивању дигиталног јаза. Важно је да наставници помогну ученицима који немају могућност приступа технологији од куће тако што ће их, у кабинету за Информатику и рачунарство, повезати са ученицима који су дигитално спретни и радити на поспешивању вршњачког учења. Обавезивање ученика да користе наставне материјале за које им је потребан приступ интернету од куће неправедно је према онима који га немају. За такве ученике наставник мора да обезбеди алтернативу – могућност приступа школским дигиталним уређајима, пре или после наставе.

Дигитално друштво

У циљу достизања наведених исхода, покренути одабрани програм за унос и обраду текста и, не улазећи у детаље радног окружења, показати ученицима простор (виртуелни лист папира) у оквиру којег ће се приказати слова и знакови откуцани помоћу физичке или виртуелне тастатуре. Увести појам курсор указујући ученицима да је то мала усправна линија која пулсира како би нам показала на ком месту ће се појавити текст када га будемо откуцали. Задатак за ученике је да помоћу тастатуре откуцају једноставан текст (сачињен од кратких реченица). Објаснити како се куца велико слово (Shift + слово), размак између речи (Space bar), сва слова велика (Caps Lock), прелази у нови ред (Enter).

Након уноса текста, указати на могућности измене текста. Показати основно едитовање текста (брисање (Delete, Backspace) и додавање знакова), селектовање текста и његово брисање. Скренути пажњу на могућност провере исправности унетог текста и демонстрирати начин коришћења опције за проверу правописа (Правопис и граматика). Демонстрирати поступак именовања и чувања текстуалне датотеке, а на следећем часу поступак отварања претходно сачуване датотеке, у којој ће ученици наставити да уносе и едитују текст.

На часовима утврђивања ученици треба да вежбају уносећи сложеније текстове. Текстови треба да буду релевантни за ученике и повезани са активностима за које наставник процењује да су од значаја за њих (нпр. занимљивости о темама које уче из наставних предмета, које су обележје локалне заједнице и сл). На крају сваког часа потребно је издвојити 10 минута како би ученици пажљиво прочитали откуцани текст и кориговали грешке.

Добро би било да квалитетни радови ученика или колажни радови сачињени од више радова ученика из једног одељења буду промовисани на школском сајту.

Напомена: Најбоље би било да часови буду одржани у кабинету за Информатику и рачунарство, а рад ученика организован тако за једним рачунаром седе по два ученика. Ученици треба да уносе текст сараднички (док један куца, други ученик тихо диктира и смењују се након сваке откуцане реченице).

Препоручени број часова: 6 (2 обрада, 4 утврђивање)

У трећем разреду ученици се поново сусрећу са коришћењем програма за цртање и обраду слика. Показати унос текста на слику наглашавајући да се акције примењиване у програму за обраду текста на исти начин спроводе у програму за цртање. Ученицима давати задатке који подразумевају додавање текста на слике ради додатног појашњавања онога што је на сликама приказано. Добро би било да слике имају директну везу

са наставним садржајима које ученици изучавају у оквиру других наставних предмета. Демонстрирати поступак именовања и чувања графичке датотеке, а на следећем часу поступак отварања претходно сачуване датотеке, у којој ће ученици да наставити да уносе и едитују текст.

Препоручени број часова: 4 (1 обрада, 3 утврђивање)

Обраду наставних садржаја који се односе на претраживање интернета треба започети демонстрацијом начина на који приступамо садржајима светске мреже. Правећи разлику између програма прегледача и програма претраживача, објаснити да нам је прегледач потребан да видимо садржаје светске мреже, док нам претраживач обезбеђује да на интернету пронађемо оно што нам је потребно. Разрадити начин претраживања интернета помоћу кључних речи и показати примере коректно дефинисаних кључних речи и оних које садрже непотребне везнике или се недовољно прецизно односе на конкретан предмет претраге. Напоменути да не постоји јединствен „рецепт” за дефинисање кључних речи, већ да се ова способност изграђује кроз праксу и промишљање.

Следећа важна тема јесу сами резултати претраге. Резултате добијене претрагом интернета никада не треба узимати здраво за готово. Наставник треба да предочи да садржајима са интернета морамо да приђемо критички. Објаснити да критичко мишљење није исто што и критика, већ да оно представља такав приступ информацијама који подразумева преиспитивање њихове тачности, порекла и сл. Указати и на то да су резултати претраге означени ознаком Оглас плаћене рекламе и да такви резултати нису нужно поуздани у погледу тачности или квалитета садржаја. У основи потребе да критички прилазимо информацијама доступним на интернету стоји отвореност интернета – свако може да постави на светску мрежу што год да пожели. Овакав приступ носи извесне ризике, али доноси бројне предности које их далеко превазилазе – могућности за дељење знања, информација, приказе иновација и сл.

На крају теме се треба осврнути на етичко понашање када су садржаји светске мреже у питању. Садржаји на интернету имају своје власнике. У том смислу, није дозвољено присвајати их. Уколико, за потребе наставе и учења, користимо материјале пронађене на интернету, у обавези смо да наведемо одакле смо их преузели. Такође, није дозвољено да остварујемо материјалну корист од туђих материјала преузетих са интернета осим уколико то није јасно назначено.

Наведене садржаје ученицима треба представити кроз хеуристички разговор, подстичући их да формирају одговарајуће вредносне судове и етичке ставове.

Примењујући вештине рада у програмима за обраду текста и слике, ученици треба да направе пригодан постер или напишу одговарајући текст са темом „Упутство за употребу интернета” и сл.

Препоручени број часова: 8 (5 обрада, 3 утврђивање).

У оквиру активности за достизање исхода наведе примере дигитализације у свакодневном животу током којих се стиче утисак да се дигитални уређај понаша интелигентно подстицати ученике да наведу примере када њихов уређај памти и препознаје радње које ученик понавља у одређеном временском периоду. Постављати питања ученицима која воде ка спознаји да дигитални уређај памти веб-места која смо посетили на интернету, након чега нам сам дигитални уређај предлаже нова веб-места са сличним садржајем. Ученике треба упознати са примерима као што је дигитални маркетинг персонализован за корисника: на основу историје претраживања на интернету уређај препознаје интересовања, старосну доб, пол итд. корисника и на основу тога приказује рекламни материјал (пример: ученик претражује интернет у потрази за подацима потребним за домаћи задатак који се бави темом „Језера у Републици Србији”, након чега дигитални уређај приказује огласе за смештај на Палићком језеру). Наставник може да разговара са ученицима и о употреби рачунара у пољопривреди – за аутоматско сортирање поврћа, препознавање присуства штеточина или о употреби рачунара за управљање аутомобилима који немају возаче (захваљујући сензорима аутомобил неће ударити пешака, проћи кроз црвено светло на семафору или прекорачити дозвољену брзину кретања).

Примењујући вештине рада у програмима за обраду текста и слике, ученици треба да направе пригодан постер или напишу одговарајући текст са темом „Дигитални уређај није паметан, али јесте користан” (или одговарајућом сличном темом).

Препоручени број часова: 2 (1 обрада, 1 утврђивање).

Безбедно коришћење дигиталних уређаја

Приликом обраде ове наставне теме, кренути од свакодневног, „извандигиталног” искуства ученика. Ученици треба да издвоје једну особу из свог окружења која има углед (нпр. позитиван или негативан) и да објасне шта је то углед и на основу чега су формирали позитивну или негативну слику о тој особи. Кроз дискусију са ученицима, извести закључак да се углед гради кроз односе са другима, комуникацију и да слика коју други имају о нама највећим делом зависи од нас самих, од тога како се понашамо и које информације о себи откривамо другима. Затим поставити ученицима питање на основу чега други креирају слику о нама у дигиталном окружењу и навести примере блиске искуству ученика.

Указати на чињеницу да сваки корисник интернета има свој дигитални углед. Дигитални углед се гради на основу: садржаја наших порука (нпр. у Вајбер групи) и начина на који су написане, на основу фотографија и видео-записа које делимо, онога што „лајкујемо”, видео-игрица које играмо, група у које смо укључени, веб-сајтова које посећујемо итд.

Дељењем информација на интернету, остављамо дигиталне трагове који се тешко могу обрисати. Оно што поделимо на интернету доступно је великом броју особа (познатих и непознатих) и једном када нешто поделимо губимо контролу над тим (неко може да то сачува и касније злоупотреби). Пре него што било шта (о себи или другима) поделимо или објавимо на интернету, веома је важно да застанемо и размислимо шта објављујемо, због чега, ко ће то моћи да види (вршњаци, родитељи, наставница), шта ће други мислити о нама, да ли тиме што објављујемо или шаљемо можемо некога да повредимо, како ће се осећати особе на које се то односи итд. О свом дигиталном угледу водимо рачуна тако што не објављујемо ништа у тренуцима када смо љути, бесни или тужни. Приликом коришћења интернета, веома је важно да водимо рачуна о свом дигиталном угледу, али и о дигиталном угледу других особа. Ученици треба да наведу примере особа са интернета које су њима блиске (нпр. јутјубере) и које имају позитиван/негативан дигитални углед. Наставник може да покаже ученицима кратак видео Лепо понашање на интернету: <https://digitalni-vodic.ucpd.rs/crtani-filmovi/>, а такође може у оквиру неког другог предмета (нпр. Ликовног васпитања) да зада ученицима да креирају постер о лепом понашању на интернету.

Препоручени број часова: 1

Поставити ученицима питање која је њихова омиљена видео-игра и зашто им је баш та игра омиљена. Такође их питати шта мисле, да ли је игра намењена деци њиховог узраста и зашто јесте или није. Пронаћи игру, односно њен опис на интернету и ПЕГИ ознаку (енгл. Pan-European Game Information) и уколико има могућности поделити је са ученицима (помоћу пројектора или паметне табле). Више информација о ПЕГИ систему може се пронаћи на званичној ПЕГИ веб-страници (<https://pegi.info/>), у публикацији Деца у дигиталном добу (<http://ucpd.rs/dokumenti/vodic--deca-u-digitalnom-dobu.pdf>) или у Дигиталном водичу (<https://digitalni-vodic.ucpd.rs/igranje-video-igara-gejming/>). Скренути пажњу ученицима на ПЕГИ ознаку и њено значење (повлачи паралелу са узрасним ознакама којима се обележава телевизијски програм, које су вероватно ближе деци). Ова ознака нам говори ком је узрасту видео-игра намењена, односно указује на њен садржај. У оквиру ПЕГИ система постоји више ознака: ПЕГИ 3, ПЕГИ 7, ПЕГИ 12, ПЕГИ 16, ПЕГИ 18. Садржаји са ознаком ПЕГИ 3 намењени су свим узрастима. Видео-игра са овом ознаком не би требало да садржи било какве звукове или слике које могу уплашити млађу децу, као ни ружне речи. Прихватљиво је веома благо насиље у комичном контексту. Ипак, важно је указати на чињеницу да се и међу видео-играма које имају ознаку ПЕГИ 3, нажалост, могу пронаћи и оне које због свог садржаја, нису примерене деци. Чак и када је видео-игра узрасно примерена детету по питању садржаја, то не значи да оно не може бити изложено неким

ризицима током играња. Велики број игара, чак и са ознаком ПЕГИ 3 садржи огласе и могућност трошења новца унутар игре (нпр. прелазак на виши ниво, додатне могућности). Уколико ученици сретну такве игре потребно је да обавесте одрасле у породици и да знају да имају могућност да то пријаве (нпр. ако је игра преузета из Гугл продавнице, на следећој веб-страници:

https://support.google.com/googleplay/contact/rap_family). Видео-игре са ПЕГИ ознаком 12, 16 и 18 нису примерене ученицима 3. разреда основне школе, зато што могу да садрже разне штетне садржаје: ружне речи, насиље, узнемирујуће звуке, злоупотребу штетних супстанци (дуван, алкохол итд.). Уколико има могућности, пожељно је заједно са ученицима потражити образовне видео-игре које су примерене њиховом узрасту (са одговарајућом ПЕГИ ознаком), нпр. за подстицање развоја алгоритамског мишљења или решавања проблема, вежбање математике итд.

Препоручени број часова: 1

На почетку ученици треба да наведу примере када је неко од њихових вршњака (или они сами) био насилан према другоме (нпр. у школском дворишту, учионици, на излету). Кроз дискусију са ученицима издвојити кључну карактеристику насилног понашања: постоји намера да се друга особа повреди, понизи, наљути, растужи. Дигитални уређаји (рачунари, мобилни телефони итд.) пружају нам бројне могућности (неке од њих ученици су већ искусили), међутим, понекад деца и одрасли користе ове уређаје како би вређали и узнемиравали друге. Некада се то ради непромишљено, из забаве, а некада постоји намера да се други повреди. О дигиталном насиљу говоримо када неко намерно шаље ружне, претеће и узнемирујуће поруке, објављује нетачне информације о другима, срамоти друге у групи, исмева, „искључује” некога из групе или га игнорише, „блокира”, негативно коментарише (нпр. туђе фотографије или видео-снимке) и/или подстиче друге да то раде, подстиче друге да ураде нешто што је за њих лоше, уцењује, креира и објављује туђе фотографије на интернету без дозволе особе која је на фотографији, крије се иза лажних имена/надимака, односно претвара се да је неко други итд. Питати ученике да ли су чули за неки пример дигиталног насиља или насиља на интернету. По чему се разликују насиље уживо и дигитално насиље? Веома је важно да ученици разумеју зашто последице дигиталног насиља могу бити чак и озбиљније од последица насиља које се дешава уживо, у интеракцији лицем-у-лице. Требало би им указати на неколико специфичности дигиталног насиља које произилазе из самих карактеристика дигиталне технологије: да се може вршити у било које време и са било ког места, да не можемо увек утврдити ко је особа која нас узнемирава, у дигитално насиље укључен је велики број особа и информације се тешко бришу, а лако шире. Пожељно је да се ученицима прикаже краћи филм у коме се демонстрира дигитално насиље (уколико то није могуће, може само да опише неки пример дигиталног насиља) и да се заједно са њима продискутује и размотре начини реаговања у оваквим ситуацијама. Уколико су они сами или неко од њихових вршњака искусили нешто од горе наведеног, неопходно је да о томе обавесте одрасле особе у које имају поверења (родитеље и наставнике, школског психолога или педагога). Узнемирујуће поруке не би требало брисати или прикривати од блиских особа. Указати им да на ружне поруке никада не треба одговарати, као и да на насиље не треба узвраћати насиљем.

Препоручени број часова: 1.

У оквиру теме Безбедно коришћење дигиталних уређаја потребно је посебну пажњу посветити времену током кога ученици користе дигиталне уређаје којима имају приступ. Како многа истраживања показују да деца овог узраста проводе превише времена на интернету и уз мобилне телефоне, уколико су им доступни, указати на значај креирања личног плана коришћења доступних дигиталних уређаја. У сврху остваривања исхода направи лични план коришћења дигиталних уређаја уз помоћ наставника, покренути разговор питањима: Колико времена проводимо у школи? Колико времена спавамо? Колико дуго се током дана играмо? Колико нам времена треба да урадимо домаће задатке? Колико времена проводимо у коришћењу рачунара/телефона/таблета? (Уколико има ученика у разреду који немају приступ интернету и/или мобилним телефонима код куће, преформулисати питање или дати податак о времену које деца проводе на интернету из неког релевантног истраживања, нпр. Уницефовог.) Шта све можемо да урадимо за 24 сата? Активност прављења личног плана најбоље је организовати као рад у мањим групама. Ученицима дати нацртану

временску линију која представља један дан од 24 сата и задатак да распореде своје обавезе током тог дана. За ову активност предвидети око 15 минута. Анализирати са ученицима планове које су направили, коментарисати и посебно истичати превиђено време за коришћење дигиталних уређаја. Након тога ученици, свако за себе, креирају план пожељног коришћења дигиталних уређаја на недељном нивоу, укључујући и викенде. Овај распоред може бити приказан табелом. Задатак који ученици добијају је да прате и бележе да ли се придржавају плана током недељу дана и да уписују запажања, а затим организовати кратку дискусију на наредном часу. Уколико у разреду има ученика којима нису доступни дигитални уређаји у кућним условима, задржати се само на изради пожељног личног плана коришћења дигиталних уређаја.

Препоручени број часова: 1

Активности за достизање исхода означи начин комуникације путем интернета који највише одговара контексту у коме се комуникација дешава усмерити на препознавање кључних разлика у онлајн комуникацији са наставником, родитељима и вршњацима. Комуникација са наставником је формална, поруке су јасно повезане са темом, реченице су јасне и потпуне, без емотикона и скраћеница. Сlike и прилози увек садрже објашњења. Тако да је за овакав вид дигиталне комуникације најприкладнија електронска пошта (ученици тада користе имејл налоге својих родитеља). За размену мишљења везану за оно што се у школи учи, за групне школске задатке користи се школска платформа за онлајн учење. За неформалну комуникацију са вршњацима и родитељима прикладније је користити платформе за размену порука попут Вајбера и сличних платформи у оквиру којих је мало вероватно да ће дете ступити у контакт са непознатим особама. За овакву комуникацију специфичне су краће поруке без знакова интерпункције, поруке које су извучене из контекста и често могу бити неразумљиве трећем лицу. Ове поруке могу садржати слику или емотикон без додатног текста, а да буду потпуно разумљиве саговорнику. Наставник треба да промовише писање порука у складу са правописним правилима и језичким нормама без обзира на платформу у оквиру које се комуникација реализује. Јер, особа која је писмена никада неће пристати да у писаној комуникацији делује неписмено. Такође, наставник треба да упозори ученике да не користе друштвене мреже попут Фејсбука или Инстаграма зато што оне нису безбедна средина за особе млађе од 15 година.

Препоручени број часова: 1

Алгоритамски начин размишљања

У оквиру овог дела теме, ученици у специфичним окружењима за блоковско програмирање локализованих на српски језик (попут code.org) решавају једноставне проблеме чије решавање захтева понављање (програмске циклусе). Наставник треба да представи узрасту примерен алгоритам/програм који садржи понављање (нпр. маца мења боју, исцртава се непрекидана линија, срце пулсира) и постави ученицима питање: „Ако бисмо сложили блокове на овакав начин, шта би се њиховим извршавањем добило?”. Ученици треба да аргументују своје одговоре и дебатују о тачности изнетих одговора. Након тога, наставник треба да прикаже узрасту примерен алгоритам/програм који садржи понављање, али садржи грешку. Након саопштавања сврхе програма, наставник треба да постави питање: „Да ли блокови сложени на овакав начин доводе до описаног решења? Да ли је могуће поправити програм?”. Ученици тада треба да предложе решења и по потреби дебатују о њима.

Препоручени број часова: 3

Појам гранања у програмима наставник не треба да уведе експлицитно, већ кроз проблемски оријентисан приступ. Најбоље је да се ученици сусретну са овим принципом кроз рад у неком од специфичних окружења за блоковско програмирање локализованих на српски језик (попут code.org), у оквиру којих ће се бавити једноставним проблемима чије решавање захтева гранање. Кроз наведене активности наставник треба да укаже на програмске блокове који омогућавају гранање, као и на постојање дефинисаног услова на основу кога се гранање реализује.

У склопу одабраног језика за визуелно програмирање који је локализован на српски језик наставник треба да прикаже ученицима неколико примера програма који садрже блокове који омогућавају гранање (блок Ако је-Онда и/или блок Ако је-Онда-У супротном). Приликом дефинисања услова у овим програмима наставник треба да користи томе намењене блокове (на пример, Ако си на рубу, Ако је тастер притиснут, Ако се објекти додирују), као и операторе поређења (мање, веће и једнако), које том приликом и представља ученицима. Наставник треба да нагласи да је резултат извршавања тако дефинисаних блокова Тачно или Нетачно. Кроз анализу представљених задатака ученици треба да предвиде резултат извршавања блокова у њима (нпр. уколико се притисне тастер размакница на екрану ће се појављувати сунце, уколико балон додирне кактус зачуће се звук „пуцања” и балон ће нестати, уколико маца ходајући стигне до ивице позорнице она ће се окренути и наставити да хода у супротном смеру).

Наставник иницира разговор са ученицима о основним аритметичким операцијама (сабирању, одузимању, множењу и дељењу) и облицима њиховог записа у математици. Затим представља блокове у визуелном програмском језику који представљају аритметичке операторе (+, -, * и /) и приказује како се помоћу њих граде аритметички изрази. Приказује ученицима блокове који садрже аритметичке операторе и подстиче их да размисле и предвиде резултат њиховог извршавања. Подстиче ученике да примене блокове аритметичких оператора при креирању програма у визуелном програмском језику који садрже гранање (нпр. ученици формирају два аритметичка израза чије вредности пореде у програму и на основу резултата поређења дефинишу наредну акцију). Главни акценат током ових активности треба да буде на формирању израза на основу текстуалне формулације задатка тј. на моделовању проблема, док рачунар у потпуности преузима задатак израчунавања вредности израза (који је у нижем математичком образовању изразито важан).

Препоручени број часова: 7

Иницирати хеуристички разговор о питањима употребе гранања и понављања у програмима – шта се тиме постиже, на који начин се програм унапређује и сл. Подстицати ученике да ове концепте примене при програмирању физичких уређаја, у блоковском окружењу за програмирање локализовано на српски језик, ћирилично писмо.

Препоручени број часова: 1

III. ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

У настави оријентисаној на процес учења и достизање исхода учења вреднују се процес и продукти учења. Устаљене методе процене постигнућа ученика, које наставници примењују у другим обавезним предметима и изборним програмима, могуће је примењивати и у настави овог предмета. Ипак, изазови попут чињенице да процена постигнућа заснована само на резултатима практичних задатака које ученици раде није довољан показатељ онога што они знају и умеју, или да је, при сарадничком раду, врло тешко идентификовати допринос сваког појединца, доводи до потребе за издвајањем неколико техника које се посебно препоручују за примену у оквиру предмета Дигитални свет (превасходно зато што у највећој мери корелирају са његовом природом):

– самопроцена: неговање праксе исказивања рефлексивних коментара током представљања онога што су урадили прилика је за развој самоувида и саморегулације у учењу и основа за процену властитог постигнућа ученика;

– вршњачка процена: ова врста процене постигнућа ученика природно се надовезује на процес самопроцене – ученици раде у пару или групи на истом задатку и имају могућност да, делећи одговорност, стварају и исправљају решења, те пружају конструктивне повратне информације. (Ова метода широко је распрострањена у ИТ индустрији од стране професионалних програмера (програмирање у пару) и лако ју је превести у учионицу.);

– отворена питања: знање ученика о концептима који су обухваћени програмом неће увек бити лако уочљиво. Постављање отворених питања један је од начина на који наставник може да процени постигнућа својих ученика, али и да допринесе продубљивању њиховог разумевања конкретног концепта.

– Већ знам – Желим да научим – Научио/ла сам: коришћење рубрика за идентификацију онога што већ знају, шта желе да науче и, накнадно, онога што су научили, корисна је техника коју ученици могу да користе за подршку самосталном учењу, а наставник за процену њихових постигнућа.

Примењујући предложене методе процене постигнућа ученика наставник креира и конзистентно гради персонализовано и подстицајно образовно окружење. Он прати постигнућа ученика из улоге активног посматрача и ментора. Избегнута је формална ситуација процењивања (наставник не прозива и не пропитује ученике), чиме је ниво стреса ученика битно смањен (потенцијално и елиминисан). Јачање самопоуздања ученика и саморегулације у учењу посебна је добробит која произилази из наведеног

ГРАЂАНСКО ВАСПИТАЊЕ

Циљ наставе и учења Грађанског васпитања је подстицање развоја личности која је одговорна према својим правима и правима других, отворена за договор и сарадњу и спремна да активно учествује у животу школске и локалне заједнице, уважавајући принципе, процедуре и вредности демократског друштва.

ИСХОДИ	ОБЛАСТ/ТЕМА	САДРЖАЈИ
По завршеном разреду ученик ће бити у стању да:		
– својим понашањем показује да прихвата различитост других; – препознаје у свом окружењу примере неједнаког поступања према некој особи или групи на основу неког њиховог личног својства; – се понаша на начин који уважава сопствене и туђе потребе, права и осећања у свакодневним ситуацијама; – препознаје примере солидарности у свом окружењу, причама, филмовима; – укаже вршњацима на особе или групе у свом окружењу којима је потребна помоћ и подршка;	ЉУДСКА ПРАВА Сви различити, а сви равноправни	Различитост Живот у заједници у којој би сви људи били исти (по полу, узрасту, вери, националности, образовању, интересовању). Различитост као богатство једне друштвене заједнице. Отвореност и затвореност за различитости. Различитости у нашој локалној заједници. Равноправност мушкараца и жена Уважавање разлика уз једнака права, одговорности и могућности. Дечаци и девојчице – сличности и разлике, иста права и могућности. Осетљиве друштвене групе Групе којима је услед специфичних разлика потребна додатна подршка како би имале исте шансе и могле равноправно да се укључе у живот заједнице и остваре своје потребе и права. Стереотипи и предрасуде

– објасни разлику између саосећања, солидарности и сажаљења на датом примеру; – укаже на упрошћено, поједностављено, генерализовано и најчешће нетачно приказивање некога на приказаним примерима; – наведе неколико институција у свом окружењу које брину о потребама и правима грађана, посебно деце; – наведе шта би волео да има у својој локалној заједници што сада недостаје; – тражи помоћ у ситуацијама кршења својих или туђих права; – наведе једно удружење грађана у свом окружењу и опише чиме се бави; – опише на које све начине деца његових/њених година могу да брину о својој локалној заједници; – пажљиво слуша саговорника, слободно износи мишљење, образлаже идеје, даје предлоге и прихвата да други могу имати другачије мишљење; – испољава заинтересованост за сарадњу и учешће у групном раду; – заједно са осталим ученицима учествује у проналажењу особа којима је потребна помоћ, у изради плана и реализацији акције, њеној промоцији и вредновању.	ДЕМОКРАТСКО ДРУШТВО Ја и други у локалној заједници	Упрошћено, поједностављено, генерализовано и најчешће нетачно приказивање некога (сви дечаци су, све девојчице су, сви Роми су). Негативно мишљење појединаца о некоме ко се не познаје довољно. Стереотипи и предрасуде као основ за дискриминацију. Дискриминација Неједнако поступање према особи или некој групи на основу неког њиховог личног својства (пол, узраст, вера, националност, образовање, инвалидитет), што за последицу има нарушавање њихових права и достојанства. Једнако поступање према неједнакима као вид дискриминације. Етикетирање, ружни надимци као вид дискриминације. Локална заједница Место где грађани задовољавају највећи број својих потреба и остварују највећи број својих права. Потребе и права које деца задовољавају у локалној заједници – за образовањем, здравственом заштитом, одмором, игром, учествовањем у спортским, културним и уметничким активностима. Комуналне услуге Услуге од општег интереса за све грађане локалне заједнице – вода, превоз, путеви, паркинг, отпад, осветљење, паркови, пијаце, димничари. Институције и организације Локалне заједнице у области образовања, културе, здравља, спорта и рекреације, очувања околине, безбедности, верске организације. Активности и допринос удружења грађана у локалној заједници. Наша локална заједница Брига наше локалне заједнице о потребама и правима својих грађана,.

		Брига наше локалне заједнице о деци различитих својстава (пол, узраст, сиромаштво, здравље). Доступност садржаја у нашем окружењу слепим или глувим особама, родитељима са дечијим колицима или особама у инвалидским колицима (пешачки прелази, школа, дом здравља, продавница, превоз). Брига деце о својој локалној заједници – о отпаду, биљкама и животињама, споменицима културе, уметничким делима, потрошњи воде, пружање помоћи онима којима је то потребно. Удружење грађана у нашем окружењу некад и сад.
	ПРОЦЕСИ У САВРЕМЕНОМ СВЕТУ Снага узајамне помоћи	Солидарност Потреба узајамне бриге и одговорности међу људима. Лажна солидарност. Разлика између саосећања, сажаљења и солидарности. Примери акција солидарности у нашој локалној заједници (мобе, добровољно давање крви и хуманитарне акције за лечење болесних, СМС акције прикупљања новца). Ситуације у којима свакоме може бити потребна помоћ (болест, сиромаштво, ратови, поплаве, земљотреси, пожари, миграције). Медији као подршка солидарности. Волонтирање Добровољно ангажовање појединаца и група у пружању помоћи људима, животињама, биљкама. Мотиви волонтера – веровање у снагу узајамне помоћи, човекољубље и хуманост. Волонтерске акције ученика/ученица школе у локалној заједници (чишћење јавних површина, сађење биљака, помоћ старим људима, удомљавање напуштених кућних љубимаца). Активности волонтера Црвеног крста у нашој локалној заједници.

	ГРАЂАНСКИ АКТИВИЗАМ Акција солидарности у локалној заједници	Планирање и извођење акције солидарности у локалној заједници Утврђивање коме је у заједници потребна помоћ. Одређивање циља акције. Припрема плана акције – подела улога, договор о роковима, начину реализације. Извођење и документовање акције – видео, фотографије, текстови и сл. Промоција акције на нивоу школе – приказивање другим одељењима, родитељима и сл., прављење постера или паноа, објављивање прилога у школском листу. Вредновање акције – чиме смо задовољни, шта је могло бити боље.

Кључни појмови садржаја: равноправност, стереотипи и предрасуде, дискриминација, локална заједница, солидарност, волонтирање

Изборни програм Грађанско васпитање за трећи разред организован је, као и програми за претходна два разреда, по моделу спирале што значи да су садржаји дати у исте четири области (*Људска права, Демократско друштво, Процеси у савременом свету и Грађански активизам*) али се они проширују и продубљују, а исходи се надограђују или се, ако је у питању вештина, даље развијају. Све четири области су једнако важне, а наставник их, у непосредном раду са ученицима, интегрише јер између њих постоји природна веза.

Програми Грађанског васпитања у првом циклусу, по свом циљу и концепцији, најближи су програмима обавезног предмета Свет око нас, односно Природа и друштво. Како ученици расту, повећавају се и њихове когнитивне, емотивне и социјалне способности да упознају појаве у свету који их окружује. Зато се у првом разреду проучавају појаве из најближег окружења (породица, одељење), затим у другом то је школа, а у трећем разреду програми оба предмета предвиђају проучавање појава из ширег окружења, односно локалне заједнице како се она назива у овом изборном програму. Сам појам локалне заједнице, у овом програму, се посматра као простор у коме грађани у највећој мери задовољавају своје потребе и остварују своја права, а не као дефинисана територијална површина у оквиру организације државне управе.

У трећем разреду ученици проширују свој радијус кретања и сваки даном све боље упознају своју локалну заједницу. Знају где је пошта или где су спортски терени, где се иде код лекара или у куповину. Међутим, недовољно познају ко је обезбедио воду, направио пут или организовао превоз људи, одношење ђубрета, сређивање парка или чишћење снега на улицама. Садржај овог програма треба да омогући ученицима да се упознају и са тим аспектом комуналног живота грађана у некој локалној заједници, а које се међусобно могу врло разликовати (сеоска, приградска, градска) о чему ће наставник свакако водити рачуна и прилагођавати садржај и активности. Од ученика се очекује не само да упознају локалну заједницу већ и да имају критички однос према њој, у смислу да промишљају шта све недостаје или није довољно развијено како би она у што већој мери задовољавала потребе свих грађана који ту живе (више паркова, пешачких прелаза, биоскоп, базен, тржни центар, играоница...). У тим активностима ученике треба подстицати да мисле и о потребама других, а не само о сопственим, и да јачају свест и осетљивост за специфичне разлике међу људима у заједници по полу, узрасту, здравственом стању, образовању, националности, вери. Да та осетљивост

постоји показују њихови одговори у којима се залажу да у њиховој локалној заједници буде амбуланта, звучни семафори за следе, паркинг за инвалиде, црква или библиотека. Програм предвиђа да ученици боље упознају и различита удружења грађана којих има велики број чак и у сасвим малим срединама. Нека од њих су настала недавно (нпр. удружење љубитеља видео игара), нека имају трајање и више од једног века (нпр. удружење пчелара), нека су за забаву и задовољење неких интересовања (нпр. хор), а нека су основана из хуманих разлога (нпр. удружење *Живимо заједно* за помоћ особама са сметњама у развоју). Прича о удружењима грађана има за циљ подстицање осећаја припадности заједници и спремности за удруживање са другима како би боље функционисали и боље се осећали у својој заједници. Упознавање ученика са солидарношћу и волонтирањем треба да обезбеди јачање вредности заједништва, хуманости, личне одговорности и поштовања различитости у оквиру локалне заједнице којој природно припадамо. Ученицима ће посебно бити интересантно уколико буду у прилици да се упознају са особама које су својим понашањем то и показале. На пример, може се организовати разговор са особом која је велики број пута дала добровољно крв и са особом која је примила туђу крв што јој је спасло живот. Такође, ученицима би био интересантан и сусрет са особом/особама које су на свом поседу изградиле азил за незбринуте животиње и о њима брину док их не удоме. Програм пружа велике могућности да се ученици током целе школске године укључују у различита дешавања у локалној заједници (традиционални вашари, посела, изложбе, дружења, смотре, фестивали, такмичења, сусрети...) и јачају везе са другим грађанима (старијим, болесним, друге вере, друге нације...).

Кроз различите активности и примере потребно је ојачати ученике да разликују саосећање, сажаљење и солидарност. Као илустрацију наводимо пример односа према слепим особама где ученицима треба да буде јасно да је саосећање кад осећамо колико им је тешко да се самостално крећу улицама уз помоћ белог штапа, да је солидарност када осмишљавамо како помоћи тим лицима да се лакше крећу самостално, а да је сажаљење вид дискриминације у коме се следе особе доживљавају као мање способне, другачије, мање вредне или јадне. Многи су примери где се дискриминација по различитом основу може довести у везу са предрасудама и стереотипима али је на овом узрасту најпогодније о томе говорити на примеру дечака и девојчица, мушких и женских послова, односа према Ромима, деци која похађају школу по индивидуалном образовном плану или имају било коју сметњу у развоју. Није неопходно да ученици у свом речнику имају речи дискриминација, етикетирање, предрасуде и стереотипи али је потребно да достигну исходе наведене у програму као што су *препознаје у свом окружењу примере неједнаког поступања према особи или некој групи на основу неког њиховог личног својства или на примеру препознаје упрошћено, поједностављено генерализовано и најчешће нетачно приказивање некога или нечега*. Ови исходи су врло важни јер подржавају развој осетљивости ученика за различите видове неуважавања и непоштовања што је основ за постизање исхода програма у следећим разредима, а који имају за циљ даље неговање друштвене свести и одговорности. Из тог разлога програм за трећи разред предвиђа акцију солидарности у локалној заједници која захтева да ученици „изађу“ из школе, пронађу особе или групе којима је потребан неки вид помоћи и осмисле на који начин ће исказати своју солидарност с њима. То не морају бити велике акције, довољно је организовати да ученици наизменично посећују неку старију особу о којој нема ко да брине и доноси јој неопходне намирнице, проводе време у разговору са њом, обележе рођендан и празнике или помогну око кућних послова, одласка лекару... Своју активност треба да прате и да је документују. Смисао оваквих акција је не само да ученици боље препознају потребе других који често живе, више или мање, невидљиво ту око нас, већ и да осете ефекте заједничког рада и задовољство у пружању помоћи. Као погодан мотив оваквих акција може се користити позната мисао Душка Радовића: „*Наше мало може бити много онима који немају ни мало*“. Осим тога, са ученицима треба тако радити да постану свесни да свако од нас може доћи у ситуацију да му буде потребна нечија помоћ и солидарност. Зато као идеју наводимо и могућност да уместо спровођења акције ученици обаве истраживање о некој раније спроведеној акцији солидарности у локалној заједници (у ситуацији болести, сиромаштва, земљотреса, поплаве, бомбардовања, доласка већег броја миграната, класичне мобе и др.). То могу урадити тако што ће питати своје родитеље, баке и деке шта се тада

дешавало, ко се све укључио у акцију, како се завршила.... Истраживање може бити окончано припремом изложбе која би садржала фотографије и текстове из новина, књига о том догађају.

У програму су наведени садржаји које наставник може да допуњује, проширује и мења према конкретним потребама и плану сопственог рада али увек имајући у виду исходе које треба достићи. Они су тако дати да одговарају узрасту ученика и да су мерљиви, проверљиви, односно наставник може, пратећи активности ученика, лако да утврди да ли их они остварују и у којој мери. Најчешће су на нивоу примене што значи да се знање и разумевање подразумевају јер без тога нема примене. Такав приступ одговара концепту Грађанског васпитања од кога се очекује да код ученика развија конативну, вољну компоненту која долази до изражаја у понашању. Редослед наведених исхода не исказује њихову важност јер су сви од значаја за постизање општег циља програма и развоја међупредметних компетенција. Између исхода постоји повезаност. Остваривање једног исхода доприноси остваривању других исхода. Многи исходи су процесни и представљају резултат кумулативног дејства образовно-васпитног рада, током дужег временског периода што се препознаје у томе да се неки исходи у истој или сличној формулацији налазе у програмима за више разреда.

У процесу планирања наставе и учења наставник се руководи, превасходно, исходима које ученици треба да достигну. Приликом избора активности, како наставника тако и ученика, треба имати у виду да свака од њих се може вишеструко искористити. На пример, у оквиру скоро свих активности на различитим садржајима могућ је допринос остваривању исхода који се односе на комуникацију, осетљивост за различитост, сарадњу, поштовање правила, доношење одлука. То значи, да за такве исходе нису потребни посебни садржаји, активности и часови. Њихово остваривање одвија се постепено, спонтано и то не само кроз избор садржаја већ и кроз избор одговарајућих начина рада.

Достизање исхода захтева примену различитих интерактивних облика рада као и одабир и коришћење одговарајућих метода и техника. Наставници су у прилици да бирају: радионице, симулације, играње улога, студије случаја, дискусије, мини истраживања, једноставне акције као и да сами осмисле неке друге активности. Радионице треба да започињу причом која је блиска искуству ученика, а садржи неку врсту заплета (моралну дилему или сукоб потреба и/или вредности) као повод за дискусију у пару или у мањој групи, а завршава разменом у целој групи. Циљ је да се пружи могућност сваком ученику да преиспита своје мишљење и деловање због појаве конфликта између његове тачке гледишта и тачке гледишта која је различита од његове. Зато се може рећи да активности на часу треба тако да теку да обезбеде искуствено учење, тј. уобличавање и поимање личних, аутентичних доживљаја и ставова ученика кроз размену у групи, а не преношење готових знања, туђих увида или готових предлога. Добро је да постоји игровни контекст који помаже ученицима да се опусте и ослободе, да пробају различите видове изражавања и симболизације унутрашњих искустава, и да кроз игру истражују разноврсна, дивергентна решења за проблеме са којима се суочавају. С обзиром на узраст ученика добро је у току часа комбиновати различите активности и осмислити такву динамику рада којом се одржава њихова пажња и мотивација за учествовањем.

Грађанско васпитање је део ширег концепта образовања за демократију и грађанско друштво и у том смислу је повезано са другим предметима, ваннаставним активностима и етосом школе. Овај програм корелира са предметима Српски језик, Природа и друштво, Ликовна и Музичка култура и зато је сваки вид тематског планирања добродошао.

Како је планом предвиђено да се и у трећем разреду остварује *пројектна настава*, то је добра прилика да се повеже са активностима Грађанског васпитања. Пројектна настава по свом концепту у потпуности одговара природи овог изборног програма. Заједничко им је што доприносе когнитивном, афективном и социјалном развоју ученика, као и развоју међупредметних компетенција. *Пројектна настава* има елементе проблемске и истраживачке наставе који се односе на тражење решења за неки проблем кроз тимски рад и коришћење савремених

технологија. Заједничко им је и то што се предност даје процесу рада и сарадњи наспрам самих резултата. *Пројектна настава* од ученика захтева самостално проналажење информација, способност решавања проблема, рад у групи, критичко мишљење, доношење одлука, аргументовање, преузимање одговорности, поштовање рокова, планирање што су све захтеви и програма Грађанског васпитања, посебно у области *Грађански активизам*. *Пројектна настава* подразумева унапређивање компетенције ученика да користе савремене технологије у образовне сврхе на одговоран и безбедан начин што се уклапа са очекиваним исходима програма за Грађанско васпитање у другом разреду (безбедност у коришћењу интернета), а који треба и даље неговати.

У овом програму продукти ученичких активности имају посебан значај. Они могу бити различите врсте: постери, аудио-визуелни записи, презентације, прикази резултата истраживања и друго. Они се могу користити у току рада на неком садржају као вид документовања процеса учења и активности ученика, при интеграцији или рекапитулацији обрађених садржаја, процени напредовања ученика, као и самопроцени наставника колико успешно ради. Продукти се могу користити и ван одељења/групе, на пример на изложби у холу школе, у школским новинама, сајту школе.

За остваривање програма и достизање дефинисаних исхода врло је важна улога наставника. Он је модел који својим понашањем и начином на који организује рад у групи доприноси стварању демократске атмосфере која је погодна за размену и аргументовање идеја и мишљења међу ученицима, он је тај који даје повратну информацију и подстиче ученике на разумевање односа у групи. Наставник подржава ученике када им је тешко да се изразе, помаже им у избору правих речи. Подстицајним питањима може да наведе ученике да сагледају ситуацију из друге перспективе што је озбиљан захтев за ученике трећег разреда који су још увек у извесној мери (мада мање него пре) фокусирани на сопствене потребе, мисли, осећања. Конструктивна комуникација и демократске процедуре нису само циљ већ и начин да се достигну жељени исходи. Наставник треба да обезбеди да се на часу сваки ученик осећа уважено, прихваћено и добродошло у својој различитости уз обавезу поштовања и уважавања других и другачијих погледа и мишљења. Његова улога је и да обезбеђује наставна средства или упућује ученике да их сами пронађу. За овај програм посебно су погодне информације које нуди сама локална заједница нпр. локалне новине, телевизија и радио, информације на сајтовима, различити плакати и лифлети које прави дом здравља, музеј, галерија, туристичка агенција, спортски клуб... Ученици који живе у малим срединама, селима где локална заједница свакако другачије изгледа од оне у градовима, могу користити информације од својих бака и дека од којих ће сазнати како су они задовољавали своје потребе, које су проблеме имали и како су их решавали.

Оцењивање ученика у Грађанском васпитању се остварује у складу са Правилником о оцењивању у основној школи. Оно је описно и подразумева да ученици имају увид у своје напредовање и то не само у остваривању исхода из овог програма већ и у развоју неколико међупредметних компетенција, посебно компетенције за *Одговорно учење у демократском друштву*. Како је највећи број активности ученика у оквиру часова овог изборног програма организован кроз групни рад, то значи да наставник треба да има јасне критеријуме праћења напредовања који су и ученицима познати. Могу се пратити следећи показатељи: начин на који ученик учествује у активностима, како прикупља податке, како аргументује, евалуира, документује. Посебно поуздани показатељи су квалитет постављених питања, способност да се нађе веза међу појавама, наведе пример, промени мишљење у контакту са аргументима, разликују чињенице од интерпретације, изведе закључак, прихвати другачије мишљење, примени научено, предвиде последице, дају креативна решења. Такође, наставник прати и вреднује како ученици међусобно сарађују, како решавају сукобе мишљења, како једни другима помажу, да ли испољавају иницијативу, како превазилазе тешкоће, да ли показују критичко мишљење или критицизам, колико су креативни. Када су у питању активности ученика у оквиру последње области, ученици не треба да буду оптерећени резултатима јер и из неуспелих акција може се пуно тога научити. Истовремено,

наставник пружа подршку ученицима да и сами процењују сопствено напредовање и напредовање групе.

ЧЕТВРТИ РАЗРЕД

(Правилник о наставном програму за четврти разред основног образовања и васпитања – Просветни преглед РС 2/2005)

СРПСКИ ЈЕЗИК

Циљ учења Српског језика јесте да ученици овладају основним законитостима српског књижевног језика ради правилног усменог и писаног изражавања, негујући свест о значају улоге језика у очувању националног идентитета; да се оспособе за тумачење одабраних књижевних и других уметничких дела из српске и светске баштине, ради неговања традиције и културе српског народа и развијања интеркултуралности.

ИСХОДИ По завршетку разреда ученик ће бити у стању да:	ОБЛАСТ/ ТЕМА	САДРЖАЈИ
– чита са разумевањем различите текстове; –Укратко образложи свој утисак и мишљење поштујући другачије ставове –разликује књижевне врсте: шаљиву народну песму, басну и причу о животињама, приповетку, роман за децу и драмски текст; – одреди тему, редослед догађаја, време и место дешавања у прочитаном тексту; – именује главне и споредне ликове и разликује њихове позитивне и негативне особине; – уочи основне одлике лирске песме (стих, строфа и рима); –уочи персонификацију и разумењену улогу у књижевном делу; – разуме идеје књижевног дела; – уочи основне одлике народне бајке; – разликује народну од ауторске бајке; – представи главне особине јунака; – уочи основне одлике народне епске песме; – уочи поређење у књижевном делу и разуме његову улогу; – разликује опис од приповедања у књижевном делу; – покаже примере дијалога у песми, причи и драмском тексту; – уочи хумор у књижевном делу; – чита текст поштујући интонацију реченице/стиха;	КЊИЖЕВНОСТ	ШКОЛСКА ЛЕКТИРА Поезија 1. Шаљива народна песма <i>Женидба врапца Подунавца</i> 2. Војислав Илић: <i>Јесен</i>/Владислав Петковић <i>Дис: Зима</i> 3. Момчило Мошо Одаловић: <i>Молитва за маму</i> 4. Мирослав Антић: <i>Космонаутска песма</i> 5. Бранко Миљковић: <i>Песма о цвету</i> 6. Добрица Ерић: <i>Завичај/Отаџбина је наша очевина</i>/Момчило Мошо Одаловић: <i>Птице косовчице</i> 7. Мирослав Антић: <i>Прва љубав/Најљубавнија песма</i>/Алексије Марјановић: <i>Љубав</i> 8. Бранко Ћопић: <i>Месец и његова бака</i>/Десанка Максимовић: <i>Пауково дело</i> 9. Бранислав Црнчевић: <i>Кад би мени дали један дан</i> 10. Владимир Андрић: <i>Дај ми крила један круг</i> 11. Народна песма <i>Милош у Латинима</i> 12. Народна песма <i>Јетрвица адамско колена</i> Проза 1. Народна прича о животињама: <i>Међед, свиња и лисица</i> 2. Народна приповетка: <i>Најбоље задужбине</i> 3. Народна приповетка: <i>Ветар и сунце</i> 4. Народна бајка: <i>Пепељуга</i> 5. Бранислав Нушић: <i>Прва љубав</i> (одломак из <i>Аутобиографије</i>) 6. Бранислав Црнчевић: <i>Босоноги и небо деда и унук</i> 7. Гроздана Олујић: <i>Стакларева љубав</i> 8. Светлана Велмар Јанковић: <i>Стефаново дрво</i> 9. Лав Николајевич Толстој: <i>Врабац и ласте/Два мраза</i> 10. Драган Алексић: <i>Позориште на небу</i> 11. Весна Алексић: <i>Детективско срце</i>

– изражајно рецитује песму и чита прозни текст; – изводи драмске текстове; -разликује описивање, приповедање (у првом и трећем лицу) и дијалог у књижевном делу -преприча текст из различитих улога/ перспектива -уочи основни тон књижевног текста (ведар, тужан, шаљив) –повеже граматичке појмове обрађене у претходним разредима са новим наставним садржајима; -разликује речи које мењају облик (именице, заменице, придеви, глаголи, бројеви) и уочи оне које су увек у истом облику; –одреди основне реченичне чланове; –разликује врсту речи од службе речи у реченици; -поштује и примени основна правописна правила; - правилно пише сва три модела управног говора; –употреби речи истог облика, а различитог значења, као и речи истог значења а различитог облика; – препричава, прича и описује и на сажет и на опширан начин; –препозна значење речи и фразеологизама који се употребљавају у свакодневној комуникацији; –напише разгледницу, честитку, приватно писмо; –прилагоди језички израз комуникативној ситуацији, формалној и неформалној; –повеже информације исказане у линеарном и нелинеарном тексту и на основу њих изводи закључке; –правилно стуктурира текст и учествује у предлагању садржаја и начина рада.		12. Ханс Кристијан Андерсен: <i>Ружно Паче – читање у наставцима</i> Драмски текстови - Гвидо Тартаља: <i>Подела улога</i> - Љиљана Крстић: <i>Кад пролеће дође</i> - Дејан Алексић: <i>Слава</i> Научнопопуларни и информативни текстови (из књига, енциклопедија и часописа за децу) - о нашим знаменитим књижевницама, сликаркама и научницама; - о природним лепотама и културним знаменитостима Србије; - о занимљивим пределима, народима, обичајима у свету - бонтон. ДОМАЋА ЛЕКТИРА - Милован Данојлић: Избор из поезије за децу - Драган Лукић: Избор из поезије за децу - Јасминка Петровић: <i>О дугмету и срећи</i> - Рене Гијо: <i>Бела Грива</i> - Ерик Најт: <i>Леси се враћа кући</i> - Александар Поповић: <i>Пепељуга</i> ДОПУНСКИ ИЗБОР (са наведеног списка или по сопственом избору бирају се три дела) - Избор драмских текстова за децу - Бранко В. Радичевић: <i>Песме о мајци</i> - Светлана Велмар Јанковић: <i>Књига за Марка/Очаране наочаре</i> - Горан Петровић: <i>Разлике</i> - Едмондо де Амичис: <i>Срце</i> - Јохана Шпири: <i>Хајди</i> - Михаел Енде: <i>Бескрајна прича (одломак)</i> - Астрид Линдгрен: <i>Пипи Дуга Чарапа</i> - Златко Васић: <i>Чаробно путовање</i> - Урош Петровић: <i>Мартинина велика загонетна авантура</i> - Гордана Тимотијевић: <i>Сличице/Владимир из чудне приче</i> - Угљеша Шајтинац: <i>Чарна и Несвет</i> - Момо Капор: <i>Сања</i> - Весна Алексић: <i>Брљиво срце</i> Књижевни појмови: – шаљива народна песма, – прича о животињама, – особине народне епске песме, – приповетка, – роман за децу, – персонификација,

		– опис природе и ликова, – приповедање у 1. и 3. лицу, – сукоб драмских лица.
	ЈЕЗИК Граматика, правопис и ортоепија	Речи које у писању и говору мењају облик; речи које не мењају облик (без именовања врста непроменљивих речи). Реченица и реченични чланови (субјекат, предикат, објекат, прилошке одредбе). Појам субјекта; различите врсте речи (именице и личне заменице) у функцији субјекта; изостављени субјекат. Појам предиката (глаголски предикат). Појам објекта (именице у функцији објекта). Прилошке одредбе за време, место и начин. Речи и групе речи у функцији субјекта, објекта и прилошких одредаба; придев уз именицу у служби атрибута у оквиру групе речи која има службу субјекта или објекта. Управни говор (трећи модел). Велико слово: имена становника држава и насеља; називи улица и тргова; имена из уметничких дела – примери из обрађених дела (нпр. <i>Ружно Паче...</i>); устаљена и посебно наденута имена животиња; називи институција, предузећа и установа, манифестација; устаљена имена историјских догађаја и личности (усклађено са предметом Природа и друштво). Речца <i>ли</i>; скраћени упитни облик <i>је ли</i> (<i>је л'</i>) према узрочном везнику <i>јер</i>. Предлог <i>са</i> уз заменице (нпр. <i>са мно</i>, <i>с њом</i> и сл.). Писање вишечланих бројева.
	ЈЕЗИЧКА КУЛТУРА	Основни облици усменог и писменог изражавања: препричавање текста у целини и по деловима (по датом плану); причање у дијалошкој форми (уношење дијалога, управног говора у структуру казивања); описивање односа међу предметима, бићима и појавама; описивање природе, личности, књижевних ликова и сл. Речи истог облика, а различитог значења; речи истог значења, а различитог облика (на примерима књижевних текстова); устаљени језички изрази. Разгледница, честитка, писмо.

		Књижевни и други текстови (линеарни и нелинеарни) у функцији унапређивања језичке културе. Говорне вежбе: рецитовање, изражајно читање, сценско приказивање драмског/драматизованог текста и сл. Правописне вежбе: диктат; управни говор (сва три модела); наводници; велико слово; заменица <i>Ви</i> из поштовања; спојено и одвојено писање речи (речца <i>ли</i>, предлог <i>са</i>, вишечлани бројеви). Језичке вежбе: допуњавање реченица предикатом у садашњем, прошлом и будућем времену; проширивање реченица; укрштене речи; асоцијације. Лексичко-семантичке вежбе: одређивање значења устаљених израза; састављање речи на основу датог почетног и последњег слова; допуњавање низа речима које су повезане са датом речју. Два школска писмена задатка – један у првом и један у другом полугодишту.

ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Планирање наставе и учења обухвата креирање годишњег и оперативних планова, као и развијање припрема за час/дан/седмицу. Годишњи план садржи број часова по областима распоређених по месецима, а у складу са школским календаром, планирани фондом часова по областима и годишњим фондом часова.

Програм наставе и учења предмета Српски језик у трећем разреду основне школе чине три предметне области: Књижевност, Језик и Језичка култура. Препоручени број часова по предметним областима је: Књижевност – 80 часова, Језик – 50 часова и Језичка култура – 50 часова. Све области се прожимају и ниједна се не може изучавати изоловано и без садејства са другим областима.

Приликом креирања годишњег и оперативних планова неопходно је водити рачуна о школском календару и активностима које прате живот школе. Оперативни план садржи рубрику са операционализованим исходима, дефинисаним наставним јединицама, рубрику за планирану међупредметну повезаност и рубрику за евалуацију квалитета испланираног, као и друге елементе према процени наставника. Припрема за час подразумева дефинисање циља часа, дефинисање исхода у односу на циљ часа, планирање активности ученика и наставника у односу на циљ и дефинисане исходе, планиране начине провере остварености исхода, избор наставних стратегија, метода и поступака учења и подучавања.

Уз годишњи план, формира се листа распоређених текстова по месецима, као и домаћа лектира. Дистрибуција текстова по месецима, као и до сада, заснована је на груписању и повезивању текстова према различитим критеријумима – природа и улога књижевног дела; врсте текстова; сврха текстова: за читање/разумевање/препричавање/тумачење; брзина напредовања ученика; годишња доба; значајни датуми и празници; посебности ученичког колектива, школе и локалне заједнице; предметна и међупредметна повезаност садржаја и исхода; међупредметне компетенције, итд. Дакле, корелативност је омогућена комбиновањем текстова у сродне тематско-мотивске целине према различитим критеријумима.

Новина у четвртном разреду је допунски избор лектире који омогућава учитељима да са наведеног списка, или по сопственом избору, бирају три дела која ће на часовима обрађивати.

НАЧИН ОСТВАРИВАЊА НАСТАВЕ И УЧЕЊА

КЊИЖЕВНОСТ

У настави књижевности најважније је код ученика развијати способност читања књижевних текстова са разумевањем, подстицати љубав према читању, градити осећај за лепо и вредно, васпитавати укус и неговати истрајност у читању и доживљавању књижевног дела. Ученике треба навикавати да опишу доживљај прочитаних књижевних дела и изнесу мишљење о њима. Читање захтева време, истрајност и посвећеност, а неговање ових карактеристика представља основ за сва даља учења. Кроз читање књижевноуметничких текстова и у разговору о њима на часу гради се критичко мишљење, јер ученици треба да имају суд о поступцима и особинама ликова, као и о различитим догађајима у тексту. Посебно је важно што књижевност код ученика интензивно развија емпатију, тиме што од читалаца тражи да се ставе на место другог и да разумеју најразличитије особине и поступке ликова. Настава књижевности јача национални и културни идентитет ученика, кроз упознавање своје књижевности и културе, као и књижевности и културе других народа.

Школска лектира је разврстана по књижевним родовима – лирска и епска поезија, проза, драмски текстови за децу и обogaћена избором научнопопуларних и информативних текстова. Обавезни део школске лектире састоји се, углавном, од дела која припадају основном националном корпусу, али и репрезентативна дела за децу из светске књижевности и могу се груписати на следећи начин:

Одрастање у различитим временима и културама

Дете и пороцоца

Хумор

Описивање бића и простора у различитим временским условима

Бајковити свет

Поучне приче

Родољубље

Рађање прве њубави.

Наведени примери показују како се књижевно-уметнички текст може повезивати са другим текстовима на различите начине према различитим мотивима или основном тону.

Избор дела школске и домаће лектире примерен је узрасту ученика.

Поједина дела из обавезног корпуса су изборна. Учитељу се пружа могућност да изабере да ли ће на часовима обрађивати:

Изборност допушта наставнику већу креативност у достизању исхода. Програмом се подстиче упознавање ученика са значајним личностима српског језика, књижевности, науке и културе.

Током обраде књижевних текстова ученици развијају прва литерарно-естетска искуства и формирају своје ставове о делу које слушају или читају. Учитељ подстиче ученике да износе своје ставове и аргументују их примерима из текста.

Поређење као стилску фигуру ученик овог узраста треба првенствено да уочи, а потом и да разуме његову улогу у тексту. Ученици усвајају основне облике казивања (форме приповедања) тумачећи текстове из школске и домаће лектире. Ученик треба да разликује опис од приповедања у књижевном делу и уочи дијалог у песми, причи и драмском тексту.

Приликом обраде лирских, епских и драмских текстова за децу ученици се мотивишу на читав низ стваралачких активности које настају поводом дела (изражајно рецитовање лирске песме, читање прозног текста интерпретативно, сценски наступ – извођење драмског текста, драмска игра, драмски дијалози, гледање дејче позоришне представе, снимање и коментарисање драматизованих одломака).

Развијање књижевних појмова код ученика не подразумева учење дефиниција, већ именовање и описно образлагање појма; уочавање улоге одређеног појма у књижевноуметничком тексту.

Препоручује се да ученик у настави користи електронски додадак уз уџбеник и методу обрнуте учионице.

ЈЕЗИК

У настави језика ученици овладавају писаним и усменим стандардним српским језиком. Програм је усмерен на усвајање основних граматичких правила и њихову адекватну примену у писаној и говорној комуникацији.

Грамматика

У програму су наведени само нови садржаји из граматике, али се подразумева да се градиво повезује са садржајима обрађеним у првом, другом и трећем разреду.

У четвртном разреду уводи се појам реченичних чланова и појам слижбе речи у реченици, као и трећи модел управног говора. Наставу граматике треба повезивати са наставом књижевности тако што књижевни текстови из програма могу послужити за граматичку анализу.

Правопис

Правописна правила ученици треба да усвајају постепено, уз понављање и вежбање већ наученог и уз усвајање нових садржаја, и то путем различитих вежбања како на нивоу речи тако и на нивоу реченице.

Писање вишечланих географских назива потребно је повезати са наставом природе и друштва – завичајном географијом.

Пожељно је направити корелацију са наставом математике у вези са писањем скраћеница за мерне јединице. Пошто се градиво из математике проширује великим бројем јединица мере, требало би, на овом нивоу, скренути пажњу на њихово писање само латиничким писмом.

Писање речце ЛИ обрађено је у другом разреду, а сада се уводе мало сложенији примери.

Систематизација знања из правописа најбоље се постиже вежбањем на тексту, исправљањем грешака у тексту, диктатима и сл.

ЈЕЗИЧКА КУЛТУРА

Област *Језичка култура* обухвата усмено и писмено изражавање.

Усмено изражавање ученика треба развијати у разговору у којем их учитељ усмерава да јасно, прецизно и разговетно изговарају реченице, поштујући интонацију и правилно акцентовање у реченицама. У вођеном разговору о књижевном или неуметничком тексту или о одређеној теми, ученици одговарају на питања, постављају питања, износе своја мишљења и ставове. Ученици се охрабрују да обликују усмену поруку у којој ће изнети информације на примерима из свакодневног живота. Учитељ треба да ствара прилике и подстиче ученике да говоре, износе информације, своја мишљења, осећања итд.

У четвртном разреду требало би подстицати ученике да препричавају, причају и описују и на сажет и на опширан начин како усмено, тако и писмено.

Препричавање мора да има свој циљ и да буде плански и усмерено. Потребно је усмеравати ученике како да одаберу чињенице, како да одвоје главно од споредног и мање битног и како да следе хронолошки ток садржаја. Требало би водити рачуна о томе да се препричавају само они садржаји који испуњавају програмске захтеве и који су ученицима претходно протумачени/анализирани, предочени, објашњени.

Причање представља стваралачко изражавање без обзира на то да ли је у питању стварност или фантазија, тј. да ли је реч о репродуковању неког доживљаја, догађаја и замишљеног садржаја (из света дечије маште). Најчешће се почиње са причањем доживљаја, па потом догађаја. Потребно је указати ученицима да занимљиво причање треба да буде динамично, као и да могу слободније да износе личне доживљаје, ставове, да буду маштовити и оригинални, да се емоционално и сликовито изражавају.

Описивање – треба оспособљавати ученике да пажљиво посматрају, уочавају, откривају, запажају, упоређују, па тек онда дату предметност да мисаоно заокруже и језички уобличе. Ученици

би требало да локализују оно што описују (временски, просторно, узрочно), да одаберу битна својства (однос спољашњег и условно унутрашњег) и да изнесу лични став/однос према датој појавности. Будући да се описивање често доводи у блиску везу са читањем и тумачењем текста (посебно књижевноуметничког), потребно је стално усмеравати пажњу ученика на она места у овој врсти текстова која обилују описним елементима (опис предмета, ентеријера, биљака и животиња, књижевних ликова, пејзажа и сл.), јер су то и најбољи обрасци за спонтано усвајање описивања као трајне вештине у језичком испољавању. Циљеве и задатке ове врсте вежбања требало би постепено усложњавати – од једнолинијске дескрипције видљивог до промишљеног, аналитичког изражавања доживљаја стварности у којој ће бити истакнута самосталност и индивидуалност ученика.

Извештавањем се на јасан, објективан и сажет начин говори о неком догађају. На овом узрасту је потребно само указати ученицима на основне одлике овог облика изражавања: на тачност преношења података, на аутентично презентовање чињеница, на једноставност, на одсуство личног коментара, субјективног доживљаја и имагинарног. Није потребно задати ученицима да напишу извештај, већ би их требало подстицати да сажето усмено извести о себи (нпр. о обављеном задатку код куће) у виду одговора на питања која ће учитељ поставити. На овај начин ће ученици вежбати да буду економични и прецизни приликом изражавања.

Варирање језичког израза односи се на специфичан одабир и комбинацију језичких средстава. Помоћу књижевних и некњижевних текстова ученицима би требало указати на различите могућности употребе речи, синтагми и реченица у формалним/неформалним језичким ситуацијама, као и на промену њиховог значења у зависности од контекста. Током практичне наставе језичке културе ученицима би требало указати да је неопходно говорити онако како то захтева комуникативна ситуација и са њом ускладити језичке механизме.

Током наставе језичке културе требало би оспособити ученике да правилно попуне различите једноставне обрасце; на пример, образац за учлањивање у библиотеку или у спортски клуб, писање позивнице за рођендан и слично.

На овом узрасту реализују се различите програмске вежбе (правописне, језичке, лексичко-семантичке и говорне вежбе).

Правописне вежбе представљају најбољи начин да се правописна правила науче, провере, као и да се уочени недостаци отклоне. У овом узрасту требало би примењивати просте правописне вежбе које су погодне за савлађивање само једног правописног правила из једне правописне области. Приликом савлађивања правописних начела погодне могу бити следеће правописне вежбе: диктат, аутодиктат, вежбе допуњавања и избора правилног облика речи.

Језичка култура ученика негује се и кроз игровне активности, посебно кроз *језичке вежбе*, на пример, разговор са књижевним ликом, затим ситуационе игре, односно стварне ситуације, на пример, разговор у продавници, разговор код лекара и слично. Могу се одабрати и проширивање и допуњавање реченица различитим врстама речи, промена реда речи у реченици, промена дужине реченице и слично.

Применом *лексичко-семантичких вежби* код ученика се ствара навика да промишљају и траже адекватан језички израз за оно што желе да искажу (у зависности од комуникативне ситуације) и повећава се фонд таквих израза у њиховом речнику. Развијању смисла за прецизно изражавање и разумевање значења речи и израза доприносе различите вежбе, на пример: навести речи који припадају различитим тематским скуповима; речи супротног значења али исте врсте и истог рода и броја; промена граматичког лица у тексту; основно и пренесено значење речи и друго.

Говорне вежбе код ученика подстичу машту и креативност због чега би их требало чешће примењивати у настави језичке културе. Говорне вежбе су у функцији изграђивања доброг језичког укуса, елоквентности и флуентности у изражавању. На овом узрасту најпогодније могу бити следеће говорне вежбе: рецитовање, изражајно читање, сценско приказивање драмског/драматизованог текста и слично.

У четвртом разреду израђују се два школска писмена задатка, један у првом, један у другом полугодишту. Оба писмена задатка требало би писати ћиричним писмом. Пожељно је да исправак првог писменог задатка ученици пишу ћирилицом, а други исправак да пишу латиницом.

Ученици који су оправдано одсутни са наставе имаће могућност да преко гугл учионице и других платформи за учење на даљину, свакодневно прате процес наставе.

ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Праћење напредовања и оцењивање постигнућа ученика је формативно и сумативно и реализује се у складу са *Правилником о оцењивању ученика у основном образовању и васпитању*. Оцењивање би требало да буде усмерено на добијање информација о обрасцима мишљења и условима под којим ученик може да примени знање стечено током наставе језичке културе у свакодневној формалној и неформалној комуникацији.

Процес праћења и вредновања једног ученика треба започети иницијалном проценом нивоа постигнућа ученика. Акцент би требало да буде на учениковим способностима – на ономе што ученик може или покушава да учини. Током процеса наставе и учења учитељ континуирано и на примерен начин указује ученику на квалитет његовог постигнућа тако што ће повратна информација бити довољно јасна и информативна, како би била подстицајна за даље напредовање ученика. Свака активност је добра прилика за процену напредовања и давање повратне информације, а ученике треба оспособљавати и охрабривати да процењују сопствени напредак у остваривању исхода предмета, као и напредак других ученика.

За децу која су оправдано дуже време изостала са наставе користимо искуства са наставе на даљину и на тај начин пратити и вредновати постигнућа ученика и за време оправданог изостанка.

ПОСТИГНУЋА

- Самостално чита са разумевањем ћирилично и латинично писмо, пише и правилно користи велико слово и знакове на крају реченице, препричава, анализира књижевна дела и уочава ликове.

- Успешно чита са разумевањем, пише и правилно користи велико слово и знакове на крају реченице, препричава, анализира књижевна дела и уочава ликове.

- Уз помоћ чита са разумевањем, пише и правилно користи велико слово и знакове на крају реченице, препричава, анализира књижевна дела и уочава ликове.

Знање о култури неговања слушања саговорника употпунити на семинару „Описмењавање срца“. Задатак ученика је да пажљиво слушају и затим препричају шта су чули од саговорника. Таквим вежбама постиже се боља комуникација и разумевање како међу самим ученицима тако и у комуникацији са наставником. Решавање и састављање ребуса и укрштених речи, загонетање и одгонетање реализовати на часовима усмених и писмених вежби путем решавања словних, сликовних и словно-сликовних ребуса. Ове функционалне игре код ученика подстичу логичко размишљање и комбинаторику, траже упорност, стрпљење и развијање смисла за одгонетање. Најчешће методе рада су: дијалогска метода, метода рада на тексту, интерактивна, илустративна, кооперативна, ...

Технике: гроздови, олуја идеја, ротирајући преглед, вођено читање, мапа ума, питамо стручњака...

Праћење и вредновање ученика спроводити путем : иницијалних тестова, провера знања усменим и писменим одговарањима

ДОПУНСКА НАСТАВА – СРПСКИ ЈЕЗИК

Допунска настава се организује за ученика који из различитих разлога имају мање способности или могућности савладавања наставног градива у току редовне наставе.

Допунска настава може бити привременог карактера, док ученик не савлада област коју није савладао.

За квалитетну организацију допунске наставе препоручује се сарадња учитеља истих разреда, да осмисле заједничке приступе проблемима. Тиме се омогућује да се одређени учитељ концентрише на ученике са сличним тешкоћама, да се преносе позитивна искуства учитеља,

Реализација допунске наставе:

- Празнине које се показују у редовној настави онемогућују ученику даље напредовање, па се попуњавају повременом допунском наставом.
- Проблеми ученика којима је потребна допунска настава веома су различити: психомоторичке сметње, дужи изостанци с наставе, проблеми емотивне природе, не адекватни услови учења код куће,...
- Допунска настава је потребна и ученицима који немају потребно самопоуздање или нису довољно мотивисани за рад

ЕНГЛЕСКИ ЈЕЗИК

Циљ наставе и учења енглеског језика је да се ученик усвајањем функционалних знања о језичком систему и култури и развијањем стратегија учења енглеског језика оспособи за основну писмену и усмену комуникацију и стекне позитиван однос према другим језицима и културама, као и према сопственом језику и културном наслеђу.

ОБЛАСТ / ТЕМЕ Комуникативне функције	ИСХОДИ По Завршеној теми/области ученик ће бити у стању да у усменој и писаној комуникацији:	САДРЖАЈИ
Поздрављање и представљање себе и других и тражење / давање основних информација о себи и другима	- поздрави и отпоздрави примењујући једноставнија језичка средства -разуме једноставнија питања личне природе - поставља једноставнија питања личне природе - у неколико једноставних везаних исказа саопшти информације личне природе о себи и другима водећи рачуна о	Језичке активности у комуникативним ситуацијама -Реаговање на усмени и писмени импулс саговорника (наставника, вршњака, и слично); усмено и писмено изражавање прикладних поздрава. - Слушањеједноставнијихтекстовау којимасенеко представља; представљање себе и других особа, присутних и одсутних. Садржаји

	приватности и поверљивости - разуме и саопшти једноставне исказе који се односе на права детета	<i>Hi/Hello(everyone/guys)! Nice to see you again!Nice to see you too!How are you today?I'm fine,thank you,and you?I', very well,thanks./Not great./I'm ok.</i> <i>Good morning/afternoon/evening/night.</i> <i>Goodbye./Bye.See you (all) in 5 minutes/soon/later/tomorrow/on Monday/next week/in September/next year!</i> <i>Have a nice day/holiday/trip/weekend!Thanks,same to you!</i> <i>Welcome to our school/town/city!</i> Личне заменице:<i>I,you...</i> Глагол <i>to be-The Present Simple Tense.</i> Императив. Предлози са прилошким одредбама за време: <i>on,in...</i> - Садржаји <i>-Which/What school do you go to?I go to (school's name) Primary School.What's the name of your school?</i> <i>What grade/year are you in?I'm in year 4/the fourth grade.Which class are you in?I'm in class 4/4a,and you?</i> <i>Who are they?What are their names?Sha's Dunja and he's Mateja.They are not in year four/the fourth grade.They're in year three/the third grade.</i> <i>This is our head teacher,Mrs Parsons.Who's that?It's Miss Herbert,she is a P.E. teacher.Who's your class teacher?Who's the class monitor?Who's absent?Everybody's present.</i> <i>Meet my friend Dorian.He's from Greece.His father's Greek,but his mother's Serbian.He</i>

		<i>lives on an island. Where does your friend live? She is Montenegrin. She lives in the mountains. Do you live in a flat or in a house?</i> <i>Peter's family are from the USA. His mum works in a restaurant. Where does his dad work?</i> <i>These are my aunt Slađana and her husband Zoran. They've got twin daughters. Those are my uncle Miodrag and his wife Ana. How many children have they got? They've got three sons. What are your cousins' names? How old are they?</i> <i>It's Marija's eleventh birthday today. / She's eleven today. When's your birthday? It's in May / on 5th May / May 5th.</i> <i>Who's the winner of the competition?</i> <i>Who's the world's skateboarding champion?</i> <i>Who are the characters in the story? Who are they? The boys' / girls' / children's names are...</i> <i>Tell me about your family / friends.</i> <i>Личне заменице: I, you...</i> <i>Присвојни придеви: my, your...</i> <i>Показне заменице: this / that, these / those.</i> <i>Have got</i> за изражавање поседовања. <i>The Present Simple Tense.</i> <i>Питања са Who / What / Which / Where / When / How (old / many).</i> <i>Правилна множина именица: daughter-daughters, son-sons...</i> <i>Неправилна множина основних именица: child-children...</i>

		Предлози са прилошким одредбама за место:<i>from,in,on...</i> Предлози са прилошким одредбама за време:<i>in,on...</i> Саксонски генитив са именицама у једнини/множини. Употреба/изостављање чланова приликом првог спомињања неког појма и са појмовима који су одређени контекстом,са редним бројевима,као и са основним географским појмовима. Императив. Основни бројеви 0-100. Редни бројеви 0-30. (Интер)културнисадржаји: - Формално и неформално поздрављање, устаљена правила учтивости; употреба титула уз презимена (Mr/Mrs/Miss); конвенције у писању/изговору датума;разлике између британске и америчке варијанте енглеског језика у изговору,лексичком фонду и правопису.
Разумевање и давање упутстава, налога и упозорења	- разуме једноставнија упутства, налоге и упозорења и реагује на њих - саопшти једноставнија упутства, налоге и упозорења уз одговарајуће образложење	Језичке активности у комуникативним ситуацијама -Слушање налога, упутстава и упозорења и реаговање на њих; давање једноставнијих налога, упутстава и упозорења (комуникација у учионици – упутства и налози које размењују учесници у наставном процесу, упутства за игру и сл.) Језички садржаји: <i>Hurry up!We're late for school!</i>

		<i>Stand up!Sit down!Sit up straight!</i> <i>Take out your books/notebooks!Put them down/away!</i> <i>Get quiet,everyone!</i> <i>Which page?Turn to page 20/Page 20,everyone!</i> <i>Whose turn is it?It's Stefan and Filip's turn!</i> <i>Listen to the question!Listen and tick or cross.Put up ypur hand when you finish!</i> <i>Complete the sentence/dialogue/description.</i> <i>Describe your room/house.Make a project about your town.</i> <i>Let's take some photos of the new lab For our school website.E-mail the photos to the ICT teacher.</i> <i>Put the forks on the left side and the knives and spoons on the right side of the plate.How many forks/knives/spoons?Place the teaspoon on the saucer.</i> <i>Put the candle inside the pumpkin!What's next?</i> <i>Look at my school report card.It's all 5s/A's!</i> <i>Look at the shooting star!Make a wish!</i> <i>Don't sit down!Don't talk in class!Don't open the window-it's cold in here!Don't touch that-it's hot!Watch out!The floor is wet!</i> <i>Take off your shoes!Put on your trainers!Be quick!</i> <i>Let's practice!Just a second/moment/minute,please!Ready,stead y,go!</i> <i>Time to eat,everyone!Ask the dinner/cleaning ladies.</i>

		<i>Come in!Come back!No way!Go away!Stop it!Leave me alone!Move over!Make way!</i> <i>Stop!We can't cross the road here!The traffic light is red!</i> <i>Say hello/goodbye!Say,,Cheese"!Wave goodbye!</i> <i>Anyone else?Is that all?That's all for today!</i> Императив. Питања са:<i>What/Which/Whose/How many/much...</i> Правилна множина именица:book-books,notebook-notebooks... Множина именица које се завршавају на –y,-0,-f/fe:<i>photo-photos,knife-knives...</i> Саксонски генитив са именицама у једнини/множини. Употреба чланова приликом првог спомињања неког појма и са појмовима који су одређени контекстом. Бројеви 0-100. (Интер)културнисадржаји: Поштовање основних правила учтивости.
Позив и реаговање на позив за учешће у заједничкој активности	- разуме позив на заједничку активност и реагује на одговарајући начин - упути позив на заједничку активност	Језичкеактивности у комуникативнимситуацијама - Слушање једноставнијих позива на заједничку активност и реаговање на њих (позив на рођендан, игру, дружење...); упућивање и прихватање/одбијање позива на заједничку активност коришћењем једноставнијих исказа Садржаји <i>Look there's a game on the playing field/in the playground!Come on,let's go and watch!Sorry,I can't,I don't have/haven't got time.</i>

		<i>Let's play hide and seek! I hate hide and seek, let's go swimming!</i> <i>How about rollerblading/riding bikes? Let's do eeny-meeny-miny-moe to decide! Ok, then!</i> <i>Are you coming to the swimming pool with us? Great! I love handball! Welcome to the team! Come with us! / Sorry. I can't play handball. I don't know the rules.</i> <i>Let's buy a present for Luka. What/How about a CD? That's a good/great idea!</i> <i>Let's make/write birthday/Mother's Day/New Year/Christmas cards!</i> Императив. Модални глагол <i>can</i> за изражавање предлога и способности. <i>Have got.</i> <i>The Present Simple Tense.</i> <i>The Present Continuous Tense.</i> <i>What/How about.</i> Употреба/изостављање чланова приликом првог спомињања неког појма и са појмовима који су одређени контекстом, као и са називима игара/хобија/спорта. - (Интер)културнисадржаји: Прикладно позивање и прихватање/одбијање позива; прослава рођендана, игре, забава и разонода.
Исказивање молбе, захвалности и извињења	- разуме кратке и једноставне молбе и реагује на њих уз одговарајуће образложење	Језичке активности у комуникативним ситуацијама - Слушање једноставнијих исказа којима се тражи помоћ, услуга или обавештење; давање усменог и писаног одговора на исказану молбу коришћењем

	- упути кратке и једноставније молбе - искаже и прихвати захвалност и извињење на једноставан начин	једноставнијих језичких средстава; упућивање молби, исказивање захвалности и извињења Садржаји <i>Can/May I have a whiteboard marker/pen, please? Yes, here you are/here it is. Thank you/Thanks. You're welcome.</i> <i>Can I sharpen my pencil? Of course you can.</i> <i>Excuse me, teacher, can you repeat the last sentence, please?</i> <i>Can you spell that for me, please?</i> <i>Can/May I insert the disc, please?</i> <i>Can/May we sit down here? No, they're Nicola and Ema's seats.</i> <i>Can I have my ball back? Sorry, it's those boys' ball.</i> <i>Can I touch the animals? No, you can't, it's dangerous.</i> <i>Can you pass the salt, please?</i> <i>Can I have a slice of bread?</i> <i>Thanks a lot. Thank you for your help/everything.</i> <i>I'm sorry, I'm late. Can you help me with these boxes, please? Oh sorry, I'm in a hurry. I'm late for my piano class.</i> Модални глаголи за изражавање молбе: <i>can/may</i>. Саксонски генитив са именицама у једнини/множини. - (Интер)културнисадржаји: Правила учтиве комуникације.

Честитање празника и других значајних догађаја	- разуме једноставније исказе и честитке и одговори на њих - упути једноставније честитке - разуме и, примењујући једноставнија језичка средства, наведе најуобичајеније активности које се односе на прославе рођендана и празника	Језичке активности у комуникативним ситуацијама Слушање једноставнијих исказа којима се честитају празници и други значајни догађаји;реаговање на упућену честитку и упућивање кратких пригодних честитки. Садржаји: <i>Best wishes before the New Year. I wish you a merry Christmas and many gifts from Santa Claus. Dear family, I love you so much and that's why I'm sending this card.</i> <i>Happy Easter to you and your family. Hope you have a wonderful day!</i> <i>Happy Mother's Day! Happy Women's Day! Happy Saint Sava's Day! Happy Teachers' Day! Happy April Fools' Day! Happy Halloween! Happy Holiday!</i> <i>We wish you a great school year! We wish you good teachers and new friends!</i> Правилна множина именица: <i>teacher – teachers...</i> Неправилна множина основних именица: <i>woman – women</i> Саксонски генитив са именицама у једнини и множини. (Интер)културални садржаји: Најзначајнији празници и догађаји и начини обележавања/прославе.
Описивање живих бића, предмета, појава и места	- именује бића, предмете и места из непосредног окружења - разуме једноставније описе бића, предмета, појава и места - опише бића, предмете, појаве и места у неколико	Језичке активности у комуникативним ситуацијама Слушање једноставнијих описа бића, предмета, места и појава, давање кратких описа бића, предмета, места и појава; тражење и давање информација у вези са описом бића, предмета, места и појава.

	везаних једноставнијих исказа	Садржаји: <i>I'm small but strong! My friends are brave and clever. Maša's polite. She's an intelligent girl. That boy isn't nice. Our teacher is kind but strict.</i> <i>This homework is easy. Those exercises are hard. Easy peasy! It's a piece of cake!</i> <i>It's a lie! It's true! That's fair/unfair!</i> <i>Which is your bag, Sam? The blue bag, Sir/Mr Wilson.</i> <i>Which girl is Sophie? She's wearing large earrings and sunglasses.</i> <i>What's the weather like? It's hot and sunny/cold and windy today. It's raining cat's and dogs!</i> <i>On my birthday I usually have a party with my friends from school. How do you celebrate your birthday?</i> <i>On Women's Day we usually give flowers or small presents to our mums, aunts and grannies.</i> <i>We celebrate Saint Sava's Day in our school. It's on 27th January. I'm in the school play this year!</i> <i>April Fool's Day is a special day for jokes and tricks. In fact, it's only half a day because April Fools' Day finishes at midday. No more jokes after lunchtime, please!</i> <i>Every year at New Year we have a party.</i> <i>On Easter Sunday we always have a basket of eggs on the table and we eat special food. Do you eat special food on Easter Sunday in your country?</i> <i>On Halloween children in Britain and America often dress up as witches or ghosts and play 'trick or treat'. Halloween games are fun. What a great pumpkin lantern!</i>

		<i>Weekdays aren't fun!</i> <i>My home is a typical Serbian house. There's a living room, a kitchen, two bedrooms, a bathroom, an attic and a small garden in front of the house. It's got lots of windows, so it's very light! The attic is spooky. There aren't any windows, so it's very dark. What's your home like?</i> <i>James Bond is a famous British spy. He's clever and good-looking. Prince Marko is a Serbian national hero. There are a lot of poems about him.</i> <i>The colours of the Serbian flag are red, blue and white. What are the colours of your country's flag? How many stars are there on the American flag? There are 50 stars.</i> <i>London stands/lies on the Thames River. Belgrade stands/lies on the Sava and the Danube Rivers.</i> <i>Tell me about your town/country.</i> Глаголи <i>have got, to be</i> за давање описа. Показне заменице: <i>this/that, these/those</i>. Егзистенцијално <i>There is/are</i>. Питања са <i>Who/What/Which/Where/How many...</i> Правилна множина именица и неправилна множина основних именица. Употреба/изостављање чланова приликом првог спомињања неког појма и са појмовима који су одређени контекстом, као и са основним географским појмовима, са редним бројевима и са називима празника. Редни бројеви 1-30.

		(Интер)културнисадржаји: Познате личности из области спорта, глуме, музике, књижевности, националне историје; престонице и препознатљива обележја земаља енглеског говорног подручја.
Исказивање потреба, осета и осећања	-разуме свакодневне исказе у вези са непосредним потребама, осетима и осећањима и реагује на њих - изрази основне потребе, осете и осећања једноставнијим језичким средствима	Језичке активности у комуникативним ситуацијама Слушање једноставнијих исказа у вези са потребама, осетима и осећањима; саопштавање својих и туђих потреба, осета и осећања и (емпатично) реаговање на њих. <i>What's the matter? Are you OK/alright...? Is everything OK/alright...? I'm feeling/feel bad. Here, have a glass of water/an orange!</i> <i>I'm feeling/feel crazy. Don't be silly!</i> <i>I'm angry with you. I'm sorry about that!</i> <i>I'm so happy/glad for you! Bravo! Well done! Thanks.</i> <i>Oh, I love you so much!</i> <i>I'm sorry for your loss. Do you need a hug?</i> <i>Nina's unhappy. She misses her cat. I'm sorry for the cat.</i> <i>We're worried. We're having an English test today. Good luck!</i> <i>Aleksa's upset. He doesn't know the answer. Bad luck! Don't worry!</i> <i>We are always excited on holidays.</i> <i>I don't care! It doesn't matter!</i> <i>The Present Simple Tense.</i> <i>The Present Continuous Tense.</i> Императив.

		(Интер)културни садржаји: Правила учтиве комуникације.
Исказивање положаја у простору	-разуме једноставнија обавештења о положају у простору и реагује на њих - тражи и пружи једноставнија обавештења о положају у простору	Језичке активности у комуникативним ситуацијама Слушање текстова у којима се на најједноставнији начин описује положај у простору; усмено и писано тражење и давње информација о положају у простору коришћењем једноставнијих језичких средстава. <i>Our school is opposite the park.</i> <i>Where's your classroom? It's on the ground/first/second floor. It's between the language lab and the music room.</i> <i>The school canteen is downstairs, next to the gym. It's the third door on the right/left.</i> <i>The library is upstairs.</i> <i>There's a garden in front of/behind my house.</i> <i>Where are my new CDs? They are on the bookshelves/on the top/bottom shelf.</i> <i>The cat's hiding under the bed.</i> <i>Where's Zoja? She's at Una and Tea's house.</i> <i>Excuse me, I'm looking for the cinema./Where's the cinema? Go straight on/past the shops. Turn left/right at the café. It's on the left/right.</i> <i>Where are the famous monuments in your city/town? Madame Tussauds is a famous wax museum in London. Where are the famous museums in your country?</i> Предлози, прилози и прилошки изрази за изражавање положаја и просторних односа: <i>in, on, at, next to, under, in front of,</i>

		<i>behind, between, opposite, here, there, downstairs, upstairs, (on the) left/right, straight on/past...</i> Питања са <i>Where</i>. Употреба /изостављање чланова приликом приликом првог спомињања неког појма и са појмовима који су одређени контекстом, са редовним бројевима, као и са основним географским појмовима. Редни бројеви 1-30. (Интер)културни садржаји: Препознатљива обележја земаља енглеског говорног подручја.
Исказивање времена	- разуме и саопшти једноставније исказе који се односе на хронолошко и метеоролошко време	Језичке активности у комуникативним ситуацијама Слушање једноставнијих исказа у вези са хронолошким временом и метеоролошким приликама; усмено и писано тражење и давање информација о хронолошком времену и метеоролошким приликама коришћењем једноставнијих језичких средстава. <i>What's the date today? It's 3rd of March.</i> <i>When's your School Day? It's on 15th November.</i> <i>What time is it now? It's 10.05. It's time for my Maths class.</i> <i>When does the fifth class starts/finishes? It starts/finishes at half past 12.</i> <i>What time does the ice rink open? What time does it close?</i> <i>On school days I get up at 6.50. We have breakfast between 7 and 7.30. My school</i>

		<i>day starts at 8 o'clock in the morning and finishes at half past 1. There is a break between 9.30 and 10. What time does your school start/finish? What time do you have breaks?</i> <i>In te afternoon I go to my volleyball practice. I train for an hour.</i> <i>I meet my friends at the weekend. We go on holiday in summer.</i> <i>There are two terms in the school year in my country. The first term starts in September adn finishes in January. The second term starts in February and finishes in June.</i> <i>When does spring/summer/autumn/winter start? It's usually warm and rainy in spring. Winters in Canada are very cold and snowy.</i> <i>On 31st October people around the world celebrate Halloween. When are your favourite celebrations/festivals?</i> <i>In Australia Easter isn't in spring – it's in autumn!</i> Питања са <i>What/When/What time.</i> Предлози за изражавање времена: <i>at on, to, past, between...</i> Употреба/изостављање чланова и изразима <i>in the morning/afternoon/evening, at the weekend/at weekends, have breakfast/lunch/dinner, by bus/car/bike, go on holiday</i> и сл., као и са редним бројевима, месецима, годишњим добима и називима празника. Редни бројеви 1-30. (Интер)културни садржаји:

		Конвенције у писању/изговору датума; конвенције у саопштавању времена; радна недеља и викенд.
Изражавање припадања/неприпада ња и поседовања/непоседова ња	- разуме једноставније исказе којима се изражава припадање/неприпадање, поседовање/непоседовање и реагује на њих - тражи и даје једноставнија обавештења која се односе на припадање/неприпадање, поседовање/непоседовање	Језичке активности у комуникативним ситуацијама Слушање текстова са једноставнијим исказима за изражавање припадања/неприпадања и поседовања/непоседовања и реаговање на њих, усмено и писано исказивање припадања/неприпадања и поседовања/непоседовања коришћењем једноставнијих језичких средстава. <i>I haven't got/don't have my homework today.</i> <i>Has anyone got/Does anyone have wet wipes? Who's got a paper tissue?</i> <i>What have you got for lunch?</i> <i>Whose are these jackets? They are Adrian's and Petar's/my friends' jackets.</i> Присвојни придеви: <i>my, your...</i> Показне заменице: <i>this/that, these/those. Have got</i> за изражавање припадања/поседовања. <i>The Present Simple Tense</i> глагола <i>be/have</i>. Саксонски генитив са именицама у једнини/множини. (Интер)културни садржаји: Породица, пријатељи, однос према својој и туђој имовини.
Изражавање интересовања и допадања/недопадања	- разуме једноставније исказе за изражавање интересовања, допадања/недопадања и реагује на њих	Језичке активности у комуникативним ситуацијама Слушање текстова са једноставнијим исказима за изражавање интересовања, допадања/недопадања и

	- изражава допадање/недопадање уз најједноставније образложење - тражи најједноставније образложење допадања/недопадања	реаговање на њих; усмено и писано исказивање интересовања, допадања/недопадања коришћењем једноставнијих језичких средстава. <i>What's your favourite book? It's "Charlie and the Chocolate Factory" by Roald Dahl, British writer. Why do you like it? It's fun and interesting. Dodgeball is my favourite P.E. game. Why? Because it's exciting. What's your favourite P.E. activity? My brother's crazy about water sports! He thinks/says they're cool. What about you? Do you like dancing? Yes, I love it./No, I hate it. What do you like doing at the weekend? How do you like the new game? It's boring/fantastic. I love doughnuts. They are yummy! This pizza's delicious/disgusting. Chips are my favourite food! I don't like Halloween. Tricks are scary. I love national celebrations. They are fun!</i> <i>The Present Simple Tense</i> глагола <i>be/like/love/hate</i>. Питања са <i>Who/What/Which/How</i>. Употреба/изостављање чланова са називима игара/хобија/спорта/празника. (Интер)културни садржаји: Конвенције у писању знакова навода; разлике између британске и америчке варијанте енглеског језика у изговору, лексичком фонду и правопису; интересовања, хобији.
Описивање догађаја и способности у садашњости	- разуме једноставније текстове у којима се описују радње и способности у садашњости	Језичке активности у комуникативним ситуацијама Слушање једноставнијих исказа који говоре о радњама и способностима у садашњости; описивање радњи и способности у садашњости, постављање

	- размени информације које се односе на дату комуникативну ситуацију - опише радње и способности у садашњости користећи једноставнија језичка средства	питања и одговарање на њих ,усмено и писано,коришћењем једноставнијих језичких средстава. <i>What are your friends doing now/at the moment? Lazar's helping Magdalena with her homework. Maksim's talking on his mobile phone. Teodora's looking for her eraser. What are you looking for/at? Why's Vanja crying? I don't know. Why are they smiling? You're joking! I'm having fun with my friends! I can do a lot of things. I can talk about my family. I can write, but I can't spell! I can say hello and goodbye in German. Who/What can you see? Can you hear something? I don't walk to school, I go by bus. My friend Anastasija goes by car. I listen to music on the bus. We usually have soup, salad, potatoes and some meat for lunch. What does your family have for breakfast/lunch/dinner? In the UK children start school at the age of 5, but in my country they start school at the age of 7. The Queen of England lives in Buckingham Palace. Where does the American President live? He lives in the White House.</i> <i>The Present Continuous Tense</i> за изражавање тренутних радњи. <i>The Present Simple Tense</i> за описивање уобичајених радњи. Модални глагол <i>can</i> за изражавање способности. Питања са <i>What/Where/When/How many...</i> Употреба/изостављање чланова и у изразима <i>at the moment, at the weekend/at weekends, go/walk to school, start/finish school, have fun, by bus/car/bike</i> и сл. (Интер)културни садржаји: Породични живот; живот у школи – наставне и ваннаставне активности; обичаји и начин

		живљења људи у земљама енглеског говорног подручја.
Изражавање броја, количине и цена	- разуме и саопшти једноставније исказе који се односе на бројеве, количине и цене - учествује у предлагању садржаја и начина рада	Језичке активности у комуникативним ситуацијама Слушање једноставнијих исказа који говоре о броју, количини и цени; саопштавање броја, количине и цена; усмена и писана размена информација о броју, количини и ценама, коришћење једноставнијих језичких средстава. <i>This is our first day at school. Tuesday is the second day of the week. November is the eleventh month of the year. We live in the twenty-first century. Z is the twenty-sixth letter of the English alphabet. How many subjects have you got at school? We've got nine subjects. What about you? How many teeth have you got? I've got 24 teeth, and you? How tall are you? I'm 1 metre 50 cm tall. How old is your little brother? He's 2 and a half years old. Can I have 2 kilos of strawberries/a litre of yoghurt, please? Excuse me, how much are these bread rolls? They are 50 pence/cents/dinars each. How much is this dictionary? It's 15 pounds/euros.</i> Правилна множина именица: <i>subject-subjects, dinar-dinars...</i> Неправилна множина основних именица: <i>tooth-teeth...</i> Множина основних именица које се завршавају на -y, -o, f/fe: <i>strawberry-strawberries, kilo-kilos, tomato-tomatoes...</i> Питања са <i>How much/many/old/tall...</i> Основни бројеви 0–100. Редни бројеви 1–30. Употреба одређеног члана са редним бројевима.

		(Интер)културни садржаји: Конвенције у писању двоцифрених бројева. Новчане валуте у земљама енглеског говорног подручја и њихове ознаке.

ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ УЧЕНИКА:

Ученици ће на једном од првих наставних часова имати иницијални тест на којем ће бити проверено са којим нивоом знања улазе у наставни процес те школске године и добијени резултати ће бити уписани у ученички портфолио (без формативног оцењивања). Током рада на свакој теми ће бити усмене провере савладаних појмова и граматичких садржаја. Вредновање усмених одговора ће бити обављано константно и праћено кроз ученички портфолио. Однос према раду и наставном предмету ће бити праћен и вреднован константно током школске године, а оцењен на полугодишту и крају школске године. Ученици ће самостално водити свој портфолио и анализом и самоанализом долазити до сазнања о свом напредовању.

Допунска настава

Ученици ће на часове допунске наставе долазити из два разлога: (1) по позиву, а у случају да је наставник током понављања приметио недостатке у знању који би водили добијању лоше оцене, (2) случају да ученик самоевалуацијом процени да му је потребно додатно објаснити градиво са часа или на захтев родитеља.

То што је ученик уписан у Дневник рада посебних облика **не значи** да се од ученика очекује да долази на сваки час допунске наставе већ да ће доћи онда када за то постоји потреба.

Задатак допунске наставе је да ученик савлада градиво у за њега довољној мери, а са циљем да се допунским радом оспособи за несметано праћење даљег тока наставе и сходно томе и даље напредовање у савладавању предвиђених тема и ситуација већ описаних

МАТЕМАТИКА

Циљ учења математике је да ученик, овладавајући математичким концептима, знањем и вештинама, развије основе апстрактног и критичког мишљења, позитивне ставове према математици, способност комуникације математичким језиком и писмом и примени стечена знања и вештине у даљем школовању и решавању проблема из свакодневног живота, као и да формира основ за даљи развој математичких појмова.

ИСХОДИ	ОБЛАСТ/ТЕМА	САДРЖАЈИ
Позавршетку разредног часа ученик ће бити у стању да:		

- прочита, запише и упореди природне бројеве и прикаже их на бројевној правој; -одреди месну вредност цифре; -изврши четири основне рачунске операције у скупу N_0; -састави израз, израчуна вредност бројевног изрази и примени својства рачунских операција; -реша једначине и неједначине и провери тачност решења; -реша проблемски задатак користећи бројевни израз, једначину или неједначину; -процени вредност изрази са једном рачунском операцијом; -одреди вишеструке декадне јединице најближе датом броју; -прочита и запише разломке облика $\frac{m}{n}$ ($m, n \leq 10$); -упореди разломке облика $\frac{m}{n}$ са једнаким бројоцима или имениоцима; -сабере и одузме разломке са једнаким имениоцима; -запише резултат мерења дужине децималним бројем са највише две децимале; -чита, користи и представља податке у табелама или графичким дијаграмима; -формира низ на основу упутстава; -реша задатак применом различитих начина представљања проблема; -именује елементе и опише особине квадрата и коцке; -црта мреже и прави моделе квадрата и коцке; -препозна сликовну представу изгледа тела посматраног са различитих страна; -прочита, упореди и претвори јединице за мерење површине и запремине; -израчуна површину квадрата и правоугаоника; -израчуна површину и запремину квадрата и коцке; -реша проблемске задатке у контексту мерења.	БРОЈЕВИ	Скуп природних бројева са нулом. Декадни систем записивања бројева. Месна вредност цифре. Сабирање и одузимање (писмени поступак). Множење и дељење (писмени поступак). Својства рачунских операција (изражена формулама). Изрази са више операција (бројевни изрази и изрази са променљивом). Једначине и неједначине у скупу N_0; Разломци облика $\frac{m}{n}$ ($m, n \leq 10$). Упоредивање разломака са једнаким бројоцима. Једнакост разломака. Сабирање и одузимање разломака са једнаким имениоцима. Децимални запис броја са две децимале. Сабирање и одузимање децималних бројева.
	ГЕОМЕТРИЈА	Квадар и коцка
	МЕРЕЊЕ И МЕРЕ	Мерење површине (m^2, dm^2, cm^2, mm^2, km^2, ha^2, a). Површина квадрата и правоугаоника. Површина квадрата и коцке. Мерење запремине (m^3, dm^3, cm^3, mm^3). Запремина квадрата и коцке.

ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Приликом планирања наставе и учења полазна основа треба да буду програмски захтеви и дефинисани исходи, а до квалитетног плана у нашој школи треба поћи од поделе задужења приликом одабира уџбеника. Хоризонтална и вертикална сарадња (првенствено размена мишљења о искуствима коришћења уџбеника различитих издавача и аутора) међу активима је од пресудног значаја, а размена информација о типовима задатака, нивоима тежине и разноликим приступима обради наставних јединица води квалитетном избору уџбеничких комплекта који ће се користити. Значајан допринос квалитетно испланираној настави и учењу да је планирање стручног усавршавања. Оно треба да се реализује како појединачним присуствовањем обукама, трибинама, семинарима, округлим столовима, тако и групно организованим семинарима у нашој школи. Приликом планирања потребно је водити рачуна о специфичностима одељења, претходним знањима и вештинама, интересовању ученика за предмет математика као и о опремљености учионица.

ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Током остваривања наставе и учења добро је користити све расположиве методе, технике, алате, доступне софтвере, опрему којом школа располаже, интерактивне табле, пројекторе, рачунаре, електронске уџбенике и све оно што је прилагођено ученицима узраста четвртог разреда.

Коришћење платформе попут Google учионице доприноси квалитету и разноликости реализације наставе. Учитељи на тај начин могу да остваре комуникацију са сваким учеником, могу да раде на индивидуализацији наставе и обогате часове увежбавања обрађених садржаја. Могуће је користити алате попут Prezi и ThingLink и на тај начин освежити начин презентовања наставних садржаја и повећати заинтересованост ученика за часове математике. Метода „обрнуте учионице“ је примењива на овом узрасту и уводи ученике у другачији, интересантнији начин рада. Током остваривања наставе и учења важно је користити све облике рада (индивидуални, групни и рад у пару). Наставне садржаје треба реализовати кроз часове редовне наставе, допунске и додатне наставе, али и кроз слободне активности. Важно је да често у реализацији наставе буду присутне игралике активности, повезаност са дејим искуствима. Заинтересовани ученици се могу опробати на такмичењима која организује Министарство просвете (за овај узраст планирано је школско и општинско такмичење), у групном такмичењу „Математички квиз“, као и намеђународним математичким такмичењима „Мислиша“ и „Кенгур“. Важно је оснаживање ученика за даље образовање кроз међупредметне компетенције. Као методичку специфичност треба нагласити диференцирани приступ у редовној настави. Нарочиту пажњу треба посветити учешћу у пројектима у којима учествује школа, попут „Eduin“, „Предузетничка школа“ и „ФинПис“. Савремене наставне методе укључују употребу различитих софтверских апликација. Наставник ученике може упућивати на различите апликативне софтвере и бесплатне едукативне игре на мобилним телефонима, таблетима и рачунарима. Употреба ИКТ доприноси развијању општих међупредметних компетенција, као што су рад са подацима, дигитална компетенција, решавање проблема ... Ученике треба упућивати на апликације које развијају логичко-комбинаторно размишљање.

ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Саставни део процеса развоја математичких знања у свим фазама наставе је и праћење и процењивање степена остварености исхода, које треба да обезбеди што поузданије сагледавање развоја и напредовања ученика. Тај процес треба започети иницијалном проценом нивоа на коме се ученик налази. Прикупљање информација из различитих извора (свакодневна посматрања, активност на часу, учествовање у разговору и дискусији, самосталан рад, рад у групи, тестови) помаже наставнику да сагледа постигнућа (развој и напредовање) ученика и степен остварености исхода. Свака активност је добра прилика за процену напредовања и давање повратне информације, а важно је ученике оспособљавати и охрабривати да процењују сопствени напредак у учењу.

ПРИРОДА И ДРУШТВО

Циљ: учења Природе и друштва јесте упознавање себе, свог природног и друштвеног окружења и развијање способности за одговоран живот у њему.

ИСХОДИ	ОБЛАСТ/ТЕМА	САДРЖАЈИ

По завршетку разреда ученик ће бити у стању да:			
– одреди положај и границу Србије, положај главног града и већих насеља на географској карти Србије; – одреди положај и именује природне и друштвене објекте на географској карти Србије; – повеже различите природно-географске карактеристике Србије са размештајем становништва, изгледом насеља и делатностима људи; – уважава националну и културну разноликост као основу за суживот свих грађана Републике Србије; – представи знамените личности, културна добра и природне лепоте по којима је Србија препознатљива у свету; – у дискусији даје предност коришћењу локалних производа, производа направљених од рециклираних материјала, као и коришћењу обновљивих природних ресурса; – повеже промене у изгледу свог тела и понашања са одрастањем; – планира своје дневне активности и време проведено уз ИКТ уређаје; – затражи помоћ уколико се суочи са непримереним	МОЈА ОТАЏБИНА – РЕПУБЛИКА СРБИЈА	Природне и друштвене одлике Србије	Положај, територија, граница и симболи Србије (грб, застава и химна) и национална валута. Природне карактеристике Србије – рељеф, воде, шуме. Типичне, ретке и угрожене врсте биљака и животиња – значај и заштита. Национални паркови Србије. Друштвене карактеристике Србије (становништво, насеља и делатности). Грађани Србије (права и обавезе, демократски односи и интеркултуралност). Привредне карактеристике Србије (природни ресурси и делатности у различитим крајевима). Одржива употреба природних ресурса (извори енергије, чиста вода, чист ваздух, плодно земљиште, руде, разноврсност биљног и животињског света).
		Човек – природно и друштвено биће	Човек – природно, друштвено и свесно биће. Физичке промене у пубертету. Дигитална безбедност и последице прекомерног коришћења информационо-комуникационих технологија; непримерени садржаји.
		Материјали	Смеше (течности, храна, земљиште, ваздух). Раздвајање састојака смеше (просејавање, одливање, цеђење, испаравање). Наелектрисавање предмета од различитих материјала. Електрична проводљивост – проводници и изолатори. Рационална потрошња електричне енергије и правилно руковање електричним апаратима у домаћинству. Магнетна својства материјала (природни магнети, могућност

садржајима у дигиталном окружењу; – идентификује и самостално раздваја смеше просејавањем, одливањем, цеђењем и испаривањем; – испита електричну проводљивост материјала помоћу једноставног струјног кола; – наведе примере штедљивог коришћења електричне енергије; – наведе примере употребе магнета у свакодневном животу; – наведе примере превенције и заштите од пожара; – прикаже хронолошки на ленти времена значајне историјске догађаје и личности; – опише начин живота људи кроз време користећи различите изворе информација; – представи ток и резултате истраживања (писано, усмено, помоћу ленте времена, презентацијом и/или цртежом и др.); – пронађе и одабере потребне информације из различитих извора (писаних, сликовних, дигиталних); – повеже резултате рада са уложеним трудом; – сарађује са другима у групи на заједничким активностима; – учествује у друштвено-корисним акцијама уз подршку одраслих.		намагнетисавања тела и својства које тада испољавају). Запаљиви материјали (ознаке за запаљиве материјале). Ваздух – кисеоник као чинилац сагоревања. Опасност и заштита од пожара.	Живот у далекој прошлости (долазак Словена на Балканско полуострво, области које су Срби населили; начин живота). Српска држава за време владарске породице Немањића – успон и слабљење (владари – Стефан Немања, цар Душан, цар Урош; култура, начин живота). Живот под турском влашћу (начин живота, облици пружања отпора). Настанак и развој модерне српске државе (Први и Други српски устанак – узрок и ток; вође устанка; култура, начин живота). Србија у савремено доба (Први светски рат, настанак југословенске државе, Други светски рат, промена облика владавине, распад југословенске државе и осамостаљење Србије; култура, начин живота).
		Прошлост Србије	

Кључни појмови садржаја: отаџбина, оријентација у времену и простору, интеркултуралност, природни ресурси.

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА

Програм предмета Природа и друштво задржао је постојећи оквир, план наставе и учења од два часа недељно, односно 72 часа годишње и досадашњи завичајни принцип.

Принцип животне близине, тзв. завичајни принцип, одређује просторну и временску блискост природних и друштвених појава и процеса и као такав представља једну од суштинских одлика овог предмета. У првом разреду се креће од просторно и временски најближих феномена за ученика, док се у старијим разредима просторни и временски оквир постепено шири. Конкретно, оквир унутар ког се остварују предметни исходи у првом разреду чине садржаји из најближег и непосредног окружења ученика, у оквиру области под називом *Непосредно окружење ученика* – дом, школа, насеља/дела насеља у коме ученик живи, у другом разреду просторни оквир се проширује на *Насеље са околином*, у трећем разреду на *Крај у коме ученици живе*², а завршава се у четвртном разреду облашћу под називом *Моја отаџбина – Република Србија*.

2 Крај, као простор проучавања, је територијална целина која се поклапа са границом општине. Традиционално до сада се за овај територијални ниво користио појам завичај. Проблем употребе појма завичај произилази из непостојања јасних просторних и временских критеријума за његово издвајање.

Принцип животне близине овом програму обезбеђује високу осетљивост на контекст у коме ученици живе, односно отвореност за садржаје из учениковог окружења и флексибилност за уважавање карактеристика и одлика најразличитијих средина у којима деца из Србије живе. У том смислу предмет Природа и друштво подразумева отвореност и за садржаје од значаја за националне мањине у складу са простором проучавања природних и друштвених појава у четвртном разреду – *Моја отаџбина – Република Србија*. Поред тога, код свих ученика треба развијати осећај богатства у различитостима међу припадницима различитих националности указивањем на постојање људи који славе другачије празнике, имају различите обичаје, културу становања, исхрану, облачење и сл.

Основна интенција наставе Природа и друштво усмерена је на развој интелектуалних, психофизичких, когнитивно-конативних и социјално-афективних сфера личности ученика, што се одражава у наведеном циљу за крај циклуса и датим предметним исходима.

Предметни исходи Природе и друштва показују шта су ученици оспособљени да учине, предузму, изведу и обаве на крају разреда захваљујући знањима, ставовима и вештинама које су развили учењем овог предмета. Исходи се остварују у спрези садржаја, метода наставе и учења и активности ученика некад унутар једне теме, а најчешће кроз више тема. Зато границе међу темама проучавања треба схватити условно и флексибилно. Неки исходи су по својој природи међупредметни и оствариваће се кроз активности у оквиру више наставних предмета, као на пример исход: *по завршетку разреда ученик ће бити у стању да пронађе и одабере потребне информације из различитих извора (писаних, сликовних, дигиталних)*. Треба, такође, имати у виду да је редослед програмских тема и груписаних садржаја унутар тема урађен искључиво ради прегледности препоручених програмских садржаја и не препоручује се као редослед приликом креирања годишњих и оперативних планова, већ као помоћ наставнику да их креира. Такође, није пожељно да структура садржаја уџбеника буде основ за планирање наставе.

Ученике треба оспособљавати да самостално истражују и анализирају природне и друштвене појаве и процесе. У зависности од исхода који се жели остварити, учитељ треба да подстакне ученике на различите врсте активности које ангажују како поједина чула, тако и више чула истовремено. Синхронизација чулних утисака даје целовиту слику објеката, процеса, појава и њихову интеграцију у комплексну слику света, а уважава различитости у склоностима ученика при упознавању света и процесу учења. Ипак, учење се не завршава на чулним утисцима, већ се

наставља уопштавањем ученог кроз описивање, поређење, формулисање закључака итд. У наставном процесу се, дакле, полази од несистематизованих искуствених сазнања и иде се ка општим, научно заснованим, систематизованим знањима из области природе, друштва и културе. Активности ученика потребно је прилагодити предметним исходима, специфичностима изабраних садржаја и узрасту ученика. Постепено треба повећавати ниво захтева и самосталности ученика приликом упознавања природних и друштвених појава.

Стварност (природна и друштвена) која нас окружује и из које произилази садржај овог програма, заснована је на *повезаности различитих појава и процеса*. Због тога садржаји предмета Природа и друштво морају да буду одраз те целovitости и повезаности појава које се изучавају. Ради формирања елементарних појмова и постављања мреже за систем појмова, при избору и распореду програмске грађе примењен је *спирално-узлазни модел*, у складу са узрасним карактеристикама ученика. То значи да се иста тематика из разреда у разред проширује, продубљује и посматра са различитих аспеката. Изградња система у настави последица је постојања система у стварности. Улога учитеља је да ствара прилике за учење, а не да наставне садржаје тумачи само као биолошке, географске, историјске и друге садржаје.

Поред тога, приступ настави и учењу треба да буде *повезан и са логиком и методологијом научне дисциплине* одакле произлази одређени садржај. Тако изучавање биолошких садржаја нужно треба да укључи посматрање и праћење биолошких феномена; изучавање садржаја хемије и физике – закључивање на основу спроведеног огледа или експеримента; изучавање прошлости – анализу историјских извора итд. Развијање система појмова подразумева континуиран рад учитеља на успостављању хоризонталне (унутар једног разреда) и вертикалне повезаности (између разреда) појмова унутар програма предмета Природа и друштво. Важно је да се кад год је могуће приступи интегрисаном приступу садржајима на међупредметном нивоу кроз наставне и ваннаставне облике рада и активности у школи и изван ње. Због природе садржаја предмета и датих исхода пожељно је активности организовати што чешће изван учионице, односно у природном и друштвеном окружењу. За потребе овог предмета посебно су погодни: организоване посете, шетње, излети, настава у природи.

Поред коришћења званично одобрених уџбеничких комплекта, у остваривању програма предмета Природа и друштво препоручује се коришћење шире литературе и осталих извора информација: штампаних, аудио-визуелних и електронских медија. Посебно се препоручује коришћење аутентичних природних и друштвених извора, као најверодостојнијих показатеља стварности, појава и процеса у конкретном непосредном окружењу, као и дидактичких материјала који одражавају посебности датог окружења и краја у коме ученици живе.

Учитељ остварује постављени циљ и исходе кроз наставу и остале организационе форме рада у школи, без додатног оптерећења родитеља и њиховог обавезног ангажовања у остваривању програма. Родитељи могу бити добровољно ангажовани као расположиви потенцијал локалне средине, у зависности од њихових знања, могућности и хтења.

I. ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Планирање обухвата креирање годишњег и оперативних планова, као и развијање припрема за час/дан/седмицу. *Годишњи план* креира се у форми гантограма и садржи број часова по темама распоређених по месецима, а у складу са школским календаром, годишњим фондом часова, планираним фондом часова по темама.

Полазећи од датих предметних исхода и препоручених садржаја од наставника се очекује да дати програм контекстуализује према потребама конкретног одељења имајући у виду карактеристике ученика, уџбенике и друге наставне материјале које ће користити, техничке услове, наставна средства и медије којима школа располаже, као и друге ресурсе школе и локалне средине.

Приликом планирања наставе и учења потребно је руководити се:

- индивидуалним разликама међу ученицима у погледу начина, темпа учења и брзине напредовања;
- интегрисаним приступом у којем постоји хоризонтална и вертикална повезаност унутар истог предмета и различитих наставних предмета;
- партиципативним и кооперативним активностима које омогућавају сарадњу;
- превасходно активним и искуственим методама наставе и учења;
- уважавањем свакодневног искуства и знања које је ученик изградио ван школе, повезивањем активности и садржаја учења са животним искуствима ученика и подстицањем примене наученог у свакодневном животу;
- неговањем радозналости, одржавањем и подстицањем интересовања за учење и континуирано сазнавање;
- редовним и осмишљеним прикупљањем релевантних података о напредовању ученика, остваривању предметних исхода и постигнутом степену развоја компетенција ученика.

Полазећи од датих исхода и садржаја наставник најпре, као и до сада, креира свој годишњи (глобални) план рада из кога касније развија своје оперативне планове. Како су исходи дефинисани за крај наставне године, наставник треба да их операционализује прво у оперативним плановима, а потом и на нивоу конкретне наставне јединице.

II. ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Однос циља, исхода, препоручених програмских садржаја, метода наставе и учења и активности ученика

При остваривању циља и предметних исхода предмета Природа и друштво мора се имати увиду да су садржаји, методе наставе и учења и активности ученика неодвојиви у наставном процесу. Концепт наставе засноване на процесу и исходима учења подразумева наставу чији превасходни циљ није преношење предметних садржаја, већ изградња и развој знања као основе на којој се развијају разноврсна умења. У том смислу, програм наставе и учења нуди садржински оквир, а учитељ има слободу да уместо њих изабере и неке друге садржаје уколико сматра да су ти садржаји примеренији средини у којој ученици живе, узрасним и развојним карактеристикама ученика и њиховим интересовањима. Суштина је у томе да садржаји буду у функцији остваривања исхода, а не сами себи циљ. Учитељ има значајан простор за слободу избора и повезивање садржаја, метода наставе и учења и активности ученика како би водио ученике ка остваривању датог исхода.

Већина предметних исхода достиже се кроз непосредну истраживачку активност ученика уз континуирану подршку и подстицај од стране учитеља. Пожељне су активности које омогућавају интеракцију са физичком и социјалном средином, јер доприносе спознавању света који окружује ученике, тако што се откривају односи и упознају својства и карактеристике предмета, бића, појава и процеса и стичу се социјалне вештине. Најефикасније методе учења јесу оне методе које ученика стављају у адекватну активну позицију у процесу развијања знања. Потребно је стварање ситуација учења у којима ће доћи до изражаја различите активности ученика које омогућују различите начине учења. Значајне активности ученика у оквиру предмета Природа и друштво су:

- посматрање са усмереном и концентрисаном пажњом ради јасног запажања и уочавања света у окружењу (уочавање видљивих карактеристика);
- илустровање појава и процеса из свакодневног живота – навођење, показивање, објашњавање примера из природног и друштвеног окружења;
- описивање – вербално или ликовно изражавање спољашњих и унутрашњих запажања;
- процењивање – самостално одмеравање;
- груписање – уочавање сличности и различитости ради класификовања;

- праћење – континуирано посматрање ради запажања промена;
- бележење – записивање графичко, симболичко, електронско бележење опажања;
- практиковање – у настави, свакодневном животу и спонтаној игри и раду;
- експериментисање – намерно модификоване активности, огледи које изводи сам ученик;
- истраживање – испитивање природних и друштвених феномена;
- сакупљање – прављење колекција, збирки, албума из природног и друштвеног окружења;
- стварање – креативна продукција;
- играње – дидактичке, едукативне и спонтане игре;
- активности у оквиру мини-пројекта – осмишљавање и реализација.

Ради прегледности препоручени садржаји су дати у темама.

Потребно је приликом тумачења исхода учења и препоручених садржаја у четвртном разреду имати у виду да се неки садржаји и одговарајући примери (првенствено они који се односе на природно-географске одлике и прошлост Србије) истражују и проналазе у просторном оквиру државе Србије.

Тема *Природне и друштвене одлике Србије* бави се распрострањеношћу природних и друштвених објеката и процеса у простору као и њиховом међузависношћу. У претходним разредима ученици су овладали основним појмовима који се односе на природне објекте (рељеф, воде) и друштвене објекте (становништво, насеља, привредне делатности). Циљ наведене теме је да ученик примени усвојену појмовну апаратуру на изучавање садржаја у оквиру територије Републике Србије. За достизање исхода који се односи на одређивање положаја и границе Србије, положаја главног града и већих насеља на географској карти Србије, кључно је да ученик на географској карти сагледа простирање територије Републике Србије, да се упозна са основним садржајима који окружују њену територију (суседне државе, међународне реке, итд.), као и да разуме појам и функцију границе, којом је дефинисана територија Републике Србије. За достизање исхода из ове теме неопходно је да ученик изврши класификацију природних објеката (облици рељефа – планине, низије, котлине и водни објекти – реке, језера, извори), именује их и позиционира на територији Србије. Методички приступ географској карти треба да се креће у правцу третирања карте као извора информација о Републици Србији, а не да карта буде „место“ на коме ученици само показују задате географске појмове. Код ученика је важно да се развије осећај о потреби очувања и заштите појединих репрезентативних природних објеката. У оквиру друштвених објеката, примарно је да се упозна са бројем становника који живи на територији Србије као и са етничком структуром. За ученика је важно да спозна негативну динамику промене броја становника као и узроке који су довели до тога (негативан природни прираштај, исељавање, итд.). У погледу распореда становништва, важно је размотрити просторну поларизацију на релацији село – град и низијски – брдскопланински простори. За достизање исхода ове теме неопходно је указати на међузависност одређених природних објеката и процеса и човека. Та релација може бити позитивна, али и негативна. Пример позитивне интеракције је када одређени природни садржаји стимулишу развој одређених привредних делатности (пољопривреда и плодно низијско земљиште поред река) или позиционирање насеља на одређеној територији. Негативни природни процеси такође утичу, тако што доводе до неповољних последица на одређеним површинама. Као пример могу се узети простори који су изложени плављењу река и слично. Унутар ове теме, важно је подстицати ученике да уоче узајамна права и обавезе државе и грађана, као и да их препознају у правилима која регулишу односе у држави и обезбеђују једнака права свих њених грађана.

Природни ресурси Србије (извори енергије, чиста вода, чист ваздух, плодно земљиште, руде, биолошки диверзитет) разматрају се у контексту њихове одрживе употребе која треба да обезбеди здрав живот ученика и будућих генерација. У том смислу, ученике је потребно подстицати да узму

учешће у локалним акцијама заштите животне средине. Проблематика одрживог развоја третира се и кроз анализу декларација производа које ученици уобичајено користе, са циљем промовисања коришћења локалних производа, производа направљених од рециклираних материјала, као и коришћења обновљивих природних ресурса. Пуно разумевање концепта одрживог развоја могуће је тек на каснијем узрасту ученика, али је потребно да се континуирано развија, и то не само на нивоу знања, већ првенствено на нивоу развијања вредности, ставова и навика. На тај начин се утиче на развој ставова важних за опстанак и будућност.

Тема *Човек део природе*, односно исходи учења и препоручени садржаји унутар ове теме, наставља континуитет упознавања ученика са људским телом, али и увођење нових димензија у разматрању човека. У том смислу, садржаји о човеку се разматрају кроз три димензије:

– *Човек – природно, друштвено и свесно биће*. Користећи сазнања стечена у претходним разредима о човеку, та сазнања се сада разматрају као дуализам природног и свесног друштвеног бића, уз развијање одговорног односа коју свако људско биће има према самом себи, другим људима и окружењу. У том смислу потребно је организовати активности које подржавају суживот кроз: уважавање различитости, толеранцију, хуманост, солидарност, емпатију...

– *Промене у пубертету* – физичке и промене у понашању. Акценат је на упознавању ученика четвртог разреда са основним физичким променама које могу уочити на сопственом телу и одговорном односу према сопственом здрављу. Ученици треба да схвате да су и промене у њиховом и понашању њихових вршњака такође последица пубертета, али да ове промене не могу да буду изговор за непримерено понашање према другима.

– *Дигитална безбедност* је нови аспекти безбедносне културе који се уводи у четвртом разреду. Ова проблематика има две димензије. Прва се односи на количину времена које ученици проводе користећи дигиталне технологије (често на уштрб физичке активности, учења, дружења), односно на оспособљавању ученика да планирају своје активности и време provedено уз ИКТ, узимајући у обзир последице које прекомерно коришћење информационо-комуникационих технологија може да донесе, како на физичко здравље, тако и на односе са другима. Друга димензија односи се на безбедносне претње у дигиталном окружењу, односно на суочавање ученика са непримереним садржајима на интернету и адекватно реаговање (како и од кога ученик може да затражи помоћ).

Исходи учења и садржаји који се односе на *Материјале* фокусирани су на уочавање магнетних и електричних промена материјала које, за разлику од прва три разреда, нису чулима тако непосредно доступне. Уводе се магнетна и електрична својства материјала, с тим што треба имати у виду да је разумевање суштине ових појава захтевно за ученике овог узраста. Због тога се треба задржати на појавним облицима магнетизма и електрицитета у природи, свакодневном животу, кроз огледе или експерименте. Испитивање електричне проводљивости материјала реализује се помоћу једноставног струјног кола са батеријом и сијалицом, путем којег ученици стичу прву слику о току електричне струје, деловима струјног кола (извор, проводник, потрошач електричне струје), као и о разлозима због којих се струјни каблови праве од метала, а облажу пластиком и/или гумом (проводници/изолатори електричне струје). Разумевање електричне проводљивости материјала представља основу за разумевање безбедносних ризика коришћења електричне струје, на примерима руковања електричним апаратима у домаћинству.

Сагоревање као неповратна промена материјала сада се разматра кроз истраживање ваздуха – кисеоника као чиниоца сагоревања. Ради лакшег разумевања ове чињенице, препоручује се извођење демонстрационих огледе са свећом и (поклопљеном) чашом. Ова проблематика и огледи повезани са њом представљају добар увод у разумевање фактора који доводе до пожара, превенције и заштите од пожара. Када су превенција и заштита у питању, значајно би било ученике упознати са последицама претераног излагања сунцу и могућим мерама заштите. Осим наведеног, ученици истражују различите смеше из окружења (течности, храна, земљиште, ваздух) и практикују различите начине раздвајања састојака тих смеша (просејавање, одливање, цеђење, испаравање).

Преко исхода учења и садржаја теме *Прошлост Србије* омогућује се сналажење ученика у времену и простору. Проналажењем информација из различитих историјских извора (писаних,

материјалних или усмених) сагледавају се поједини догађаји и личности из прошлости и одређује се њихов редослед, првенствено помоћу ленте времена. Помоћу ленте времена прати се развој државе Србије само у најелементарнијим контурама (јачање, слабљење, нестајање, оживљавање модерне српске државе...), без оптерећивања ученика непотребном фактографијом. У том смислу предлаже се учитељима да примењују наративни приступ у приближавању прошлости ученицима, јер је форма приче блиска ученицима овог узраста. Ради добијања што објективније слике протеклих збивања морају се сагледати и околности – контекст догађања. На овај начин омогућује се ученицима да стекну комплексну слику времена у коме се радња (догађај) дешава, увиде узрочно-последичне везе праћених збивања из протеклих времена и то је пут ка поступном схватању развоја одређених друштвених збивања.

У оквиру ове теме потребно је посебну пажњу обратити на начин живота људи кроз истраживање ученицима блиских и релевантних тема из свакодневног живота (на пример, занимања људи у крају, насеља, одевање, празници и сл.) уз стално поређење начина живота у прошлости са садашњошћу (као ученицима блиске и познате). Није потребно да се истраже сви наведени аспекти свакодневног живота, него они за које су ученици највише заинтересовани и за које постоје доступни историјски извори примерени ученицима овог узраста. Однос прошлости и садашњости не треба сагледати само кроз уочавање сличности и разлика међу њима, већ и кроз уочавање (остатака) прошлости у садашњости, односно у свакодневном животу (називи улица, споменици, храна и сл.). Податке прикупљене малим историјским истраживањима ученик може да представи на неки од начина које одабере (усмено, помоћу ленте времена, породичног стабла, презентације, постера...). Такође, ученике треба стављати у ситуације да користе до сада усвојене временске одреднице (посебно годину, деценију и век) приликом описивања догађаја из прошлости, с тим што је пожељно двоструко „мерити“ време – у том веку/те године, односно пре толико векова/година (Први српски устанак десио се почетком 19. века, односно пре нешто више од два века).

Приликом изучавања природних и друштвених феномена нужно је и даље примењивати истраживачки приступ и оспособљавати ученике за различите начине прикупљања података о окружењу, њихову анализу, сврставање у групе и категорије по различитим карактеристикама, вођење белешки и закључивање. Учествовање у једноставним огледима/експериментима који се реализују на основу упутства – индивидуално, у пару или групи, кроз повезивање резултата огледа/експеримента са објашњењем или закључком. У четвртом разреду се посебна пажња обраћа на различите начине бележења и каснијег презентовања резултата истраживања (писано, усмено, помоћу ленте времена, презентацијом и/или цртежом и др.).

III. ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Праћење напредовања и оцењивање постигнућа ученика само је део праћења и вредновања образовно-васпитне праксе. Резултате целокупног праћења и вредновања наставник узима као основу за планирање наредних корака у раду са ученицима и развијању своје образовно-васпитне праксе.

Праћење напредовања и оцењивање постигнућа ученика је формативно и сумативно и реализује се у складу са *Правилником о оцењивању ученика у основном образовању и васпитању*. Потребно је да наставник континуирано и на примерен начин указује ученику на квалитет његовог постигнућа тако што ће повратна информација бити прилагођена, довољно јасна и информативна како би имала улогу подстицајне повратне информације. Свака активност је добра прилика за процену напредовања и давање повратне информације, а ученике треба оспособљавати и охрабривати да процењују сопствени напредак у остваривању исхода предмета, као и напредак других ученика.

ЛИКОВНА КУЛТУРА

Циљ учења Ликовне културе је да се ученик, развијајући стваралачко мишљење и естетичке критеријуме кроз практични рад, оспособљава за комуникацију и да изграђује позитиван однос према култури и уметничком наслеђу свог и других народа.

ИСХОДИ	ОБЛАСТ/ТЕМА	САДРЖАЈИ
По завршетку разреда ученик ће бити у стању да:		
– поштује инструкције за припремање, коришћење, одржавање и одлагањематеријала и прибора; -изражава интересовања, замисли, сећања, емоције и машту интересовања традиционалном ликовним техникама – преобликује, самостално или у сарадњи са другима, амбалажу и предмете за рециклажу мењајући им употребну функцију; - примени, у стваралачком раду, основна знања о композицији -тумачи једноставне знаке, симболе и садржаје уметничких дела - разговара о значају одабраног уметника, уметничког дела, споменика и музеја -повеже уметничко занимање и уметнички занат са одговарајућим продуктом; – користи одабране податке и информације као подстицај за стваралачки рад и примену; – протумачи једноставне визуелне информације и поруке из свакодневног живота; -учествује у планирању и реализацији ликовног пројекта - разматра у групи, шта и како је учио- учила и где та знања може применити	КОМПОЗИЦИЈА СПОРАЗУМЕВАЊЕ НАСЛЂЕ СЦЕНА	Елементи композиције- облик, боја, линија, текстура, светлина (валер) Положај елемента у композицији – хоризонтални, вертикални, дијагонални Материјали и технике – графитна оловка, туш, и четка, туш и перо, акварел, гваш, темпере, фротаж, колаж, деколаж,асамблаж, меки материјали. Херадика – застава, грб,печат. Пиктограми. Споразумевање сликом. Споменици природе и споменици културе у Србији.Археолошки локалитети, замкови и утврђења, манастири, музеји. Познати уметници и најзначајнија дела. Сценографија за позориште, филм и телевизију. Елементи сценографије

Кључни појмови: простор, облик, линија, боја, текстура, светлина.

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА

ОПШТИ ДЕО

Кључни појмови су међусобно чврсто повезани и чине конструкцију, основу за развијање програма. Централни појам је простор, јер се све што видимо и доживљавамо налази у простору. Из овог појма су изведени остали кључни појмови. У четвртом разреду их има шест: простор – облик, линија, боја, текстура, светлина.

Централни појам, простор, указује на то да програм није усмерен на ускостручне садржаје, већ на свет у коме ученик живи и одраста и који треба свесно да опажа, доживљава и истражује из различитих углова. Сви садржаји везани за визуелну уметност (укључујући и уметничка остварења из ближе и даље прошлости) у блиској су вези са савременим светом и ученици треба постепено да истражују и откривају те везе.

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА

Ученици се развијају и уче кроз разноврсне активности и задатке који подстичу радозналост и задовољство у истраживању, експериментисању, размишљању, повезивању, изражавању, стварању, дружењу и сарадњи. Кључни појмови су међусобно чврсто повезани и чине конструкцију, основу за развијање програма. Централни појам је простор, јер се све што видимо и доживљавамо налази у простору. Из овог појма су изведени остали кључни појмови. У првом разреду их има три: простор – облик, линија; у другом разреду четири: простор – облик, линија, боја; у трећем пет: простор – облик, линија, боја, текстура и од четвртог шест: простор – облик, линија, боја, текстура, светлина. Централни појам, простор, указује на то да програм није усмерен на ускостручне садржаје, већ на свет у коме ученик живи и одраста и који треба свесно да опажа, доживљава и истражује из различитих углова. Сви садржаји везани за визуелну уметност (укључујући и уметничка остварења из ближе и даље прошлости) у блиској су вези са савременим светом и ученици треба постепено да истражују и откривају те везе.

I ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

У првој колони табеле дати су исходи који се достижу до краја школске године. Исходи воде ка постепеном развијању компетенција. Достижни су за сваког ученика, у мањој или већој мери. Наставник у току године прати, процењује и подстиче развијање индивидуалних потенцијала сваког ученика. У другој колони табеле предложени су називи целина, а у трећој појмови, подпојмови и теме за разговор и истраживање. Нови модел наставе и учења није фокусиран на садржаје. Наставник има слободу да осмисли називе, број и редослед наставних тема и наставних јединица, а у складу са дидактичким принципима и условима у школи. У настави треба да доминирају проблемски задаци који циљају више исхода и међупредметних компетенција. Задаци и активности треба да буду разноврсни и да омогуће сваком ученику да се развија у складу са својим интересовањима, искуством, потребама и потенцијалима. Осим стваралачког рада значајан је и разговор. Наставник планира питања која подстичу ученике на размишљање и на развијање креативних идеја (модел подстицајних питања се може видети у програму за други разред).

II ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

КОМПОЗИЦИЈА

Појмове из теорије обликовања које су ученици до четвртог разреда упознали кроз ликовни рад потребно је једноставно објаснити. Композиција је ликовна целина коју је створио човек. Свака целина се састоји из делова, елемената. Основни елементи композиције (ликовног елемента) су облик, линија, боја, текстура и светлост (валер). У природи можемо видети пределе и појаве које доживљавамо као композиције , а који то нису. На пример када се вајају муње, ми их видимо као мрежу линија које се грана од једне или више широк линија.

Уколико наставник одабере овај пример, не треба да пропусти прилику да подсети ученике да се понашају и заштите за време олује. Затим, да говори о цртању светлом, да покаже карактеристичан пример (Пикасови цртежи светлом из 1949.год.), као и савремене оловке за цртање светлом (унети у претраживач: LED Light Drawing Pens). Када цртамо светлом, цртеж је, као и муња, привремен. Ако желимо да га сачувамо, потребно је да га неко фотографише док га цртамо. Некада су уметници црали и сликали само на традиционалним материјалима и техникама. Светлост није била светлост за рад, већ само услов за опажање. Када нема светлости не видимо облике, боје, линије, текстуре...како се смањује светлост и боје предмета изгледају тамније. Светлина или валер је количина светлости у једној боји. Ученици могу да експериментишу додајући једној боји другу боју/ боје да би је посветлили или потамнили. На ово објашњење може да се надовеже и објашњење бачене и сопствене сенке, затим, прича о односу светло- тамно на слици и принципу компоновања, контраста. У овом разреду се објашњава само контраст светлог и тамног. Великим контрастом постиже се драматичност. Ученици могу то једноставно да испробају. Уколико се учионица замрачи и батериском лампом одоздо осветли лице ученика који прича неки измишљени догађај прича ће бити далеко интересантнија него када се прича под равномерним осветљењем. Ученици који користе рачунар и мобилне телефоне могу да подешавају контраст у апликацијама за обраду слике и да пореде ефекте који се на тај начин добијају.

Могуће је објаснити још неке принципе компоновања (доминанта, јединство), али не треба нудити потпуно објашњење на примерима из уметности, јер су превише сложена за овај узраст. За ученике је корисније делимично објаснити принципе компоновања на примерима из живота.

Организација композиције се и даље учи постепено. Ученици могу прво да креирају једноставну композицију распоређујући на папиру(или у апликативном програму за цртање) правилне (или правилне и неправилне) облике према замишљеној линији – хоризонталној, вертикалној или дијагоналној (елементи се могу распоређивати и другачије, али није пожељно ширити садржаје). Затим се постепено задају сложенији задаци који омогућавају да ученик размишља и да сам планира распоред елемената којим би ефикасно изразили своју замисао.

Напредним и заинтересованим ученицима у одељењу наставник може да понуди и друга објашњења, нпр. Када посматрају неки предео у даљини, видимо линију хоризонта која раздваја небо и земљу. Та линија је привид али је ученици означавају на својим цртежима и сликама. Наставник може да говори о предњем и задњем плану (или предњем , средњем и задњем плану). Облаци који се приказују у задњем плану су најмањи , јер их тако видимо у природи и окружењу. Даље објашњавање теориских садржаја није пожељно, важније је да ученици развијају опажање.

До краја разреда ученици треба да испробају традиционалне технике које нису користили у предходним разредима и даље се користе материјали за рециклажу (материјал за рециклажу се не купује само да би се користио на часовима Ликовне културе). Ученицима је потребно указати на озбиљно загађење планете пластиком и упутити их да избегавају производе у амбалажи која се тешко разграђује и рециклира.

Задаци обједињују активност ученика: разбављање креативних идеја , организацију композиције и истраживање изражајних могућности материјала и техника.

СПОРАЗУМЕВАЊЕ

Предлози који се односе на херадлику и пиктограме остварују се на интегрисаним часовима предмета Ликовна култура и Природа и друштво. Ученицима је потребно кратко објаснити знашење и порекло симбола на грбу србије. Потребно је да науче да читају знаке упозорења (општа опасност, високи напон, отров, опасност од пожара, клизав терен, ломљиви...)забране (забрањено фотографисање, забрањен прилаз, забрањено коришћење мобилних телефона, забрањено увођење кућних љубимаца...) и обавештења (школа, излаз, место у превозу резервисано за инвалиде...)

Предлози који се односе на споразумевање сликом (у најширем значењу) не везују се за теориске садржаје, већ за изражавање (емоција, маште, озитивних порука, доживљаја...) Важно је да ученици разумеју да се сликом могу саопштити различите информације, исто као и текстом. Наставник у току године поставља разноврсне захтеве. Нпр, може да тражи од ученика да прикажу у раду шта знају о свакодневном животу у Средњем веку, шта мисле о брзој храни, како доживљавају пролеће, како би себи представили вршњацима са другог континента...

НАСЛЕЂЕ

Предлози који се односе на споменике природе и споменике културе у нашој земљи остварују се на интегрисаним часовима Ликовне културе и Природе и друштва. Ови Часови могу да се допуне прављењем плаката или дигиталне збирке фотографија најлепших предела у земљи и најзначајнијих споменика. Уколико се прави дигитална збирка , ученици могу да претраже интернет на шасу према смерницама које даје наставник или код куће, у присуству одраслих. Такође, наставник може сам да ућита фотографије са интернета и да заједно са ученицима направи ужи избор

Уметничка дела имају функију илустровања појмова који се објашњавају , а користе се као подтицај (мотивација) за стваралачки рад. Међутим, потребно је да уленици сазнају нешто више о одабраним уметницима (када су живели, како су изгледали, по чему су познати, где се чувају њихова најпознатија дела...).

Наставник прави избор уметника и уметничка дела руководећи се значајем уметника / дела и садржајем дела који одговара узрасту ученика.

СЦЕНА

Наставник једноставно објашњава појмове, иако објашњења неће бити потпуна. Сцена је простор где се одржавају представе концерти, снимају филмови и ТВ програм (емесије, серије, рекламе, музички спотови...). Сценографија је дизајн сцене.

Сценограф је уметник који смишља изглед сцене. Сцена може да се постави на отворено или у затвореном простору (наставник може да разговара са ученицима како се бирају локације, шта може да буде важно за постављање сцене на отвореном). Ученици треба да добију елементарне информације о фазама рада. Сценограф прво сарађује са режисером и упознаје се са делом које се изводи. Затим израђује нацрте за сцену и сарађује са дизајнером светла, костимографом, мултимедијалним уметницима, тимовима који израђују кулисе, реквизите, маске, перике, шперике, шминку... Најважније што ученици треба да сазнају да се сценографија креира тимски, да је за рад потребно знање о елементима композиције и компоновању, да често нема довољно средства да се сцена обликује како је замишљено. Тда је неопходно да чланови тим/ тимова испоље креативност и да обликују сцену користећи материјале који су дотупни, да заједно осмисле како ће направити неки елемент сцене или специјални ефекат. Специјални ефекти могу бити механички (на пример, вештачки дим, магла, снег...) и креирани дигиталном технологијом. Практични рад се планира као пројекат или као радионица. Циљ учења је разбвијање креативних идеја и вештине сарадње.

III. ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Наставник у току године прати, процењује и подстиче развијање индивидуалних потенцијала сваког ученика. Могући елементи за процењивање напредовања и оцењивање постигнућа су:

- однос према раду (припремљен је за час; одговорно користи материјал, прибор и алатке; одржава прибор и радни простор; потписује радове; чува радове у мапи...);
- однос према себи (истражује информације; поставља питања; предлаже; истрајан је у раду, труди се; преузима одговорност; поштује себе и своје радове; учи на грешкама; спреман је да испроба своје способности у новим активностима...);
- однос према другима (довршава рад у договореном року; поштује договорена правила понашања; спреман је да помогне и да сарађује; уважава туђу културу, радове, начин размишљања, доживљавања, опажања, изражавања...);
- разумевање (разуме задатак; разуме појмове; разуме процес; разуме концепт; разуме визуелне информације...);
- повезивање (повезује и пореди познате и нове информације, људе, места, догађаје, феномене, идеје, дела...);
- оригиналност (оригиналан је у односу на туђе радове; оригиналан је у односу на своје претходне радове...);
- организација композиције (у складу са својом идејом примењује одговарајуће принципе компоновања, знања о простору, перспективи, пропорцијама, правцу, смеру...);
- вербално изражавање (учтиво комуницира; аргументовано, кратко и јасно образлаже свој рад, идеју, доживљај, опажање, емоције...);
- употреба техника и средстава (бира одговарајућу технику у односу на идеју; примењује одговарајући процес; бира одговарајући материјал/подлогу; истражује могућности технике и материјала; користи дигиталну технологију као помоћно средство у раду; обликује рад у одабраном апликативном програму)...

Елементи могу и другачије да се формулишу. Бирају се према типу ликовног задатка и циљевима задатка.

Самопроцена радова је вербална и писана. Најефикаснија је метода 3, 2, 1. Ученик сам припрема листић на коме уписује име, презиме, датум и назив рада. Затим кратко наводи: 3 ствари које сам научио на часу, 2 примера која илуструју то што сам научио, 1 ствар која ми није јасна или питање које бих поставио. Када се разговара о ликовним делима ученик пише: 3 речи којима бих описао дело, 2 ствари које ми се највише допадају на делу, 1 ствар коју не разумем. Када се разговара о уметнику: 3 ствари због којих је уметник значајан, 2 дела која ми се највише свиђају, 1 питање које бих поставио уметнику. Када се ученик ликовно изражава: 3 ствари о којима сам размишљао током рада, 2 ствари које ми се свиђају на мом раду, 1 ствар коју бих променио. Или: 3 речи којима бих описао свој рад, 2 разлога због којих је мој рад оригиналан, 1 ствар коју бих урадио другачије. Важно је да ученик не наводи више од једне нејасноће или грешке, ни у случају када му ништа није јасно или сматра да је рад упропашћен. Издвајање само једне нејасноће или грешке постепено оспособљава ученика да идентификује најважнији пропуст и да се фокусира на његово уклањање или да дође до бољих идеја. Ученике је потребно навикавати да листиће попуњавају брзо. Понекад је најважније оно чега се првог сете. Наставник може да прилагођава методу у складу са типом активности/задатка или да осмисли другачије чек-листе.

МУЗИЧКА КУЛТУРА

Циљ учења Музичке културе је да код ученика развије интересовање и љубав према музици кроз индивидуално и колективно музичко искуство којим се подстиче развијање креативности, естетског сензибилитета и духа заједништва, као и одговорног односа према очувању музичког наслеђа и културе свога и других народа.

ИСХОДИ По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:	ОБЛАСТ/ТЕМА	САДРЖАЈИ
– опише своја осећања у вези са слушањем музике; – препознаје народну и уметничку музику; – опише улогу музике у медијима; – пева по слуху и са нотног текста песме различитог садржаја и расположења; – наведе особине тона и основне музичке изражајне елементе; – разликује инструменте по боји звука и изражајним могућностима; – повезује карактер дела са избором инструмента и музичким изражајним елементима; – препозна музичку тему или карактеристични мотив који се понавља у слушаном делу; – повезује почетне тонове песама – модела и једноставних наменских песама са тонском висином; – свира по слуху и из нотног текста ритмичку и мелодијску пратњу; – осмисли и изведе једноставну ритмичку и мелодијску пратњу;	СЛУШАЊЕ МУЗИКЕ	Композиције различитог карактера и елементи музичке изражајности (инструмент, глас, мелодијска линија, темпо, ритам, динамика). Музички дијалог (хор, глас и хор, глас и инструмент, два гласа, два инструмента, један свирач, група свирача, оркестар). Различити жанрови везани за уобичајене ситуације у животу. Музичка прича. Филмска музика. Музички бонтон. Музика и здравље. Дигитализација. Дела фолклорне традиције српског и других народа.
	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	Дидактичке музичке игре. Правилан начин певања – држање тела и дисање. Правилна дикција. Певање песама по слуху различитог садржаја и карактера Певање песама уз покрет. Певање модела и наменских песама и повезивање њихових почетних тонова у тонском опсегу од <i>ха</i> до <i>це</i>². Певање и свирање песама из нотног текста. Дечји и алтернативни инструменти и начини свирања на њима. Инструментална пратња по слуху. Певање и извођење музичких игара уз свирање на дечјим инструментима – песме

– осмисли музички одговор на музичко питање; – осмисли једноставну мелодију на краћи задати текст; – изабере одговарајући музички садржај(од понуђених) према литерарном садржају; – поштује договорена правила понашања при слушању и извођењу музике; – коментарише своје и туђе извођење музике; – самостално или уз помоћ одраслих, користи предности дигитализације;		уз игру, дидактичке игре, музичке драматизације. Свирање инструменталних аранжмана на дејим ритмичким инструментима и на алтернативним изворима звука. Музички бонтон. Особине тона: боја (различити гласови и инструменти), трајање (нотна трајања цела нот и пауза и нота четвртина са тачком), јачина (динамичке ознаке – пиано, форте, крешендо и декрешендо), тонске висине (од ce^1 до ce^2). Појам Ц-дур лествице. Елементи музичког писма: репетиција, прима и секунда волта. Јединица бројања. Тактирање у $\frac{3}{4}$ и $\frac{4}{4}$ такту.
– учествује у школским приредбама и манифестацијама; -самостални или уз помоћ одраслих користи предност дигитализације	МУЗИЧКО СТВАРЛАШТВО	Стварање једноставне ритмичке и мелодијске (једноставне) пратње. Музичка питања и одговори и музичка допуњалка. Стварање звучне приче од познатих музичких садржаја, звучних ономотеја и илустрација на краћи литерарни текст (учење у контексту). Креирање покрета уз музику коју ученици изводе и креирање мелодије на одабрани текст.

Кључни појмови садржаја: певање, свирање, слушање, музичке игре, музички бонтон,лествица, темпо и репетиција.

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА

Природа саме музике, па и предмета Музичка култура указује на стално прожимање свих области и програмских садржаја. Нагласак у свакој од области је на развоју способности код ученика да комуницирају са другима кроз слушање, извођење и стварање музике као и способности да изражавају своје мисли и осећања кроз музику.

Инсистирање на развоју критичко-аналитичког мишљења има за циљ да помогне ученицима да превазиђу површно расуђивање и да развију лично гледиште (засновано на адекватним информацијама) као и да науче како да артикулишу своје креативне и уметничке изборе. Ученицима треба дати могућност да буду инвентивни и маштовити у свом размишљању, а не само да пронађу тачан одговор.

Учење о музичкој уметности не може се посматрати само као учење музичке писмености и извођење музичких композиција. Учење, поред нужне концентracије на развијању знања и вештина код ученика сходно њиховом узрасту и годинама проведеним у учењу музике, треба да развије његову комплетну личност негујући принципе вршњачког учења, одговорности и лидерства, великодушности и посвећености другима и појединачног доприноса у остваривању циљева у

заједничким активностима. Поред тога, музичке активности имају функцију социјалне кохезије и спасавања од друштвене маргинализације.

Програм наставе и учења усмерен је на остваривање исхода при чему се даје предност искуственом учењу у оквиру којег ученици развијају лични однос према музици, а постепена рационализација искуства временом постаје теоријски оквир. Искуствено учење у оквиру овог предмета подразумева активно слушање музике, лично музичко изражавање ученика кроз извођење музике и музичко стваралаштво.

Исходи представљају музичке, опажајне и сазнајне активности ученика. Музичке активности су говор у ритму, певање, свирање, покрет уз музику, слушање музике и видови стваралаштва. Препоручени музички садржаји (песме, музичке игре, ритмички и мелодијски аранжмани, композиције за слушање музике) остављају простор за избор других садржаја у складу са могућностима ученика и инвентивношћу наставника. Да би достигао програмске исходе, наставник реализује наставу користећи слушање, глас, покрет и музичке инструменте. Корелација између предмета може бити полазиште за бројне активности у којима ученици могу бити учесници као истраживачи, креатори и извођачи. Код ученика треба развијати дух заједништва кроз рад у групама и у одељењу, као и комуникацијске вештине у циљу преношења и размене искустава и знања. Најважнији покретач наставе треба да буде принцип мотивације и инклузивности у подстицању максималног учешћа у музичком доживљају као и развијању потенцијала за музичко изражавање.

Музика у функцији здравља и музички бонтон

На сваком часу ученике треба упућивати да правилно седе, а вежбе дисања организовати кроз интересантну причу и игру. Вежбе за сугласнике (Ш – шуштање лишћа, Ф – фијук ветра, Р – зујање мотора, З – зујање пчеле, П – хлађење нечег врућег, С – опонашање оглашавања змије). Лепота певања зависи од јасноће и разговетности текста. Вежбе за правилну дикцију најпримереније је остварити изговором брзалица. Извођењем брзалица, поред јасног изговора, развија се пажња и концентрација – пожељни пратиоци сваког музичког извођења. Брзалицу изабрати према гласовима који их очекују у песми коју ће потом учити.

Поред пажљивог избора што квалитетнијих музичких садржаја, ученике треба стално упућивати на неопходност неговања гласовног и слушног апарата. Упозорења да прегласна и агресивна музика има штетан утицај и изазива физиолошки и психолошки одговор организма, треба да се спроводе у континуитету. Обратити пажњу и на позитиван ефекат музике, у смислу опуштања, подизања пажње, емоционалних и физичких одговора, когнитивне стимулације и развијања меморије.

Од велике важности је да се ученици упознају са правилима понашања (музичким бонтоном) при слушању и извођењу музике. Важно је обезбедити тишину и пажњу у току слушања музике и упутити их када треба извођаче да поздраве аплаузом. Овај модел понашања ученици треба да примењују на концертима и различитим музичким приредбама, било да се налазе у активној (као извођачи) или пасивној (као слушаоци) улози.

ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Планирање наставе и учења обухвата израду Годишњег плана наставе и учења, Оперативног плана (на нивоу месеца) и планирање часа, односно припреме за час. *Годишњим планом* се дефинише број часова по областима/темама, по месецима а у складу са годишњим фондом часова. *Оперативни план* подразумева одабир и операционализацију исхода на нивоу месеца, дефинисање наставних јединица и осталих важних елемената.

Припрема за час подразумева дефинисање циља часа, конкретизацију исхода у односу на циљ часа, планирање активности ученика и наставника у односу на исходе, начин провере остварености исхода и избор наставних стратегија, метода и поступака учења и подучавања (водећи рачуна о

предзнању, тј. искуству ученика, које ће ученицима омогућити да савладају знања и вештине предвиђене дефинисаним исходима).

На часу треба да преовлађује активност којом се савладава нови музички садржај и она је увек повезана са другим музичким активностима. Специфичност предмета се огледа у томе да се музичке активности одвијају паралелно или једна музичка активност логично води ка другој.

У планирању активности, наставници треба да, имају у виду да су области уско повезане, а да су знања и вештине описане у исходима у свакој области међусобно зависна и комплементарна.

У оквиру организације годишњих и месечних активности неопходно је водити рачуна о школском календару и активностима које прате живот школе, па према њима усмеравати и обликовати наставне садржаје.

II. ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Процес учења базира се на избору најупечатљивијих музичких примера (за слушање или извођење музике), који имају задатак да активирају свесну активност, фокусирају пажњу ученика, иницирају процес мишљења и креирају одговарајући емоционални доживљај.

СЛУШАЊЕ МУЗИКЕ

Током слушања филмске музике посебно треба обратити пажњу на однос звук–лик и музика–радња уочавањем изражајних музичких средстава који су коришћени у тумачењу драмске радње и карактерних особина главних актера.

Слушање музике је активан психички процес који подразумева емоционални доживљај и мисаону активност. Композиције које се слушају својим трајањем и садржајем треба да одговарају опажајним могућностима ученика. Композиција се први пут *увек* слуша у целини (демонстративно слушање), са унапред постављеним задатком за слушање музике – уочавање извођачког медија: инструментално или вокално (соло, групно) или оркестарско музицирање. Свако следеће слушање (три до четири пута) је фрагментарно у оквиру кога се издвајају упечатљиве целине и анализирају носећи елементи музичког дела – у случају литерарног садржаја (текстуална анализа), понављања, мелодија, темпо, ритам (аналитичко слушање). Повезујући постепено елементе музичког дела са карактером самог дела, ученик се развија у смеру активног слушања музике, а квалитетном комуникацијом између наставника и ученика долази до постепеног утицаја на развој естетске осетљивости, музичког укуса и интересовања и припремају се услови за развијање естетског процењивања. Ученичка знања из различитих области треба повезати и ставити у функцију разумевања слушаног дела.

МУЗИКА У СЛУЖБИ ДРУГИХ МЕДИЈА (ПРИМЕЊЕНА МУЗИКА-ПО ИЗБОРУ)

Улога музике је важна у подвлачењу драмске радње. Изражајна музичка средства (динамика, темпо, агогика, мелодијска и ритмичка кретања) су важан чинилац тумачења драмске радње и карактерних особина главних актера.

ИЗВОЂЕЊЕ

Сваки аспект извођења музике има непосредан и драгоцен утицај на развој ученика. Извођењем музике активира се велики број когнитивних радњи, развија дугорочно памћење и fine моторичке радње. Посебну пажњу треба усмерити на тактирање у $\frac{3}{4}$ и $\frac{4}{4}$ такту.

Певање

Избор песме треба да буде примерен узрасту ученика и њиховим интересовањима (тематика, ритмичка конструкција, форма, артикулација мелодијских скокова, садржај, мелодија и ритам). Вежбе правилног држања тела, дисања и говорне артикулације треба да претходе обнављању познатих песама, које су опет садржајно и/или музички сличне оној коју ће учити.

Певање модела и наменских песама и повезивање њихових почетних тонова у тонском опсегу од *ха до це*²). Песме модели уче се и певају по слуху. Следећи задатак је слушно идентификовање почетног слога/тона. Тонска висина се пева, записује и свира. Пожељно је свирање песама модела. Учитељ обрађује песме по слуху у тонском опсегу од *ха* до *це*². Приликом обраде песме из нотног текста обрађују се песме у тонском опсегу од *це*¹ до *це*².

Појмове ступањ, степен и полустепен усвојити обрадом песама/ инструктивних примера.

Свирање

Свирање се изводи на дечјим и алтернативним инструментима. Избор инструмента зависи од музичког садржаја. Примери ритмичке и мелодијске пратње могу бити: извођење једноставнијих ритмичких аранжмана, извођење дводелне, троделне и четвороделне мере и свирање једноставних мелодијских аранжмана у дводелном, троделном и четвороделном такту.

Музичке игре

У настави музичке културе пожељно је што чешће повезивати покрет и певање извођењем различитих врста музичких игара. Поред музичких игара са певањем, музичких игара са певањем уз инструменталну пратњу, инструменталних музичких игара, традиционалних музичких игара са певањем и без певања (само уз инструменталну пратњу), дидактичких музичких игара, музичку игру може да представља и било која песма чији литерарни садржај може да буде исказан покретом. Музичка игра се обрађује као песма по слуху, након чега следи усвајање покрета. Циљ извођења сваке игре је постизање уједначеног покрета целе групе. Група се формира слободним избором, водећи рачуна о броју ученика који чине групу. Сви ученици учествују у извођењу музичке игре, међусобним смењивањем група, све док игру не изведе цело одељење.

СТВАРАЛАШТВО

Дечје музичко стваралаштво подстиче музичку машту, утиче на развој стваралачког мишљења, продубљује интересовања и тако доприноси квалитетнијем остваривању позитивних исхода наставе.

Стваралаштво може бити заступљено кроз:

- импровизацију игре/покрета на одређену музику;
- израду дечјих ритмичких инструмената од различитих материјала;
- стварање једноставне ритмичке и мелодијске пратње;
- музичке импровизације;
- музичка питања и одговоре;
- музичка допуњалка;
- компоновање мелодије на задати текст;
- илустрацију доживљаја музике;
- одабир познатог музичког садржаја у односу на литерарни.

Сви видови музичког стваралаштва реализују се искључиво по слуху, без записивања.

НАЧИН ПРАЋЕЊА И ВРЕДНОВАЊА НАСТАВЕ И УЧЕЊА

На часовима музичке културе најбитније је развијање музичких способности и вештина. Смер наставе је такав да се увек креће од звука ка тумачењу. Из тих разлога не инсистира се на дефиницијама већ на препознавању, извођењу и идентификовању музичких садржаја. Критеријум у оцењивању је уложен труд ученика и лично напредовање сваког ученика у складу са његовим личним и музичким могућностима. У оквиру свих музичких активности потребно је обезбедити пријатну атмосферу, а код ученика потенцирати осећање сигурности и подршке.

НАЧИН ОСТВАРИВАЊА ПРОГРАМА

У реализацији садржаја користимо дигиталне уџбенике који су нам доступни, као и методу Обрнуте учионице.

- Певањем по слуху, тактирањем, извођењем покрета тела уз музику или звуке из околине
- Слушањем музике
- Активностима у музичком стваралаштву

Нивои постигнућа:

Основни ниво Препознаје музички речник

Препознаје музичка дела и музичке инструменте и ствара мале ритмичке целине.

Средњи ниво Разуме музички речник

Препознаје музичка дела и музичке инструменте

Ствара једноставне ритмичке и мелодијске целине

Напредни ниво Примењује музички речник

Познаје музичка дела и музичке инструмент

Импровизује ритмичке и мелодијске дијалоге на различитим изворима звука.

За децу која су оправдано дуже време изостала са наставе користимо искуства са наставе на даљину и на тај начин пратити и вредновати постигнућа ученика и за време оправданог изостанка.

ФИЗИЧКО И ЗДРАВСТВЕНО ВАСПИТАЊЕ

Циљ учења предмета *физичко и здравствено васпитање* је да ученик унапређује физичке способности, моторичке вештине и знања из области физичке и здравствене културе, ради очувања здравља и примене правилног и редовног физичког вежбања у савременим условима живота и рада.

ИСХОДИ По завршетку разреда ученик ће бити у стању да	ОБЛАСТ/ТЕМА	САДРЖАЈИ
-примени општеприпремне вежбе (вежбе обликовања); -правилно изведе вежбе, разноврсна природна и изведена кретања; -комбинује и користи усвојене моторичке вештине у игри и у свакодневном животу; - одржава равнотежу у различитим кретањима; - правилно држи тело -самостално коригује неправилно држање :	ФИЗИЧКЕ СПОСОБНОСТИ	Вежбе за развој снаге са реквизитима и без реквизита. Вежбе за развој покретљивости са реквизитима и без реквизита. Вежбе за развој аеробне издржљивости. Вежбе за развој брзине и експлозивне снаге. Вежбе за развој координације.

- правилно подиже, носи и спушта терет - изведе кретања, вежбе и кратке саставе уз музичку пратњу; -изведе дечји и народни плес; -користи терминологију вежбања -поштује правила понашања на вежбалиштима; - одговорно се односи према објектима, справама и реквизитима; - поштује и примени правила игре; - препозна здравствено стање кад не треба да вежба; - навија и бодри учеснике у игри на начин који никога не вређа - уредно одржава простор у коме живи и борави - увиди значај правилне исхране за вежбање; - вреднује сопствена и туђа постигнућа у вежбању; - правилно реагује у случају повреде у школи			Моторичке вештине и игре у развоју моторичких способности.
	МОТОРИЧКЕ ВЕШТИНЕ	Атлетика	Технике трчања. Истрајно трчање. Скок у даљ згрчном техником. Бацање лоптице из залета. Скок у вис прекорачном техником. Тробој
		Спортска гимнастика	Основни садржаји Вежбе на тлу: вежбе и комбинације Прескоци и скокови (прескок разношка) Вежбе у вису, вежбе у упору и вежбе са променама висова и упора. Вежбе равнотеже на шведској клупи и ниској греди. Проширени садржаји Вежбе на тлу: -летећи колут из места -састав
		Основе тимских, спортских и елементарних игара	Мини – рукомет. Футсал – „ Мали фудбал“ Основи елементи кошарке и мини кошарке. Основи елементи одбојкећ
		Плес и ритмика	Вежбе са вијачом Вежбе са лоптом. Вежбе са обручем Народно коло „ Моравац“.
		Полигони	Полигон у складу са реализованим моторичким садржајем
	ФИЗИЧКА И ЗДРАВСТВЕНА КУЛТУРА	Култура вежбања и играња	Основни правила у вежбању. Основна правила – мини – рукомета, футсала, кошарке, мини-кошарке и одбојке. Понашање према осталим учесницима у игри(према судији, играчима супротне и сопствене екипе) Постављање, склањање и чување реквизита походних за вежбање. „Ферплеј“ Вежбање у слободно време

		Здравствено васпитање	Правилно држање тела и здравље. Значај вежбања за правилан рад срца и плућа. Мишићи и зглобови тела. Хигијена простора за вежбање. Исхрана и вежбање. Поступање у случају повреде.

Дидактичко-методичко остваривање програма

Програм предмета се састоји од три предметне области: физичка способност, мотричке вештине и физичка и здравствена култура. Већина исхода у програму је развојног карактера и протежу се кроз цео први циклус основног образовања и васпитања и узима се у обзир узраст и сензитивни период ученика. Програм четвртог разреда је базиран на континуираном развијању знања, вештина ставова и вредности.

ОРГАНИЗАЦИОНИ ОБЛИЦИ РАДА

Организациони облици рада који омогућавају остваривање планираних исхода су редовна настава и ваннаставне активности.

План и програм ваннаставних активности предлаже Одељенско веће четвртог разреда и саставни је део годишњег плана рада школе и школског програма. У оквиру њих постоје следећи облици рада:

-часови физичког и здравственог васпитања
спортско-рекреативне активности,

недеља школског спорта,

активности у природи (крос, спортски дан, излети, ...),

школска такмичења,

корективно-педагошки рад.

-Часови физичког и здравственог васпитања

1. ФИЗИЧКЕ СПОСОБНОСТИ

На свим часовима као и у другим организационим облицима рада, посебан акценат се ставља на:

– развијање физичких способности које се континуирано реализује у припремној фази часа (део главне фазе часа користи се за развој основних физичких способности узимајући у обзир утицај који наставна тема има на њихов развој; методе и облици рада бирају се у складу са потребама и могућностима ученика и материјално-техничким условима за рад);

– подстицање ученика на самостално вежбање;

– правилно држања тела.

Програм развоја физичких способности је саставни део годишњег плана рада наставника.

Праћење, вредновање и евидентирање физичких способности ученика спроводи се на основу Приручника за праћење физичког развоја и развоја моторичких способности ученика у настави физичког васпитања.

2. МОТОРИЧКЕ ВЕШТИНЕ, СПОРТ И СПОРТСКЕ ДИСЦИПЛИНЕ

Учење моторичких вештина остварује се кроз различите активности применом основних дидактичко-методичких принципа и метода рада неопходних за достизање постављених исхода. Моторичке вештине треба да омогуће ученицима сналажење у свакодневним и специфичним животним ситуацијама у којима се очекује њихова примена. Ученицима који имају потешкоће са одређеним моторичким вештинама, задају се вежбања слична али лакша од предвиђених, или предвежбе. Ученицима који имају потешкоће да достигну предвиђени исход, оставља се могућност да исти достигну у наредном периоду. У раду са напреднијим ученицима могу се користити додатни садржаји у складу са њиховим способностима. Кроз процес остваривања програма неопходно је пратити способности ученика за различите физичке активности.

Усавршавање моторичких вештина је континуирани процес без обзира на садржаје програма (техника ходања, трчања, примена научене игре итд.). Пре учења нових моторичких вештина у четвртм, неопходно је поновити развијене моторичке вештине из претходних разреда.

3. ФИЗИЧКА И ЗДРАВСТВЕНА КУЛТУРА

Ова наставна област реализује се кроз све организационе облике рада, наставне области и теме уз практичан рад.

Достизањем исхода ове наставне области, ученици развијају знања, вештине, ставове и вредности о вежбању (основним појмовима о вежби, како се неко вежбање изводи и чему конкретна вежба и вежбање служи), физичком васпитању, спорту и здрављу. Основне информације о вежбању и здрављу преносе се непосредно пре, током и након вежбања на часу.

Ова наставна област обухвата: формирање правилног односа према физичком вежбању и здрављу. развијање и неговање другарства. препознавање негативних – неприхватљивих облика понашања у игри и др.

Поред наведеног у овој области потребно је радити и на: неговању патриотских вредности (народне традиције и мултикултуралности), формирању правилног односа према различитостима, чувању личне и школске имовине, неговању друштвених вредности итд.

I. ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Дефинисани исходи су важан део и незаобилазан елемент процеса планирања наставе и учења. Дефинисани исходи представљају резултат учења на крају сваког разреда, па је при планирању рада потребно одредити временску динамику у односу на остваривање одређених исхода током школске године.

Неопходно је посебну пажњу обратити на исходе које није могуће достићи током једног или више часова, већ је у ту сврху потребно реализовати различите активности током године.

Предмет се реализује кроз 108 часова практичне наставе. Број часова датих наставних тема планира се на основу процене наставника, материјално-техничких и просторних услова.

II. ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

ФИЗИЧКЕ СПОСОБНОСТИ

При планирању вежбања у припремној фази часа, треба узети у обзир утицај наставне теме на физичке способности ученика и применити вежбе чији делови биомеханичке структуре одговарају основном задатку главне фазе часа и служе за обучавање и увежбавање конкретног задатка. Методе вежбања које се примењују у настави су тренажне методе (континуирани, понављајући метод), прилагођене узрасним карактеристикама ученика. У раду са ученицима треба примењивати диференциране облике рада, доzirати вежбања у складу са њиховим могућностима и примењивати одговарајућу терминологију вежбања. Време извођења вежби и број понављања, задају се групама ученика или појединцима у складу са њиховим способностима, водећи рачуна о постизању што веће радне ефикасности и оптимализацији интензитета рада.

Препоручени начини рада за развој физичких способности ученика.

1. Развој снаге
2. Развој покретљивости
3. Развој издржљивости
4. Развој координације

Вежбе је неопходно изводити максималним брзином из различитих почетних положаја на одређени знак – старт из различитих положаја.

МОТОРИЧКЕ ВЕШТИНЕ

1. Атлетика

Поновити различите варијанте ходања и трчања из претходних разреда.

Трчање уз правилно постављање стопала и правилан рад руку, са подизањем колена, трчање преко препрека, трчање са променом ритма, трчање са променом правца и смера, брзо трчање са стартом из различитих почетних положаја, одељенско такмичење трчање на 60 m, елементарне игре са трчањем.

Спринтерско трчање: вежбе технике трчања (ниски скип, високи скип, забацивање потколенице, итд.), ниски старт и фазе трчања

2. Спортска гимнастика

Основни садржаји

1. Вежбе на тлу:

– колут напред из упора стојећег опружених ногу,

– колут напред преко препреке,

- два повезана колута назад,
- став на лопатицама – „свећа” – опружање и издржај
- мост из лежања на леђима,
- вага претклоном и заножењем,
- став на шакама,
- припремне вежбе за претмет упором странце „звезда”,
- комбинације две и више савладаних вежби,
- састав од научених елемената.

Проширени садржаји

Пример састава:

Из става спетног истовремено заручити обема рукама и предножити левом ногом; враћање у почетни став; истовремено предручити обема и заножити десном; враћање у почетни став; истовремено одручити обема и вага; усправ; колут напред до чучња; кроз поваљку назад до свеће; поврат назад до чучња; усправ. чеони круг са скоком за 900 или 1800.

Летећи колут из места.

Одељењско такмичење са задатом комбинацијом вежби.

2. Прескок – специфичне припремне вежбе:

- суножни одскок и доскок на повишену површину,
- на одскочној дасци (држећи се за руке помагача) узастопни суножни скокови,
- са неколико корака залета једноножни одскок испред даске, доскок суножно на даску, одскок, фаза лета и доскок,
- упором о козлић неколико узастопних одскока са подизањем кукова (суножно и са разножењем, доскок на даску суножно уз помоћ испред и иза справе),
- прескок разношка (козлић висина 110 cm).

3. Вежбе у вису и упору и променама висова и упора (одређене вежбе се могу реализовати и на другим погодним справама, уколико су безбедне).

- вратило или двовисински разбој – прилагодити висину: наскок у вис предњи, померања улево и удесно. њихање у вису,
- наскок у упор предњи на различитим справама. померања у упору,
- дочелно вратило или нижа претка разбоја: узмак корацима уз косу површину или замахом са повишене површине до упора предњег активног,

- паралелни разбој: упор, њих, предњихом упор разножно пред рукама,
- дохватни кругови, вратило или притка разбоја: суножним одривом вис узнето (кроз згиб – уз помоћ), спуст напред до суножног става (кроз згиб, уз помоћ).

4. Вежбе равнотеже: шведска клупа и ниска греда

- лицем према клупи – греди бочно: залет и одразом једне ноге наскок у став на другој нози, слободном заножити,
- различити начини ходања: у успону, са згрченим предножењем, са заножењем, са одножењем, са високим предножењем, различити начини ходања уназад,
- суножни скок и доскок на место одскока,
- издржаји на једној нози са различитим положајима слободне ноге,
- окрети на греди усправно, у чучњу за 900 и 1800,
- саскок згрчено,
- са шведског сандука кораком на високу греду, различита ходања у складу са способностима ученика. саскок пруженим телом на високо наслане струњаче (уз надзор и помоћ наставника).

3. Основе тимских и спортских игара

3.1. Мини–рукомет

- Додавање лопте једном руком у месту и кретању.
- Хватање лопте обема рукама у висини груди у месту и кретању.
- Вођење лопте левом и десном руком (у месту и кретању).
- Шутирање из места и кретања – бочни и чеони шут.
- Шутирање из скока.
- Тактика – игра „човек на човека”.

3.2. Футсал – „мали фудбал”

- Додавање лопте у месту различитим деловима стопала.
- Примање лопте унутрашњим делом стопала.
- Додавање и примање лопте у кретању (дупли пас).
- Шут различитим деловима стопала.
- Игра на два гола.

3.3. Кошарка – мини-кошарка

- Вођење лопте једном и другом руком месту и кретању.
- Хватање и додавање лопте на различите начине у месту и кретању.
- Шут на кош.
- Двокорак.
- Игра на један кош.
- Мини-кошарка – игра на два коша.

3.4. Одбојка

- Одбијање лопте прстима и чекићем.
- Доњи (школски) сервис са мање удаљености.
- Игра са упрошћеним правилима

Њихање вијачом у бочној равни (једном и другом руком, обема рукама) напред-назад, кружење, отворити вијачу у предручењу, два суножна поскока са међупоскоком, два суножна поскока без међупоскока са окретањем вијаче напред, а затим четири поскока са ноге на ногу. Поновити вежбе са окретањем вијаче уназад.

- Вежбе са лоптом

Кружење са лоптом у чеоној и бочној равни обема рукама и једном руком. из одручења зибом почучњем, прехват лопте у предручењу и зибом почучњем до одручења (лопта у другој руци).

Бацање и хватање:

- у задатом ритму у месту и кретању,
- са почучњем,
- са окретом за 1800.
- Народно коло „Моравац”.
- Народно коло из краја у коме се школа налази.

5. Полигони

Полигони се примењују након неколико обрађених тематских целина (наставних тема или области) и састављају се од усвојених вежби у складу са условима за извођење наставе.

ФИЗИЧКА И ЗДРАВСТВЕНА КУЛТУРА

Ова наставна област реализује се кроз све друге наставне области и теме уз практичан рад и састоји се од две наставне теме Култура вежбања и играња и Здравствено васпитање.

Култура вежбања и играња

У раду са ученицима постепено уводити терминологију вежбања и упознати их са утицајем примењених вежби на организам. Упознати ученике са основним правилима мини-рукомета, кошарке, мини-кошарке, фудсала и одбојке.

Подсетити ученике на правила понашања која важе у просторима за физичко вежбање, како у школи, тако и ван ње. Истицати неопходност поштовања правила понашања током игре и вежбања.

Развијање свести о потреби чувања својих и туђих ствари, справа и реквизита које се користе.

Упућивати ученике да информишу родитеље о вежбању током наставних и ваннаставних активности.

Указивати на значај вежбања и подстицати ученике на вежбање у слободно време.

Навивавати ученике да приликом игре или такмичења уважавају све учеснике у игри, њихова постигнућа и међусобне разлике.

Здравствено васпитање

На начин прилагођен ученику објаснити повезаност интензитета вежбања и вредности пулса. Мерити пулс на вратној артерији. Објаснити значај правилног дисања при вежбању, као и утицај вежбања на правилан развој кардиореспираторног система. Проширити ученичка знања из претходних разреда о правилној исхрани и вежбању.

Редовна провера здравља и вежбање.

Препознавање основних врста повреда (посекотина, одеротина, ударац...) и указивање на важност правовременог обавештавања наставника, родитеља и других одраслих у случају повреде.

Дидактичко-методички елементи

Основне карактеристике реализације наставе:

- јасноћа наставног процеса;
- оптимално коришћење расположивог простора, справа и реквизита;
- избор рационалних облика и метода рада;
- избор вежби усклађен са програмским садржајима и исходима;
- функционална повезаност делова часа – унутар једног и више узастопних часова одређене наставне теме.

При избору облика рада узимају се у обзир просторни услови, број ученика на часу, опремљеност справама и реквизитима и планирана динамика рада.

Избор дидактичких облика рада треба да буде у функцији ефикасне организације и интензификације часа, у циљу достизања постављених исхода.

У настави треба да преовладавају игре и садржаји који захтевају прецизност извођења. Свим вежбањима претходе тачна упутства наставника и приказ вежби. Наставник прати рад ученика, указује на грешке и исправља их.

III. ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

У циљу сагледавања и анализирања ефеката наставе физичког и здравственог васпитања, препоручује се да наставник подједнако, континуирано прати и вреднује:

- ниво ангажованости (активност) и однос ученика према обавезама у Физичком и здравственом васпитању који обухвата:
- вежбање у адекватној спортској опреми;
- активно учествовање на часовима Физичког и здравственог васпитања;
- вежбање и играње у слободно време;
- приказ два комплекса усвојених општеприпремних вежби (вежби обликовања), без реквизита;
- постигнућа у моторичким вештинама;

Индивидуални напредак сваког ученика процењује се у односу на претходно проверено стање. Приликом оцењивања неопходно је узети у обзир способности ученика, степен спретности и умешности. Уколико ученик нема развијене посебне способности, приликом вредновања (оцењивања) узима се у обзир његов индивидуални напредак у односу на претходна достигнућа и могућности као и ангажовање ученика у наставном процесу.

Код ученика ослобођених од практичног дела наставе прати се и вреднује:

- познавање основних правила елементарних и спортских игара, основних здравствено-хигијенских правила вежбања и здраве исхране;
- учешће у ваннаставним активностима.

Праћење, вредновање и оцењивање ученика ослобођених од практичног дела наставе, врши се на основу посебног ангажовања у настави.

Праћење, вредновање и оцењивање ученика са инвалидитетом врши се на основу њиховог индивидуалног напретка.

ВАННАСТАВНЕ И ВАНШКОЛСКЕ АКТИВНОСТИ

План и програм ових активности предлаже Одељењско веће четвртог разреда и саставни је део Годишњег плана рада школе и школског програма.

-Слободне активности

Реализују се према интересовању ученика. Сачињава се посебан програм при чему се узимају у обзир материјални и просторни услови рада, узрасне карактеристике и способности ученика.

- Недеља школског спорта

Ради развоја и практиковања здравог начина живота, схватања важности сопственог здравља и безбедности, о потреби неговања и развоја физичких способности, као и превенције насиља, наркоманије, малолетничке делинквенције, школа у оквиру Школског програма реализује недељу школског спорта.

Недеља школског спорта обухвата:

- физичке активности прилагођене узрасту и могућностима ученика;
- културне манифестације са циљем промоције физичког вежбања, спорта и здравља (ликовне и друге изложбе, фолклор, плес, музичко-спортске радионице...);
- ђачке радионице (о здрављу, физичком вежбању, спорту и др...).
- Активности у природи (излет, крос, зимовање, летовање...)

Из фонда радних дана, предвиђених заједничким планом, школа може да организује активности у природи:

- излет (пешачење, планинарење и др.);
- крос (минимум једном у току школске године);

План и програм ових активности сачињава Одељенско веће четвртог разреда у сарадњи са Стручним већем предметних наставника који реализују наставу Физичког и здравственог васпитања у другом циклусу.

- Школска такмичења

Школа за ученике четвртог разреда организује и спроводи такмичења из минимум једне спортске игре (у складу са програмом), полигона у току школске године, као интегрални део процеса физичког и здравственог васпитања. План такмичења доноси Одељењско веће четвртог разреда у сарадњи са Стручним већем наставника Физичког и здравственог васпитања.

Ученици могу да учествују и на такмичењима у систему школских спортских такмичења Републике Србије, која су у складу са планом и програмом наставе и учења, као и на такмичењима од интереса за локалну заједницу.

- Корективно-педагошки рад и допунска настава

Ове активности организују се са ученицима који имају:

- потешкоће у остваривању исхода;
- смањене физичке способности;
- лоше држање тела;
- здравствене потешкоће које онемогућавају редовно похађање наставе.

За ученике који имају потешкоће у савладавању градива и ученике са смањеним физичким способностима организује се допунска настава која подразумева савладавање оних програмских садржаја које ученици нису успели да савладају на редовној настави, као и развијање њихових физичких способности.

Рад са ученицима који имају лоше држање тела подразумева:

- уочавање постуралних поремећаја код ученика;

– саветовање ученика и родитеља;

– организовање корективног вежбања у сарадњи са одговарајућом здравственом установом.

Рад са ученицима са здравственим потешкоћама организује се искључиво у сарадњи са лекаром специјалистом, који одређује врсту вежби и степен оптерећења, а спроводи их наставник Физичког и здравственог васпитања у сарадњи са наставником који реализује разредну наставу у одељењу коме ученик припада.

Ослобађање ученика од наставе Физичког и здравственог васпитања

Ученик може бити ослобођен само од практичног дела програма наставе за одређени период, полугодиште или целу школску годину на основу препоруке изабраног лекара.

Ученик ослобођен практичног дела у обавези је да присуствује часовима. За рад са тим ученицима наставник сачињава посебан програм рада базиран на усвајању теоријских и васпитних садржаја у складу са програмом и корелацијом са садржајима других предмета.

Ослобођеним ученицима треба пружити могућност да:

– прате игру и усвајају правила игара;

– направе едукативни цртеж са спортског догађаја;

– на други начин помажу у настави.

Пример исхода за ученике ослобођене од практичног дела наставе: По завршетку теме ученик ће бити у стању да:

– наведе основна правила елементарне игре која се најчешће примењује у настави;

– примени основна здравствено-хигијенска правила;

– помогне у организацији активности предвиђених програмом.

БЕРСКА НАСТАВА – ПРВИ ЦИКЛУС

БЕРСКА НАСТАВА - ПРАВОСЛАВНИ КАТИХИЗИС

ЦИЉ наставе православног катихизиса (веронауке) у основном и средњем образовању и васпитању јесте да пружи целовит православно поглед на свет и живот, уважавајући две димензије: историјски хришћански живот (историјску реалност Цркве) и есхатолошки (будући) живот (димензију идеалног). То значи да ученици систематски упознају православну веру у њеној доктринарној, литургијској, социјалној и мисионарској димензији, при чему се хришћанско виђење живота и постојања света излаже у веома отвореном, толерантном дијалогу са осталим наукама и теоријама о свету, којим се настоји показати да хришћанско виђење (литургијско, као и подвижничко искуство Православне Цркве) обухвата сва позитивна искуства људи, без обзира на њихову националну припадност и верско

образовање. Све ово спроводи се како на информативно-сазнајном тако и на доживљајном и делатном плану, уз настојање да се доктринарне поставке спроведуу свим сегментима живота (однос с Богом, са светом, с другим људима и са собом).

ЗАДАЦИ наставе православног катихизиса (веронауке) су да код ученика:

- развије отвореност и однос према Богу као другој и другачијој личности у односу на нас, као и отвореност и однос према другом човеку као икони Божијој, личности, такође, другачијој у односу на нас, те да се између ове две релације оствари узајамно зависна веза (свест о заједници);
- развије способност за постављање питања о целини и најдубљем смислу постојања човека и света, људској слободи, животу у заједници, феномену смрти, односу с природом која нас окружује и друго, као и одговарање на ова питања у светлу православне хришћанске вере и искуства Цркве;
- изгради способност дубљег разумевања и вредновања културе и цивилизације у којој живе, успона и падова у историји човечанства, као и достигнућа у разним областима стваралаштва (при чему се остварује комплементарност с другим наукама);
- помогне у одговорном обликовању заједничког живота с другима, успостављањем равнотеже између властите личности и заједнице, у остварењу сусрета са светом (с људима различитих култура, религија и погледа на свет, с друштвом, с природом) и с Богом;
- изгради уверење да су свет и све што је у њему створени за вечност, да су сви створени да буду причасници вечног живота, али да се то може остварити само ако човек своју слободу као дар Божији изражава као заједништво са Богом и другим људима, те да из те перспективе код ученика развије способност разумевања, преиспитивања и вредновања сопственог односа према другом човеку као непоновљивом бићу и икони Божијој и према творевини Божијој и изгради спремност на покајање.

Садржаји наставе православног катихизиса распоређени су по линеарно-концентричном (симбиотичком, спиралном) принципу. То значи да се у сваком разреду одабирају одређени раније уведени садржаји, а затим се у оквиру сваке од тема, које ће се током дате године школовања низати у сукцесивном следу, врши активизација претходностечених знања и формираних умења. Наравно, у сваком разреду уводе се и потпуно нове теме, које ће послужити као ослонац за надограђивање знања у наредним разредима. След тема је у нижим разредима силазни (десцендентни), односно базира се на излагању материје према психолошкој приступачности, док је у вишим разредима основне школе и у средњој школи узлазни (асцендентни), дакле, темељи се на начелима теолошке научне систематике.

1. разред

Циљ наставе катихизиса у 1. разреду што треба наглашавати јесте:

- искуство љубави које чини да свет који нас окружује не буде маса, већ да га чине конкретна и непоновљива бића. Пример за ово дат је у причи *Љубав* у уџбенику: Епископ Игњатије, *Црквени лексикон*, Завод за уџбенике и наставна средства, Београд, 2002. Слични примери могу се наћи у Егзиперијевој књизи *Мали принц* и другим сличним књигама, као и у оквиру непосредних људских искустава;
- да биће са којим смо у заједници љубави постаје извор и нашег постојања као конкретне личности. Пример за ово дат је у причи *Извор нашег живота* у наведеном уџбенику.

Задаци

Ученици треба да:

- уоче да се кроз слободни однос љубави према некоме или нечему тај неко или нешто конкретизује, односно да постаје за нас јединствено и непоновљиво;
- уоче да љубав човека према другим људима и природи њима даје непоновљиву вредност и постојање;
- уоче да од онога кога заволимо зависи и наше постојање;

- науче да је човек икона Божија управо због тога што друга бића може да чини непоновљивим.

Садржај програма

Човек је икона Божија (човек има својство да љубављу чини нешто да постоји, слично као што то чини Бог јер Бог све ствара из љубави).

Бог је заједница личности Оца и Сина и Светог Духа (биће као заједница, као љубав).

Човек као биће заједнице.

Бог је из љубави створио свет заједно са Сином и Духом.

Исус Христос је посредник између Бога и створене природе.

Црква је заједница свих људи и целе природе кроз Христа с Богом.

Православна иконографија показује свет и човека у заједници с Богом.

2. разред

Циљ наставе катихизиса у 2. разреду јесте да се код ученика развије свест да је Бог заједница личности и да се открива свету преко литургијске заједнице људи. Овај циљ треба остварити, пре свега, преко учениковог конкретног упознавања са Литургијом и њеном структуром. Тиме се постиже неколико елемената који су од пресудне важности за правилно схватање и усвајање хришћанске вере:

- да је Бог заједница конкретних личности: Оца, Сина и Св.Духа;
- да Бог није идеја и апстрактан појам, већ жива личност, који је постао човек и зато се среће преко човека у Литургији;
- да богољубље истовремено значи човекољубље.

С друге стране, у овом разреду треба ученицима одмах указивати на разлику између стања у будућности и стања у садашњости историје, односно будућег и садашњег стања Цркве, преко дечијих искустава напредовања на основу остварења постављених циљева, као и на основу литургијског искуства. То значи да садашње постојање и истину света треба утемељити на будућности. Нагласак, дакле, треба ставити на то да је истинска будућност света и човека у будућем Царству Божијем и да је на основу структуре тога Царства утемељена и структура Литургије (епископ окружен свештеницима и народом, односно Христос окружен апостолима и народом).

Тај циљ се може постићи, пре свега, описом Литургије као иконе будућег Царства Божијег, али и преко дечијих игара које треба да буду тако организована да одсликавају будуће Царство Божије, као и преко дечијих цртежа. Такође, у контексту литургијског искуства треба показати да су личност, слобода, оствариви једино као изрази љубави према другим људима. (У ту сврху треба користити приче које су дате у наведеном *учбенику*, или њима сличне).

Православна иконографија, архитектура, књижевност (житије светих), наша епска поезија (посебно песме о Косовском боју) такође указују на будућност која је присутна у садашњости, односно на то да вера у будућност опредељује збивања у садашњости. Иконе сликају будуће стање људи и природе у Царству Божијем. Исто је садржано и у житијима светих. Православни храм архитектонски одсликава Царство Божије и његову структуру. За овај узраст довољно је указати на присутност целине онога што се слика, да би се показала разлика између садашњег века и будућег (на пример, у сцени Христовог крштења на реци Јордану у води се виде и рибице, што у природној стварности није случај, а што указује и на то да ће у Царству Божијем и природа бити присутна. Треба указати, такође, на персонификацију природе присутне у православној иконографији. Такав је, на пример, приказ света као човека у сцени силаска Св.Духа на апостоле, реке Јордана и мора у сцени крштења Христовог, што је блиско деци овог узраста).

Задаци

Ученици треба да:

- уоче да Литургија није обичан догађај;
- уоче да се на Литургији пројављује Бог као заједница личности: Оца, Сина -Христа и Светог Духа;

- упознају структуру Литургије;
- разликују радње на Литургији;
- уоче да је Исус Христос, иако физички одсутан, присутан на Литургији као плод наше љубави према њему.

Садржај програма

Бог је заједница личности Оца, Сина и Светог Духа (биће као заједница, као љубав).

Литургија као икона будућег века, Царства Божијег.

Литургија - откривање Бога (литургијско искуство Бога, личности, слободе, љубави. Бог као биће заједнице).

Структура Литургије - Цркве (епископ, свештеници, ђакони и народ).

Литургија је и присуство Христово и ишчекивање доласка Христовог (љубављу према Христу чинимо да је Он присутан међу нама на Литургији иако је физички одсутан).

Православна иконографија показује стање света и човека у будућем веку.

3. разред

Циљ наставе катихизиса у 3. разреду треба да покаже: да свет није самобитан, већ да га је створио Бог Отац слободно, из љубави, и то као конкретне врсте и бића и да постојање света зависи од воље другог, односно од Божије воље. Овим се постиже веома важан услов за даље разумевање хришћанске науке, а што се огледа у следећем:

1. Чињеницом да је Бог створио свет слободно, указујемо на то да је биће, односно постојање природе, израз слободе једне личности, односно личности Бога. Тиме се биће, односно постојање, ослобађа нужности, тј. природне детерминисаности и постаје израз слободе личности.

2. Будући да је Бог Отац створио свет из љубави, то значи да је тај свет Богу врло драг и да га је створио да буде вечан. Зато уништавање природе значи грех и мржњу према Творцу.

3. Стварање света ни из чега, као скуп конкретних врста и бића која су раздвојена међу собом временски и просторно, указује да су створена бића друге природе у односу на Божанску (нису створена из Божије природе, створена су ни изчега) и да су зато смртна по природи. Свет, зато што је створен ни из чега, не може постојати сам за себе, мимо заједнице са Богом, зато што створена бића немају природних сила које би могле да их држе у бескрајном постојању, осим Божије воље.

Раздвојеност бића по природи указује на присутност смрти унутар створене природе јер смрт није ништа друго до природна, просторно-временска раздвојеност једног бића од другог, и зато њено превазилажење претпоставља јединство створених бића и међу собом.

4. То што је Бог на крају створио човека по "икони и подобију Божијем", указује на то да природа не може вечно да постоји без човека, односно без личности, да је човек створен са циљем да он сједини сва бића међу собом и да их сједини са Богом тако што ће се сам сјединити с Њим. Човек је икона Божија и разликује се од свих других бића зато што је слободан - личност, односно што има моћ да преко слободе, изражене као љубав према другим бићима, чини та бића апсолутним, непоновљивим и делом своје личности. Истовремено, човек као личност, тј. у заједници слободе изражене као љубав према Богу, постаје и део Божије личности, а преко човека то постаје и читава природа. У том искуству љубави према другој личности човек је једино биће које види ограниченост и смртност створене природе, односно њену угроженост небићем. Зато тежи да такво стање превазиђе, услед чега се јавља потреба за Богом и заједницом с Њим, али из такве тежње проистиче и стварање историје, уметности, односно стварање цивилизације. Овде би, на основу чињенице да је Бог, створивши човека, дао заповест Адаму да не једе од дрвета познања, требало указати још и на то да је лично сједињење створене природе с Богом, а самим тим и њена бесмртност, зависило и од човека и његове слободе, а не само од Бога. Односно, да савршенство света, његова бесмртност, није дата природи од Бога на почетку, приликом стварања природе, односно није уметнута у створену природу по природи, већ је дата као могућност преко човека и његове слободе, под условом да то човек слободно и прихвати. За реализацију овог програма треба користити: дечја искуства која указују на

то да кад нешто из љубави направимо, онда је то за нас најлепше; да нам је увек тешко кад се растајемо од оног кога волимо, као и да кад волимо неког, не примећујемо да нам нешто недостаје, односно у тој личности као да је све садржано. Треба градити свест о томе да је вера човека у бесмртност основ целокупне људске прогресивне цивилизације. У реализацији програма треба пре свега имати на уму литургијско искуство постојања света, као заједнице с Богом преко једног човека, Исуса Христа, начелника на Литургији.

Тему *Стварање човека...* треба обрадити на основу Св.Писма, али за њено тумачење треба користити и другу помоћну литературу. Оно што је важно да ученици уоче у вези са стварањем човека јесте то да је човек у природној вези са свим оним што је Бог претходно створио, као и да се разликује од свих створених бића. Та разлика се огледа и у томе што је човек слободан, а та слобода се манифестује на тај начин што човек жели да постоји слободно у односу на природу која га окружује, као и у томе да кад човек воли једно биће, онда жели да то биће буде вечно, односно бесмртно, и зато се не мири са његовом смрћу и губитком; да је човек створен на крају и да има свој задатак због кога је створен, а то је да се брине о свим створењима, да их сједини са собом, а на крају и са Богом, на тај начин што ће он сам бити у јединству с Њим.

Тему *Евхаристија као свет у малом* треба реализовати кроз опис литургијске структуре на основу кога ће се закључити да је човек створен са циљем да уједини сву природу и да је преко себе сједини са Богом чиме ће се превазићи смрт у природи, што значи да је човек створен да буде свештеник у природи. Опис Литургије треба довести у везу са описом стварања света и човека који се налази у 1.Мој.1и2. Православна иконографија природу увек доводи у везу са човеком и зависност од човека. Показујући иконе ученицима, треба указати на оне елементе који то потврђују. Природа никад није насликана као самостална, већ су, на пример, планине, као и дрвеће, увек нагнуте ка центру иконе где је Христос или неко од светитеља.

Задаци

Ученици треба да:

- уоче да конкретни људи као личности нису постојали пре него што су се родили;
- спознају да је Бог из љубави створио свет за вечност;
- уоче да је Бог створио свет као скуп конкретних врста;
- запазе да је Бог на крају свега створио човека као личност;
- уоче разлику између природе и личности код човека;
- уоче да се структура створеног света огледа у Литургији.

Садржај програма

Бог је створио јединствени свет и то као многе конкретне врсте ни из чега (узрок постојања света јесте Божија слобода).

Последице створености по природу и њено постојање (конкретност врста и бића значи њихову међусобну раздјељеност - индивидуалност, али и њихову потенцијалну пропадљивост, смрт зато што су створене ни из чега).

Стварање човека на крају свега створеног по "икони и подобију Божијем" (разлика између природе и личности код човека).

Евхаристија као свет у малом (Литургија као сједињење свих створења преко човека Исуса Христа с Богом Оцем).

Стварање света и човека у православној иконографији.

3., 4. и 5. разред

Период од 9 до 11-12 година, назван добом позног детињства, карактерише се стабилизацијом и у интелектуалном развоју, и у емоционално-социјалној сфери. Тада започиње етапа у коме се као основни развојни задатак може сматрати формирање идентитета личности, што би требало да се оствари до краја адолесцентног периода. Ово је и доба развијања осећања компетентности и усвајања

одговорности, због чега је важно омогућити детету да стекне позитиван доживљај школе и доживљај себе као способног за бављење многим активностима, обезбедити да његове активности буду праћене емоцијама радости и задовољства, као и свешћу о томе да се његове спознајне потребе задовољавају на адекватан начин, у чему је незамњљива улога православног катихизиса.

У овом раздобљу долази до завршетка развоја конкретних интелектуалних операција, и дете је у стању да их изводи у свим доменима знања. Оно је до извесне мере изградило технику учења и формирало мотиве; развијају се и први облици самосталног интелектуалног рада које вероучитељ треба да подстиче – јављају се читалачка интересовања, праве се збирке и албуми, пишу прве песме, истражује природа. У социјалној сфери наступа знатна стабилизација, што је веома повољан чинилац опште интелектуалне експанзије детета. Морални развој у овом периоду огледа се у постепеном развијању способности процењивања и вредновања мотива нечијег понашања при изрицању суда о моралности/аморалности одређеног поступка, за разлику од ранијих развојних периода, где је дете пажњу усмеравало искључиво на сам поступак, а не и на чиниоце који су га условили. Црква се углавном поистовећује са црквеним службама, а став према присусвовању њима умногоме је условљен степеном дечјег разумевања и активног учешћа.

Деца спремно прихватају Божију свемоћ и правду, склона су да прихвате чињеницу да Бог постоји као и једноставна узрочно-последична објашњења, али тешко препознају присуство Бога у њиховом свакодневном окружењу, у чему настава православног катихизиса има изузетно значајну улогу.

4. разред

Циљ наставе у 4. разреду јесте да ученици стекну знања о томе да постојање света има свој циљ. Тај циљ је есхатолошка као литургијска заједница: јединство свих створених бића међу собом и на крају с Богом, преко Богочовека Исуса Христа. Циљ због којег је све створено и зашто је створено на овај начин, откривен нам је као Црква, односно као конкретна литургијска заједница.

Овим се постижу врло важна знања:

- да се истина света смешта у есхатон као заједницу свих створених бића с Богом Оцем преко Христа и да је она мерило свих историјских догађаја у којима суделује Бог, а Бог суделује у оним историјским догађајима који воде ка овом циљу;
- да је Литургија икона Царства Божијег које ће се тек у будућности остварити;
- да је човек одговоран за историју и постојање природе и да ту одговорност истински остварује једино ако живи таквим начином живота који је утемељен на будућем Царству Божијем и његовој структури;
- да су Бог и човек у Христу, односно у Литургији, неодвојиви, јер Бог преко Христа суделује у остварењу будућег Царства Божијег, односно Бог преко људи, који су чланови Цркве као литургијске заједнице, чини присутним то Царство у историји, јер Литургију конституише Дух Свети.

Наведена знања биће потребна и у контексту каснијег упоређења овако виђене истине света с проблемом греха и смрти, односно у расветљавању питања колико литургијски начин постојања реално пружа одговор на проблем смрти. Јер, ако се анализира смрт сваког бића понаособ, она је присутна зато што је природа сваког бића смртна, а то је због тога што је она створена ни из чега. Носиоци, пак, те природе, тј. конкретна бића, пре свега људске личности, својим природним рођењем указују на чињеницу да природа постоји и пре њих, јер они пре рођења нису постојали док је људска природа постојала и пре њиховог рођења. На тај начин сви смо наследници смрти зато што смо наследници природе. Истовремено ова чињеница указује и на разлику између природе и личности код човека, као и на то да је постојање сваког човека по природи изазов његовој слободи. Овај проблем се може превазићи једино кроз једно ново рођење, Крштење, где је вечно постојање природе израз наше слободе изражене као заједништво с Богом у Христу. На глобалном плану, смрт прети читавој творевини све дотле док је она одвојена од Бога, односно док не постоји слободно у односу на своје законе кроз једну личност која је сједињује с Богом. Литургија је икона постојања створене природе у личности Христовој, односно њеног слободног постојања, а слобода се изражава као љубав према Богу и према другим људима и бићима, превазилази се смрт и остварује се бесмртност за сву природу.

Задаци

Ученици треба да:

- изграде свест о томе да Бог општи са светом кроз човека Христа;
- уоче да је Христос корпоративна личност;
- запазе да у Цркви нико не може да постоји сам за себе, без заједнице са свима;
- стекну појам о бићу као заједници;
- схвате да је извор сваког греха егоизам, индивидуализам.

Садржај програма

Циљ због кога је Бог створио свет (да свет постане Црква).

Црква је конкретна литургијска заједница.

Литургија је заједница многих људи и природе с Богом Оцем преко једног човека - Христа.

Структура Литургије (епископ, свештеници, ђакони и народ).

Црква као икона будућег Царства.

Одбијање првог човека Адама да сједини створену природу с Богом (човеков пад и последице тога - првородни грех).

Црква у хришћанској архитектури (православни храм и литургијска структура).

ДРУГИ ЦИКЛУС ОБАВЕЗНОГ ОБРАЗОВАЊА

(Правилник о изменама и допунама Правилника о наставном плану за други циклус основног образовања и васпитања и наставном програму за пети разред основног образовања и васпитања СГ/ПГ РС бр 6/2017, СГ/ПГ РС 8/2018, СГ/ПГ РС бр 9/2017, Правилник о наставном програму за шести разред основног образовања и васпитања –Просветни преглед РС 11/2008 , Правилник о изменама и допуни Правилника о наставном програму за шести разред основног образовања и васпитања – Просветни преглед СГ РС /ПГ бр 3/2018, Правилник о наставном програму за седми разред основног образовања и васпитања- Службени гласник РС , ПРОСВЕТНИ ГЛАСНИК , бр 6 , јун 2009., Правилник о наставном програму за осми разред основног образовања и васпитања , „Службени гласник РС“ бр.72/09, Образовни стандарди за крај обавезног образовања, Завод за вредновање квалитета образовања и васпитања , Београд 2009.г.)

СРПСКИ ЈЕЗИК

.....УНОСИ ПО ПРЕДМЕТИМА И У ОКВИРУ СВАКОГ ПРЕДМЕТА ЗА СВАКИ РАЗРЕД, А НА КРАЈУ ПРЕДМЕТА ДОПУНСКУ, ДОДАТНУ И ПРИПРЕМУ-НЕМА ПОТРЕБЕ ТО КОПИРАТИ ПОСЕБНО ПО РАЗРЕДИМА

СРПСКИ ЈЕЗИК И КЊИЖЕВНОСТ– ПЕТИ РАЗРЕД

ЦИЉЕВИ учења Српског језика и књижевности јесу да се ученик оспособи да правилно користи српски језик у различитим комуникативним ситуацијама, у говору и писању; да кроз читање и тумачење књижевних дела развија читалачке компетенције које, уз књижевно знање, обухватају емоционално и фантазијско уживљавање, живо памћење, истраживачко посматрање; подстичу имагинацију и уметнички сензибилитет, естетско доживљавање и критичко мишљење, морално

просуђивање и асоцијативно повезивање; да се одговарајућим врстама читања оспособљава да усмерено приступа делу и приликом тумачења открива различите слојеве и значења; да стиче основна знања о месту, улози и значају језика и књижевности у култури, као и о медијској писмености; да стиче и развија најшира хуманистичка знања и да научи како функционално да повезује садржаје предметних области.

Специфични циљеви који се негују у нашој школи су развијање склоности ка лепој речи, функционална, али и стилска употреба језика, развијање критичког мишљења, комуникације и тимског рада кроз дијалоге и дискусије на часовима књижевности као и уградња међупредметних компетенција, дигиталних, демократских, предузетничких, еколошких кад год то књижевно дело или научнопопуларни текст дозволе или подстакну.

ИСХОДИ По завршетку разреда ученик ће бити у стању да:	ОБЛАСТ/ ТЕМА	САДРЖАЈИ
-разликује књижевни и некњижевни текст; упоређује одлике фикционалне и нефикционалне књижевности -чита са разумевањем опише свој доживљај различитих врста књижевних дела -чита са разумевањем одабране примере осталих типова текста -одреди род књижевног дела и књижевну врсту - разликује карактеристике народне од карактеристика уметничке књижевности - разликује реалистичну прозу и прозу засновану на натприродној мотивацији - анализира елементе композиције лирске песме (строфа, стих); епског дела у стиху и у прози (делови фабуле – поглавље, епизода; стих); драмског дела (чин, сцена, појава) - разликује појам песника и појам лирског субјекта; појам приповедача у односу на писца - разликује облике казивања - увиђа звучне, визуелне, тактилне, олфакторне елементе песничке слике -одреди стилске фигуре и разуме њихову улогу у књижевно-уметничком тексту	КЊИЖЕВНОСТ	ЛИРИКА 1. Народна песма: „Вила зида град“ 2. Народне лирске песме о раду(избор); народне лирске породичне песме (избор) 3. Бранко Радичевић: „Певам дању, певам ноћу“ 4. Милица Стојадиновић Српкиња: „Певам песму“ 5. Душан Васиљев: „Домовина“/ Алекса Шантић: „Моја отаџбина“ 6. Војислав Илић: „Зимско јутро“ 7. Милован Данојлић: „Шљива“ / Десанка Максимовић: „Сребрне плесачице“ 8. Пеђа Трајковић: „Кад књиге буду у моди“ Књижевни термини и појмови Песник и лирски субјекат. Мотиви и песничке слике као елементи композиције лирске песме. Врста строфе према броју стихова у лирској песми: катрен; врста стиха по броју слогова (десетерац и осмерац). Одлике лирске поезије: сликовитост, ритмичност, емоционалност. Стилске фигуре: епитет, ономатопеја.

- процени основни тон певања, приповедања или драмске радње (шаљив, ведар, тужан и сл.) - развија имагинацијски богате асоцијације на основу тема и мотива књижевних дела - одреди тему и главне и споредне мотиве - анализира узрочно-последично низање мотива - илуструје особине ликова примерима из текста - вреднује поступке ликова и аргументовано износи ставове - илуструје веровања, обичаје, начин живота и догађаје у прошлости описане у књижевним делима - уважава националне вредности и негује српску културно историјску баштину - наведе примере личне добити од читања - напредује у стицању читалачких компетенција - упоређи књижевно и филмско дело, позоришну представу и драмски текст		Врсте ауторске и народне лирске песме: описне (дескриптивне), родољубиве (патриотске); митолошке, песме о раду (посленичке) и породичне ЕПИКА 1. Народна песма: „Свети Саво“ 2. Народна песма: „Женидба Душанова“ (одломак о савладавању препрека заточника Милоша Војиновића) 3. „Еро с онога свијета“ 4. „Дјевојка цара надмудрила“ 5. Милован Глишић: „Прва бразда“ 6. Стеван Сремац: „Чича Јордан“ (одломак) 7. Бранко Ћопић: „Поход на Мјесец“ 8. Иво Андрић: „Мостови“ 9. Данило Киш: „Дечак и пас“ 10. Горан Петровић: „Месец над тепсијом“ (први одломак приче „Бели хлеб од претеривања“ и крај приче који чине одељци „Можеш сматрати да си задобио венац славе“ и „Мрави су вукли велике трошице тишине“) 11. Антон Павлович Чехов: „Шала“ Књижевни термини и појмови Врсте епских дела у стиху и прози: епска народна песма, бајка (народна и ауторска), новела (народна и ауторска), шаљива народна прича. Врста стиха према броју слогова: десетерац ДРАМА 1. Бранислав Нушић: „Кирија „ 2. Душан Радовић: „Капетан Џон Пиплфокс“ 3. Љубиша Ђокић: „Биберче“ Књижевни термини и појмови Позоришна представа и драма. Чин, појава, лица у драми, драмска радња. Сцена, костим, глума, режија.

		Драмске врсте:једночинка, радио- драма. НАУЧНОПОПУЛАРНИ И ИНФОРМАТИВНИ ТЕКСТОВИ 1. Вук Ст. Караџић: „Моба и прело“ (одломак из дела „Живот и обичаји народа српскога“) 2. Доситеј Обрадовић: „О љубави према науци“ 3. М. Петровић Алас: “У царству гусара” (одломци) 4. Милутин Миланковић: „Успомене, доживљаји, сазнања“ (одломак) 5. Избор из енциклопедија и часописа за децу ДОМАЋА ЛЕКТИРА 1. Епске народне песме (о Немањићима и Мрњавчевићима – преткосовски тематски круг) 2. Народне бајке, новеле, шаљиве народне приче (избор); кратке фолклорне форме (питалице, брзалице, пословице, загонетке) 3. Бранислав Нушић: „Хајдуци“ 4. Данијел Дефо: „Робинсон Крусо“ (одломак о изградњи склоништа) 5. Марк Твен: „Доживљаји Хаклберија Фина“/“Доживљаји Тома Сојера“ 6. Избор ауторских бајки (Гроздана Олујић; Ивана Нешић: „Зеленбабини дарови“ (одломци)) 7. Игор Коларов: „Аги и Ема“ 8. Избор из савремене поезије за децу (Александар Вучо, Мирослав Антић, Драгомир Ђорђевић, Владимир Андрић, Дејан Алексић...) Допунски избор лектире (бирати до 3 дела)

		1. Јован Јовановић Змај: „Песмо моја“ (из „Ђулића“) 2. Стеван Раичковић: „Велико двориште“ (избор) / „Мале бајке“ (избор) 3. Иван Цанкар: „Десетица“ 4. Љубивоје Ршумовић: „Ујдурме и зврчке из античке Грчке“ (избор) /Густав Шваб: „Приче из старине“ 5. Џон Р. Р. Толкин: „Хобит“ (одломци) 6. Никол Лезије: „Тајна жутог балона“ 7. Корнелија Функе: „Господар лопова“(одломак) 8. Вида Огњеновић: „Путовање у путопис“ (одломак) 9. Владислава Војновић: „Приче из главе“ (избор, осим приче „Позориште“) 10. Дејан Алексић: „Музика тражи уши“ (избор) / „Кога се тиче како живе приче“ (избор) 11. Јован Стерија Поповић: „Лажа и паралажа“ (одломак о „Месечевој краљици“) и Едмон Ростан: „Сирано де Бержерак“ (одломак о путу на Месец) Дело завичајног аутора по избору
- разликује променљиве речи од непроменљивих - разликује категорије рода, броја, падежа речи које имају деклинацију - разликује основне функције и значења падежа - употребљава падежне облике у складу са нормом - употребљава глаголске облике у складу са нормом - разликује основне реченичне чланове (у типичним случајевима)	ЈЕЗИК	Променљиве речи: именице, заменице, придеви, бројеви (с напоменом да су неки бројеви непроменљиви), глаголи; непроменљиве речи: прилози (с напоменом да неки прилози могу имати компарацију) и предлози. Именице – значење и врсте (властите, заједничке, збирне, градивне; мисаоне, глаголске). Промена именица (деклинација): граматичка основа, наставак за облик, појам падежа.

-доследно примењује правописну норму у употреби великог слова; састављеног и растављеног писања речи; интерпункцијских знакова - користи правопис (школско издање) - правилно изговара речи водећи рачуна о месту акцента и интонацији реченице - говори јасно поштујући књижевнојезичку норму - течно и разговетно чита наглас књижевне и неуметничке текстове		Основне функције и значења падежа (с предлозима и без предлога): номинатив (субјекат); генитив (припадање и део нечега); датив (намена и усмереност); акузатив (објекат); вокатив (дозивање, обраћање); инструментал (средство и друштво); локатив (место). Придеви – значење и врсте придева (описни, присвојни, градивни; месни и временски); род, број, падеж и компарација придева. Слагање придева са именицом у роду, броју и падежу. Заменице – личне заменице: промена, наглашени и ненаглашени облици, употреба личне заменице сваког лица <i>себе, се</i>. Бројеви – врсте и употреба: главни (основни, збирни бројеви, бројне именице на - <i>ица</i>) и редни бројеви. Глаголи – глаголски вид (несвршени и свршени); глаголски род (прелазни, непрелазни и повратни глаголи); глаголски облици (грађење и основно значење): инфинитив (и инфинитивна основа), презент (презентска основа, наглашени и ненаглашени облици презента помоћних глагола), перфекат, футур I. Предикатска реченица – предикат (глаголски; именски); слагање предиката са субјектом у лицу, броју и роду; прави и неправи објекат; прилошке одредбе (за место, за време, за начин; за узрок и за меру и количину); апозиција. ПРАВОПИС Велико слово у вишечланим географским називима; у називима институција, предузећа, установа, организација (типични примери); велико и мало слово у писању присвојних придева. Заменица <i>Ви</i> из поштовања.

		Одрична речца <i>не</i> уз именице, придеве и глаголе; речца <i>нај</i> у суперлативу; вишечлани основни и редни бројеви. Интерпункцијски знаци: запета (у набрајању, уз вокатив и апозицију); наводници (наслови дела и називи школа); црта (уместо наводника у управном говору) ОРТОЕПИЈА Место акцента у вишесложним речима (типични случајеви). Интонација и паузе везане за интерпункцијске знакове; интонација упитних реченица. Артикулација: гласно читање брзалица, најпре споро, а потом брже (индивидуално или у групи)
- користи различите облике казивања: дескрипцију (портрет и пејзаж), приповедање у 1. и 3. лицу, дијалог - издваја делове текста (наслов, пасусе) и организује га у смисаоне целине (уводни, средишњи и завршни део текста) - саставља говорени или писани текст о доживљају књижевног дела и на теме из свакодневног живота и света маште - проналази експлицитно и имплицитно садржане информације у једноставнијем књижевном и некњижевном тексту - напамет говори одабране књижевне текстове или одломке	ЈЕЗИЧКА КУЛТУРА	Препричавање, причање, описивање – уочавање разлике између говорног и писаног језика; писање писма (приватно, имејл) Богаћење речника: синоними и антоними; некњижевне речи и туђице – њихова замена језичким стандардом; уочавање и отклањање безначајних појединости и сувишних речи у тексту и говору. Техника израде писменог састава (тежиште теме, избор и распоред грађе, основни елементи композиције и груписање грађе према композиционим етапама); пасус као уже тематске целине и његове композицијско-стилске функције. Осам домаћих писмених задатака. Четири школска писмена задатка

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА

Програм наставе и учења Српског језика и књижевности чине три предметне области: Књижевност, Језик и Језичка култура. Препоручена дистрибуција часова по предметним областима је следећа: Књижевност – 75 часова, Језик – 65 часова и Језичка култура – 40 часова. Укупан фонд часова, на годишњем нивоу, износи 180 часа. Све три области програма наставе и учења се прожимају и ниједна се не може изучавати изоловано и без садејства са другим областима. Програм наставе и учења Српског језика и књижевности заснован је на исходима, односно на процесу учења и ученичким

постигнућима. Исходи представљају опис интегрисаних знања, вештина, ставова и вредности које ученик гради, проширује и продубљује кроз све три предметне области овог предмета.

ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА Програм наставе и учења оријентисан на исходе наставнику даје већу слободу у креирању и осмишљавању наставе и учења. Улога наставника јесте да начине реализације подучавања и учења прилагоди потребама сваког одељења имајући у виду: састав одељења и карактеристике ученика; уџбенике и друге наставне материјале које ће користити; техничке услове, наставна средства и медије којима школа располаже; ресурсе, могућности, као и потребе локалне средине у којој се школа налази. Полазећи од датих исхода и садржаја, наставник најпре креира свој годишњи, тј. глобални план рада, из кога ће касније развијати своје оперативне планове. Исходи дефинисани по областима олакшавају наставнику даљу операционализацију исхода на нивоу конкретних наставних јединица. Од наставника се очекује да за сваку наставну јединицу, у фази планирања и писања припреме за час прилагоди исходима учења. Током планирања треба, такође, имати у виду да се неки исходи остварују брже и лакше, али је за већину исхода (посебно за предметну област Књижевност) потребно више времена, више различитих активности и рад на различитим текстовима. У фази планирања наставе и учења веома је важно имати у виду да је уџбеник наставно средство и да он не одређује садржаје предмета. Ученике треба оспособити за коришћење уџбеника, као једног од извора знања, али их треба упутити и у друге начине сазнавања.

ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА КЊИЖЕВНОСТ Окосницу програма књижевности чине текстови из лектире. Лектира је разврстана по књижевним родовима – лирика, епика, драма и обogaћена избором нефикционалних, научнопопуларних и информативних текстова. Обавезни део лектире састоји се, углавном, од дела која припадају основном националном корпусу, али је обogaћен актуелним делима. Избор дела је у највећој мери заснован на принципу прилагођености узрасту. Уз текстове које је потребно обрадити на часу, дат је и списак домаће лектире. Циљ увођења домаће лектире је формирање, развијање или неговање читалачких навика код ученика. Обимнија дела ученици могу читати преко распуста, чиме се подстиче развијање континуиране навике читања. Уз обавезни списак дела за обраду додат је допунски избор текстова. Изборни део допушта наставнику већу креативност у достизању исхода. Уз доминантан корпус текстова канонских писаца којим се утиче на формирање естетског укуса ученика, изграђује и богати свест о природи националне књижевности (и вредностима класика светске књижевности), али и културном и националном идентитету, у избору лектире и допунском избору дата је могућност наставницима да одаберу и изврстан број књижевних дела савремених писаца, чиме се ученици упознају са репрезентативним примерима савремене књижевности. Избор дела треба да буде усклађен са могућностима, потребама и интересовањима конкретног ђачког колектива. Разлике у укупној уметничкој и информативној вредности појединих текстова утичу на одговарајућа методичка решења (прилагођавање читања врсти текста, опсег тумачења текста у зависности од сложености његове структуре, повезивање и груписање са одговарајућим садржајима из других предметних подручја – граматике, правописа и језичке културе и сл.). Текстови из допунског дела програма треба да послуже наставнику и при обради наставних јединица из граматике, као и за обраду и утврђивање садржаја из језичке културе. Дела која неће обрађивати, наставник треба да препоручи ученицима за читање у слободно време.

Међупредметне корелације – Настава историје и настава књижевности често се међусобно преплићу и то треба користити. Књижевна дела која су доживела позоришно извођење или екранизацију могу послужити за компаративну анализу и уочавање разлике између књижевне и позоришне/филмске уметности, ученици могу доћи до закључка о природи различитих медија и развијати своју медијску писменост. Са појединим елементима медијске писмености ученике треба упознати такође кроз

корелацију: појам дечји часопис или енциклопедија за децу упознати на конкретном тексту из часописа/ енциклопедије по избору (садржај текста треба да буде у вези са лектиром). Поред корелације међу текстовима, неопходно је да наставник успостави вертикалну корелацију. Наставник се претходно обавезно упознаје са садржајима Српског језика и књижевности из претходних разреда ради успостављања принципа поступности и систематичности. Хоризонталну корелацију наставник успоставља, пре свега, са наставом историје, ликовне културе, музичке културе, верске наставе и грађанског васпитања. Увођење ученика у свет књижевности, али и осталих, тзв. некњижевних текстова (популарних, информативних), представља изузетно сложен наставни задатак. Управо на овом степену школовања стичу се основна и врло значајна знања, умења и навике од којих ће зависити ученичка књижевна култура, али и естетске компетенције. Ученици треба да разумеју фикционалну природу књижевног дела и његову аутономност (односно да праве разлику између лирског субјекта и песника, приповедача и писца), као и чињеницу да књижевно дело обликује једну могућу слику стварности. При обради текста, примењиваће се у већој мери јединство аналитичких и синтетичких поступака и гледишта. У складу са исходима, ученике треба навикавати да своје утиске, ставове и судове о књижевном делу подробније доказују чињеницама из самога текста и тако их оспособљавати за самосталан исказ, истраживачку делатност и заузимање критичких ставова. Обрада књижевног дела пожељно је да буде проткана решавањем проблемских питања која су подстакнута текстом и уметничким доживљавањем. Приликом тумачења текста ученике треба навикавати да износе своје утиске, ставове и судове о књижевном делу и аргументује их чињеницама из самога текста и тако их оспособљавати за самосталан исказ, истраживачку делатност и заузимање критичких ставова, уз уважавање индивидуалног разумевања смисла књижевног текста и исказивање различитих ставова. Књижевнотеоријске појмове ученици ће упознавати уз обраду одговарајућих текстова и помоћу осврта на претходно читалачко искуство. Исходи везани за наставну област књижевност засновани су на читању. Кроз читање и тумачење књижевних дела ученик развија читалачке компетенције које подразумевају не само истраживачко посматрање и стицање знања о књижевности већ подстичу и развијају емоционално и фантазијско уживљавање, имагинацију, естетско доживљавање, богате асоцијативне моћи, уметнички сензибилитет, критичко мишљење и изграђују морално просуђивање.

ЈЕЗИК У НАСТАВИ ЈЕЗИКА ученици се оспособљавају за правилну усмену и писану комуникацију стандардним српским језиком. Нужно је да наставник увек има на уму пресудну улогу умесних и систематских вежбања, односно да наставно градиво није усвојено док се добро не увежба. То значи да вежбања морају бити саставни чинилац обраде наставног градива, примене, обнављања и утврђивања знања.

ЈЕЗИЧКА КУЛТУРА (УСМЕНО И ПИСМЕНО ИЗРАЖАВАЊЕ) Развијање и унапређивање језичке културе ученика представља један од најзначајнијих задатака наставе Српског језика. Један од основних задатака наставе језичке културе односи се на усавршавање језичкоизражајних средстава код ученика, а њен крајњи циљ је да ученици буду оспособљени за успостављање квалитетне и сврсисходне комуникације. Област Језичка култура обухвата усмено и писмено изражавање. Наставни рад у овој области реализује се у садејству са другим областима предмета Српски језик, као и кроз самосталне наставне јединице. У повратном смеру, обрада књижевног текста и рад на граматици морају укључивати и садржаје за неговање културе усменог и писменог изражавања ученика.

НАЧИН РЕАЛИЗАЦИЈЕ Поред редовне наставе користити и различите дигиталне платформе: блог, гугл учионицу и сл. Кроз обуке Дигитална учионица, Инетрактивне табле, Тимски рад, ЕдуИН пројекат мотивисали смо се за увођење новина у реализацију наставе како бисмо дали индивидуални печат

настави. Редовним похађањем планираних семинара, наставник је у могућности да прошири своја досадашња знања и примени у свакодневној реализацији наставног плана.

ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА Праћење и вредновање резултата напредовања ученика је у функцији остваривања исхода, а започиње иницијалном проценом достигнутог нивоа знања, у односу на који ће се одмеравати даљи напредак и формирати оцена. Сваки наставни час и свака активност ученика је прилика за формативно оцењивање, односно регистровање напретка ученика и упућивање на даље активности. Формативно вредновање је саставни део савременог приступа настави и подразумева процену знања, вештина, ставова и понашања, као и развијања одговарајуће компетенције током наставе и учења. Формативно мерење подразумева прикупљање података о ученичким постигнућима, при чему се најчешће примењују следеће технике: реализација практичних задатака, посматрање и бележење ученикових активности током наставе, непосредна комуникација између ученика и наставника, регистар за сваког ученика (мапа напредовања) итд. Резултати формативног вредновања на крају наставног циклуса треба да буду исказани и бројчаном оценом.

Рад сваког наставника састоји се од планирања, остваривања, праћења и вредновања. Важно је да наставник, поред постигнућа ученика, континуирано прати и вреднује властити рад. Све што се покаже добрим и ефикасним, наставник ће користити и даље у својој наставној пракси, а оно што буде процењено као недовољно делотворно, требало би унапредити.

ДОПУНСКА НАСТАВА

Допунски рад се организује за ученике који - из објективних разлога - у редовној настави матерњег језика не постижу задовољавајуће резултате у неком од програмско-тематских подручја. Зависно од утврђених недостатака у знањима и умењима ученика, као и узрока заостајања, наставник формира одговарајуће групе с којима организује допунски рад. Допунски рад претпоставља и специфичне облике у савладавању одређених програмских садржаја (индивидуализација наставе - полупрограмираним и програмираним секвенцама, наставним листићима; предавањима с друкчијим - очигледнијим примерима.

Реализација допунске наставе:

Празнине које се показују у редовној настави онемогућују ученику даље напредовање, па се попуњавају повременом допунском наставом. Проблеми ученика којима је потребна допунска настава веома су различити: психомоторичке сметње, дужи изостанци с наставе, проблеми емотивне природе, не адекватни услови учења код куће,...Допунска настава је потребна и ученицима који немају потребно самопоуздање или нису довољно мотивисани за рад

ДОДАТНИ РАД

1. За додатни рад опредељују се ученици изнадпросечних способности и посебних интересовања за наставу српског језика, односно за продубљивање и проширивање знања из свих или само појединих програмско-тематских подручја редовне наставе (књижевност, језик, култура изражавања, филмска и сценска уметност).
2. Додатни рад се организује и изводи за ученике од 5. до 8. разреда, један час недељно током целе наставне године. Уколико се, изузетно, додатни рад организује само у једном делу наставне године, пожељно је да се интересовање даровитих ученика за овај рад касније не гаси, односно да се они подстичу на самостални рад другим формама рада (нпр. појачаном индивидуализацијом рада у

редовној настави, давањем посебних задатака, ангажовањем у одговарајућим слободним активностима и др.).

СРПСКИ ЈЕЗИК И КЊИЖЕВНОСТ- ШЕСТИ РАЗРЕД

ЦИЉЕВИ учења Српског језика и књижевности јесу да се ученик оспособи да правилно користи српски језик у различитим комуникативним ситуацијама, у говору и писању; да кроз читање и тумачење књижевних дела развија читалачке компетенције које, уз књижевно знање, обухватају емоционално и фантазијско уживљавање, живо памћење, истраживачко посматрање; подстичу имагинацију и уметнички сензибилитет, естетско доживљавање и критичко мишљење, морално просуђивање и асоцијативно повезивање; да се одговарајућим врстама читања оспособљава да усмерено приступа делу и приликом тумачења открива различите слојеве и значења; да стиче основна знања о месту, улози и значају језика и књижевности у култури, као и о медијској писмености; да стиче и развија најшира хуманистичка знања и да научи како функционално да повезује садржаје предметних области.

Специфични циљеви који се негују у нашој школи су развијање склоности ка лепој речи, функционална, али и стилска употреба језика, развијање критичког мишљења, комуникације и тимског рада кроз дијалоге и дискусије на часовима књижевности као и уградња међупредметних компетенција, дигиталних, демократских, предузетничких, еколошких кад год то књижевно дело или научнопопуларни текст дозволе или подстакну.

ИСХОДИ По завршетку разреда ученик ће бити у стању да:	ОБЛАСТ/ ТЕМА	САДРЖАЈИ
– повеже књижевне термине и појмове обрађиване у претходним разредима са новим делима која чита; – чита са разумевањем; парафразира прочитано и описује свој доживљај различитих врста књижевних дела и научно-популарних текстова; – одреди род књижевног дела и књижевну врсту; – прави разлику између дела лирског, епског и драмског карактера; – разликује ауторску приповетку од романа; – анализира структуру лирске песме (строфа, стих, рима); – уочава основне елементе структуре књижевноуметничког дела: тема, мотив; радња, време и место радње; – разликује заплет и расплет као етапе драмске радње; – разликује појам песника и појам лирског субјекта; појам приповедача у односу на писца; – разликује облике казивања; – увиђа звучне, визуелне, тактилне, олфакторне елементе песничке слике; – одреди стилске фигуре и	КЊИЖЕВНОСТ	ЛИРИКА - Обредне лирске народне песме (избор) - Ђура Јакшић: „Вече“ - Јован Дучић: „Село“ - Мирослав Антић: „Плава звезда“ - Вељко Петровић: „Ратар“ / Алекса Шантић: „О, класје моје“ - Десанка Максимовић: „Грачаница“ / Војислав Илић: „Свети Сава“ - Стеван Раичковић: „Хвала сунцу, земљи, трави“ - Милован Данојлић: „Овај дечак зове се Пепо Крста“ - Сергеј Јесењин: „Песма о керуши“ Књижевни термини и појмови Врста строфе према броју стихова у лирској песми: дистих; терцет; врста стиха по броју слогова (лирски и епски десетерац). Одлике лирске поезије: нагласак речи и ритам; рима – парна, укрштена,

разуме њихову улогу у књижевноуметничком тексту; – анализира узрочно-последичне односе у тексту и вреднује истакнуте идеје које текст нуди; – анализира поступке ликова у књижевноуметничком делу, служећи се аргументима из текста; – уочава хумор у књижевном делу; – разликује хумористички и дитирамбски тон од елегичног тона; – илуструје веровања, обичаје, начин живота и догађаје у прошлости описане у књижевним делима; – уважава националне вредности и негује културноисторијску баштину; – препоручи књижевно дело уз кратко образложење; – упореди књижевно и филмско дело, позоришну представу и драмски текст; – повеже граматичке појмове обрађене у претходним разредима са новим наставним садржајима; – препозна делове речи у вези са њиховим грађењем; – разликује гласове српског језика по звучности и месту изговора; – разликује врсте гласовних прмена у једноставним примерима и примењује књижевнојезичку норму; – одреди врсте и подврсте заменица, као и њихов облик; – препознаје глаголска времена и употребљава их у складу са нормом; – разликује реченице по комуникативној функцији; – доследно примењује правописну норму; – користи правопис (школско издање); разликује дуги и кратки акценат у изговореној речи; – употребљава различите облике усменог и писменог изражавања: препричавање различитих типова текстова, без сажимања и са сажимањем, причање (о догађајима и доживљајима) и описивање; – разликује и гради аугментативе и деминутиве; – саставља обавештење, вест и кратак извештај; – разуме основна значења књижевног и		обгрљена; улога риме у обликовању стиха. Стилске фигуре: контраст, хипербола. Врсте ауторске и народне лирске песме: социјалне песме, дитирамб, елегија; обредне песме (коледарске, краљичке, додолске, божићне). ЕПИКА 1. Народна песма: „Смрт Мајке Југовића“ 2. Народна песма: „Марко Краљевић укида свадбарину“ 3. Петар Кочић: „Јаблан“ 4. Исидора Секулић: „Буре“ (одломак) / Бранко Ћопић: „Чудесна справа“ 5. Иво Андрић: „Аска и вук“ 6. Антон Павлович Чехов: „Вањка“/Италио Калвино: „Шума на ауто-путу“ (из збирке прича Марковалдо или годишња доба у граду) 7. Светлана Велмар Јанковић: „Сирото ждребе“ (из „Књиге за Марка“) Књижевни термини и појмови Основна тема и кључни мотиви. Облици казивања: наратија (хронолошко приповедање), описивање, дијалог, монолог. Фабула/радња, редослед догађаја. Врсте епских дела: приповетка, роман. Културно-историјско предање ДРАМА 1. Коста Трифковић: „Избирачица“ (одломак) 2. Миодраг Станисављевић: „И ми трку за коња имамо“ (одломак) 3. Бранислав Нушић: „Анафалета“ (одломак) Књижевни термини и појмови Драмске врсте: комедија – основне одлике. Монолог и дијалог у драми. Дидаскалије, реплика. Етапе драмске радње (заплет и расплет).

неуметничког текста; – проналази, повезује и тумачи експлицитно и имлицитно садржане информације у краћем, једноставнијем књижевном и неуметничком тексту; – драматизује одломак одабраног књижевноуметничког текста; – говори јасно, поштујући стандарднојезичку норму; – изражајно чита обрађене књижевне текстове.		НАУЧНОПОПУЛАРНИ И ИНФОРМАТИВНИ ТЕКСТОВИ (бирати 2 дела) 1. Вук Караџић: „Живот и обичаји народа српскога“: „Божих“ (одломак); „Ђурђевдан“ (одломак); „Додоле, прпоруше и чаролице“ (одломци) 2. Владимир Хулпах: „Легенде о европским градовима (избор)“ 3. Никола Тесла: „Моји изуми“ (поглавље по избору) 4. Жан-Бернар Пиј, Серж Блок, Ан Бланшар: „Енциклопедија лоших ђака, бунтовника и осталих генијалаца“ (избор) 5. Гроздана Олујић: „Били су деца као и ти“ (избор) ДОМАЋА ЛЕКТИРА 1. Епске народне песме о Косовском боју (избор) 2. Епске народне песме о Марку Краљевићу (избор) 3. Бранислав Нушић: „Аутобиографија“ 4. Анђела Нанети: „Мој дека је био трешња“ 5. Весна Алексић: „Каљави коњ“ („Прича о богињи Лади – Звездана вода“; „Прича о богу Сварогу – Небески ковач“ и „Прича о богу Стрибору – Сеченско светло“) 6. Бранко Ћопић: „Орлови рано лете“ 7. Ференц Молнар: „Дечаци Павлове улице“ Допунски избор лектире (бирати 3 дела) 1. Добрица Ерић: „Месечеви миљеници“ (песме о свицима) (избор) 2. Бранислав Петровић: избор из антологија песама за децу („Морава“, „Влашићи“, „Дунав“, „Говор дрвећа“, „Грађење

		куће“, „Па шта, па шта“ и друге) 3. Владимир Стојиљковић: „Писмописац“ (Писмо Бранку Ћопићу) 4. Владимир Андрић: „Пустолов“ 5. Тиодор Росић: „Приче старог чаробњака“ (једна прича по избору) 6. Борислав Пекић: „Сентиментална повест Британског царства „ („Велика повеља слободе у земљи без устава“ – одломци) 7. Вилијем Саројан: „Зовем се Арам“ 8. Хенрик Сјенкијевич: „Кроз пустињу и прашуму“ 9. Џејмс Крис: „Тим Талир“ или „Продати смех“ 10. Џек Лондон: „Зов дивљине“/„Бели очњак“ 11. Реј Бредбери: „Маслачково вино“ (избор) 12. Ивана Брлић Мажуранић: „Приче из давнина“ (избор) 13. Владислава Војновић: „Приче из главе“ (прича „Позориште“ – одломци) 14. Јасминка Петровић: „Ово је најстрашнији дан у мом животу“ 15. Александар Поповић: „Снежана и седам патуљака“, драмска бајка
	ЈЕЗИК	Граматика Подела речи по настанку: просте речи и творенице; породица речи, уочавање корена речи. Саставни делови твореница (творбене основе, префикси и суфикси). Граматичка основа и граматички наставци у поређењу са творбеном основом и суфиксима. Настанак гласова и говорни органи; подела гласова: самогласници и сугласници (прави сугласници и сонанти); Подела сугласника по

		звучности и по месту изговора. Подела речи на слоге; слоготворно р. Гласовне промене – уочавање у грађењу и промени речи: непостојано а; промена л у о; палатализација; сибиларизација; јотовање; једначење сугласника по звучности; једначење сугласника по месту изговора; губљење сугласника. Заменице: неличне именичке заменице (односно-упитне, неодређене, опште, одричне); придевске заменице: присвојне (с нагласком на употребу заменице свој, показне, односно-упитне, неодређене, опште, одричне). Граматичке категорије заменица: род, број, падеж и лице. Грађење и основна значења глаголских времена: аорист, имперфекат (само на нивоу препознавања; имперфекат глагола бити); плусквамперфекат. Независне предикатске реченице – појам комуникативне функције; подела на обавештајне, упитне, заповедне, жељне и узвичне реченице. Правопис Писање имена васионских тела. Растављање речи на крају реда (основна правила). Правописна решења у вези са гласовним променама. Писање именичких и придевских одричних заменица са предлозима. Писање заменице Ваш великим почетним словом. Правописна решења у вези са писањем обрађених глаголских облика. Ортоепија Правилан изговор гласова ч, ћ, џ, ч, р. Дуги и кратки акценти
	ЈЕЗИЧКА КУЛТУРА	Текстови у функцији унапређивања језичке културе. Анализирање снимљених казивања и читања (звучна читанка). Говорне вежбе на унапред одређену тему. Учтиве

		форме обраћања. Лексикологија: аугментативи (са пејоративима), деминутиви (са хипокористцима). Правописне вежбе: диктат; допуњавање текста; уочавање и објашњавање научених правописних правила у тексту. Богаћење речника: лексичко-семантичке вежбе (нпр. избегавање сувишних речи и туђица; фигуративна значења речи; проналажење изостављених реченичних делова); стилске вежбе: (нпр. текст као подстицај за сликовито казивање; ситуациони предлог за тражење погодног израза). Писмене вежбе и домаћи задаци и њихова анализа на часу. Четири школска писмена задатка – по два у сваком полугодишту (један час за израду задатка и два за анализу и писање унапређене верзије састава).

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА

Програм наставе и учења Српског језика и књижевности чине три предметне области: Књижевност, Језик и Језичка култура. Све три области програма наставе и учења се прожимају и ниједна се не може изучавати изоловано и без садејства са другим областима. Програм наставе и учења Српског језика и књижевности заснован је на исходима, односно на процесу учења и ученичким постигнућима. Исходи представљају опис интегрисаних знања, вештина, ставова и вредности које ученик гради, проширује и продубљује кроз све три предметне области овог предмета.

ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА Програм наставе и учења оријентисан на исходе наставнику даје већу слободу у креирању и осмишљавању наставе и учења. Улога наставника јесте да начине реализације подучавања и учења прилагоди потребама сваког одељења имајући у виду: састав одељења и карактеристике ученика; уџбенике и друге наставне материјале које ће користити; техничке услове, наставна средства и медије којима школа располаже; ресурсе, могућности, као и потребе локалне средине у којој се школа налази. Полазећи од датих исхода и садржаја, наставник најпре креира свој годишњи, тј. глобални план рада, из кога ће касније развијати своје оперативне планове. Исходи дефинисани по областима олакшавају наставнику даљу операционализацију исхода на нивоу конкретних наставних јединица. Од наставника се очекује да за сваку наставну јединицу, у фази планирања и писања припреме за час прилагоди исходима учења. Током планирања треба, такође, имати у виду да се неки исходи остварују брже и лакше, али је за већину исхода (посебно за предметну област Књижевност) потребно више времена, више различитих активности и рад на

различitim текстовима. У фази планирања наставе и учења веома је важно имати у виду да је уџбеник наставно средство и да он не одређује садржаје предмета. Зато је потребно садржајима датим у уџбенику приступити селективно и у односу на предвиђене исходе које треба достићи. Поред тога што ученике треба да оспособи за коришћење уџбеника, као једног од извора знања, наставник ваља да их упуту у начине и облике употребе других извора сазнавања.

II. ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА КЊИЖЕВНОСТ Окосницу програма књижевности чине текстови из лектире. Лектира је разврстана по књижевним родовима – лирика, епика, драма и обогашена избором нефикционалних, научнопопуларних и информативних текстова. Обавезни део лектире састоји се, углавном, од дела која припадају основном националном корпусу, али је обогашен актуелним делима. Избор дела је у највећој мери заснован на принципу прилагођености узрасту. Уз текстове које је потребно обрадити на часу, дат је и списак домаће лектире. Циљ увођења домаће лектире је формирање, развијање или неговање читалачких навика код ученика. Обимнија дела ученици могу читати преко распуста, чиме се подстиче развијање континуиране навике читања. Уз обавезни списак дела за обраду додат је допунски избор текстова. Изборни део допушта наставнику већу креативност у достизању исхода. Уз доминантан корпус текстова канонских писаца којим се утиче на формирање естетског укуса ученика, изграђује и богати свест о природи националне књижевности (и вредностима класика светске књижевности), али и културном и националном идентитету, у избору лектире и допунском избору дата је могућност наставницима да одаберу и изврстан број књижевних дела савремених писаца, чиме се ученици упознају са репрезентативним примерима савремене књижевности и у прилици су да критички самеравају поетику њихових дела са канонским вредностима. Циљ увођења савремених књижевних дела која још нису постала део канона јесте да се по својој мотивској или тематској сродности вежу за постојеће теме и мотиве у оквиру програма и да се таквим примерима покаже како и савремени писци промишљају епску народну традицију или теме пријатељства, етичности, развијају имагинацију и емпатију, чиме ће се богатити вертикално читалачко искуство ученика и осавременили приступ настави. Овакав избор дела омогућава већу могућност примене компаративног приступа проучавању литерарног стваралаштва, уз одабир различитих нивоа обраде: интерпретације, приказа или осврта. Избор дела треба да буде усклађен са могућностима, потребама и интересовањима конкретног ђачког колектива. Разлике у укупној уметничкој и информативној вредности појединих текстова утичу на одговарајућа методичка решења (прилагођавање читања врсти текста, опсег тумачења текста у зависности од сложености његове структуре, повезивање и груписање са одговарајућим садржајима из других предметних подручја – граматике, правописа и језичке културе и сл.). Текстови из допунског дела програма треба да послуже наставнику и при обради наставних јединица из граматике, као и за обраду и утврђивање садржаја из језичке културе. Дела која неће обрађивати, наставник треба да препоручи ученицима за читање у слободно време. Нови програм заснован је на уочавању природе и улоге књижевног дела, као и уочавању разлике књижевних и некњижевних текстова, односно њиховој већој корелативности. Ученици треба да буду оспособљени да разликују особености књижевног текста (конотативност, књижевни поступци, сликовитост, ритмичност и сл.) у односу на денотативност, информативност и казивање засновано на чињеницама и подацима у различитим видовима некњижевних текстова. Корелативност је омогућена адекватним комбиновањем обавезних и изборних дела. Са списка допунског избора наставник бира она дела која ће, уз обавезни део лектире, чинити тематско-мотивске целине. Наставник може груписати и повезивати по сродности дела из обавезног и допунског програма на много начина.

Међупредметне корелације – наставу историје могуће је допунити одломцима: Борислав Пекић: Сентиментална повест Британског царства („Велика повеља слободе у земљи без устава”). Исти текст може се повезивати са другима на различите начине, према различитим мотивима или тону приповедања, у склопу пројектне наставе, која се базира на исходима, а не на садржајима учења. Предложени обавезни, књижевни, научнопопуларни и информативни текстови и садржај обавезне домаће лектире, као и примери из допунског избора, приликом осмишљавања годишњег плана рада, а потом и при обликовању оријентационих, месечних планова рада, могу се тематски повезивати. Поред тога, неопходно је успоставити и уравнотежену дистрибуцију наставних јединица везаних за све подобласти предмета, функционално повезати садржаје из језика и књижевности (где год је то могуће) и оставити довољно часова за утврђивање и систематизацију градива. Књижевна дела која су доживела позоришно извођење или екранизацију могу послужити за компаративну анализу и уочавање разлике између књижевне и позоришне/филмске (адаптиране, измењене) фабуле и израза (рецимо, на примеру Поповићеве сценске бајке може се закључити како драмски писац мења познату причу и смешта је у савремено доба), чиме ученици могу доћи до закључка о природи различитих медија и развијати своју медијску писменост. Препоручује се читање бар једног целовитог драмског текста (од три одређена Програмом). Ученици се могу упутити и на филмове са тематиком сличном прочитаним књижевним текстовима (дечје авантуре или авантуре у фантастичном свету, одрастање усамљеног детета и сл.) и додатно повезати обраду једне тематско-мотивске целине. Са појединим елементима медијске писмености ученике треба упознати такође кроз корелацију: појам дечји часопис или енциклопедија за децу упознати на конкретном тексту из часописа/ енциклопедије по избору (садржај текста треба да буде у вези са лектиром). Поред корелације међу текстовима, неопходно је да наставник успостави вертикалну корелацију. Наставник се претходно обавезно упознаје са садржајима Српског језика и књижевности из претходних разреда ради успостављања принципа поступности и систематичности. Наставник, такође, треба да познаје садржаје других предмета обрађиваних у млађим разредима и у петом разреду основне школе, који корелирају с предметом Српски језик и књижевност. Тако, хоризонталну корелацију наставник успоставља, пре свега, са наставом историје, ликовне културе, музичке културе, верске наставе и грађанског васпитања. Увођење ученика у свет књижевности, али и осталих, тзв. некњижевних текстова (популарних, информативних), представља изузетно сложен наставни задатак. Управо на овом степену школовања стичу се основна и врло значајна знања, умења и навике од којих ће зависити ученичка књижевна култура, али и естетске компетенције. Ученици треба да разумеју фикционалну природу књижевног дела и његову аутономност (односно да праве разлику између лирског субјекта и песника, приповедача и писца), као и чињеницу да књижевно дело обликује једну могућу слику стварности. При обради текста, примењиваће се у већој мери јединство аналитичких и синтетичких поступака и гледишта. У складу са исходима, ученике треба навикавати да своје утиске, ставове и судове о књижевном делу подробније доказују чињеницама из самога текста и тако их оспособљавати за самосталан исказ, истраживачку делатност и заузимање критичких ставова. Обрада књижевног дела пожељно је да буде проткана решавањем проблемских питања која су подстакнута текстом и уметничким доживљавањем. Многи текстови, а поготову одломци из дела, у наставном поступку захтевају умесну локализацију, често и вишеструку. Ситуирање текста у временске, просторне и друштвено-историјске оквире, као и обавештења о битним садржајима који претходе одломку – све су то услови без којих се у бројним случајевима текст не може интензивно доживети и правилно схватити. Приликом тумачења текста ученике треба навикавати да своје утиске, ставове и судове о књижевном делу подробније доказују чињеницама из самога текста и тако их оспособљавати за самосталан исказ, истраживачку делатност и заузимање

критичких ставова, уз уважавање индивидуалног разумевања смисла књижевног текста и исказивање различитих ставова. У наставној интерпретацији књижевноуметничког дела, обједињавајући и синтетички чиниоци могу бити: уметнички доживљаји, текстовне целине, битни структурни елементи (тема, мотиви, песничке слике, фабула, односно сиже, књижевни ликови, смисао и значење текста, мотивациони поступци, композиција), форме приповедања (облици излагања), језичко-стилски поступци и литерарни (књижевноуметнички) проблеми.

Књижевнотеоријске појмове ученици ће упознавати уз обраду одговарајућих текстова и помоћу осврта на претходно читалачко искуство. У програму нису наведени сви појмови и врсте књижевних дела предвиђени за усвајање у претходним разредима, али се очекује ће се наставник наклонити на стечено знање ученика, обновити га и продубити на примерима, сходно старијем узрасту. Такав случај је са стилским фигурама (поређењем/компарацијом и персонификацијом) које се усвајају у трећем и четвртном разреду, а потом им се додају епитет, ономотопеја, контраст и хипербола; са појмом приповедања и облицима казивања у епском књижевном делу (дијалог, монолог, описивање: портрет и пејзаж); са појмовима везаним за драмско дело којима се додају заплет и расплет, као елементи драмске радње. Обнављање и повезивање знања из првог циклуса образовања и петог разреда основне школе је обавезно. Језичко-стилским изражајним средствима прилази се с доживљајног становишта; полазиће се од изазваних уметничких утисака и естетичке сугестије, па ће се потом истраживати њихова језичко-стилска условљеност. Током обраде књижевних дела, као и у оквиру говорних и писмених вежби, настојаће се да ученици откривају што више особина, осећања и душевних стања појединих ликова, као и да изражавају своје ставове о поступцима ликова. Ученик се подстиче да уочава смисао смешног и хумористичног на примерима из лектире, као и да разликује хумористички или оптимистички, дитирамбски тон у певању/приповедању/ драмској радњи од елегичног тона. Теоријско савладавање појма културноисторијско предање није обавезно. Предање Смрт Марка Краљевића уводи се као пример, уз описно образлагање ове врсте предања у оквиру категорије народне прозе. Обнављају се и проширују знања о родољубивој поезији, савладава се појава и смисао социјалних мотива у предложеним песмама или причама, уче се дитирамб и елегија као врсте лирске поезије. Исходи везани за наставну област књижевност засновани су на читању. Кроз читање и тумачење књижевних дела ученик развија читалачке компетенције које подразумевају не само истраживачко посматрање и стицање знања о књижевности већ подстичу и развијају емоционално и фантазијско уживљавање, имагинацију, естетско доживљавање, богате асоцијативне моћи, уметнички сензибилитет, критичко мишљење и изграђују морално просуђивање. Разни облици читања су основни предуслов да ученици у настави стичу сазнања и да се успешно уводе у свет књижевног дела. И у шестом разреду негује се, пре свега, доживљајно читање, а ученици се поступно уводе у истраживачко читање (читање према истраживачким задацима, читање из различитих перспектива и сл.) и оспособљавају да искажу свој доживљај уметничког дела, увиде елементе од којих је дело сачињено и разумеју њихову улогу у изградњи света дела. Повећан број допунског избора лектире указује на могућност обраде појединих предложених садржаја (књижевних дела) на часовима додатне наставе. Препоручује се да ученици у настави користе електронски додатак уз уџбеник, уколико за то постоји могућност у школи.

ЈЕЗИК У настави језика ученици се оспособљавају за правилну усмену и писану комуникацију стандардним српским језиком. Отуда захтеви у овом програму нису усмерени само на усвајање језичких правила и граматичке норме, већ и на разумевање њихове функције и правилну примену у усменом и писменом изражавању. Када се у садржајима програма наводе наставне јединице које су ученици већ обрађивали у нижим разредима, подразумева се да се степен усвојености и способност

примене раније обрађеног градива проверава, а понављање и увежбавање на новим примерима претходи обради нових садржаја, чиме се обезбеђује континуитет рада и систематичност у повезивању новог градива са постојећим знањима. Нужно је да наставник увек има на уму пресудну улогу умесних и систематских вежбања, односно да наставно градиво није усвојено док се добро не увежба. То значи да вежбања морају бити саставни чинилац обраде наставног градива, примене, обнављања и утврђивања знања знаке.

Правопис Правописна правила се усвајају путем систематских вежбања (правописни диктати, исправка грешака у датом тексту, тестови са питањима из правописа итд.). У оквиру правописних вежби пожељно је повремено укључити и питања којима се проверава графика (писана слова: велико и мало ћирилично Ћ, Ћ; велико и мало латиничко Ћ, велико Г, С, Ш итд.). Такође, треба подстицати ученике да сами уочавају и исправљају правописне грешке у СМС комуникацији, као и у различитим типовима комуникације путем интернета. Поред тога, ученике треба упућивати на служење правописом и правописним речником (школско издање). Пожељно је да наставник доноси примерак Правописа на час кад год се обрађују правописне теме (тако би могао појединачно ученицима задавати да пронађу реч у правописном речнику и одреде њен правилан облик или правилно писање).

Ортоепија Наставник стално треба да указује на важност правилног говора, који се негује спровођењем одређених ортоепских вежби. Ортоепске вежбе не треба реализовати као посебне наставне јединице, већ уз одговарајуће теме из граматике: нпр. уочавање дужине акцента у речи може се повезати са обрадом и утврђивањем знања о врстама речи (именица скуп има кратак акценат, а придев скуп има дуг акценат итд.). На овом нивоу ученици треба само да уоче разлику у дужини акцента, без разликовања интонације и без употребе акценатских знакова. Уз коришћење аудио снимака, ученике треба навикавати да препознају, репродукују и усвоје правилно акценатован говор, а у местима где се одступа од акценатске норме, да разликују стандардни акценат од свога акцента, тј. од дијалекатске акцентуације. Неке ортоепске вежбе могу се спроводити и уз одговарајуће теме из књижевности: нпр. артикулација се може вежбати изговарањем брзалица, онда када се оне обрађују као део народног стваралаштва; акценат речи, темпо, ритам, реченична интонација и паузе могу се вежбати гласним читањем одломака из изборне лектире (по избору наставника или ученика) итд. Као ортоепску вежбу треба спроводити и говорење напамет научених одломака у стиху и прози (уз помоћ аудитивних наставних средстава).

ЈЕЗИЧКА КУЛТУРА (УСМЕНО И ПИСМЕНО ИЗРАЖАВАЊЕ) Развијање и унапређивање језичке културе ученика представља један од најзначајнијих задатака наставе Српског језика. Један од основних задатака наставе језичке културе односи се на усавршавање језичкоизражајних средстава код ученика, а њен крајњи циљ је да ученици буду оспособљени за успостављање квалитетне и сврсисходне комуникације. Област Језичка култура обухвата усмено и писмено изражавање. Наставни рад у овој области реализује се у садејству са другим областима предмета Српски језик, као и кроз самосталне наставне јединице. У повратном смеру, обрада књижевног текста и рад на граматички морају укључивати и садржаје за неговање културе усменог и писменог изражавања ученика. Настава ће бити очигледнија и ефикаснија ако се анализирају снимљена казивања и читања. Приликом реализације наставних садржаја пожељно је користити и савремене информационо-комуникационе технологије (нпр. паметну таблу, рачунар и видео-бим и сл.). Свака од програмских вежби (говорне, правописне, лексичко-семантичке, стилске вежбе) планира се и реализује у наставном контексту у коме постоји потреба за функционалним усвајањем и функционалном применом датих језичких законитости и појава у новим комуникативним

ситуацијама, као и потреба за утврђивањем, обнављањем или систематизовањем знања стеченог током наставе језика и наставе књижевности. Све врсте вежби, чији је циљ развијање језичког мишљења, изводе се на тексту или током говорних вежби. Циљ говорних вежби јесте унапређивање културе усменог изражавања. Детаљна организација, вешто осмишљене садржајне структуре и мотивисање ученика за разговор водиће ка правилности, лакоћи, јасности, једноставности, прецизности и флуентности у усменом излагању ученика. Ове вежбе би требало да приближе учеников говор стандарднојезичком изговору. Форме учтивости, односно посебна језичка средства којима се исказује учтивост представљају важан сегмент у реализацији наставе језичке културе. Потребно је код ученика развијати свест о неопходности и значају језичке учтивости, тј. учтивног комуникативног понашања, односно истакнути значај неговања правилног и учтивног говора и писања. Ученицима треба указати на то да су у домену конвенција учтивости најтипичније форме усмене и писмене етикеције: употреба заменице Ви, етикете за исказивање уважавања приликом освјетљавања у јавном и службеном комуницирању (господине, госпођо/госпођице, Ваша екселенцијо, Ваша светости...), као и говорни чинови експресивног типа (формуле учтивости): извињавање, захваљивање, честитање, молба. Лингвометодички текстови који садрже дијалошку форму у којој се испољава језичка учтивост могу послужити за уочавање форми учтивости. Такође, требало би подстицати ученике да износе своје мишљење и сопствена запажања о (не)учтивном комуникативном понашању. Велики део лексице српског језика сачињавају лексеме настале творбом речи. Она представља продуктиван процес којим се свакодневно богати наш лексички фонд. Стога, у настави језичке културе би лексикологији, односно творби речи требало приступити, најпре, као начину за настајање нових речи, како би ученици схватили њен практични значај. Потребно је оспособити ученике да граде и разликују аугментативе (са пејоративима) и деминутиве (са хипокористцима), тако што обрада теме неће бити само описана, тј. требало би се задржати што краће на формалном приступу теми. Стваралачки и истраживачки приступ може позитивно утицати на мотивацију ученика да упознају ову тематику. Пожељно је навести само најчешће суфиксе и за један и за други творбени модел. Требало би подстицати ученике да објасне значење датих изведеница и указати им на њихову улогу у свакодневном језичком изражавању (нпр. експресивно значење и стилска обојеност изведеница, попут мајчица, сестрица, људина и сл.).

Правописне вежбе омогућавају ученицима да посебно обрате пажњу на правописне захтеве и на њихову улогу у тексту. Системска примена адекватних правописних вежби омогућава да теоријско правописно знање благовремено пређе у умење, као и да се стечена навика примене правописних правила испољи у практичној и спонтаној намени. Правописне вежбе представљају најпогоднији начин да се правописна правила науче, провере, као и да се уочени недостаци отклоне. Најбоље је примењивати и просте и сложене правописне вежбе које су погодне за савлађивање како само једног правописног правила из једне правописне области, тако и више правописних правила из неколико правописних области. Правописне вежбе је потребно најпре припремити. Притом је пожељно поштовати принцип поступности, систематичности, јединства теорије и праксе. Приликом савлађивања правописних начела погодне могу бити следеће правописне вежбе: диктат, самостално писање, допуњавање текста. Може бити подстицајно и организовање квиса на часовима посвећеним систематизовању градива из правописа (нпр. препознај правописну област, пронађи грешку, да ли су тврдње о употреби, нпр. великог слова, тачне и сл.), а требало би и проверавати да ли су ученици у стању да објасне научена правописна правила у одређеном тексту. Циљ примењивања лексичко-семантичких вежби јесте богаћење речника ученика и упућивање на различите могућности приликом избора речи и израза и указивање на њихову сврсисходнију употребу. Применом лексичко-семантичких вежби код ученика се ствара навика да промишљају и траже адекватан

језички израз за оно што желе да искажу (у зависности од комуникативне ситуације) и повећава се фонд таквих израза у њиховом речнику. Врсте ових вежби треба усагласити са интересовањима ученика и наставним садржајима. Знања о стилу и изражајним могућностима језика ученици углавном стичу увидом у књижевноуметничке текстове, због чега је неспорна повезаност са наставом књижевности, али се не сме поистоветити са језичко-стилском анализом ових текстова.

Стилске вежбе је потребно што непосредније повезивати и са наставом граматике. Може се креирати ситуациони предлог за развијање и унапређивање језичко-стилског знања ученика у складу са узрастом и начелом систематичности и условности.

ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА Праћење и вредновање резултата напредовања ученика је у функцији остваривања исхода, а започиње иницијалном проценом достигнутог нивоа знања, у односу на који ће се одмеравати даљи напредак и формирати оцена. Сваки наставни час и свака активност ученика је прилика за формативно оцењивање, односно регистровање напретка ученика и упућивање на даље активности. Формативно вредновање је саставни део савременог приступа настави и подразумева процену знања, вештина, ставова и понашања, као и развијања одговарајуће компетенције током наставе и учења. Формативно мерење подразумева прикупљање података о ученичким постигнућима, при чему се најчешће примењују следеће технике: реализација практичних задатака, посматрање и бележење ученикових активности током наставе, непосредна комуникација између ученика и наставника, регистар за сваког ученика (мапа напредовања) итд. Резултати формативног вредновања на крају наставног циклуса треба да буду исказани и бројчаном оценом.

Рад сваког наставника састоји се од планирања, остваривања, праћења и вредновања. Важно је да наставник, поред постигнућа ученика, континуирано прати и вреднује властити рад. Све што се покаже добрим и ефикасним, наставник ће користити и даље у својој наставној пракси, а оно што буде процењено као недовољно делотворно, требало би унапредити.

ДОПУНСКА НАСТАВА

Допунски рад се организује за ученике који - из објективних разлога - у редовној настави матерњег језика не постижу задовољавајуће резултате у неком од програмско-тематских подручја. Зависно од утврђених недостатака у знањима и умењима ученика, као и узрока заостајања, наставник формира одговарајуће групе с којима организује допунски рад. Допунски рад претпоставља и специфичне облике у савладавању одређених програмских садржаја (индивидуализација наставе - полупрограмираним и програмираним секвенцама, наставним листићима; предавањима с друкчим - очигледнијим примерима.

Реализација допунске наставе:

Празнине које се показују у редовној настави онемогућују ученику даље напредовање, па се попуњавају повременом допунском наставом. Проблеми ученика којима је потребна допунска настава веома су различити: психомоторичке сметње, дужи изостанци с наставе, проблеми емотивне природе, не адекватни услови учења код куће,...Допунска настава је потребна и ученицима који немају потребно самопоуздање или нису довољно мотивисани за рад

ДОДАТНИ РАД

1. За додатни рад опредељују се ученици изнадпросечних способности и посебних интересовања за наставу српског језика, односно за продубљивање и проширивање знања из свих или само

појединих програмско-тематских подручја редовнонаставе (књижевност, језик, култура изражавања, филмска и сценска уметност).

2. Додатни рад се организује и изводи за ученике од 5. до 8. разреда, један час недељно током целе наставне године. Уколико се, изузетно, додатни рад организује само у једном делу наставне године, пожељно је да се интересовање даровитих ученика за овај рад касније не гаси, односно да се они подстичу на самостални рад другим формама рада (нпр. појачаном индивидуализацијом рада у редовној настави, давањем посебних задатака, ангажовањем у одговарајућим слободним активностима и др.).

СРПСКИ ЈЕЗИК И КЊИЖЕВНОСТ- СЕДМИ РАЗРЕД

ЦИЉЕВИ учења Српског језика и књижевности јесу да се ученик оспособи да правилно користи српски језик у различитим комуникативним ситуацијама, у говору и писању; да кроз читање и тумачење књижевних дела развија читалачке компетенције које, уз књижевно знање, обухватају емоционално и фантазијско уживљавање, живо памћење, истраживачко посматрање; подстичу имагинацију и уметнички сензибилитет, естетско доживљавање и критичко мишљење, морално просуђивање и асоцијативно повезивање; да се одговарајућим врстама читања оспособљава да усмерено приступа делу и приликом тумачења открива различите слојеве и значења; да стиче основна знања о месту, улози и значају језика и књижевности у култури, као и о медијској писмености; да стиче и развија најшира хуманистичка знања и да научи како функционално да повезује садржаје предметних области.

Специфични циљеви који се негују у нашој школи су развијање склоности ка лепој речи, функционална, али и стилска употреба језика, развијање критичког мишљења, комуникације и тимског рада кроз дијалоге и дискусије на часовима књижевности као и уградња међупредметних компетенција, дигиталних, демократских, предузетничких, еколошких кад год то књижевно дело или научнопопуларни текст дозволе или подстакну.

ИСХОДИ По завршетку разреда ученик ће бити у стању да:	ОБЛАСТ/ ТЕМА	САДРЖАЈИ
– користи књижевне термине и појмове обрађиване у претходним разредима и повезује их са новим делима које чита; – истакне универзалне вредности књижевног дела и повеже их са сопственим искуством и околностима у којима живи; – чита с разумевањем различите врсте текстова и коментарише их, у складу с узрастом; – разликује народну од ауторске књижевности и одлике књижевних родова и основних књижевних врста;	КЊИЖЕВНОСТ	ЛИРИКА 1. Јован Дучић: „Подне“ 2. Милан Ракић: „Божур“ 3. Владислав Петковић Дис: „Међу својима“ 4. Милутин Бојић: „Плава гробница“ 5. Десанка Максимовић: „Крвава бајка“ 6. Стеван Раичковић: „После кише“ 7. Јован Јовановић Змај: „Јутутунска јухахаха“ 8. Рабиндранат Тагоре: „Папирни бродови“ 9. Вислава Шимборска: „Облаци“

– разликује основне одлике стиха и строфе – укрштenu, обгрљену и парну риму; слободни и везани стих; рефрен; – тумачи мотиве (према њиховом садејству или контрастивности) и песничке слике у одабраном лирском тексту); – локализује књижевна дела из обавезног школског програма; – разликује етапе драмске радње; – разликује аутора књижевноуметничког текста од наратора, драмског лица или лирског субјекта; – разликује облике казивања; – идентификује језичко-стилска изражајна средства и разуме њихову функцију; – анализира идејни слој књижевног дела служећи се аргументима из текста; – уочи разлике у карактеризацији ликова према особинама: физичким, говорним,, психолошким, друштвеним и етичким; – разликује хумористички од ироничног и сатиричног тона књижевног дела; – критички промишља о смислу књижевног текста и аргументовано образлаже свој став; – доведе у везу значење пословица и изрека с идејним слојем текста; – препозна националне вредности и негује културноисторијску баштину; – размотри аспекте родне равноправности у вези с ликовима књижевноуметничких текстова; – препоручи књижевно дело уз кратко образложење; – упореди књижевно и филмско дело настало по		ЕПИКА 1. Народна бајка (једна по избору): „Међедовић“, „Златорунни ован“, „Чудотворни прстен“ 2. Стефан Митров Љубиша: „Кањош Мацедоновић“ (одломак) 3. Радоје Домановић: „Вођа“ (одломак) 4. Петар Кочић: „Кроз међаву“ 5. Иво Андрић: „Јелена, жена које нема“ (одломак) 6. Данило Киш: „Прича о печуркама“ / „Еолска харфа“ 7. Алфонс Доде: „Последњи час“ / Владимир Набоков: „Лош дан“ 8. Дневник Ане Франк (одломак) 9. Ефраим Кишон: „Код куће је најгоре“ (једна прича по избору) 10. Афоризми (Душан Радовић и други) ДРАМА 1. Бранислав Нушић: „Власт“ (одломак) 2. Вида Огњеновић: „Кањош Мацедоновић“ (одломак о сусрету Кањоша и Фурлана) НАУЧНОПОПУЛАРНИ И ИНФОРМАТИВНИ ТЕКСТОВИ Обавезна дела: 1. Михајло Пупин: „Са пашњака до научењака“ (одломак) 2. Јелена Димитријевић: „Седам мора и три океана“ (одломак) / Милош Црњански: „Наша небеса“ (Крф, плава гробница – одломак) Једно дело по избору: 1. Јован Цвијић: „Охридско језеро“ (одломак) / Пеђа Милосављевић: „Потера за

истом предлошку, позоришну представу и драмски текст;		пејзажима“ 2. Светлана Велмар Јанковић: „Српски Београд деспота Стефана“ (Капија Балкана) 3. Уметнички и научнопопуларни текстови о природним лепотама и културноисторијским споменицима завичаја 4. Избор из енциклопедија и часописа за децу ДОМАЋА ЛЕКТИРА 1. Епске народне покосовског тематског круга („Диоба Јакшића“, „Смрт војводе Пријезде“ и песма по избору) 2. Епске народне песме о хајдуцима и ускоцима („Стари Вујадин“, „Мали Радојица“, „Старина Новак и кнез Богосав“, „Ропство Јанковић Стојана“, „Иво Сенковић и ага од Рибника“) 3. Свети Сава у књижевности: - одломак из „Житија Светог Симеона“ (о опроштају оца од сина); - избор из народних прича и предања (на пример: „Свети Сава и ђаво“, легенде о Светом Сави); -избор из ауторске поезије о Светом Сави (на пример: Матија Бећковић: „Прича о Светом Сави“) 4. Мирослав Антић: „Плави чуперак“ или „Шашава књига“ (избор) 5. Антоан де Сент Егзипери: „Мали Принц“; Момо Капор: „Мали Принц“ 6. Јован Стерија Поповић: „Покондирена тиква“ 7. Душан Ковачевић: „Свемирски змај“

		8. Дејан Алексић: „Ципела на крају света“ / Игор Коларов: „Дванаесто море“ Допунски избор лектире: (бирати 3 дела) 1. Милорад Павић: „Руски хрт“ (одломак) 2. Тургенев: „Шума и степа“ 3. Чехов: „Чиновникова смрт“ 4. Јанко Веселиновић: „Хајдук Станко“ (одломак из првог дела романа) 5. Гордана Малетић: „Катарке Београда“ (приче „Зебња“ и друге) 6. Урош Петровић: „Загонетне приче“ 7. Александар Манић: „У свитање“ 8. Јасминка Петровић: „Лето када сам научила да летим“ 9. Градимир Стојковић: „Хајдук у Београду“ 10. Корнелија Функе: „Срце од мастила“ 11. Душица Лукић: „Земља је у квару“ (избор) 12. Гордана Брајовић: из збирке песама „Индија“ („Пролази слон пун мириса“, „Пролази слон пун Хималаја“) 13. Душан Поп Ђурђевић: „Лет лионског Икара“ КЊИЖЕВНИ ТЕРМИНИ И ПОЈМОВИ Опкорачење. Рефрен. Цезура. Везани и слободни стих. Ауторске лирске песме: рефлексивна и сатирична песма. Језичко-стилска изражајна средства: метафора, алегорија, градација, словенска антитеза, фигуре понављања (асонанца и алитерација). Функција мотива у композицији лирске песме.

		Песма у прози. Фабула и сиже. Статички и динамички мотиви. Композиција. Епизода. Идејни слој књижевног текста. Хумор, иронија, сатира. Врсте карактеризације књижевног лика. Унутрашњи монолог. Хронолошко и ретроспективно приповедање. Дневник. Путопис. Аутобиографија. Легендарна прича. Предања о постанку бића, места и ствари. Афоризам. Пословице, изреке, питалице, загонетке. Драмска радња; етапе драмске радње. Драмска ситуација. Драма у ужем смислу.
– разликује глаголске начине и неличне глаголске облике и употреби их у складу с нормом; – одреди врсте непроменљивих речи у типичним случајевима; – уочи делове именичке синтагме; – разликује граматички и логички субјекат; – разликује сложени глаголски предикат од зависне реченице са везником ДА; – препозна врсте напоредних односа међу реченичним члановима и независним реченицама; – идентификује врсте зависних реченица; – искаже реченични члан речју, предлошко-падежном конструкцијом, синтагмом и реченицом; – примени основна правила конгруенције у реченици; – доследно примени правописну норму; – разликује дугосилазни и дугоузлазни акценат;	ЈЕЗИК	Грађење и основна значења глаголских облика: футур други, императив, потенцијал; трпни глаголски придев, глаголски прилог садашњи и глаголски прилог прошли. Подела глаголских облика на просте и сложене и на личне (времена и начини) и неличне. Непроменљиве врсте речи: везници, узвици, речце. Појам синтагме (главни члан и зависни чланови); врсте синтагми: именичке, придевске, прилошке и глаголске. Атрибут у оквиру синтагме. Логички субјекат. Сложени глаголски предикат. Напоредни односи међу реченичним члановима: саставни, раставни, супротни. Појам комуникативне и предикатске реченице. Независне предикатске реченице – напоредни односи међу независним реченицама: саставни, раставни, супротни. Зависне предикатске реченице: изричне, односне, месне,

		временске, поредбене, узрочне, последичне, намерне, условне, допусне. Реченични чланови исказани речју, предлошко-падежном конструкцијом, синтагмом и реченицом. Конгруенција – основни појмови. ПРАВОПИС Правописна решења у вези с обрађеним глаголским облицима. Интерпункција у вези са зависним реченицама (запета, тачка и запета). Писање скраћеница, правописних знакова. ОРТОЕПИЈА Дугоузлазни и дугосилазни акценат.
– говори на задату тему поштујући језичку норму; – разликује књижевноуметнички од публицистичког функционалног стила; – састави кохерентан писани текст у складу са задатом темом наративног и дескриптивног типа; – напише једноставнији аргументативни текст позивајући се на чињенице; – користи технички и сугестивни опис у изражавању; – препозна цитат и фусноте и разуме њихову улогу; – пронађе потребне информације у нелинеарном тексту; – напише електронску (имејл, СМС) поруку поштујући нормативна правила; – примени различите стратегије читања (информативно, доживљајно, истраживачко и др.); – састави текст репортажног типа; – правилно употреби фразеологизме и устаљене	ЈЕЗИЧКА КУЛТУРА	Књижевни и остали текстови у функцији унапређивања језичке културе. Књижевноуметнички и публицистички текстови. Усмени и писмени састави према унапред задатим смерницама (ограничен број речи; задата лексика; одређени граматички модели и сл.) Текст заснован на аргументима. Технички и сугестивни опис. Репортажа. Цитати и фусноте из различитих књижевних и неуметничких текстова. Нелинеарни текстови: табеле, легенде, графикони, мапе ума и друго. Говорне вежбе: интерпретативно-уметничке (изражајно читање, рецитовање); вежба аргументовања (дебатни разговор). Правописне вежбе: диктат; исправљање правописних грешака у тексту; запета у зависносложеним реченицама;

изразе који се јављају у литерарним и медијским текстовима намењеним младима.		глаголски облици: електронске поруке. Језичке вежбе: допуњавање текста различитим облицима променљивих речи; допуњавање текста непроменљивим речима; обележавање комуникативне реченице у тексту; исказивање реченичног члана на више начина (реч, синтагма, предлошко-падежна конструкција реченица); фразеологизми (разумевање и употреба) и друге. Писмене вежбе и домаћи задаци и њихова анализа на часу. Четири школска писмена задатка – по два у сваком полугодишту.

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА

Програм наставе и учења Српског језика и књижевности чине три предметне области: Књижевност, Језик и Језичка култура. Препоручена дистрибуција часова по предметним областима је следећа: Књижевност – 54 часа, Језик – 52 часа и Језичка култура – 38 часова. Укупан фонд часова, на годишњем нивоу, износи 144 часа. Све три области програма наставе и учења се прожимају и ниједна се не може изучавати изоловано и без садејства са другим областима. Програм наставе и учења Српског језика и књижевности заснован је на исходима, односно на процесу учења и ученичким постигнућима. Исходи представљају опис интегрисаних знања, вештина, ставова и вредности које ученик гради, проширује и продубљује кроз све три предметне области овог предмета.

ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА Програм наставе и учења оријентисан на исходе наставнику даје већу слободу у креирању и осмишљавању наставе и учења. Улога наставника јесте да начине реализације подучавања и учења прилагоди потребама сваког одељења имајући у виду: састав одељења и карактеристике ученика; уџбенике и друге наставне материјале које ће користити; техничке услове, наставна средства и медије којима школа располаже; ресурсе, могућности, као и потребе локалне средине у којој се школа налази. Полазећи од датих исхода и садржаја, наставник најпре креира свој годишњи, тј. глобални план рада, из кога ће касније развијати своје оперативне планове. Исходи дефинисани по областима олакшавају наставнику даљу операционализацију исхода на нивоу конкретних наставних јединица. Од наставника се очекује да за сваку наставну јединицу, у фази планирања и писања припреме за час прилагоди исходима учења. Током планирања треба, такође, имати у виду да се неки исходи остварују брже и лакше, али је за већину исхода (посебно за предметну област Књижевност) потребно више времена, више различитих активности и рад на различитим текстовима. У фази планирања наставе и учења веома је важно имати у виду да је уџбеник наставно средство и да он не одређује садржаје предмета. Ученике треба оспособити за коришћење уџбеника, као једног од извора знања, али их треба упутити и у друге начине сазнавања.

ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА КЊИЖЕВНОСТ Окосницу програма књижевности чине текстови из лектире. Лектира је разврстана по књижевним родовима – лирика, епика, драма и обогаћена избором нефикционалних, научнопопуларних и информативних текстова. Обавезни део лектире састоји се, углавном, од дела која припадају основном националном корпусу, али је обогаћен актуелним делима. Избор дела је у највећој мери заснован на принципу прилагођености узрасту. Уз текстове које је потребно обрадити на часу, дат је и списак домаће лектире. Циљ увођења домаће лектире је формирање, развијање или неговање читалачких навика код ученика. Обимнија дела ученици могу читати преко распуста, чиме се подстиче развијање континуиране навике читања. Уз обавезни списак дела за обраду додат је допунски избор текстова. Изборни део допушта наставнику већу креативност у достизању исхода. Уз доминантан корпус текстова канонских писаца којим се утиче на формирање естетског укуса ученика, изграђује и богати свест о природи националне књижевности (и вредностима класика светске књижевности), али и културном и националном идентитету, у избору лектире и допунском избору дата је могућност наставницима да одаберу и известен број књижевних дела савремених писаца, чиме се ученици упознају са репрезентативним примерима савремене књижевности. Избор дела треба да буде усклађен са могућностима, потребама и интересовањима конкретног ђачког колектива. Разлике у укупној уметничкој и информативној вредности појединих текстова утичу на одговарајућа методичка решења (прилагођавање читања врсти текста, опсег тумачења текста у зависности од сложености његове структуре, повезивање и груписање са одговарајућим садржајима из других предметних подручја – граматике, правописа и језичке културе и сл.). Текстови из допунског дела програма треба да послуже наставнику и при обради наставних јединица из граматике, као и за обраду и утврђивање садржаја из језичке културе. Дела која неће обрађивати, наставник треба да препоручи ученицима за читање у слободно време.

Међупредметне корелације – Настава историје и настава књижевности често се међусобно преплићу и то треба користити. Књижевна дела која су доживела позоришно извођење или екранизацију могу послужити за компаративну анализу и уочавање разлике између књижевне и позоришне/филмске уметности, ученици могу доћи до закључка о природи различитих медија и развијати своју медијску писменост. Са појединим елементима медијске писмености ученике треба упознати такође кроз корелацију: појам дечји часопис или енциклопедија за децу упознати на конкретном тексту из часописа/ енциклопедије по избору (садржај текста треба да буде у вези са лектиром). Поред корелације међу текстовима, неопходно је да наставник успостави вертикалну корелацију. Наставник се претходно обавезно упознаје са садржајима Српског језика и књижевности из претходних разреда ради успостављања принципа поступности и систематичности. Хоризонталну корелацију наставник успоставља, пре свега, са наставом историје, ликовне културе, музичке културе, верске наставе и грађанског васпитања. Увођење ученика у свет књижевности, али и осталих, тзв. некњижевних текстова (популарних, информативних), представља изузетно сложен наставни задатак. Управо на овом степену школовања стичу се основна и врло значајна знања, умења и навике од којих ће зависити ученичка књижевна култура, али и естетске компетенције. Ученици треба да разумеју фикционалну природу књижевног дела и његову аутономност (односно да праве разлику између лирског субјекта и песника, приповедача и писца), као и чињеницу да књижевно дело обликује једну могућу слику стварности. При обради текста, примењиваће се у већој мери јединство аналитичких и синтетичких поступака и гледишта. У складу са исходима, ученике треба навикавати да своје утиске, ставове и судове о књижевном делу подробније доказују чињеницама из самога текста и тако их оспособљавати за самосталан исказ, истраживачку делатност и заузимање критичких ставова. Обрада књижевног дела пожељно је да буде проткана решавањем проблемских питања која су подстакнута текстом и уметничким доживљавањем. Приликом тумачења текста ученике треба навикавати да износе своје

утиске, ставове и судове о књижевном делу и аргуменују их чињеницама из самога текста и тако их оспособљавати за самосталан исказ, истраживачку делатност и заузимање критичких ставова, уз уважавање индивидуалног разумевања смисла књижевног текста и исказивање различитих ставова. Књижевнотеоријске појмове ученици ће упознавати уз обраду одговарајућих текстова и помоћу осврта на претходно читалачко искуство. Исходи везани за наставну област књижевност засновани су на читању. Кроз читање и тумачење књижевних дела ученик развија читалачке компетенције које подразумевају не само истраживачко посматрање и стицање знања о књижевности већ подстичу и развијају емоционално и фантазијско уживљавање, имагинацију, естетско доживљавање, богате асоцијативне моћи, уметнички сензибилитет, критичко мишљење и изграђују морално просуђивање.

ЈЕЗИК У настави језика ученици се оспособљавају за правилну усмену и писану комуникацију стандардним српским језиком. Нужно је да наставник увек има на уму пресудну улогу умесних и систематских вежбања, односно да наставно градиво није усвојено док се добро не увежба. То значи да вежбања морају бити саставни чинилац обраде наставног градива, примене, обнављања и утврђивања знања.

ЈЕЗИЧКА КУЛТУРА (УСМЕНО И ПИСМЕНО ИЗРАЖАВАЊЕ) Развијање и унапређивање језичке културе ученика представља један од најзначајнијих задатака наставе Српског језика. Један од основних задатака наставе језичке културе односи се на усавршавање језичкоизражајних средстава код ученика, а њен крајњи циљ је да ученици буду оспособљени за успостављање квалитетне и сврсисходне комуникације. Област Језичка култура обухвата усмено и писмено изражавање. Наставни рад у овој области реализује се у садејству са другим областима предмета Српски језик, као и кроз самосталне наставне јединице. У повратном смеру, обрада књижевног текста и рад на граматици морају укључивати и садржаје за неговање културе усменог и писменог изражавања ученика.

НАЧИН РЕАЛИЗАЦИЈЕ Поред редовне наставе користити и различите дигиталне платформе: блог, гугл учионицу и сл. Кроз обуке Дигитална учионица, Инетрактивне табле, Тимски рад, ЕдуИН пројекат мотивисали смо се за увођење новина у реализацију наставе како бисмо дали индивидуални печат настави. Редовним похађањем планираних семинара, наставник је у могућности да прошири своја досадашња знања и примени у свакодневној реализацији наставног плана.

ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА Праћење и вредновање резултата напредовања ученика је у функцији остваривања исхода, а започиње иницијалном проценом достигнутог нивоа знања, у односу на који ће се одмеравати даљи напредак и формирати оцена. Сваки наставни час и свака активност ученика је прилика за формативно оцењивање, односно регистровање напретка ученика и упућивање на даље активности. Формативно вредновање је саставни део савременог приступа настави и подразумева процену знања, вештина, ставова и понашања, као и развијања одговарајуће компетенције током наставе и учења. Формативно мерење подразумева прикупљање података о ученичким постигнућима, при чему се најчешће примењују следеће технике: реализација практичних задатака, посматрање и бележење ученикових активности током наставе, непосредна комуникација између ученика и наставника, регистар за сваког ученика (мапа напредовања) итд. Резултати формативног вредновања на крају наставног циклуса треба да буду исказани и бројчаном оценом.

Рад сваког наставника састоји се од планирања, остваривања, праћења и вредновања. Важно је да наставник, поред постигнућа ученика, континуирано прати и вреднује властити рад. Све што се покаже добрим и ефикасним, наставник ће користити и даље у својој наставној пракси, а оно што буде процењено као недовољно делотворно, требало би унапредити.

ДОПУНСКА НАСТАВА

Допунски рад се организује за ученике који - из објективних разлога - у редовној настави матерњег језика не постижу задовољавајуће резултате у неком од програмско-тематских подручја.

Зависно од утврђених недостатака у знањима и умењима ученика, као и узрока заостајања, наставник формира одговарајуће групе с којима организује допунски рад. Допунски рад претпоставља и специфичне облике у савладавању одређених програмских садржаја (индивидуализација наставе - полупрограмираним и програмираним секвенцама, наставним листићима; предавањима с друкчим - очигледнијим примерима).

Реализација допунске наставе:

Празнине које се показују у редовној настави онемогућују ученику даље напредовање, па се попуњавају повременом допунском наставом. Проблеми ученика којима је потребна допунска настава веома су различити: психомоторичке сметње, дужи изостанци с наставе, проблеми емотивне природе, не адекватни услови учења код куће,...Допунска настава је потребна и ученицима који немају потребно самопоуздање или нису довољно мотивисани за рад

ДОДАТНИ РАД

1. За додатни рад опредељују се ученици изнадпросечних способности и посебних интересовања за наставу српског језика, односно за продубљивање и проширивање знања из свих или само појединих програмско-тематских подручја редовне наставе (књижевност, језик, култура изражавања, филмска и сценска уметност).

2. Додатни рад се организује и изводи за ученике од 5. до 8. разреда, један час недељно током целе наставне године. Уколико се, изузетно, додатни рад организује само у једном делу наставне године, пожељно је да се интересовање даровитих ученика за овај рад касније не гаси, односно да се они подстичу на самостални рад другим формама рада (нпр. појачаном индивидуализацијом рада у редовној настави, давањем посебних задатака, ангажовањем у одговарајућим слободним активностима и др.).

СРПСКИ ЈЕЗИК И КЊИЖЕВНОСТ- ОСМИ РАЗРЕД

ЦИЉЕВИ учења Српског језика и књижевности јесу да се ученик оспособи да правилно користи српски језик у различитим комуникативним ситуацијама, у говору и писању; да кроз читање и тумачење књижевних дела развија читалачке компетенције које, уз књижевно знање, обухватају емоционално и фантазијско уживљавање, живо памћење, истраживачко посматрање; подстичу имагинацију и уметнички сензибилитет, естетско доживљавање и критичко мишљење, морално просуђивање и асоцијативно повезивање; да се одговарајућим врстама читања оспособљава да усмерено приступа делу и приликом тумачења открива различите слојеве и значења; да стиче основна знања о месту, улози и значају језика и књижевности у култури, као и о медијској писмености; да стиче и развија најшира хуманистичка знања и да научи како функционално да повезује садржаје предметних области.

Специфични циљеви који се негују у нашој школи су развијање склоности ка лепој речи, функционална, али и стилска употреба језика, развијање критичког мишљења, комуникације и тимског рада кроз дијалоге и дискусије на часовима књижевности као и уградња међупредметних компетенција, дигиталних, демократских, предузетничких, еколошких кад год то књижевно дело или научнопопуларни текст дозволе или подстакну.

ИСХОДИ По завршетку разреда ученик ће бити у стању да:	ОБЛАСТ/ ТЕМА	САДРЖАЈИ
– чита са разумевањем књижевноуметничке текстове и остале типове текстова, примењујући различите стратегије читања; – тумачи значења, језичке, естетске и структурне особине уметничких текстова, користећи књижевне термине и појмове; – критички промишља о стварности на основу прочитаних дела; – истакне универзалне вредности књижевног дела и повеже их са сопственим искуством и околностима у којима живи; – повеже писце и дела из обавезног дела програма од 5. до 8. разреда; – издвоји основне одлике књижевног рода и врсте у конкретном тексту, као и језичко-стилске карактеристике текста у склопу интерпретације; – уочи слојевитост књижевног дела и међужанровско прожимање; – повеже књижевна дела са историјским или другим одговарајућим контекстом; – одреди временски оквир у којем је писац стварао; – разликује аутора књижевноуметничког текста од наратора, драмског лица или лирског субјекта; – препозна националне вредности и негује културноисторијску баштину, поштујући особености сопственог народа и других народа; – учествује у избору књижевних дела и начина њихове обраде и представљања	КЊИЖЕВНОСТ	Л Е К Т И Р А ЛИРИКА 1. Ђура Јакшић: „Отаџбина” 2. Јован Јовановић Змај: „Светли гробови” 3. Јован Јовановић Змај: „Ђулићи” (избор) 4. Десанка Максимовић: „Пролетња песма” / „Опомена” 5. Момчило Настасијевић: „Труба” 6. Иван В. Лалић: „Ветар” 7. Марина Цветајева: „Месечев сјај” ЕПСКО-ЛИРСКЕ ВРСТЕ 1. Бранко Радичевић: „Ђачки растанак” (одломак „Ој Карловци, место моје драго...”) 2. Народна епско-лирска песма: „Женидба Милића Барјактара” ЕПИКА 1. Вук Стефановић Караџић: „О народним певачима” 2. Вук Стефановић Караџић: „Житије Ајдук Вељка Петровића” (одломак) 3. Доситеј Обрадовић: „Живот и прикљученија” (одломак) 4. Прота Матеја Ненадовић: „Мемоари” (одломак) 5. Петар Петровић Његош: „Горски вијенац” (одломак „Бадње вече”) 6. Симо Матавуљ: „Пилипенда” 7. Лаза Лазаревић: „Све ће то народ позлатити” 8. Милош Црњански: „Сеобе” (одломак) / „Роман о Лондону” („Пролеће је стигло у Лондон”) 9. Бранимир Ћосић: „Покошено поље” (одломак из прве књиге „Читава једна младост”) 10. Дино Буцати: „Колумбар” 11. Херман Хесе: „Магија књиге” / Нил Гејмен: „Зашто наша будућност зависи од библиотека, читања и сањарења” / Милорад Павић: Роман као држава (избор одломака из огледа: „Кратка историја читања”, „Нова генерација електронске књиге”, „Скакутаво читање или повратак фусноте”, „Романи без речи”)

		ДРАМА 1. Данило Киш: „Ноћ и магла“ 2. Петар Кочић: „Јазавац пред судом“ (одломак) 3. Жан Батист Поклен Молијер: „Грађанин племић“ (одломак) НАУЧНОПОПУЛАРНИ И ИНФОРМАТИВНИ ТЕКСТОВИ 1. Веселин Чајкановић: „О ускршњим обичајима“ 2. Милутин Миланковић: „Кроз васиону и векове“ (одломак) 3. Хилда Дајч: „Писма“ – одломак, (обавезна напомена о власнику права: ©Јеврејски историјски музеј) 4. Споменка Крајчевић: „Кругом двојке“ (избор одломака: „Унутрашња пруга“: „Станица пристаниште“ – „Почетак и крај“, „Одлазак“; „Станица Калемегдан“ – „Гозбе“, „Теорија“; „Станица Браће Барух“ – „Извесност“, „Тајна“; „Станица Вуков споменик“ – „Простор“, „Булеварска бајка“) 5. Герман Титов: „25 сати у свемиру“ Са наведеног списка, обавезан је избор два дела за обраду. ДОМАЋА ЛЕКТИРА 1. Народне епске песме новијих времена (тематски круг о ослобођењу Србије: „Почетак буне против дахија“; „Бој на Мишару“, „Бој на Чокешини“...) 2. Љубавне народне лирске песме („Српска дјевојка“, „Љубавни растанак“...); обичајне народне лирске песме (избор) 3. Избор из савремене српске поезије (нпр. Васко Попа: „Очију твојих да није“, Бранко Миљковић: „Критика метафоре“, Војислав Карановић: „О читању поезије“, Момчило Мошо Одаловић: „Ршуме, јеси ли знао Црњанског“, Ана Ристовић: „Гледајући у дрвеће“...) 4. Иво Андрић: „Деца“ („Деца“, „Књига“ и „Панорама“) 5. Бранислав Нушић: „Сумњиво лице“ 6. Клод Кампањ: „Збогом мојих петнаест година“ 7. Давид Албахари: „Мамац“ ДОПУНСКИ ИЗБОР ЛЕКТИРЕ (бирати 3–6 дела) 1. Милош Црњански: „Ја, ти и сви савремени парови“ 2. Оскар Давичо: „Србија“ / „Детињство“ (избор) 3. Бранко Ћопић: „Мала моја из Босанске

		Крупe“ 4. Станислав Винавер: „Ратни другови“ („Аритон“) 5. Народна приповетка: „Усуд“ 6. Вук Стефановић Караџић: „Српски рјечник“ (избор, нпр. „Отмица“...); 7. Растко Петровић: „Африка“ (одломци) 8. Радослав Братић: „Мајсторова рука“ (одломак) 9. Милорад Павић: „Хазарски речник“, одреднице о Ћирилу и Методију (одломци) 10. Душан Ковачевић: „Ко то тамо пева“ 11. Гроздана Олујић: „Гласам за љубав“ 12. Џон Селинџер: „Ловац у жити“ 13. Ричард Бах: „Галеб Џонатан Ливингстон“ 14. Кајо Ритер: „Дечко који није био из Ливерпула“ 15. Џон Бојн: „Дечак у пругастој пиџами“ 16. Сју Таузенд: „Дневник Адријана Мола“ КЊИЖЕВНИ ТЕРМИНИ И ПОЈМОВИ Стилска средства: анафора и епифора, апострофа. Лирске врсте: народне љубавне песме, обичајне песме (сватовске, тужбалице и здравице); љубавна песма (ауторска). Епско-лирске врсте: поема, балада. Драмски спев. Мемоари. Биографија
– објасни настанак и развој српског књижевног језика; – разуме значај књижевног језика за културу и историју српског народа; – сврста српски језик у одговарајућу језичку групу у Европи; – именује дијалекте српског језика; – разуме постојеће језичке прилике у Србији; – издвоји делове творенице и препозна основне моделе њиховог грађења; – користи садржаје из граматике обрађене у претходним разредима и повеже их са новим градивом; – доследно примени правописну норму;	ЈЕЗИК	Језик Словена у прапостојбини; сеобе Словена и стварање словенских језика. Мисија Ћирила и Методија. Почетак писмености код Срба. Старословенски језик и писма (глагољица и ћирилица). Развој српског књижевног језика: српкословенски, рускословенски, славеносрпски језик. Вук Караџић – реформа језика, писма и правописа. Књижевни језик код Срба од Вука до данас (основни подаци). Основне језичке групе у Европи и место српског језика у породици словенских језика. Дијалекти српског језика: екавски (призренско-тимочки, косовскоресавски, шумадијско-војвођански) и ијекавски (зетско-рашки и источнохерцеговачки). Народни језик (језик као скуп дијалеката) и књижевни (нормирани) језик. Службена употреба језика и писма према Уставу. Језици националних мањина (основни подаци). Језик – основне особине говорног и писаног језика. Грађење речи: – основни модели: извођење, слагање, префиксација;

– примени основна правила о распореду акцената.		– просте речи и творенице (изведенице, сложенице, префиксалне творенице); – састав твореница: корен, творбена основа, префикс, суфикс. Систематизација претходно обрађених садржаја из фонетике, морфологије и синтаксе. Фонетика: подела гласова и гласовне промене. Морфологија: врсте и подврсте речи и њихове категорије. Синтакса: реченични чланови (састав и функција); независне и зависне реченице; слагање реченичних чланова. Правопис Писање имена из страних језика са акцентом на њихову пр ПРАВОПИС Писање имена из страних језика са акцентом на њихову промену. Спојено и одвојено писање речи (сложенице, полусложенице, синтагме). Генитивни знак. Црта и цртица; други интерпункцијски и правописни знаци. ОРТОЕПИЈА Краткоузлазни и краткосилазни акценат; правила о распореду акцената и неакцентованих дужина (основни појмови).
– уочи разлику између научног, административног и разговорног функционалног стила; – пише и говори поштујући карактеристикеразличитих функционалних стилова; – уочи разлику између речи и лексеме; – препозна метафору и метонимију као лексичке механизме и разуме значење вишезначних речи карактеристичних за свакодневну комуникацију; – разуме значење застарелих речи и неологизама; – користи речник, енциклопедију и лексикон; – уочи манипулацију у пропагандним текстовима; – напише приказ, расправу и краћи есеј; – разликује делове текста и књиге	ЈЕЗИЧКА КУЛТУРА	Књижевни и остали типови текстова у функцији унапређивања језичке културе. Текстови писани различитим функционалним стилима: публицистички стил (репортажа, интервју); административни стил (молба, жалба, уплатница, обрасци, радна биографија; бирократски језик); научни стил (примери из текстова у уџбеницима других наставних предмета; употреба термина). Лексикологија: – једнозначност и вишезначност речи; – лексичка метафора и лексичка метонимија као механизми остваривања вишезначности; – синонимија, антонимија и хомонимија; – застареле речи; нове речи – неологизми; – речник, лексикон, енциклопедија. Пропагандни текстови (рекламе ислично). Расправа и есеј на задату тему. Приказ (књиге, филма, позоришне представе и сл.). Говорне вежбе: интерпретативно-уметничке (изражајно читање, рецитовање); анализа снимљеног разговора; интервју; расправа

– укључујући индекс, појмовник, библиографију и уме да их користи; – повезује информације и идеје изнесене у тексту, уочава јасно исказане односе и изводи закључак заснован на тексту.		(дискусија); презентовање чињеница и коментара. Правописне вежбе: диктат, уочавање и објашњавање правописних грешака у тексту; писање имена из страних језика; писање позајмљеница (информатички термини, мејл и сл.); писање сложеница, полусложеница и синтагми; писање црте и цртице; запета у независносложеним реченицама. Језичке вежбе: уочавање и исправљање грешака у неправилно маркираном тексту; попуњавање текста са празнинама; тражење грешака у тексту и исправљање. Лексичко-семантичке вежбе: допуњавање реченица хомонимима (хомоними и акценти); проналажење одговарајућег синонима; антонимски ланац; одређивање значења метафоре и метонимије у тексту; тумачење застарелих речи и неологизама; дефинисање лексема. Писмене вежбе и домаћи задаци и њихова анализа на часу. Четири школска писмена задатка – по два у сваком полугодишту

Програм наставе и учења Српског језика и књижевности чине три предметне области: Књижевност, Језик и Језичка култура. Препоручена дистрибуција часова по предметним областима је следећа: Књижевност – 52 часа, Језик – 50 часова и Језичка култура – 34 часа. Укупан фонд часова, на годишњем нивоу, износи 136 часова. Све три области програма наставе и учења се прожимају и ниједна се не може изучавати изоловано и без садејства са другим областима. Програм наставе и учења Српског језика и књижевности заснован је на исходима, односно на процесу учења и ученичким постигнућима. Исходи представљају опис интегрисаних знања, вештина, ставова и вредности које ученик гради, проширује и продубљује кроз све три предметне области овог предмета.

ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА Програм наставе и учења оријентисан на исходе наставнику даје већу слободу у креирању и осмишљавању наставе и учења. Улога наставника јесте да начине реализације подучавања и учења прилагоди потребама сваког одељења имајући у виду: састав одељења и карактеристике ученика; уџбенике и друге наставне материјале које ће користити; техничке услове, наставна средства и медије којима школа располаже; ресурсе, могућности, као и потребе локалне средине у којој се школа налази. Полазећи од датих исхода и садржаја, наставник најпре креира свој годишњи, тј. глобални план рада, из кога ће касније развијати своје оперативне планове. Исходи дефинисани по областима олакшавају наставнику даљу операционализацију исхода на нивоу конкретних наставних јединица. Од наставника се очекује да за сваку наставну јединицу, у фази планирања и писања припреме за час прилагоди исходима учења. Током планирања треба, такође,

имати у виду да се неки исходи остварују брже и лакше, али је за већину исхода (посебно за предметну област Књижевност) потребно више времена, више различитих активности и рад на различитим текстовима. У фази планирања наставе и учења веома је важно имати у виду да је уџбеник наставно средство и да он не одређује садржаје предмета. Ученике треба оспособити за коришћење уџбеника, као једног од извора знања, али их треба упутити и у друге начине сазнавања.

ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА КЊИЖЕВНОСТ Окосницу програма књижевности чине текстови из лектире. Лектира је разврстана по књижевним родовима – лирика, епика, драма и обogaћена избором нефикционалних, научнопопуларних и информативних текстова. Обавезни део лектире састоји се, углавном, од дела која припадају основном националном корпусу, али је обogaћен актуелним делима. Избор дела је у највећој мери заснован на принципу прилагођености узрасту. Уз текстове које је потребно обрадити на часу, дат је и списак домаће лектире. Циљ увођења домаће лектире је формирање, развијање или неговање читалачких навика код ученика. Обимнија дела ученици могу читати преко распуста, чиме се подстиче развијање континуиране навике читања. Уз обавезни списак дела за обраду додат је допунски избор текстова. Изборни део допушта наставнику већу креативност у достизању исхода. Уз доминантан корпус текстова канонских писаца којим се утиче на формирање естетског укуса ученика, изграђује и богати свест о природи националне књижевности (и вредностима класика светске књижевности), али и културном и националном идентитету, у избору лектире и допунском избору дата је могућност наставницима да одаберу и изван број књижевних дела савремених писаца, чиме се ученици упознају са репрезентативним примерима савремене књижевности. Избор дела треба да буде усклађен са могућностима, потребама и интересовањима конкретног ђачког колектива. Разлике у укупној уметничкој и информативној вредности појединих текстова утичу на одговарајућа методичка решења (прилагођавање читања врсти текста, опсег тумачења текста у зависности од сложености његове структуре, повезивање и груписање са одговарајућим садржајима из других предметних подручја – граматике, правописа и језичке културе и сл.). Текстови из допунског дела програма треба да послуже наставнику и при обради наставних јединица из граматике, као и за обраду и утврђивање садржаја из језичке културе. Дела која неће обрађивати, наставник треба да препоручи ученицима за читање у слободно време.

Међупредметне корелације – Настава историје и настава књижевности често се међусобно преплићу и то треба користити. Књижевна дела која су доживела позоришно извођење или екранизацију могу послужити за компаративну анализу и уочавање разлике између књижевне и позоришне/филмске уметности, ученици могу доћи до закључка о природи различитих медија и развијати своју медијску писменост. Са појединим елементима медијске писмености ученике треба упознати такође кроз корелацију: појам дечји часопис или енциклопедија за децу упознати на конкретном тексту из часописа/ енциклопедије по избору (садржај текста треба да буде у вези са лектиром). Поред корелације међу текстовима, неопходно је да наставник успостави вертикалну корелацију. Наставник се претходно обавезно упознаје са садржајима Српског језика и књижевности из претходних разреда ради успостављања принципа поступности и систематичности. Хоризонталну корелацију наставник успоставља, пре свега, са наставом историје, ликовне културе, музичке културе, верске наставе и грађанског васпитања. Увођење ученика у свет књижевности, али и осталих, тзв. некњижевних текстова (популарних, информативних), представља изузетно сложен наставни задатак. Управо на овом степену школовања стичу се основна и врло значајна знања, умења и навике од којих ће зависити ученичка књижевна култура, али и естетске компетенције. Ученици треба да разумеју фикционалну природу књижевног дела и његову аутономност (односно да праве разлику између лирског субјекта и песника, приповедача и писца), као и чињеницу да књижевно дело обликује једну могућу слику

стварности. При обради текста, примењиваће се у већој мери јединство аналитичких и синтетичких поступака и гледишта. У складу са исходима, ученике треба навикавати да своје утиске, ставове и судове о књижевном делу подробније доказују чињеницама из самога текста и тако их оспособљавати за самосталан исказ, истраживачку делатност и заузимање критичких ставова. Обрада књижевног дела пожељно је да буде проткана решавањем проблемских питања која су подстакнута текстом и уметничким доживљавањем. Приликом тумачења текста ученике треба навикавати да износе своје утиске, ставове и судове о књижевном делу и аргументује их чињеницама из самога текста и тако их оспособљавати за самосталан исказ, истраживачку делатност и заузимање критичких ставова, уз уважавање индивидуалног разумевања смисла књижевног текста и исказивање различитих ставова. Књижевнотеоријске појмове ученици ће упознавати уз обраду одговарајућих текстова и помоћу осврта на претходно читалачко искуство. Исходи везани за наставну област књижевност засновани су на читању. Кроз читање и тумачење књижевних дела ученик развија читалачке компетенције које подразумевају не само истраживачко посматрање и стицање знања о књижевности већ подстичу и развијају емоционално и фантазијско уживљавање, имагинацију, естетско доживљавање, богате асоцијативне моћи, уметнички сензибилитет, критичко мишљење и изграђују морално просуђивање.

ЈЕЗИК У настави језика ученици се оспособљавају за правилну усмену и писану комуникацију стандардним српским језиком. Нужно је да наставник увек има на уму пресудну улогу умесних и систематских вежбања, односно да наставно градиво није усвојено док се добро не увежба. То значи да вежбања морају бити саставни чинилац обраде наставног градива, примене, обнављања и утврђивања знања.

ЈЕЗИЧКА КУЛТУРА (УСМЕНО И ПИСМЕНО ИЗРАЖАВАЊЕ) Развијање и унапређивање језичке културе ученика представља један од најзначајнијих задатака наставе Српског језика. Један од основних задатака наставе језичке културе односи се на усавршавање језичкоизражајних средстава код ученика, а њен крајњи циљ је да ученици буду оспособљени за успостављање квалитетне и сврсисходне комуникације. Област Језичка култура обухвата усмено и писмено изражавање. Наставни рад у овој области реализује се у садејству са другим областима предмета Српски језик, као и кроз самосталне наставне јединице. У повратном смеру, обрада књижевног текста и рад на граматици морају укључивати и садржаје за неговање културе усменог и писменог изражавања ученика.

НАЧИН РЕАЛИЗАЦИЈЕ Поред редовне наставе користити и различите дигиталне платформе: блог, гугл учионицу и сл. Кроз обуке Дигитална учионица, Инетрактивне табле, Тимски рад, ЕдуИН пројекат мотивисали смо се за увођење новина у реализацију наставе како бисмо дали индивидуални печат настави. Редовним похађањем планираних семинара, наставник је у могућности да прошири своја досадашња знања и примени у свакодневној реализацији наставног плана.

ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА Праћење и вредновање резултата напредовања ученика је у функцији остваривања исхода, а започиње иницијалном проценом достигнутог нивоа знања, у односу на који ће се одмеравати даљи напредак и формирати оцена. Сваки наставни час и свака активност ученика је прилика за формативно оцењивање, односно регистровање напретка ученика и упућивање на даље активности. Формативно вредновање је саставни део савременог приступа настави и подразумева процену знања, вештина, ставова и понашања, као и развијања одговарајуће компетенције током наставе и учења. Формативно мерење подразумева прикупљање података о ученичким постигнућима, при чему се најчешће примењују следеће технике: реализација практичних задатака, посматрање и бележење ученикових активности током наставе, непосредна комуникација

између ученика и наставника, регистар за сваког ученика (мапа напредовања) итд. Резултати формативног вредновања на крају наставног циклуса треба да буду исказани и бројчаном оценом.

Рад сваког наставника састоји се од планирања, остваривања, праћења и вредновања. Важно је да наставник, поред постигнућа ученика, континуирано прати и вреднује властити рад. Све што се покаже добрим и ефикасним, наставник ће користити и даље у својој наставној пракси, а оно што буде процењено као недовољно делотворно, требало би унапредити.

ДОПУНСКА НАСТАВА

Допунски рад се организује за ученике који - из објективних разлога - у редовној настави матерњег језика не постижу задовољавајуће резултате у неком од програмско-тематских подручја.

Зависно од утврђених недостатака у знањима и умењима ученика, као и узрока заостајања, наставник формира одговарајуће групе с којима организује допунски рад. Допунски рад претпоставља и специфичне облике у савладавању одређених програмских садржаја (индивидуализација наставе - полупрограмираним и програмираним секвенцама, наставним листићима; предавањима с друкчјим - очигледнијим примерима.

Реализација допунске наставе:

Празнине које се показују у редовној настави онемогућују ученику даље напредовање, па се попуњавају повременом допунском наставом. Проблеми ученика којима је потребна допунска настава веома су различити: психомоторичке сметње, дужи изостанци с наставе, проблеми емотивне природе, не адекватни услови учења код куће,...Допунска настава је потребна и ученицима који немају потребно самопоуздање или нису довољно мотивисани за рад

ДОДАТНИ РАД

1. За додатни рад опредељују се ученици изнадпросечних способности и посебних интересовања за наставу српског језика, односно за продубљивање и проширивање знања из свих или само појединих програмско-тематских подручја редовненаставе (књижевност, језик, култура изражавања, филмска и сценска уметност).
2. Додатни рад се организује и изводи за ученике од 5. до 8. разреда, један час недељно током целе наставне године. Уколико се, изузетно, додатни рад организује само у једном делу наставне године, пожељно је да се интересовање даровитих ученика за овај рад касније не гаси, односно да се они подстичу на самостални рад другим формама рада (нпр. појачаном индивидуализацијом рада у редовној настави, давањем посебних задатака, ангажовањем у одговарајућим слободним активностима и др.).

ПРИПРЕМНА НАСТАВА ЗА ПОЛАГАЊЕ ЗАВРШНОГ ИСПИТА реализује се у другом полугодишту школске године у осмом разреду за све ученике. Овакав облик наставе се наставља и након завршетка школске године до самог завршног испита, али тада више у облику тестирања и анализе тих тестова.

ЕНГЛЕСКИ ЈЕЗИК

ЕНГЛЕСКИ ЈЕЗИК – ПЕТИ РАЗРЕД

ЦИЉЕВИ И ЗАДАЦИ ПРЕДМЕТА:

Циљ наставе и учења енглеског језика је да се ученик усвајањем функционалних знања о језичком систему и култури и развијањем стратегија учења енглеског језика оспособи за основну писмену и усмену комуникацију и стекне позитиван однос према другим језицима и културама, као и према сопственом језику и културном наслеђу.

ОБЛАСТИ (ТЕМЕ), ИСХОДИ И САДРЖАЈИ:

ОБЛАСТ / ТЕМА Комуникативне функције	ИСХОДИ По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да у усменој и писаној комуникацији:	САДРЖАЈИ
Поздрављање и представљање себе и других и тражење / давање основних информација о себи и другима у ширем друштвеном контексту	- разуме краће текстове који се односе на поздрављање, представљање и тражење / давање информација личне природе; - поздрави и отпоздрави, представи себе и другог користећи једноставна језичка средства; - постави и одговори на једноставнија питања личне природе	Језичке активности у комуникативним ситуацијама Слушање и читање краћих, једноставнијих текстова који се односе на дате комуникативне ситуације (дијалози, наративни текстови, формулари и сл.); реаговање на усмени или писани импулс саговорника (наставника, вршњака и сл.) и иницирање комуникације; усмено и писано давање информација о себи и тражење и давање информација о другима Садржаји The Present Simple Tense за изражавање сталних радњи . <i>Have got/Have</i> за изражавање поседовања. Личне заменице у функцији субјекта - <i>I, you ...</i> Присвојни придеви - <i>my, your...</i> Показне заменице - <i>this/these, that/those</i> Питања са <i>Who/What/Where/When/How(old)...</i>

		Основни бројеви (1-1000). Предлози за изражавање места и времена Употреба неодређеног члана са именицама у једнини. Изостављање члана испред назива спортова. Употреба одређеног члана уз називе музичких инструмената. (Интер)културни садржаји: устаљена правила учтивости; титуле уз презимена особа (<i>Mr, Miss, Mrs, Ms, Sir</i>); имена и надимци; начин писања адресе.
Описивање карактеристика живих бића, предмета, појава и места	- разуме једноставнији опис особа, биљака, животиња, предмета, појава или места; - упореди и опише карактеристике живих бића, предмета, појава и места, користећи једноставнија језичка средства;	Језичке активности у комуникативним ситуацијама Слушање и читање једноставнијих описа живих бића, предмета, појава и места и њиховог поређења; усмено и писано описивање / поређење живих бића, предмета, појава и места; израда и презентација пројеката. Садржаји The Present Simple Tense и The Present Continuous Tense за изражавање радњи и стања у садашњости Глаголи <i>have got, to be</i> за давање описа Питања са <i>Who/What/Where/When/Which/How (old, far, deep, long...)</i> Егзистенцијално <i>There is / are...</i> Употреба одређеног члана са географским појмовима. Поређење придева (правилно и неправилно поређење). (Интер)културни садржаји: географске карактеристике Велике Британије; биљни и животињски свет.
Позив и реаговање на позив за учешће у заједничкој активности	- разуме једноставније предлоге и одговори на њих; - упути једноставан предлог; - пружи одговарајући изговор или одговарајуће оправдање;	Језичке активности у комуникативним ситуацијама Слушање и читање једноставнијих текстова који садрже предлоге; усмено и писано преговарање и договарање око предлога и учешћа у заједничкој активности; писање позивнице за прославу / журку или имејла / СМС-а којим се уговара заједничка активност; прихватање

		/одбијање предлога, усмено или писано, уз поштовање основних норми учтивости и давање одговарајућег оправдања / изговора. Садржаји Императив <i>How about</i> + глаголска именица <i>Why don't we</i> + инфинитивна основа глагола <i>Would you like</i> + инфинитив глагола Модални глаголи за изражавање предлога - <i>can/could/shall</i> Глагол <i>will</i> за изражавање одлука (Интер)културни садржаји: прикладно позивање и прихватање/одбијање позива.
Изражавање молби, захтева, обавештења, извињења, и захвалности	- разуме и једноставне молбе и захтеве и реагује на њих; - упуту једноставне молбе и захтеве; - затражи и пружи кратко обавештење; - захвали и извине се на једноставан начин; - саопшти кратку поруку (телефонски разговор, дијалог уживо, СМС, писмо, имејл) којом се захваљује;	Језичке активности у комуникативним ситуацијама Слушање и читање једноставнијих исказа којима се тражи /нуди помоћ, услуга, обавештење или се изражава жеља, извињење, захвалност; усмено и писано тражење и давање обавештења. Садржаји Модални глаголи за изражавање молбе и захтева – <i>can/could/may</i>. (Интер)културни садржаји: правила учтиве комуникације.
Разумевање и давање упутстава	- разуме и следи једноставнија упутства у вези с уобичајеним ситуацијама из свакодневног живота (правила игре, рецепт за припремање неког јела и сл.) са визуелном подршком без ње; - да једноставна упутства (нпр. може да опише како се нешто користи / прави, напише рецепт и сл.);	Језичке активности у комуникативним ситуацијама Слушање и читање текстова који садрже једноставнија упутства (нпр. за компјутерску или обичну игру, употребу апарата, рецепт за прављење јела и сл.) са визуелном подршком и без ње; усмено и писано давање упутстава. Садржаји Личне заменице у функцији објекта - <i>me, her, him...</i> (Интер)културни садржаји: традиционалне / омиљене врсте јела.
Описивање и честитање празника, рођендана и значајних догађаја, честитање на успеху и изражавање жаљења	- разуме честитку и одговори на њу; - упуту пригодну честитку; - разуме и, примењујући једноставнија језичка средства, опише начин прославе рођендана,	Језичке активности у комуникативним ситуацијама Слушање и читање једноставнијих текстова у којима се описују и честитају празници, рођендани и значајни догађаји; описивање празника, рођендана и значајних

	празника и важних догађаја;	догађаја; реаговање на упућену честитку у усменом и писаном облику; упућивање пригодних честитки. Садржаји The Present Simple Tense за изражавање уобичајених радњи. Изостављање члана (Интер)културни садржаји: значајни празници и догађаји и начин обележавања / прославе; честитање.
Описивање догађаја и способности у садашњости	- разуме једноставније текстове у којима се описују сталне, уобичајене и тренутне радње и способности; - размени информације које се односе на дату комуникативну ситуацију	Језичке активности у комуникативним ситуацијама Слушање и читање описа и размењивање иксаза у вези са сталним, уобичајеним и тренутним догађајима / активностима и способностима; усмено и писано описивање сталних, уобичајених и тренутних догађаја / активности и способности. Садржаји The Present Simple Tense за изражавање уобичајених и сталних радњи The Present Continuous Tense за изражавање тренутних и привремених радњи Модални глагол <i>can</i> за изражавање способности Прилози за учесталост Предлози за изражавање правца кретања Предлози за описивање начина кретања - <i>by (car), on (foot)...</i> (Интер)културни садржаји: породични живот; живот у школи – наставне и ваннаставне
Описивање догађаја и способности у прошлости	- разуме краће текстове у којима се описују догађаји и способности у прошлости; - размени информације у вези са догађајима и способностима у прошлости; - опише у неколико краћих, везаних исказа догађај у прошлости; - опише неки историјски догађај;	Језичке активности у комуникативним ситуацијама Слушање и читање описа и усмено и писано размењивање иксаза у вези са догађајима / активностима и способностима у прошлости; усмено и писано описивање догађаја / активности и способности у прошлости; израда и презентација пројеката о историјским догађајима, личностима и сл. Садржаји

		The Past Simple Tense правилних и најчешћих неправилних глагола Модални глагол <i>could</i> за изражавање способности у прошлости (Интер)културни садржаји: историјски догађаји, епохална открића; важније личности из прошлости (историјска личност, писац)
Исказивање жеља, планова и намера	- разуме жеље планове и намере и реагује на њих; - размени једноставне исказе у вези са својим и туђим жељама, плановима и намерама; - саопшти шта он/ она или неко други жели, планира, намерава;	Језичке активности у комуникативним ситуацијама Слушање и читање краћих текстова у вези са жељама, плановима и намерама; усмено и писано договарање о жељама, плановима и намерама Садржаји <i>Going to</i> за изражавање будућих планова. Употреба неодређеног члана уз називе занимања. (Интер)културни садржаји: свакодневни живот и разонода; породични односи.
Исказивање потреба, осета и осећања	- разуме и реагује на свакодневне изразе у вези са непосредним и конкретним потребама, осетима и осећањима; - изрази, основне потребе, осете и осећања једноставнијим језичким средствима;	Језичке активности у комуникативним ситуацијама Слушање и читање исказа у вези са потребама, осетима и осећањима; усмено и писано договарање у вези са задовољавањем потреба; предлагање решења у вези са осетима и потребама; усмено и писано исказивање, својих осећања и реаговање на туђа. Садржаји <i>Why don't we /you</i> + инфинитивна основа глагола <i>How about</i> + глаголска именица <i>Would like</i> + именица/инфинитив глагола (Интер)културни садржаји: мимика и гестикулација; употреба емотикона.
Исказивање просторних односа и величина	- разуме једноставнија питања и одговори на њих; - разуме обавештења о простору и величинама; - опише специфичније просторне односе и величине једноставним, везаним исказима;	Језичке активности у комуникативним ситуацијама Слушање и читање краћих текстова у вези са специфичнијим просторним односима и величинама; усмено и писано размењивање информација у вези са просторним односима и

		величинама; усмено и писано описивање просторних односа и величина. Садржаји Предлози за изражавање положаја и просторних односа Поређење придева (правилно и неправилно поређење). Употреба одређеног члана са суперлативом придева. (Интер)културни садржаји: јавни простор; типичан изглед школског и стамбеног простора; локалне мерне јединице.
Исказивање времена (хронолошког и метеоролошког)	- разуме, тражи и даје једноставнија обавештења о хронолошком времену и метеоролошким приликама у ширем комуникативном контексту; - опише дневни / недељни распоред активности; - опише метеоролошке прилике и климатске услове у својој земљи и једној од земаља циљне културе једноставним језичким средствима;	Језичке активности у комуникативним ситуацијама Слушање и читање једноставнијих текстова у вези са хронолошким временом, метеоролошким приликама и климатским условима; усмено и писано тражење и давање информација о времену дешавања неке активности, метеоролошким приликама и климатским условима у ширем комуникативном контексту. Садржаји The Past Simple Tense Предлози за изражавање времена – <i>in, on, at, to, past, after...</i> Редни бројеви до 100. (Интер)културни садржаји: климатски услови у Великој Британији; разлика у часовној зони (Београд – Лондон).
Изрицање дозвола, забрана, правила понашања и обавеза	- разуме и реагује на једноставније забране, своје и туђе обавезе; - размени једноставније информације које се односе на забране и правила понашања у школи и на јавном месту (у превозном средству, спортском центру, биоскопу, зоолошком врту и сл.) као и на своје и туђе обавезе; - представи правила понашања, забране и листу својих и туђих обавеза	Језичке активности у комуникативним ситуацијама Слушање и читање исказа у вези са забранама, правилима понашања и обавезама; постављање питања у вези са забранама, правилима понашања и обавезама и одговарање на њих; усмено и писано саопштавање забрана, правила понашања и обавеза. Садржаји Модални глаголи за изражавање дозволе, забране, правила понашања и обавезе – <i>can/can't, must/mustn't</i> (Not) Have to за изражавање обавезе и одсуства обавезе

	користећи одговарајућа језичка средства;	(Интер)културни садржаји: понашање на јавним местима; значење знакова и симбола.
Изражавање припадања и поседовања	- разуме и формулише једноставније изразе који се односе на поседовање и припадност; - пита и каже шта неко има / нема и чије је нешто;	Језичке активности у комуникативним ситуацијама Слушање и читање једноставнијих текстова с исказима у којима се говори шта неко има/нема или чије је нешто; постављање питања у вези са датом комуникативном ситуацијом и одговарање на њих. Садржаји Саксонски генитив са именицом у једнини и множини (правилна и неправилна множина) – <i>my friend's/friends' / children's books</i> Питања са <i>Whose</i> (Интер)културни садржаји: породица и пријатељи; однос према својој и туђој имовини.
Изражавање интересовања, допадања и недопадања	- разуме и реагује на једноставније исказе који се односе на описивање интересовања, хобија и изражавање допадања и недопадања; - опише своја и туђа интересовања и хобије и изрази допадање и недопадање уз једноставно образложење;	Језичке активности у комуникативним ситуацијама Слушање и читање једноставнијих текстова у вези са нечијим интересовањима, хобијима; размена информација о својим и туђим интересовањима, хобијима, допадању и недопадању; усмено и писано описивање интересовања, допадања и недопадања; истраживачке пројектне активности и графичко приказивање и тумачење резултата. Садржаји Придевско-предлошке фразе Глаголи like/love/hate + глаголска именица (Интер)културни садржаји: интересовања, хобији, забава, разонода, спорт и рекреација; уметност (књижевност за младе, стрип, музика, филм).
Изражавање мишљења (слагања и неслагања)	- разуме и формулише једноставније исказе којима се тражи мишљење, изражава слагање/неслагање;	Језичке активности у комуникативним ситуацијама Слушање и читање једноставнијих текстова у вези са тражењем мишљења и изражавањем слагања/неслагања; усмено и писано тражење мишљења и изражавање слагања и неслагања. Садржаји

		The Present Simple Tense (<i>think, like, agree...</i>) Питања са What, Why, How ... (Интер)културни садржаји: поштовање основних норми учтивости у комуникацији са вршњацима и одраслима.
Изражавање количине, бројева и цена	- разуме једноставније изразе који се односе на количину нечега; - пита и каже колико нечега има/ нема, користећи једноставнија језичка средства; - на једноставан начин затражи артикле у продавници једноставним изразима за количину, наручи јело и/или пиће у ресторану и пита/каже/ израчуна колико нешто кошта; - састави списак за куповину – намирнице и количина намирница (две векне хлеба, пакет тестенине, три конзерве туњевине и сл.) - изрази количину у мерама – 100 гр шећера, 300 гр брашна и сл.	Језичке активности у комуникативним ситуацијама Слушање и читање једноставнијих текстова који говоре о количини нечега; постављање питања у вези с количином и одговарање на њих, усмено и писано. Садржаји Основни бројеви до 1000. Правилна множина именица. Синкретизам једине и множине Најчешћи облици неправилне множине Бројиве и небројиве именице Детерминатори - <i>some, any, no</i>. Квантификатори – <i>much, many, a lot of</i>. (Интер)културни садржаји: друштвено окружење; локална мерна јединица за тежину (фунта); валута, намирнице и производи специфични за циљну културу.

СТАНДАРДИ

Ученик разуме предвиђен број појединачних речи о блиским темама у краћем, једноставном тексту који слуша или чита, уз могућност понављања, објашњења и кориштења у даљем раду на тексту. У говору користи појединачне речи, једноставне склопове/исказе и на основном нивоу му је потребна помоћ саговорника. Ученици на основном нивоу поседују елементарну способност писања, описивања слика и читања текстова након претходно одслушане верзије са ЦДа.

Следећи искази описују шта ученик треба да зна и уме на крају школске године на основном нивоу у свакој области.

1. област СЛУШАЊЕ

O1.EJ.1.1.1. Препознаје основни смисао једноставних и кратких исказа уколико се изговарају полако и разговетно (поздрављање, извињење, захваљивање и сл.).

O1.EJ.1.1.2. Разуме лична питања која се полако саопштавају и брижљиво формулишу.

O1.EJ.1.1.3. Разуме једноставна и кратка упутства која прати визуелна помоћ (слике, покрет).

2. област ЧИТАЊЕ

O1.EJ.1.2.1. Разуме кратке поруке које се односе на једноставне информације и непосредно окружење. (нпр. писма , маилови)

O1.EJ.1.2.2. Разуме кратка, појединачна упутства која се тичу његових непосредних потреба, поготово ако укључују визуелне елементе.

O1.EJ.1.2.3. Разуме општи смиасо и издваја најважниј еинформације у кратким тесктовима, причама, извештајима, огласима и сл..

3. област ПИСАЊЕ

O1.EJ.1.3.1. Пише једноставне податке о себи и ицима из блиског окружења, у обрасцима , упитницима или табелама. Одговара писмено на питања једноставним исказом или појединачним речима.

O1.EJ.1.3.2. Преписује изразе и текстове, описује слике и пише краће текстове уз помоћ и усмеравање.

O1. EJ.1.3.3. Пише кратке и једноставне поруке (нпр. СМС, имејл, објаве на друштвеним мрежама) у којима се захваљује, извињава или нешто честита.

4. област ГОВОР

O1.EJ.1.4.1. Представља себе и наводи основне личне податке, поздравља, захваљује се и извињава. Формулише молбе и извињења.

O1.EJ.1.4.2. Користећи кратке и једноставне исказе преставља предмете из непосредног окружења, људе , места и убичајене активности

O1.EJ.1.4.3. Поставља јесноставна питања о темама које одговарају његовим интересовањима (слободно време, хоби, школа, породица) и одговара на слична питања саговорника,

O1.EJ.1.4.4. Поставља и одговара на питања која се односе на изражавање допадања и недопадања, слагања и неслагања користећи једноставне исказе.

ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ УЧЕНИКА:

Ученици ће на једном од првих наставних часова имати иницијални тест на којем ће бити проверено са којим нивоом знања улазе у наставни процес те школске године и добијени резултати ће бити уписани у ученички портфолио (без формативног оцењивања). Током рада на свакој теми ће бити усмене провере савладаних појмова (код ученика са вишим нивоом знања и граматичких

садржаја). Вредновање усмених одговора ће бити обављано константно и праћено кроз ученички портфолио. Однос према раду и наставном предмету ће бити праћен и вреднован константно током школске године, а оцењен на полугодишту и крају школске године. Ученици ће самостално водити свој портфолио и анализом и самоанализом долазити до сазнања о свом напредовању.

Допунска настава

Ученици ће на часове допунске наставе долазити из два разлога: (1) по позиву, а у случају да је наставник током понављања приметио недостатке у знању који би водили добијању лоше описне оцене, (2) случају да ученик самоевалуацијом процени да му је потребно додатно објаснити градиво са часа или на захтев родитеља.

То што је ученик уписан у Дневник рада посебних облика **не значи** да се од ученика очекује да долази на сваки час допунске наставе већ да ће доћи онда када за то постоји потреба.

Задатак допунске наставе је да ученик савлада градиво у за њега довољној мери, а са циљем да се допунским радом оспособи за несметано праћење даљег тока наставе и сходно томе и даље напредовање у савладавању предвиђених тема и ситуација већ описаних у плану редовне наставе.

ЕНГЛЕСКИ ЈЕЗИК– ШЕСТИ РАЗРЕД

Циљ наставе и учења енглеског језика је да се ученик усвајањем функционалних знања о језичком систему и култури и развијањем стратегија учења енглеског језика оспособи за основну писмену и усмену комуникацију и стекне позитиван однос према другим језицима и културама, као и према сопственом језику и културном наслеђу.

ОБЛАСТ / ТЕМЕ Комуникативне функције	ИСХОДИ По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да у усменој и писаној комуникацији:	САДРЖАЈИ
Поздрављање и представљање себе и других и тражење / давање основних информација о себи и другима у ширем друштвеном контексту	- изражава сталне и уобичајене радње;; - поставља питања са пропозиционим глаголима; - употребљава и изоставља чланове при ближем одређивању лица и у фиксним изразима	Језичке активности у комуникативним ситуацијама Слушање и читање краћих, једноставнијих текстова који се односе на дате комуникативне ситуације (дијалози, наративни текстови, формулари и сл.); реаговање на усмени или писани импулс саговорника (наставника, вршњака и сл.) и

		иницирање комуникације; усмено и писано давање информација о себи и тражење и давање информација о другима Садржаји The Present Simple Tense за изражавање сталних радњи . <i>Have got/Have</i> за изражавање поседовања. Личне заменице у функцији субјекта - <i>I, you ...</i> Присвојни придеви - <i>my, your...</i> Показне заменице - <i>this/these, that/those</i> Питања са <i>Who/What/Where/When/How(old)...</i> Основни бројеви (1-1000). Предлози за изражавање места и времена Употреба неодређеног члана са именицама у једнини. Изостављање члана испред назива спортова. Употреба одређеног члана уз називе музичких инструмената. (Интер)културни садржаји: устаљена правила учтивости; титуле уз презимена особа (<i>Mr, Miss, Mrs, Ms, Sir</i>); имена и надимци; начин писања адресе.
Описивање карактеристика живих бића, предмета, појава и места	- разуме једноставнији опис особа, биљака, животиња, предмета, појава или места; - упореди и опише карактеристике живих бића, предмета, појава и места, користећи једноставнија језичка средства;	Језичке активности у комуникативним ситуацијама Слушање и читање једноставнијих описа живих бића, предмета, појава и места и њиховог поређења; усмено и писано описивање / поређење живих бића, предмета, појава и места; израда и презентација пројеката. Садржаји The Present Simple Tense и The Present Continuous Tense за изражавање радњи и стања у садашњости The Past simple / Past continuous – за изражавање појава, радњи, стања и збивања у прошлости Поређење придева по једнакости <i>As...as / not so/as....as</i> <i>Less / least</i> <i>-ed / - ing adjectives</i> Негативни префикси (Интер)културни садржаји: Особености наше земље и земаља говорног подручја циљног језика
Изношење предлога и савета, упућивање позива за учешће у заједничкој	- разуме једноставније предлоге и одговори на њих;	Језичке активности у комуникативним ситуацијама Слушање и читање једноставнијих текстова који садрже предлоге;

активности и реаговање на њих	- упути једноставан предлог; - пружи одговарајући изговор или одговарајуће оправдање;	усмено и писано преговарање и договарање око предлога и учешћа у заједничкој активности; писање позивнице за прославу / журку или имејла / СМС-а којим се уговара заједничка активност; прихватање /одбијање предлога, усмено или писано, уз поштовање основних норми учтивости и давање одговарајућег оправдања / изговора. Садржаји The Present Continuous за унапред договорене радње Заповедни начин Модални глаголи can, could, may, might, should Први кондиционал (Интер)културни садржаји: прикладно позивање и прихватање/одбијање позива.
Изражавање молби, захтева, обавештења, извињења, и захвалности	- разуме и једноставне молбе и захтеве и реагује на њих; - упути једноставне молбе и захтеве; - затражи и пружи кратко обавештење; - захвали и извине се на једноставан начин; - саопшти кратку поруку (телефонски разговор, дијалог уживо, СМС, писмо, имејл) којом се захваљује;	Језичке активности у комуникативним ситуацијама Слушање и читање једноставнијих исказа којима се тражи /нуди помоћ, услуга, обавештење или се изражава жеља, извињење, захвалност; усмено и писано тражење и давање обавештења. Садржаји Would you like...? Will за изражавање молби (Интер)културни садржаји: правила учтиве комуникације, значајни празници и догађаји, честитања.
Разумевање и давање упутстава	- разуме и следи једноставнија упутства у вези с уобичајеним ситуацијама из свакодневног живота (правила игре, рецепт за припремање неког јела и сл.) са визуелном подршком без ње; - да једноставна упутства (нпр. може да опише како се нешто користи / прави, напише рецепт и сл.);	Језичке активности у комуникативним ситуацијама Слушање и читање текстова који садрже једноставнија упутства (нпр. за компјутерску или обичну игру, употребу апарата, рецепт за прављење јела и сл.) са визуелном подршком и без ње; усмено и писано давање упутстава. Садржаји Заповедни начин (Интер)културни садржаји: правила учтивости у складу са степеном формалности и ситуацијом
Описивање догађаја и способности у садашњости	- разуме једноставније текстове у којима се описују сталне, уобичајене и тренутне радње и способности; - размени информације које се односе на дату комуникативну ситуацију	Језичке активности у комуникативним ситуацијама Слушање и читање описа и размењивање исказа у вези са сталним, уобичајеним и тренутним догађајима / активностима и способностима; усмено и писано описивање сталних, уобичајених и тренутних догађаја / активности и способности.

		Садржаји The Present Simple Tense за изражавање уобичајених и сталних радњи The Present Continuous Tense за изражавање тренутних и привремених радњи Нулти кондиционал The Present Perfect Simple Tense за изражавање радњи које су почеле у прошлости и још увек трају (Интер)културни садржаји: породични живот; живот у школи – наставне и ваннаставне
Описивање догађаја и способности у прошлости	- разуме краће текстове у којима се описују догађаји и способности у прошлости; - размени информације у вези са догађајима и способностима у прошлости; - опише у неколико краћих, везаних исказа догађај у прошлости; - опише неки историјски догађај;	Језичке активности у комуникативним ситуацијама Слушање и читање описа и усмено и писано размењивање исказа у вези са догађајима / активностима и способностима у прошлости; усмено и писано описивање догађаја / активности и способности у прошлости; израда и презентација пројекта о историјским догађајима, личностима и сл. Садржаји The Past Simple Tense правилних и најчешћих неправилних глагола The Past Continuous Used to (Интер)културни садржаји: историјски догађаји, епохална открића; важније личности из прошлости (историјска личност, писац)
Описивање будућих радњи (планова, намера, предвиђања)	- разуме жеље планове и намере и реагује на њих; - размени једноставне исказе у вези са својим и туђим жељама, плановима и намерама; - саопшти шта он/ она или неко други жели, планира, намерава;	Језичке активности у комуникативним ситуацијама Слушање и читање краћих текстова у вези са жељама, плановима и намерама; усмено и писано договарање о жељама, плановима и намерама Садржаји Would like + именица/инфинитив Stative verbs The Future Simple <i>Going to</i> за изражавање будућих планова. Употреба неодређеног члана уз називе занимања. (Интер)културни садржаји: правила учтивости у складу са степеном формалности и ситуацијом.
Исказивање потреба, осета и осећања	- разуме и реагује на свакодневне изразе у вези са непосредним и конкретним потребама, осетима и осећањима;	Језичке активности у комуникативним ситуацијама Слушање и читање исказа у вези са потребама, осетима и осећањима; усмено и

	- изрази, основне потребе, осете и осећања једноставнијим језичким средствима;	писано договарање у вези са задовољавањем потреба; предлагање решења у вези са осетима и потребама; усмено и писано исказивање, својих осећања и реаговање на туђа. Садржаји <i>Why don't we /you</i> + инфинитивна основа глагола <i>How about</i> + глаголска именица <i>Would like</i> + именица/инфинитив глагола <i>Tired of / sick of / fed up with / bored with</i> (Интер)културни садржаји: мимика и гестикулација; интересовања, хоби, забава.
Исказивање просторних односа и величина	- разуме једноставнија питања и одговори на њих; - разуме обавештења о простору и величинама; - опише специфичније просторне односе и величине једноставним, везаним исказима;	Језичке активности у комуникативним ситуацијама Слушање и читање краћих текстова у вези са специфичнијим просторним односима и величинама; усмено и писано размењивање информација у вези са просторним односима и величинама; усмено и писано описивање просторних односа и величина. Садржаји Предлози за изражавање положаја и просторних односа Поређење придева (правилно и неправилно поређење). Употреба одређеног члана са суперлативом придева. (Интер)културни садржаји: јавни простор; типичан изглед школског и стамбеног простора; локалне мерне јединице.
Изрицање дозвола, забрана, правила понашања и обавеза	- разуме и реагује на једноставније забране, своје и туђе обавезе; - размени једноставније информације које се односе на забране и правила понашања у школи и на јавном месту (у превозном средству, спортском центру, биоскопу, зоолошком врту и сл.) као и на своје и туђе обавезе; - представи правила понашања, забране и листу својих и туђих обавеза користећи одговарајућа језичка средства;	Језичке активности у комуникативним ситуацијама Слушање и читање исказа у вези са забранама, правилима понашања и обавезама; постављање питања у вези са забранама, правилима понашања и обавезама и одговарање на њих; усмено и писано саопштавање забрана, правила понашања и обавеза. Садржаји <i>Let / make</i> <i>Can, can't, must, mustn't, have to, not have to</i> (Интер)културни садржаји: понашање на јавним местима; значење знакова и симбола.
Изражавање припадања и поседовања	- разуме и формулише једноставније изразе који	Језичке активности у комуникативним ситуацијама

	се односе на поседовање и припадност; - пита и каже шта неко има / нема и чије је нешто;	Слушање и читање једноставнијих текстова с исказима у којима се говори шта неко има/нема или чије је нешто; постављање питања у вези са датом комуникативном ситуацијом и одговарање на њих. Садржаји Саксонски генитив са именицом у једнини и множини (правилна и неправилна множина) – <i>my friend's/friends'/ children's books</i> Питања са <i>Whose</i> (Интер)културни садржаји: породица и пријатељи; однос према својој и туђој имовини.
Изражавање интересовања, допадања и недопадања	- разуме и реагује на једноставније исказе који се односе на описивање интересовања, хобија и изражавање допадања и недопадања; - опише своја и туђа интересовања и хобије и изрази допадање и недопадање уз једноставно образложење;	Језичке активности у комуникативним ситуацијама Слушање и читање једноставнијих текстова у вези са нечијим интересовањима, хобијима; размена информација о својим и туђим интересовањима, хобијима, допадању и недопадању; усмено и писано описивање интересовања, допадања и недопадања; истраживачке пројектне активности и графичко приказивање и тумачење резултата. Садржаји Придевско-предлошке фразе Глаголи like/love/hate + глаголска именица Enjoy, hate, can't stand (Интер)културни садржаји: интересовања, хобији, забава, разонода, спорт и рекреација; уметност (књижевност за младе, стрип, музика, филм).
Изражавање мишљења (слагања и неслагања)	- разуме и формулише једноставније исказе којима се тражи мишљење, изражава слагање/неслагање;	Језичке активности у комуникативним ситуацијама Слушање и читање једноставнијих текстова у вези са тражењем мишљења и изражавањем слагања/неслагања; усмено и писано тражење мишљења и изражавање слагања и неслагања. Садржаји The Present Simple Tense (<i>think, like, agree...</i>) Питања са What, Why, How ... (Интер)културни садржаји: поштовање основних норми учтивости у комуникацији са вршњацима и одраслима.
Изражавање количине, бројева и цена	- разуме једноставније изразе који се односе на количину нечега; - пита и каже колико нечега има/ нема, користећи једноставнија језичка средства;	Језичке активности у комуникативним ситуацијама Слушање и читање једноставнијих текстова који говоре о количини нечега; постављање питања у вези с количином и одговарање на њих, усмено и писано. Садржаји

	- на једноставан начин затражи артикле у продавници једноставним изразима за количину, наручи јело и/или пиће у ресторану и пита/каже/ израчуна колико нешто кошта; - састави списак за куповину – намирнице и количина намирница (две векне хлеба, пакет тестенине, три конзерве туњевине и сл.) - изрази количину у мерама – 100 гр шећера, 300 гр брашна и сл.	Основни бројеви до 1000. Правилна множина именица. Синкретизам једнине и множине Најчешћи облици неправилне множине Бројеве и небројеве именице Детерминатори - <i>some, any, no</i> . Квантификатори – <i>much, many, a lot of</i> . (Интер)културни садржаји: друштвено окружење и валуте циљних култура

СТАНДАРДИ

Ученик разуме предвиђен број појединачних речи о блиским темама у краћем, једноставном тексту који слуша или чита, уз могућност понављања, објашњења и кориштења у даљем раду на тексту. У говору користи појединачне речи, једноставне склопове/исказе и на основном нивоу му је потребна помоћ саговорника. Ученици на основном нивоу поседују елементарну способност писања, описивања слика и читања текстова након претходно одслушане верзије са ЦДа.

Следећи искази описују шта ученик треба да зна и уме на крају школске године на основном нивоу у свакој области.

1. област СЛУШАЊЕ

01.EJ.1.1.1. Препознаје основни смисао једноставних и кратких исказа уколико сеизговарају полако и разговетно (поздрављање, извињење, захваљивање и сл.).

01.EJ.1.1.2. Разуме лична питања која се полако саопштавају и брижљиво формулишу.

01.EJ.1.1.3. Разуме једноставна и кратка упутства која прати визуелна помоћ (слике, покрет).

2. област ЧИТАЊЕ

01.EJ.1.2.1. Разуме кратке поруке које се односе на једноставне информације и непосредно окружење. (нпр. писма, маилови)

01.EJ.1.2.2. Разуме кратка, појединачна упутства која се тичу његових непосредних потреба, поготово ако укључују визуелне елементе.

01.EJ.1.2.3. Разуме општи смисао и издваја најважниј еинформације у кратким тесковима, причама, извештајима, огласима и сл..

3. област ПИСАЊЕ

01.EJ.1.3.1. Пише једноставне податке о себи и ицима из блиског окружења, у обрасцима, упитницима или табелама. Одговара писмено на питања једноставним исказом или појединачним речима.

О1.ЕЈ.1.3.2. Преписује изразе и текстове, описује слике и пише краће текстове уз помоћ и усмеравање.

О1. ЕЈ.1.3.3. Пише кратке и једноставне поруке (нпр. СМС, имејл, објаве на друштвеним мрежама) у којима се захваљује, извињава или нешто честита.

4. област ГОВОР

О1.ЕЈ.1.4.1. Представља себе и наводи основне личне податке, поздравља, захваљује се и извињава. Формулише молбе и извињења.

О1.ЕЈ.1.4.2. Користећи кратке и једноставне исказе преставља предмете из непосредног окружења, људе, места и убичајене активности

О1.ЕЈ.1.4.3. Поставља једноставна питања о темама које одговарају његовим интересовањима (слободно време, хоби, школа, породица) и одговара на слична питања саговорника,

О1.ЕЈ.1.4.4. Поставља и одговара на питања која се односе на изражавање допадања и недопадања, слагања и неслагања користећи једноставне исказе.

ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ УЧЕНИКА:

Ученици ће на једном од првих наставних часова имати иницијални тест на којем ће бити проверено са којим нивоом знања улазе у наставни процес те школске године и добијени резултати ће бити уписани у ученички портфолио (без формативног оцењивања). Током рада на свакој теми ће бити усмене провере савладаних појмова (код ученика са вишим нивоом знања и граматичких садржаја). Вредновање усмених одговора ће бити обављано константно и праћено кроз ученички портфолио. Однос према раду и наставном предмету ће бити праћен и вреднован константно током школске године, а оцењен на полугодишту и крају школске године. Ученици ће самостално водити свој портфолио и анализом и самоанализом долазити до сазнања о свом напредовању.

Допунска настава Ученици ће на часове допунске наставе долазити из два разлога: (1) по позиву, а у случају да је наставник током понављања приметио недостатке у знању који би водили добијању лоше оцене, (2) случају да ученик самоевалуацијом процени да му је потребно додатно објаснити градиво са часа или на захтев родитеља. То што је ученик уписан у Дневник рада – допунска настава **не значи** да се од ученика очекује да долази на сваки час допунске наставе већ да ће доћи онда када за то постоји потреба.

Задатак допунске наставе је да ученик савлада градиво у за њега довољној мери, а са циљем да се допунским радом оспособи за несметано праћење даљег тока наставе и сходно томе и даље напредовање у савладавању предвиђених тема и ситуација већ описаних у плану редовне наставе.

ЕНГЛЕСКИ ЈЕЗИК – СЕДМИ РАЗРЕД

Циљ наставе и учења енглеског језика је да се ученик усвајањем функционалних знања о језичком систему и култури и развијањем стратегија учења енглеског језика оспособи за основну писмену и усмену комуникацију и стекне позитиван однос према другим језицима и културама, као и према сопственом језику и културном наслеђу.

ОБЛАСТ / ТЕМЕ	ИСХОДИ	САДРЖАЈИ
Комуникативне функције	По завршеној теми/области ученик ће	

	бити у стању да у усменој и писаној комуникацији:	
Поздрављање и представљање себе и других и тражење / давање основних информација о себи и другима у ширем друштвеном контексту	- изражава сталне и уобичајене радње; - поставља питања са пропозиционим глаголима; - употребљава и изоставља чланове при ближем одређивању лица и у фиксним изразима	Језичке активности у комуникативним ситуацијама Слушање и читање краћих, једноставнијих текстова који се односе на дате комуникативне ситуације (дијалози, наративни текстови, формулари и сл.); реаговање на усмени или писани импулс саговорника (наставника, вршњака и сл.) и иницирање комуникације; усмено и писано давање информација о себи и тражење и давање информација о другима Садржаји <i>The Present Simple Tense</i> за изражавање сталних радњи . <i>The Past Tense</i> <i>The Past Continuous Tense</i> Питања са <i>Who/What/Where/When/How(old)...</i> Питања са препозиционим глаголима Употреба и изостављање чланова Дедукциони модални глаголи у садашњости Пасивни облик глагола у простим временима (Интер)културни садржаји: Устаљена правила учтиве комуникације, имена и надимци, родбина и породични односи. Већи градови у земљама циљне културе
Описивање карактеристика живих бића, предмета, појава и места	- разуме једноставнији опис особа, биљака, животиња, предмета, појава или места; - упореди и опише карактеристике живих бића, предмета, појава и места, користећи једноставнија језичка средства;	Језичке активности у комуникативним ситуацијама Слушање и читање једноставнијих описа живих бића, предмета, појава и места и њиховог поређења; усмено и писано описивање / поређење живих бића, предмета, појава и места; израда и презентација пројеката. Садржаји <i>The Present Simple Tense</i> и <i>The Present Continuous Tense</i> за изражавање радњи и стања

		у садашњости The Past simple / Past continuous – за изражавање појава, радњи, стања и збивања у прошлости Поређење придева по једнакости As...as / not so/as....as Less / least -ed / - ing adjectives Негативни префикси Неодређене заменице Question tags Релативне заменице (Интер)културни садржаји: Особености наше земље и земаља говорног подручја циљног језика
Изношење предлога и савета, упућивање позива за учешће у заједничкој активности и реаговање на њих	- разуме једноставније предлоге и одговори на њих; - упути једноставан предлог; - пружи одговарајући изговор или одговарајуће оправдање;	Језичке активности у комуникативним ситуацијама Слушање и читање једноставнијих текстова који садрже предлоге; усмено и писано преговарање и договарање око предлога и учешћа у заједничкој активности; писање позивнице за прославу / журку или имејла / СМС-а којим се уговара заједничка активност; прихватање /одбијање предлога, усмено или писано, уз поштовање основних норми учтивости и давање одговарајућег оправдања / изговора. Садржаји Изрази <i>How about.... What about...Why don't we.... Would you like... Do you want.... Shall we.... Let's....</i> Заповедни начин Модални глаголи can, could, may, might, should Први кондиционал Повратне заменице Индиректни предлози и савети

		(Интер)културни садржаји: прикладно позивање и прихватање/одбијање позива.
Изражавање молби, захтева, обавештења, извињења, и захвалности	- разуме и једноставне молбе и захтеве и реагује на њих; - упуту једноставне молбе и захтеве; - затражи и пружи кратко обавештење; - захвали и извине се на једноставан начин; - саопшти кратку поруку (телефонски разговор, дијалог уживо, СМС, писмо, имејл) којом се захваљује;	Језичке активности у комуникативним ситуацијама Слушање и читање једноставнијих исказа којима се тражи /нуди помоћ, услуга, обавештење или се изражава жеља, извињење, захвалност; усмено и писано тражење и давање обавештења. Садржаји Would you like...? Индиректне наредбе и молбе (Интер)културни садржаји: правила учтиве комуникације, значајни празници и догађаји, честитања.
Разумевање и давање упутстава	- разуме и следи једноставнија упутства у вези с уобичајеним ситуацијама из свакодневног живота (правила игре, рецепт за припремање неког јела и сл.) са визуелном подршком без ње; - да једноставна упутства (нпр. може да опише како се нешто користи / прави, напише рецепт и сл.);	Језичке активности у комуникативним ситуацијама Слушање и читање текстова који садрже једноставнија упутства (нпр. за компјутерску или обичну игру, употребу апарата, рецепт за прављење јела и сл.) са визуелном подршком и без ње; усмено и писано давање упутстава. Садржаји Заповедни начин Пасивни облик модалних глагола (Интер)културни садржаји: правила учтивости у складу са степеном формалности и ситуацијом
Описивање радњи у садашњости	- разуме једноставније текстове у којима се описују сталне, уобичајене и тренутне радње и способности; - размени информације које се односе на дату комуникативну ситуацију	Језичке активности у комуникативним ситуацијама Слушање и читање описа и размењивање исказа у вези са сталним, уобичајеним и тренутним догађајима / активностима и способностима; усмено и писано описивање сталних, уобичајених и тренутних догађаја / активности и способности. Садржаји The Present Simple Tense за изражавање уобичајених и сталних радњи

		The Present Continuous Tense за изражавање тренутних и привремених радњи Нулти кондиционал The Present Perfect Simple Tense за изражавање радњи које су почеле у прошлости и још увек трају Нулти кондиционал (Интер)културни садржаји: породични живот; живот у школи – наставне и ваннаставне; распусти и путовања; традиција и обичаји
Описивање догађаја и способности у прошлости	- разуме краће текстове у којима се описују догађаји и способности у прошлости; - размени информације у вези са догађајима и способностима у прошлости; - опише у неколико краћих, везаних исказа догађај у прошлости; - опише неки историјски догађај;	Језичке активности у комуникативним ситуацијама Слушање и читање описа и усмено и писано размењивање исказа у вези са догађајима / активностима и способностима у прошлости; усмено и писано описивање догађаја / активности и способности у прошлости; израда и презентација пројеката о историјским догађајима, личностима и сл. Садржаји The Past Simple Tense правилних и најчешћих неправилних глагола The Past Continuous – све употребе Used to Контрастирање Past simple / Present perfect (Интер)културни садржаји: историјски догађаји, епохална открића; важније личности из прошлости (историјска личност, писац)
Описивање будућих радњи (планова, намера, предвиђања)	- разуме жеље планове и намере и реагује на њих; - размени једноставне исказе у вези са својим и туђим жељама, плановима и намерама; - саопшти шта он/ она или неко други жели, планира, намерава;	Језичке активности у комуникативним ситуацијама Слушање и читање краћих текстова у вези са жељама, плановима и намерама; усмено и писано договарање о жељама, плановима и намерама Садржаји Would like + именица/инфинитив

		Stative verbs The Future Simple <i>Going to</i> за изражавање будућних планова. Модални глаголи за изражавање вероватноће Временске зависне реченица за изражавање будућности (Интер)културни садржаји: правила учтивости у складу са степеном формалности и ситуацијом.
Исказивање потреба, осета и осећања	- разуме и реагује на свакодневне изразе у вези са непосредним и конкретним потребама, осетима и осећањима; - изрази, основне потребе, осете и осећања једноставнијим језичким средствима;	Језичке активности у комуникативним ситуацијама Слушање и читање исказа у вези са потребама, осетима и осећањима; усмено и писано договарање у вези са задовољавањем потреба; предлагање решења у вези са осетима и потребама; усмено и писано исказивање, својих осећања и реаговање на туђа. Садржаји <i>Why don't we /you</i> + инфинитивна основа глагола <i>How about</i> + глаголска именица <i>Would like</i> + именица/инфинитив глагола <i>Tired of / sick of / fed up with / bored with</i> (Интер)културни садржаји: мимика и гестикулација; интересовања, хоби, забава.
Исказивање просторних односа и упутства за оријентацију у простору	- разуме једноставнија питања и одговори на њих; - разуме обавештења о простору и величинама; - опише специфичније просторне односе и величине једноставним, везаним исказима;	Језичке активности у комуникативним ситуацијама Слушање и читање краћих текстова у вези са специфичнијим просторним односима и величинама; усмено и писано размењивање информација у вези са просторним односима и величинама; усмено и писано описивање просторних односа и величина. Садржаји Предлози за изражавање положаја и просторних односа

		Предлози са глаголима кретања Предлошки изрази са именицама и означавање страна света Поређење придева (правилно и неправилно поређење). Употреба одређеног члана са основнимм географским појмовима (називима градова, држава, река, планина, мора, океана...). (Интер)културни садржаји: јавни простор; типичан изглед места; географске карактеристике наше земље и земаља говорног подручја циљног језика; идиоматска / метафоричка употреба предлошких изрази.
Изрицање дозвола, забрана, правила понашања и обавеза	- разуме и реагује на једноставније забране, своје и туђе обавезе; - размени једноставније информације које се односе на забране и правила понашања у школи и на јавном месту (у превозном средству, спортском центру, биоскопу, зоолошком врту и сл.) као и на своје и туђе обавезе; - представи правила понашања, забране и листу својих и туђих обавеза користећи одговарајућа језичка средства;	Језичке активности у комуникативним ситуацијама Слушање и читање исказа у вези са забранама, правилима понашања и обавезама; постављање питања у вези са забранама, правилима понашања и обавезама и одговарање на њих; усмено и писано саопштавање забрана, правила понашања и обавеза. Садржаји Let / make Can, can't, must, mustn't, have to, not have to (Интер)културни садржаји: понашање на јавним местима; значење знакова и симбола.
Изражавање припадања и поседовања	- разуме и формулише једноставније изразе који се односе на поседовање и припадност; - пита и каже шта неко има / нема и чије је нешто;	Језичке активности у комуникативним ситуацијама Слушање и читање једноставнијих текстова с исказима у којима се говори шта неко има/нема или чије је нешто; постављање питања у вези са датом комуникативном ситуацијом и одговарање на њих. Садржаји Саксонски генитив са именицом у једнини и множини (правилна и неправилна множина) – <i>my friend's/friends' / children's books</i> Питања са <i>Whose</i>

		(Интер)културни садржаји: однос према својој и туђој имовини.
Изражавање допадања и недопадања	- разуме и реагује на једноставније исказе који се односе на описивање интересовања, хобија и изражавање допадања и недопадања; - опише своја и туђа интересовања и хобије и изрази допадање и недопадање уз једноставно образложење;	Језичке активности у комуникативним ситуацијама Слушање и читање једноставнијих текстова у вези са нечијим интересовањима, хобијима; размена информација о својим и туђим интересовањима, хобијима, допадању и недопадању; усмено и писано описивање интересовања, допадања и недопадања; истраживачке пројектне активности и графичко приказивање и тумачење резултата. Садржаји Придевско-предлошке фразе Глаголи like/love/hate + глаголска именица Enjoy, hate, can't stand (Интер)културни садржаји: уметност (књижевност за младе, стрип, музика, филм).
Изражавање мишљења	- разуме и формулише једноставније исказе којима се тражи мишљење, изражава слагање/неслагање;	Језичке активности у комуникативним ситуацијама Слушање и читање једноставнијих текстова у вези са тражењем мишљења и изражавањем слагања/неслагања; усмено и писано тражење мишљења и изражавање слагања и неслагања. Садржаји The Present Simple Tense (<i>think, like, agree...</i>) Питања са What, Why, How ... (Интер)културни садржаји: поштовање основних норми учтивости у комуникацији са вршњацима и одраслима.
Изражавање количине, димензије и цена	- разуме једноставније изразе који се односе на количину нечега; - пита и каже колико нечега има/ нема, користећи једноставна језичка средства;	Језичке активности у комуникативним ситуацијама Слушање и читање једноставнијих текстова који говоре о количини нечега; постављање питања у вези с количином и одговарање на њих, усмено и писано. Садржаји

	- на једноставан начин затражи артикле у продавници једноставним изразима за количину, наручи јело и/или пиће у ресторану и пита/каже/ израчуна колико нешто кошта; - састави списак за куповину – намирнице и количина намирница (две векне хлеба, пакет тестенине, три конзерве туњевине и сл.) - изрази количину у мерама – 100 гр шећера, 300 гр брашна и сл.	Основни бројеви до 1000. Небројиве именице: information, advice, news, homework... Грађење именица за изражавање димензија: <i>high-height, long-length, deep-depth, wide-width...</i> (Интер)културни садржаји: друштвено окружење и валуте циљних култура

ЛИСТА СТАНДАРДА НА КОЈИМА СЕ РАДИ У СЕДМОМ РАЗРЕДУ

Основни ниво

ПСТ.1.1.1. Разуме фреквентне речи и једноставне изразе у јасно контекстуализованом и спором говору.

ПСТ.1.1.2. Разуме једноставне поруке и питања која се односе на једноставне информације и непосредно окружење.

ПСТ.1.1.3. Разуме кратка, једноставна, разговетно и споро изговорена упутства.

ПСТ.1.1.4. Разуме кратка саопштења и питања која се односе на познате / блиске теме.

ПСТ.1.1.5. Разуме предмет једноставног разговора других лица о познатим / блиским темама (нпр. личне и породичне ствари, непосредно окружење) уколико се говори споро и разговетно.

ПСТ.1.1.6. Разуме појединачне речи и једноставне изразе из текстова савремене музике.

РАЗУМЕВАЊЕ ПИСАНОГ ТЕКСТА

ПСТ.1.1.7. Разуме кратке поруке које се односе на једноставне информације и непосредно окружење (нпр. писма, мејлови итд.)

ПСТ.1.1.8.

Разуме кратка, појединачна упутства која се тичу његових непосредних потреба, уколико укључују визуелне елементе.

ПСТ.1.1.9.

Разуме општи смисао и најважније информације у једноставним врстама текстова (кратке приче, извештаји, огласи, временске прогнозе и сл.) уз одговарајуће илустративне елементе.

УСМЕНО ИЗРАЖАВАЊЕ

ПСТ.1.1.10. Успоставља и одржава друштвени контакт користећи једноставна језичка средства приликом поздрављања, представљања, добродошлице, окончања комуникације, захваљивања, извињавања, давања података о себи, распитивања о основним подацима који се тичу саговорника (нпр. ко је, одакле је, чиме се бави итд.)

ПСТ.1.1.11.

Уз дуже паузе и уз помоћ саговорника, саопштава основне информације о себи и свом непосредном окружењу, тражи одређени предмет, користећи кратке једноставне исказе.

ПСТ.1.1.12.

Уз дуже паузе, описује или представља људе, предмете у свакодневној употреби, места, уобичајене активности користећи најједноставнија језичка средства.

ПСТ.1.1.13.

Поставља

једноставна питања о темама које одговарају његовим интересовањима (слободно време, хоби, школа, породица, другови) и одговара на слична питања саговорника. ПСТ.1.1.14. Поставља и одговара на питања која се односе на изражавање допадања и недопадања, слагања и неслагања користећи једноставна језичка средства. ПСТ.1.1.15. Формулише молбе и извињења.

ПИСАНО ИЗРАЖАВАЊЕ

ПСТ.1.1.16. Пише једноставне податке о себи и лицима из блиског окружења, у обрасцима, упитницима или табелама. ПСТ.1.1.17. Пише краће белешке о важним информацијама и тренутним потребама. ПСТ.1.1.18. Писаним путем доставља/тражи основне информације о себи/другима. ПСТ.1.1.19. Пише кратке и једноставне поруке (нпр. СМС, имејл, објаве на друштвеним мрежама) у којима се захваљује, извињава или нешто честита. ПСТ.1.1.20. Повезује неколико кратких исказа у кратак, везани текст о блиским темама.

МЕДИЈАЦИЈА

ПСТ.1.1.21. На матерњем језику преноси саговорнику општи смисао јавних натписа и краћих текстова опште информативне природе (плаката, транспарената, јеловника...) ПСТ.1.1.22. На матерњем језику саопштава основну тему и најопштији садржај кратког усменог исказа на страном језику. ПСТ.1.1.23. На матерњем језику саопштава основну тему и најопштији садржај кратког писаног текста на страном језику.

2. ЛИНГВИСТИЧКА КОМПЕТЕНЦИЈА

ПСТ.1.2.1. Препознаје и разумљиво изговара једноставније гласове и најчешће гласовне групе и познаје основне интонацијске схеме (нарочито упитну). ПСТ.1.2.2. Правилно записује познату лексику. ПСТ.1.2.3. Познаје и користи ограничен број фреквентних морфолошких облика и синтаксичких структура у оквиру наученог репертоара језичких средстава. ПСТ.1.2.4. Користи елементарне и најфреквентније речи и изразе за обављање основних комуникативних активности.

3. ИНТЕРКУЛТУРНА КОМПЕТЕНЦИЈА

ПСТ.1.3.1. Познаје основне појаве свакодневног живота циљних култура (нпр. начин исхране, радно време, навике, празници, разанода). ПСТ.1.3.2. Зна за регије и државе у којима се страни језик користи као већински. ПСТ.1.3.3. Познаје најзначајније историјске догађаје циљних култура. ПСТ.1.3.4. Познаје неколико најпознатијих историјских и савремених личности циљних култура; наводи и на матерњем језику даје основне податке о некој личности из циљних култура за коју показује интересовање. ПСТ.1.3.5. Познаје неколико најпознатијих културних остварења циљних култура; наводи и описује на матерњем језику неколико локација циљних култура за које показује интересовање.

Средњи ниво

1. ФУНКЦИОНАЛНО-ПРАГМАТИЧКА КОМПЕТЕНЦИЈА

РАЗУМЕВАЊЕ ГОВОРА

ПСТ.2.1.1. Разуме краће низове (2–3) саопштења, упутстава, молби који се односе на његове потребе и интересовања. ПСТ.2.1.2.

Разуме основни смисао и главне информације из разговора двоје или више (са)говорника о блиским и познатим темама, уколико се говори разговорно и умереним темпом. ПСТ.2.1.3.

Разуме основни смисао и главне информације споријих, јасно артикулисаних монолошких излагања и прича о познатим и узрасно адекватним темама, уз одговарајућу визуелну подршку, паузе и понављања. ПСТ.2.1.4.

Разуме основни смисао и главне информације из подкаста, радио и телевизијских емисија о познатим и узрасно адекватним темама, уколико се говори споро и разговорно. ПСТ.2.1.5. Разуме општи смисао и фреквентне фразе и изразе једноставнијих текстова из савремене музике.

РАЗУМЕВАЊЕ ПИСАНОГ ТЕКСТА

ПСТ.2.1.6. Разуме општи смисао и главне информације у краћим порукама, писмима, мејловима о блиским темама. ПСТ.2.1.7.

Разуме краће низове (2–3) упутстава која се тичу његових непосредних потреба (нпр. оријентација у простору, употреба уређаја и апарата, правила игре и сл.), праћена визуелним елементима. ПСТ.2.1.8.

Разуме општи смисао и главне информације у краћим текстовима, различитих врста и једноставне садржине, са интернета или других писаних медија, о познатим и узрасно адекватним темама. ПСТ.2.1.9.

Разуме општи смисао једноставних књижевних текстова прилагођених узрасту и интересовањима. ПСТ.2.1.10.

Разуме општи смисао и једноставније формулације у текстовима савремене музике. ПСТ.2.1.11.

Разуме смисао једноставних рекламних порука уколико не садрже игру речи или неко конотативно/скривено/метафорично значење.

УСМЕНО ИЗРАЖАВАЊЕ

ПСТ.2.1.12. Успева да поведе и/или одржи разговор на блиске и познате теме. ПСТ.2.1.13. Уз краће паузе и минималну помоћ саговорника, размењује

информације, тражи одређени предмет, објашњење, услугу, повезујући неколико краћих исказа у смислену целину ПСТ.2.1.14. Уз краће паузе, описује себе и своје непосредно окружење, свакодневне активности, искуства из прошлости користећи једноставна језичка

средства. ПСТ.2.1.15. Поставља и одговара на 2–3 повезана питања, о познатим темама, у вези са личним потребама, интересовањима, обавезама, жељама, уз

одговарајућу помоћ саговорника и понављање. ПСТ.2.1.16. Искузује допадање и недопадање, слагање и неслагање и једноставним језичким средствима даје кратко објашњење. ПСТ.2.1.17. Размењује основне

информације о плановима и обавезама. ПСТ.2.1.18. Једноставним језичким средствима пореди људе, ствари и појаве. ПСТ.2.1.19. Објашњава оно што не разуме

и тражи помоћ вербалним и невербалним средствима.

ПИСАНО ИЗРАЖАВАЊЕ

ПСТ.2.1.20. Писаним путем доставља/тражи или преноси детаљније информације, обавештења или податке о себи и другима. ПСТ.2.1.21.

Пише једноставна лична писма, поруке, мејлове у којима се са пријатељима и познаницима договара о активностима или одговара на питања. ПСТ.2.1.22. Саставља

краће текстове о себи, својој породици и непосредном окружењу. ПСТ.2.1.23. Описује искуства, активности и догађаје из прошлости користећи једноставније језичке структуре и увежбану лексику.

МЕДИЈАЦИЈА

ПСТ.2.1.24. На матерњем језику преноси саговорнику општи смисао и појединачне информације краћих и једноставнијих писаних текстова опште информативне природе.

ПСТ.2.1.25. На матерњем језику саопштава основну тему и најважније информације краћег усменог исказа.

ПСТ.2.1.26.

На матерњем језику саопштава основну тему и најважније информације краћег писаног текста.

ПСТ.2.1.27.

На страном језику саопштава туристима најједноставније информације коју су тражили од трећег лица (назив улице, број линије у градском саобраћају, цену).

2. ЛИНГВИСТИЧКА КОМПЕТЕНЦИЈА

ПСТ.2.2.1. Препознаје и разумљиво изговара већину гласова и гласовних група, уз одређена прозодијска ограничења (акценти, интонација, дужина).

ПСТ.2.2.2. Правилно записује фреквентне и увежбане речи, познаје и примењује одређени број основних правописних правила.

ПСТ.2.2.3. Познаје и користи

једноставније граматичке елементе и конструкције.

ПСТ.2.2.4. Поседује ограничени

репертоар готових израза и вишечланих конструкција за исказивање свакодневних конкретних активности и потреба.

3. ИНТЕРКУЛТУРНА КОМПЕТЕНЦИЈА

ПСТ.2.3.1. Разуме и описује сличности и разлике у свакодневном животу (нпр. начин исхране, радно време, навике, празници, разонода).

ПСТ.2.3.2. Познаје основне

елементе у области умећа живљења (начин обраћања и поздрављања, тачност, конвенције и сл.).

ПСТ.2.3.3. Препознаје

најкритичније обрасце понашања које је непримерено/неприкладно у контексту циљних култура.

ПСТ.2.3.4. Препознаје

најчешће стереотипе у вези са својом и циљним културама.

ПСТ.2.3.5. Познаје

основне одлике регија и држава у којима се страни језик користи као већински.

ПСТ.2.3.6.

Познаје животне услове који владају у појединим екосистемима света (клима, географске одлике и сл.) где се користи страни језик.

ПСТ.2.3.7.

Препознаје да постоји повезаност појава из прошлости са појавама из садашњости циљних култура.

ПСТ.2.3.8.

Представља и укратко описује на циљном језику неколико познатих личности и појава из циљних култура, као и оне за које показује интересовање.

Напредни ниво

1. ФУНКЦИОНАЛНО-ПРАГМАТИЧКА КОМПЕТЕНЦИЈА

РАЗУМЕВАЊЕ ГОВОРА

ПСТ.3.1.1. Разуме дуже низове саопштења, упутстава, молби итд. који се тичу његових потреба и интересовања.

ПСТ.3.1.2.

Разуме основни смисао и главне информације у аутентичном разговору два или више (са)говорника, уколико се говори разговетно и умереним темпом.

ПСТ.3.1.3. Разуме

основни смисао и главне информације јасно артикулисаних монолошких излагања, прича, презентација и предавања на узрасно адекватне и блиске теме, уз одговарајућу визуелну подршку.

ПСТ.3.1.4. Разуме

основни смисао и може да издвоји главне информације из аутентичних подкаста, радио и телевизијских емисија о познатим, узрасно адекватним темама (нпр. репортажа, научно-популарних, документарних, играних, анимираних филмова, спотова) које слуша/гледа у смисленим

целинама.

ПСТ.3.1.5.

Разуме општи смисао и већину фраза и израза сложенијих разговетних текстова савремене музике.

РАЗУМЕВАЊЕ ПИСАНОГ ТЕКСТА

ПСТ.3.1.6. Разуме општи смисао и може да издвоји већину релевантних информација у порукама, писмима и мејловима о блиским темама.

ПСТ.3.1.7.

Разуме упутства која се односе на сналажење на јавним местима (нпр. руковање апаратима и уређајима, упозорења, безбедносне информације и сл.)

ПСТ.3.1.8. Разуме

општи смисао и главне информације различитих врста текстова са интернета или других писаних медија који су у складу са узрастом и интересовањима ученика.

ПСТ.3.1.9. Разуме

главне идеје, поруке и специфичне информације адаптираних верзија белетристике за младе.

ПСТ.3.1.10. На основу

смисла читавог текста и садржаја појединачних делова открива значења непознатих речи и конструкција.

ПСТ.3.1.11. Разуме

експлицитно изражена осећања, жеље и расположења.

ПСТ.3.1.12. Разуме општи

смисао и већину фраза и израза у текстовима из савремене музике. једноставних рекламних порука.

ПСТ.3.1.13. Разуме смисао

информације у речницима, енциклопедијама, брошурама и на интернет

страницама.

ПСТ.3.1.14. Проналази потребне

и може да издвоји потребне информације из табела, графикона, информатора и сл.

ПСТ.3.1.15. Разуме

УСМЕНО ИЗРАЖАВАЊЕ

ПСТ.3.1.16. Течно и с лакоћом описује себе и околину, школски контекст и приватан живот, свакодневне навике, искуства/догађаје из прошлости и планове за будућност.

ПСТ.3.1.17. Учествоје у неформалном и формалном разговору (нпр. са наставницима, службеним лицима и сл.), поставља и одговара на неколико питања у низу на познате теме у вези са личним потребама, интересовањима, обавезама, жељама, уз евентуалну помоћ и понављање.

ПСТ.3.1.18. Објашњава зашто му се нешто допада или не допада, зашто се слаже или не слаже, зашто нешто воли или не; на једноставан начин износи и образлаже своје ставове и мишљења.

ПСТ.3.1.19. Објашњава оно што не разуме, уме да тражи помоћ и да изрази мишљење/потребу расположивим језичким

средствима.

ПСТ.3.1.20. На једноставан начин

излаже на задату тему и одговара на питања која се односе на њу. податке из табела, графикона, информатора и сл.

ПСТ.3.1.21. Описује и тумачи

слуша или чита ослањајући се у мањој мери на језичка средства која се у њему појављују.

ПСТ.3.1.22. Резимира текст који

ПИСАНО ИЗРАЖАВАЊЕ

ПСТ.3.1.23. Пише обична и електронска писма у којима са пријатељима и познаницима договара активности и једноставним језичким средствима обрађује/спомиње узрасно релевантне теме.

ПСТ.3.1.24. Пише краће текстове од неколико логички повезаних реченица о узрасно релевантним темама (о себи, друштвеном и природном окружењу, аспектима приватног и школског живота).

ПСТ.3.1.25. Прецизно описује искуства, активности и догађаје из садашњости и прошлости у виду дескриптивних и наративних текстова користећи познате сложеније језичке структуре и адекватну

лексику.

ПСТ.3.1.26.

Пише кратке приче од понуђеног језичког материјала на узрасно адекватне теме.

ПСТ.3.1.27.

Резимира/парафразира одслушан или прочитан текст, ослањајући се минимално на језичка средства која се у њему појављују.

ПСТ.3.1.28. Описује и

тумачи податке из табела, графикона, информатора и сл.

МЕДИЈАЦИЈА

ПСТ.3.1.29. На матерњем језику саопштава основну тему и појединачне информације нешто опширнијег усменог исказа, примереног узрасту и интересовањима.

ПСТ.3.1.30. На матерњем језику преноси саговорнику тему, садржај и главне информације из краћих и једноставнијих писаних текстова (новинских и књижевних), примерених узрасту и интересовањима.

ПСТ.3.1.31. На страном језику саопштава једноставније информације добијене од трећег лица у вези с блиским комуникативним ситуацијама и познатим темама.

ПСТ.3.1.32. На матерњем језику преноси информације, упутства, молбе, савете и сл. добијене од трећег лица.

2. ЛИНГВИСТИЧКА КОМПЕТЕНЦИЈА

ПСТ.3.2.1. Углавном коректно изговара све гласове и гласовне групе, чак и у тежим комбинацијама гласова, уз поштовање акцентаско-интонацијских правила или уз мање неправилности које не угрожавају разумевање поруке коју жели да саопшти.

ПСТ.3.2.2. Записује речи и изразе уз минималне ортографске неправилности које не ремете разумевање датог записа; познаје и примењује фреквентна правописна правила.

ПСТ.3.2.3. Познаје и користи одређени број граматичких елемената и конструкција, укључујући и најчешће изузетке, као и основне начине творбе и флексије именица, глагола, придева, прилога. ПСТ.3.2.4. Користи фреквентне лексичке елементе који се односе на теме и ситуације из његовог непосредног искуства.

3. ИНТЕРКУЛТУРНА КОМПЕТЕНЦИЈА

ПСТ.3.3.1. Разуме основне сличности и разлике између своје и циљних култура у различитим аспектима свакодневног живота и прихвата постојање разлика.

ПСТ.3.3.2. Разуме основне сличности и разлике између своје и циљних култура у области умећа живљења и прихвата постојање разлика; примењује неке основне елементе у области умећа живљења (нпр. начин обраћања и поздрављања).

ПСТ.3.3.3. Разуме и избегава основне облике непримереног/ неприкладног понашања у контексту циљних култура.

ПСТ.3.3.4. Препознаје да постоји пристрасност у тумачењу културних појава и негује критичко мишљење у њиховом посматрању и разумевању.

ПСТ.3.3.5. Познаје положај земаља у којима се користи страни језик.

ПСТ.3.3.6. Познаје положај циљног језика у глобалном контексту и код нас.

ПСТ.3.3.7. Познаје најтипичније представнике појединих екосистема света где се користи страни језик и доводи их у везу са одликама екосистема.

ПСТ.3.3.8. Препознаје повезаност најважнијих појава из историје циљних култура и опште историје. ПСТ.3.3.9. Препознаје утицај неколико најзначајнијих личности и дела из друштвене и уметничке историје циљних култура у свету, које доводи у везу са друштвеним и уметничким појавама из наше историје.

ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ РАДА УЧЕНИКА:

Ученици ће на једном од првих наставних часова имати иницијални тест на којем ће бити проверено са којим нивоом знања улазе у наставни процес те школске године и добијени резултати ће бити уписани у ученички портфолио (без формативног оцењивања). Током рада на свакој теми ће бити усмене провере савладаних појмова (код ученика са вишим нивоом знања и граматичких садржаја). Вредновање усмених одговора ће бити обављано константно и праћено кроз ученички портфолио. Однос према раду и наставном предмету ће бити праћен и вреднован константно

током школске године, а оцењен на полугодишту и крају школске године. Ученици ће самостално водити свој портфолио и анализом и самоанализом долазити до сазнања о свом напредовању.

Допунска настава

Ученици ће на часове допунске наставе долазити из два разлога: (1) по позиву, а у случају да је наставник током понављања приметио недостатке у знању који би водили добијању лоше оцене, (2) случају да ученик самоевалуацијом процени да му је потребно додатно објаснити градиво са часа или на захтев родитеља. То што је ученик уписан у Дневник рада посебних облика **не значи** да се од ученика очекује да долази на сваки час допунске наставе већ да ће доћи онда када за то постоји потреба. Задатак допунске наставе је да ученик савлада градиво у за њега довољној мери, а са циљем да се допунским радом оспособи за несметано праћење даљег тока наставе и сходно томе и даље напредовање у савладавању предвиђених тема и ситуација већ описаних у плану редовне наставе.

ЕНГЛЕСКИ ЈЕЗИК – ОСМИ РАЗРЕД

Циљ наставе страног језика је да оспособи ученика да на страном језику комуницира у усменом облику о темама из његовог непосредног окружења. У исто време, настава страних језика да постави потребу за учењем страних језика, подстакне развијање свести о сопственом напредовању ради јачања мотивације за учење језика, олакша разумевање других и различитих култура и традиција, стимулише машту, креативност и радозналост, подстиче употребу страног језика у личне сврхе и из задовољства.

Задаци на нивоу језичких вештина су: разумевање говора (ученик разуме и реагује на усмени текст у вези са познатим темама), разумевање писаног текста (ученик чита са разумевањем писане и илустроване текстове у вези са познатим темама), усмено изражавање (ученик усмено изражава садржаје у вези са познатим темама самостално или уз помоћ наставника негујући правилан изговор и интонацију), писмено изражавање (ученик у писаној форми изражава поруке према познатом узору, поштујући правила писаног кода), интеракција (ученик остварује комуникацију и са саговорницима размењује информације у вези са познатим темама), знања о језику (препознаје основне принципе граматичке и социolingвистичке компетенције уочавајући значај личног залагања у процесу учења страног језика), стицање сазнања о карактеристикама земаља и народа чији језик уче, њиховог начина живота и обичаја, ширење опште културе, развијање међукултурне сарадње, толеранције и интелектуалних способности ученика, оспособљавање за даље образовање и самообразовање у области језика коришћењем речника и друге приручне литературе.

ОБЛАСТ / ТЕМЕ Комуникати вне функције	ИСХОДИ По завршеној теми/област и ученик ће бити у стању да у усменој и писаној комуникациј и:	САДРЖАЈИ
ПРЕДСТАВЉА ЊЕ СЕБЕ И ДРУГИХ И ТРАЖЕЊЕ/ ДАВАЊЕ ОСНОВНИХ ИНФОРМАЦИЈ	– разуме општи смисао и главне информације из уобичајених текстова који се односе на	Језичке активности у комуникативним ситуацијама Слушање и читање једноставнијих текстова који се односе на представљање (дијалози, наративни текстови, формулари и сл); реаговање на усмени или писани импулс саговорника (наставника, вршњака и сл.) и иницирање и проширивање комуникације; усмено и писано давање информација о себи и тражење и давање информација о другима (подаци о личности, приватним и школским активностима, друштвеним улогама и сл).

А О СЕБИ И ДРУГИМА	представљање и тражење/ давање информација личне природе; – тражи, саопшти, пренесе информације личне природе или податке о себи и другима; – у неколико повезаних исказа представи себе, своју ужу/ширу породицу и пријатеље користећи једноставнија језичка средства	Садржаји <i>How are you/have you been/are you doing? I'm/I've been/I'm doing fine, and you? It's been long time. / Long time no see! Yes, it's been a while.</i> <i>I was born and raised/brought up in Kruševac, a town in Serbia. Where did you grow up? I live in a nuclear/an immediate family. Who do you live with?</i> <i>We live in a suburb/in the suburbs/on the outskirts of the town. We share the house with another family. We've lived there since I was born. What part of town do you live in?</i> <i>I've got a twin/half/step brother. Have you got any siblings? The man over there is Alex's and my stepdad.</i> <i>Is Luka your relative? Yes, he's my second cousin. / He's my close/distant relative. / No, we're not related. He's just a friend of mine. What country was he born in? What/Which school did he go to? Have you got any family in an English speaking country?</i> <i>Is your step brother the same age as you? No, he's twice/half as old as me. He doesn't go to school, he goes to kindergarten.</i> <i>The boy in the photo is our schoolmate/teammate/roommate and our mutual friend. He's my namesake. Our name is pronounced... , but it is spelled.... My mum's the only person who calls me by my first name, and it usually means I'm in trouble! Do your friends call you by your first name or your nickname?</i> <i>Dunja's my soulmate; we are inseperable.</i> <i>Who's your role model? My dad's my main role model, I have always looked up to/admired him. Who has been the most important and most influential person in your life?</i> <i>Mark Twain was a pen name of the American writer whose real name was Samuel Clemens. What other names did Samuel Clemens write under?</i> <i>What was Agatha Christie famous for? She was famous for her detective stories.</i> <i>What films did Daniel Radcliffe play in? He played the title character in the Harry Potter film series.</i> <i>It's been nice meeting you/talking to you.</i> <i>Have a good life!</i> <i>Farewell, my friends!</i> <i>The Present Simple Tense и The Present Continuous Tense за изражавање појава, радњи, стања и збивања у садашњости</i> <i>The Past Simple Tense и The Past Continuous Tense за изражавање појава, радњи, стања и збивања у прошлости</i> <i>The Present Perfect Simple Tense за изражавање радњи које су почеле у прошлости и још увек трају</i> Питања са <i>Who/What/Which/Where/When/Why/How...</i> Питања са препозиционим глаголима Пасивни облик глагола у простим временима (<i>Present Simple, Present Perfect Simple, Past Simple, Future Simple</i>) Саксонски и нормански генитив <i>Twice/three times.../half as (adjective) as</i> Префикси <i>over-, under-, un-, in-, im-, ir-, il-, dis-</i>... (Интер)културни садржаји: устаљена правила учтиве комуникације; имена и надимци; родбина, породични односи и родбинске везе; важније личности из света књижевности, музике, филма и спорта.

ОПИСИВАЊЕ БИЋА, ПРЕДМЕТА, МЕСТА, ПОЈАВА, РАДЊИ, СТАЊА И ЗБИВАЊА	-разуме општи смисао и главне информације из текстова који се односе на опис бића, предмета, места, појава, радњи, стања и збивања — размени информације које се односе на опис бића, предмета, места, појава, радњи, стања и збивања – повеже неколико исказа у краћи текст којим се описују и пореде бића, предмети, места, појаве, радње, стања и збивања; –	Језичке активности у комуникативним ситуацијама Слушање и читање једноставнијих текстова у којима се описују бића, предмети, места, појаве, радње, стања и збивања; усмено и писано описивање/ поређење бића, предмета, појава, местâ из искуственог света и фикционалног спектра. Садржаји <i>My aunt's an average looking young woman. She's in her early/middle/late 20s.</i> <i>My uncle has grown a beard/moustache; now he looks twice as old as her.</i> <i>My parents are middle-aged. My mum's a bit overweight, but my dad's really skinny/underweight.</i> <i>My grandparents are elderly, but still young at heart/in spirit. How adventurous are your family?</i> <i>My sister doesn't look anything like me. Who do you look like in your family?/Who do you resemble most? I resemble my mother, while my brother looks more like my father.</i> <i>I was oversensitive about my looks/to criticism as a child. What were you like as a child?</i> <i>What did the man look like? He looked/seemed/appeared annoyed. He also sounded strange/upset. How interesting!</i> <i>Jason was wearing a hoodie and sports trousers/pants at the party. Sophia was wearing a circular/semicircular/rectangular/triangular/heart-shaped pendant made of silver/gold.</i> <i>This steak is undercooked/overcooked. It tastes/smells horrible! What does your steak taste/smell like?</i> <i>Novi Sad is a major city in Serbia. What's its high/main street?</i> <i>New York City is nicknamed the Big Apple. Has your city/town got a nickname?</i> <i>By what name was your hometown previously known?</i> <i>The 50 stars on the American flag represent the 50 states, while the 13 stripes represent the thirteen British colonies that declared independence from Great Britain and became the first states in the U.S. The UK flag is called the Union Jack, or Union Flag.</i> <i>The Serbian coat of arms consists of two main national symbols: a white double-headed eagle and a shield with a cross.</i> <i>Statehood Day is a national holiday in Serbia. It's celebrated on 15th February to commemorate the outbreak of the First Serbian Uprising against Ottoman rule in 1804. On the same day in 1835, during the rule of Miloš Obrenović, the first modern Serbian constitution was adopted, known as Sretenje Constitution.</i> <i>Armistice Day is celebrated in memory of the day when the armistice was signed between the Allies of World War I and Germany on the 11th of November, 1918.</i> <i>Saint Sava is considered the patron saint of education and all the schools in Serbia. He's also the patron saint of our school.</i> <i>Professor Moriarty is Sherlock Holmes's mortal enemy.</i> <i>My sister loves video games with immortal characters – so-called immortality games.</i> <i>The series was voted the best teenage series of all times.</i> <i>My score is twice as good/bad as yours.</i> <i>Dragana ran half as fast as Relja.</i> <i>You can't compare these two things - that's mixing apples and oranges!</i> <i>It's water under the bridge!</i> <i>The Present Simple Tense и The Present Continuous Tense за изражавање појава, радњи, стања и збивања у садашњости</i>

		<i>The Present Perfect Simple Tense</i> за изражавање искустава и радњи у неодређеној прошлости и радњи које су почеле у прошлости и још увек трају <i>The Past Simple Tense</i> и <i>The Past Continuous Tense</i> за изражавање појава, радњи, стања и збивања у прошлости <i>Stative verbs</i> (<i>look, seem, appear, sound, taste, smell...</i>) Пасивни облик глагола у простим временима (<i>Present Simple, Present Perfect Simple, Past Simple, Future Simple</i>) Питања са <i>Who...look like, What...look/taste/smell like, How (adjective)...</i> Префикси <i>over-, under-, un-, in-, im-, ir-, il-, dis...</i> <i>Twice/three times... as (adjective/adverb) as</i> (Интер)културни садржаји: особености наше земље и земаља говорног подручја циљног језика (знаменитости, географске карактеристике, национална обележја и сл.); метафоричка употреба језика/идиоми.
ИЗНОШЕЊЕ ПРЕДЛОГА И САВЕТА, УПУЋИВАЊЕ ПОЗИВА ЗА УЧЕШЋЕ У ЗАЈЕДНИЧКОЈ АКТИВНОСТИ И РЕАГОВАЊЕ НА ЊИХ	- разуме краће низове исказа који се односе на предлоге, савете и позиве на заједничке активности и одговори на њих уз одговарајуће образложење – упути предлоге, савете и позиве на заједничке активности користећи ситуационо прикладне комуникационе моделе – затражи и пружи детаљније информације у вези са предлозима, саветима и позивима на заједничке активности	Језичке активности у комуникативним ситуацијама Слушање и читање једноставнијих текстова који садрже предлоге и савете; усмено и писано договарање у вези са предлозима и учешћем у заједничким активностима; писање позивнице за прославу/ журку или имејла/ СМС-а којим се договарају заједничке активности; прихватање/ одбијање предлога и савета, усмено или писано, уз поштовање основних норми учтивости, и давање одговарајућег оправдања/ изговора; образлагање спремности за прихватање предлога и савета, уз исказивање емотивних и експресивних реакција (радости, усхићености и сл.). Садржаји <i>There aren't enough computers for everybody; why don't we take turns to work on them? Fine, let's do that!</i> <i>Let's go out for ice cream - my treat this time! Well, I'm trying to cut down on sweets, how/what about having some fruit salad instead? Why don't we split the bill?</i> <i>Let's start over, shall we? What do you mean? Can/Could you share a link to an example?</i> <i>Shall I ask him to join us? I think he would love that! He'd better not be late this time!</i> <i>Shall we meet at my place? Okay, what time?</i> <i>Is this time next week ok with you? That sounds good to me./That would be great!</i> <i>Would you like/Do you want me to help you with your English assignment? No thank you, I can manage.</i> <i>You should/ought to/had better leave or you'll miss your bus. Thank you but don't worry, I'll hurry up now.</i> <i>You shouldn't/had better not stick your nose in other people's business. It's impolite!</i> <i>Pets shouldn't be abandoned by their owners. It's irresponsible!</i> <i>The doctor advised me to have regular meals and a balanced diet in order to stay healthy. She also recommended taking up a sport instead of dieting.</i> <i>My parents told me not to put off doing things I have to do, because I could regret later.</i> <i>If I were you I would stop being late for school. You might get expelled.</i> <i>What would you do if you were in my place/shoes?</i> <i>Let's not split hairs about it!</i> <i>Should/Ought to/Had better</i> за давање савета

		Изрази: <i>How/What about...? Why don't we...? Would you like...? Do you want...? Shall we...? Let's...</i> Stative verbs (think, mean, sound...) Модални глаголи за изражавање предлога и вероватноће - <i>can/could/may/might...</i> Пасивни облик модалних глагола Заповедни начин <i>Gerund/Infinitive</i> Индијектни предлози и савети Први и други кондиционал Негативни префикси <i>un-, im-, ir-, il-...</i> (Интер)културни садржаји: прикладно упућивање предлога, савета и позива и реаговање на њих; метафоричка употреба језика/идиоми.
ИЗРАЖАВАЊЕ МОЛБИ, ЗАХТЕВА, ОБАВЕШТЕЊА, ИЗВИЊЕЊА, ЧЕСТИТАЊА И ЗАХВАЛНОСТИ	-упути честитку, захвалност и извињење користећи ситуационо прикладне комуникацион е моделе – саопшти краће низове обавештења, молби и захтева који се односе на потребе и интересовања; разуме краће низове обавештења, молби и захтева који се односе на потребе и интересовања и реагује на њих – разуме и на прикладан начин одговори на честитку, захвалност и извињење;	Језичке активности у комуникативним ситуацијама Слушање и читање једноставнијих исказа којима се нешто честита, тражи/ нуди помоћ, услуга, обавештење или се изражава извињење, захвалност; усмено и писано честитање, тражење и давање обавештења, упућивање молбе за помоћ/ услугу и реаговање на њу; изражавање извињења и захвалности. Садржаји <i>Can/Could/May I retake the listening text? I've misheard some questions. Can/Could/Will you rewrite the essay? You've misspelled/misspelt some words.</i> <i>Excuse me teacher, can you draw/pull/close the curtains? Ok, you put the light on. Can you now draw/pull/open them? Ok, let's have some sunlight in!</i> <i>Could/Would you come to my place tonight if you had time? Your place, sixish! Please don't tattle on me to my mother/teacher. / Don't be such a tattletale! Promise not to tell anyone! I promise!</i> <i>Stop showing off! Nobody likes a show-off!</i> <i>Stop arguing, will you? Can I tell my side if you let me talk?</i> <i>Stop beating around the bush and tell me what the problem is!</i> <i>She told me to stop making fuss about nothing!</i> <i>My mum asked/warned us to stop giggling.</i> <i>The head teacher promised to look into the matter.</i> <i>I'm sorry I overslept/overreacted. It's ok, make sure you don't do that again!</i> <i>Sorry to disturb/interrupt!</i> <i>Sorry, it wasn't on purpose. I'm truly sorry.</i> <i>Thanks for letting me stay/for waiting for me!</i> <i>Thank you, you've been very kind.</i> <i>Many thanks in advance! I (really) appreciate that/your help.</i> <i>Tell your parents I said thank you. Say hi for me!</i> <i>Pretty please!</i> <i>Happy anniversary!</i> <i>Better luck next time! Fingers crossed!</i> <i>Congrats on your exams!</i> Модални глаголи за изражавање молбе и захтева – <i>can/could/may/will</i> Заповедни начин Први и други кондиционал Индијектне наредбе и молбе <i>Gerund/Infinitive</i> Префикси <i>over-, mis-, over-, re...</i> (Интер)културни садржаји: правила учтивне комуникације, значајни празници и догађаји, честитања.

РАЗУМЕВАЊЕ, ДАВАЊЕ И ТРАЖЕЊЕ УПУТСТАВА	-разуме и следи краће низове упутстава у вези с уобичајеним ситуацијама из свакодневног живота – тражи и пружи неколико везаних једноставнијих упутстава увези с уобичајеним ситуацијама из свакодневног живота;	Језичке активности у комуникативним ситуацијама . Слушање и читање текстова који садрже једноставнија упутства с визуелном подршком и без ње; усмено и писано давање и тражење упутстава. Садржаји <i>Choose a person in the classroom, but keep the name secret. Note down as much information about the person as you can.</i> <i>What shall we do next? Take turns to ask questions, and try to guess your partner's person!</i> <i>Find out about an eco-project in your country. Produce a leaflet explaining where it is and what happens there.</i> <i>What can I use this application for?</i> <i>Click on the photos if you want to find out more.</i> <i>If you want to make an appointment/need further information call our office at 555-333.</i> <i>I think I've been overcharged for my mobile phone bill. What shall/should I do first? Dial these numbers to speak to customer service...</i> <i>Read the exercise in silence/silently.</i> <i>Time's up! Put down your pens and hand in your tests.</i> <i>Sit tight! Sit up straight! Straighten your back! Behave yourself!</i> <i>Turn sideways! Why/What for? Move over to make room for some more students.</i> <i>Look me in the eye! Speak when spoken to! Don't speak/talk out of turn!</i> <i>Speak your mind!</i> <i>Don't blame me, it's not my fault!</i> <i>Don't wait for me! I might be long!</i> <i>Don't peek! It's none of your business!</i> <i>Don't touch the stove until it gets cool.</i> <i>Hold this for me!</i> <i>He told me to hold on to his arm.</i> <i>Tell me who the book belongs to.</i> <i>The P.E. teacher told/instructed us to pass the ball to each other/one another.</i> <i>Mind your step!</i> <i>Beware of the dog!</i> <i>Caution: wet floor!</i> <i>Danger: strong current!</i> <i>Don't limit your challenges – challenge your limits!</i> <i>Let go of bad memories and be happy!</i> Заповедни начин Модални глаголи <i>shall/should</i> за тражење упутстава Модални глаголи за изражавање вероватноће: <i>might/may/could</i> Пасивни облик глагола у комбинацији са модалним глаголима Први и други кондиционал Индиректне наредбе и молбе Префикси <i>over-, un-, im-, ir-, il-...</i> (Интер)културни садржаји: понашање у кући, школи и на јавним местима; значење знакова и симбола
ОПИСИВАЊЕ РАДЊИ У САДАШЊОСТ И	— разуме општи смисао и главне информације из текстова	Језичке активности у комуникативним ситуацијама Слушање и читање описа и размењивање исказа у вези са догађајима/ активностима и способностима; усмено и писано описивање активности, радњи и способности у садашњости. Садржаји

	који се односе на описивање радњи и ситуација у садашњости – разуме општи смисао и главне информације из текстова који се односе на описивање способности и умећа у садашњости; – размени неколико информација у низу које се односе на радње у садашњости – опише радње, способности и умећа користећи неколико везаних исказа	<i>It's getting dark/late/cold/hotter...</i> <i>She's getting hungry/tired/better/worse...</i> <i>The weather is getting worse by the minute.</i> <i>What's bothering/puzzling you? I can't solve this problem.</i> <i>Who are you doing that for? I'm doing this for my classmate Milica.</i> <i>Where's Jacob? He's at a sleepover. / He's sleeping/spending the night at a friend's. He often sleeps over at Filip's house.</i> <i>How often do you sleep over at your friends' place?</i> <i>Who does the new teacher remind you of? He reminds me of my Australian uncle.</i> <i>This reminds me, have you applied for the competition yet?</i> <i>This is the first time I've used a crib sheet.</i> <i>Can I trust you with something?</i> <i>Anyone can use the application, can't they?</i> <i>The class teacher tells us to always report the absent students.</i> <i>I don't know what they are arguing about/who they are laughing at.</i> <i>My teacher says that the English drink the most tea in the world.</i> <i>My mum asks me who the message is from.</i> <i>My friend wants to know which team you support / whether/if you support Red Star or Partisan.</i> <i>Danilo asks how long I have kept my diary/blog.</i> <i>Jelena complains that she keeps forgetting her parents' birthdays!</i> <i>Do you know who I met yesterday?</i> <i>What does UNICEF/the abbreviation stand for?</i> <i>What happens if students misbehave in class in your school? Do they get punished for their misbehaviour?</i> <i>I would/could help you if I had time now. What would you do if you were rich?</i> <i>The Harry Potter film series is based on Joanna Rowling's novels. Which book is the play based on?</i> <i>The story/novel is set in the 19th century.</i> <i>In my country a lot of children live in a single-parent family or in a family with a step-parent and step brothers and sisters.</i> <i>Some city people live in a high rise, but most people live in detached or semi-detached houses.</i> <i>International Mother Language Day is held on 21 February to promote awareness of linguistic and cultural diversity.</i> <i>How's Labour Day celebrated in your country?</i> <i>There are approximately 1000 giant pandas remaining in the world.</i> <i>It is estimated that/According to the statistics, 2 million alligators live in the state of Florida.</i> <i>The Present Continuous Tense за изражавање тренутних и привремених радњи</i> <i>The Present Simple Tense за изражавање сталних и уобичајених радњи</i> <i>Stative verbs (taste, smell, remind...)</i> <i>The Present Perfect Simple Tense за изражавање радњи које су почеле у прошлости и још увек трају и у изразима This is the first/second/third time...</i> <i>Други кондиционал</i> <i>Can за изражавање способности у садашњости</i> <i>Модални глаголи за извођење закључака о садашњости (must/can't/might/may/could)</i> <i>Пасивни облик глагола у простим временима (Present Simple, Present Perfect Simple)</i> <i>Индириктне наредбе и молбе</i> <i>Индириктне изјаве и питања са уводним глаголом у садашњем времену Gerund/Infinitive</i> <i>Питања са препозиционим глаголима</i>

		<i>Get + adjective</i> (Интер)културни садржаји: породични живот; живот у школи и у ширем окружењу – наставне и ваннаставне активности; распусти и путовања; традиција и обичаји; метафоричка употреба језика/идиоми
ОПИСИВАЊЕ РАДЊИ У ПРОШЛОСТИ	– разуме општи смисао и главне информације из текстова који се односе на описивање искустава, догађаја и способности у прошлост – размени неколико информација у низу о искуствима, догађајима и способностима у прошлости – опише искуства, догађаје и способности из прошлости повезујући неколико краћих исказа у смислену целину	Језичке активности у комуникативним ситуацијама Слушање и читање описа и усмено и писано размењивање исказа у вези с личним искуствима, догађајима, активностима, способностима и особеностима у прошлости; усмено и писано описивање искустава, активности и способности у прошлости, историјских догађаја и личности Садржаји <i>I went to the park with some friends of mine yesterday afternoon.</i> <i>We had a two months' holiday. What did you do on your holiday/spring/term break? We were having the time of our life!</i> <i>Why didn't you tell me about that? I didn't want you to know!</i> <i>My friend turned pale/jumped for joy when she heard the news.</i> <i>Who forgot their phone?</i> <i>When did the centre reopen?</i> <i>What was the first concert you went to? Who were you there with?</i> <i>My friends threw me a going away/goodbye/farewell party before I moved away/left the town/country. They saw me off at the airport.</i> <i>My dad couldn't afford to go to university, but I can now.</i> <i>Anastasija was able to answer all of her questions correctly, but I answered mine incorrectly.</i> <i>I misheard you. I was mistaken. She misunderstood my message.</i> <i>Something's just crossed my mind. I've changed my mind. Have you made up your mind yet?</i> <i>I've lost my train of thoughts. / My mind's gone blank.</i> <i>Have you read/heard today's/yesterday's news?</i> <i>Have you passed to the next round?</i> <i>Has it stopped raining?</i> <i>I've misplaced my pen / miscalculated the numbers.</i> <i>He's gone bananas!</i> <i>We were having a rehearsal while the storm was raging/when there was a power cut.</i> <i>My mum told me to stop to buy some bread on my way home.</i> <i>The old lady asked/begged us to help her.</i> <i>I was voted the class president in the previous class meeting.</i> <i>Who was the book published by? It has been adapted into a film.</i> <i>The people have been stricken by a lightning.</i> <i>The cat's been run over by a car.</i> <i>I haven't been invited to the party.</i> <i>The industrial revolution started in the 18th century.</i> <i>YouTube, the popular video sharing website, was created in 2005.</i> <i>The Past Simple Tense</i> правилних и неправилних глагола, све употребе <i>The Past Continuous Tense</i>, све употребе <i>The Present Perfect Simple Tense</i> за изражавање искустава и радњи у неодређеној прошлости и са <i>ever, never, just, already, yet...</i> <i>Could</i> и <i>was/were able to</i> за изражавање способности у прошлости Пасивни облик глагола у простим временима (<i>Present Perfect Simple, Past Simple</i>) Индиректне наредбе и молбе Питања са <i>Who/What/Which/Where/When/Why...</i>

		Питања са препозиционим глаголима Герунд/Инфинитив Префикси <i>mis-, over-, re...</i> (Интер)културни садржаји: историјски догађаји, епохална открића; важније личности из прошлости; метафоричка употреба језика/идиоми.
ОПИСИВАЊЕ БУДУЋИХ РАДЊИ (ПЛАНОВА, НАМЕРА, ПРЕДВИЂАЊА)	– разуме општи смисао и главне информације из текстова који се односе на одлуке, обећања, планове, намере и предвиђања у будућности – размени неколико исказа у вези са обећањима, одлукама, плановима, намерама и предвиђањима у будућности – саопшти планове, намере и предвиђања	Језичке активности у комуникативним ситуацијама Слушање и читање једноставнијих текстова у вези са одлукама, плановима, намерама и предвиђањима; усмено и писано договарање/ извештавање о одлукама, плановима, намерама и предвиђањима. Садржаји <i>Who are you going to the prom with?</i> <i>When are you leaving for the airport? When does your plane leave? / What time is your flight? What time does the flight from Moscow arrive? Which platform does the train leave from?</i> <i>When does the rerun of season 1 begin? I guess/suppose it starts in 2 weeks' time.</i> <i>We're going to make up the missed class next week. Let me know when/the time!</i> <i>I'll leave school in 2 years' time. When will you leave school? What are you going to do after you leave school?</i> <i>Emma will turn 15 in 2 months.</i> <i>Noah might/may/could take part in the karate tournament/marathon race next week.</i> <i>I think the party will be over/finished by the time/before we get to Kristina and Helena's place!</i> <i>We'll figure out/decide what to do as soon as/when/after we all get together. See you when you get back!</i> <i>Take your umbrella in case it rains tonight!</i> <i>I'll tell on you to the teacher unless you stop!</i> <i>If it's a tie, will we be able to play another round?</i> <i>If I wish on a shooting star, will my wishes come true?</i> <i>What will happen if we keep littering?</i> <i>What would you do if you saw aliens? Would you run away or speak to them?</i> <i>The Present Continuous Tense</i> за изражавање унапред договорених/испланираних радњи <i>The Present Simple Tense</i> за изражавање будућних радњи које су део утврђених распореда/програма <i>The Future Simple Tense</i> за изражавање одлука донетих у тренутку говора, обећања и предвиђања на основу знања, искуства и веровања Модални глаголи за изражавање вероватноће: <i>may/might/could</i> <i>Going to</i> за изражавање општих планова и намера, као и предвиђања на основу чулних опажања Временске зависне реченице за изражавање будућности и одговарајући везници (<i>when, after, before, as soon as, by the time...</i>) <i>Stative verbs (promise, believe, think, guess, suppose, hope...)</i> Пасивни облик глагола у простим временима (<i>Future Simple</i>) Први и други кондиционал <i>Will be able to</i> за изражавање способности у будућности (Интер)културни садржаји: правила учтивости у складу са степеном формалности и ситуацијом; традиција и обичаји.

ИСКАЗИВАЊЕ ЖЕЉА, ИНТЕРЕСОВА ЊА, ПОТРЕБА, ОСЕТА И ОСЕЋАЊА	– разуме општи смисао и главне информације из текстова који се односе на жеље, интересовања, потребе, осете и осећања; – размени неколико повезаних информација у вези са жељама, интересовањи ма, осетима и осећањима – искаже и образложи жеље, интересовања, потребе, осете и осећања	Језичке активности у комуникативним ситуацијама Слушање и читање једноставнијих текстова у вези са жељама, интересовањима, потребама, осетима и осећањима; усмено и писано договарање у вези са задовољавањем жеља и потреба; предлагање решења у вези са осетима и потребама; усмено и писано исказивање својих осећања и реаговање на туђа. Садржаји <i>What's the matter? My finger/hand is swollen. I've been stung by a bee. That must hurt! Let me have a look. Do you need some tissues? Are you fine with this?</i> <i>What's the matter with Helen? She's been bitten by a strayed dog. She needs to go to hospital. Why haven't you called an ambulance? She wants us to help her. / She asks if we could help her.</i> <i>I've got goose bumps/butterflies in my stomach/stage fright. My schoolmates expect me to win/hope that I will win the race/ game/competition. You needn't worry! We're on your side!</i> <i>What would you like to spend the money on? Who would you like to celebrate with if you won?</i> <i>Why are you smelling the food? What does it smell like? My hands smell of onions!</i> <i>Iva's tasting the coffee. She says it tastes awful. How do you like yours? Can I taste your pie?</i> <i>Liam felt embarrassed by his friends' insensitive remarks. He says they really hurt him.</i> <i>Sanja was pleased with her test results. She hopes to enrol in an art school if she passes her final exams with flying colours.</i> <i>Who wasn't happy with their marks?</i> <i>What were you good at as a child? I enjoyed being active, but now I'm really into/keen on studying.</i> <i>I've always been interested in clothes and fashion.</i> <i>Our parents have always taught us to treat people the way we want to be treated.</i> <i>I don't want this moment to ever end!</i> <i>I hope you make wonderful memories today!</i> <i>We need to laugh. Laughter is the best medicine!</i> <i>The Present Simple / Past Simple / Present Perfect Simple Tense</i> <i>Stative verbs (be, want, wish, need, expect, hope, have, hurt, feel, smell, taste...)</i> <i>Need/Needn't</i> <i>Why don't/haven't you...</i> Питања са препозиционим глаголима Придевско-предлошке фразе – <i>interested in, keen on, pleased with, embarrassed by...</i> Глаголско-предлошке фразе - <i>be into...</i> Пасивни облик глагола у простим временима (<i>Present Simple, Present Perfect Simple, Past Simple, Future Simple</i>) Индириктне изјаве и питања са уводним глаголом у садашњем времену Модални глаголи за извођење закључака о садашњости (<i>must, can't, may...</i>) Први и други кондиционал Заповедни начин <i>Gerund/Infinitive</i> (Интер)културни садржаји: мимика и гестикулација;
ИСКАЗИВАЊЕ ПРОСТОРНИХ ОДНОСА И	-разуме краће низове исказа који описују	Језичке активности у комуникативним ситуацијама Слушање и читање једноставнијих текстова у вези са смером кретања и специфичнијим просторним односима; усмено и

УПУТСТАВА ЗА ОРИЈЕНТАЦИЈ У У ПРОСТОРУ	просторне односе, оријентацију и правац кретања - затражи и пружи обавештења о просторним односима, оријентацији и правцу кретања	писано размењивање информација у вези са смером кретања и просторним односима; усмено и писано описивање смера кретања и просторних односа. Садржаји <i>Let's meet at the entrance to/exit from the museum!</i> <i>Could you tell me where the pedestrian area/zone / the main square / the city/town hall is. Go past the traffic lights and go straight on until you get to the roundabout. At the roundabout turn left. You can't miss it!</i> <i>I live as close/near as you from the school.</i> <i>The Science and Technology Park is twice as far as the Natural History Museum.</i> <i>What would happen if the Sun was twice as far from the Earth?</i> <i>Čačak is a large industrial town halfway between Kraljevo and Užice.</i> <i>The baker's/pastry shop is halfway between my home and school.</i> <i>I don't know where the icon is. It's on the left/right side/at the top/bottom / in the top/bottom left/right corner of the screen.</i> <i>Move over towards the door.</i> <i>I slipped as I stepped onto the platform.</i> <i>We went for a walk along the beach/river bank at dawn.</i> <i>The boys swam across the lake.</i> <i>This is the first time I've flown across the Atlantic.</i> Индиректна питања са уводним глаголом у садашњем времену Предлошки изрази за изражавање положаја и просторних односа: <i>halfway between / on the left/right side / at the top/ bottom / in the top/bottom left/right corner...</i> Предлози са глаголима кретања: <i>towards, onto, into, across, along...</i> <i>as + adjective + as: as close/near/far... as</i> <i>twice/three times... + adjective + as: twice/three times... as (far) as</i> . (Интер)културни садржаји: јавни простор; типичан изглед места; географске карактеристике наше земље и земаља говорног подручја циљног језика.
ИЗРИЦАЊЕ ДОЗВОЛА, ЗАБРАНА, УПОЗОРЕЊА, ПРАВИЛА ПОНАШАЊА И ОБАВЕЗА	– размени неколико информација које се односе на дозволе, забране, упозорења, правила понашања и обавезе; – разуме једноставније текстове који се односе на дозволе, забране, упозорења, правила понашања и обавезе и реагује на њих	Језичке активности у комуникативним ситуацијама Слушање и читање једноставнијих исказа у којима се изражавају дозволе, забране, упозорења, правила понашања и обавезе; постављање питања у вези са забранама, дозволама, упозорењима, правилима понашања и обавезама и одговарање на њих; усмено и писано саопштавање забрана, дозвола, упозорења, правила понашања и обавеза. Садржаји <i>You needn't take that subject. It's optional!</i> <i>You mustn't cheat in exams. It's illegal!</i> <i>I've had to study hard this month.</i> <i>We had to make the decision in a split second.</i> <i>We can't both use the bike at once so we'll have to take turns.</i> <i>I'm underage – I'm not allowed in pubs!</i> <i>It's a rude question – you should apologise to the teacher!</i> <i>I don't think you should drink that water!</i> <i>I wouldn't swim here if I were you!</i> <i>My parents always remind me to throw the tissue in the bin after using it.</i> <i>The government/local authorities should/ought to take more care of the unemployed/homeless/poor/elderly / unemployed/homeless/poor/elderly people.</i>

		<i>In my country the young/young people are not permitted to vote until the age of 18.</i> <i>The Louvre is a must for visitors to Paris.</i> <i>These are dos and don'ts of social etiquette.</i> Модални глаголи и глаголски облици за изражавање дозволе, забране, упозорења, правила понашања и присуства/ одсуства обавезе: <i>can/can't, must/mustn't, need/needn't, should/shouldn't, ought (not) to, have to/don't/doesn't have to, had to/didn't have to, (not to) be allowed to</i> Употреба и изостављање одређеног члана у изразима: <i>the unemployed/homeless/poor/elderly/young... и unemployed/homeless/poor/elderly/young... people</i> (Интер)културни садржаји: понашање у кући, школи и на јавним местима; значење знакова и симбола
ИЗРАЖАВАЊЕ ПРИПАДАЊА И ПОСЕДОВАЊА	-размени неколико краћих, везаних исказа који се односе на поседовање и припадање; – разуме општи смисао и главне информације из краћих текстова који се односе на поседовање и припадање;	Језичке активности у комуникативним ситуацијама Слушање и читање једноставнијих текстова у којима се говори о томе шта неко има/ нема или чије је нешто; постављање питања у вези са припадањем и одговарање на њих. Садржаји <i>He's a friend of mine. Is that a friend of your cousin's?</i> <i>My father owns a book/food stall. Who's the owner of that restaurant?</i> <i>This house has always belonged to my family. Who does that house belong to?</i> <i>Someday, I would like to possess a sailboat.</i> <i>How much money does he owe you? He owes me 100 dinars.</i> Саксонски, нормански и дупли генитив Присвојне заменице <i>mine, yours...</i> <i>Stative verbs (have, own, belong, possess, owe)</i> (Интер)културни садржаји: однос према имовини
ИЗРАЖАВАЊЕ ДОПАДАЊА И НЕДОПАДАЊА	— разуме општи смисао и главне информације из краћих текстова који се односе на изражавање допадања и недопадања; размени неколико краћих, везаних исказа који се односе на изражавање допадања и недопадања и даје кратка образложења; – ;	Језичке активности у комуникативним ситуацијама Слушање и читање једноставнијих текстова којима се изражава допадање/ недопадање; усмено и писано изражавање допадања/ недопадања. Садржаји <i>How do you like this colour? I'd prefer a darker/lighter shade.</i> <i>My dog loves being cuddled/spending time with us.</i> <i>Would you fancy a drink?</i> <i>I didn't fancy swimming in that water.</i> <i>We enjoyed ourselves at the party.</i> <i>Please don't throw these photos away. They're really close to my heart!</i> <i>I like doing jumping jacks. They are great for warming up before my gym exercise!</i> <i>Cycling/Rollerblading is my most liked/preferred leisure activity.</i> <i>What's your family's favourite pastime? I would say our favourite pastime has always been watching informational videos / exploring interesting places closer to home.</i> <i>Yoda from the Star Wars series has been one of my best-loved science fiction characters for as long as I can remember. Who's your favourite film character?</i> <i>One third of the class prefers fantasy books, they say they expand their imagination.</i> <i>Stative verbs (like/dislike/love/hate/fancy/prefer...)</i> <i>Gerund/Infinitive</i> Питања са <i>What, Who, Why, Which, How...</i>

		(Интер)културни садржаји: уметност, књижевност за младе, стрип, музика, филм, спорт; метафоричка употреба језика/идиоми.
ИЗРАЖАВАЊЕ МИШЉЕЊА	– разуме општи смисао и главне информације из краћих текстова који се односе на изражавање мишљења; -тражи и саопшти мишљење, слагање/ неслагање и даје кратка образложења	Језичке активности у комуникативним ситуацијама Слушање и читање једноставнијих текстова у којима се тражи и износи мишљење и изражава слагање/ неслагање; усмено и писано тражење и изношење мишљења и изражавање слагања и неслагања. Садржаји <i>I agree/disagree. So do I. / Well, I don't.</i> <i>I don't agree. Neither do I. / I don't agree either. / Well, I do!</i> <i>I didn't think of that - good idea!</i> <i>I guess/suppose we should never learn anything by heart.</i> <i>What exactly do you mean by 'lousy singing'?</i> <i>It's not a big deal/no biggie.</i> <i>That's embarrassing/correct/</i> <i>incorrect/possible/impossible/regular/irregular/convenient/inconvenient/hon</i> <i>est/dishonest...</i> <i>How icredible/disappointing!</i> <i>Stative verbs (think, guess, suppose, agree, disagree, believe, mean,</i> <i>promise...)</i> Питања са <i>What, Why, How...</i> <i>So/Neither/Either</i> за изражавање слагања и неслагања. Префикси <i>un-, in-, im-, ir-, il-, dis-</i>... (Интер)културни садржаји: поштовање основних норми учтивости у комуникацији са вршњацима и одраслима; метафоричка употреба језика/идиоми.
ИЗРАЖАВАЊЕ КОЛИЧИНЕ, ДИМЕНЗИЈА И ЦЕНА	– разуме краће низове исказа који се односе на количину, димензије и цене; – размени информације у вези са количином, димензијама и ценама.	Језичке активности у комуникативним ситуацијама Слушање и читање једноставнијих текстова у којима се наводе количине, димензије и цене; размењивање информација у вези с количином, димензијама и ценама, усмено и писано. Садржаји <i>It's only half-an-hour's drive / a couple of minutes' walk.</i> <i>He gave me a few tips/a piece of/some advice.</i> <i>They told us an interesting piece/a bit of information.</i> <i>She bought a bunch of grapes/flowers / a bar of chocolate/soap / a jar of</i> <i>honey/jam.</i> <i>The man was so weak that he could only take a sip of water.</i> <i>How much sugar do you take in your tea? Half a teaspoon, please.</i> <i>I don't have as many DVDs as you!</i> <i>My sister doesn't eat as much chocolate as I do.</i> <i>There is ten times as much traffic in my town as in yours.</i> <i>The deep end of the pool is 2 metres deep. The shallow end is only half as</i> <i>deep.</i> <i>This jacket is twice as expensive as that one.</i> <i>How much is the return/one-way fare from London to Brighton?</i> <i>What's the bus fare in London? A single bus fare costs £1.50.</i> <i>How much did the roasted chestnuts cost? They cost 90 pence/cents a/per</i> <i>cone. How much did they weigh? They weighed</i> <i>100 g.</i> <i>None of my classmates won the prize.</i> <i>Neither of my parents speaks/ speak a foreign language.</i> Саксонски генитив са временским периодима: <i>half-an-hour's, couple of</i> <i>minutes'...</i> Партитиви: <i>a piece/bit/bunch/bar/jar/sip of...</i>

		<i>Twice/three times.../half as (adjective) as</i> <i>None/Neither</i> (Интер)културни садржаји: друштвено окружење; валуте циљних култура.

ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ УЧЕНИКА:

Ученици ће на једном од првих наставних часова имати иницијални тест на којем ће бити проверено са којим нивоом знања улазе у наставни процес те школске године и добијени резултати ће бити уписани у ученички портфолио (без формативног оцењивања). Током рада на свакој теми ће бити усмене провере савладаних појмова (код ученика са вишим нивоом знања и граматичких садржаја). Вредновање усмених одговора ће бити обављано константно и праћено кроз ученички портфолио. Однос према раду и наставном предмету ће бити праћен и вреднован константно током школске године, а оцењен на полугодишту и крају школске године. Ученици ће самостално водити свој портфолио и анализом и самоанализом долазити до сазнања о свом напредовању.

Допунска настава

Ученици ће на часове допунске наставе долазити из два разлога: (1) по позиву, а у случају да је наставник током понављања приметио недостатке у знању који би водили добијању лоше оцене, (2) случају да ученик самоевалуацијом процени да му је потребно додатно објаснити градиво са часа или на захтев родитеља.

То што је ученик уписан у Дневник рада посебних облика **не значи** да се од ученика очекује да долази на сваки час допунске наставе већ да ће доћи онда када за то постоји потреба.

Задатак допунске наставе је да ученик савлада градиво у за њега довољној мери, а са циљем да се допунским радом оспособи за несметано праћење даљег тока наставе и сходно томе и даље напредовање у савладавању предвиђених тема и ситуација већ описаних у план.

ЛИКОВНА КУЛТУРА

У другом циклусу основног образовања настава ликовне културе се реализује са недељним фондом од два часа у петом разреду и по један час у шестом, седмом и осмом разреду. Поред редовне наставе, реализују се додатна настава и ваннаставне активности.

ПЕТИ РАЗРЕД

Циљ учења Ликовне културе је да се ученик, развијајући стваралачко мишљење и естетичке критеријуме, кроз практични рад оспособљава за комуникацију и да изграђује позитиван однос према култури и уметничком наслеђу свог и других народа.

Годишњи фонд часова **72**

ИСХОДИ По завршеној области/теми ученик ће бити у стању да	ОБЛАСТ/ТЕМА	САДРЖАЈИ
Опише ритам који уочава у природи, окружењу и уметничким делима; -пореди утисак који на њега/њу остављају различите врсте ритма; -гради правилан, неправилан и слободан визуелни ритам,	РИТАМ	Поступци за безбедно и одговорно коришћење и одржавање прибора и радне површине; Материјал из природе, вештачки материјал, материјал за рециклажу, рециклирани материјал, импровизовани

спонтано или с одређеном намером; - користи, у сарадњи са другима, одабране садржаје као подстицај за стварање оригиналног визуелног ритма; - разматра, у групи, како је учио/ла о визуелном ритму и где та знања може применити; - направи, самостално, импровизовани прибор од одабраног материјала; - искаже своје мишљење о томе зашто људи стварају уметност;		прибор, школски прибор и материјал, професионални прибор; Ритам у природи (смена дана и обданице, смена годишњих доба, таласи, падавине...); Ритам у простору (распоред тродимензионалних облика у природи, урбаним срединама и у ближем окружењу ученика). Ритам у структури (грађи) облика. Ритам у текстури природних и вештачких материјала; Врсте ритма. Правилан и неправилан ритам. Слободан ритам. Спонтани ритам (ритам линија, облика, мрља). Функције ритма – понављање боја, линија и/или облика да би се постигла динамичност (живост) или ред. Утисак који различите врсте ритма остављају на посматрача. Субјективни утисак кретања и оптичка илузија кретања; Ритам као принцип компоновања у делима ликовних уметности. Ритам у другим врстама уметности. Примена визуелног ритма у свакодневном животу; Различити ритмови као подстицај за стваралачки рад – звуци из природе и окружења, музика, кретање у природи и окружењу, плес...; Уметничко наслеђе – значај праисторијског наслеђа на простору Србије и у свету.
Опише линије које уочава у природи, окружењу и уметничким делима; - пореди утисак који на њега/њу остављају различите врсте линија; - гради линије различитих вредности комбинујући материјал, угао и притисак прибора/материјала; - користи одабране садржаје као подстицај за стварање оригиналних цртежа; - црта разноврсним прибором и материјалом изражавајући	ЛИНИЈА	Врсте линија и изражајна својства линија. Линије у природи и окружењу. Линија као ивица тродимензионалних облика; Изражајна својства линија у односу на прибор, материјал, притисак и угао под којим се држи прибор/материјал. Савремена средства за цртање – дигитална табла и оловка за цртање, 3Д оловка, апликативни програми за цртање... Својства линије у апликативном програму за цртање. Цртање светлом; Уметнички цртеж, аматерски цртеж, дечји цртеж, схематски

замисли, машту, утиске и памћење опаженог; - разматра, у групи, како је учио/ла о изражајним својствима линија и где се та знања примењују; - искаже своје мишљење о томе како је развој цивилизације утицао на развој уметности;		цртеж, технички цртеж, научне илустрације... Врсте уметничког цртежа – скица, студија, илустрација, стрип, карикатура, графити... Занимања у којима је неопходна вештина слободоручног цртања; Поступци грађења цртежа додавањем и одузимањем линија. Лавирани цртеж. Линеарни цртеж. Цртеж у боји; Текстура (ликовни елемент). Поступци грађења текстуре линијама. Ритам линија; Уметничко наслеђе – значај наслеђа првих цивилизација
??пореди облике из природе, окружења и уметничких дела према задатим условима; - гради апстрактне и/или фантастичне облике користећи одабране садржаје као подстицај за стваралачки рад; - наслика реалне облике у простору самостално мешајући боје да би добио/ла жељени тон; - обликује препознатљиве тродимензионалне облике одабраним материјалом и поступком; - преобликује предмет за рециклажу дајући му нову употребну вредност; - комбинује ритам, линије и облике стварајући оригиналан орнамент за одређену намену; - објасни зашто је дизајн важан и ко дизајнира одређене производе; - разматра, у групи, како је учио/ла о облицима и где та знања примењује; - искаже своје мишљење о томе зашто је уметничко наслеђе важно	ОБЛИК	Дводимензионални и тродимензионални облици. Правилни геометријски облици (геометријске фигуре и тела). Правилни облици у природи и у ликовној уметности. Неправилни облици; Својства облика. Величина облика. Боја облика. Реална и имагинарна функција облика. Карактеристични детаљи и својства по којима је облик препознатљив. Светлост као услов за опажање облика. Изглед облика посматраног из различитих углова. Стилизовање облика; Статични облици. Кретање облика (кретање статичних облика помоћу ветра и воде, карактеристично кретање бића и машина); Распоред облика у простору и њихово дејство на посматрача. Положај облика у равни – линија хоризонта, планови и величина облика у односу на растојање од посматрача. Преклапање, прожимање, додиривање облика; подстицај за стваралачки рад (облици из природе и окружења, кретање у природи и окружењу, уметничка дела, етно наслеђе, садржаји других наставних предмета...); Орнамент и орнаментика. Функција орнамента. Симетрија.

		Ритам линија, боја и облика у орнаменту; Уметничко наслеђе – наслеђе етно културе. Значајни римски споменици на тлу Србије.
-поређи различите начине комуницирања од праисторије до данас; - обликује убедљиву поруку примењујући знања о ритму, линији, облику и материјалу; - изрази исту поруку писаном, вербалном, невербалном и визуелном комуникацијом; - тумачи једноставне визуелне информације; - објасни зашто је наслеђе културе важно.	ВИЗУЕЛНО СПОРАЗУМЕВАЊЕ	Различите врсте комуникације од праисторије до данас; Невербална комуникација – читање информација; израз лица и карактеристичан положај тела; Читање визуелних информација (декодирање). Визуелно изражавање; Уметничко наслеђе – значај наслеђа за туризам и за познавање сопственог порекла.

ШЕСТИ РАЗРЕД

Циљ учења Ликовне културе је да се ученик, развијајући стваралачко мишљење и естетичке критеријуме, кроз практични рад оспособљава за комуникацију и да изграђује позитиван однос према култури и уметничком наслеђу свог и других народа.

Годишњи фонд часова **36**

ИСХОДИ По завршетку разреда ученик ће бити у стању да:	ОБЛАСТ/ТЕМА	САДРЖАЈИ
— користи одабране информације као подстицај за стваралачки рад; — прави разноврсне текстуре на подлогама, облицима или у апликативном програму; — користи изражајна својства боја у ликовном раду и свакодневном животу; — обликује, самостално, или у сарадњи са другима, употребне предмете од материјала за рециклажу; — изрази своје замисли и позитивне поруке одабраном ликовном техником;	БОЈА	Пигментне боје (хроматске и ахроматске боје; основне и изведене боје). Дејство боја (утисак који боја оставља на посматрача; топле и хладне боје; комплементарне боје). Светлост и боја (светлост као услов за опажање боје, разлике у опажању боја; валер; градација и контраст). Примена боја (технике и средства: акварел, темпера, мозаик, витраж, апликативни програми...; изражајна својства боја у керамици, скулптури, графици, таписерији, дизајну одеће и обуће, индустријском дизајну...; примена у свакодневном животу ученика). Уметничко наслеђе (музеји и експонати).
	КОМУНИКАЦИЈА	Комуникативна улога уметности (теме, мотиви и поруке у

— опише свој рад, естетски доживљај простора, дизајна и уметничких дела; — идентификује теме у одабраним уметничким делима и циљеве једноставних визуелних порука; — повезује карактеристичан експонат и одговарајући музеј; — разматра са другима шта и како је учио и где та знања може применити		визуелним уметностима; улога уметности у свакодневном животу). Уметничко наслеђе (уметност некад и сад).
	ТЕКСТУРЕ	Текстура (врсте текстура – тактилна и визуелна; текстуре у природи и уметничким делима, материјали и текстура, облик и текстура, линија и текстура, ритам и текстура). Уметничко наслеђе (грађевине, скулптуре и паркови).
	УОБРАЗИЉА	Стваралачка уобразиља (стварност и машта, значај маште; разноврсне информације као подстицај за стварање — снови, бајке, митови, легенде...). Уметничко наслеђе (необична уметничка остварења).
	ПРОСТОР	Амбијент (елементи који чине амбијент – дизајн ентеријера, атмосфера, корисници; утицај амбијента на расположење, активност и учење; обликовање школског простора; поставка изложбе).

СЕДМИ РАЗРЕД

Циљ учења Ликовне културе је да се ученик, развијајући стваралачко мишљење и естетичке критеријуме, кроз практични рад оспособљава за комуникацију и да изграђује позитиван однос према култури и уметничком наслеђу свог и других народа.

Годишњи фонд часова **36**

ИСХОДИ	ОБЛАСТ/ТЕМА	САДРЖАЈИ
По завршетку разреда ученик ће бити у стању да:		
— користи традиционалне технике и одабрана савремена средства за ликовна истраживања; — изражава, одабраним ликовним елементима, емоције, стање или имажинацију; — обликује композиције примењујући основна знања о пропорцијама и перспективи; — користи, сам или у сарадњи са другима,	ПРОСТОР И КОМПОЗИЦИЈА	Композиција. Боје и емоције, стилизација облика. Композиција линија, композиција боја, композиција облика. Равнотежа, контраст, понављање и степеновање облика, варијације. Орнамент и арабеска. Пропорције. Пропорције главе и тела.

одабране изворе, податке и информације као подстицај за стваралачки рад; —разговара о одабраним идејама, темама или мотивима у уметничким остварењима различитих култура и епоха; —уважава себе и друге када снима, обрађује и дели дигиталне фотографије; —учествује у заједничком креативном раду који обједињује различите уметности и/или уметност и технологију; —прави, самостално или у тиму, презентације о одабраним темама повезујући кључне текстуалне податке и визуелне информације; —представи своје и радове других, кратко, аргументовано и афирмативно; —предлаже идеје за уметничку рециклажу, хуманитарне акције кроз ликовно стваралаштво или обилазак места и установа културе; —разматра своја интересовања и могућности у односу на занимања у визуелним уметностима.		Перспектива. Колористичка, ваздушна, линеарна перспектива.
	КОМУНИКАЦИЈА	Теме. Историјска, религијска и митолошка тема. Оригинал, копија и плагијат. Дигитална фотографија. Кадар, селфи и аутопортрет. Анимација. Процес креирања, стори борд. Сцена. Обједињавање покрета, игре и звука. Презентације.
	УМЕТНОСТ ОКО НАС	Уметност и технологија. Уметничка занимања и производи. Савремена технологија и уметност. Уметност око нас. Уметничка рециклажа, уметнички пројекти, хуманитарне акције... Наслеђе.

ОСМИ РАЗРЕД

Циљ учења Ликовне културе је да се ученик, развијајући стваралачко мишљење и естетичке критеријуме, кроз практични рад оспособљава за комуникацију и да изграђује позитиван однос према култури и уметничком наслеђу свог и других народа.

Годишњи фонд часова **34**

ИСХОДИ	ОБЛАСТ/ТЕМА	САДРЖАЈИ
По завршетку разреда ученик ће бити у стању да:		

бира одговарајући прибор,материјал, технику, уређај и апликативни програм за изражавање идеја, имагинације, емоција,ставова и порука; користи разноврсне податкеи информације као подстицај за стваралачки рад; примењује знања о елементима и принципима компоновања у стваралачком раду и свакодневном животу; реализује једноставне ликовне пројекте, самосталнои у сарадњи са другима; дискутује аргументовано о својим и радовима других уважавајући различита мишљења; прави презентације усклађујући слику и текст и приказујући кључне податкеи визуелне информације; тумачи садржаје одабранихуметничких дела и одабрану визуелну метафорику; разговара о значају културне баштине за личниразвој, развој туризма и очување културног идентитета земље.	КОМПОЗИЦИЈА	Примена принципа компоновања. Простор и пропорције (ергономија, перспектива).
	НАСЛЕЂЕ	Културна баштина (значај, заштита и промоција наслеђа). Најзначајнија уметничка остварења и уметници, локалитети и споменици на територији Србије и у свету.
	КОМУНИКАЦИЈА	Декодирање слике (теме, мотиви, поруке, метафора, алегорија, пиктограми...). Пројекти (цртеж, слика, скулптура, дигитална фотографија, филм, анимација, игрице, стрип, графити, мурали, инсталације, шминка и боди арт, одевне комбинације и детаљи...). Кључни појмови садржаја: простор, облик, линија, боја, текстура, светлина

МУЗИЧКА КУЛТУРА

У другом циклусу основног образовања настава музичке културе се реализује са недељним фондом од два часа у петом разреду и са по једним часом у шестом, седмом и осмом разреду. Поред редовне наставе, реализују се додатна настава и ваннаставне активности.

ПЕТИ РАЗРЕД

Циљ учења предмета Музичка култура је да код ученика, развијајући интересовања за музичку уметност, стваралачко и критичко мишљење, формира естетску перцепцију и музички укус, као и одговоран однос према очувању музичког наслеђа и култури свога и других народа.

[Правилник о плану наставе и учења за пети и шести разред основног образовања и васпитања и програму наставе и учења за пети и шести разред основног образовања и васпитања: 15/2018-77, 18/2018-1, 3/2019-83, 3/2020-3, 6/2020-94, 17/2021-1](#)

ИСХОДИ У оквиру области/теме ученик ће бити у стању да:	ОБЛАСТ/ТЕМА	САДРЖАЈИ
-наведе начине и средства музичког изражавања у праисторији и античком добу; -објасни како друштвени развој утиче на начине и облике музичког изражавања; -искаже своје мишљење о значају и улози музике у животу човека; -реконструише у сарадњи са другима начин комуникације кроз музику у смислу ритуалног понашања и пантеизма; -идентификује утицај ритуалног понашања у музици савременог доба (музички елементи, наступи сл.);	ЧОВЕК И МУЗИКА	<u>Човек у праисторији</u> Улога музике у првобитном друштву; Човек и ритуал: улога музике у ритуалу (музичко-антрополошка истраживања); Магијска моћ музике; Елементи музичког тока: покрет, ритам (ритам као основа ритуала), коло/групни плес; Покрет: порекло плеса; Слушање/доживљај ритма телом; Најстарија фолклорна музичка традиција у Србији и светске баштине. <u>Човек Антике</u> Божанска природа музике: митолошка свест античког човека; музички атрибути богова; музика и држава. Музика у храму и музика на двору; Примери различитих инструмената и музичких облика у античким цивилизацијама; Улога и

		место музике у античким цивилизацијама: Индија, Сумер/Вавилон, Кина, Египат, Грчка, Рим; Појава првих нотација, пентатоника;
-класификује инструменте по-начину настанка звука; -описује основне карактеристике удараљки; -препозна везу између избора врсте инструмента и догађаја, односно прилике када се музика изводи; -користи могућности ИКТ-а у примени знања о музичким инструментима (коришћење доступних апликација);	МУЗИЧКИ ИНСТРУМЕНТИ	Најстарији инструменти: тело, удараљке, дувачки, жичани; Удараљке – настанак, првобитни облици развоја; Ритмичке удараљке као најједноставнија група инструмената; Мелодијске удараљке;
-изражава се покретима за време слушања музике; -вербализује свој доживљај музике; -идентификује ефекте којима различити елементи музичке изражајности (мелодија, ритам, темпо, динамика) утичу на тело и осећања; -анализира слушано дело у односу на извођачки састав и инструменте; -илуструје примере коришћења плесова и музике према намени у свакодневном животу (војна музика, обредна музика, музика за забаву...); - критички просуђује лош утицај прегласне музике на здравље; - понаша се у складу са правилима музичког бонтона; - користи могућности ИКТ-а за слушање музике;	СЛУШАЊЕ МУЗИКЕ	Елементи музичке изражајности – темпо, динамика, тонске боје различитих гласова и инструмената; Слушање вокалних, вокално-инструменталних и кратких инструменталних композиција, домаћих и страних композитора; Слушање дела најстарије фолклорне традиције српског и других народа; Слушање народних и уметничких дела инспирисаних фолклором народа и народности, различитог садржаја, облика и расположења, као и музичких прича;

-пева и свира самостално и у групи; -примењује правилну технику певања(правилно дисање, држање тела, артикулација); -кроз свирање и покрет развија сопствену координацију и моторику; -користи различита средства изражајног певања и свирања у зависности од врсте, намене и карактера композиције; -искаже своја осећања у току извођења музике; -примењује принцип сарадње и међусобног подстицања у заједничком музицирању; -учествује у школским приредбама и манифестацијама; -користи могућности ИКТ-а у извођењу музике (коришћење матрица, караоке програма,аудио снимака...);	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	Певање	Певање песама по слуху самостално и у групи; Певање песама из нотног текста солмизацијом; Извођење једноставних ритмичких и мелодијских мотива(у стилу) музике старих цивилизација певањем; Певање песама у комбинацији са покретом;
		Свирање	Свирање песама и лакших инструменталних дела по слуху на инструментима Орфовог инструментарија и/или на другим инструментима; Свирање дечјих, народних и уметничких композиција из нотног текста; Извођење дечијих, народних и уметничких игара; Извођење једноставних ритмичких и мелодијских мотива (у стилу) музике старих цивилизација на инструментима или покретом;
-користи музичке обрасце у осмишљавању музичких целина кроз певање, свирање и покрет; -Изражава своје емоције осмишљавањем мањих музичких целина; -комуницира у групи импровизујући мање музичке целине гласом, инструментом или покретом; -учествује у креирању школских приредби, догађаја и пројеката; -Користи могућности ИКТ-а за музичко стваралаштво.	МУЗИЧКО СТВАРАЛАШТВО		Креирање пратње за песме ритмичким и звучним ефектима,користећи притом различите изворе звука; Креирање покрета уз музику коју ученици изводе; Осмишљавање музичких питања и одговора, ритмичка допуњалка,мелодијска допуњалка са потписаним текстом, састављање мелодијеод понуђених мотива;Импровизација мелодије на задати текст; Импровизација дијалога на инструментима Орфовог инструментарија и другим инструментима; Израда једноставних музичких инструмената;

		Реконструкција музичких догађаја у стилу старих цивилизација.

ШЕСТИ РАЗРЕД

Циљ учења Музичке културе је да код ученика, развијајући интересовања за музичку уметност, стваралачко и критичко мишљење, формира естетску перцепцију и музички укус, као и одговоран однос према очувању музичког наслеђа и култури свога и других народа.

[Правилник о плану наставе и учења за пети и шести разред основног образовања и васпитања и програму наставе и учења за пети и шести разред основног образовања и васпитања: 15/2018-77, 18/2018-1, 3/2019-83, 3/2020-3, 6/2020-94, 17/2021-1](#)

ИСХОДИ	ОБЛАСТ/ТЕМА	САДРЖАЈИ
У оквиру области/теме, ученик ће бити устању да:		
- повеже различите видове музичког изражавања са друштвено-историјским амбијентом у коме су настали; - наведе изражајна средства музичке уметности карактеристична за период средњег века и ренесансе; - уочи основне карактеристике у средњем веку и ренесанси; - опише улогу музике у средњовековниј Србији; - уочи разлике између световних и духовних композиција средњег века и ренесансе; - издвоји начине коришћења изражајних средстава у одабраним музичким примерима; - објасни како је музика повезана са другим уметностима и областима ван уметности (музика и религија, технологија записивања, штампања нота; извођачке и техничке могућности инструмената);	ЧОВЕК И МУЗИКА	Средњи век: Ранохришћанска музика. Византијско певање. Грегоријански корал. Рани облици вишегласја – мотет. Световна музика средњег века: трубадури, трувери минезенгери. Духовна и световна музика у средњовековној Европи и Србији. Музика средњег века као инспирација за уметничку и популарну музику. Ренесанса: Развој духовног и световног вишегласја. Мотет, миса, мадригал. Највећи представници ренесансне вокалне музике: Ђ. П. да Палестрина, О. ди Ласо. Инструментална музика ренесансе.

- одреди врсту музичког инструмента са диркама по изгледу и звуку; - опише разлику у начину добијања звука код инструмената са диркама; - препозна инструмент или групу према врсти композиције у оквиру датог музичког стила;	МУЗИЧКИ ИНСТРУМЕНТИ	Инструменти са диркама: оргуље, чембало, клавир, хармоника, челеста. Народни инструменти.
- разликује вокално-инструменталне и инструменталне облике средњег века и ренесансе; - коментарише слушано дело у односу на извођачки састав и инструменте ; - идентификује репрезентативне музичке примере најзначајнијих представника средњег века и ренесансе; - уочи сличности и разлике између православне и (римо)католичке духовне музике; - идентификује елементе средњовековне музике као инспирацију у музици савременог доба;	СЛУШАЊЕ МУЗИКЕ	Елементи музичке изражајности: темпо, динамика, тонске боје различитих гласова и инструмената. Слушање световне и духовне средњовековне и ренесансне музике. Слушање вокалних, вокално- инструменталних и инструменталних композиција, домаћих и страних омпозитора. Слушање дела традиционалне народне музике. Слушање дела инспирисаних фолклором.
- изводи музичке примере користећи глас, покрет и традиционалне и/ или електронске инструменте, самостално и у групи; - примењује правилну технику певања; – примењује различита средства изражајног певања и свирања у зависности од врсте, намене и карактера композиције; - развије координацију и моторику кроз свирање и покрет; - примењује принцип сарадње и међусобног подстицања у заједничком музицирању;	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	Певање песама по слуху самостално и у групи. Певање песама из нотног текста солмизацијом. Извођење (певање или свирање) једноставних ритмичких и мелодијских мотива у стилу музике средњег века и ренесансе. Певање песама у комбинацији са покретом. Свирање по слуху дечјих, народних и уметничких композиција на инструментима Орфовог инструментарија и/или на другим инструментима. Свирање из нотног текста дечјих, народних и уметничких композиција на инструментима Орфовог инструментарија и/или на другим нструментима.

		Извођење једноставнијих музичких примера у вези са обрађеном темом.
- користи музичке обрасце у осмишљавању музичких целина кроз певање, свирање и покрет; - комуницира у групи импровизујући мање музичке целине гласом, инструментом или покретом; - учествује у креирању школских приредби, догађаја и пројеката; - изрази доживљај музике језиком других уметности (плес, глума, писана или говорна реч, ликовна уметност); - учествује у школским приредбама и манифестацијама; - понаша се у складу са правилима музичког бонтона у различитим музичким приликама; - критички просуђује лош утицај прегласне музике на здравље; - користи могућности ИКТ-а за самостално истраживање, извођење и стваралаштво.	МУЗИЧКО СТВАРАЛАШТВО	Креирање пратње за песме ритмичким и звучним ефектима, користећи притом различите изворе звука. Креирање покрета уз музику коју ученици изводе. Стварање мелодије на задати текст. Импровизација дијалога на инструментима Орфовог инструментарија и другим инструментима. Реконструкција музичких догађаја у стилу средњег века и ренесансе

СЕДМИ РАЗРЕД

Циљ учења предмета Музичка култура је да код ученика, развијајући интересовања за музичку уметност, стваралачко и критичко мишљење, формира естетску перцепцију и музички укус, као и одговоран однос према очувању музичког наслеђа и култури свога и других народа.

[Правилник о програму наставе и учења за седми разред основног образовања и васпитања: 5/2019-61, 1/2020-60, 6/2020-99, 8/2020-597, 5/2021-4, 17/2021-42](#)

ИСХОДИ	ОБЛАСТ/ТЕМА	САДРЖАЈИ
У оквиру области/теме ученик ће бити у стању да:		
– препозна врсту жичаних инструмента по изгледу и звуку;	ЧОВЕК И МУЗИКА	Барок. Рођењеопере. КлаудиоМонтеверди.

– опише начин добијања тона код жичаних инструмената; – повеже различите видове музичког изражавања са друштвено-историјским амбијентом у коме су настали; – наведе изражајна средстава музичке уметности карактеристична за период барока и класицизма; – уочи основне карактеристике музичког стваралаштва у бароку и класицизму; – препозна инструмент или групу према врсти композиције у оквиру датог музичког стила; – објасни како је музика повезана са другим уметностима и областима ван уметности (музика и религија; технологија записивања, штампања нота; извођачке и техничке могућности инструмената; – разликује музичке форме барока и класицизма; – идентификује репрезентативне музичке примере најзначајнијих представника барока и класицизма; – идентификује елементе музике барока и класицизма као инспирацију у музици савременог доба; – изводи музичке примере користећи глас, покрет и инструменте, самостално и у групи; – користи музичке обрасце у осмишљавању музичких целина кроз певање, свирање и покрет; – комуницира у групи импровизујући мање музичке целине гласом, инструментом или покретом; – учествује у креирању школских приредби, догађаја и пројеката; – изрази доживљај музике језиком других уметности (плес, глума, писана или говорна реч, ликовна уметност); – учествује у школским приредбама и манифестацијама; – примењује принцип сарадње и међусобног подстицања у заједничком музицирању; – понашасе у складу са правилима музичког бонтона у различитим музичким приликама;		Облици вокално-инструменталне музике (ораторијум, кантата). Инструментална музика: солистичко, камерно и оркестарско музицирање. Инструментални облици: свита, концерто гросо. Антонио Вивалди, Јохан Себастијан Бах и Георг Фридрих Хендл. Класицизам Појам сонате и симфоније. Жанрови класичне музике –опера, црквени жанрови, симфонијска, концертантна, камерна (посебно гудачки квартет), солистичка музика. Јозеф Хајдн, Волфганг Амадеус Моцарт и Лудвиг ван Бетовен. Развој српске црквене музике.
	МУЗИЧКИ ИНСТРУМЕНТИ	Жичани: трзалачки и гудачки. Градитељске школе. Појам симфонијског оркестра Српски народни музички инструменти.
	СЛУШАЊЕ МУЗИКЕ	Елементи музичке изражајности: темпо, динамика, тонске боје различитих гласова и инструмената. Слушање световне и духовне музике барока и класицизма. Слушање вокалних, вокално-инструменталних и инструменталних композиција, домаћих и страних композитора. Слушање дела традиционалне народне музике.
	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	Певање песама по слуху и из нотног текста (солмизацијом) самостално и у групи. Певање песама у комбинацији са покретом. Певање и свирање из нотног текста народних и уметничких композиција на инструментима Орфовог инструментарија и/или на другим инструментима. Извођење једноставнијих музичких примера у вези са обрађеном темом. Извођење (певање или свирање) једноставних ритмичких и мелодијских репрезентативних примера (одломака/тема) у стилу музике барока, класицизма.
	МУЗИЧКО СТВАРАЛАШТВО	Креирање покрета уз музику коју ученици изводе. Креирање ритмичке пратње.

– критички просуђује утицај музике на здравље; – користи могућности ИКТ-а за самостално истраживање, извођење и стваралаштво.		Реконструкција музичких догађаја у стилу барока и класицизма.

ОСМИ РАЗРЕД

Циљ учења предмета Музичка култура је да код ученика, развијајући интересовања за музичку уметност, стваралачко и критичко мишљење, формира естетску перцепцију и музички укус, као и одговоран однос према очувању музичког наслеђа и култури свога и других народа.

[Правилник о програму наставе и учења за осми разред основног образовања и васпитања: 11/2019-61, 2/2020-6, 6/2020-118, 5/2021-8, 17/2021-58](#)

ИСХОДИ У оквиру области/теме ученик ће бити у стању да:	ОБЛАСТ/ТЕМА	САДРЖАЈИ
-повеже различите видове музичког изражавања са друштвено-историјским амбијентом у коме су настали; - уочи основне карактеристике музичког стваралаштва у романтизму, импресионизму и савременом добу; -препознаје националне игре у делима уметничке музике; -наведе изражајна средстава музичке уметности карактеристична за период романтизма, импресионизма и савременог доба; - разликује музичке форме романтизма, импресионизма и савременог доба; - идентификује репрезентативне музичке примере најзначајнијих представника романтизма, импресионизма и савременог доба; - идентификује елементе музике ранијих епоха као инспирацију у музици савременог доба; - препозна врсту дувачких инструмента по изгледу и звуку; - опише начин добијања тона код дувачких инструмената; - препозна инструмент или групу према врсти композиције у оквиру датог музичког стила;	ЧОВЕК И МУЗИКА	Романтизам Програмска и апсолутна музика Соло песма Клавирска минијатура Националне и стилизоване игре (полка, мазурка, чардаш, казачок, сиртаки, валцер, танго...) Музичко-сценска дела Сметана, Дворжак, Шопен, Лист, Шуберт, Шуман, Паганини, Верди, Пучини, Росини, Чајковски, Бородин, Мусоргски, Мокрањац Импресионизам Равел, Дебиси Савремено доба Жанрови: Џез, популарна музика, апстрактна музика. Импровизација (појам) Стравински, Прокофјев, Коњовић, Константин Бабић, Вера Миланковић
	МУЗИЧКИ ИНСТРУМЕНТИ	Дувачки инструменти

- објасни како је музика повезана са другим уметностима и областима ван уметности (музика и религија; технологија записивања, штампања нота; - извођачке и техничке могућности инструмената; -изводи музичке примере користећи глас, покрет и инструменте,самостално и у групи; - користи музичке обрасце у осмишљавању музичких целина кроз певање, свирање и покрет; -комуницира у групи импровизиујући мање музичке целине гласом, инструментом или покретом; - учествује у креирању и реализацији школских приредби,догађаја и пројеката; - изрази доживљај музике језиком других уметности (плес, глума,писана или говорна реч, ликовна уметност); - примењује принцип сарадње и међусобног подстицања у комуникацији и заједничком музицирању; -се понаша у складу са правилима музичког бонтонa у различитим музичким приликама; - критички просуђује утицај музике на здравље; - користи могућности ИКТ-а за самостално истраживање,извођење и стваралаштво.	СЛУШАЊЕ МУЗИКЕ	Елементи музичке изражајности: темпо, динамика, тонске боје различитих гласова и инструмената. Слушање световне и духовне музике романтизма, импресионизма и савременог доба. Слушање вокалних, вокално-иструменталних и инструменталних композиција, домаћих и страних композитора. Слушање дела традиционалне народне музике.
		Певање песама послушу и изнотног текста (солмизацијом) самостално и у групи. Певање песама у мешовитим тактовима (7/8, 5/8)по слуху. Певање песама у комбинацији са плесним покретом. Певање и свирање из нотног текста народних и уметничких Композиција на инструментима Орфовог инструментарија и/или на другим инструментима. Извођење једноставнијих музичких примера у вези са обрађеном темом. Извођење (певање или свирање) једноставних ритмичких и Мелодијских репрезентативних примера (одломака/тема) у стилу Музике романтизма, импресионизма и савременог доба.
	МУЗИЧКО СТВАРЛАШТВО	Импровизација Креирање покрета уз музику коју ученици изводе. Креирање ритмичке пратње. Реконструкција музичких догађаја у стилу романтизма,импресионизма и савреме немусике. Израда дувачких инструмената од доступних материјала

Настава музичке културе подразумева учешће свих ученика, а не само оних који имају музичке предиспозиције. Како је предмет музичка култура синтеза вештина и знања, полазна тачка у процесу оцењивања треба да буду индивидуалне музичке способности и ниво претходног знања сваког ученика. Битни фактори за праћење музичког развоја и оцењивање сваког ученика су ниво његових постигнућа у односу на дефинисане исходе као и рад, степен ангажованости, кооперативност, интересовање, став, умешност и креативност. Тако се у настави музичке културе за исте васпитно-образовне задатке могу добити различите оцене, као и за различите резултате исте оцене, због тога што се конкретни резултати упоређују са индивидуалним ученичким могућностима.

Начин провере и оцена треба да подстичу ученика да напредује и активно учествује у свим видовима музичких активности. Главни критеријум за процес праћења и процењивања је начин ученичке партиципације у музичком догађају, односно да ли је у стању да прати музичко дело при слушању и како односно, да ли и како изводи и ствара музику користећи постојеће знање.

У зависности од области и теме, постигнућа ученика се могу оценити усменом провером, краћим писаним проверама (до 15 минута) и проценом практичног рада и уметничког и стваралачког ангажовања. Поред ових традиционалних начина оцењивања, треба користити и друге начине оцењивања као што су:

допринос ученика за време групног рада,

израда креативних задатака на одређену тему,

радна пројекту (ученик даје решење за неки проблеми одговара на конкретне потребе), специфичне вештине.

У процесу вредновања резултата учења наставник треба да буде фокусиран на ученичку мотивацију и ставове у односу на извођење и стваралаштво, способност концентрације, квалитета перцепције и начин размишљања приликом слушања, као и примену тероетског знања у музицирању.

Наставник треба да мотивише ученика на даљир азвој, тако да ученик осети да је кроз процес вредновања виђен и подржан, као и да има оријентацију где се налази у процесу развоја у оквиру музике и музичког изражавања. Важно је укључити самог ученика у овај процес у смислу дијалога и узајамног разумевања у вези са тим шта ученик осећа као препреке (вољне и невољне) у свом развоју, као и на које начине се, из ученикове перспективе, оне могу пребродити.

Када је у питању вредновање области Музичко стваралаштво, оно треба вредновати у смислу стваралачког ангажовања ученика, а не према квалитету насталог дела, јер су и најскромније музичке импровизације, креативно размишљање и стварање, педагошки оправдане.

Узимајући у обзир циљ предмета неопходно је имати на уму да се оквир вредновања процеса и резултата учења одвија највише у учениковом живом контакту са музиком, тј. извођењу и стваралаштву, а такође и слушању музике. Теоретско знање треба да има своју примену и функцију у ученичком изражавању кроз музику и у контакту са музиком. Како процес учења у оквиру сваког часа треба да обухвати све области, посматрање ученика у живом контакту са музиком је истовремено показатељ квалитета процеса учења, као и идеална сцена за вредновање остварености исхода. Сумативно вредновање треба да буде осмишљено кроз задатке и активности које захтевају креативну примену знања. Диктате не треба практиковати, ни задавати.

Рад сваког наставника састоји се од планирања, остваривања и праћења и вредновања. Важно је да наставник континуирано прати и вреднује, осим постигнућа ученика, и процес наставе и учења, као и себе и сопствени рад. Све што се покаже добрим и корисним наставник ће користити и даље у својој наставној пракси, а све што се покаже као недовољно ефикасан

ГЕОГРАФИЈА

Циљ и задаци

Географија је обавезан наставни предмет и изучава се у другом образовном циклусу обавезног образовања и васпитања. Географска знања су значајна компонента опште културе сваког човека. Ученици кроз овај предмет упознају основне објекте, појаве и процесе у простору, њихове узрочно-последичне везе и односе и на основу тога изграђују сопствено географско мишљење о свом завичају, држави, континенту и свету као целини. Настава географије оспособљава ученике да користе географску карту, раде на терену и самостално проналазе и анализирају изворе географских информација. Кроз стечена знања ученици изграђују свест о значају заштите свих геосфера као еколошког оквира за живот на Земљи и формирају одговоран однос према животној средини. Улога географије огледа се и у развијању толерантног става према различитим народима, њиховим културама и начину живота. Настава географије треба да допринесе:

упознавању и разумевању појава и процеса у географском омотачу Земље и у непосредном окружењу;

разумевању узрочно-последичне повезаности појава и процеса у географском омотачу;

картографском описмењавању и употреби географских карата у свакодневном животу;

развоју географског мишљења заснованог на повезаности и међуусловљености географских појава и процеса у простору и времену;

развијању естетских опажања и осећања проучавањем и упознавањем природних и других феномена у геопростору;

упознавању основних географских одлика Европе, њених регија и држава, осталих континената и развијених држава света;

упознавању са комплементарношћу и регионалним разликама планетарног света;

упознавању основних географских одлика државне заједнице Србије и Црне Горе и земаља у непосредном окружењу;

развијању ставова о превентиви, заштити и унапређењу животне средине;

развијању националног, европског и светског идентитета;

развијању толеранције у мултиетничком, мултијезичком, мултикултурном свету;

развоју опште културе и образовања ученика.

ПЕТИ РАЗРЕД

Циљ: Циљ наставе и учења географије је да ученик изучавањем географских објеката, појава и процеса у природном и друштвеном окружењу и међусобној повезаности са њима развије одговоран однос према себи, природи и будућности планете Земље. Разред пети Годишњи фонд часова 36 часова.

ИСХОДИ И САДРЖАЈИ ПО НАСТАВНИМ ОБЛАСТИМА/ТЕМАМА

1. ТЕМА

ЧОВЕК И ГЕОГРАФИЈА

ИСХОДИ: Ученик ће моћи да- повеже постојећа знања о природи и друштву са географијом као науком; повеже географска знања о свету са историјским развојем људског друштва и научно-техничким прогресом; на примерима покаже значај учења географије за свакодневни живот човека; разликује одговорно од неодговорног понашања човека према природним ресурсима и опстанку живота на планети Земљи;

САДРЖАЈИ:

Ширење географских хоризоната и велика географска открића.

Одговорност човека према планети Земљи.

2.ТЕМА

ВАСИОНА

ИСХОДИ: Ученик ће моћи да- разликује појмове васиона, галаксија, Млечни пут, Сунчев систем, Земља; објасни и прикаже структуру Сунчевог система и положај Земље у њему; разликује небеска тела и наводи њихове карактеристике; одреди положај Месеца у односу на Земљу и именује месечеве мене;

САДРЖАЈИ:

Васиона, галаксија, Млечни пут, звезде, сазвежђа.

Сунчев систем: Сунце, планете, сателити, Месец, месечеве мене, астероиди, комете, метеори .

3.ТЕМА

ПЛАНЕТА ЗЕМЉА

3.1 Облик Земље и структура њене површине

ИСХОДИ: Ученик ће моћи да- помоћу глобуса опише облик Земље и наведе доказе о њеном облику; помоћу карте опише распоред копна и воде на Земљи и наведе називе континената и океана; примерима објасни деловање Земљине теже на географски омотач;

САДРЖАЈИ:

Облик и димензије Земље, распоред копна и воде на Земљи Сила Земљине теже, глобус, екватор, полови.

3.2 Земљина кретања

ИСХОДИ: Ученик ће моћи да- разликује и објасни Земљина кретања и њихове последице; повеже смер ротације са сменом дана и ноћи; повеже нагнутост земљине осе са различитом осветљеношћу површине Земље; повеже револуцију Земље са сменом годишњих доба на северној и јужној полулопти и појавом топлотних појасева;

САДРЖАЈИ:

Ротација Земље и последица ротације: смена обданице и ноћи, привидно кретање Сунца, локално време.

Револуција Земље и последице револуције: неједнака дужина обданице и ноћи током године, смена годишњих доба, календар, топлотни појасеви.

3.3. Унутрашња грађа и рељеф Земље

ИСХОДИ: Ученик ће моћи да- разликује деловање унутрашњих сила (сила Земљине теже, унутрашња топлота Земље); разликује основне омотаче унутрашње грађе Земље; наведе спољашње силе (ветар, вода) Земље; помоћу карте и цртежа опише начине и последице кретања литосферних плоча (вулканизам, земљотреси, набирање и раседање); разликује хипоцентар и епицентар и наведе трусне зоне у свету и у Србији; наведе поступке које ће предузети за време земљотреса ; опише процес вулканске ерупције и њене последице; помоћу фотографија или узорка стена разликује основне врсте стена, описује њихов настанак и наводи примере за њихово коришћење; помоћу карте, цртежа и мултимедија објашњава настанак планина и низија и разликује надморску и релативну висину; разликује ерозивне и акумулативне процесе; наведе примере деловања човека на промене у рељефу (броне, насипи, копови);

САДРЖАЈИ:

Постанак и унутрашња грађа Земље, литосферне плоче: кретање плоча, промена положаја континената.

Вулканизам и земљотреси: елементи, настанак, зоне појава у свету и Србији, последице и шта радити у случају земљотреса.

Стене: магматске, седиментне, метаморфне.

Постанак рељефа процесима набирања и раседања, планине, низије, надморска и релативна висина.

Обликовање рељефа дејством воде (радом река, таласа, леда, растварање стена) и ветра.

Човек и рељеф (позитивни и негативни утицаји).

3.4 Ваздушни омотач Земље

ИСХОДИ: Ученик ће моћи да- опише структуру атмосфере; наведе временске промене које се дешавају у тропосфери (ветрови, падавине, облаци, загревање ваздуха...); разликује појам времена од појма клима; наведе климатске елементе и чиниоце и основне типове климе; графички представи и чита климатске елементе (климадијаграм) користећи ИКТ; користи дневне метеоролошке извештаје из медија и планира своје активности у складу са њима; наводи примере утицаја човека на загађење атмосфере и предвиђа последице таквог понашања; наводи примере о утицају атмосферских непогода на човека (екстремне температуре и падавине, град, гром, олуја);

САДРЖАЈИ:

Атмосфера (састав, структура и значај).

Време и клима: климатски елементи и појаве (температура, притисак, влажност ваздуха, падавине, облачност, ветар).

Климатски чиниоци, основни типови климе.

Човек и клима (атмосферске непогоде, утицај човека на климу).

3.5 Воде на Земљи

ИСХОДИ: Ученик ће моћи да- уочава и разликује на географској карти океане, већа мора, заливе и мореузе; наведе и опише својства морске воде; помоћу карте прави разлику између речне мреже и речног слива; наведе и опише елементе реке (извор, ушће, различити падови на речном току); разликује типове језерских басена према начину постанка; наведе узроке настанка поплава и бујица и објасни последице њиховог дејства; наведе поступке које ће предузети за време поплаве и након ње; наведе примере утицаја човека на загађивање вода и предвиђа последице таквог понашања;

САДРЖАЈИ:

Светско море и његова хоризонтална подела, својства морске воде (сланост, температура, боја, провидност), кретање морске воде (таласи, цунами, плима и осека, морске струје).

Воде на копну: подземне воде и извори, реке, језера и ледници.

Човек и вода – поплаве и бујице, заштита вода од загађења.

3.6 Биљни и животињски свет на Земљи

ИСХОДИ: Ученик ће моћи да- помоћу карте повеже климатске услове са распрострањеношћу живог света на Земљи; помоћу карте наведе природне зоне и карактеристичан живи свет у њима; опише утицај човека на изумирање одређених биљних и животињских врста; наведе примере за заштиту живог света на Земљи.

САДРЖАЈИ:

Распростирање биљног и животињског света на Земљи.

Угроженост и заштита живог света.

КОРЕЛАЦИЈА СА ДРУГИМ ПРЕДМЕТИМА

Биологија Историја Математика Информатика и рачунарство Физичко и здравствено васпитање Ликовна култура

АКТИВНОСТИ НАСТАВНИКА И УЧЕНИКА

наставник треба да обезбеди услове у којима ће ученик учити:

- смислено: повезивањем оног што учи са оним што зна и са ситуацијама из живота; повезивањем онога што учи са оним што је већ учио из географије и других предмета;
- проблемски: самосталним прикупљањем и анализирањем података и информација; постављањем релевантних питања себи и другима; развијањем плана решавања задатог проблема;
- дивергентно: предлагањем нових решења; смишљањем нових примера; повезивањем садржаја у нове целине;

- критички: поређењем важности појединих чињеница и података; смишљањем аргумената; предвиђањем последица;
- кооперативно: кроз рад и сарадњу са ученицима и наставником, кроз дискусију и размену мишљења користећи све расположиве изворе знања.

ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Акценат наставе географије у петом разреду је да ученик увиди значај изучавања географије за њега лично и да изучавањем предвиђених наставних области развије знања, вештине, ставове и вредности за одговоран однос према себи, природи и будућности планете Земље. Програм се ослања на савремена достигнућа и перспективе развоја географске науке, корелативан је и примерен интересовањима и развојним способностима ученика. Он уважава дефинисане стандарде постигнућа за овај предмет за крај основног образовања и васпитања, као и међупредметне компетенције. Програмску структуру чине три области: 1. Човек и географија 2. Васиона 3. Планета Земља. На првом наставном часу наставник уводи ученике у наставни предмет, односно, упознаје ученике са значајем географије, не улазећи у терминологију географских дисциплина. На овом часу је потребно помоћи ученицима да повежу постојећа знања о природи и друштву са географијом као науком. Заједно са ученицима навести примере и разлоге зашто се изучава географија. Такође је потребно упознати ученике са садржајем наставног програма и дати им јасна упутства за рад.

Програмску област Вasiона чине најосновнија математичко-географска и астрономска знања о васиони, Сунчевом систему, облику и величини Земље, њеном положају у васиони и о небеским телима Сунчевог система. Кроз ову наставну област потребно је информисати ученике о основним карактеристикама осталих небеских тела, без фактографских података о планетама: величина, удаљеност до Земље и слично. Препоручује се наставнику, ако има могућности, да са ученицима посети Планетаријум и Народну опсерваторију у Београду и да за време ведрих ноћи у локалној средини покаже ученицима видљива сазвежђа и оријентацију помоћу звезде Северњаче. Трећу програмску област Планета Земља чине садржаји физичке географије и разврстани су у шест тема. Посебан значај имају исходи који се односе на облик и величину Земље и распоред континената и океана. За достизање исхода предвиђених овом темом најбоље је користити демонстративно-илустративне методе и методе експеримента уз употребу модела Земљеглобуса и географске карте. Имајући у виду оријентацију програма предмета и његов фокус на развијање функционалних знања ученика, географска карта и њено коришћење током просеца учења и подучавања је обавезна. Упознавање ученика са картом и са основним појмовима картографске писмености према наставном програму започиње у првом циклусу основног образовања и васпитања и представља основу развијања функционалних знања. Зато треба радити на даљем унапређивању сналажења ученика на карти током петог разреда, што представља основу за касније изучавање картографског градива у шестом разреду. За ученике овог узраста посебно може бити тешко разумевање Земљине ротације, револуције и последица ових кретања. Због тога је потребно посебну пажњу посветити обради и утврђивању ових садржаја. Наставнику се препоручује примена очигледних наставних средстава (глобус, батеријска лампа, телуријум, видео записи, анимације...) и демонстративно-илустративне методе и методе експеримента како би се могао постићи висок степен разумевања и достизања предвиђених исхода. То ће бити предуслов за касније усвајање низа других појмова који су у вези са сменом обданице и ноћи, сменом годишњих доба, формирањем климатских појасева, односно свих појмова који су у вези са временом и климом и уопште, појавама и процесима у атмосфери, као и у хидросфери и биосфери. При обради наставних садржаја Револуција Земље и Топлотни појасеви

треба објаснити термине, као што су екватор, Гринич, северни и јужни повратник и северни и јужни поларник. Не треба улазити у терминологију географске ширине, дужине и часовних зона, јер ће то бити предмет изучавања у шестом разреду. Наставна област Планета Земља има посебан значај јер у оквиру ње ученици упознају објекте, појаве и процесе, гранске и међугранске везе, као и посебне физичко-географске законитости. Акценат треба ставити на достизање исхода који се односе на функционално знање ученика (како се понашати у случају земљотреса, екстремних температура, атмосферских непогода, бујица и поплава...) и треба навести примере позитивног и негативног деловања човека на природу. Природна средина је у суштини сплет тесно повезаних и међусобно условљених компонената које представљају јединствену целину. Имајући у виду нарушавање равнотеже у природној средини, потребно је указивати на превенцију и на заштиту природе. Потребно је код ученика развијати одговорност о очувању биљних и животињских врста и рационалном коришћењу природних ресурса као услови опстанка на Земљи. Један од значајних исхода петог разреда је да се од ученика очекује да опише одговорност коју човек има према планети Земљи, планети коју настањујемо. Препорука је да се прилом планирог излета ученици упознају са објектима геонаслеђа и развију правилне ставове о његовом значају и очувању. Поједини препоручени садржаји могу бити тешки и апстрактни ученицима, па се зато препоручује задржавање на основним појмовима, појавама и процесима уз обилато коришћење дидактичког материјала и разноврсних метода рада. Једна од основних вештина која се препоручује је правилно географско посматрање и уочавање природних објеката, појава и процеса у локалној средини чиме се подстиче природна радозналост деце, самостално истраживање и њихова правилна интерпретација. Садржаји физичке географије дају могућност стицања знања, вештина и навика коришћењем статистичког материјала који је систематизован у табелама, као и руковањем различитим мерним инструментима, регистрањем и обрадом података које они показују. Предлаже се, уколико за то има могућности да за обраду података ученици користе ИКТ. На овај начин повезују се и интерпретирају квантитативни показатељи и утврђују узрочно-последичне везе и односи. У оквиру ове теме сви физичко-географски објекти, појаве и процеси не могу се потпуно обрадити, што и није циљ овог наставног програма.

ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Праћење напредовања ученика је у функцији развоја ученика у достизању исхода. Праћење и вредновање ученика започиње иницијалном проценом нивоа на коме се ученик налази и у односу на то ће се процењивати његов даљи ток напредовања. Свака активност је добра прилика за процену напредовања и давање повратне информације, а ученике треба оспособљавати и охрабривати да процењују сопствени напредак у остваривању исхода предмета, као и напредак других ученика. У ту сврху, сваки наставни час и свака активност ученика је прилика за формативно оцењивање, односно регистравање напретка ученика и упућивање на даље активности. Наставник треба да подржи саморефлексију (промишљање ученика о томе шта зна, уме, може) и подстицање саморегулације процеса учења кроз постављање личних циљева напредовања и планирања како да их остваре. Оцењивање је саставни део процеса наставе и учења којим се обезбеђује стално праћење остваривања прописаних циљева, исхода и стандарда постигнућа ученика у току савладавања школског програма. Ученик се оцењује на основу усмене провере постигнућа, писмене провере и практичног рада. Ученик се оцењује и на основу активности и његових резултата рада: писању и излагању презентација, различитим облицима групног рада, рад на пројектима и сл. Критеријуми

бројчаног оцењивања (сумативно оцењивање) су дефинисани Правилником о оцењивању ученика у основном образовању и васпитању.

Од ученика не захтевати меморисање фактографског и статистичког материјала како би знања била применљива, а ученици оспособљени да сами истражују и анализирају одређене географске објекте, појаве и процесе. Рад сваког наставника састоји се од планирања, остваривања и праћења и вредновања. Важно је да наставник континуирано прати и вреднује, осим постигнућа ученика, и процес наставе и учења, као и себе и сопствени рад.

ШЕСТИ РАЗРЕД

Редни број наставне теме	НАСТАВНА ТЕМА/ОБЛАСТ	Међупре дметне компетен ције	исходи
1.	ДРУШТВО И ГЕОГРАФИЈА	– Комуникација – Учење – Сарадња – Рад са подацима и информацијама – Одговоран однос према околини – Естетичка	По завршетку наставне теме ученик ће бити у стању да: - успоставља везе између физичко-географских и друштвено-географских објеката, појава и процеса - доводи у везу размештај светског становништва са природним карактеристикама простора - објасни појам природне и географске средине и да их препозна на карти - наведе појам и поделу друштвене географије - именује гране друштвене географије и наводи њихов предмет проучавања
2.	ГЕОГРАФСКА КАРТА	– Комуникација – Учење – Сарадња – Рад са подацима и информацијама – Одговоран однос према околини – Естетичка	По завршетку наставне теме ученик ће бити у стању да: - објасни појам картографска мрежа - упореди појам упоредника и подневка - објасни појам географске ширине и дужине - тачно и прецизно изводи мерења растојања на карти помоћу мреже упоредника и подневака - опише и објасни изглед географске карте - објасни улогу размера и размерника у мерењима на карти

			-прати инструкције и на основу њих одређује стварна растојања између тачака на Земљи -препозна на карти контурне, линијске и ванразмерне картографске знакове и објасни када се користе -разликује врсте облика у рељефу помоћу методе боја -распознаје и прави разлику између методе боја, изохипси, шрафирања, сенчења -врши рачунања надморске и релативне висине помоћу изохипси -оријентише се у простору користећи компас, географску карту исателитске навигационе системе -познаје начине оријентације у простору у природи -научено градиво примењује у пракси -активно учествује у дискусији на часу	
3.	СТАНОВНИШТВО	– Комуникација – Учење – Сарадња – Рад са подацима и информацијама – Одговоран однос према околини – Естетичка	По завршетку наставне теме ученик ће бити у стању да: -доводи у везу размештај светског становништва са природним карактеристикама простора -објасни појам демографија и изводи закључак које области географије проучава -објасни: појам густине насељености, екумене и анекумене, броја становника, попис становништва, наталитет, морталитет, природни прираштај, емиграције и имиграције, структуре становништва, расну, биолошку, националну, религијску структуру становништва, појам демографске експлозије, појам демографске пројекције, појам демографске политике -зна да израчуна густину насељености на конкретном примеру -уме да покаже на карти области које су екумена или анекумена -анализира број становника на графикону -наводи примере различитих вредности наталитета и морталитета у различитим деловима света -израчунава на различитим примерима земаља природни прираштај	

			- коментарише и дискутује о главним узроцима миграција у свету и нашој земљи -анализира графиконе и објашњава миграциона кретања представљена на њима -анализира графиконе на којима је приказана биолошка структура становништва -уочи разлоге због којих се на различитим територијама мења расна структура становништва -објасни и разуме утицај природне средине на формирање различитих раса људи, разуме да су људи различитих раса равноправни -уочи распрострањеност религија на карти света - анализира компоненте популационе динамике и њихов утицај на формирање укупних демографских потенцијала на примерима Србије -на конкретним примерима анализира утицај смањеног фертилитета, демографског старења, иселјавања високообразовних људи, на квалитет живота људи Србије -активно учествује у дебати и раду на часу	
4.	НАСЕЉА	– Комуникација – Учење – Сарадња – Рад са подацима и информацијама – Одговоран однос према околини – Естетичка	По завршетку наставне теме ученик ће бити у стању да: -анализира географски положај насеља -објасни утицај природне средине и привреде на размештај насеља -препозна и упореди различите типове насеља у свету и нашој земљи -објасни континуиране процесе у развоју насеља и даје примере у Србији, Европи и свету -анализира утицај природне средине на размештај и типове села -доводи у везу типове насеља и урбане и руралне процесе са структурама становништва, миграцијама, економским и глобалним појавама и процесима -уочи типове села по распореду кућа у њима и да покаже на карти света и карти Србије -објасни и разуме појам деаграризације и депопулације села, наведерозлоге који доводе до ње	

			-доводи у везу типове насеља и урбане и руралне процесе са структурама становништва, миграцијама, економским и глобалним појавама и процесима -објасни појам првих градова на свету, градске зоне и показује их на конкретним примерима, на карти света -објасни историјски развој урбанизације -објасни појам града, агломерације и мегалополиса и разлику међу њима -активно учествује у дебати и раду на часу	

Оперативни задаци

Ученици треба да:

упознају структуру и састав атмосфере;
 упознају основне појаве, процесе и феномене у хидросфери и географски размештај хидрографских објеката, као и њихове одлике;
 схвате значај вода за живот на Земљи;
 упознају биљни и животињски свет, утицај природних фактора и човека на њихов развој, хоризонтални и вертикални распоред, као и међусобну условљеност и значај;
 упознају људске активности које утичу на квалитет животне средине и схвате неопходност њеног очувања, унапређивања и заштите;
 упознају основне појмове из географије становништва и насеља, схвате значај и улогу природних, друштвених и привредних чинилаца и њихово јединство;
 схвате појмове природне и географске средине и појам географске регије;
 стекну основна знања о привреди, њеној подели и факторима развоја;
 упознају најважније међународне организације и интеграцијске процесе у Европи и свету, као и њихов значај за политички, економски и културни развој;
 разумеју значај и домете међународних организација у очувању мира и безбедности и развијању пријатељских односа међу народима;
 упознају најважније природне, друштвене и економскогеографске одлике Европе и специфичности њених регија и држава;
 самостално користе географску карту као извор географских информација у процесу стицања нових знања и истраживања и у свакодневном животу;
 се оспособе за коришћење географске литературе и различитог илустративног материјала ради лакшег савлађивања наставног градива и оспособљавања за самостални рад;
 поседују осећање социјалне припадности и привржености сопственој породици, нацији и култури, познају традицију и учествују у њеном очувању;
 познају и поштују традицију и идентитет других народа, заједница и социјалних група.

Активности наставника

саопштава наставне садржаје
организује и усмерава процес учења
процењује и оцењује ниво и квалитет усвојености знања
преноси културне вредности
преноси теоријска и практична знања
формира правилан поглед на свет
развија карактер ученика и црте личности
упознаје ученике са методама и техникама успешног учења
упознеје ученике са основним појмовима људске цивилизације
поспешује интересовање ученика за новим сазнањима
развија самосталан рад код ученика
примењује усвојене стандарде основног образовања из географије за шести разред

Активности ученика

пажљиво прати наставу
редовно учи
упознаје и усваја наставне садржаје
понавља наставне садржаје
открива и увиђа законитости развитка људског друштва
изражава своје закључке
учествује у дискусији
показује резултате самосталног рада
анализира и синтетизује податке, чињенице, информације
пита наставника за нејасне појмове
израђује и презентује самосталне радове

Оцењивање

Процес оцењивања треба да се обавља током читаве школске године и да обухвати разноврсне активности ученика.

Оцењивањем треба да се утврди степен усвојености знања, умења, вештина, однос према учењу.

Ученици ће бити оцењивани усменим или писаним испитивањем, спровођењем самосталних, и практичних радова

Начин оцењивања: усмено и писано испитивање познавања градива, сналажење и читање садржаја географске карте, израда и излагање самосталних радова ученика и активност на часу.

Оцењивање је јавно и образлаже се сваки одговор и оцена ученику, а по потреби и родитељу.

Оцењивање се врши бројчано и уписује у дневник ученичке евиденције.

Критеријуми оцењивања су:

Оцена довољан (2): Препознавање основних појмова на најнижем кључном нивоу који су планирани наставним планом и програмом за шести разред географије.

Оцена добар (3): Овладавање основним појмовима на најнижем кључном нивоу који су планирани наставним планом и програмом за шести разред географије.

Оцена врло добар (4): Ученик треба да влада кључним појмовима на средњем нивоу који су планирани наставним планом и програмом за шести разред географије.

Оцена одличан (5): Ученик треба да влада појмовима на напредном нивоу који су планирани наставним планом и програмом за шести разред географије.

Методе и технике рада

монолошка (метода усменог/вербалног излагања, предавања и сл.)

дијалогска (метода разговора)

текст - метода (текстуална, метода читања)

дискусија

посматрања

илустративна (метода показивања)

демонстрације

практичних активности

СЕДМИ РАЗРЕД

Редни број наставне теме	НАСТАВНА ТЕМА/ОБЛАСТ	међупредметне компетенције	исходи
1.	УВОД У РЕГИОНАЛНУ ГЕОГРАФИЈУ СВЕТА	– Комуникација – Учење – Сарадња – Рад са подацима и информацијама – Одговоран однос према околини – Естетичка	По завршетку наставне теме ученик ће бити у стању да: -разуме принципе на основу којих се издвајају географске регије -описује различите начине издвајања географских регија - схвати да се регије разликују по величини и хијерархији -уочава да се државе разликују по вредности БДП -издваја најсиромашније и најбогатије државе света - правилно користи разноврсне изворе географских података -међусобно упоређује географске податке за различите државе -користи интернет као извор информација и података

2.	ЕВРОПА	– Комуникација – Учење – Сарадња – Дигитална – Рад са подацима и информацијама – Одговоран однос према околини – Естетичка	По завршетку наставне теме ученик ће бити у стању да: -издвоји и на карти покаже географске регије Европе - објасни утицај географског положаја на основне географске одлике појединих регија Европе -издвоји и на карти покаже основне рељефне целине географских регија Европе -издваја типове климе појединих регија и, уочи њихове одлике и распрострањавање -анализира клима-дијаграме и међусобно их пореди -укаже на густину насељености, природни прираштај, миграције и специфичне структуре становништва појединих регија Европе и одабраних држава -у одређеним изворима проналази, обрађује и пореди податке о становништву регија и одабраних држава - истакне културно-цивилизацијске тековине појединих регија и одабраних држава Европе - разуме утицај природних ресурса на степен и специфичности	

			економске развијености појединих регија и одабраних држава Европе -уочи и на карти Европе покаже државе појединих регија -уочи специфичности географског положаја, природних и друштвених одлика појединих регија Европе -упореди географске одлике појединих регија Европе -разуме географске специфичности одабраних држава Европе и међусобно их пореди -препозн негативне примере човековог утицаја на животну средину специфичне за поједине регије Европе -анализира позитивне примере човековог утицаја на животну средину у појединим регијама Европе -разуме утицај Европске уније на демографске, економске и политичке процесе у Европи и свету -на неким картама црта тематске карте географских регија Европе и одабраних држава и издваја њихове географске специфичности	
3.	АЗИЈА	– Комуникација – Учење – Сарадња – Дигитална – Рад са подацима и информацијама – Одговоран однос према околини – Естетичка	По завршетку наставне теме ученик ће бити у стању да: - дефинише географски положај Азије, њене границе и везе са другим континентима - на карти покаже океане и мора који окружују Азију -издвоји и на карти покаже највећа острва и архипелаге, полуострва, мореузе и морске пролазе Азије	

			-уочи разноврсност облика рељефа и начина његовог постанка -на карти Азије издвоји главне рељфне целине -анализира утицај географске ширине, рељефа и околних океана и мора на разноврсност климе Азије -на карти показује распрострањање појединих типова климе Азије -анализира клима-дијаграме и међусобно их пореди -објасни неравномерност у простирање хидрографских објеката Азије - на карти издвоји сливове и покаже највеће реке и језера Азије -уочи јасно изражене и разноврсне природне зоне Азије -објасни постанак пустиња специфичних за Азију -разуме разноврсност демографских одлика Азије -исткне културно-цивилизацијске тековине Азије и њених појединих народа и држава -на карти покаже поделу на географске регије и државе Азије -уочи специфичности географског положаја, природних и друштвених одлика појединих регија Азије -упореди географске одлике појединих регија Азије - на неким картама црта тематске карте географских регија Азије и издваја њихове географске специфичности	
4.	АФРИКА	– Комуникација	По завршетку наставне теме ученик ће бити у стању да:	

		– Учење – Сарадња – Дигитална – Рад са подацима и информацијама – Одговоран однос према околини – Естетичка	- дефинише географски положај Африке, њене границе и везе са другим континентима - на карти покаже океане и мора који окружују Африку -издвоји и на карти покаже највећа острва и архипелаге, полуострва. мореузе и морске пролазе Африке -уочи једноличност рељефа Африке - издвоји и на карти покаже облике рељефа Африке -разуме утицај специфичног географског положаја Африке у односу на екватор на симетрични распоред типова клима и природних зона -анализира и пореди одлике типова климе Африке -анализира клима-дијаграме и међусобно их пореди -уочи неравномеран распоред хидрографске мреже Африке -на карти покаже највеће реке и језера Африке -разуме основне одлике становништва, нарочито неравномерну густину насељености -уочи проблем пркомерног природног прираштаја на економске одлике појединих регија и држава -анализира утицај тешке колонијалне прошлости на одлике становништва, привреде и политичку поделу -на карти покаже поделу Африке на географске регијеи државе	

			-уочи специфичности географског положаја, природних и друштвених одлика појединих регија Африке -упореди географске одлике појединих регија Африке - на неким картама црта тематске карте географских регија Африке и издваја њихове географске специфичности	
5.	СЕВЕРНА АМЕРИКА	– Комуникација – Учење – Сарадња – Дигитална – Рад са подацима и информацијама – Предузимљивост и оријентација ка предузетништву – Одговоран однос према околини – Естетичка	По завршетку наставне теме ученик ће бити у стању да: -објасни порекло назива Америка -уочи поделу америчког копна на основу географских одлика и говорног језика - дефинише географски положај Северне Америке, њене границе и везе са другим континентима - на карти покаже океане и мора који окружују Северну Америку -издвоји и на карти покаже највећа острва и архипелаге, полуострва, мореузе и морске пролазе Северне Америке -разуме простирање и одлике рељефних целина С. Америке -на карти издвоји и покаже рељефне целине -анализира утицај отворености континента у правцу север-југ, рељефа и океана на распрострањеност и одлике типова климе и природних зона -анализира клима-дијаграме и међусобно их пореди -на карти издвоји и покаже најважније реке и језера	

			-разуме појам Англоамерика -објасни расну, етничку и културну разноликост Англоамерике -уочи специфичности урбаног раздваја, издвоји и на карти покаже највеће градове и мегалополисе -анализира настанак и одлике високопродуктивне привреде -разуме географски положај и специфичности Средње Америке - на карти показује државе Средње Америке -на неким картама црта тематске карте Северне Америке и издваја њене географске специфичности	
6.	ЈУЖНА АМЕРИКА	– Комуникација – Учење – Сарадња – Дигитална – Рад са подацима и информацијама – Предузимљивост и оријентација ка предузетништву – Одговоран однос према околини – Естетичка	По завршетку наставне теме ученик ће бити у стању да: -дефинише географски положај Јужне Америке, њене границе и положај у односу на друге континенте - на карти покаже океане и мора који окружују Ј. Америку -уочи слабу разуђеност обала -издвоји и покаже рељефне целине -анализира утицај географског положаја на одлике климе и распореда природних зона -објасни густу речну мрежу и постојање Амазона -схвати утицај колонијалне прошлости на савремене одлике становништва	

			-издвоји глане природне ресурсе и објасни њихов утицај на привредне одлике Ј. Америке -на карти покаже политичку поделу Ј. Америке и веће градове -на немим картама црта тематске карте Јужне Америке и издваја њене географске специфичности	
7.	АУСТРАЛИЈА И ОКЕАНИЈА	– Комуникација – Учење – Сарадња – Дигитална – Рад са подацима и информацијама – Одговоран однос према околини – Естетичка	По завршетку наставне теме ученик ће бити у стању да: -разуме специфичност географског положаја Аустралије и њену изолованост -уочи слабу разуђеност обала и уочи постојање Великог коралног гребена -објасни чињеницу да је Аустралија земља-континент -схвати геолошку прошлост Аустралије и утицај одлике савременог рељефа -на карти покаже рељефне целине -истакне факторе који су довели до формирања пустиња на највећем делу континента -анализира узроке недостатка површинске хидрографије -објашњава постојање специфичног живог света и његове одлике -разуме одлике становништва и привреде -на карти уочава специфичност географског положаја Океаније -разуме разлике у начину постанка острва Океаније	

			-издваја и на карти показује острвске групе и поједине државе Океаније -на немој карти издваја географске специфичности Океаније	
8	ПОЛАРНЕ ОБЛАСТИ		По завршетку наставне теме ученик ће бити у стању да: -разуме специфичност географског положаја и постојања поларних области -уочи постојање две поларне области: Арктика и Антарктика -објасни сличности и разлике између поларних области -разуме историјат истраживања и садашњи значај поларних области - на немој карти приказује њихове специфичности	
	ГОДИШЊА СИСТЕМАТИЗАЦИЈА ГРАДИВА			

Оперативни задаци

Циљ наставе географије у седмом разреду основне школе је да ученицима пружи знања и објашњења о географским појавама, објектима и процесима на ваневропским континентима. Ослањајући се на претходно стечена знања и умења ученика настава географије омогућава тумачење и разумевање сложених друштвеногеографских промена и процеса у савременом свету.

Задаци наставе географије су вишеструки. Њиховим остваривањем ученици треба да:

- стекну знања о природногеографским одликама ваневропских континената, њихових регија и појединих држава;
- стекну знања о друштвеногеографским одликама ваневропских континената, њихових регија и појединих држава;
- се оспособе за праћење економских и друштвених активности и промена у савременом свету као и њихов допринос у општем развоју човечанства;
- упознају комплементарност и регионалне разлике планетарног света;
- развијају национални идентитет и толеранцију у мултиетничком, мултијезичком, мултикултурном ... свету;
- развијају општу културу и оспособе се за даље образовање и самообразовање;
- се оспособе за коришћење географске литературе, различитог илустративног материјала у сврху лакшег савлађивања наставног градива и оспособљавања за самостални рад.

Кроз наставу географије ученици треба да:

схватају и разумеју закономерни развој географске средине као резултат интеракције природних појава, процеса и човека;

упознају природне и друштвене карактеристике света- повезују знања из географије са знањима из сродних наставних предмета;

схватају потребу и значај очувања природе и природних ресурса;

развијају међусобно уважавање, сарадњу и солидарност између припадника различитих социјалних, етничких и културних група и да доприносе друштвеној кохезији;

подржавају процесе међународне интеграције;

користе различите изворе информација и уочавају њихову важност у географским сазнањима;

развијају способност исказивања географског знања речима, сликом, квантитативно, табеларно, графички и схематски;

се обуче техникама тимског/групног рада и групног одлучивања;

се оспособе за континуирано образовање и самообразовање.

Активности наставника

саопштава наставне садржаје

организује и усмерава процес учења

процењује и оцењује ниво и квалитет усвојености знања

преноси културне вредности

преноси теоријска и практична знања

формира правилан поглед на свет

развија карактер ученика и црте личности

упознаје ученике са методама и техникама успешног учења

упознаје ученике са основним појмовима људске цивилизације

поспешује интересовање ученика за новим сазнањима

развија самосталан рад код ученика

примењује усвојене стандарде основног образовања из географије за шести разред

Активности ученика

пажљиво прати наставу

редовно учи

упознаје и усваја наставне садржаје

понавља наставне садржаје

открива и увиђа законитости развитка људског друштва

изражава своје закључке

учествује у дискусији

показује резултате самосталног рада

анализира и синтетизује податке, чињенице, информације

пита наставника за нејасне појмове

израђује и презентује самосталне радове

Оцењивање

Процес оцењивања треба да се обавља током читаве школске године и да обухвати разноврсне активности ученика.

Оцењивањем треба да се утврди степен усвојености знања, умења, вештина, однос према учењу.

Ученици ће бити оцењивани усменим или писаним испитивањем, спровођењем самосталних, и практичних радова

Начин оцењивања: усмено и писано испитивање познавања градива, сналажење и читање садржаја географске карте, израда и излагање самосталних радова ученика и активност на часу.

Оцењивање је јавно и образлаже се сваки одговор и оцена ученику, а по потреби и родитељу.

Оцењивање се врши бројчано и уписује у дневник ученичке евиденције.

Критеријуми оцењивања су:

Оцена довољан (2): Препознавање основних појмова на најнижем кључном нивоу који су планирани наставним планом и програмом за седми разред географије.

Оцена добар (3): Овладавање основним појмовима на најнижем кључном нивоу који су планирани наставним планом и програмом за седми разред географије.

Оцена врло добар (4): Ученик треба да влада кључним појмовима на средњем нивоу који су планирани наставним планом и програмом за седми разред географије.

Оцена одличан (5): Ученик треба да влада појмовима на напредном нивоу који су планирани наставним планом и програмом за седми разред географије.

Методе и технике рада

монолошка (метода усменог/вербалног излагања, предавања и сл.)

дијалогска (метода разговора)

текст - метода (текстуална, метода читања)

хеуристичка (хеуристичког разговора)

дискусија

посматрања

илустративна (метода показивања)

демонстрације

практичних активности

ОСМИ РАЗРЕД

Редн и број наста вне теме	НАСТАВНА ТЕМА/ОБЛАСТ	Међупредметне компетенције	Исходи	Број часова по теми	
1.	ГЕОГРАФСКИ ПОЛОЖАЈ, ГРАНИЦЕ И ВЕЛИЧИНА ТЕРИТОРИЈЕ СРБИЈЕ	– комуникација – учење – сарадња – рад са подацима и информацијама – одговоран однос према околини – естетичка	Позавршетку часа ученик ће: – моћи дана географској карти - света одредити математичко-географски положај Србије, њене географске координате и просити да покаже државеској масе Србија граничи; – знати да се Србија налази у умерено м топлотном појасу;	4	

			–моћи да нагеографској карти Европе одредисаобраћајно-географски положај Србије; – знати да се Србија налази на додиру Јужне, Средње и Источне Европе.		
2.	ФИЗИЧКО-ГЕОГРАФСKE OДЛИКЕ СРБИЈЕ	– комуникација – учење – сарадња – дигитална – рад са подацима и информацијама – одговоран однос према околини – естетичка	Позавршетку часа ученик ће: – моћи да именује највеће рељефне целине у Србији, планине, низије, котлине, веће реке, бање, језера, и да их препознаје на географској карти Србије; – моћи да наводи типове климе и земљишта заступљене на територији Србије; – моћи да опише одлике рељефа Србије, као и њене рељефне целине; – знати имена планина и котлина Србије; – моћи да именује спољашње и унутрашње факторе климе и опише основне одлике типова климе у Србији; – знати да именује морске сливове у нашој држави и веће реке и језера; – моћи да опише одлике типова земљишта у Србији; – моћи да доводи у везу распрострањеност биљних и животињских врста и физичко-географске карактеристике простора; – објашњавати повезаности	29	

			међу условљеност свих природних и друштвених елемената на територији наше државе; – умети да издвоји географске регије на територији Србије и објасни њихове основне одлике.		
3.	ДРУШТВЕНО-ГЕОГРАФСKE OДЛИКЕ СРБИЈЕ	– комуникација – учење – сарадња – дигитална – рад са подацима и информацијама – одговоран однос према околини – естетичка	По завршетку часа ученик ће: – моћи да препозна је на релативној мапи Србије; – моћи да именује главни градивеће градове на територији Србије и знати да их покаже на географској карти; – разликовати врсте и типове насеља у Србији; – познавати основне демографске појмове (број становника своје земље); – бити у стању да објашњава географске појаве и процесе који су представљени графички, на мапи, табелом и шемом у уџбенику; – разликовати и моћи да објасни кретање становништва и структуре становништва; – моћи да <u>описује друштвене одлике наше државе и наводи густину насељености</u>, као и области високог и ниског природног прираштаја; – моћи да објашњава утицај природних и друштвених фактора на развој и размештај становништва и насеља; – бити у стању да анализира географску карту и доноси закључке о везама природне средине и	25	

			размештаја становништва Србије, да анализира узроке и последице миграција, висине природног прираштаја, као и дужине животног века становништва; – моћи да повезује демографске појаве са степе-номпривредне развијености; – моћи да дефинише појам привреда и деди привреду на привредне делатности, привредне гране и секторе привреде, именује гране пољопривреде, описује њихов развој и наводи основне одлике ; – моћи да наводи значај шума, да именује енергетске изворе, минералног порекла, црне метале, руде обојених метала, племените метале, ретке и радиоактивне метале; – знати да именује гране индустрије; – знати поделу туризма и трговине и услове њиховог развоја; – моћи да доноси закључке о просторним и каузалним везама, да користећи географску карту утврди везе између природе и људског друштва (рељеф–рудно богатство–привреда, клима–хидрографија–привреда...); – моћи да објашњава утицај природних и друштвених фактора на развој привреде и привредних делатности.		
4.	ПРИРОДНА И КУЛТУРНА БАШТИНА СРБИЈЕ	– комуникација – учење – сарадња – дигитална – рад са подацима и информацијама	Позавршетку часа ученик ће:– моћи да препознаје и чита географске и допунске елементе карте Србије; – моћи да одређује положај места и тачака на географској карти	3	

		– одговоран однос према околини – естетичка	положај природне и културне баштине Србије; – моћи да објасни историјске и географске факторе који су утицали на формирање локалитета природне и културне баштине Србије.		
5.	СРБИ У РЕГИОНУ И ДИЈАСПОРИ	– комуникација – учење – сарадња – дигитална – рад са подацима и информацијама – предузимљивост и оријентација ка предузетништву – одговоран однос према околини – естетичка	По завршетку часа ученик ће: – познавати основне демографске појмове (број становника своје земље, миграције и врсте миграција, земље у којима живе Срби); – препознавати основне друштвене облике наше државе (појам избеглица); – знати области и места на географској карти у којима живе Срби; – моћи да објашњава географске појаве и процесе који су представљени графикама, табелом и шемом у уџбенику; – разликовати и објашњавати кретање становништва и структуре становништва, као и врсте и узроке миграција Срба; – моћи да прикаже попуњене географске податке на мапи картографским изразима средствима (бојама, линијама, простим геометријским знацима, симболичким знацима...) – објашњавати утицај природних и друштвених фактора на развој и размештај становништва; – анализирати географску карту и доносити закључке о везама природне средине и распоређености становништва Србије; – бити у стању да објасни узроке и последице миграција, висине природног прираштаја, дужине животног века становништва, честе промене државних граница,	3	

			формирањеновихдржаванаподруч јуБалкана.		
6.	ГЕОГРАФИЈА ЗАВИЧАЈА	– комуникација – учење – сарадња – дигитална – рад са подацима и информацијама – предузимљивост и оријентација ка предузетништву – одговоран однос према околини – естетичка	По завршетку часа ученик ће: – моћи да одређује географски положај завичајана географској карти Србије и да описује његове основне природне и друштвене одлике; – моћи да наводи перспективе развоја завичаја; – моћи да објасни који природни и друштвени – економски фактори утичу на развој завичаја.	3	
	ГОДИШЊА СИСТЕМАТИЗАЦИЈА А ГРАДИВА		По завршетку часа ученик ће: – моћи да чита и препознаје на географској карти Србије називенизија, планина, котлина, клисура, река и језера, назив националних паркова и привредних центара; – да препознаје основне природне и друштвене одлике наше државе – моћи да одређује положај места и тачака на географској карти Србије; – моћи да разликује и објашњава географске чињенице – објекте, појаве, процесе и односе (наводи и објашњава факторе који утичу на формирање специфичних природних и друштвених карактеристика Србије); – знати да описује природне и друштвене одлике наше државе; – моћи да доноси закључке о просторним (топографским) и каузалним везама географских чињеница – објеката, појава, процеса	1	

			и односа, а на основу анализе географске карте Србије; – знати да објасни физичко-географске законитости у географском појасу и наводити мере заштите, обнову и унапређивање биљног и животињског света националних паркова; – моћи да објасни утицај природних и друштвених фактора на развој и размештај становништва и насеља – моћи да објашњава утицај природних и друштвених фактора на развој и размештај привреде и привредних делатности		

Оперативни задаци

Циљ наставе географије у осмом разреду основне школе је да ученицима пружи знања и објашњења о географским појавама, објектима и процесима њихове домовине. Ослањајући се на претходно стечена знања и умења ученика настава географије омогућава тумачење и разумевање сложених друштвено-географских промена и процеса у Србији и савременом свету.

Задаци наставе географије су вишеструки. Њиховим остваривањем ученици треба да:

стекну знања о природно-географским одликама Србије.

стекну знања о друштвено-географским одликама Србије.

се оспособе за праћење економских и друштвених активности и промена у Србији.

се упознају са међународним организацијама значајним за политички и економски напредак наше земље.

развијају национални идентитет и толеранцију у мултиетничком, мултијезичком, мултикултурном ... свету;

се упознају са природним и друштвеним карактеристикама завичаја.

развијају општу културу и оспособе се за даље образовање и самообразовање;

се оспособе за коришћење географске литературе, различитог илустративног материјала у сврху лакшег савлађивања наставног градива и оспособљавања за самостални рад.

Кроз наставу географије ученици треба да:

схватају и разумеју закономерни развој географске средине као резултат интеракције природних појава, процеса и човека;

упознају природне и друштвене карактеристике света- повезују знања из географије са знањима из сродних наставних предмета;

схватају потребу и значај очувања природе и природних ресурса;

развијају међусобно уважавање, сарадњу и солидарност између припадника различитих социјалних, етничких и културних група и да доприносе друштвеној кохезији;

подржавају процесе међународне интеграције;

користе различите изворе информација и уочавају њихову важност у географским сазнањима;

развијају способност исказивања географског знања речима, сликом, квантитативно, табеларно, графички и схематски;
се обуче техникама тимског/групног рада и групног одлучивања;
се оспособе за континуирано образовање и самообразовање.

Активности наставника

саопштава наставне садржаје
организује и усмерава процес учења
процењује и оцењује ниво и квалитет усвојености знања
преноси културне вредности
преноси теоријска и практична знања
формира правилан поглед на свет
развија карактер ученика и црте личности
упознаје ученике са методама и техникама успешног учења
упознеје ученике са основним појмовима људске цивилизације
поспешује интересовање ученика за новим сазнањима
развија самосталан рад код ученика
примењује усвојене стандарде основног образовања из географије за осми разред

Активности ученика

пажљиво прати наставу
редовно учи
упознаје и усваја наставне садржаје
понавља наставне садржаје
открива и увиђа законитости развитка људског друштва
изражава своје закључке
учествује у дискусији
показује резултате самосталног рада
анализира и синтетизује податке, чињенице, информације
пита наставника за нејасне појмове
израђује и презентује самосталне радове

Оцењивање

Процес оцењивања треба да се обавља током читаве школске године и да обухвати разноврсне активности ученика.

Оцењивањем треба да се утврди степен усвојености знања, умења, вештина, однос према учењу.

Ученици ће бити оцењивани усменим или писаним испитивањем, спровођењем самосталних, и практичних радова

Начин оцењивања: усмено и писано испитивање познавања градива, сналажење и читање садржаја географске карте, израда и излагање самосталних радова ученика и активност на часу.

Оцењивање је јавно и образлаже се сваки одговор и оцена ученику, а по потреби и родитељу.

Оцењивање се врши бројчано и уписује у дневник ученичке евиденције.

Критеријуми оцењивања су:

Оцена довољан (2): Препознавање основних појмова на најнижем кључном нивоу који су планирани наставним планом и програмом за осми разред географије.

Оцена добар (3): Овладавање основним појмовима на најнижем кључном нивоу који су планирани наставним планом и програмом за осми разред географије.

Оцена врло добар (4): Ученик треба да влада кључним појмовима на средњем нивоу који су планирани наставним планом и програмом за осми разред географије.

Оцена одличан (5): Ученик треба да влада појмовима на напредном нивоу који су планирани наставним планом и програмом за осми разред географије.

Методе и технике рада

монолошка (метода усменог/вербалног излагања, предавања и сл.)

дијалогска (метода разговора)

текст - метода (текстуална, метода читања)

хеуристичка (хеуристичког разговора)

дискусија

посматрања

илустративна (метода показивања)

демонстрације

практичних активности

Начин остваривања програма

Садржаји програма наставног предмета географије у петом разреду основне школе обухватају систематско изучавање елемената опште географије, а програмску структуру чини пет наставних тема:

Увод

Васиона и Земља

Кретања Земље и последице њених кретања

Приказивање Земљине површине

Земљине сфере – омотачи.

Садржаји математичке географије треба да пружи ученицима представу о васиони и васионским телима, Сунчевом систему, постанку Сунчевог система, постанку Земље, њеним кретањима и последицама.

Садржаји из картографије треба да допринесу бољем познавању и коришћењу карте у проучавању геопростора.

Физичка географија својим садржајима проучава природу Земљине површине, њених сфера, њихову комплексност и међусобну зависност. При томе треба указивати на зависност човека од природе, на његово деловање на исту. Из тога произилази да је физичка географија тесно повезана са друштвеном географијом и да оне чине јединствену целину. Одређени садржаји преносе се у шести разред, због немогућности њихове обраде у истом разреду. Садржаји опште физичке географије су у великој мери апстрактни за ученике овог узраста, те је потребно да наставник избегава вербализам а подстиче код ученика радозналост, систематичност и креативност. Ови садржаји имају посебан значај јер представљају основу за касније изучавање регионалне географије.

У реализацији наставног програма битан аспект је и улога наставника у истом, оличена у слободном и креативном приступу настави, кроз самостално планирање и одређивање типова часова, избора наставних метода и техника, као и дидактичких средстава.

У конципирању наставне теме наставник треба да води рачуна о:

узрастним одликама и могућностима ученика

потребама, као и интересовањима ученика

условима у којима се реализује наставни предмет

расположивим наставним средствима.

У шестом разреду основне школе наставни програм географије тематски је конципиран. Годишњи фонд часова није промењен. Наставницима се препоручује оријентациони број часова по

наставним темама, као и настани садржаји које би требало обрадити. Програмску структуру чине четири наставне теме:

Елементи опште географије,
Становништво и насеља на Земљи,
Географска средина и људске делатности и
Регионална географија Европе.

Овако конципиран програм, који са програмом петог разреда чини компактну целину, треба да пружи ученицима овог узраста основна знања из физичке и друштвене географије, да би се успешно обрадила географија држава и континената, односно света.

Програмом је предвиђена обрада појединих компонената природне средине, као што су: састав и структура атмосфере, клима, климатски елементи и фактори, и климатски типови, егзогене силе и облици рељефа настали њиховим деловањем, земљиште и основни типови земљишта. Природна средина је у суштини сплет тесно повезаних и међусобно условљених компонената које представљају јединствену целину. Имајући у виду нарушавање равнотеже у природној средини, потребно је указивати на превенцију и на заштиту природе.

Географија становништва и насеља на Земљи конципирана је тако да се њеном обрадом укаже на најважније демографске и демогеографске проблеме човечанства. Тежиште треба да буде на основним одликама становништва, врстама и типовима насеља. Препорука је да се статистички подаци приказују само илустративно или компаративно, а да се не инсистира на њиховом запамћивању.

На овом узрасту ученицима је потребно указати на различитост природне и географске средине на основу којих се издвајају географске регије, као и на сложеност и поделу људских делатности, при чему треба нагласити утицај природних и друштвених фактора на развој привреде.

Садржаји из картографије треба да допринесу коришћењу карте при упознавању регија и држава Европе, геопростора и локалне средине. Основна знања из картографије ученици су стекли у млађим разредима и петом разреду основне школе. Посебно треба инсистирати на картографској писмености и употреби и састављању географске карте различитог размера и садржине.

У оквиру регионалне географије предвиђена је обрада Европе у целини, која треба да пружи могућност сагледавања општих карактеристика континента, да би се на основу тога јасније могле уочити особености појединих регионалних целина и појединих држава Европе. Приликом обраде држава потребно је да се, на основу познавања континента као целине, истакну битне физичкогеографске и друштвеногеографске одлике држава које утичу на развој њихових привреда. Такође, треба указати на постојеће разлике у степену развијености привреде држава Европе, као и на противуречности које постоје између природних богатстава и нивоа развијености њихове привреде. Међутим, државе су међусобно различите и у свакој од њих су заступљене одређене привредне делатности и гране специфичне за ту земљу, које треба посебно нагласити.

При излагању садржаја о државама треба указати на неопходност сарадње земаља у региону и на континенту, као и на потребу уважавања различитости и толеранције на свим нивоима.

У седмом разреду основне школе програмску структуру чине једна наставна тема
Регионална географија ваневропских континената

У оквиру регионалне географије предвиђена је обрада регија ваневропских континената, што треба да пружи могућност сагледавања општих географских одлика целог света као и појединих држава у њему. Наставни садржаји регионалне географије одабрани су по егземпларном и функционалном дидактичком принципу што је омогућило линеарно – степенасто структурирање по Керовом систему. Наставни програм чине наставне целине и теме за које је предложен оријентациони број наставних часова. Слобода и креативност наставника огледа се у самосталном планирању и распореду типова часова, избору наставних метода, техника, активности, дидактичких средстава. У настави географије користиће се традиционална наставна средства (географске карте појединих континената, глобус, неме карте, уџбеник, географска читанка) као и компјутер, тв емисије, радио емисије...

Приликом обраде регија и појединих држава света потребно је да се истакну битна географска обележја континента као целине. Нагласити међуусловљеност природногеографских и

друштвеногеографских појава, процеса и односа који истовремено утичу на развој привреде регије или државе о којој је реч. Такође, треба посебно указати на постојеће разлике у степену демографске развијености држава Европе и осталих континената, као и на противуречности које постоје између њихових природних богатстава и нивоа развијености њихове привреде.

Наставне садржаје из регионална географија света треба максимално искористити за васпитно деловање на ученике и развијање духа солидарности и толеранције према другим народима у свету и на неопходност сарадње земаља у региону, на континенту и на глобалном нивоу.

Часове **допунске наставе** треба организовати тако да прате наставне јединице које се обрађују на редовним часовима. Уколико ученици не напредују неке наставне јединице се могу и више часова увежбавати. Акцент на овим часовима треба ставити на читање географске карте. Вежбе на њима треба понављати после сваке обрађене регије. У петом разреду, за сваку земљину сферу одвојити по неколико часова, а нарочиту пажњу посветити представљању рељефа на карти што ће ученике боље увести у градиво шестог разреда.

Додатна настава

за ученике 7. разреда

ЦИЉ

Рад додатне наставе има за циљ повећање интересовања ученика за географију и повезивање осталих наука са географијом.

Циљ је проширивање базичне језичке и научне писмености и решавање проблема и задатака у новим непознатим ситуацијама, пружање подршке у изражавању и стварању сопственог мишљења, као и у дискусији.

ЗАДАЦИ

Упознавање култура и религија различитих континената развијајући општу културу и толеранцију.

Оспособљавање за самостално коришћење географске литературе и различитог графичкоилустративног материјала у циљу оспособљавања за самосталан рад и проширивање базичног знања.

Припрема за такмичења из географије.

НАЧИН ОСТВАРИВАЊА

Додатна настава реализоваће се кроз 36 часова, једанпут недељно или суботама у договору са ученицима.

Прављење: паноа, реферата, поверпоитпрезентација, клиппресинга, гледање филмова, посета манифестацијама.

ПОКАЗАТЕЉ УСПЕШНОСТИ

Посећеност, тематски панои, макете, фотографије, реферати, презентације, успех ученика на такмичењима...

Припремна настава за ученике 8. разреда

Припремна настава из географије за полагање завршног испита (композитног теста) ученика осмог разреда биће одржана током другог полугодишта осмог разреда, а десет дана пре полагања испита.

План реализације:

-ГЕОГРАФСKE ВЕШТИНЕ (орјентација, географска карта, катрографски знаци, коришћење статистичког материјала-табеле, дијаграми, схеме...)

-ФИЗИЧКА ГЕОГРАФИЈА (васиона, Земљине сфере- именовање сфера, објекти, појаве, процеси у земљиним сферама, физичкогеографске законитости у географском омотачу...)

-ДРУШТВЕНА ГЕОГРАФИЈА (становништво, насеља, привреда- основни појмови, разумевање утицаја природних и друштвених фактора на развој и размештај становништва и насеља, као и размештај привреде. Међународне организације...)

-РЕГИОНАЛНА ГЕОГРАФИЈА (природне и друштвене одлике континенета и њихових регија- препознавање, описивање, објашњавање географских веза...)

ИСТОРИЈА

У остваривању циља наставе историје треба водити рачуна о **начину остваривања програма**.

Кроз планирање на годишњем и месечном нивоу.

Укључити ученике кроз наставу, развијати код њих креативне способности.

Задаци наставе историје су да ученици уочавају узрочно последичне везе, да разумеју историјске процесе и токове, улогу историјских личности, да познају општу, националну и историју суседних држава.

Сви ови задаци су потпуни уз корелацију са предмето географија, српски језик, ликовна, музичка култура, грађанско васпитање и свакодневни живот у прошлости.

Нагласак би требало ставити на активне облике рада групни, индивидуални и дискусију свих ученика у одељењу.

Циљеви и задаци

Циљ наставе и учења *историје* је да ученик, изучавајући историјске догађаје процесе и личности, стекне основна историјска знања и компетенције неопходне за разумевање савременог света, развије вештине критичког мишљења и одговара према себи, сопственом и националном идентитету, културно-историјском друштву и држави у којој живи.

ПЕТИ РАЗРЕД

(1 час недељно, 36 часова годишње)

ОБЛАСТ/ТЕМА	ИСХОДИ По завршеној теми/област ученик ће бити у стању да:	САДРЖАЈИ
ОСНОВИ ПРОУЧАВАЊА ПРОШЛОСТИ	- разликује основне временске одреднице (годину, деценију, век, миленијум, еру); - лоцира одређену временску одредницу на временској ленти; - разликује начине рачунања времена у прошлости и садашњости; - именује периоде прошлости и историјске периоде и наведе граничне догађаје; - разврста историјске изворе према њиховој основној подели; - повеже врсте историјских извора са установама у којима се чувају (архив, музеј, библиотека)	Основни садржаји Појам прошлости и историја као наука о прошлости људског друштва. Хронологија – рачунање времена. Подела прошлости и периодизација историје. Историјски извори – дефиниција, основна подела и установе у којима се чувају. Проширени садржаји Сродне науке и помоћне историјске науке. Историја око нас. Историјско наслеђе – тековине
ПРАИСТОРИЈА	- наведе главне проналаске и опише њихов утицај на начин живота људи у праисторији; - разликује основне одлике каменог и металног доба;	Основни садржаји Основне одлике праисторије (начин живота људи, проналасци). Подела праисторије (камено, метално доба). Проширени садржаји Најважнији праисторијски локалитети у Европи и Србији (Ласко, Алтамира, Лепенски Вир, Винча...).
СТАРИ ИСТОК	- лоцира на историјској карти најважније цивилизације и државе Старог истока; - користећи историјску карту, доведе у везу особине рељефа и климе са настанком цивилизација Старог истока; - одреди место припадника друштвене групе на графичком приказу хијерархије заједнице; - пореди начин живота припадника различитих друштвених слојева на Старом истоку; - наведе најважније одлике државног уређења цивилизација Старог истока; - идентификује основна обележја и значај религије у цивилизацијама Старог истока; - разликује врсте писама цивилизација Старог истока; - илуструје примерима важност утицаја привредних, научних и културних	Основни садржаји Појам Старог истока – географске одлике, најзначајније цивилизације (Месопотамија, Египат, Јудеја, Феникија). Друштвени односи (робовласничко и теократско друштво) и државно уређење (монархија – царства/краљевства) у цивилизацијама Старог истока. Основне одлике привреде и свакодневни живот – обичаји, занимања, култура исхране и становања. Култура и историјско наслеђе народа Старог истока – религија (монотеизам и политеизам), писмо, књижевност, уметност, наука, цивилизацијске тековине

	достигнућа народа Старог истока на савремени свет; - користећи дату информацију или ленту времена, смести историјску појаву, догађај и личност у одговарајући миленијум или век; - изложи, у усменом или писаном облику, историјске догађаје исправним хронолошким редоследом; - прикупи и прикаже податке из различитих извора информација везаних за одређену историјску тему; - визуелне и текстуалне информације повеже са одговарајућим историјским периодом и цивилизацијом	(математика, архитектура, календар, иригациони систем, саобраћајна средства, медицина, закони...). Проширени садржаји Специфичности египатске религије. Специфичности религија цивилизација Месопотамије. Основне одлике јудаизма. Најважније цивилизације Далеког истока (Индија, Кина).
АНТИЧКА ГРЧКА	- опише особености природних услова и географског положаја античке Грчке; - лоцира на историјској карти најважније цивилизације и државе античке Грчке; - приказује друштвену структуру и државно уређење грчких полиса на примеру Спарте и Атине; - пореди начин живота припадника различитих друштвених слојева у античкој Грчкој, - идентификује узроке и последице грчко-персијских ратова и Пелопонеског рата; - истражи основна обележја и значај религије старих Грка; - разликује легенде и митове од историјских чињеница; - наведе значај и последице освајања Александра Великог; - илуструје примерима важност утицаја привредних, научних и културних достигнућа античке Грчке и хеленистичког доба на савремени свет; - користећи дату информацију или ленту времена, смести историјску појаву, догађај и личност из историје античке Грчке и хеленизма у одговарајући миленијум, век или деценију; - израчуна временску удаљеност између појединих догађаја; - користи основне историјске појмове;	Основни садржаји Појам античке Грчке – географске одлике. Најстарији период грчке историје (Критска и Микенска цивилизација). Грчки митови (појам, примери) и хомерски епови. Колонизација и основне одлике привреде. Полиси – Спарта и Атина (појам полиса, структура друштва, државно уређење). Грчко-персијски ратови. Пелопонески рат – узроци и последице. Култура и свакодневни живот (религија, олимпијске игре, митологија, уметност, наука, обичаји, занимања). Хеленистичко доба и његова култура. Историјско наслеђе (институције, закони, књижевност, позориште, филозофија, демократија, медицина, уметност, архитектура, беседништво, олимпијске игре). Проширени садржаји Пелопонески рат (ток рата,
АНТИЧКИ РИМ	- лоцира на историјској карти простор настанка и ширења Римске државе;	Основни садржаји

	- наведе основне разлике између античке римске републике и царства; - разликује узроке од последица најзначајнијих догађаја у историји античког Рима; - истражи основна обележја и значај религије античког Рима; - илуструје примерима важност утицаја привредних, научних и културних достигнућа античког Рима на савремени свет; - пореди начин живота припадника различитих друштвених слојева у античком Риму; - наведе најзначајније последице настанка и ширења хришћанства; - лоцира на карти најважније римске локалитете на територији Србије; - користећи дату информацију или ленту времена, смести историјску појаву, догађај и личност из историје античког Рима у одговарајући миленијум, век или деценију.	Појам античког Рима – географске одлике и периодизација. Оснивање Рима (легенда о Ромулу и Рему). Структура друштва и уређење Римске републике. Ширење Римске државе (освајања и провинције, привреда). Рим у доба царства – принципат и доминат. Култура и свакодневни живот (религија, уметност, наука, обичаји, занимања). Хришћанство – појава и ширење. Пад Западног римског царства (почетак Велике сеобе народа, подела царства и пад Западног царства). Историјско наслеђе (абецеда, календар, медицина, уметност, архитектура, путеви, водовод, канализација, терме, римски бројеви, хришћанство, римско наслеђе на територији Србије). Проширени садржаји Етрурци.

КОРЕЛАЦИЈА СА ДРУГИМ ПРЕДМЕТИМА

Српски језик и књижевност

Матерњи језик

Географија

Ликовна култура

Музичка култура

Верска настава

Грађанско васпитање

УПУТСТВО ЗА ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА

Програм је конципиран тако да су за сваку од пет тематских целина (*Основи проучавања прошлости,*

Праисторија, Стари исток, Античка Грчка и Антички Рим), дати исходи, основни и проширени садржаји.

Исходи су искази о томе шта ученици умеју да ураде на основу знања која су стекли учећи историју. Они омогућавају да се циљ наставе историје достигне у складу са предметним и међупредметним компетенцијама и стандардима постигнућа.

Тако дефинисани исходи помажу наставнику у планирању и реализовању непосредног рада са ученицима, олакшавајући му одређивање обима и дубине обраде појединих наставних садржаја.

Основне и проширене садржаје чине најважнији догађаји, појаве и процеси, као и знамените личности које су обележиле најстарији период историје. Обим проширених садржаја прилагођава се могућностима и интересовањима ученика. Програм се може допунити и садржајима из прошлости завичаја, чиме се код ученика постиже јаснија представа о историјској и културној баштини у њиховом крају (археолошка налазишта, музејске збирке). Сви садржајису у функцији остваривања исхода предвиђених програмом.

Главна карактеристика наставе усмерене на остваривање исхода је та да је фокусирана на учење у школи, што значи да ученик треба да учи:

- *смислено*: повезивањем оног што учи са оним што зна и са ситуацијама из живота; повезивањем оног што учи са оним што је учио из историје и других предмета;

- *проблемски*: самосталним прикупљањем и анализирањем података и информација;

Постављањем релевантних питања себи и другима; развијањем плана решавања задатог проблема;

- *дивергентно*: предлагањем нових решења; смишљањем нових примера; повезивањем садржаја у нове целине;

- *критички*: поређењем важности појединих чињеница и података; смишљањем аргумената;

- *кооперативно*: кроз сарадњу са наставником и другим ученицима; кроз дискусију и размену мишљења; уважавајући аргументе саговорника

II ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Ученици у пети разред улазе са знањем о основним историјским појмовима, са одређеним животним искуствима и уобличеним ставовима и на томе треба пажљиво градити нова знања, вештине, ставове и вредности. Да би сви ученици достигли предвиђене исходе, потребно је да наставник упозна специфичности начина учења својих ученика и да према њима планира и прилагођава наставне активности. Наставник има слободу да сам одреди распоред и динамику активности за сваку тему, уважавајући циљ предмета и дефинисане исходе. Редослед исхода не исказује њихову важност јер су сви од значаја за постизање циља предмета. Између исхода, како у оквиру једне, тако и више тема, постоји повезаност. Остваривање једног исхода доприноси остваривању других исхода.

Важно је нагласити да су поједини исходи, да би се избегло понављање, наведени само у оквиру једне теме, иако се остварују кроз више тема (*ученик ће бити у стању да: лоцира одређену временску одредницу на временској ленти; одреди место припадника друштвене групе на графичком приказу хијерархије заједнице; изложи, у усменом или писаном облику, историјске догађаје исправним хронолошким редоследом; прикупи и прикаже податке из различитих извора информација везаних за одређену историјску тему; визуелне и текстуалне информације повеже са одговарајућим историјским периодом или цивилизацијом; израчуна временску удаљеност између појединих догађаја; користи основне историјске појмове*).

Битно је искористити велике могућности које историја као наративни предмет пружа у подстицању ученичке радозналости, која је у основи сваког сазнања. Наставни садржаји треба да буду представљени као „прича” богата информацијама и детаљима, не зато да би оптеретили памћење ученика, већ да би им историјски догађаји, појаве и процеси били предочени јасно, детаљно, живо и динамично. Посебно место у настави *историје* имају питања, како она која поставља наставник ученицима, тако и она која долазе од ученика, подстакнута оним што су чули у учионици или што су сазнали ван ње користећи различите изворе информација. Добро осмишљена питања наставника

имају подстицајну функцију за развој историјског мишљења и критичке свести, не само у фази утврђивања и систематизације градива, већ и у самој обради наставних садржаја. У зависности од циља који наставник жели да оствари, питања могу имати различите функције, као што су: фокусирање пажње на неки садржај или аспект, подстицање поређења, трагање за појашњењем. Настава би требало да помогне ученицима у стварању што јасније представе не само о томе „како је уистину било“, већ и зашто се нешто десило и какве су последице из тога проистекле. Да би схватио догађаје из прошлости, ученик треба да их „оживи у свом уму“, у чему велику помоћ може пружити употреба различитих историјских текстова, карата и других извора историјских података (документарни и играни видео и дигитални материјали, музејски експонати, илустрације), обилажење културно историјских споменика и посете установама културе. Коришћење историјских карата изузетно је важно јер омогућава ученицима да на очигледан и сликовит начин доживе простор на коме се неки од догађаја одвијао, помажући им да кроз време прате промене на одређеном простору. Треба искористити и утицај наставе историје на развијање језичке и говорне културе (вештине беседништва), јер историјски садржаји богате и оплемењују језички фонд ученика. Неопходно је имати у виду и интегративну функцију историје, која у образовном систему, где су знања подељена по наставним предметима, помаже ученицима да постигну целовито схватање о повезаности и условљености географских, економских и културних услова живота човека.. Одређене теме, по могућности, треба реализовати са одговарајућим садржајима из сродних предмета, а посебну пажњу треба посветити оспособљавању ученика за ефикасно коришћење информационо комуникационих технологија (употреба интернета, прављење Powerpoint презентација, коришћење дигиталних аудио-визуелних материјала и израда реферата).

III ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Праћење напредовања започиње иницијалном проценом нивоа на коме се ученик налази и у односу на шта ће се процењивати његов даљи рад. Свака активност је добра прилика за процену напредовања и давање повратне информације, а ученике треба оспособљавати и охрабривати да процењују сопствени напредак у остваривању исхода предмета, као и напредак других ученика. Сваки наставни час и свака активност ученика су, у том смислу, прилика за регистровање напретка ученика и упућивање на даље активности. Наставник треба да подржи саморефлексију (промишљање ученика о томе шта зна, уме, може) и подстакне саморегулацију процеса учења кроз постављање личних циљева напредовања.

У настави оријентисаној на достизање исхода вреднују се процес и продукти учења. Да би вредновање било објективно и у функцији учења, потребно је ускладити нивое циљева учења и начине оцењивања. Потребно је, такође, ускладити оцењивање са његовом сврхом. У вредновању наученог, поред усменог испитивања, користе се и тестови знања. У формативном оцењивању се користе различити инструменти, а избор зависи од врсте активности која се вреднује. Вредновање активности, нарочито ако је тимски рад у питању, може се обавити са групом тако да се од сваког члана тражи мишљење о сопственом раду и о раду сваког члана понаособ (тзв. вршњачко оцењивање).

Како ниједан од познатих начина вредновања није савршен, потребно је комбиновати различите начине оцењивања. Једино тако наставник може да сагледа слабе и јаке стране сваког свог ученика. Приликом сваког вредновања постигнућа потребно је ученику дати повратну информацију која помаже да разуме грешке и побољша свој резултат и учење. Ако наставник са ученицима договори показатеље на основу којих сви могу да прате напредак у учењу, ученици се уче да размишљају о квалитету свог рада и о томе шта треба да предузму да би свој рад унапредили. Оцењивање тако

постаје инструмент за напредовање у учењу. На основу резултата праћења и вредновања, заједно са ученицима треба планирати процес учења и бирати погодне стратегије учења. Потребно је да наставник резултате вредновања постигнућа својих ученика континуирано анализира и користи тако да унапреди део своје наставне праксе. Рад сваког наставника састоји се од планирања, остваривања и праћења и вредновања. Важно је да наставник континуирано прати и вреднује, осим постигнућа ученика, и процес наставе и учења, као и себе и сопствени рад.

ШЕСТИ РАЗРЕД

Оперативни задаци

Разумевање појма “средњи век” и одлике тог историјског периода

Стицање знања о најзначајнијим државама средњовековне Европе

Стицање знања о личностима које су обележиле средњи век у општој и националној историји

Улога религија у средњем веку

Упознавање културног наслеђа Срба у средњем веку

Развијање критичког односа према историјским изворима

Садржај програма

Европа и средоземље у раном средњем веку

Европа у позном средњем веку

Срби и њихово окружење у позном средњем веку

Српске земље и њихово окружење у доба османлијских освајања

ОБЛАСТ / ТЕМА / МОДУЛ		МЕСЕЦ										С
		IX	X	XI	XII	I	II	III	IV	V	VI	
1.	Епоха средњег и новог века	6										
2.	Стварање Европе	2	9	6								
3.	Врхунац Европе у средњем веку			2	6	5	8	7				
4.	Нова Европа и почетак модерног доба							2	6	8	5	
		8	9	8	6	5	8	9	6	8	5	

УКУПНО											

Р.БР.	ОБЛАСТ / ТЕМА / МОДУЛ	МЕЂУПРЕДМЕТНЕ КОМПЕТЕНЦИЈЕ	СТАНДАРДИ ПОСТИГНУЋА УЧЕНИКА	ИСХОДИ
1.	Епоха средњег и новог века	компетенција за учење, одговорно учешће у демократском друштву, естетичка компетенција, комуникација, рад са подацима и информацијама, решавање проблема, сарадња, дигитална компетенција	ИС.1.1.1, ИС.1.1.2, ИС.1.1.4, ИС.1.1.5, ИС.1.1.6, ИС.1.1.9, ИС.1.2.3, ИС.1.2.5, ИС.2.1.2, ИС.2.1.4, ИС.2.1.6, ИС.2.2.1, ИС.2.2.2, ИС.3.1.4, ИС.3.2.1, ИС.3.2.4, ИС.3.2.5	поређи историјске појаве; повеже визуелне и текстуалне информације са одговарајућим историјским контекстом (хронолошки, политички, друштвени, културни); на понуђеним примерима, разликује легенде и митове од историјских чињеница, као и историјске од легендарних личности; разликује споменике различитих епоха, са посебним освртом на оне у локалној средини;
2.	Стварање Европе	компетенција за учење, одговорно учешће у демократском друштву, естетичка компетенција, комуникација, одговоран однос према околини, предузимљивост и оријентација ка предузетништву, рад са подацима и информацијама, решавање проблема, сарадња, дигитална компетенција	ИС.1.1.1, ИС.1.1.2, ИС.1.1.4, ИС.1.1.5, ИС.1.1.6, ИС.1.1.9, ИС.1.1.10, ИС.1.2.3, ИС.1.2.4, ИС.1.2.5, ИС.2.1.2, ИС.2.1.4, ИС.2.1.6, ИС.2.2.1, ИС.2.2.2, ИС.2.2.3, ИС.3.1.2, ИС.3.1.3, ИС.3.1.4, ИС.3.2.1, ИС.3.2.4, ИС.3.2.5	образложи узроке и последице историјских догађаја на конкретним примерима; пореди историјске појаве; приказује на историјској карти динамику различитих историјских појава и промена; на историјској карти лоцира правце миграција и простор насељен Србима и њиховим суседима у средњем и раном новом веку; користећи ИКТ, самостално или у групи, презентује резултате елементарног истраживања заснованог на коришћењу одабраних историјских извора и литературе; повеже визуелне и текстуалне информације са одговарајућим историјским контекстом (хронолошки, политички, друштвени, културни);

				наведе најзначајније последице настанка и развоја држава у Европи и Средоземљу у средњем и раном новом веку; сагледа значај и улогу истакнутих личности у датом историјском контексту; разликује основна обележја и идентификује најзначајније последице настанка и ширења различитих верских учења у средњем и раном новом веку; илуструје примерима значај прожимања различитих цивилизација; користећи ИКТ, самостално или у групи, презентује резултате елементарног истраживања заснованог на коришћењу одабраних историјских извора и литературе; повеже визуелне и текстуалне информације са одговарајућим историјским контекстом (хронолошки, политички, друштвени, културни); идентификује основне одлике и промене у начину производње у средњем и раном новом веку; на основу датих примера, изводи закључак о повезаности националне историје са регионалном и европском (на плану политике, економских прилика, друштвених и културних појава);
3.	Врхунац Европе у средњем веку	компетенција за учење, одговорно учешће у демократском друштву, естетичка компетенција, комуникација, одговоран однос према околини, одговоран однос према здрављу, предузимљивост и оријентација ка предузетништву, рад са подацима и	ИС.1.1.1, ИС.1.1.2, ИС.1.1.4, ИС.1.1.5, ИС.1.1.6, ИС.1.1.9, ИС.1.1.10, ИС.1.2.3, ИС.1.2.4, ИС.1.2.5, ИС.2.1.2, ИС.2.1.4, ИС.2.1.6, ИС.2.2.1, ИС.2.2.2,	поређи историјске појаве; наведе најзначајније последице настанка и развоја држава у Европи и Средоземљу у средњем и раном новом веку; идентификује разлике између типова државног уређења у периоду средњег и раног новог века; илуструје примерима важност утицаја политичких, привредних, научних и културних тековина средњег и раног новог века у савременом друштву;

		информацијама, решавање проблема, сарадња, дигитална компетенција	ИС.2.2.3, ИС.3.1.2, ИС.3.1.3, ИС.3.1.4, ИС.3.2.1, ИС.3.2.4, ИС.3.2.5, ИС.3.2.6, ИС.3.2.7	образложи узроке и последице историјских догађаја на конкретним примерима; на основу датих примера, изводи закључак о повезаности националне историје са регионалном и европском (на плану политике, економских прилика, друштвених и културних појава); сагледа значај и улогу истакнутих личности у датом историјском контексту; приказује на историјској карти динамику различитих историјских појава и промена; илуструје примерима значај прожимања различитих цивилизација; користећи ИКТ, самостално или у групи, презентује резултате елементарног истраживања заснованог на коришћењу одабраних историјских извора и литературе; повеже визуелне и текстуалне информације са одговарајућим историјским контекстом (хронолошки, политички, друштвени, културни); изводи закључак о значају српске средњовековне државности и издваја најистакнутије владарске породице; учествује у организовању и спровођењу заједничких школских активности везаних за развој културе сећања. повеже визуелне и текстуалне информације са одговарајућим историјским контекстом (хронолошки, политички, друштвени, културни); учествује у организовању и спровођењу заједничких школских активности везаних за развој културе сећања разликује споменике различитих епоха, са посебним освртом на оне у локалној средини; на понуђеним примерима, разликује легенде и митове од

				историјских чињеница, као и историјске од легендарних личности;
4.	Нова Европа и почетак модерног доба	компетенција за учење, одговорно учешће у демократском друштву, естетичка компетенција, комуникација, одговоран однос према околини, одговоран однос према здрављу, предузимљивост и оријентација ка предузетништву, рад са подацима и информацијама, решавање проблема, сарадња, дигитална компетенција	ИС.1.1.1, ИС.1.1.2, ИС.1.1.4, ИС.1.1.5, ИС.1.1.6, ИС.1.1.9, ИС.1.1.10, ИС.1.2.3, ИС.1.2.4, ИС.1.2.5, ИС.2.1.2, ИС.2.1.4, ИС.2.1.6, ИС.2.2.1, ИС.2.2.2, ИС.2.2.3, ИС.3.1.2, ИС.3.1.3, ИС.3.1.4, ИС.3.2.1, ИС.3.2.4, ИС.3.2.5, ИС.3.2.6, ИС.3.2.7	образлаже најважније последице научно-техничких открића у периоду средњег и раног новог века; идентификује основне одлике и промене у начину производње у средњем и раном новом веку; користећи ИКТ, самостално или у групи, презентује резултате елементарног истраживања заснованог на коришћењу одабраних историјских извора и литературе; повеже визуелне и текстуалне информације са одговарајућим историјским контекстом (хронолошки, политички, друштвени, културни); образложи узроке и последице историјских догађаја на конкретним примерима; пореди историјске појаве; сагледа значај и улогу истакнутих личности у датом историјском контексту; приказује на историјској карти динамику различитих историјских појава и промена; разликује основна обележја и идентификује најзначајније последице настанка и ширења различитих верских учења у средњем и раном новом веку; илуструје примерима значај прожимања различитих цивилизација; илуструје примерима важност утицаја политичких, привредних, научних и културних тековина средњег и раног новог века у савременом друштву; учествује у организовању и спровођењу заједничких школских активности везаних за развој културе сећања пореди положај и начин живота жена и мушкараца, различитих животних доби, припадника

				постојећих друштвених слојева, у средњем и раном новом веку; разликује споменике различитих епоха, са посебним освртом на оне у локалној средини.

Циљ: ученици да се оспособе, да решавају проблеме и задатке у новим и непознатим ситуацијама.

Да изразе и образложе своје мишљење, дискутују са другима.

Развијање историјске свести и хуманистичког образовања ученика.

Задаци: Да ученици разумеју историјске догађаје, појаве и процесе улогу истакнутих личности који су обележили одређене периоде.

Да упознају политичку, економску, друштвену и културну историју.

Оперативни задаци:

Ученици треба да усвоје појам нови век и стекну знања о одликама тог историјског периода

Стекну знања о историји најзначајнијих европских држава у новом веку

Стекну знања о положају српског народа под турском, хазбуршком и млетачком влашћу

Упознају културна и технолошка достигнућа европе и света у новом веку као и достигнућа Срба у новом веку

Стекну знања о познатим личностима новог века

Развијају истраживачку радозналост и критички однос према историјским изворима

Стекну знања о развоју грађанских слобода и права током новог века

Садржај програма:

Успон Европе од краја V до краја XVIII века

Српски народ под страном влашћу од XVI до XVIII века

Доба револуција

Нововековне српске државе Србија и Црна Гора

ОБЛАСТ/ТЕМА/МОДУЛ		МЕСЕЦ										ОБРАТ
		IX	X	XI	XII	I	II	III	IV	V	VI	
1.	ЕВРОПА, СВЕТ, СРПСКЕ ДРЖАВЕ И НАРОД НА ПОЧЕТКУ ИНДУСТРИЈСКОГ ДОБА	9	8	9	6							1
2.	ЕВРОПА, СВЕТ, СРПСКЕ ДРЖАВЕ И НАРОД У ДРУГОЈ ПОЛОВИНИ XIX ВЕКА				1	3	8	2				
3.	ЕВРОПА, СВЕТ, СРПСКА ДРЖАВА И НАРОД НА ПОЧЕТКУ XX ВЕКА							7	7	1		
4.	ПРВИ СВЕТСКИ РАТ – ВЕЛИКИ РАТ									7	4	
УКУПНО		9	8	9	7	3	8	9	7	8	4	3

Р. БР.	ОБЛАСТ/ТЕМА/МОДУЛ	МЕЂУПРЕДМЕТНЕ КОМПЕТЕНЦИЈЕ	СТАНДАРДИ ПОСТИГНУЋА УЧЕНИКА	ИСХОДИ
1. ОСНОВИ ПРОУЧАВАЊА ПРОШЛОСТИ		- Компетенција за целоживотно учење - Вештина комуникације - Рад с подацима и информацијама - Дигитална компетенција - Решавање проблема - Вештина сарадње - Вештине за живот у демократском друштву	ИС.1.1.3. ИС.1.1.4. ИС.1.1.8. ИС.1.1.10. ИС.1.2.1. ИС.1.2.2. ИС.1.2.3. ИС.1.2.4. ИС.1.2.8. ИС.2.1.2. ИС.2.1.5. ИС.2.2.3. ИС.2.2.4. ИС.3.1.1. ИС.3.1.2. ИС.3.1.4. ИС.3.1.5. ИС.3.2.1. ИС.3.2.5.	

На **крају часа** ученик ће бити у стању да:

наведе специфичности друштвених појава, процеса, политичких идеја, ставова појединаца и група насталих у новом веку;
повеже визуелне и текстуалне информације са одговарајућим историјским контекстом (хронолошки, политички, друштвени, културни);
поређи различите историјске изворе и класификује их на основу њихове сазнајне вредности;
анализира и процени ближе хронолошко порекло извора на основу садржаја;
уочава специфичности у тумачењу одређених историјских догађаја и појава на основу поређења извора различитог порекла;
раздваја битно од небитног у историјској напацији;
препознаје смисао и сврху неговања сећања на важне личности и догађаје из историје држав

2.	ЕВРОПА, СВЕТ, СРПСКА ДРЖАВА И НАРОД НА ПОЧЕТКУ ИНДУСТРИЈСКОГ ДОБА (до средине XIX века)	- Компетенција за целоживотно учење - Вештина комуникације - Рад с подацима и информацијама - Дигитална компетенција - Решавање проблема - Вештина сарадње - Вештине за живот у демократском друштву - Брига за здравље - Еколошка компетенција - Естетска компетенција	ИС.1.1.3. ИС.1.1.4. ИС.1.1.5. ИС.1.1.6. ИС.1.1.7. ИС.1.1.9. ИС.1.1.10. ИС.1.2.2. ИС.1.2.3. ИС.1.2.4. ИС.1.2.7. ИС.1.2.8. ИС.2.1.3. ИС.2.1.4. ИС.2.1.5. ИС.2.1.6. ИС.2.2.2. ИС.2.2.3. ИС.2.2.4. ИС.3.1.1.	На крају часа ученик ће бити у стању да: доводи у везу узроке и последице историјских догађаја, појава и процеса на конкретним примерима; изводи закључак о повезаности националне историје са регионалном и европском, на основу датих примера; уочава везу између развоја српске државности током новог века и савремене српске државе; сагледа значај и улогу истакнутих личности у датом историјском контексту; наведе специфичности друштвених појава, процеса, политичких идеја, ставова појединаца и група насталих у новом веку; анализира процес настанка модерних нација и наводи њихове основне карактеристике; уочава утицај и улогу књижевних и уметничких дела на

			ИС.3.1.2.	формирање
			ИС.3.1.3.	националног
			ИС.3.1.5.	идентитета у
			ИС.3.1.6.	прошлости;
			ИС.3.2.1.	уочава утицај
			ИС.3.2.2.	историјских догађаја,
			ИС.3.2.3.	појава и процеса на
			ИС.3.2.5.	прилике у
				савременом друштву;
				препознаје
				историјску подлогу
				савремених
				институција и
				друштвених појава
				(грађанска права,
				парламентаризам,
				уставност);
				поређи различите
				презентује,
				самостално или у
				групи, резултате
				елементарног
				истраживања
				заснованог на
				коришћењу
				одабраних
				историјских извора и
				литературе,
				користећи ИКТ;
				упоређује, анализира
				и уочава разлике
				између својих и
				ставова других;
				раздваја битно од
				небитног у
				историјској наративи;
				препознаје смисао и
				сврху неговања
				сећања на важне
				личности и догађаје
				из историје државе и
				друштва;
				идентификује
				историјске
				споменике у локалној
				средини и учествује у
				организовању и
				спровођењу
				заједничких
				школских активности

				везаних за развој културе сећања.
3.	ЕВРОПА, СВЕТ, СРПСКА ДРЖАВА И НАРОД У ДРУГОЈ ПОЛОВИНИ ХІХ ВЕКА	- Компетенција за целоживотно учење - Вештина комуникације - Рад с подацима и информацијама - Дигитална компетенција - Решавање проблема - Вештина сарадње - Вештине за живот у демократском друштву - Брига за здравље - Еколошка компетенција - Естетска компетенција	ИС.1.1.3. ИС.1.1.4. ИС.1.1.5. ИС.1.1.7. ИС.1.1.8. ИС.1.1.9. ИС.1.1.10. ИС.1.2.2. ИС.1.2.3. ИС.1.2.4. ИС.1.2.7. ИС.1.2.8. ИС.2.1.2. ИС.2.1.3. ИС.2.1.4. ИС.2.1.6.	На крају часа ученик ће бити у стању да: доводи у везу узроке и последице историјских догађаја, појава и процеса на конкретним примерима; изводи закључак о повезаности националне историје са регионалном и европском, на основу датих примера; уочава везу између развоја српске државности током новог века и савремене српске државе; сагледа значај и улогу истакнутих личности у датом историјском контексту; наведе специфичности друштвених појава, процеса, политичких идеја, ставова појединаца и група насталих у новом веку;

			ИС.2.2.2. ИС.2.2.3. ИС.2.2.4. ИС.3.1.1. ИС.3.1.2. ИС.3.1.3. ИС.3.1.4. ИС.3.1.6. ИС.3.2.1. ИС.3.2.2. ИС.3.2.3. ИС.3.2.5.	уочава утицај и улогу књижевних и уметничких дела на формирање националног идентитета у прошлости; уочава утицај историјских догађаја, појава и процеса на прилике у савременом друштву; препознаје историјску подлогу савремених институција и друштвених појава (грађанска права, парламентаризам, уставност); приказује на историјској карти динамику различитих историјских појава и промена у новом препознаје смисао и сврху неговања сећања на важне личности и догађаје из историје државе и друштва; идентификује историјске споменике у локалној средини и учествује у организовању и спровођењу заједничких школских активности везаних за развој културе сећања.
4.	ЕВРОПА, СВЕТ, СРПСКА ДРЖАВА И НАРОД НА ПОЧЕТКУ XX ВЕКА	- Компетенција за целоживотно учење - Вештина комуникације	ИС.1.1.3. ИС.1.1.4. ИС.1.1.5. ИС.1.1.6.	доводи у везу узроке и последице историјских догађаја, појава и процеса на

	- Рад с подацима и информацијама - Дигитална компетенција - Решавање проблема - Вештина сарадње - Вештине за живот у демократском друштву	ИС.1.1.8. ИС.1.1.9. ИС.1.1.10. ИС.1.2.2. ИС.1.2.4. ИС. 1.2.6. ИС.1.2.7. ИС.1.2.8. ИС.2.1.2. ИС.2.1.3. ИС.2.1.4. ИС.2.1.5. ИС.2.1.6. ИС.2.2.2. ИС.2.2.3. ИС.2.2.4. ИС.2.2.5. ИС.3.1.1. ИС.3.1.2. ИС.3.1.3. ИС.3.1.4. ИС.3.1.5. ИС.3.1.6. ИС.3.2.1. ИС.3.2.2. ИС.3.2.3. ИС.3.2.4. ИС.3.2.5.	конкретним примерима; изводи закључак о повезаности националне историје са регионалном и европском, на основу датих примера; уочава везу између развоја српске државности током новог века и савремене српске државе; сагледа значај и улогу истакнутих личности у датом историјском контексту; наведе специфичности друштвених појава, процеса, политичких идеја, ставова појединаца и група насталих у новом веку; уочава утицај и улогу књижевних и уметничких дела на формирање националног идентитета у прошлости; уочава утицај историјских догађаја, појава и процеса на прилике у савременом друштву; препознаје историјску подлогу савремених институција и друштвених појава (грађанска права, парламентаризам, уставност); приказује на историјској карти динамику различитих историјских појава и промена у новом веку;

ОСМИ РАЗРЕД

Циљ да сви ученици стекну језичку и научну писменост.

Да напредују кроз одговарјуће стандарде образовних постигнућа.

Да изразе и образложе своје мишљење и дискутују са другим.

Развијање историјске свести и хуманистичког образовања ученика.

Задаци да ученици разумеју историјске догађаје, појаве и процесе и улогу истакнутих личности.

Да познају општу и националну историју кроз политичко, економско, друштвено и културно наслеђе.

Циљеве и задатке наставе историје остварити кроз различите садржаје, методе и облике рада уз поштовање Образовних стандарда.

Оперативни задаци

Ученици треба да стекну основна знања о нај важнијим одликама историјског периода од друге половине XIX до краја XX века на српском и југословенском простору

Стекну основна знања о знаменитим личностима тог периода у општој и националној историји

Да разумеју да национална историја представља саставни део опште историје

Разумеју узрке и последице најважније историјских појава у том периоду

Да науче да повезују различите историјске садржаје, личности догађаје, појаве и процесе

Да поседују свест о повезаности појава из прошлости са појавама из садашњости

Садржај програма:

Свет у другој половини XIX и почетком XX века

Србија, Црна Гора и Срби у Хабзбуршком и Османском царству од Берлинског конгреса до I светског рата

I светски рат и револуције у Русији и Европи

Србија и Црна Гора у I светском рату

Свет између I и II светског рата

Југословенска Краљевина

II светски рат тотални рат

Југославија у II светском рату

Свет после II светског рата

Југославија после II светског рата

Назив предмета:	ИСТОРИЈА
Циљ:	Циљ учења Историје је да ученик, изучавајући историјске догађаје, појаве, процесе и личности, стекне знања и компетенције неопходне за разумевање савременог света, развије вештине критичког мишљења и одговоран однос према себи, сопственом и националном идентитету,

	културно-историјском наслеђу, друштву и држави у којој живи.
Разред:	Осми
Годишњи фонд часова:	68

ИСХОДИ По завршетку разреда ученик ће бити у стању да:	ОБЛАСТ/ТЕМА	САДРЖАЈ
- смешта кључне догађаје, појаве и процесе из савремене историје на временској ленти; - уочи динамику различитих историјских појава и промена на историјској карти; - пореди различите историјске изворе и рангира их на основу њихове сазнајне вредности; - анализира и процени ближе хронолошко порекло извора на основу садржаја; - поредећи различите изворе о истој историјској појави или догађају, анализира позицију аутора; - доведе у везу узроке и последице историјских догађаја, појава и процеса на конкретним примерима; - наведе специфичности друштвених појава, процеса, политичких идеја, ставова појединаца и група у историјском периоду савременог доба;- образложи значај и улогу истакнутих личности у датом историјском контексту; - уочи елементе континуитета и дисконтинуитета српске државности; - изведе закључак о повезаности националне историје са регионалном и светском, на основу датих примера; - образложи утицај историјских догађаја, појава и процеса на савремено друштво; - идентификује основне карактеристике тоталитарних идеологија и наводи њихове последице у историјском и савременом контексту; - препозна, на примерима из савремене историје, важност поштовања људских права; - наведе примере како су идеје о родној, верској и етничкој равноправности	ОСНОВИ ПРОУЧАВАЊА ПРОШЛОСТИ	Основне одлике периода од завршетка Првог светског рата до наших дана. Историјски извори за изучавање периода од завршетка Првог светског рата до наших дана и њихова сазнајна вредност (материјални, писани, аудио, визуелни, усмена сведочанства, дигитални)

утицале на савремене политичке прилике и развој друштва; - пореди положај и начин живота припадника различитих друштвених група у историјском периоду савременог доба; - илуструје примерима утицај научно-технолошког развоја на промене у друштву, економији и природном окружењу; - образложи утицај различитих друштвено-економских система на свакодневни живот људи, анализирајући дате примере; - препозна како су културне интеракције, и сарадња различитих етничких и социјалних група утицали на политички, друштвени и привредни живот; - наведе примере утицаја спортских и уметничких достигнућа на обликовање савременог друштва; - идентификује узроке, елементе и последице историјских сукоба и ратова и дискутује о могућим начинима превенције конфликта; - објасни значење појмова геноцид и Холокауст; - изведе закључке о узроцима, току и последицама ратова условљених распадом СФРЈ користећи изворе различитог порекла и сазнајне вредности; - изрази ставове, засноване на историјским аргументима, уважавајући мишљење саговорника; - препозна пропаганду, стереотипе и идеолошку позицију у историјском извору и формулише став који се супротставља манипулацији; - критички се односи према информацијама из медија користећи се историјским знањима и вештинама; - анализира историјске догађаје и појаве на основу доступног аудио-визуелног изворног материјала; - осмисли, спроведе и презентује резултате истраживања заснованог на одабраним историјским изворима и литератури, користећи ИКТ; - образложи смисао неговања сећања на важне догађаје и личности из историје савременог доба; - истражи меморијалне споменике у локалној средини и учествује у		

организовању и спровођењу заједничких школских активности везаних за развој културе сећања; - покаже одговоран однос према културно-историјском наслеђу сопственог и других народа; - уочи одраз историјских догађаја и појава у књижевним и уметничким делима; - препозна историјску димензију политичких, културних и технолошких промена у савременом свету и Републици Србији.		
	ЕВРОПА, СВЕТ И СРПСКИ НАРОД У ЈУГОСЛОВЕНСКОЈ ДРЖАВИ У ПЕРИОДУ ИЗМЕЂУ ДВА СВЕТСКА РАТА	Последице Великог рата (демографски и материјални губици, одраз рата у друштвеном и културном животу, Мировна конференција у Паризу – нова карта Европе и света). Револуције у Русији и Европи (узроци, ток и последице).Стварање југословенске државе (југословенска идеја, процес и носиоциуједињења, међународно признање и границе).Политичке и друштвено-економске прилике у Европи и свету (либералнедемократије, тоталитарне идеологије, економске кризе; култура, наука иуметност, свакодневни живот).Југословенска краљевина (простор, становништво и друштво; конституисањедржаве, политички живот; међународни положај; економске прилике; култура,улога двора; национално и верско питање).Истакнуте личности: Николај ИИ Романов, Владимир Иљич Лењин, РозаЛуксембург, Александар Флеминг,

		Пабло Пикасо, Волт Дизни, Чарли Чаплин, Сергеј Ејзенштајн, Бенито Мусолини, Адолф Хитлер, Јосиф Стаљин, Френклин Рузвелт, Александар И, Марија, Петар II и Павле Карађорђевић, Никола Пашић, Стјепан Радић, Милан Стојадиновић, Драгиша Цветковић, Влатко Мачек, Слободан Јовановић, Милутин Миланковић, Исидора Секулић, Ксенија Атанасијевић, Милена Павловић Барили, Иван Мештровић.
	ДРУГИ СВЕТСКИ РАТ	Свет у рату - узроци, међународне кризе, сукоби и освајачка политика тоталитарних држава; почетак и ток рата, зарађене стране, савезништва, фронтови, најважније операције, нови начини ратовања; ратна свакодневица; страдање цивила и ратни злочини; крај рата, победа антифашистичке коалиције. Југославија и српски народ у рату - улазак у рат, војни пораз, окупација, подела, квислиншке творевине; геноцид и злочини; устанак, антифашистичка борба и грађански рат; војне операције, живот у рату. Последице рата - људски и материјални губици; демографске и друштвене промене, миграције; уништавање културног наслеђа; суђења за ратне

		злочине; стварање ОУН. Истакнуте личности: Френклин Рузвелт, Винстон Черчил, Јосиф Стаљин, Адолф Хитлер, Бенито Мусолини, цар Хирохито, Франциско Франко, Мао Цедунг, Ана Франк, Петар ИИ Карађорђевић, Драгољуб Михаиловић, Јосип Броз, Милан Недић, Анте Павелић, Диана Будисављевић.
	СВЕТ, ЕВРОПА И СРПСКИ НАРОД У ЈУГОСЛОВЕНСКОЈ ДРЖАВИ У ПЕРИОДУ ХЛАДНОГ РАТА	Свет после Другог светског рата - блоковска подела, трка у наоружању, глобална димензија хладног рата, ратна жаришта и кризе, деколонизација, европске интеграције, покрети еманципације - покрети за женска и мањинска права, антиратни и антирасни покрети; научна достигнућа, освајање свемира, медији, популарна култура. Југославија и српски народ после Другог светског рата - изградња новог државног и друштвеног уређења, једнопартијски систем, однос власти према политичким противницима, међународни положај, економске и културне прилике, самоуправљање, несврстаност; свакодневица, популарна култура, нове тенденције у култури. Истакнуте личности: Джон Кенеди, Никита Хрушчов, Махатма Ганди, Мартин

		Лутер Кинг, Роза Паркс, Нелсон Мандела, Голда Меир, Енди Ворхол, Јосип Броз, Александар Ранковић, Милован Ђилас, Иво Андрић, Милош Црњански, Александар Петровић, Мира Траиловић, Душан Ковачевић.
	СВЕТ, ЕВРОПА, СРПСКА ДРЖАВА И НАРОД У САВРЕМЕНИМ ПРОЦЕСИМА	Свет после хладног рата - пад Берлинског зида; слом комунизма у Европи, распад СССР-а, нова политичка карта Европе, стварање Европске уније, доминација САД, локални конфликти и интервенције великих сила, процеси глобализације, Четврта индустријска револуција (дигитални медији, интернет, друштвене мреже и мобилна телефонија), претња тероризма, миграције, савремени културни покрети. Српски народ на крају 20. и почетком 21. века - криза СФРЈ 80-тих година, међунационалне тензије, увођење вишестраначког политичког система, распад СФРЈ, грађански рат и стварање нових држава, интернационализација сукоба и међународне интервенције, економске прилике и свакодневни живот, ратни злочини, страдање цивилног становништва, разарање културног наслеђа, НАТО агресија на СРЈ, последице ратова, политичке промене 2000. године, Република Србија као самостална држава, питање статуса Косова и

		Метохије, односи у региону, српски народ у дијаспори и региону, процес придруживања Европској унији, култура и спорт. Истакнуте личности: Роналд Реган, Михаил Горбачов, Маргарет Тачер, Бил Гејтс, Владимир Путин, Ангела Меркел, Слободан Милошевић, Фрањо Туђман, Алија Изетбеговић, Зоран Ђинђић, Војислав Коштуница.

Кључни појмови садржаја: Октобарска револуција, Версајски уговор, Друштво народа, тоталитаризам, диктатуре, комунизам, фашизам, нацизам, социјализам, антифашизам, антисемитизам, милитаризам, Други светски рат, гето, Холокауст, геноцид, Аушвиц, Јасеновац, Организација Уједињених нација, феминизам, шовинизам, ксенофобија, репресија, пацифизам, деколонизација, људска права, националне мањине, дискриминација, демократија, тероризам, хладни рат, атомска енергија, глобализација, миграције, југословенска идеја, југословенска држава, Република Србија, транзиција, дигитална револуција, популарна култура.

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА

Програм је конципиран тако да су уз дефинисане исходе за крај разреда и кључне појмове, за сваку од пет тематских целина (ОСНОВИ ПРОУЧАВАЊА ПРОШЛОСТИ; ЕВРОПА, СВЕТ И СРПСКИ НАРОД У ЈУГОСЛОВЕНСКОЈ ДРЖАВИ У ПЕРИОДУ ИЗМЕЂУ ДВА СВЕТСКА РАТА; ДРУГИ СВЕТСКИ РАТ; СВЕТ, ЕВРОПА И СРПСКИ НАРОД У ЈУГОСЛОВЕНСКОЈ ДРЖАВИ У ПЕРИОДУ ХЛАДНОГ РАТА И СВЕТ, ЕВРОПА, СРПСКА ДРЖАВА И НАРОД У САВРЕМЕНИМ ПРОЦЕСИМА), дати и садржаји.

Приступ настави заснован на процесу и исходима учења подразумева да ученици развијају не само основна знања, већ да их искористе у развоју вештина историјског мишљења и изградњи ставова и вредности. Програм наставе и учења, у том смислу, нуди садржински оквир, а наставник има могућност да изабере и неке додатне садржаје уколико сматра да су примерени средини у којој ученици живе, или да одговарају њиховим интересовањима (програм се, на пример, може допунити и садржајима из прошлости завичаја, чиме се код ученика постиже јаснија представа о историјској и културној баштини у њиховом крају - археолошка налазишта, музејске збирке). Сви садржаји су дефинисани тако да буду у функцији остваривања исхода предвиђених програмом. Наставник има значајан простор за избор и повезивање садржаја, метода наставе и учења и активности ученика. Важна карактеристика наставе и учења усмерених на остваривање исхода је та да су фокусирани на учење у школи.

Ученик треба да учи:

- смислено: повезивањем оног што учи са оним што зна и са ситуацијама из живота; повезивањем оног што учи са оним што је учио из Историје и других предмета;
- проблемски: самосталним прикупљањем и анализирањем података и информација; постављањем релевантних питања себи и другима; развијањем плана решавања задатог проблема;

- дивергентно: предлагањем нових решења; смишљањем нових примера; повезивањем садржаја у нове целине;
- критички: поређењем важности појединих чињеница и података; смишљањем аргумената;
- кооперативно: кроз сарадњу са наставником и другим ученицима; кроз дискусију и размену мишљења; уважавајући аргументе саговорника.

I ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Програм оријентисан на процес и исходе учења наставнику даје већу слободу у креирању и осмишљавању наставе и учења. Улога наставника је да контекстуализује дати програм потребама конкретног одељења имајући у виду: састав одељења и карактеристике ученика; уџбенике и друге наставне материјале које ће користити; техничке услове, наставна средства и медије којима школа располаже; ресурсе, могућности, као и потребе локалне средине у којој се школа налази. Полазећи од датих исхода и садржаја, наставник најпре креира свој годишњи план рада из кога ће касније развијати своје оперативне планове. Од њега се очекује и да, у фази планирања и писања припреме за час, дефинише исходе за сваку наставну јединицу. При планирању треба имати у виду да се исходи разликују, да се неки лакше и брже могу остварити, али је за већину исхода потребно више времена и више различитих активности. Наставник за сваки час планира и припрема средства и начине провере остварености пројектованих исхода. У планирању и припремању наставе и учења, наставник планира не само своје, већ и активности ученика на часу. Поред уџбеника, као једног од извора знања, на наставнику је да ученицима омогући увид и искуство коришћења и других извора сазнавања.

II ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Ученици у осми разред улазе са знањем о основним историјским појмовима, са одређеним животним искуствима и уобличеним ставовима и на томе треба пажљиво градити нова знања, вештине, ставове и вредности. Наставник има слободу да сам одреди распоред и динамику активности за сваку тему, уважавајући циљ учења предмета и дефинисане исходе. Редослед исхода не исказује њихову важност јер су сви од значаја за постизање циља предмета. Између исхода постоји повезаност и остваривање једног исхода доприноси остваривању других исхода.

Многи од исхода су процесни и представљају резултат кумулативног дејства образовно-васпитног рада, током дужег временског периода и обраде различитих садржаја. Битно је искористити велике могућности које Историја као наративни предмет пружа у подстицању ученичке радозналости, која је у основи сваког сазнања. Наставни садржаји треба да буду представљени као „прича” богата информацијама и детаљима, не зато да би оптеретили памћење ученика, већ да би им историјски догађаји, појаве и процеси били предочени јасно, детаљно, живо и динамично. Посебно место у настави историје имају питања, како она која поставља наставник ученицима, тако и она која долазе од ученика, подстакнута оним што су чули у учионици или што су сазнали ван ње користећи различите изворе информација. Добро осмишљена питања наставника имају подстицајну функцију за развој историјског мишљења и критичке свести. У зависности од циља који наставник жели да оствари, питања могу имати различите функције, као што су: фокусирање пажње на неки садржај или аспект, подстицање поређења, трагање за појашњењем. Учење историје би требало да помогне ученицима у стварању што јасније представе не само о томе „како је уистину било”, већ и зашто се нешто десило и какве су последице из тога проистекле. Да би схватио догађаје из прошлости, ученик треба да их „оживи” у свом уму, у чему велику помоћ може пружити употреба различитих историјских текстова, карата и других извора историјских података (документарни и играни видео и дигитални материјали, музејски експонати, илустрације), обилажење културно-историјских споменика и посете установама културе. Коришћење историјских карата изузетно је важно јер омогућава ученицима да на очигледан и сликовит начин доживе простор на коме се неки од догађаја одвијао, помажући им да кроз време прате промене на одређеном простору. Веома важан аспект наставе историје представља и рад на историјским изворима. Када су садржаји програма за осми разред у питању, велики значај, поред писаних и визуелних, имају и усмени извори, односно сведочанства. Због тога би требало осмислити

наставни процес на такав начин да се, у оквиру пројектне наставе или елементарног истраживања, повежу ученици и савременици историјских догађаја, чиме би се омогућило пропитивање и изучавање рецентне прошлости. Треба искористити и утицај наставе Историје на развијање језичке и говорне културе (вештине беседништва), јер историјски садржаји богате и оплеменењу језички фонд ученика. Неопходно је имати у виду и интегративну функцију Историје, која у образовном систему, где су знања подељена по наставним предметима, помаже ученицима да постигну целовито схватање о повезаности и условљености географских, економских и културних услова живота човека. Пожељно је избегавати фрагментарно и изоловано учење историјских чињеница јер оно има најкраће трајање у памћењу и најслабији трансфер у стицању других знања и вештина. У настави треба, кад год је то могуће, примењивати иновирани дидактичке

методе и стратегије, при чему се истиче концепт мултиперспективности. Одређене теме, по могућности, треба реализовати са одговарајућим садржајима из сродних предмета, а посебну пажњу треба посветити оспособљавању ученика за ефикасно коришћење информационо-комуникационих технологија (употреба интернета, прављење презентација, коришћење дигиталних аудио-визуелних материјала и израда реферата).

У осмом разреду изучава се период савремене историје, што подразумева и обраду многих осетљивих, па и противуречних, односно контроверзних тема, о којима не постоји консензус у научним круговима и јавности. То су теме које су присутне свакодневно у информативним и документарним програмима, на интернету, о њима говоре политичари, јавне личности и новинари. Такве теме су често саставни део породичне историје и личних наратива, што додатно увећава њихову актуелност. Ученици су изложени различитим тумачењима историјских догађаја и због тога је нарочито важно код њих развијати критички однос према информацијама које им се нуде. Овладавање том вештином наводи се и у образовним стандардима, а у оквиру програма спомиње се у циљу предмета, као и у појединим исходима за крај разреда. Због тога би једна од најбитнијих компетенција успешног наставника била да зна како да код ученика подстиче критичко и историјско мишљење, што би ученицима омогућило развијање хуманистичких вредности заснованих на толеранцији, уважавању различитости и поштовању другог. На крају основног образовања и васпитања ученици треба да буду оспособљени да аргументовано анализирају противуречности, да се децентрирају (сагледају и уваже туђи угао гледања на одређени историјски феномен), да уочавају сличности и различитости, постављају питања а нове информације лако повезују с постојећим знањима. На тај начин, ученици би били оспособљени да препознају пропаганду и активно учествују у разградњи предрасуда и стереотипа с којима се свакодневно сусрећу. Такав приступ омогућио би им аутономни и рационални однос према информацијама и додатно олакшао промишљање и доношење аргументованих закључака и судова.

III ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Праћење напредовања започиње иницијалном проценом нивоа на коме се ученик налази и у односу на шта ће се процењивати његов даљи рад. Свака активност је добра прилика за процену напредовања и давање повратне информације, а ученике треба оспособљавати и охрабривати да процењују сопствени напредак у остваривању исхода предмета, као и напредак других ученика. Сваки наставни час и свака активност ученика су, у том смислу, прилика за регистровање напретка ученика и упућивање на даље активности. У настави оријентисаној на достизање исхода вреднују се и процес и продукти учења. У вредновању наученог, поред усменог испитивања, користе се и тестови знања. У формативном оцењивању се користе различити инструменти, а избор зависи од врсте активности која се вреднује. Вредновање активности, нарочито ако је тимски рад у питању, може се обавити са групом тако да се од сваког члана тражи мишљење о сопственом раду и о раду сваког члана понаособ (тзв. вршњачко оцењивање).

Начин остваривања програма

Ученике информисати о критеријуму на основу којих су оцењивани.

Програм допунити садржајима из локалне прошлости (употреба различитих извора знања- интернет, филмови, стручна и забавна литература...).

Потстаћи критичко мишљење, да ученици разликују чињенице од претпоставки, битног до небитног.

Садржаји треба да иду кроз причу богату информацијама и детаљима.

Објаснити шта се десило, зашто и какве последице из тога су проистекле.

Кроз илустрације, карте, музејске експонате, историјске излете све то омогућава да се доживи простор на коме се неки догађај десио. **Сарадња са музејима** – екипа ученика као представници школе, учествују у раду секција музеја (израда маски, прикупљање експоната).

Ученици стичу знања о догађајима, појавама и процесима из прошлости: интерпретација кроз јавне часове, обележавање значајних датума, годишњица и јубилеја (холокауст, одржавање гроба и обележавање годишњице смрти Васе Стајића, присуствовање комеморацији на Кеју жртава рације). Добро осмишљена питања наставника имају подстицајну функцију за развој историјског мишљења и критичке свести.

Кроз индивидуални, групни рад, радионице уводити их у догађаје користити сва помоћна средства и применити научено у разумевању, сарађивати са обавезним и изборним предметима кроз редовну наставу, додатни рад, излете и екскурзије.

Образовне стандарде:

за историјско знање

истраживање и тумачење историје

Историјско знање:

основни ниво

да ученик именује и разликује основне временске периоде,
зна поделу историје,
одређује године и векове,
уме да наведе узроке и последице нај важнијих појава из прошлости,
средњи ниво

уме да повеже историјске личности са одговарајућим временом
препознаје повезаност националне регионалне и светске историје
зна узроке и последице важних историјских феномена у националној историји
зна и разуме узроке и последице важних историјских прекретница из опште историје
напредни ниво

уме да примени знање из историјске хронологије, периоди, године и личности
уме да одреди специфичности важних историјских појмова и да их примени у одговарајућем контексту
зна специфичне детаље из националне и опште историје
разуме начине и појаве како су повезани кроз националну, регионалну и општу историју
разуме како су повезане појаве из прошлости и садашњости
уме да закључи зашто је дошло до одређених историјских догађаја и које су последице тих дешавања.

Сваки исказ са листе стандарда знања, вештине и умења односи се на кључна знања из историје за крај обавезног образовања који су саставни део приручника за наставнике настали на семинару

“Подршка настави историје” Министарство просвете и спорта, завод за вредновање квалитета образовања и васпитања и друштво историчара Србије “Стојан Новаковић”.

Све ово је исказано кроз појмове учења знања и вештина засновано на принципима

трајности знања
поступности у настави
настава на различитим узрастима
примењена искуства са многобројних семинара
истицање примера из живота и прошлости
скице, шеме, редослед рангирања сличности и разлике
слободно излагање идеја кроз мапе и табеле
омогућити ученицима да дискутују о друштвеним темама
грађански ратови и последице
истаћи научено знање на крају одређеног периода (тест-провера знања)

Истраживања и тумачења историје

ОСНОВНИ НИВО

ученици треба да препознају карактеристике историјских извора
препознавање информација путем слика
уме да прочита историјске карте дефинише слике и табеле
зна да исте историјске појаве могу различито да се тумаче

СРЕДЊИ НИВО

уме да закључи о којем догађају, феномену и личности је реч
уме да одреди епоху, географски простор
уме да одреди уга гледања на историјску појаву победника или побеђеног
препознаје да постоји пристрасност у појединим тумачењима историјских личности, догађаја и феномена

НАПРЕДНИ НИВО

уме да изврши селекцију историјских извора
да анализира и процени релевантност историјских извора и ближе хронолошко порекло
уме да одреди на основу анализе историјског извора, извор и контекст извора идеолошки, политички и културолошки
уме да прочита историјске информације, закључује на основу историјске карте без понуђене легенде
уме да издвоји разлике и сличности у тумачењима и изворима који се односе на исту историјску појаву
уме да изрази став и мишљење о одређеном тумачењу и да одреди врсту пристрасности, манипулација, пропаганда, стереотип.

ПРИПРЕМНА НАСТАВА ЗА ПОЛАГАЊЕ КОМПОЗИТНОГ ТЕСТА НА МАЛОЈ МАТУРИ

ПЕТИ РАЗРЕД

1. Увод у историју 2. Праисторија 3. Стари исток 4. Стара Грчка 5. Хеленизам
1. Стари исток 2. Стара Грчка 3. Хеленизам 4. Стари Рим

ШЕСТИ РАЗРЕД

1. Европа и Средоземље у раном средњем веку 2. Срби и њихово окружење у раном средњем веку 3. Европа у позном средњем веку 4. Српски народ и његови суседи у позном средњем веку 5. Српске земље и њихово окружење у

доба Османлијских освајања

СЕДМИ РАЗРЕД

1. Успон Европе (Европа од краја XV до краја XVIII века) 2. Српски народ под страном влашћу од XVI до XVIII века 3. Доба револуција (Европа и свет од краја XVIII века до седамдесетих година XIX века) 4. Нововековне српске државе Србија и Црна Гора до међународног признања 1878. 5. Српски народ под страном влашћу од краја XVIII века до седамдесетих година XIX века

ОСМИ РАЗРЕД

1. Свет крајем XIX и почетком XX века 2. Србија, Црна Гора и Срби у Хабзбуршкоом и Османском царству од Берлинског конгреса до Првог светског рата 3. Први светски рат и револуција у Русији 4. Србија и Црна Гора у Првом светском рату 5. Свет између Првог и Другог светског рата 6. Југословенска Краљевина 6. Други светски рат (1939-1945) 7. Југославија у Другом Светском рату 8. Свет после Другог светског рата 9. Југославија после Другог светског рата

ИНИЦИЈАЛНИ ТЕСТ из историје се успешно изводи сваке године како би ученици успешно усвајали и потребно овладали основним историјским појмовима који се формирају у сложеним процесима логичког мишљења.

Историјско знање чини скуп организованих информација и појмова из историјске науке које поседује ученик/ученица на крају основног образовања: знања о времену и простору, разумевање хронологије, познавање важних чињеница, појмова, личности и процеса из националне и опште историје, разумевање узрочно-последичних веза, као и вертикална и хоризонтална перспектива у историји.

Управо кроз иницијалне тестове проверавамо њихово стечено знање, и стварамо разноврсне могућности да кроз различите садржаје и облике рада током наставе историје сврха, циљеви и задаци образовања, као и циљеви наставе историје буду у пуној мери реализовани.

ПЕТИ РАЗРЕД

1. О историји
2. Праисторија
3. Стари век - Стари Исток, Грчка, Рим

ШЕСТИ РАЗРЕД

1. Хришћанске и исламске земље у раном средњем веку
2. Срби и њихово окружење у раном средњем веку
3. Европа у позном средњем веку
4. Срби и њихово окружење у позном средњем веку
5. Српске земље и њихово окружење у доба османлијског освајања

СЕДМИ РАЗРЕД

1. Успон Европе – Европа од краја 15 до краја 18 . века
2. Доба револуција – Европа и свет од краја 18 до седамдесетих година 19. Века
3. Српски народ под страном влашћу од краја 18 века до седамдесетих година 19. Века

ОСМИ РАЗРЕД

1. Србија и Црна Гора као независне државе – Срби под влашћу Турске и Аустро-угарске

- 2.Први светски рат
- 3.Стварање заједничке државе Јужних Словена
- 4.Други светски рат
- 5.Југославија после другог светског рата

ДОПУНСКА НАСТАВА се реализује по утврђеном плану и програму за историју и за свако одељење постоји одређени план и програм по коме се изводи допунска настава.

Тематска структура годишњег програма допунске наставе ИСТОРИЈА – 5. Разред

Наставна тема: УВОД У ИСТОРИЈУ, ПРАИСТОРИЈА, СТАРИ ВЕК

Прошлост - врсте историјских извора.

Време , временске одреднице и рачунање времена.

- Периодизација историје

Основне одлике праисторије (постанак човека, живот и занимања, проналасци, праисторијска налазишта на централном Балкану)

Стара Грчка најстарији период грчке историје,полиси, ратови, култура,хеленизам

Стари Рим- оснивање, успон,освајања, структура, облици уређења,култура, хришћанство, пад царства

*Активна настава ,Метода читања ,Метода писања, Разговор, Монолошка, Дијалoшка, Истраживање, Кооперативни рад

* посматрање, праћење ангажовања ученика, писмено испитивање, усмено испитивање, белешке, задовољство ученика на часу, домаћи задаци

Тематска структура годишњег програма допунске наставе ИСТОРИЈА – 6. Разред

Наставна тема: ЕВРОПА И СРЕДОЗЕМЉЕ У РАНОМ СРЕДЊЕМ ВЕКУ, СРБИ И ЊИХОВО ОКРУЖЕЊЕ У ПОЗНОМ СРЕДЊЕМ ВЕКУ,

Велика сеоба народа , Франачка држава,Византија до VII века,Византија до XII века,Словени и њихово насељавање Балканског полуострва,Јужни Словени ,Срби од VII до XII века,Покрштавање Срба и других Јужних Словена и њихова рана култура

* Активна настава,Метода читања,Метода писања,Разговор,Монолошка,Дијалoшка,Истраживање,Кооперативни рад

* посматрање,праћење ангажовања ученика,писмено испитивање,усмено испитивање,белешке,задовољство ученика на часу,домаћи задаци

Тематска структура годишњег програма **допунске наставе** ИСТОРИЈА – 7. разред

Наставна тема: УСПОН ЕВРОПЕ (Европа од краја 15. до краја 18. века), НОВОВЕКОВНЕ СРПСКЕ ДРЖАВЕ СРБИЈА И ЦРНА ГОРА (до међународног признања 1878. године), : СРПСКИ НАРОД ПОД СТРАНОМ ВЛАШЋУ ОД КРАЈА18. ВЕКА ДО СЕДАМДЕСЕТИХ ГОДИНА 19. ВЕКА

Велика географска открића,Градови у новом веку,Апсолутистичке монархије,Хуманизам и ренесанса, Српска револуција 1804-1835.,Први српски устанак ,Други српски устанак.,Прва владавина Милоша и Михаила Обреновић.,Уставобранитељски режим и кнез Александар Карађорђевић.,Друга владавина Милоша и Михаила Обреновића,Србија од 1868. до 1878.,Црна Гора у новом веку, Срби под хабзбуршком влашћу,Положај Срба у Османском царству

* Активна настава, Метода читања, Метода писања, Разговор, Монолошка, Дијалoшка, Истраживање, Кооперативни рад

* посматрање, праћење ангажовања ученика, писмено испитивање, усмено испитивање, белешке, задовољство ученика на часу, домаћи задаци

Тематска структура годишњег програма **допунске наставе** ИСТОРИЈА – 8. разред

Наставна тема: СВЕТ КРАЈЕМ 19. И ПОЧЕТКОМ 20. ВЕКА, ПРВИ СВЕТСКИ РАТ И РЕВОЛУЦИЈЕ У РУСИЈИ И ЕВРОПИ, : СРБИЈА И ЦРНА ГОРА У ПРВОМ СВЕТСКОМ РАТУ, ДРУГИ СВЕТСКИ РАТ- ТОТАЛНИ РАТ, ЈУГОСЛАВИЈА У ДРУГОМ СВЕТСКОМ РАТУ, : СВЕТ ПОСЛЕ ДРУГОГ СВЕТСКОГ РАТА

Међународни односи крајем 19. и почетком 20. Века,Промене у привреди и друштву крајем 19. и почетком 20. Века,Балкан и велике силе, Први светски рат,Свет у Великом рату , Човек у рату, Револуције у Русији и Европи, Србија и Црна гора у Великом рату 1914-1918.,Кључне битке,Албанска голгота, Други светски рат,Доминација сила „осовине“,Преломне године 1939-1941-1943.,Ратне операције,Победа антифашистичке коалиције,Последице Другог светског рата

* Активна настав, Метода читања, Метода писања, Разговор, Монолошка, Дијалошка, Истраживање, Кооперативни рад

* посматрање,праћење ангажовања ученика, писмено испитивање, усмено испитивање, белешке, задовољство ученика на часу,домаћи задаци

ФИЗИКА

Циљ учења Физике јесте упознавање ученика са природним појавама и основним законима природе, стицање основне научне писмености, оспособљавање за уочавање и распознавање физичких појава и активно стицање знања о физичким феноменима кроз истраживање, усвајање основа научног метода и усмеравање према примени физичких закона у свакодневном животу и раду.

Настава физике се реализује у кабинету за физику. При обради садржаја предвиђених планом и програмом води се рачуна да настава буде очигледна, да се користи индуктивни приступ обради садржаја и да се градиво повезује са већ обрађеним садржајима , како из физике, тако и из других предмета (математика, биологија, техничко). Очигледност се најбоље постиже тако што се, сваки пут ако услови дозвољавају, изводе једноставнији огледи. О огледима које можемо да применимо информације добијамо на семинарима („Тематски приступ настави физике и хемије у обавезном основном и општем средњем образовању“). Индуктивним методом (од појединачног ка општем) могу да се формулишу законитости на задовољавајућем нивоу у основној школи. Поред ове методе , настава физике постаје занимљивија ако се уводе и нове методе при обради новог градива (илустративна, излагање ученика, креативне игре у којима је потребно знање физике,...) . За повезивање градива , као и за понављање на крају сваке теме ученици израђују мапе ума (семинар „Компетентан наставник између теорије и праксе“) . За продубљивање знања као и за повећање заинтересованости ученици и сами проналазе занимљивости из проучаване теме, израђују презентације или сами бирају начин презентације проучаване појаве. Да би се остварили циљеви наставе физике, наставник у току наставног процеса предаје, презентује, изводи огледе и објашњава ново градиво. Приликом утврђивања градива, као и за време извођења вежби, упућује ученике у начин решавања задатака, начин извођења лабораторијских вежби, организује групни рад ученика,

израђује наставни материјал користећи разне изворе информација. У току наставног процеса потребно је да прати напредовање ученика, да мотивише ученике како би остварили боље резултате и пружили свој максимум, даје ученицима повратне информације о њиховом постигнућу. Такође је потребно да наставник усклади рад са индивидуалним могућностима ученика. Наставник континуирано прати ниво усвојених знања ученика стечених на основу свих облика наставе. Оцењивање ученика врши се писменим и усменим путем. У циљу бољег сагледавања предзнања ученика, а самим тиме и потребе сваког одељења, спроводе се иницијални тестови који наставнику помажу да сагледа ниво знања који ученици имају и према томе прилагоди начин рада. Различити типови домаћих задатака (класични – квалитативни и квантитативни задаци, практични, истраживачки, уз употребу ИКТ-а) доприносе бољем разумевању садржаја теме, остваривању исхода и развијању предметних и међупредметних компетенција. При одабиру домаћих задатака наставник треба да води рачуна о нивоу сложености задатака, али и о њиховој мотивационој функцији. Коректност урађеног задатог домаћег задатка треба да буде проверена на наредном часу. Пројектна настава, као један од облика рада, обухвата припрему, израду пројекта, презентацију и дискусију. Пројекат изводе ученици по групама уз асистенцију наставника. Овакав начин рада подразумева активно учешће сваког ученика у групи у оквиру прикупљања података, извођење експеримената, мерења, обраде резултата, припрема презентације и презентовање. Резултат оваквог начина рада је активно стицање знања о физичким појавама кроз истраживање.

Знање ученика можемо поделити у три категорије (нивое постигнућа) : основни ниво (оцена довољан), средњи ниво (оцена добар и врло добар) и напредни ниво (оцена одличан).

Основни ниво подразумева онај ниво знања, вештина и умења који је неопходан за даљи рад и разумевање појава. Овај ниво би требало да постигну сви ученици јер он подразумева репродукцију физикалних закона и препознавање појава око нас. У извођењу експеримената ученик треба да поседује мануелне способности за рад и да уме да се придржава основних правила понашања.

Средњи ниво је ниво у коме знања, умења и вештине су развијена до те мере да ученици сами могу (без помоћи наставника) да репродукују законе, формуле и дају кратка објашњења појава (оцена добар). Ученици који поред наведеног могу да реше и најпростије рачунске задатке (примена већ научене формуле) постигли су нешто квалитетније знање које ће бити оцењено оценом врло добар. У извођењу експеримената ученик уме да табеларно и графички прикаже резултате мерења, уме да изврши једноставна уопштавања и систематизацију резултата и да уме да изведе оглед према упутству.

Напредни ниво, поред захтева из средњег нивоa своја знања, подразумева да ће ученик умети да повезује знања из различитих области и да ће моћи да решава задатке из тема које се обрађују, али који захевају већи ниво креативности у смислу повезивања градива више тема или решавање потпуно непознатих задатака из дате теме. Напредни ниво одговара оцени одличан. На овом нивоу у извођењу експеримената ученик уме сам да изведе одговарајући закључак и уме да препозна и проблем на који можемо да одговоримо посматрањем или огледом.

Образовни стандарди за физику, који су одређени за крај обавезног основног школовања, као образовни стандарди који јасно описују шта би ученик требало да зна, разуме и уме да уради усвајају се кроз наставу физике и то на редовним, додатним и допунским часовима. Образовни стандарди су груписани у седам области. Стандарди се могу распоредити и на тај начин применити у свим темама које се обрађују у настави физике осим у теми Атомска и нуклеарна физика.

Стандарди за физику су одређени за крај обавезног обтазовања на три нивоа постигнућа: основном, средњем и напредном.

Стандарди на основном нивоу описују минимални прихватљиви ниво знања и вештина за које се очекује да их усвоји 80% ученика. При реализацији наставе користе се методе које доприносе што бољој усвојености знања и вештина: метода демонстрације, илустрације, цртања, посматрања, коришћење магнетне табле, повезивање са свакодневним животом. Како би сви ученици постигли овај ниво знања и вештина са неким ученицима је потребно посветити посебну пажњу у облику појачаног индивидуалног рада на часовима редовне, али и допунске наставе.

Стандарди на средњем нивоу описују знања и вештине којима овлада ученик просечног постигнућа (средњи ниво чине ученици који задатке овог нивоа решавају са оспешноћу од око 50%). За усвајање овог нивоа постигнућа користе се захтевније методе: рад на тексту, метода разговора, усменог излагања, повезивања, метода проблемске наставе, рад у пару, самостално извођење једноставнијих огледа, израда мапе ума.

Стандарди за напредни ниво описују знања и вештине неопходне за успешно даље учење у оквиру овог и сродних предмета и очекује се да 25% ученика достигне овај ниво постигнућа. Од ученика на овом нивоу се очекује да анализира и повезује градиво како из разних области физике тако и са другим предметима, примењују знања и вештине у потпуно непознатим ситуацијама, решавају проблемске задатке, сами изводе, а понекад и састављају, како задатке, тако огледе, самостално праве различите презентације.

Стандарди из области Мерења могу се проверавати и на наставном предмету математика, те на тај начин допринети бољој усвојености знања из те области.

ШЕСТИ РАЗРЕД

Полазна опредељења при дефинисању исхода и конципирању програма наставе и учења Физике били су усвојени стандарди постигнућа ученика у основној школи.

Ученици шестог разреда треба да науче основне појмове и законе физике на основу којих ће разумети појаве у природи и значај Физике у образовању и свакодневном животу. Они треба да стекну основу за праћење програма Физике у следећим разредима.

Полазна опредељења утицала су на избор програмских садржаја и метода логичког закључивања, демонстрационих огледа и лабораторијских вежби, оријентисаних на очекиване исходе.

Из физике као научне дисциплине одабрани су они садржаји које на одређеном нивоу, у складу са образовним стандардима и исходима, могу да усвоје сви ученици шестог разреда.

ИСХОДИ По завршетку разреда ученик ће бити у стању да:	ОБЛАСТ/ ТЕМА	САДРЖАЈИ
	УВОД У ФИЗИКУ	Физика као природна наука. Физика и математика. Физика и техника. Физика и медицина. Методе истраживања у физици (посматрање, мерење, оглед...).

		Огледи који илуструју различите физичке појаве (из свакодневног живота). <i>Демонстрациони огледи:</i> – Како савити млаз воде? – Мехури од сапунице имају облик сфере, зашто? – Када настаје електрично пражњење? – Направи дугу. – Опишимо лик предмета у равном и сферном огледалу. Улога мерења у физици и у свакодневном животу (мерење времена, дужине, површине и запремине...).
– разликује врсте кретања према облику путање и према промени брзине и одређује средњу брзину; – изражава физичке величине у одговарајућим мерним јединицама међународног система (SI), претвара веће јединице у мање и обрнуто (користи префиксе микро, мили, кило, мега); – решава квалитативне, квантитативне и графичке задатке (брзина, пређени пут, време,...)	КРЕТАЊЕ	Кретање у свакодневном животу. Релативност кретања. Појмови и величине којима се описује кретање (путања, пут, време, брзина, правац и смер кретања). Векторски карактер брзине. Подела кретања према облику путање и брзини тела. Зависност пређеног пута и брзине од времена код равномерног праволинијског кретања. Променљиво праволинијско кретање. Средња брзина. <i>Демонстрациони огледи:</i> – Кретање куглице по Галилејевом жљебу. – Кретање мехура ваздуха (или куглице) кроз вертикално постављену

		дугу провидну цев са течношћу. <i>Лабораторијска вежбе</i> 1. Одређивање средње брзине променљивог кретања тела и сталне брзине равномерног кретања помоћу стаклене цеви са мехуром (или куглицом).
– изражава физичке величине у одговарајућим мерним јединицама међународног система (SI), претвара веће јединице у мање и обрнуто (користи префиксе микро, мили, кило, мега); – објашњава узајамно деловање тела у непосредном додиру (промена брзине, правца и смера кретања, деформација тела) и узајамно деловање тела која нису у непосредном додиру (гравитационо, електрично и магнетно деловање); – разликује деловање силе Земљине теже од тежине тела; – демонстрира појаву деформације тела под дејством силе, узајамно деловање наелектрисаних тела и узајамно деловање магнета; – демонстрира утицај трења и отпора средине на кретање тела и примењује добре и лоше стране ових појава у свакодневном животу; – решава квалитативне, квантитативне и графичке задатке (сила, тежина, ...).	СИЛА	Узајамно деловање два тела у непосредном додиру и последице таквог деловања: покретање, заустављање и промена брзине тела, деформација тела (истезање, сабијање, савијање), трење при кретању тела по хоризонталној подлози и отпор при кретању тела кроз воду и ваздух. Узајамно деловање два тела која нису у непосредном додиру (грави- тационо, електрично, магнетно). Сила као мера узајамног деловања два тела, правац и смер деловања. Векторски карактер силе. Слагање сила истог правца. Процена интензитета силе демонстрационим динамометром. Сила Земљине теже. Тежина тела као последица деловања силе Земљине теже. <i>Демонстрациони огледи.</i>

		– Истезање и сабијање еластичне опруге. Трење при клизању и котрљању. Слободно падање. – Привлачење и одбијање наелектрисаних тела. – Привлачење и одбијање магнета.
– изражава физичке величине у одговарајућим мерним јединицама међународног система (SI) и разликује основне и изведене физичке величине, претвара веће јединице у мање и обрнуто (користи префиксе микро, мили, кило, мега); – процењује вредност најмањег подеока код мерних инструмената (односно, тачност мерења); – мери тежину, дужину, време, запремину и масу; – одређује средњу вредност мерене величине и грешку мерења; – решава квалитативне, квантитативне и графичке задатке	МЕРЕЊЕ	Основне и изведене физичке величине и њихове јединице (префикси микро, мили, кило, мега). Међународни систем мера. Мерила и мерни инструменти (опсег и тачност). Директно и индиректно мерење. Појам средње вредности мерене величине и грешке мерења при директним мерењима. <i>Демонстрациони огледи.</i> – Мерење дужине (метарска трака, лењир), запремине (мензура) и времена (часовник, хронометар). – Приказивање неких мерних инструмената (вага, термометри, електрични инструменти). <i>Лабораторијске вежбе</i> 1. Мерење димензија тела лењиром са милиметарском поделом. 2. Мерење запремине чврстих тела неправилног облика помоћу мензуре.

		3. Мерење еластичне силе при истезању и сабијању опруге. 4. Мерење силе трења при клизању или котрљању тела по равној подлози.
– повезује масу и инерцију, разликује масу и тежину тела, препознаје их у свакодневном животу и решава различите проблемске задатке (проблем ситуације); – демонстрира појаву инерције тела; – мери тежину, дужину, време, запремину и масу и на основу мерених вредности одређује густину и притисак; – решава квалитативне, квантитативне и графичке задатке (тежина, густина,...);	МАСА И ГУСТИНА	Инертност тела. Закон инерције (Први Њутнов закон механике). Маса тела на основу појма о инертности и о узајамном деловању тела. Маса и тежина као различити појмови. Мерење масе тела вагом. Густина тела. Средња густина тела. Одређивање густине чврстих тела. Одређивање густине течности мерењем њене масе и запремине. <i>Демонстрациони огледи.</i> – Илустровање инертности тела. – Судари двеју кугли (а) исте величине, истог материјала, (б) различите величине, истог материјала, (в) исте величине, различитог материјала. – Мерење масе вагом. – Течности различитих густина у истом суду – „течни сендвич” – Суво грожђе у газираној води. – Мандарина са кором и без коре у води. <i>Лабораторијске вежбе</i>

		1. Одређивање густине чврстих тела правилног и неправилног облика. 2. Одређивање густине течности мерењем њене масе и запремине. 3. Калибрисање еластичне опруге и мерење тежине тела динамометром.
– разликује преношење силе притиска кроз чврста тела и течности и наводи примере примене (хидраулична преса, кочнице аутомобила, ходање по снегу...); – познаје примену хидростатичког притисака (принцип рада водовода, фонтане); – демонстрира преношење притиска кроз чврста тела и течности; – решава квалитативне, квантитативне и графичке задатке (тежина, густина, притисак чврстих тела и течности...).	ПРИТИСАК	Притисак чврстих тела. Притисак у мирној течности. Хидростатички притисак. Спојени судови. Атмосферски притисак. Торичелијев оглед. Зависност атмосферског притиска од надморске висине. Барометри. Преношење спољњег притиска кроз течности и гасове у затвореним судовима. Паскалов закон и његова примена. <i>Демонстрациони огледи.</i> – Зависност притиска чврстих тела од величине додирне површине и од тежине тела. – Стаклена цев са покретним дном за демонстрацију хидростатичког притиска. – Преношење притиска кроз течност (стаклена цев с мембраном, Херонова боца, спојени судови).

		– Хидраулична преса (нпр. два медицинска инјекциона шприца различитих попречних пресека спојена силиконским цревом). – Огледи који илуструју разлику притисака ваздуха (како се ваздух може „видети“, како свећа може да гори под водом). – Огледи који илуструју деловање атмосферског притиска. <i>Лабораторијска вежба</i> 1. Одређивање зависности хидростатичког притиска од дубине воде

Кључни појмови садржаја: кретање, мерење, сила, маса, густина, притисак.

Образовни стандарди који могу да се остваре у оквиру теме.

1. Увод у физику

2. Кретање

Основни ниво:

1.2.1.Ученик уме да препозна врсту кретања према облику путање (праволинијско и криволинијско).

1.2.2.Ученик разликује равномерно и неравномерно кретање (не мора да зна разлику између тренутне и средње брзине, али треба да зна да је брзина стална код равномерног кретања).

1.2.3.Ученик уме у да тексту препозна величине које описују равномерно кретање, користи образац

$v = \frac{s}{t}$ и може да израчуна једну величину ако су познате друге две. Није обавезно да зна претварање мерних јединица.

1.4.4.Ученик препознаје да је основна јединица за брзину ($\frac{m}{s}$), али да се користи и ($\frac{km}{h}$).

Средњи ниво:

2.2.2.Зна да механичко кретање представља промену положаја неког тела у односу на референтно тело. Разликује путању тела од пређеног пута. Зна да је брзина пређени пут у јединици времена.

2.4.1. Ученик уме да користи важније изведене јединице за брзину.

2.6.1.Ученик разуме и примењује основне математичке формулације односа и законитости у физици (директну и обрнуту пропорционалност).

2.6.2.Ученик уме да препозна брзину као векторску величину (да је осим бројне вредности одређена правцем и смером).

2.6.3.Ученик уме да користи и интерпретира табеларни и графички приказ зависности пређеног пута и брзине од времена.

2.7.1.Ученик уме табеларно и графички да прикаже резултате посматрања или мерења.

Напредни ниво:

3.4.1.Ученик уме да претвара изведене јединице за брзину у одговарајуће јединице SI система.

Пример: претвара $\frac{m}{s}$ у $\frac{km}{h}$ и обрнуто.

3.7.1.Ученик уме да донесе релевантан закључак на основу резултата мерења.

3.7.2.Ученик уме да препозна питање на које можемо да одговоримо посматрањем или експериментом.

3. Сила

Основни ниво:

1.1.1.Ученик уме да препозна гравитациону силу у једноставним ситуацијама, зна да је у одсуству отпора подлоге гравитациона сила узрок падања тела.

Ученик зна да кад тело клизи по подлози на њега делује сила трења, која се супротставља кретању и да ће га зауставити кад на њега не делују друге силе.

1.1.2. Ученик зна да стални магнети имају два пола N и S и да тела могу бити позитивно или негативно наелектрисана.Ученик препознаје када је узајамно деловање између два тела привлачно, односно одбојно и да је то деловање највеће у случају кад су магнети односно наелектрисана тела међусобно најближи.

Средњи ниво:

2.1.1.Ученик уме да препозна еластичну силу у системима у којима постоји еластична опруга, препознаје њен правац и смер. Ученик у задацима препознаје постојање еластичне силе али и силе која уравнотежава дејство еластичне силе.

2.1.2.Ученик зна да је гравитациона сила увек привлачна и да зависи од масе тела, зна да је сила теже гравитациона сила; зна да одреди правац и смер еластичне силе код истегнуте односно сабијене опруге

2.4.1.Ученик уме да користи важније изведене јединице за силу.

2.4.3.Ученик зна да користи префиксе мили и кило и уме да претвара јединице. Пример: Зна да претвори kN у N и обрнуто.

2.6.1.Ученик разуме и примењује основне математичке формулације односа и законитости у физици: (директну и обрнуту пропорционалност), зна да ће јача сила истећи опругу више а слабија мање.

2.6.2.Ученик уме да препозна векторску величину (да је сила одређена осим бројне вредности правцем и смером).

2.6.3.Ученик уме да користи и интерпретира табеларни и графички приказ зависности физичких величина (зависност дужине истезања опруге од силе).

2.7.1.Ученик уме табеларно и графички да прикаже резултате посматрања или мерења.

Напредни ниво:

3.7.1.Ученик уме да донесе релевантан закључак на основу резултата мерења (како истезање опруге зависи од силе).

3.7.2. Ученик уме да препозна питање на које можемо да одговоримо посматрањем или експериментом (електрична и магнетна сила).

4. Мерење

Основни ниво:

1.4.1. Ученик користи уређаје за мерење (метарску траку, мензуру, вагу, штоперицу, амперметар и волтметар); зна да одреди вредност најмањег подеока на мерној скали и очита вредност измерене физичке величине као и да запише измерену бројну вредност са одговарајућом јединицом мере.

1.4.2. Ученик препознаје основна и најједноставнија мерила и инструменте за мерење неких основних физичких величина. Пример: ученик препознаје да је вага уређај за мерење масе, хронометар за мерење времена, термометар за мерење температуре.... Препознавање се састоји у томе да ученик бира одговоре из понуђеног скупа мерила и уређаја.

1.4.3. Ученик зна да препозна основне јединице за дужину, масу, запремину, температуру и време као и оне мерне јединице које се најчешће користе.

1.4.5. Ученик зна основна правила за исправно мерење, зна да вага мора бити у хоризонталном положају кад на њој нема терета и тегова, зна да електрични инструменти морају бити на нули када нису укључени и зна под којим углом треба да гледа скалу.

1.4.6. Ученик зна да мери дужину, масу, запремину и време (користи лењир мерну траку, вагу, мензуру и штоперицу) приликом извођења лабораторијских вежби

1.7.1. Ученик поседује мануелне способности потребне за рад у лабораторији.

1.7.2. Ученик уме да се придржава основних правила понашања у лабораторији.

Средњи ниво:

2.4.1. Ученик уме да користе важније изведене јединице SI система и зна њихове ознаке (за површину, запремину).

2.4.2. Ученик зна да је литар исто што и дециметар кубни и да су то јединице за запремину, претвара литре у метре кубне и обрнуто, тоне у килограме.

2.4.3. Ученик зна да користи префиксе мили и кило и уме да претвара јединице. Пример: зна да претвори километре у метре и обрнуто као и милиметре у метре и обрнуто.

2.4.4. Ученик зна када мерење понављамо више пута и када се у истим условима могу добити различити резултати.

2.7.3. Ученик уме да реализује експеримент по упутству.

Напредни ниво:

3.4.1. Ученик уме да претвара јединице изведених физичких величина у одговарајуће јединице SI система (изведене јединице које садрже величине које нису изражене у декадном бројном систему-време.)

3.4.3. Ученик зна шта је грешка мерења, зна да се тачност мерења повећава са смањењем вредности најмањег подеока на инструменту, зна да уколико поновљена мерења дају различите резултате, средња вредност тих резултата представља коначни резултат мерења.

3.7.1. Ученик уме да донесе релевантан закључак на основу резултата мерења.

3.7.2. Ученик уме да препозна питање на које можемо да одговоримо посматрањем или експериментом.

5. Маса и густина

Основни ниво:

- 1.4.1.Ученик уме да користи уређај за мерење масе (вагу) и зна да запише измерену бројну вредност са одговарајућом јединицом.
- 1.4.3.Ученик зна да користи основне јединице за масу и густину као и оне које се најчешће користе.
- 1.4.5.Ученик зна основна правила мерења, зна да вага мора бити у равнотежи када на њој нема терета и тегова.
- 1.4.6.Ученик зна да измери масу помоћу дигиталне ваге, а не мора да зна да користи теразије.

Средњи ниво:

- 2.1.1.Ученик уме да препозна инерцију као узрок појава при промени брзине тела. Пример: аутобус кочи... .
- 2.1.5.Ученик разуме и примењује појам густине, зна да је густина воде $1000 \frac{kg}{m^3}$.
- 2.4.1.Ученик уме да користе важније изведене јединице SI система и зна њихове ознаке (за масу и густину).
- 2.6.1.Ученик разуме и примењује основне математичке формулације односа и законитости у физици. (директну и обрнуту пропорционалност).

Напредни ниво:

- 3.4.1.Ученик уме да претвара јединице изведених физичких величина у одговарајуће јединице SI система ($\frac{g}{cm^3}$, $\frac{t}{m^3}$ у $\frac{kg}{m^3}$)
- 3.7.1. Ученик уме да донесе релевантан закључак на основу резултата мерења.
- 3.7.2.Ученик уме да препозна питања на које можемо да одговоримо посматрањем или експериментом.

6. Притисак

Основни ниво:

- 1.1.3.Ученик разуме принцип спојених судова (зна да се течност пење до истог нивоа без обзира на облик суда, зна да примени принцип на примерима нивоа воде у реци и речним каналима и може да предвиди који ће ниво достићи вода када буде у стању равнотеже.
- 1.4.2.Ученик уме да препозна уређаје за мерење притиска (барометар, манометар).
- 1.4.3.Ученик уме да користи основне јединице за притисак, препознаје да је основна јединица паскал, али да се у свакодневном животу користи и милибар.

Средњи ниво:

- 2.1.6.Ученик зна да хидростатички притисак зависи од висине стуба течности, зна да процени у понуђеној ситуацији на којој дубини ће бити већи или мањи притисак.
- 2.4.1.Ученик уме да користи важније изведене јединице SI система за притисак.
- 2.4.3.Ученик уме да користи префиксе и претвара бројне вредности физичких величина из једне јединице у другу (kPa, MPa у Pa).
- 2.6.1.Ученик разуме и примењује основне математичке формулације односа и законитости у физици (зна како притисак зависи од силе и додирне површине, способан да реши задатак и израчуна непознату величину).

Напредни ниво:

3.1.3.Ученик зна шта је притисак чврстих тела и од чега зависи, зна да притисак чврстих тела зависи од нормалне компоненте, тежине тела и од додирне површине тела и подлоге, закључује како се мења притисак кад се промени маса и величина додирне површине, на примеру три квадра идентичних маса одреди ко врши већи притисак.

3.1.4.Ученик разуме и примењује концепт притиска у течностима, зна да је статички притисак у течностима сразмеран производу густине и дубине на којој се притисак тражи, разуме како се притисак преноси кроз течности.

СЕДМИ РАЗРЕД

Полазна опредељења при дефинисању исхода и конципирању програма физике били су усвојени Стандарди образовних постигнућа ученика у основној школи.

Исходи представљају опис интегрисаних знања, вештина и ставова које ученик стиче у процесу остваривања наставе у пет области предмета: Сила и кретање, Кретање тела под дејством силе теже. Силе трења, Равнотежа тела, Механички рад и енергија. Снага, Топлотне појаве.

Обнављање дела градива из шестог разреда, које се односи на равномерно праволинијско кретање, силу као узрок промене стања тела и инертност тела, треба да послужи као увод и обезбеди континуитет.

Ученици седмог разреда треба да наставе са учењем основних појмова и закона физике на основу којих ћеразумети појаве у природи и значај физике у образовању и свакодневном животу. Они треба да стекну основу за праћење програма физике у следећим разредима.

Полазна опредељења утицала су на избор програмских садржаја и метода логичког закључивања, демонстрационих огледа и лабораторијских вежби, оријентисаних на очекиване исходе.

Из физике као научне дисциплине одабрани су они садржаји које на одређеном нивоу, у складу са образовним стандардима и исходима, могу да усвоје сви ученици седмог разреда.

ИСХОДИ По завршетку разреда ученик ће бити у стању да:	ОБЛАСТ/ ТЕМА	САДРЖАЈИ
– разликује скаларне и векторске физичке величине; – користи и анализира резултате мерења различитих физичких величина и приказује их табеларно и графички; – анализира зависност брзине и пређеног пута од времена код праволинијских кретања са сталним убрзањем; – примени Њутнове законе динамике на кретање тела из окружења; – демонстрира појаве: инерције тела, убрзаног кретања, кретање тела под	СИЛА И КРЕТАЊЕ	Сила као узрок промене брзине тела. Појам убрзања. Успостављање везе између силе, масе тела и убрзања. Други Њутнов закон. Динамичко мерење силе. Међусобно деловање два тела – силе акције и реакције. Трећи Њутнов закон. Примери Равномерно променљиво праволинијско кретање. Интензитет, правац и смер брзине и убрзања. Тренутна и средња брзина тела Зависност брзине и пута од времена при равномерно променљивом праволинијском кретању.

дејством сталне силе, силе трења и сила акције и реакције на примерима из окружења; – самостално изведе експеримент из области кинематике и динамике, прикупи податке мерењем, одреди тражену физичку величину и објасни резултате експеримента; – решава квалитативне, квантитативне и графичке задатке (кинematика и динамика кретања тела, трење, равнотежа полуге, сила потиска, закони одржања...).		Графичко представљање зависности брзине тела од времена код равномерно променљивог праволинијског кретања. <i>Демонстрациони огледи:</i> – Илустровање инерције тела помоћу папира и тега. – Кретање куглице низ Галилејев жљеб. – Кретање тела под дејством сталне силе. – Мерење силе динамометром. – Илустровање закона акције и реакције помоћу динамометара и колица, колица са опругом и других огледа (реактивно кретање балона и пластичне боце). <i>Лабораторијске вежбе</i> 1. Одређивање сталног убрзања при кретању куглице низ жљеб. 2. Провера Другог Њутновог закона помоћу покретног тела (колица) или помоћу Атвудове машине
– покаже од чега зависи сила трења и на основу тога процени како може променити њено деловање; – демонстрира појаве: инерције тела, убрзаног кретања, кретање тела под дејством сталне силе, силе трења и сила акције и реакције на примерима из окружења; – самостално изведе експеримент из области кинематике и динамике, прикупи податке мерењем, одреди тражену физичку величину и објасни резултате експеримента; – решава квалитативне, квантитативне и графичке задатке (кинematика и динамика кретања тела, трење, равнотежа полуге, сила потиска, закони одржања...).	КРЕТАЊЕ ТЕЛА ПОД ДЕЈСТВОМ СИЛЕ ТЕЖЕ. СИЛЕ ТРЕЊА	Убрзање при кретању тела под дејством силе теже. Галилејев оглед. Слободно падање тела, бестежинско стање. Хитац навише и хитац наниже. Силе трења и силе отпора средине (трење мировања, клизања и котрљања). Утицај ових сила на кретање тела. <i>Демонстрациони огледи:</i> – Слободно падање тела различитих облика и маса (Њутнова цев слободан пад везаних новчића...) – Падање тела у разним срединама. – Бестежинско стање тела (огледи са динамометром, с два тега и папиром између њих, са пластичном чашом која има отвор на дну и напуњена је водом). – Трење на столу, косој подлози и сл. – Мерење силе трења помоћу динамометра. <i>Лабораторијске вежбе:</i> 1. Одређивање убрзања тела које слободно пада. 2. Одређивање коефицијента трења клизања.
– покаже врсте и услове равнотеже чврстих тела на примеру из окружења; – наводи примере простих машина које се користе у свакодневном животу; – прикаже како сила потиска утиче на понашање тела потопље-них у	РАВНОТЕЖА ТЕЛА	Деловање две силе на тело, појам резултујуће силе кроз различите примере слагања сила. Разлагање сила. Појам и врсте равнотеже тела. Полуга, момент силе. Равнотежа полуге и њена примена. Сила потиска у течности и гасу. Архимедов закон и његова примена.

течност и наведе услове пливања тела на води; – решава квалитативне, квантитативне и графичке задатке (кинематика и динамика кретања тела, трење, равнотежа полуге, сила потиска, закони одржања...).		Пливање и тоњење тела. <i>Демонстрациони огледи:</i> – Врсте равнотеже помоћу лењира или штапа. – Равнотежа полуге. – Услови пливања тела (тегови и стаклена посуда на води, Картезијански гњурац, суво грожђе у минералној води, свеже јаје у води и воденом раствору соли, мандарина са кором и без коре у води, пливање коцке леда на води...). <i>Лабораторијске вежбе:</i> 1. Одређивање густине чврстог тела применом Архимедовог закона
– повеже појмове механички рад, енергија и снага и израчуна рад силе теже и рад силе трења; – разликује кинетичку и потенцијалну енергију тела и повеже њихове промене са извршеним радом; – демонстрира важење закона одржања енергије на примерима из окружења; – решава квалитативне, квантитативне и графичке задатке (кинематика и динамика кретања тела, трење, равнотежа полуге, сила потиска, закони одржања...).	МЕХАНИЧКИ РАД И ЕНЕРГИЈА. СНАГА	Механички рад. Рад силе. Рад силе теже и силе трења. Квалитативно увођење појма механичке енергије тела. Кинетичка енергија тела. Потенцијална енергија. Гравитациона потенцијална енергија тела. Веза између промене механичке енергије тела и извршеног рада. Закон о одржању механичке енергије. Снага. Коефицијент корисног дејства. <i>Демонстрациони огледи:</i> – Илустровање рада утрошеног на савладавање силе трења при клизању тела по различитим подлогама, уз коришћење динамометра. – Коришћење потенцијалне енергије воде или енергије надуваног балона за вршење механичког рада. – Примери механичке енергије тела. Закон о одржању механичке енергије (Галилејев жљеб; математичко клатно; тег са опругом) <i>Лабораторијске вежбе:</i> 1. Одређивање рада силе под чијим дејством се тело креће по различитим подлогама. 2. Провера закона одржања механичке енергије помоћу колица
– разликује појмове температуре и количине топлоте и прикаже различите механизме преноса топлоте са једног тела на друго; – анализира промене стања тела (димензија, запремине и агрегатног стања) приликом грејања или хлађења;	ТОПЛОТНЕ ПОЈАВЕ	Честични састав супстанције: молекули и њихово хаотично кретање. Топлотно ширење тела. Појам и мерење температуре. Унутрашња енергија и температура. Количина топлоте. Специфични топлотни капацитет. Топлотна равнотежа. Агрегатна стања супстанције. <i>Демонстрациони огледи:</i>

– наведе методе добијања топлотне енергије и укаже на примере њеног рационалног коришћења – решава квалитативне, квантитативне и графичке задатке (кинематика и динамика кретања тела, трење, равнотежа полуге, сила потиска, закони одржања...).	– Дифузија и Брауново кретање. – Ширење чврстих тела, течности и гасова (надувани балон на стакленој посуди – флаши и две посуде са хладном и топлим водом). Гравесандов прстен, издужење жице, капилара,... Лабораторијске бежбе: 1. Мерење температуре мешавине топле и хладне воде после успостављања топлотне равнотеже.

Кључни појмови садржаја: кретање, сила, убрзање, Њутнови закони, сила теже, трење, равнотежа тела, механички рад, енергија, снага, топлотне појве, температура.

Образовни стандарди који могу да се остваре у оквиру теме:

1. Сила и кретање

Основни ниво:

1.2.1. Ученик уме да препозна врсту кретања према облику путање. Пример: кретање аутомобила по правом путу, кретање листа кога носи ветар.

1.2. Ученик уме да препозна равномерно кретање на примерима.

1.2.3. Ученик уме да израчуна средњу брзину, пређени пут или протекло време ако су му познате друге

две величине и користи образац $v = \frac{s}{t}$.

1.4.4. Ученик уме да препозна јединице за брзину.

Средњи ниво:

2.2.1. Ученик уме да препозна убрзано кретање, препознаје да тело које се креће убрзано (успорено) у истим временским интервалима прелази различите путеве, препознаје убрзано и успорено кретање кроз промену брзине.

2.2.2. Ученик зна шта је механичко кретање и величине које га описују, зна да је убрзање промена брзине у јединици времена и разликује брзину од убрзања.

2.6.1. Ученик разуме и примењује директну и обрнуту пропорционалност и схвата да је убрзање сразмерно сили а обрнуто сразмерно маси.

2.6.2. Ученик уме да препозна векторске величине силу, брзину и убрзање (зна да је за њихово одређивање потребно познавати правац и смер).

2.6.3. Ученик уме да користи табеларни и графички приказ зависности физичких величина (пређеног пута, брзине и убрзања од времена).

2.7.2. Ученик уме да врши једноставна уопштавања и систематизацију резултата (закључи и уочи зависност убрзања од силе и масе).

2.7.3. Реализује експеримент по упутству.

Напредни ниво:

3.2.1. Ученик уме да примени односе између физичких величина које описују равномерно променљиво праволинијско кретање, зна да користи везу између брзине и убрзања као и пређеног пута, брзине и убрзања код равномерно убрзаног кретања. Пример: Зна да израчуна пређени пут брзину и убрзање код равномерно убрзаног кретања.

3.7.1.Ученик уме да донесе закључак на основу резултата мерења (провера другог Њутновог закона).

3.7.2.Ученик самостално изводи огледе, поставља питања и даје одговоре доноси закључке

2. Кретање тела под дејством силе теже; силе трења

Основни ниво:

1.1.1.Ученик уме да препозна гравитациону силу и силу трења које делују на тела која мирију или се крећу равномерно, зна да је гравитациона сила узрок падања тела а сила трења зауставља тело јер се супроставља кретању тела.

1.2.1.Ученик уме да препозна врсту кретања према облику путање (вертикални хитац).

1.7.1.Ученик поседује основне способности за рад у лабораторији (при израду лабораторијских вежби које се односе на ову тему).

1.7.2.Ученик уме да се придржава правила понашања у лабораторији.

Средњи ниво:

2.1.2.Ученик зна основне особине гравитационе силе, зна да је увек привлачна и да зависи од масе тела и зна да је то сила теже.

2.6.1.Ученик разуме и примењује директну и обрнуту пропорционалност. Пример:Како сила трења зависи од тежине тела.

2.7.2.Ученик уме да врши једноставна уопштавања и систематизацију резултата (изводи закључак од чега зависи сила трења као и врсте трења).

Напредни ниво:

3.2.1.Ученик уме да примени однос физичких величина које описују слободни пад и вертикални хитац (уме да израчуна пређени пут и брзину код наведеног кретања).

3.7.1.Ученик уме да донесе закључак на основу резултата мерења (мерење гравитационог убрзања при слободном падању и коефицијента трења клизања).

3.7.2.Ученик самостално изводи огледе, поставља питања и даје одговоре, доноси закључке.

3. Равнотежа тела

Основни ниво:

1.2.1.Ученик уме да препозна врсту кретања према облику путање. Пример: кретања детета на клацкалици, кретање точка на колицима).

1.7.2.Ученик уме да се придржава правила понашања у лабораторији (при изради лабораториј вежбе).

Средњи ниво:

2.1.1.Ученик уме да препозна силу потиска у случају пливања тела, препознаје правац и смер деловања силе као и равнотежу тела.

2.1.2.Ученик зна основне особине силе потиска, зна да се јавља кад се чврсто тело урони у течност и зна одреди правац и смер силе потиска.

2.1.3.Ученик уме да препозна када је полуга у стању равнотеже, уме да примени услов равнотеже.Пример:Ако се клацкају отац и син ученик зна да међу понуђеним одговорима препозна растојање од тачке ослонца ако је дат однос њихових маса.

2.1.4. Ученик разуме како односи сила утичу на врсту кретања, да у случају деловања колинеарних сила њихова резултанта одређује врсту кретања (убрзано, успорено, стање мировања или равномерно праволинијско кретање).

2.1.5. Ученик разуме и примењује појам густине и на основу података густине средине и тела закључује да ли тело плива лебди или тоне.

2.7.3. Ученик реализује експеримент по упутству (одређивање густине чврстог тела применом Архимедовог закона).

Напредни ниво:

3.1.1. Ученик разуме и примењује услове равнотеже полуге, зна да је услов за равнотежу полуге једнакост момената силе у односу на тачку ослоња, зна која сила даје највећи односно најмањи момент силе у односу на тачку ослоња, зна да израчуна интензитет момената сила које се јављају код полуге у случају деловања сила које су нормалне крак. Пример: Клацкалица и кантар.

3.1.2. Ученик зна какав је однос сила које делује на тело које мирује или се креће равномерно односно зна кад је тело у стању статичке и динамичке равнотеже.

3.7.2. Ученик самостално изводи огледе, поставља питања и даје одговоре, доноси закључке.

4. Механички рад и енергија, снага

Основни ниво:

1.7.1. Ученик поседује основне способности за рад у лабораторији (при израду лабораторијских вежби које се односе на ову тему).

1.7.2. Ученик уме да се придржава правила понашања у лабораторији (при изради лабораторијске вежбе).

Средњи ниво:

2.4.1. Уме да користи важније изведене јединице SI система и зна њихове ознаке (за силу, рад енергију и снагу).

2.4.3. Ученик уме да користи префиксе и претвара бројне вредности физичких величина из једне јединице у другу (користи префиксе мили кило и мега и уме да претвара јединице).

2.5.1. Ученик зна да кинетичка и потенцијална енергија зависе од брзине односно од висине на којој се тело налази (не мора да зна да је кинетичка енергија сразмерна квадрату брзине тела).

2.5.3. Ученик уме да препозна појмове рада и снаге (зна да је механички рад једнак производу силе и пута и препознаје да је снага једнака извршеном раду у јединици времена).

2.6.1. Ученик разуме и примењује директну и обрнуту пропорционалност (рад сразмеран сили и пређеном путу, снага сразмерна раду а обрнуто сразмерна времену).

2.7.3. Ученик уме да реализује експеримент по упутству.

Напредни ниво:

3.5.1. Ученик разуме да се укупна механичка енергија тела при слободном паду одржава (разуме да при слободном паду, вертикалном хицу навише и наниже кинетичка енергија прелази у потенцијалну и обрнуто тако да њихов збир остаје сталан).

3.7.1. Ученик уме да донесе закључак на основу резултата мерења.

3.7.2. Ученик самостално изводи огледе, поставља питања и даје одговоре и доноси закључке.

5. Топлотне појаве

Основни ниво:

1.5.1.Ученик зна да агрегатно стање тела зависи од његове температуре, ако му је позната температура тела и температуре топљења и кључања, зна да одреди у ком се агрегатном стању налази тело, зна температуру мржњења и кључања воде под нормалним условима.

1.5.2.Ученик уме да препозна да се механичким радом може мењати температура тела, препознаје да трење може да доведе до промене температуре(тестерисање дрвета).

1.7.2.Ученик уме да се придржава правила понашања у лабораторији (при изради лабораторијске вежбе).

Средњи ниво:

2.5.4.Ученик зна да унутрашња енергија зависи од температуре тела то јест да порастом унутрашње енергије расте и температура.

2.5.5.Ученик зна да запремина тела зависи од температуре, зна да се чврста тела при загревању шире а при хлађењу скупљају.

2.6.1.Ученик разуме и примењује директну и обрнуту пропорционалност (да је количина топлоте сразмерна маси и промени температуре).

2.7.3.Ученик уме да реализује експеримент по упутству.

Напрени ниво:

3.5.2.Ученик уме да препозна карактеристичне процесе и термине који описују промене агрегатних стања, зна основне особине агрегатних стања (чврсто,течно и гасовито), зна шта су топљење, очвршћавање, испаравање и кондензација).

3.7.1.Ученик уме да донесе закључак на основу резултата мерења.

3.7.2.Ученик самостално изводи огледе, поставља питања и даје одговоре и доноси закључке.

ОСМИ РАЗРЕД

Полазна опредељења при дефинисању исхода и конципирању програма физике били су Образовни стандарди за крај обавезног образовања. Исходи представљају опис интегрисаних знања, вештина и ставова које ученик стиче у процесу остваривања наставе у седам области предмета: Осцилаторно и таласно кретање, Светлосне појаве, Електрично поље, Електрична струја, Магнетно поље, Елементи атомске и нуклеарне физике и Физика и савремени свет. Обнављање дела градива из седмог разреда, које се односи на Закон одржања механичке енергије, треба да послужи као увод и обезбеди континуитет. Ученици осмог разреда треба да наставе са учењем основних појмова и закона физике на основу којих ће разумети појаве у природи и значај физике у образовању и свакодневном животу. Они треба да стекну знање и вештине да би досегли стандарде за крај обавезног образовања.

ИСХОДИ	ОБЛАСТ/ ТЕМА	САДРЖАЈИ
По завршетку разреда ученик ће бити у стању да:		

- повезује физичке величине које описују осцилације и таласе; – описује карактеристике звука, ултразвука и инфразвука и наводи примере примене ултразвука; – демонстрира и објасни: осциловање куглице клатна и тела обешеног о опругу, осциловање жица и ваздушних стубова; – решава квалитативне, квантитативне и графичке задатке из сваке наведене области	ОСЦИЛАТОРНО И ТАЛАСНО КРЕТАЊЕ	Осцилаторно кретање (осциловање тела обешеног о опругу, осциловање куглице клатна). Појмови и величине којима се описује осциловање тела (амплитуда, период, фреквенција). Закон о одржању механичке енергије при осциловању тела. Механички таласи. Основни параметри којима се описује таласно кретање (таласна дужина, фреквенција, брзина). Звук. Карактеристике звука и звучна резонанција. <i>Демонстрациони огледи:</i> Осциловање куглице клатна и тела обешеног о опругу (у ваздуху и у течности). Осциловање жица и ваздушних стубова (ксилофон, различите затегнуте жице, једнаке стаклене флаше са различитим нивоима воде). Одакле долази звук (гумено црево са два левка, канап и две пластичне чаше...). Таласи (таласна машина или када). Демонстрација звучне резонанције променом висине ваздушног стуба (дужа стаклена цев са водом) <i>Лабораторијска вежба</i> 1. Мерење периода осциловања клатна или периода осциловања тега на опрузи 2. Одређивање убрзања Земљине теже помоћу математичког клатна
– анализира примере одбијања и преламања светлости, тоталне рефлексије (огледала, сочива) и користи лупу и микроскоп; – демонстрира и објасни: појаву сенке, функционисање ока и корекцију вида; – примењује превентивне мере заштите од буке и од прекомерног излагања Сунчевом зрачењу; – решава квалитативне, квантитативне и графичке задатке из сваке наведене области	СВЕТЛОСНЕ ПОЈАВЕ	Карактеристике светлости. Праволинијско простирање светлости (сенка и полусенка, помрачење Сунца и Месеца). Закон одбијања светлости. Равна и сферна огледала и конструкција ликова предмета. Брзина светлости у различитим срединама. Индекс преламања и закон преламања светлости. Тотална рефлексија. Преламање светлости кроз призму и сочива. Одређивање положаја ликова код сочива. Оптички инструменти. Лупа и микроскоп.

		<i>Демонстрациони огледи:</i> Сенке. Хартлијева плоча за илустровање закона о одбијању и преламању светлости. Преламање светлости (штапић делимично уроњен у чашу с водом, новчић у чаши са водом и испод ње). Преламање беле светлости при пролазу кроз призму. Преламање светлости кроз сочиво, око и корекција вида (оптичка клупа, геометријска оптика на магнетној табли, стаклена флаша са водом као сочиво). Лупа и микроскоп. <i>Лабораторијске вежбе:</i> 1. Провера закона одбијања светлости коришћењем равног огледала. 2. Одређивање жижне даљине сабирног сочива.
– демонстрира узајамно деловање наелектрисаних тела и објасни од чега оно зависи; – прикаже и опише електрично поље, израчуна силу којом поље делује на наелектрисује и повеже електрични напон и јачину електричног поља; – решава квалитативне, квантитативне и графичке задатке из сваке наведене области	ЕЛЕКТРИЧНО ПОЉЕ	Наелектрисавање тела. Елементарна количина наелектрисујања. Закон о одржању количине наелектрисујања. Узајамно деловање наелектрисаних тела. Кулонов закон. Електрично поље (линије сила, хомогено и нехомогено поље). Рад силе електричног поља. Напон. Веза напона и јачине хомогеног електричног поља. Електричне појаве у атмосфери. <i>Демонстрациони огледи:</i> Наелектрисавање чврстих изолатора и проводника. Електрофор, електрично клатно и електроскоп. Линије сила електричног поља (перјанице, гриз у ричинусовом уљу и јаком електричном пољу). Фарадејев кавез. Антистатичке подлоге. Инфлуентна машина. Мехури сапунице у електричном пољу. Модел громобрана.
– објасни провођење струје кроз метале, течности и гасове и упоређи отпорности металних проводника на основу њихових карактеристика; – наводи и користи различите изворе електричне струје (EMS) и зна да их разврста ради рециклаже;	ЕЛЕКТРИЧНА СТРУЈА	Електрична струја (једносмерна, наизменична). Услови за настајање електричне струје и извори струје (EMS). Мерење електричне струје и напона. Електрична отпорност проводника. Проводници и изолатори. Омов закон за део струјног кола. Рад и снага електричне струје.

– познаје основне елементе електричног кола и уме да их повеже, изабере одговарајући опсег мерног инструмента и мери јачину струје и напон, одређује вредност отпорности редно и паралелно везаних отпорника и резултате прикаже табеларно и графички; – описује ефекте који се испољавају при протицању електричне струје; – описује узајамно деловање два паралелна проводника са струјом, деловање магнетног поља на струјни проводник и принцип рада електромагнета и електромотора; – препозна основна својства наизменичне струје, израчуна потрошњу електричне енергије у домаћинству и да се придржава основних правила безбедности при коришћењу електричних уређаја у свакодневном животу; – решава квалитативне, квантитативне и графичке задатке из сваке наведене области		Џул-Ленцов закон. Омов закон за цело струјно коло. Везивање отпорника. Електрична струја у течностима и гасовима. Мере заштите од електричне струје (жива бића, објекти и електрични уређаји). <i>Демонстрациони огледи:</i> Демонстрациони амперметар у струјном колу. Регулисање електричне струје у колу реостатом и потенциометром. Графитна мина (оловке) као потенциометар. Мерење електричне отпорности омметром. Загревање проводника при протицању електричне струје. Протицање електричне струје у воденом раствору кухињске соли. Лимун као батерија. Пажњење у Гајслеровим цевима помоћу Теслиног трансформатора. <i>Лабораторијске вежбе:</i> 1. Зависност електричне струје од напона на отпорнику (таблични и графички приказ зависности). 2. Одређивање електричне отпорности отпорника у колу помоћу амперметра и волтметра. 3. Мерење електричне струје и напона у колу са серијски и паралелно повезаним отпорницима и одређивање еквивалентне отпорности.
– објасни принцип рада компаса и природу Земљиног магнетног поља; – користи компас и апликације за паметне телефона за оријентацију у природи; – решава квалитативне, квантитативне и графичке задатке из сваке наведене области	МАГНЕТНО ПОЉЕ	Магнетно поље сталних магнета. Магнетно поље Земље. Магнетно поље електричне струје. Дејство магнетног поља на струјни проводник. Допринос Николе Тесле и Михајла Пупина развоју науке о електромагнетним појавама и њиховој примени. <i>Демонстрациони огледи:</i> Линије сила магнетног поља потковичастог магнета и магнетне шипке. Магнетна игла и школски компас. Ерстедов оглед. Електромагнет. Узајамно деловање два паралелна проводника кроз које протиче струја.

– објасни структуру атомског језгра и нуклеарне силе; – опише радиоактивност, врсте зрачења, радиоактивне изотопе, познаје њихово дејство, примену и мере заштите; – разликује фисију и фузију и наводи могућности њихове примене	ЕЛЕМЕНТИ АТОМСКЕ И НУКЛЕАРНЕ ФИЗИКЕ	Структура атома (језгро, електронски омотач). Нуклеарне силе. Природна радиоактивност. Радиоактивно зрачење (алфа, бета и гама зраци) и њихово дејство на биљни и животињски свет. Заштита од радиоактивног зрачења. Вештачка радиоактивност. Фисија и фузија. Примена нуклеарне енергије и радиоактивног зрачења. <i>Демонстрациони оглед:</i> Детекција присуства радиоактивног зрачења. (школски Гајгер-Милеров бројач)
	ФИЗИКА И САВРЕМЕНИ СВЕТ	Значај физике за развој других природних наука. Допринос физике развоју савремене медицине (ултразвук, ЕКГ, скенер, магнетна резонанција, Гама нож...) Физика и савремене технологије (интернет, мобилна телефонија, даљинско управљање, нанофизика....)

Кључни појмови садржаја: осцилације, таласи, звук, светлост, електрично поље, магнетно поље, електрична струја, атом, атомско језгро, радиоактивност.

Образовни стандарди који могу да се остваре у оквиру теме:

1. Осцилаторно и таласно кретање

Основни ниво:

1.2.1.Ученик уме да препозна врсту кретања према облику путање (осциловање тега на опрузи и кретање детета на љуљашци).

1.7.1.Ученик поседује способности потребне за рад у лабораторији.

1.7.2.Ученик уме да се придржава основних правила понашања у лабораторији.

Средњи ниво:

2.2.3.Ученик уме да препозна основне појмове који описују осцилаторно кретање, зна шта је равнотежни положај, амплитуда, период осциловања...

2.6.1.Ученик разуме и примењује директну и обрнуту пропорционалност (да је период осциловања клатна сразмеран дужини клатна а обрнуто сразмеран гравитационом убрзању и фреквенцији).

2.7.3.Ученик уме да реализује експеримент по упутству

Напредни ниво:

3.2.2.Ученик уме да примени односе између физичких величина које описују осцилаторно кретање (однос периода осциловања, фреквенције и броја осцилација код осцилатора односно везу периода осциловања и дужине математичког клатна, уме да израчуна вредност периода и фреквенције ако су дати број осцилација и време).

3.2.3.Ученик зна како се мењају положај и брзина при осцилаторном кретању код математичког клатна и тега на опрузи, зна да је брзина тела највећа при пролазу кроз равнотежни положај, а да је једнака нули кад се налази у амплитудном положају.

3.2.4.Ученик зна основне физичке величине које описују таласно кретање, зна шта је таласна дужина и зна да препозна на графички приказаном таласу, зна да израчуна период и фреквенцију таласа и зна шта је амплитуда таласа.

3.2.5.Ученик уме да препозна основне особине звука, зна да звук представља механички талас који се простире у свим срединама различитим брзинама.

3.7.1.Ученик уме да донесе закључак на основу резултата мерења.

2. Светлосне појаве

Основни ниво:

1.7.1.Ученик поседује способности потребне за рад у лабораторији.

1.7.2.Ученик уме да се придржава основних правила понашања у лабораторији.

Средњи ниво:

2.7.2.Ученик уме да врши једноставна уопштавања и систематизацију резултата при изради лабораторијских вежби.

2.7.3.Ученик уме да реализује експеримент по упутству.

Напредни ниво:

3.2.5.Ученик уме да препозна особине светлости зна да светлост представља електромагнетни талас

који се простире кроз вакуум сталном брзином који износи $300000 \frac{km}{s}$ и да је то највећа могућа брзина.

3.2.6.Ученик зна како се прелама и одбија светлост, разуме да је тело видљиво само ако светлосни зраци падају право на тело одбијају се од њега и долазе до ока посматрача, зна закон одбијања светлости, зна да је положај lika предмета у води померен у односу на стварни положај предмета због преламања светлости, зна да лупа микроскоп и телескоп преламају светлост и да их користимо за увећање lika.

3.7.1.Ученик уме да донесе закључак на основу резултата мерења.

3. Електрично поље

Основни ниво:

1.1.2.Ученик уме да препозна смер деловања електростатичке силе, зна да тела могу бити позитивно или негативно наелектрисана и на основу тога препознаје када је узајамно деловање између два тела привлачно односно одбојно и да ће интеракција бити највећа у случају када су наелектрисана тела међусобно најближа.

Средњи ниво:

2.4.1.Ученик уме да користи важније изведене јединице SI система и зна њихове ознаке (за количину наелектрисања, електрични потенцијал...).

2.6.1.Ученик примењује директну и обрнуту пропорционалност, зна да је Кулонова сила сразмерна количинама наелектрисања, а обрнуто сразмерна квадрату међусобног растојања.

4. Електрична струја

Основни ниво:

1.3.1.Ученик уме да препозна да струја тече само кроз проводне материјале. Пример: да би струја текла кроз течност она мора бити проводна или да струјно коло може да се затвори металним новчићем а не гумицом.

1.4.1.Ученик уме да чита мерну скалу и зна да одреди вредност најмањег подеока, користи уређаје за мерење амперметре и волтметре и зна да запише измерену бројну вредност са одговарајућом јединицом мере.

1.4.2.Ученик уме да препозна инструменте за мерење јачине струје и напона, препознаје да се јачина струје мери амперметром а напон волтметром.

1.4.3.Ученик зна да користи основне јединице за јачину струје, напон, рад и снагу електричне струје.

1.7.1.Ученик поседује способности потребне за рад у лабораторији.

1.7.2.Ученик уме да се придржава основних правила понашања у лабораторији.

Средњи ниво:

2.3.1.Ученик зна да разликује електричне проводнике и изолаторе, зна да метали и водени раствори неких супстанција као и гасови при одређеним условима могу да проводе електричну струју.

2.3.2.Ученик зна називе основних елемената електричног кола (извор струје, прекидач, проводник и отпорник) и зна да их препозна у простом колу.

2.3.3.Ученик уме да препозна да ли су извори напона везани редно или паралелно, зна да се за повећање напона користи редна веза. Пример: зна да повеже три идентичне батерије како би добио три пута већи напон, зна да се редна веза остварује везивањем позитивног пола једног извора за негативни пол следећег извора, да се паралелна веза остварује везивањем свих позитивни полова у једну тачку а свих негативних у другу.

2.3.4.Ученик уме да израчуна јачину струје, отпор или напон ако су познате друге две (користи образац

$$I = \frac{U}{R} \text{).}$$

2.3.5.Ученик уме да препозна топлотне ефекте електричне струје (зна да може да се користи за грејање).

2.3.6.Ученик разуме појмове енергије и снаге електричне струје, зна да се електрични уређаји карактеришу електричном снагом која се изражава у киловатима, разуме да потршња електрична енергије зависи од снаге уређаја и времена коришћења и изражава се у kWh.

2.4.1.Ученик зна да користи важније изведене јединице SI система и зна њихове ознаке (јачина струје,напон,снага).

2.4.3.Ученик уме да користи префиксе мили и кило и уме да претвара јединице.

2.5.2.Ученик уме да препозна да се у уређајима и процесима у којима постоји механичко кретање електрична енергија троши на вршење механичког рада (електромотор).

2.6.1.Ученик примењује директну и обрнуту пропорционалност (јачина струје сразмерна напону а обрнуто сразмерна отпору).

2.7.1.Ученик уме табеларно и графички да прикаже резултате мерења (Омов закон).

2.7.3.Ученик уме да реализује експеримент по упутству.

Напредни ниво:

3.3.1.Ученик зна како се везују отпорници и инструменти у електричном колу, зна да се отпорници могу везати редно и паралелно, да се амперметар везује редно а волтметар паралелно.

3.4.2.Ученик уме да мери јачину струје и напон у електричном колу, зна да изабере одговарајући опсег при мерењу јачине струје и напона једносмерних струја.

3.7.1.Ученик уме да донесе закључак на основу резултата мерења.

5. Магнетно поље

Основни ниво:

1.1.2.Ученик уме да препозна смер деловања магнетне силе, зна да стални магнети имају два пола N и S и да магнетно деловање може бити привлачно и одбојно.

1.3.2. Ученик уме да препозна магнетне ефекте електричне струје, препознаје да се калем кроз који протиче струја понаша као шипкасти магнет, да при престанку протицања струје калем губи магнетна својства.

Средњи ниво:

2.5.2.Ученик уме да препозна појаве код којих се електрична струја троши на вршење механичког рада (деловање магнетног поља на проводник са струјом).

2.6.1.Ученик разуме и примењује директну пропорционалност (Амперова сила)

Напредни ниво:

3.7.2.Ученик уме да препозна питање и да одговор вршењем демонстрационих огледа са магнетима.

6. Елементи атомске и нуклеарне физике

7. Физика и савремени свет

Начин реализације наставе физике

Програмски садржаји осмог разреда доследно су приказани у форми која задовољава основне методске захтеве наставе физике:

- **Поступност** (од једноставног ка сложеном) при упознавању нових појмова и формулисању закона.
- **Очигледност** при излагању наставних садржаја (уз сваку тематску целину наведено је више демонстрационих огледа, а у недостатку наставних средстава могуће је користити и видео симулације).
- **Повезаност наставних садржаја** са појавама у свакодневном животу.

Програмски садржаји на основу исхода се могу реализовати:

1. излагањем садржаја теме уз одговарајуће демонстрационе огледе

2. решавањем квалитативних и квантитативних проблема као и проблем - ситуација
3. лабораторијским вежбама
4. домаћим задацима
5. коришћењем других начина рада који доприносе бољем разумевању садржаја теме (пројекти, истраживачки задаци, вршњачко учење, допунска настава, додатни рад...)
6. систематским праћењем рада сваког ученика.

Да би се циљеви и задаци наставе физике остварили у целини, неопходно је да ученици активно учествују у свим облицима наставног процеса. Имајући у виду да сваки од наведених облика наставе има своје специфичности у процесу остваривања.

Користећи демонстрационе огледе, ученици ће спонтано пратити ток посматране појаве и својим речима, на основу сопственог расуђивања, описати појаву коју посматрају. После тога, наставник, користећи прецизни језик физике, дефинише нове појмове (величине) и речима формулише закон појаве. Увођење једноставних експеримената за демонстрирање физичких појава има за циљ развијање радозналости и интересовања за физику. Једноставне експерименте могу да изводе и сами ученици на часу или да их понове код куће, кроз истраживачки приступ при решавању проблема, користећи различите предмете и материјале из свакодневног живота. Одређени садржаји и тематске целине се могу реализовати и преко пројектне наставе.

Када се прође кроз све етапе у излагању садржаја теме (оглед, учеников опис појаве, дефинисање појмова и формулисање закона), прелази се, ако је могуће, на презентовање закона у математичкој форми. При решавању квантитативних (рачунских) задатака из физике, у задатку прво треба на прави начин сагледати физичке садржаје, па тек после тога прећи на математичко формулисање и израчунавање. Наиме, решавање задатака одвија се кроз три етапе: физичка анализа задатка, математичко израчунавање и дискусија резултата. У првој етапи уочавају се физичке појаве на које се односи задатак, а затим се набрајају и речима исказују закони по којима се појаве одвијају. У другој етапи се, на основу математичке форме закона, израчунава вредност тражене величине. У трећој етапи тражи се физичко тумачење добијеног резултата. У циљу развијања природно-научне писмености наставник треба да инститира на систематском коришћењу јединица мере физичких величина SI (међународни систем јединица).

Час експерименталних вежби састоји се из: уводног дела, мерења и записивања података добијених мерењима, анализе и дискусије добијених резултата, извођења закључака.

При одабиру домаћих задатака наставник треба да води рачуна о нивоу сложености задатака, али и о њиховој мотивационој функцији. С обзиром да кроз израду домаћег задатка ученици проверавају степен разумевања усвојеног садржаја, коректност урађеног домаћег задатка треба да буде проверена на наредном часу.

Од метода логичког закључивања, које се користе у физици као научној дисциплини (индуктивни, дедуктивни, закључивање по аналогији итд.), ученицима осмог разреда најприступачнији је индуктивни метод (од појединачног ка општем) при проналажењу и формулисању основних закона физике. Зато програм предвиђа да се при проучавању макрофизичких појава претежно користи индуктивни метод.

Различити типови домаћих задатака (класични – квалитативни и квантитативни задаци, практични, истраживачки, уз употребу ИКТ-а) доприносе бољем разумевању садржаја теме, остваривању

исхода и развијањи предметних и међупредметних компетенција. При одабиру домаћих задатака наставник треба да води рачуна о нивоу сложености задатака, али и о њиховој мотивационој функцији. Коректност урађеног задатог домаћег задатка треба да буде проверена на наредном часу.

Пројектна настава, као један од облика рада, обухвата припрему, израду пројекта, презентацију и дискусију. Пројекат изводе ученици по групама уз асистенцију наставника. Овакав начин рада подразумева активно учешће сваког ученика у групи у оквиру прикупљања података, извођење експеримената, мерења, обраде резултата, припрема презентације и презентовање. Резултат оваквог начина рада је активно стицање знања о физичким појавама кроз истраживање

Подстицањем вршњачког учења у различитим фазама наставе и учења, посебно кроз пројектну наставу, рад на истраживачким задацима, приликом међусобног процењивања постигнућа ученика, укључивањем ученика у ваннаставне активности промоције и популаризацију природних наука, доприноси развијању предметних и међупредметних компетенција.

У настави оријентисаној на достизање исхода вреднују се остварени ниво постигнућа и напредовање током процеса учења. Да би вредновање било објективно потребно је да буде усклађено са принципима оцењивања и Правилником о оцењивању.

„Наставник је дужан да континуирано прати рад сваког ученика кроз непрекидно проверавање његових усвојених знања, стечених на основу свих облика наставе: демонстрационих огледа, предавања, решавања квантитативних и квалитативних задатака, лабораторијских вежби, и пројеката... „

У сваком разреду треба континуирано проверавати и вредновати компетенције (знања, вештине и ставове) ученика помоћу усменог испитивања, кратких писмених провера, тестова на крају већих целина, контролних вежби и провером експерименталних вештина. Наставник физике треба да омогући ученицима да искажу сопствена размишљања о неким физичким појавама и да то адекватно вреднује.

На почетку школске године потребно је спровести иницијални тест. Овај тест је инструмент провере предзнања и потенцијала ученика. На крају школске године, такође, треба спровести часове систематизације градива и проверити ниво постигнућа ученика и степен остварености образовних исхода.

Допунска настава физике

Допунска настава физике се реализује у оквиру једног часа недељно. Садржаји који су обухваћени на овој настави су они који се обрађују на редовној настави, али се по потреби ученика обрађују и много раније обрађени садржаји. Ова настава доступна је свим ученицима, како оним ученицима којима је потребна помоћ у савладавању најминималнијих захтева, тако и оним ученицима који желе отклонити недостатке из само понеких области.

Додатна настава физике

Додатна настава физике реализује се у оквиру једног часа недељно. Редослед тема у оквиру додатне наставе прати редослед одговарајућих садржаја у редовној настави. Садржаји који се обрађују прилагођени су како условима у којима радимо тако и заинтересованости ученика који похађају ову наставу. У првом полугодишту је приоритет припремање за такмичење из физике, док у другом полугодишту долазе до изражаја и теме по избору ученика.

Припремна настава из физике за полагање завршног испита ученика осмог разреда

Припремна настава из физике за полагање завршног испита ученика осмог разреда одржава се током другог полугодишта осмог разреда.

План реализације:

1. Мерење (- коришћење основних мерила, основних јединица за дужину, масу, запремину, температуру и време и јединица за брзину;
 - изведене и дозвољене јединице SI система;
 - префикси и претварање бројних вредности физичких величина;
 - грешка мерења.)
2. Силе (- препознавање сила, смер деловања сила;
 - особине сила, утицај сила на врсту кретања;
 - равнотежно стање полуге и његова примена;
 - притисак чврстих тела и притисак у течностима и гасовима.)
3. Кретање (- врсте кретања према облику путање, према брзини, величине које описују равномерно кретање;
 - равномерно променљиво праволинијско кретање;
 - осцилаторно кретање и таласно кретање;
 - особине светлости, преламање и одбијање светлости.)
4. Енергија и толпота (- зависност агрегатних стања и запремине тела од температуре тела, промена температуре тела;
 - кинетичка и потенцијална енергија;
 - рад и снага;
 - укупна механичка енергија при слободном падању тела.)
5. Електрична струја (- услови за настанак струје, дејства електричне струје;
 - основни елементи електричног кола и њихово повезивање;
 - Омов закон;
 - рад и снага електричне струје.)

МАТЕМАТИКА

У другом циклусу основног образовања настава математике се реализује са недељним фондом од четири часа у сва четири разреда, и то кроз редовну, допунску и додатну наставу, а од ваннаставних активности реализује се и припрема ученика за полагање завршног испита од једног часа недељно

током целе школске године, и бар пет двосатних тестирања ученика након завршетка редовне наставе за осми разред .

Циљ наставе математике у основној школи је да ученици стекну основну математичку писменост и да усвоје елементарна математичка знања потребна за схватање појава и законитости у природи и друштву, као и да напредују ка реализацији одговарајућих Стандарда образовних постигнућа. Настава математике за циљ има и да:

оспособи ученике да решавају проблеме и задатке у новим и непознатим ситуацијама,
оспособи ученике да изразе и образложе своје мишљење и дискутују о њему,
развије мотивисаност за учење и заинтересованост за садржаје наставног предмета,
допринесе развијању менталних способности ученика, формирању научног погледа на свет и свестраном развоју личности ученика,
развије основе апстрактног и критичког мишљења,
обезбеди основу за успешно настављање математичког образовања и самообразовања.

Задаци наставе математике јесу (дефинисани у Правилнику о наставном програму):

стварање разноврсних могућности да се кроз различите садржаје и облике рада, сврха, циљеви и задаци образовања и наставе математике у пуној мери реализују,
нумеричко описмењавање ради успешног бављења било којом професијом и остваривања квалитета живота,
стицање знања неопходних за разумевање квантитативних и просторних односа и законитости у разним појавама у природи, друштву и свакодневном животу,
стицање основне математичке културе потребне за сагледавање улоге и примене математике у различитим подручјима људске делатности, за успешно настављање образовања и укључивање у рад,
развијање способности ученика да посматра и опажа, као и развој аналитичког, логичког, креативног , апстрактног и критичког мишљења,
стицање и развијање способности изражавања математичким језиком, јасности и прецизности изражавања у писменом и усменом облику,
припрема ученика за разумевање одговарајућих садржаја природних и техничких наука,
изграђивање позитивних особина ученикове личности, пре свега систематичности у раду, упорности, објективности у процени (резултата рада) и одговорности за свој рад, смисао за самосталан рад и самоконтролу,
стицање навика и умешности у коришћењу разноврсних извора знања.

Садржаји и начин остваривања програма

ПЕТИ РАЗРЕД

Исходе предвиђене програмом треба разложити на мање који одговарају активностима планираним за конкретан час. Треба имати у виду да се исходи у програму разликују, да се неки могу лакше и брже остварити, док је за друге потребно више времена, више различитих активности и рад на различитим садржајима. Исходе треба посматрати као циљ коме се тежи током једне школске године. Наставу у том смислу треба усмерити на развијање компетенција, и не треба је усмерити само на остваривање појединачних исхода.

При обради нових садржаја треба се ослањати на постојеће искуство и знање ученика, и настојати, где год је то могуће, да ученици самостално изводе закључке. Основна улога наставника је да буде

организатор наставног процеса, да подстиче, организује и усмерава активност ученика. Ученике треба упућивати да користе уџбеник и друге изворе знања, како би усвојена знања била трајнија и шира, а ученици оспособљени за примену у решавању разноврсних задатака.

На часовима треба комбиновати различите методе и облике рада, што доприноси већој рационализацији наставног процеса, подстиче интелектуалну активност ученика и наставу чини интересантнијом и ефикаснијом. Избор метода и облика рада зависи од наставних садржаја које треба реализовати на часу и предвиђених исхода, али и од специфичности одређеног одељења и индивидуалних карактеристика ученика.

Природни бројеви и дељивост: Обновити из претходних разреда својства скупова N и N_0 као и читање и састављање као и наставити са изграђивањем појмова бројевни израз, израз са променљивом, табеле вредности изрази и израчунавање бројевне вредности изрази, кроз разноврсне задатке из реалног живота. Увести дељење са остатком ($a=qb+r$), анализирати дељивост збира, разлике, производа. Правила дељивости са 2,4,5,25 и декадним јединицама увести кроз активно учешће ученика у процесу откривања законитости и учења, док за 3 и 9 уче правила кроз правилно одабране примере. Акценат је свакоо на примени наведених правила. На конкретним примерима у N_0 увести различите облике записивања скупа, појам празног скупа и бесконачног скупа. Појам елемент скупа, једнакост скупова, подскуп као и основне скуповне операције (унија, пресек, разлика) уводити кроз добро осмишљене примере из текућих садржаја (природни бројеви, заједнички делиоци, садржаоци) и коришћење Венових дијаграма. Увести појмове прост и сложен број, Ератстеново сито, растављање бројева на просте чиниоце, највећи заједнички делилац и најмањи заједнички садржалац, примена Еуклидовог алгоритма на конкретним примерима, веза између НЗС и НЗД и њихова примена. Развијати прецизност у изражавању и правилно уводити употребу речи сваки, неки, и, или, не, следи (ако... онда).

Основни појмови геометрије: Главни циљ теме је развијање природног преласка на више нивое разумевања геометрије са основног нивоа визуализације, на нивое анализирања и апстракције. Развијати и неговати правилно формулисање тврђења, извођење закључака, употребе везника... Увести појмове тачка и права, а кроз односе припадања и распореда и појмове дуж и полуправа, њихове начине записивања. Разматрати односе две праве у равни, као очигледну истину да се кроз дату тачку ван праве и ту праву може нацртати тачно једна права паралелна са њом и вежбати цртање паралеле са два троугла. Кроз задатке увести појам области на које је раван подељена правама- истаћи троуглове и паралелограме. Увести појмове круг, кружница, центар, пречник, полупречник, кружни лук, тетива, тангента. Однос две кружнице/круга разматрати на конкретним примерима. Централном симетријом пресликавати тачке, дужи, кружнице, троуглове, правоугаонике и истаћи својства централне симетрије. Увести појам усмерене дужи и вектора и транслацијом пресликавати тачке, дужи, троуглове, кружнице, квадрате и правоугаонике, коришћењем прибора за цртање, увести својства транслације и повезати их са паралелограмом.

Угао: схватити угао као део равни који чине две полуправе са заједничком почетном тачком заједно с једном од тако насталих области, истаћи разлику између конвексних и неконвексних али се у даљем раду ограничити само на конвексне углове. Оспособити ученике да конструишу "преношењем" збир и разлику углова, као и да их упоређују. Развијати код ученика вештину мерења и цртања помоћу угломера. Ученици треба да упознају јединице за мерење углова (степен и делове степена), да израчунавају збир и разлику углова. Увести појмове суседних, упоредних, унакрсних, комплементних, суплементних углова, нормалних права (да умеју да их нацртају прибором, као и да правилно цртају тангенту датој кружници у датој тачки), као и углове са паралелним крацима и препознати их на паралелним правама с трансферзалом. Објаснити шта подразумева растојање тачке од праве, а шта

растојање две паралелне праве. Извести једнакост наспрамних у глова паралелограма. Истаћи својства углова са паралелним крацима.

Разломци: Ученици треба да схвате појам разломка као део целине, количник два природна броја, као размеру, као и да умеју да записују разломке на различите начине и да их преводе из једног облика у други. Проширивање и скраћивање разломака увести разматрањем својства „сталност“ количника. Геометријску интерпретацију увести преко бројевне праве представљањем разломака са различитим, али не већим од 10, именицима. Упоредивање увежбати кроз различите начине, а за примере користити круг – исечке или фигуре у квадратној мрежи (и тако повезати са геометријом). Треба да овладају основним рачунским операцијама са разломцима и бројевима у децималном запису, састављају разне изразе и израчунавају њихову вредност. Решавање једначина и неједначина увести кроз аналогију са истим у скупу природних бројева. Проблемске задатке решавати и кроз проблеме из свакодневног живота, јер они доприносе развијању логичког мишљења. Увести појмове аритметичка средина, размера и процентни запис разломка и вежбати претварање из једног облика у други (проценат) као и конкретну примену аритметичке средине (просек) и размере (повезати са садржајима из Техничког технологије, Географије..)

Осна симетрија: Осну симетрију увести кроз интуитивно схватање и примере из непосредног окружења, затим вежбати на примерима у квадратној мрежи, а онда и пресликавати тачке, дужи, праве, троуглове, кружнице, квадрате, правоугаонике коришћењем прибора за геометрију. Конструисати симетралу дужи, угла, нормалу на праву из дате тачке и вежбати примену истих. Појам оснесиметричности фигуре схватити интуитивно и указати на примере без, са коначно или бесконачно много оса симетрије.

Исходи

ОБЛАСТ/ТЕМА	ИСХОДИ По завршеној области/теми ученик ће бити у стању да:	САДРЖАЈИ
ПРИРОДНИ БРОЈЕВИ И ДЕЉИВОСТ	– израчуна вредност једноставнијег бројевног израза и реши једноставну линеарну једначину или неједначину (у скупу природних бројева); – реши једноставан проблем из свакодневног живота користећи бројевни израз, линеарну једначину или неједначину (у скупу природних бројева); – примени правила дељивости са 2, 3, 4, 5, 9, 25 и декадним јединицама; – разликује просте и сложене бројеве и растави број на просте чиниоце; – одреди и примени НЗС и НЗД; – изводи скуповне операције уније, пресека, разлике и правилно употребљава одговарајуће скуповне ознаке; – правилно користи речи <i>и</i>, <i>или</i>, <i>не</i>, <i>сваки</i> у математичко-логичком смислу;	Први део Својства операција сабирања, множења, одузимања и дељења у скупу $\mathbb{N}_0$. Дељење са остатком у скупу $\mathbb{N}_0$ (једнакост $a = bq + r$, $0 \leq r < b$). Својства дељивости; чиниоци и садржаоци природног броја. Дељивост са 2, 5 и декадним јединицама. Дељивост са 4 и 25. Дељивост са 3 и 9. Скупови и скуповне операције: унија, пресек и разлика. Други део Прости и сложени бројеви. Ератостеново сито. Растављање природних бројева на просте чиниоце. Заједнички делилац и највећи заједнички делилац. Еуклидов алгоритам за налажење НЗД. Заједнички садржалац и

		најмањи заједнички садржалац. Веза између НЗД и НЗС
ОСНОВНИ ПОЈМОВИ ГЕОМЕТРИЈЕ	– анализира односе датих геометријских објеката и запише их математичким писмом; – опише основне појмове у вези са кругом (центар, полупречник, тангента, тетива) и одреди положај тачке и праве у односу на круг; – нацрта праву паралелну датој правој користећи геометријски прибор; – упореди, сабира и одузима дужи, конструктивно и рачунски; – преслика дати геометријски објекат централном симетријом и транслацијом, – правилно користи геометријски прибор;	Тачке и праве; односи припадања и распореда. Однос правих у равни; паралелност. Мерење дужине и једнакост дужи. Кружница и круг. Кружница и права. Преношење и надовезивање дужи. Централна симетрија. Вектор и транслација
УГАО	– идентификује врсте и опише својства углова (суседни, упоредни, унакрсни, углови на трансверзали, углови са паралелним крацима) и примени њихове узајамне односе; – нацрта праву нормалну на дату праву користећи геометријски прибор; – измери дати угао и нацрта угао задате мере; – упореди, сабере и одузме углове рачунски и конструктивно, – реши једноставан задатак применом основних својства паралелограма (једнакост наспрамних страница и наспрамних углова);	Угао, централни угао; једнакост углова. Надовезивање углова (суседни углови, конструктивно упоређивање, сабирање и одузимање углова). Упоредни углови; врсте углова. Мерење углова, сабирање и одузимање мере углова. Угао између две праве; нормалне праве; унакрсни углови. Углови на трансверзали. Транслација и углови
РАЗЛОМЦИ	– прочита, запише, упореди и представи на бројевној полуправој разломке и децималне бројеве и преводи их из једног записа у други; – одреди месну вредност цифре у запису децималног броја, – заокругли број и процени грешку заокругљивања; – израчуна вредност једноставнијег бројевног израза и реши једноставну линеарну једначину и неједначину; – реши једноставан проблем из свакодневног живота користећи бројевни израз, линеарну једначину или неједначину; – одреди проценат дате величине;	Први део Појам разломка облика $\frac{a}{b}$ ($a, b \in \mathbb{N}$). Придруживање тачака бројевне полуправе разломцима. Проширивање, скраћивање и упоређивање разломака. Децимални запис броја и превођење у запис облика $\frac{a}{b}$ ($b \neq 0$). Упорјеђивање бројева у децималном запису. Заокругљивање бројева. Други део Основне рачунске операције с разломцима (у оба записа) и њихова својства. Изрази. Једначине и неједначине у скупу разломака.

	– примени размеру једноставним реалним ситуацијама; – примени аритметичку средину датих бројева; – сакупи податке и прикаже их табелом и кружним дијаграмом и по потреби користи калкулатор или расположиви софтвер;	Трећи део Примене разломака (проценти, аритметичка средина, размера). Основна неједнакост $p < (p+q)/2 < q$
ОСНА СИМЕТРИЈА	– идентификује оносиметричну фигуру и одреди њену осу симетрије; – симетрично преслика тачку, дуж и једноставнију фигуру користећи геометријски прибор; – конструише симетралу дужи, симетралу угла и примењује њихова својства; – конструише праву која је нормална на дату праву или паралелна датој прави	Осна симетрија у равни и њене особине. Оса симетрије фигуре. Симетрала дужи и конструкција нормале. Симетрала угла.

Корелација са другим предметима: Српски језик и књижевност, Географија, Музичка култура, Ликовна култура, Верска настава, Грађанско васпитање

ШЕСТИ РАЗРЕД

Цели бројеви : разумети потребу за увођењем негативних бројева и упознати структуру скупа целих бројева, појма супротног броја, апсолутне вредности целог броја, упознати и савладати основне рачунаске операције у скупу целих бројева.

Рационални бројеви: схватити потребу за увођењем рационалних бројева, упознати структуру скупа рационалних бројева и појам реципрочне вредности броја, овладати основним рачунским операцијама са рационалним бројевима, састављати разне изразе и израчунавати њихову вредност, те упознати и самостално решавати једначине и неједначине у скупу рационалних бројева. (У скупу рационалних бројева решавање једначина и неједначина је изводљиво без ограничења, те се зато ова тема не изучава у скупу целих бројева. Од сложенијих једначина и неједначина решавају се оне у којим променљива фигурише само једанпут.). Увести појам процента као разломка са имениоцем 100, и научити значење израза нпр. 25% неког броја, снижено за 5% и слично. Приликом избора задатака бирају се и нелинеарне форме задатка, нарочито при састављању и израчунавању вредности израза. („Савремене методе и нови приступи настави математике у основној школи“ – аутор семинара др Сениша Јешић и Драгица Мишић)

Троугао: усвојити основне елементе троугла, однос страница, врсте троуглова према страницама и према угловима, збир углова троугла (навикавати ученике на извођење једноставнијих доказа), однос између страница и углова троугла, разумети и самостално конструисати неке углове ($60^\circ, 30^\circ, 120^\circ, 45^\circ, 90^\circ \dots$), једноставније конструкције троугла и све четири значајне тачке (центри описане и уписане кружнице, ортоцентар и тежиште). Схватити појам подударности троуглова (кретањем до поклапања) и њена својства, као и примену на једнакокраки и једнакостранични троугао.

Четвороугао: упознати класификацију четвороуглова и уочити њихова својства(квадрат, правоугаоник, паралелограм, ромб, трапез и делтоид), збир унутрашњих и спољашњих углова, те оспособити ученике да самостално конструишу паралелограм и трапез.

Површина троугла и четвороугла: схватити једнакост површина геометријских фигура (разложива и допунска једнакост) и научити правила о израчунавању површина троугла и неких четвороуглова(квадрат, правоугаоник, паралелограм, ромб, трапез, делтоид, четвороугао са нормалним дијагоналама), те сва та правила примењивати у разним практичним задацима.

Приликом реализације наставе у области геометрија (троугао, четвороугао, површина троугла и четвороугла) саветује се израда **мапа ума** (семинар „Компетентан наставник између теорије и праксе“).

Р.БР .	ОБЛАСТ / ТЕМА / МОДУЛ	МЕЂУПРЕДМЕТНЕ КОМПЕТЕНЦИЈЕ	СТАНДАРДИ ПОСТИГНУЋА УЧЕНИКА	ИСХОДИ
1.	ЦЕЛИ БРОЈЕВИ	Компетенција за целоживотно учење Комуникација Рад с подацима и информацијама Дигитална компетенција Решавање проблема Сарадња	МА.1.1.1. МА.1.1.3. МА.1.1.4. МА.1.1.6. МА.2.1.2. МА.2.1.4. МА.3.1.1. МА.3.1.3.	Ученик ће бити у стању да: прочита, запише, упореди и представи на бројевној правој целе бројеве; одреди супротан број и апсолутну вредност целог броја; израчуна вредности једноставнијих бројевних израза; решити једноставан проблем из свакодневног живота користећи бројевни израз.
2.	ТРОУГАО	Компетенција за целоживотно учење Комуникација	МА.1.3.1.МА.1.3.2. МА.1.3.6.МА.2.3.2. МА.3.3.2. МА.3.3.6.	Ученик ће бити у стању да:

		Рад с подацима и информацијама Дигитална компетенција Решавање проблема Сарадња		класификује троуглове на основу њихових својстава; конструира троуглове од 90° и 60° и користи њихове делове за конструкције других углова; уочи одговарајуће елементе подударних троуглова; утврди да ли су два троугла подударна на основу ставова подударност и; конструира троугао на основу задатих елемената (странице и углови); примени својства троуглова у једноставнијим задацима; одреди центар описане и уписане кружнице троугла; примењује особине осне симетрије, централне

				симетрије и трансляције у једноставнијим задацима; правилно користи геометријски прибор.
3.	РАЦИОНАЛНИ БРОЈЕВИ	Компетенција за целоживотно учење Комуникација Рад с подацима и информацијама Дигитална компетенција Решавање проблема Сарадња	МА.1.1.1.МА.1.1.2. МА.1.1.3.МА.1.1.4. МА.2.1.1.МА.2.1.2. МА.2.1.4.МА.3.1.3. МА.1.5.3.МА.2.5.2. МА.2.5.3.МА.3.5.2. МА.3.5.3.	Ученик ће бити у стању да: прочита, запише, упореди и представи на бројевној правој рационалне бројеве у облику разломка и у децималном запису; одреди супротан број и апсолутну вредност рационалног броја; израчуна вредности једноставнијих бројевних израза и реши једноставну линеарну једначину и неједначину у скупу рационалних бројева; реши једноставан проблем из свакодневног живота користећи

				бројевни израз, линеарну једначину и неједначину у скупу рационалних бројева; примени пропорцију и проценат у реалним ситуацијама; прикаже податке у зависности између две величине у координатном систему (стубичасти, тачкасти и линијски дијаграм); тумачи податке приказане табелом и графички.
4.	ЧЕТВОРОУГАО	Компетенција за целоживотно учење Комуникација Рад с подацима и информацијама Дигитална компетенција Решавање проблема Сарадња	МА.1.3.2.МА.1.3.6. МА.2.3.1.МА.2.3.6. МА.3.3.2. МА.3.3.6.	Ученик ће бити у стању да: класификује четвороуглове на основу њихових својстава; конструише паралелограм и трапез на основу задатих елемената (странице, углови и дијагонале четвороугла); примени својства четвороуглов

					а у једноставнијим задацима; сабира и одузима векторе и користи их у реалним ситуацијама; примењује особине осне симетрије, централне симетрије и транслације у једноставнијим задацима.
5.	ПОВРШИНА ТРОУГЛОВА И ЧЕТВОРОУГЛОВА	Компетенција за целоживотно учење Комуникација Рад с подацима и информацијама Дигитална компетенција Решавање проблема Сарадња	МА.1.3.2.МА.1.3.6 МА.3.4.1.	МА.1.4.1.	Ученик ће бити у стању да: израчуна површину троугла и четвороугла користећи обрасце или расположиву једнакост.

СЕДМИ РАЗРЕД

Реални бројеви: схватање и усвајање појмова квадрата, квадратног корена и аритметичког квадратног корена рационалног броја. Формирање појма ирационалног броја и упознавање скупа реалних бројева. Ученици долазе до сазнања о узајамној једнозначној вези између тачака на правој с једне и реалних бројева, с друге стране.

Питагорина теорема: схватити суштину Питагорине теореме и усвојити њену правилну формулацију. Да постигну потребан ниво увежбаности у њеној примени на досада изученим геометријским фигурама у којима се може уочити правоугли троугао. Корисно је навести неке примере практичне примене, проверавање у својој околини да ли су углови прави, помоћу конопца и чворова на тлу цртање правог угла. Научити их да конструишу тачке бројевне праве које одговарају реалним бројевима.

Рационални алгебарски изрази: формирати и усвојити појам степена, упознати степен чији је изложилац природан број и научити операције са таквим степенима. Разумети појам рационалног алгебарског израза, препознати целе рационалне изразе – полиноме. Научити ученике да изводе неке операције са полиномима на основу закона рачунских операција са бројевима. Ученици треба да уоче разлику квадрата и квадрат бинома као и производ два бинома. Треба да савладају растављање полинома на чиниоце и да их примењују у решавању одговарајућих једначина.

Многоугао: полазећи од раније стечених знања о појединим геометријским фигурама усвојити појам многоугла и упознати његова најважнија својства. Обрадити зависност збира углова и броја дијагонала ма ког многоугла од броја његових страница, па зависност међу елементима правилног многоугла, као и његову симетрију. Ученике оспособити да самостално конструишу поједине правилне многоуглове.

Круг: оспособити ученике да прецизније и потпуније разумеју појам круга и упознају његова својства, формирају и усвоје појмове централног периферијског угла у кругу и уочавају њихове односе применом експеримената уоче однос обима и пречника круга, упознају број π и његову природу (ирационалан број). Усвоје формуле за израчунавање обима и површине круга и његових делова. Оспособити ученике да примене стечено знање на израчунавање обима и површина сложених фигура као и примена у физици, техници и географији.

Зависне величине и њихово графичко представљање: оспособити ученике да формирају и схвате појам правоуглог координатног система да уоче функционалну зависност у различитим областима, треба да разликују директну и обрнуту пропорционалност и њихову практичну примену (време и температура, време пуњења базена водом и дубина воде, број радника и број дана да се заврши неки посао, поскупљење и снижење робе). Графичко представљање зависних величина и читање својства с графика.

Сличност: усвојити појмове размере и пропорционалних дужи и њихова примена у географији, техници и ликовном образовању. Навикавати ученике да повезују градиво и да стечено знање и законитости примењују у решавању практичних задатака. Дефинисати сличне троуглове као троуглове са једнаким угловима. Истаћи да су код сличних троуглова аналогне странице пропорционалне.

Р. БР.	ОБЛАСТ/ТЕМА/МОДУЛ	МЕЂУПРЕДМЕТНЕ КОМПЕТЕНЦИЈЕ	СТАНДАРДИ ПОСТИГНУЋА УЧЕНИКА	ИСХОДИ
1.	РЕАЛНИ БРОЈЕВИ	Компетенција за целоживотно учење; комуникација; рад с подацима и информацијама; дигитална компетенција; решавање проблема; сарадња.	МА.1.1.2. МА.1.1.3. МА.1.1.4. МА.2.1.1. МА.2.1.2. МА.2.1.4. МА.3.1.1. МА.3.1.3.	Ученик ће бити у стању да: израчуна степен реалног броја и квадратни корен потпуног квадрата и примени одговарајућа својства операција; одреди бројевну вредност једноставнијег израза са реалним бројевима; на основу реалног проблема састави и израчуна вредност

				једноставнијег бројевног израза са реалним бројевима; одреди приближну вредност реалног броја и процени апсолутну грешку; нацрта график функције $y = kx, k \in R \setminus \{0\}$; примени продужену пропорцију у реалним ситуацијама.
2.	ПИТАГОРИНА ТЕОРЕМА	Компетенција за целоживотно учење; комуникација; рад с подацима и информацијама; дигитална компетенција; решавање проблема; сарадња.	МА.1.3.2. МА.2.3.2. МА.3.3.2.	Ученик ће бити у стању да: примени Питагорину теорему у рачунским и конструктивним задацима; правилно користи геометријски прибор.
3.	ЦЕЛИ АЛГЕБАРСКИ ИЗРАЗИ	Компетенција за целоживотно учење; комуникација; рад с подацима и информацијама; дигитална компетенција; решавање проблема; сарадња.	МА.1.1.6. МА.2.1.4. МА.2.2.2. МА.2.2.3. МА.3.1.1. МА.3.1.3. МА.3.2.2. МА.3.2.3.	Ученик ће бити у стању да: трансформише збир, разлику и производ полинома; примени формуле за разлику квадрата и квадрат бинома; растави полином на чиниоце (користећи дистрибутивни закон и формуле за квадрат бинома и разлику квадрата); примени трансформације полинома на решавање једначина.
4.	МНОГОУГАО	Компетенција за целоживотно учење; комуникација; рад с подацима и информацијама; дигитална компетенција; решавање проблема; сарадња.	МА.2.3.1. МА.2.3.2. МА.3.3.2. МА.3.3.3.	Ученик ће бити у стању да: примени својства страница, углова и дијагонала многоугла; израчуна површину многоугла користећи обрасце или разложиву једнакост;

				конструира ортоцентар и тежиште троугла; примени ставове подударности при доказивању једноставнијих тврђења и у конструктивним задацима.
5.	КРУГ	Компетенција за целоживотно учење; комуникација; рад с подацима и информацијама; дигитална компетенција; решавање проблема; сарадња.	МА.1.3.3. МА.2.3.3. МА.3.3.3.	Ученик ће бити у стању да: примени својства централног и периферијског угла у кругу; израчуна обим и површину круга и његових делова; преслика дати геометријски објект ротацијом.
6.	ОБРАДА ПОДАТАКА	Компетенција за целоживотно учење; комуникација; рад с подацима и информацијама; дигитална компетенција; решавање проблема; сарадња.	МА.1.5.2. МА.1.5.3. МА.2.5.2. МА.2.5.3. МА.3.5.2. МА.3.5.3.	Ученик ће бити у стању да: одређује средњу вредност, медијану и мод.

ОСМИ РАЗРЕД

Сличност троуглова: обрада ове теме се наставља из седмог разреда, обрадом Талесове теореме и применом сличности на правоугли троугао. Приликом реализације Талесове теореме позвати се на историјске податке о Талесу, његовим постигнућима у области математике и других наука, мерењу висине Кеопсове пирамиде (мерење недоступних објеката).

Тачка, права и раван: схватити међусобне односе тачака, права и равни у простору (решавати и задатке из комбинаторне геометрије) , као и најбитније чињенице о пројекцијама на раван, коришћењем модела и објекта у реалном окружењу и на сликама.

Линеарне једначине и неједначине са једном непознатом: ученици су кроз претходне разреде овладали техникама решавања једноставнијих једначина и неједначина, те се сада решавају сложенији примери , применом правила да се поменуте трансформишу у њима еквивалентне облике, и оспособљавају се да различите текстуалне задатке изразе математичким језиком користећи једначине.

Стереометрија: призма, пирамида, ваљак, купа, лопта: уочити и научити елементе геометријских тела , цртати њихове мреже и научити да израчунавају површине и запремине поменутих

геометријских тела, те оспособити ученике да знања о њима примењују у пракси, повезујући садржаје математике и других области.

Линеарна функција: уочити функционалну зависност и научити да је приказују на различите начине тј. схватити појам функције (линеарне функције) и њеног графика (при реализацији уводних садржаја користи се материјал са семинара „Методичка обрада наставних тема везаних за функције“) , овладати појмом функције усвајањем линеарне функције и њених својстава, те самостално цртати и читати различите графике линеарне функције. Ученицима се препоручује коришћење програма Geogebra за цртање графика.

Графичко представљање података: оспособити ученике да тумаче податке представљене различитим дијаграмима и табелама, а затим и да састављају табеле и одговарајуће дијаграме – графиконе за разна стања, појаве и процесе, научити да израчунају медијану и да је користе.

Системи две линеарне једначине са две непознате : упознати појам система две линеарне једначине са две непознате, овладати појмом еквивалентни системи, као и методама за решавање истих - методом замене и супротних коефицијената, и графичким приказом решења. Различите текстуалне задатке из свих сфера науке и живота преточити у систем две једначине са две непознате и решавати.

Р. БР.	ОБЛАСТ/ТЕМА/МОДУЛ	МЕЂУПРЕДМЕТНЕ КОМПЕТЕНЦИЈЕ	СТАНДАРДИ ПОСТИГНУЋА УЧЕНИКА	ИСХОДИ
1.	СЛИЧНОСТ	компетенција за целоживотно учење; комуникација; рад с подацима и информацијама; дигитална компетенција; решавање проблема; сарадња.	МА.1.3.1. МА.3.3.1. МА.1.3.2. МА.2.3.2. МА.3.3.6.	Ученик ће бити у стању да: примени Талесову теорему у геометријским задацима и реалном контексту; примени сличност троуглова у геометријским задацима и реалном контексту.
2.	ТАЧКА, ПРАВА И РАВАН	компетенција за целоживотно учење; комуникација; рад с подацима и информацијама; дигитална компетенција; решавање проблема; сарадња.	МА.1.3.1. МА.2.3.2. МА.3.3.6.	Ученик ће бити у стању да: анализира односе тачака, правих и равни у простору и запише те односе математичким писмом; представља цртежом односе геометријских објеката у равни и простору и користи их приликом решавања задатака; уочи правоугли троугао у простору и примени Питагорину теорему у геометријским задацима и реалном контексту.

3.	ЛИНЕАРНЕ ЈЕДНАЧИНЕ И НЕЈЕДНАЧИНЕ СА ЈЕДНОМ НЕПОЗНАТОМ	компетенција за целоживотно учење; комуникација; рад с подацима и информацијама; дигитална компетенција; решавање проблема; сарадња.	МА.1.2.1. МА.2.2.1. МА.3.2.1. МА.2.2.5. МА.3.2.5.	Ученик ће бити у стању да: реши линеарну једначину и неједначину; реши реалне проблеме користећи линеарну једначину, или неједначину.
4.	ПРИЗМА	компетенција за целоживотно учење; комуникација; рад с подацима и информацијама; дигитална компетенција; решавање проблема; сарадња.	МА.1.3.2. МА.1.3.4. МА.3.3.2. МА.2.3.4. МА.3.3.4. МА.3.3.6.	Ученик ће бити у стању да: израчуна површину и запремину праве призме; примени обрасце за површину и запремину тела у реалним ситуацијама.
5.	ПИРАМИДА	компетенција за целоживотно учење; комуникација; рад с подацима и информацијама; дигитална компетенција; решавање проблема; сарадња.	МА.1.3.2. МА.1.3.4. МА.3.3.2. МА.2.3.4. МА.3.3.4. МА.3.3.6.	Ученик ће бити у стању да: израчуна површину и запремину четворостране пирамиде(основа правоугаоник), правилне тростране и шестостране пирамиде; примени обрасце за површину и запремину тела у реалним ситуацијама.
6.	ЛИНЕАРНА ФУНКЦИЈА	компетенција за целоживотно учење; комуникација; рад с подацима и информацијама; дигитална компетенција; решавање проблема; сарадња.	МА.1.2.4. МА.2.2.4. МА.3.2.4	Ученик ће бити у стању да: нацрта и анализира график линеарне функције.
7.	СИСТЕМИ ЛИНЕАРНИХ ЈЕДНАЧИНА СА ДВЕ НЕПОЗНАТЕ	компетенција за целоживотно учење; комуникација; рад с подацима и информацијама; дигитална компетенција; решавање проблема; сарадња.	МА.2.2.1. МА.3.2.1. МА.3.2.5.	Ученик ће бити у стању да: реши систем линеарних једначина са две непознате; реши реалне проблеме користећи систем линеарних једначина са две непознате.
8.	ВАЉАК, КУПА И ЛОПТА	компетенција за целоживотно учење; комуникација;	МА.1.3.3. МА.2.3.3. МА.3.3.3. МА.1.3.5. МА.2.3.5. МА.3.3.5.	Ученик ће бити у стању да:

		рад с подацима и информацијама; дигитална компетенција; решавање проблема; сарадња.		израчуна површину и запремину ваљка, купе и лопте; примени обрасце за површину и запремину тела у реалним ситуацијама.
В	ПРОЈЕКТНИ ЗАДАТАК	компетенција за целоживотно учење; комуникација; рад с подацима и информацијама; дигитална компетенција; решавање проблема; сарадња.		Ученик ће бити у стању да: учествује у избору истраживачког пројекта и начина рада.

При реализацији наставе математике инсистира се на активном учешћу сваког ученика, а како би ученици били што више мотивисани за самосталан рад и постигли већи успех у примени стечених знања, комбинују се различити облици рада – индивидуални, рад у пару или групни, све са елементима активне и вишефронталне наставе („Нова школа Петра Савића“) , и при интерпретацији садржаја наводе се историјски подаци, указујући на време, прилике и значајне ствараоце кроз историју (Појам и различите апроксимације броја π - „Специјализовани републички семинар за наставнике математике у ОШ и СШ (о раду са младим талентима)“ – „Архимедес“, о Питагори, Талесу ...). Обуком наставника на семинарима „Методичка обрада наставних тема везаних за функције“ и Републичком семинару „ Унапређивање наставе математике у старијим разредима основне школе“ стекла се могућност за примену Geogebre у обради наставних тема Линеарна функција и Системи две линеарне једначине са две непознате (графичка метода). Како би се ученици што више мотивисали за самосталан рад и на часу , али и код куће, потребно је наставу што више орјентисати ка концептуалној – приликом обраде наставних садржаја пред ученике се поставља проблем који они треба да реше уместо да наставник фронтално дефинише напознате појмове и објашњава садржај наставне јединице („ Дидактичко – методска поставка часа математике“ , Синиша Јешић, Александра Росић, Драгица Мишић).

Као последица оваквог рада настала је идеја о одржавању **Сајма науке – математика**, коју реализују ученици осмог разреда уз помоћ ученика седмог, али и млађих разреда, где се на различите, нестандартне начине , ученицима , кроз радионице, презентације, експерименте, причу , практични рад, презентују занимљиви математички садржаји. Први Сајам науке – математика, одржан је 25. марта 2010. године, наредни у априлу 2011. године, а затим смо се укључили у реализацију пројектне наставе у оквиру обележавања Дана школе, те је обележен **Пи дан 2013.** године, а у оквиру **Пројектне наставе „Велики рат – сећање“** придружили сме се интересантним радионицама (шах, шифровање и дешифровање, израда перископа), док смо 2018. у оквиру **Пројектне наставе „Ка зеленој школи“** у сарадњи са наставницима Техничког и информатичког образовања и Физичког васпитања започели израду фракталног дрвета, истраживали о фракталима у природи. Већину математичких такмичења организованих у школи обогатимо радионицом – израда коцке и звездастог икосаедра – модуларни оригами („Републички семинар“ у Новом Саду).

Допунска настава се реализује током целе школске године, један час недељно, за ученике који имају потешкоћа у савладавању садржаја, а по потреби се исти прилагођава могућностима ученика, како би постигли свој максимум. Садржаји допунске наставе прате садржаје редовне наставе.

Додатна настава се организује за ученике сваког разреда посебно, један час недељно, а садржаји су везани за садржаје тог разреда, као и тема посебно предвиђених Правилником о такмичењима, али је њихова обрада много интензивнија. Повремено се бирају и неке друге занимљиве теме. При реализацији додатне наставе користи се материјал са различитих Специјализованих републичких семинара за наставнике математике у организацији Друштва математичара Србије (наставници су чланови овог друштва преко Друштва наставника математике основних школа Новог Сада), семинара Методичка радионица, као и семинара и трибина у организацији Математичког друштва „Архимедес“.

Припрема за завршни испит се реализује током целе школске године у осмом разреду за заинтересоване ученике. Овакав облик наставе се наставља и након завршетка школске године до самог завршног испита, али тада више у облику израда и анализе тестова.

Образовни стандарди

Образовни стандарди као стандарди постигнућа ученика остварују се кроз наставу математике и то пре свега редовну – сталном диференцијацијом наставе, а посебни нивои и кроз допунску и додатну наставу. Образовни стандарди су груписани по областима које се делимично разликују од оних прописаних Наставним програмом. Област Мерење се кроз садржаје реализује од нижих разреда основне школе, и преплиће се кроз наставне теме од петог до осмог разреда, док наставна тема Многоугао. Такође је евидентно да се кроз наставни програм морају реализовати Подударност троуглова и Сличност троуглова, али да су исте заступљене само у напредном нивоу, док се у Образовним стандардима веома велики значај придаје области Обрада података, који се на жалост реализује кроз невелик број часова (свега 9 за Статистичку обраду података)- са изузетком процента и примене процентног рачуна. Образовни стандарди су формулисани на три нивоа постигнућа: основни, средњи и напредни ниво, и то искључиво као Образовни стандарди за крај обавезног образовања, али се праћење њихове примене и остваривања може вршити кроз све разреде.

Образовни стандарди за крај обавезног образовања

Бројеви и операције са њима:

Основни ниво: Ученик уме да прочита и запише различите врсте бројева и преведе децимални запис броја у разломак и обрнуто; упоређује бројеве истог записа; изврши једну основну рачунску операцију са бројевима истог записа; дели са остатком једноцифреним бројем и зна када је један број дељив другим; користи целе бројеве и једноставне изразе са њима помажући се визуелним средствима.

Средњи ниво: Ученик уме да упоређује бројеве различитог записа; одређује супротан број, реципрочну и апсолутну вредност броја; израчунава вредности једноставнијих израза са више рачунских операција различитог приоритета (ослобађање од заграда) са бројевима истог записа; примењује правила о дељивости са 2,3,5,9 и декадним јединицама; користи бројеве и изразе у једноставним реалним ситуацијама.

Напредни ниво: Ученик уме да одреди вредност сложенијег бројевог израза; оперише са појмом дељивости у проблемским ситуацијама; користи бројеве и бројевне изразе у реалним ситуацијама.

Алгебра и функције:

Основни ниво: Ученик уме да реши линеарне једначине у којима се непозната појављује само у једном члану; зна основне операције са степенима и да израчуна степен датог броја; сабира, одузима и множи мономе; одреди вредност функције дате таблицом или формулом.

Средњи ниво: Ученик уме да реши линеарне једначине и системе истих са две непознате; оперише са степенима и зна шта је квадратни корен; сабира и одузима полиноме, множи два бинома и квадрира бином; уочи зависност међу променљивама, зна функцију $y=ax$ и да графички интерпретира њена

својства(уочава директну пропорционалност); користи једначине у једноставнијим текстуалним задацима.

Напредни ниво: Ученик уме да самостално саставља и решава линеарне једначине, неједначине и системе једначина и примењује их при решавању сложенијих текстуалних примера; користи особине степена и квадратног корена; примењује формуле за квадрат бинома и разлику квадрата; разликује директно и обрнуто пропорционалне величине и то изражава одговарајућим записом; графички интерпретира својства линеарне функције.

Геометрија

Основни ниво: Ученик влада појмовима дуж, полуправа, права, раван и угао; троугао и четвороугао, квадрат и правоугаоник; круг и кружница; коцка, квадар, купа, ваљак, лопта; зна да их нацрта користећи прибор и уочава њихове моделе у реалним ситуацијама, зна основне елементе и уме да израчунава њихову површину/обим/запемину; схвата појам подударности (кретањем до поклапања).

Средњи ниво: Ученик уме да одреди суплементне, комплементне углове, упоредне и унакрсне углове и рачуна са њима ако су изражени у целим степенима; одреди однос углова и страница и троуглу, збир углова у троуглу и четвороуглу, користи Питагорину теорему за решавање задатака; рачуна површину и запемину призме, пирамиде, ваљка, купе и лопте када су дати неопходни елементи; уочи осносиметричне фигуре и одреди осу симетрије; користи подударност и везује је са карактеристичним својствима фигура.

Напредни ниво: Ученик уме да рачуна са угловима укључујући и претварање мера; закључује користећи особине паралелних и нормалних права, као и углове на трансферзали; користи основна својства троугла и четвороугла, рачуна њихове обиме и површине када елементи који се користе у формули нису непосредно дати и конструише их; рачуна централни и периферијски угао, површину кружног исечка и дужину кружног лука; рачуна површину и запемину призме, пирамиде, ваљка, купе и лопте када су дати елементи који се не појављују непосредно у формулама; примени подударност и сличност троуглова.

Мерење

Основни ниво: Ученик уме да користи одговарајуће јединице за мерење дужине, површине, запемине, масе, времена и углова; претвори веће јединице дужине, масе и времена у мање; користи различите апоене новца; при мерењу одабере одговарајућу јединицу мере; заокружује величине исказане датом мером.

Средњи ниво: Ученик уме да пореди величине изражене различитим јединицама мере за дужину и масу; претвори износ једне валуте у другу уз одговарајућу пропорцију; дату величину исказе приближном вредношћу.

Напредни ниво: Ученик уме да по потреби претвара јединице мере, рачунајући са њима; процени и заокружи дате податке и рачуна са приближним вредностима, изражава оцену грешке.

Обрада података

Основни ниво: Ученик уме да изражава положај објеката сврставајући их у врсте и колоне; одреди положај тачке у првом квадранту координатног система ако су дате координате и обрнуто; прочита и разуме податак са графикана, дијаграма или табеле, и одреди екстремну вредност зависне величине; податке из табеле прикаже графиком и обрнуто; одреди задати проценат величине.

Средњи ниво: Ученик уме да одређује координате тачака, њима симетричних тачака и сл.; чита једноставне дијаграме и табеле и одређује нпр. аритметичку средину, пореди вредности узорка са средњом вредношћу; обради прикупљене податке и представи их табелом или графиком; средњу вредност представља медијаном; примени процентни рачун у једноставним реалним ситуацијама.

Напредни ниво: Ученик уме да одреди положај тачака које задовољавају сложеније услове; тумачи дијаграме и табеле; прикупи и обради податке и сам састави дијаграм или табелу; црта график којим се приказује зависност величина; примени процентни рачун у сложенијим ситуацијама.

Стандарди из области Мерење могу се проверавати и на наставном предмету Физика, те обрадити у оквиру стручног већа, ради евалуације усвојености истих.

Праћење и провера постигнућа ученика

Праћење рада ученик се врши свакодневно. Наставник води **педагошку документацију** о сваком ученику (свеска или различите врсте образаца, према афинитету наставника) у коју бележи активност и однос ученика према раду и предмету, усвојеност претходних као и наставних садржаја који се тог момента обрађују, способност за самосталну израду задатака, тачност у раду, динамику израде домаћег задатка, способност ученика за рад у пару или у групи и способност да усваја знања од вршњака, способност ученика да се математички формално и прецизно изражава како писмено тако и усмено. Посебно се у оквиру ученичких **портфолиа** чувају радови ученика (иницијални тестови, групни радови ученика, анализа истраживачког рада, семинарски радови, контролни задаци, резултати са такмичења) који приказују њихово напредовање или недостатак истог.

Провера/вредновање постигнућа ученика се врши кроз писане и усмене провере знања. Након сваке теме ученици раде контролни задатак, док након сваке две или три (пред крај класификационог периода) раде писмени задатак са анализом. Уколико постоји могућност вреднује се и активност и рад ученика на часу.

Почетком сваког полугодишта у сваком разреду се (у првој или другој недељи септембра и/или јануара) планира израда **иницијалног теста** ради провере знања из претходних разреда / полугодишта са обавезном анализом на часу. Такви тестови се не оцењују. За ученике осмог разреда се организују пробна тестирања обавезна од стране Завода, али и након завршетка наставе за заинтересоване ученике организовано од стране наставника, након којих се опет врши статистичка обрада података и анализа задатака са ученицима.

БИОЛОГИЈА

Образовни стандарди за биологију су дефинисани за шест области, и све оне садржане су у плану и програму кроз четворогодишње школовање ученика од 5 до 8 разреда. Једино се стандарди издвојени у област „живот у екосистему“ вежу углавном за градиво осмог разреда. Стандарди који се протежу кроз наставни план сва четири разреда, су:

особине живих бића

јединство грађе и функције као основа живота

наслеђивање и еволуција

живот у екосистему

човек и здравље

посматрање, мерење, експеримент у биологији.

Вишегодишње искуство у раду са ученицима показало је да су стандарди на основном нивоу, из области „особине живих бића“, већ усвојени код ученика пристиглих у пети разред. Степен усвојености ових захтева потребно је повремено освежити кроз понављања, у уводном делу сваког часа, током све четири године. Пробно тестирање током године послужиће да се и вредносно утврди степен усвојености таквих стандарда.

Методе демонстрације, илустрације, емпиријске методе (посматрање, мерење), те метода писања и цртања биће основни облици рада како би се и стандарди других области на основном нивоу усвојили. Како би сви ученици постигли овај ниво знања неким је потребно организовати посебну подршку у облику индивидуалног рада на часовима редовне али и допунске наставе, применити сва очигледна наставна средства: биолошки материјал, презентације, модели, лабораторијски прибор и др. Самосталан рад ученика, на одређеној теми, ће бити чест начин савладавања ових захтева.

На другом нивоу су захтеви који представљају средњи ниво знања. То су знања која просечан ученик може да постигне и превазиђе, те ће се при реализацији истих користити мало сложеније наставне методе, као што су читање и рад на тексту ради повећања степена самосталности у стицању и примени стечених знања, метода разговора, усменог излагања, упоређивања, метода проблемске наставе, а осим фронталног облика рада често ће се користити и рад у пару или групни рад ученика. Проверавање степена усвојености захтева на средњем нивоу вршиће се постављањем адекватних конкретних питања током пропитивања, разговора, али и завршног теста на крају сваког полугодишта.

На напредном нивоу су захтеви сазнајно сложенији од оних на претходна два нивоа, те ће се од ученика, који могу постићи тај ниво, тражити да анализирају, упоређују, критички суде, износе лични став, повезују различита знања, примењују их и сналазе се у новим нестандартним ситуацијама. Методе генерализације и апстракције, индукције и дедукције, анализе и синтезе, те проблемска настава доминираће у раду додатне наставе. У редовној настави овакав облик рада може се реализовати само кроз индивидуални или комбиновани тип часа. Ученици ће се наводити и охрабривати да истражују користећи различите изворе знања (стручну литературу, интернет), те да самостално праве различите презентације (панои или на рачунару), састављају задатке које остали ученици решавају и слично.

Провера постигнућа ученика ће се у наредном периоду вршити по наведеним нивоима на крају сваког полугодишта. Показани успех добијен на оваквим тестовима ће бити прилика да ученици о својим резултатима полемишу са наставником, а све у циљу утврђивања нивоа постигнућа за сваку област која се вреднује. Уз континуирано и сумативно праћење напредовања ученика, ови тестови би помагали и наставницима да сагледају степен реализације постављених циљева и њихових исхода. Све ово би утицало и на припреме за завршни испит на крају осмог разреда, јер би се развијали механизми саморегулисаног учења код ученика. Поред овог четворогодишњег праћења напредовања ученика, организоваће се припреме за завршни композитни тест у другом полугодишту осмог разреда. Показани успех ученика на тестирању може се претворити у оцену, те ако иде у прилог закључној оцени и уписати у дневник.

Укупно подучавање ученика како би се остварили циљеви и постигли исходи вршиће се кроз редовну, допунску и додатну наставу, секције, те разне програме и пројекте у сарадњи са више установа ван школе.

Допунска настава циљеви:

- да се ученицима који нису савладали садржаје биологије омогући лакше укључивање у редовни васпитно-образовни процес, као и да им се развију упорност, самосталност и тачност у раду.

- оспособити ученике да овладају основним биолошким појмовима ради лакше интеграције у редовни наставни процес;

-омогућити ученицима да на што лакши начин надокнаде и усвоје појмове које су пропустили због краћег или дужег изостајања са редовне наставе;

-омогућити ученицима да овладају методама учења биолошких садржаја ради развијања самосталности у учењу.

Додатна настава циљеви

- проширивање и продубљивање знања ученика који се у већој мери интересују за биологију и који су на редовним часовима биологије показали висок ниво савладаног градива, као и развијање способности и вештина ученика према њиховим интересовањима и склоностима и развијање такмичарског духа.

- омогућити ученицима да разумеју мултидисциплинарност и повезаност екологије са осталим биолошким дисциплинама;

-омогућити ученицима да самосталним истраживачким радовима овладају основама научног метода;

-развијати аналитичко и критичко мишљење;

-стварати ситуације у којима ће ученици примењивати теоријско знање и експериментално искуство за решавање теоријских и експерименталних проблема;

-стварање ситуација у којима ће ученици примењивати основне еколошке принципе за тумачење појава и промена у реалном окружењу;

-стварање ситуација у којима ће ученици усвојити и примењивати принципе одрживог развоја.

ПЕТИ РАЗРЕД

Циљеви:

Први циљ наставе биологије за пети разред јесте да ученици усвајањем образовно-васпитних садржаја упознају основне појмове о живом свету, његовом историјском развоју, природним појавама и законитостима које у њему владају.

Други циљ наставе и учења биологије је да ученик изучавањем живих бића у интеракцији са животном средином и биолошких процеса развије одговоран однос према себи и природи и разумевање значаја биолошке разноврсности и потребе за одрживим развојем.

Акценат наставе биологије у петом разреду је на разумевању концепта разноврсности живог света и његовог значаја за природу и човека, те значаја процеса који карактеришу живот и односа који се успостављају у природи. То би требало да буде добра основа за даље учење биологије и осталих предмета из природне групе и развој научног и критичког приступа биолошким феноменима.

ОБЛАСТ/ТЕМА	ИСХОДИ	САДРЖАЈ
ПОРЕКЛО И РАЗНОВРСНОСТ ЖИВОТА	- истражује особине живих бића према упутствима наставника и води рачуна о безбедности током рада; - групише жива бића према њиховим заједничким особинама; - одабира макро-морфолошки видљиве особине важне за класификацију живих бића;	

		Жива бића, нежива природа и биологија. Особине живих бића: ћелијска грађа, исхрана, дисање, излучивање, надражљивост, покретљивост, размножавање, раст и развиће. Једноћелијски и вишећелијски организми. Основе класификације: главни (морфолошки) карактери и особине важне за класификацију. Формирање скупова карактера који се уклапају једни у друге (груписање живих бића). Исхрана. Храна као извор енергије и градивних супстанци потребних за обављање свих животних процеса. Дисање као размена гасова у различитим срединама. Излучивање. Надражљивост. Покретљивост – кретање. Размножавање: бесполно и полно. Раст и развиће. Дужина живота. Промене које човек пролази током развића; пубертет и полна зрелост.
ЈЕДИНСТВО ГРАЂЕ И ФУНКЦИЈЕ КАО ОСНОВА ЖИВОТА	- идентификује основне прилагођености спољашње грађе живих бића на услове животне средине, укључујући и основне односе исхране и распрострањење; - једноставним цртежом прикаже биолошке објекте које посматра и истражује и означи кључне детаље;	Живот у воденој и копненој средини – изглед, прилагођености на начин живота Живот у води – изглед, прилагођености на начин живота. Живот на копну – изглед, прилагођености на начин живота. Живот под земљом – изглед, прилагођености на начин живота.

НАСЛЕЂИВАЊЕ И ЕВОЛУЦИЈА	- прикупља податке о варијабилности организама унутар једне врсте, табеларно и графички их представља и изводи једноставне закључке; - разликује наследне особине и особине које су резултат деловања средине, на моделима из свакодневног живота; - поставља једноставне претпоставке, огледом испитује утицај срединских фактора на ненаследне особине живих бића и критички сагледава резултате; - користи доступну ИКТ и другу опрему у истраживању, обради података и приказу резултата;	Преношење особина са родитеља на потомке. Разлике родитеља и потомака. Разлике полног и бесполог размножавања у настанку варијабилности. Јединке унутар једне врсте се међусобно разликују (варијабилност) – узроци варијабилности: наслеђивање и утицај средине на развиће сваке јединке. Варијабилност организама унутар врсте је предуслов за еволуцију
ЖИВОТ У ЕКОСИСТЕМУ	- доведе у везу промене у спољашњој средини (укључујући утицај човека) са губитком разноврсности живих бића на Земљи; - направи разлику између одговорног и неодговорног односа према живим бићима у непосредном окружењу; - предлаже акције бриге о биљкама и животињама у непосредном окружењу, учествује у њима, сарађује са осталим учесницима и решава конфликте на ненасиљан начин; - илуструје примерима деловање људи на животну средину и процењује последице таквих дејстава;	Жива бића из непосредног окружења. Позитиван и негативан утицај људи на жива бића и животну средину.. Заштита живих бића и животне средине. Пројекат очувања природе у мом крају. Дивље животиње као кућни љубимци – да или не. Значај врста за човека (самоникло јестиво, лековито, отровно биље; животиње као храна и могући преносиоци болести, отровне животиње).
ЧОВЕК И ЗДРАВЉЕ	-идентификује елементе здравог начина живота и у односу на њих уме да процени сопствене животне навике и избегава ризична понашања.	Здрава исхрана и унос воде. Енергетски напизи. Штетност дуванског дима и психоактивних супстанци. Физичка активност и здравље. Промене у пубертету и последице прераног ступања у сексуалне односе

КОРЕЛАЦИЈА СА ДРУГИМ ПРЕДМЕТИМА:

Математика

Физичко и здравствено васпитање

Информатика и рачунарство

Географија

Техника и технологија

Ликовна култура

Српски језик и књижевност

Матерњи језик

УПУТСТВО ЗА ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА

Програм биологије за пети разред је део спиралног наставног програма биологије за основну школу и оријентисан је на остваривање исхода.

Спирални наставни програм подразумева да у сваком разреду из сваке области ученик усваја мању количину информација, до којих долази самостално уз подршку наставника. У сваком наредном разреду количина информација – знања се по мало повећава, при чему се ново знање повезује са знањем и искуством стеченим у претходном разреду, уз постепено појачавање захтева, у смислу логичких и методолошких операција. На тај начин се знање постепено проширује и продубљује, односно гради.

Исходи су искази о томе шта ученици умеју да ураде на основу знања која су стекли учећи биологију. Представљају опис интегрисаних знања, вештина, ставова и вредности ученика у пет области предмета: *порекло и разноврсност живота, јединство грађе и функције као основа живота, наслеђивање и еволуција, живот у екосистему и човек и здравље*. (Исходи за шесту област *посматрање, мерење и експеримент у биологији* су распоређени у претходних пет, сходно планираним активностима.) Исходи омогућавају да се циљ наставе биологије достигне у складу са предметним и међупредметним компетенцијама и ревидираним стандардима. Они не прописују структуру, садржаје и организацију наставе, као ни критеријуме и начин вредновања ученичких постигнућа. За израду исхода коришћена је Блумова ревидирана таксономија. Исходи су формулисани на нивоу примене.

Главна карактеристика наставе усмерене на остваривање исхода биологије је настава усмерена на учење у школи, што значи да ученик треба да учи: смислено, проблемски, дивергентно, критички и кооперативно.

Учећи на овај начин, ученик стиче нове вредности јер наставник поставља другачије захтеве.

У настави оријентисаној на постизање исхода, предност имају групни начин рада и индивидуализована настава. Ови начини организације наставе помажу ученицима да науче како се учи, да напредују у учењу сопственим темпом, да развијају унутрашњу мотивацију (потребу за сазнавањем) и иницијативу, да развијају вештину комуникације, аргументовани дијалог, толерантно понашање и солидарност.

Користе се активни начини учења, као што је комбинација програмиране наставе (програмиран материјал многи наставници остављају на друштвеним мрежама или сајтовима школа, па се њихови ученици служе њима и уче темпом који им одговара) и проблемске наставе (на часу ученици, користећи стечена знања, решавају проблем који наставник формулише) или учење путем открића (наставник инструкцијама усмерава ученике који самостално истражују, структуришу чињенице и извлаче закључке; тако сами упознају стратегије учења и методе решавања проблема, што омогућава развој унутрашње мотивације, дивергентног мишљења, које отвара нове идеје и могућа решења проблема.

Област: Порекло и разноврсност живог света

Акценат је на томе да је ћелија основна јединица грађе свих живих бића, односно да је она најмањи део живог бића у којем се врше животне радње. Да ћелија има своје основне делове (ћелијску мембрану, цитоплазму са органелама и једро са наследним материјалом, као и да постоје ћелије чији се наследни материјал налази слободан у цитоплазми, као у случају бактерија) и да према броју ћелија

разликујемо једноћелијска и вишећелијска жива бића. Није потребно детаљно изучавати грађу ћелије, нити помињати поједине органеле.

Изучавање заједничких особина живих бића планирам обрадити кроз огледе (потребе за водом, одговарајућом температуром за раст, дисање, развој и размножавање и исхрана се могу пратити на квасцу; дисање, у смислу размене гасова, се може пратити огледом са свећом; кретање се може пратити огледом са кишном глистом на папиру итд). Поређење како то раде веће групе ћивих бића почињаће увек од човека, као најближе форме живота. Особине које се не могу обрадити огледом, обрадиће се кроз истраживачки рад ученика. Све задатке ученици ће обављати у пару, чиме ће развијати способности сарадње и ненасилне комуникације. Све што ученици посматрају или истражују би требало да прикажу цртежом и на њему обележе кључне детаље.

Ученици ће самостално изводити груписање организама, према задатом критеријуму. Савладавање научног принципа класификације организама је основни исход у овој теми. Овакав начин на који се жива бића класификују путем успостављања хијерархије главних „атрибута“ (карактера) које имају и уклапања у поједине скупове (групе), омогућава и увођење научног приступа и разумевање биолошке еволуције. И ово ће ученици морати приказати цртежом са обележеним кључним детаљима, али ће правити и речник основних појмова.

Препоручени број часова за реализацију ове области је: 16 за обраду, 8 за утврђивање, 9 за вежбе и 1 час за систематизацију.

Област: Јединство грађе и функције као основа живота

У овој области је акценат на ученичком истраживању спољашњих особина живих бића из непосредног окружења и њиховом односу са условима средине у којој живе (нпр. за *живот у воденој и копненој средини* жаба, комарац, вилин коњиц итд; за *живот у води* речна шкољка, речни рак, шаран, штука, локвањ, дрезга, нека алга итд; за *живот на копну* човек, срна, пас, мачка, јазавац, слепи миш, сова ушара, кокошка, шумски мрав, стрижибуба, храст, смрча, дивља ружа, љубичица, хајдучка трава, камилица, ливадарка итд; за *живот под земљом* кртица, ровац, кишна глиста итд;) због чега у препорученим садржајима нема морских организама. Ако су ученици заинтересовани за њих, јер их срећу у нпр. географији или научно-популарним емисијама, наставник треба да одговори њиховим образовним потребама. Треба имати у виду да су примери дати у табели само препоручени садржаји, тј. наставник може користити све или само неке од примера, а може увести и нове адекватне примере, сходно окружењу у коме се школа налази, структури одељења и интересовању ученика. Резултате истраживања би требало искористити за генерализацију и увођење новог појма – прилагођеност (адаптација). Часови утврђивања и часови вежбања могу се искористити за радионичарски рад описивања и цртања животних форми на карактеристичним примерима.

Планирани број часова је 5 за обраду, 4 за утврђивање и по један за вежбу и за систематизацију градива.

Област: Наслеђивање и еволуција

Увођењем филогенетско-еволутивног приступа омогуће ће се да ученици повезује све области знања у биологији са савременим сазнањима из области наслеђивања и еволуције (генетика, молекуларна биологија, биотехнологија, медицина).

У овој области акценат је на преносу особина са родитеља на потомке размножавањем, разликама бесполог и полног размножавања у погледу наслеђивања особина и разликовању наследних и ненаследних утицаја у развићу особина јединки. Потребно је разјаснити да се особине једне јединке развијају под утицајем наследних фактора које је она добила од родитеља и, истовремено, под утицајем животних услова у којима се њено развиће одвија. Требало би нагласити да варијабилност (различитост јединки) унутар једне врсте настаје кроз садејство ових фактора. Наведени феномени ће се обрадити кроз ученичко истраживање варијабилности унутар једне врсте (нпр. разлике између деце у одељењу, у димензијама и боји плодова на пијаци; уочавање разлика у висини стабла, броју листова и цветова биљака које расту у хладу и оних који расту на сунцу, или биљака које расту у близини саобраћајница и даље од њих) и кроз оглед са пелцерима или листовима афричке љубичице (биљке са истим наследним материјалом различито изгледају када расту под различитим условима).

Огледу ће претходити постављање хипотезе која ће бити огледом испитана (нпр, шта очекујем да ће се десити ако резнице исте биљке гајим у различитим условима осветљености и слично). Закључци о наслеђивању, утицају фактора животне средине и индивидуалној варијабилности могу бити генерализовани и повезани са питањима из свакодневног живота. На овај начин се постиже разумевање различитости између људи са акцентом на то да је свака особа јединствена и непоновљива (чиме се доприноси фундаменталној изградњи осећања прихватања и толеранције јер сви смо међусобно различити). Такође, на овај начин намеће се суштинско разумевање разлога због којих животни стил сваког од нас (исхрана, физичка активност, пушење, наркоманија и сл.) утиче на наше особине (нпр. раст и формирање тела током одрастања и касније) и на потенцијална обољевања.

Табеларно и графичко приказивање резултата, са обавезним извођењем закључака, би требало практиковати увек када се прикупљају подаци. Препорука је да се ИКТ опрема користи за прикупљање, обраду података и представљање резултата истраживања или огледа, када се ученици оспособе за њено коришћење на часовима предмета *информатика и рачунарство* и *техника и технологија*.

У петом разреду, неопходно је увести само појам наследног материјала као узрока уочене различитости и појам врсте због варијабилности. Не препоручује се увођење појмова ген, хроматин, хромозом, Менделових правила наслеђивања и слично.

Препоручени број часова за реализацију ове области је: 3 часа за обраду, 1 за утврђивање, 2 за вежбе и 1 за систематизацију.

Област: Живот у екосистему

Исходи у овој области омогућавају да се жива бића проучавају у амбијенту у којем реално живе и да се код ученика развија осећање одговорности за заштиту природе и биолошке разноврсности, као и свест о властитом положају у природи и потреби одрживог развоја.

План је да се часови одвијају чешће ван учионице у природном окружењу где би ученици самостално или у групама решавали одређене задатке или смишљали своје пројекте. Препоручени број часова за ову област јесте 4 часа обрада, 3 часа утврђивања, 4 часа вежби и један час систематизације.

Област: Човек и здравље

У овој области акценат је на основним чињеницама о здравој исхрани (ужина спремљена код куће), води као најздравијем пићу, штетности енергетских пића и дуванског дима. Промене у и на телу, као последице пубертета, требало би повезати са потребом одржавања личне хигијене и хигијене животног простора и опасностима од ступања у преране сексуалне односе. Препорука је да се за обраду ових појмова повремено доведу стручњаци или одведу ученици у одговарајуће установе. Свакако би требало обраду прераног ступања у сексуалне односе обрадити заједно са школским психологом. Препоручени број часова за реализацију ове области је: 4 часа за обраду, 2 за утврђивање (један је за дебату), 1 за вежбу и 1 за систематизацију.

ШЕСТИ РАЗРЕД

Први циљ наставе биологије за шести разред јесте да ученици усвајањем образовно-васпитних садржаја упознају основне појмове о живом свету, његовом историјском развоју, природним појавама и законитостима које у њему владају.

Други циљ наставе и учења биологије је да ученик изучавањем живих бића у интеракцији са животном средином и биолошких процеса развије одговоран однос према себи и природи и разумевање значаја биолошке разноврсности и потребе за одрживим развојем.

Акценат наставе биологије у шестом разреду је на разумевању концепта разноврсности живог света и његовог значаја за природу и човека, те значаја процеса који карактеришу живот и односа који се успостављају у природи. То би требало да буде добра основа за даље учење биологије и осталих предмета из природне групе и развој научног и критичког приступа биолошким феноменима.

ОБЛАСТ/ТЕМА	ИСХОДИ	САДРЖАЈ
ПОРЕКЛО И РАЗНОВРСНОСТ ЖИВОТА	-групише организме према особинама које указују на заједничко порекло живота на Земљи -одреди положај непознате врсте на „дрвету живота“ на основу датих карактеристика	Постанак живота на Земљи „Дрво живота“ – заједничко порекло и основни принципи филогеније Организми без једра и организми са једром Положај основних група једноћелијских и вишећелијских организама на „дрвету живота“
ЈЕДИНСТВО ГРАЂЕ И ФУНКЦИЈЕ КАО ОСНОВА ЖИВОТА	-повеже грађу и животне процесе на нивоу ћелије и организма -одреди положаје органа код човека и њихову улогу -цртежом или моделом прикажа основне елементе грађе ћелије -упореди грађу организама на нивоу ћелије и целог тела -лабораторијски прибор и школски микроскоп -самостално прави једноставне микроскопске препарате -самостално микроскопира биолошке материјале и зна да објасни шта види	Грађа живих бића – спољашња и унутрашња Биолошки нивои организације живих бића, на примеру људског тела Једноћелијски организми (бактерије, амебе и квасци) Колонијални организми Вишећелијски организми – одабрани примери биљака, животиња и гљива Основне животне функције на нивоу организма – како то раде биљке, животиње и гљиве Откриће ћелије и микроскопа Основна грађа ћелије Разлике између бактеријске, биљне и животињске ћелије Ћелијско дисање, стварање енергије, фотосинтеза
НАСЛЕЂИВАЊЕ И ЕВОЛУЦИЈА	-истражи утицај средине на испољавање особина, поштујући принципе научног рада -идентификује примере природне и вештачке селекције у окружењу -повеже еволутивне промене са наследном варијабилношћу и природном селекцијом	Наследни материјал, телесне и полне ћелије, пренос наследног материјала Веза између гена и особина, утицај средине Индивидуална варијабилност Природна селекција на одабраним примерима Вештачка селекција – примери Значај гајених биљака и припитомљених животиња за човека
ЖИВОТ У ЕКОСИСТЕМУ	- успешно и аргументовано прави разлику између еколошких појмова - разматра односе између чланова једне популације и јединки различитих популација на конкретним примерима - илуструје примерима међусобни однос живих бића и утицај живих бића на средину - истражи утицај средине на испољавање особина, поштујући принципе научног рада	Популација, станиште, еколошка ниша, екосистем, адаптације, животне форме и трофички односи Абиотички и биотички фактори Антропогени фактор и облици загађења Угрожавање живих бића и њихових станишта

ЧОВЕК И ЗДРАВЉЕ	-прикупи податке о радовима научника који су допринели изучавању људског здравља и изнесе свој став о значају њихових истраживања -одржава личну хигијену и хигијену свог простора у циљу одржања здравља -доведе у везу измењено понашање људи са злоупотребом психоактивних супстанци -збрине простије облике повреде коже и општег стања организма -повеже узроке загађивања животне средине и нарушавања здравља и делује личним примером у циљу заштите животне средине	Обољења која изазивају, односно преносе бактерије и животиња Бактерије и антибиотици Путеви преношења заразних болести Повреде и прва помоћ Превенција и понашање у складу са климатским параметрима Последице болести зависности – алкохолизам

КОРЕЛАЦИЈА СА ДРУГИМ ПРЕДМЕТИМА:

Математика, Физичко и здравствено васпитање, Информатика и рачунарство, Географија, Техника и технологија, Ликовна култура, Српски језик и књижевност

УПУТСТВО ЗА ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА

Програм биологије за шести разред је део спиралног наставног програма биологије за основну школу и оријентисан је на остваривање исхода.

Спирални наставни програм подразумева да у сваком разреду из сваке области ученик усваја мању количину информација, до којих долази самостално уз подршку наставника. У сваком наредном разреду количина информација – знања се по мало повећава, при чему се ново знање повезује са знањем и искуством стеченим у претходном разреду, уз постепено појачавање захтева, у смислу логичких и методолошких операција. На тај начин се знање постепено проширује и продубљује, односно гради.

Исходи су искази о томе шта ученици умеју да ураде на основу знања која су стекли учећи биологију. Представљају опис интегрисаних знања, вештина, ставова и вредности ученика у пет области предмета: *порекло и разноврсност живота, јединство грађе и функције као основа живота, наслеђивање и еволуција, живот у екосистему и човек и здравље*. (Исходи за шесту област *посматрање, мерење и експеримент у биологији* су распоређени у претходних пет, сходно планираним активностима.) Исходи омогућавају да се циљ наставе биологије достигне у складу са предметним и међупредметним компетенцијама и ревидираним стандардима. Они не прописују структуру, садржаје и организацију наставе, као ни критеријуме и начин вредновања ученичких постигнућа. За израду исхода коришћена је Блумова ревидирана таксономија. Исходи су формулисани на нивоу примене.

Главна карактеристика наставе усмерене на остваривање исхода биологије је настава усмерена на учење у школи, што значи да ученик треба да учи: смислено, проблемски, дивергентно, критички и кооперативно.

Учећи на овај начин, ученик стиче нове вредности јер наставник поставља другачије захтеве.

У настави оријентисаној на постизање исхода, предност имају групни начин рада и индивидуализована настава. Ови начини организације наставе помажу ученицима да науче како се учи, да напредују у учењу сопственим темпом, да развијају унутрашњу мотивацију (потребу за сазнавањем) и иницијативу, да развијају вештину комуникације, аргументовани дијалог, толерантно понашање и солидарност.

ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Користе се активни начини учења, као што је комбинација програмиране наставе (програмиран материјал многи наставници остављају на друштвеним мрежама или сајтовима школа, па се њихови ученици служе њима и уче темпом који им одговара) и проблемске наставе (на часу ученици, користећи стечена знања, решавају проблем који наставник формулише) или учење путем открића (наставник инструкцијама усмерава ученике који самостално истражују, структуришу чињенице и извлаче закључке; тако сами упознају стратегије учења и методе решавања проблема, што омогућава развој унутрашње мотивације, дивергентног мишљења, које отвара нове идеје и могућа решења проблема. Препорукује се максимално коришћење ИКТ решења јер се могу превазићи материјална, просторна и друга ограничења (платформе за групни рад, нпр. Pbworks; Moodle платформа, ...)

Област: Јединство грађе и функције као основа живота

За достизање исхода одређених за ову област акценат треба ставити на ученичко истраживање основних сличности и разлика спољашње и унутрашње грађе и функционисања различитих живих бића.

Хијерархијски низ биолошке организације би требало обрадити на примеру тела човека, и то полазећи од организма ка ћелији. Ученици би онда лакше спознали односе између нивоа. При обради биолошких нивоа не треба ићи у детаље, већ само да ученици стекну слику о усложњавању. Није потребно учити ученике о облицима ћелија и типовима ткива.

Поређење већих група живих бића започињало би увек од познатих примера из окружења, па би се тек онда ширила лепеза примера. Израда упоредног прегледа грађе и функције, огледи, проблемски задаци и самосталан истраживачки рад би ученицима олакшао стварање праве слике о различитости живих бића, посебно биљака, животиња и гљива. Вишећеличност организма ученици ће самостално објашњавати кроз поређења улога појединачних ћелија у телу и доношења закључака да ли оне могу самостално живети ван тела. Поређење колонијалног организма са вишечелијским организмом би помогло у разумевању вишећеличности. Увођење термина епитела који поседују вишећелијски организми, а немају га колонијални организми, а који јасно разграничава унутрашњост тела у односу на спољашњу средину, додатно би направило разлику између ових организма.

У овом разреду ученици ће учити да самостално микроскопирају и праве привремене микроскопске препарате, чиме би лакше усвојили грађу ћелије и ткива. Препоручује се да нешто детаљнију обраду грађе ћелија ученицима наставник приближи преко виртуелних модела са различитих приступачних сајтова.

Област: Порекло и разноврсност живог света

Основна идеја јесте да ученици усвоје да сви организми на Земљи воде порекло од заједничког претка, једноћелијског организма без организованог једра. Стварањем својеврсне линије историјског (еволутивног) развоја, без детаља и изучавања геолошких доба, ученици би усвојили дужину периода у којем је дошло до разноврсности живота.

При разврставању и груписању живог света, треба користити филогенетски приступ, односно заједничко порекло, принцип сродности и слочности. При утврђивању положаја неке врсте на „дрвету живота“ треба користити већ научено у претходној области.

Област: Наслеђивање и еволуција

Знања стечена у петом разреду о томе да потомци личе на своје родитеље, и да је полно размножавање извор варијабилности унутар популације, доприносе надограђивању појма о узроцима различитости јединки (индивидуална варијабилност).

Усвојена знања, из претходне области, о утицају средине на испољавање особина, би се надогрдила сазнањима о еволутивном процесу живота.

Појмови ген и ДНК би се повезали са деобом телесних ћелија којом настају „ћерке“ ћелије са идентичним генотипом. Код деобе ћелија којим би настали гамети нагласак би био стављен на неопходност да се генетички материјал преполови, како би наследник имао исту количину тог

материјала. Кроз понављање и присећање градива петог разреда поново би се нагласило да родитељи имају свако своју комбинацију гена, те да ће спајањем њихових полних ћелија настати потомак са новом комбинацијом гена.

Индивидуалну варијабилност организама у популацији треба повезати са механизмом природне селекције као еволуционим механизмом. Важно је да ученици оперишу са што више примера за ову појаву, како из непосредног окружења, тако и из ширег простора.

Самосталним истраживачким радом ученици би проналазили примере за вештачку селекцију, па би самим тим одредили човека као основног природног регулатора у тим ситуацијама.

Ученици би се охрабривали да резултате свог истраживачког рада о примерима природне и вештачке селекције прикажу табеларно и графички, чиме би се развијале и међупредметне компетенције.

Област: Живот у екосистему

У шестом разреду план предвиђа да ученици поред појма животна средина овладају и другим основним еколошким појмовима (популација, еколошка ниша, екосистем, станиште, адаптација, теофички односи).

План је да се часови одвијају чешће ван учионице у природном окружењу где би ученици самостално или у групама решавали одређене задатке или смишљали своје пројекте. Потом би резултате истраживачког рада презентовали на унапред одређеним часовима. Исто тако би усвајање ових појмова могло да се врши и помоћу цртежа који би се онда допуњавали врстама које насељавају одређено станиште и стрелицама које би описивале трофичке односе између тих врста.

Приликом обраде абиотичких фактора акценат треба ставити на њихов утицај на раст и развиће живих бића или кроз истраживање адаптација и животне форме живих бића.

Антропогени фактор би требало обрадити кроз различите облике загађења и њихов утицај на раст и размножавање врста.

Ученике би требало плански укључивати у различите организације заштите животне средине и мотивисати их да предлажу акције и да на своје вршњаке делују личним примером.

Област: Човек и здравље

У овој области акценат је на превенцији и заштити првенствено од бактеријских инфекција. Препорука је да се за обраду ових појмова повремено доведу стручњаци или одведу ученици у одговарајуће установе, као и да ученици прикупљају податке о научним радовима истакнутих антрополога који су се бавили истраживањем здравља.

Начини преношења различитих инфекција, њихова превенција и правилна употреба антибиотика би се обрадили кроз истраживачке радове ученика. Кроз све ове ситуације ученици би се увежбавали да препознају ситуације када треба да се обрате лекару или некој старијој особи.

Алкохолизам као болест зависности би требало обрадити неутрално и пажљиво, са нагласком на зависност и проблеме које она носи.

СЕДМИ РАЗРЕД

Циљ учења биологије у седмом разреду јесте да ученик изучавањем биолошких процеса, и живих бића у интеракци са животном средином, разуме значај биолошке разноврсности и потребу за одрживим развојем и развије одговоран однос према себи и природи.

ОБЛАСТ/ТЕМА	ИСХОДИ	САДРЖАЈ
ПОРЕКЛО И РАЗНОВРСНОСТ ЖИВОТА	-одреди положај непознате врсте на „дрвету живота“ на основу датих карактеристика - упореди организме на различитим позицијама на „дрвету живота“	Основни принципи систематике (Карл Лине, биномна номенклатура) Приказ разноврсности живота кроз основне систематске категорије до нивоа кола или класе.

ЈЕДИНСТВО ГРАЂЕ И ФУНКЦИЈЕ КАО ОСНОВА ЖИВОТА	према начину на који оне обављају животне процесе - користи микроскоп за проучавање грађе гљива, биљних и животињских ткива - разврстава организме према задатим критеријумима применом дихотомних кључева - повеже принципе систематике са филогенијом и еволуцијом на основу данашњих и изумрлих врста – фосила - анализира разлику између сличности и сродности организама на примерима конвергенције и дивергенције	Докази еволуције, фосили и тумачење филогенетских нивоа (предачке и потомачке форме, прелазни фосили). Основни принципи организације живих бића. Појам симетрије тела организама и њен биолошки значај. Симетрија, цефализација и сегментација организама. Присуство и одсуство биљних органа. Ћелије са специфичном функцијом, формирање тркива, органа и система органа. Компаративни преглед грађе главних група биљака, гљива и животиња.
НАСЛЕЂИВАЊЕ И ЕВОЛУЦИЈА	- прикупи и анализира податке о животним циклусима почевши од оплођења - упореди бесполно и полно размножавање - идентификује разлике између митозе и мејозе - одреди однос између гена и хромозома и основну улогу генетичког материјала у ћелији - шематски прикаже наслеђивање пола и других особина према Менделовим правилима	Улога и зналај једра у метаболизму ћелије. ДНК и појам гена. Деоба ћелије. Прво Менделово правило, крвне групе, трансфузија и трансплатација. Наслеђивање пола и наследне болести. Животни циклуси биљака и животиња, смена генерација. Једнополни и двополни организми, полно размножавање.
ЖИВОТ У ЕКОСИСТЕМУ	- идентификује основне односе у биоценози на задатим примерима - илуструје примерима однос између еколошких фактора и ефеката природне селекције - упореди прикупљене податке о изабраној врсти и њеној бројности на различитим стаништима - повеже утицај абиотичких чинилаца у одређеној животној	Састав и структура популације, и популациона динамика. Абиотички фактори и биотички односи као чиниоци природне селекције. Мреже исхране. Животне области. Конвергенција и дивергенција животних форми. Заштита природе. Заштита биодиверзитета.

	области – биому, са животним формама које га насељавају - идентификује трофички ниво организма у мрежи исхране - предложи акције заштите биодиверзитета и учествује у њима.	
ЧОВЕК И ЗДРАВЉЕ	- анализира задати јеловник са аспекта уравнотежене и разноврсне исхране. - идентификује поремећаје исхране на основу типичних симптома (гојазност, анорексија и булимија) - планира време за рад, одмор и рекреацију - доведе у везу измењено понашање људи са коришћењем психоактивних супстанци - аргументује предности вакцинације - примени поступке збрињавања лакших облика крварења - расправља о различитости међу људима са аспекта генетичке варијабилности, толеранције и прихватања различитости	Примери наследних болести. Особине и грађа вируса. Болести изазване вирусима. Имунитет и вакцина. Пулс и крвни притисак. Прва помоћ код повреде крвних судова. Принципи уравнотежене исхране и поремећаји у исхрани. Значај правилног припремања, чувања и хигијене намирница. Тровање храном. Промене у адолесценцији. Здрави стилови живота. Последице болести зависности – наркоманија.

Програм наставе биологије у седмом разреду јесте наставак спиралног програма започетог пре две године. По овом програму се понавља пет наставних области чији садржај се изучава са нешто више појмова, и дубљим уласком у грађу, односе и функционисање природе. Настава је орјентисана на исходе који се могу постићи добро испланираном интерпретацијом материје која се изучава.

Планирање наставе усмерене на остваривање исхода ће у себи садржати све елементе интерактивне наставе. Користиће се облици рада у којим постоји размена знања, мишљења, идеја, решења и сарадње. Ученици би у тако организованој настави учили смислено, проблемски, дивергентно, критички и кооперативно. У свему овоме ће се користити укупно знање стечено током семинара са садржајем ИКТ-а у настави, реализацији пројеката који су били организовани у нашој школи или су у току (дигитална учионица, инетрактивне табле, тимски рад, ЕдуИН, ...).

Искуство учења на даљину и комуникација са ученицима преко гугл учионице ће омогућити још квалитетнију реализацију наставе у седмом реформисаном разреду.

ОСМИ РАЗРЕД

ЦИЉ - циљ учења биологије у осмом разреду јесте да ученик изучавањем биолошких процеса, и живих бића у интеракци са животном средином, разуме значај биолошке разноврсности и потребу за одрживим развојем и развије одговоран однос према себи и природи.

ОБЛАСТ/ТЕМА	ИСХОДИ	САДРЖАЈ
ЈЕДИНСТВО ГРАЂЕ И ФУНКЦИЈЕ КАО ОСНОВА ЖИВОТА	-повеже грађу ћелијских органела са њиховом улогом у метаболизму ћелије -повеже однос површине и запремине ћелије и тела са начином обављања основних животних функција -идентификује регулаторне механизме у одржавању хомеостазе -илуструје примерима везу између физиолошких одговора живих бића и проена у животној средини -повеже проене настале у пубертету са деловањем хормона	Улога и значај појединих ћелијских органела у метаболизму ћелије Матичне ћелије, ћелије програмиране за различите функције Принцип економичности грађе и функције живих бића Улога и значај ензима Ендокрини систем и хуморална регулација Регулаторна улога хормона биљака и животиња Надражљивост, проводљивост, контрактилност Чулно-нервни систем животиња Рефлексни лук Поремећаји функције ендокриног система, нервног система и чула Неуротрансмитери, нервни импулси, драж, надражај Хомеостаза-принцип повратне спреге Фотосинтеза Ћелијско дисање Транспирација Температурна регулација
ЧОВЕК И ЗДРАВЉЕ	-одговорно се односи према свом здрављу -изрази критички став према медијским садржајима који се баве здравим стиливима живота -идентификује поремећаје у раду органа и система органа изазваних нездравим начином живота	Резултати стандардних лабораторијских анализа крви и урина Биолошки скисао адолесценције (родни и полни идентитет у контексту хормонске активности и индивидуалне генетичке варијабилности) Заштита од полно преносивих болести Одговорност за сопствено здравље
ПОРЕКЛО И РАЗНОВРСНОСТ ЖИВОТА	-доведе у везу промене животних услова са еволуцијом живота на планети -истражи давно нестале екосистеме	„Календар живота“, еволуција различитих група организама кроз геолошка доба и велика изумирања Значај алги (цијанобактерија) и биљака у продукцији кисеоника и озонског омотача, као заштите од УВ зрачења, и услов за развој осталих живих бића Строматолити Изразак из воде на копно
НАСЛЕЂИВАЊЕ И ЕВОЛУЦИЈА	-повеже промене које се дешавају у организму током животног циклуса са активностима гена -повеже промене наследног материјала са настанком нових врста путем природне селекције	Улуткавање и пресвлачење инсеката Пубертет и адолесценција човека Цветање, плодоношење и сазревање плодова биљака Теорија евоуције Постанак нових врста кроз еволуционе процесе Еволуција човека

ЖИВОТ У ЕКОСИСТЕМУ	-установи узрочно-последичну везу између губитака врста у екосистему и негативних последица у преносу супстанце и енергије у мрежама исхране -критички процени последице људских делатности у односу на расположиве ресурсе на Земљи -повеже утицај еколошких чинилаца са распоредом карактеристичних врста које насељавају простор Србије -истражи присуство инвазивних врста у својој близини и вероватне путеве насељавања -истражи разлоге губитка биодиверзитета на локалном подручју	Еволуција и развој екосистема Концепт климатског циклуса Циклуси кружења основних супстанци у природи и њихова повезаност Азотофиксација, микориза, симбиоза, симбиотски организми (лишајеви) Ограниченост ресурса и одрживи развој Нестанак врста и фактори угрожавања (Н.І.І.Р.О. концепт) Типични екосистеми Србије Ретке и угрожене врсте Србије Интродукције и реинтродукције Инвазивне врсте Последице глобалних промена

Кључни појмови садржаја – ћелијски метаболизам, хомеостаза, здрави стилови живота. Адолесценција, „календар живота“, теорија еволуције, циклуси кружења супстанце, капацитет средине, глобалне промене, инвазивне врсте

Програм наставе биологије у осмом разреду јесте завршетак спиралног програма започетог пре три године. По овом програму се понавља пет наставних области чији садржај се изучава са нешто више појмова, и дубљим уласком у грађу, односе и функционисање природе. Настава је оријентисана на исходе који се могу постићи добро испланираном интерпретацијом материје која се изучава.

У том смислу, све изучаване функције живота треба ставити у реалан контекст и нагласити њихову повезаност. На тај начин ученици на крају другог циклуса образовања заокружују своје знање о целовитости организма и његовом динамичком односу са околином. Планирање наставе усмерене на остваривање исхода ће у себи садржати све елементе интерактивне наставе. Користиће се облици рада у којим постоји размена знања, мишљења, идеја, решења и сарадње. Ученици би у тако организованој настави учили смислено, проблемски, дивергентно, критички и кооперативно. У свему овоме ће се користити укупно знање стечено током семинара са садржајем ИКТ-а у настави, реализацији пројеката који су били организовани у нашој школи или су у току (дигитална учионица, интерактивне табле, тимски рад, ЕдуИН, ...). Искуство учења на даљину и комуникација са ученицима преко гугл учионице, организоване током пандемије, ће омогућити још квалитетнију реализацију наставе у осмом реформисаном разреду.

Праћење и вредновање наставе и учења – вредновање степена достизања исхода и самовредновање наставника

Да би вредновање било објективно и у функцији учења, потребно је ускладити нивое исхода и начине оцењивања:

Ниво исхода	Одговарајући начин оцењивања
Памћење (навести, препознати, идентификовати, ...)	Објективни тестови са допуњавањем кратких одговора, задаци са обележавањем, задаци вишеструког избора, задаци повезивања парова, ...
Разумевање (навести пример, упоредити, објаснити, препричати, ...)	Дискусија на часу, мапе појмова, проблемски задаци, есеји, ...
Примена (употребити, спровести, демонстрирати, ...)	Лабораторијске вежбе, проблемски задаци, симулације, ...
Анализирање (систематизовати, приписати, разликовати, ...)	Дебате, истраживачки радови, есеји, студије случаја, решавање проблема, ...
Евалуирање (проценити, критиковати, проверити, ...)	Дневници рада ученика, студије случаја, критички прикази, проблемски задаци, ...

ХЕМИЈА

Циљ наставе хемије јесте да сви ученици стекну научну писменост и да напредују ка реализацији одговарајућих стандарда образовних постигнућа.

Циљеви наставе хемије су:

- развијање функционалне хемијске писмености;
- разумевање промена и појава у природи на основу знања хемијских појмова, теорија, модела и закона;
- развијање способности комуницирања коришћењем хемијских термина, хемијских симбола, формула и једначина;
- развијање способности за извођење једноставних хемијских истраживања;
- развијање способности за решавање теоријских и експерименталних проблема;
- развијање логичког и апстрактног мишљења и критичког става у мишљењу;
- развијање способности за тражење и коришћење релативних информација у различитим изворима (учбеник, научно-популарни чланци, Интернет);
- развијање свести о важности одговорног односа према животној средини, одговарајућег и рационалног коришћења и одлагања различитих супстанци у свакодневном животу;
- развијање радозналости, потребе за сазнавањем о својствима супстанци у окружењу и позитивног става према учењу хемије;

развијање свести о сопственим знањима и способностима и даљо професионалној оријентацији.

Задаци наставе хемије су:

- стварање разноврсних могућности да кроз различите садржаје и облике рада током наставе хемије сврха, циљеви и задаци образовања, као и циљеви наставе хемије буду у пуној мери реализовани

- омогућавање ученицима да разумеју предмет изучавања хемије и научни метод којим се у хемији долази до сазнања;
- омогућавање ученицима да сагледају значај хемије у свакодневном животу, за развој различитих технологија и развој друштва уопште;
- оспособљавање ученика да се користе хемијским језиком: да знају хемијску терминологију и да разумеју квалитативно и квантитативно значење хемијских симбола, формула и једначина;

- стварање наставних ситуација у којима ће ученици до сазнања о својствима супстанци и њиховим променама долазити на основу демонстрационих огледа или огледа које самостално изводе, развијати при том аналитичко мишљење и критички став у мишљењу;
- стварање наставних ситуација у којима ће ученици развијати експерименталне вештине, правилно и безбедно, по себи и друге, руковати лабораторијским прибором, посуђем и супстанцама;
- оспособљавање ученика за извођење једноставних истраживања;
- стварање ситуација у којима ће ученици примењивати теоријско знање и експериментално искуство за решавање теоријских и експерименталних проблема;
- стварање ситуација у којима ће ученици примењивати знање хемије за тумачење појава и промена у реалном окружењу;
- омогућавање ученицима да кроз једноставна израчунавања разумеју квантитативни аспект хемијских промена и његову практичну примену.
- планирање наставе на годишњем и месечном нивоу;

користити што више активне методе рада које ће и ученику омогућити да буде што активнији и самосталнији у раду;

7. РАЗРЕД

општа хемија

1. ХЕМИЈА И ЊЕН ЗНАЧАЈ

Активности у образовно-васпитном раду: мерење запремине, бележење резултата и дискусија, постављање питања (активно учешће), учење правила понашања у лабораторији

2. ОСНОВНИ ХЕМИЈСКИ ПОЈМОВИ

Активности у образовно-васпитном раду: схвата разлику између основних хемијских појмова; отворено и радознано поставља питања, препознаје примере физичких и хемијских промена у свакодневном окружењу, препознаје примере елемената, једињења и смеша у окружењу;

3. СТРУКТУРА СУПСТАНЦЕ

Активности у образовно-васпитном раду: праћење тока реакције, закључивање, схватање које честице изграђују атом, својства тих честица и атома у целини, постављање питања, схватање повезаности својстава супстанци и њихове хемијске везе (јонске и ковалентне);

4. ХОМОГЕНЕ СМЕШЕ РАСТВОРИ

Активности у образовно-васпитном раду: самостални ученички рад у припремању раствора познатих супстанци, закључивање шта је засићен и незасићен раствор, схватање како се квантитативни састав раствора изражава процентном концентрацијом, припремање раствора исте концентрације, а различите масе, постављање питања;

5. ХЕМИЈСКЕ РЕАКЦИЈЕ И ИЗРАЧУНАВАЊА

Активности у образовно-васпитном раду: формирање разумевања квалитативног и квантитативног значења хемијске једначине, схватање закона по којима се хемијске промене одвијају, решавање стехиометријских задатака, успостављање везе између масе и супстанце и количине супстанце, постављање питања.

8. РАЗРЕД

неметали, метали, неорганска једињења и органска хемија

1. ХЕМИЈСКИ ЕЛЕМЕНТИ И ЈЕДИЊЕЊА

А) НЕМЕТАЛИ И ЊИХОВА ЈЕДИЊЕЊА

Активности у образовно-васпитном раду: дискусија о својствима неметала, планирање огледа, бележење резултата, решавање рачунских задатака, питања

Б) МЕТАЛИ И ЊИХОВА ЈЕДИЊЕЊА

Активности у образовно-васпитном раду: дискусија о својствима метала, планирање огледа, бележење резултата, решавање рачунских задатака, питања

2. КЛАСЕ НЕОРГАНСКИХ ЈЕДИЊЕЊА

Активности у образовно-васпитном раду: дискусија о својствима киселина, хидроксида и соли, планирање и извођење огледа, припремање извештаја, решавање рачунских задатака

3. УВОД У ОРГАНСКУ ХЕМИЈУ

Активности у образовно-васпитном раду: прикупљање података, претраживање и коришћење различите материје, дискусија

4. УГЉОВОДОНИЦИ

Активности у образовно-васпитном раду: дискусија о познатим угљоводонцима, планирање и извођење огледа, бележење резултата, уређење радног места, претраживање интернета ради прикупљања информација

5. ОРГАНСКА ЈЕДИЊЕЊА СА КИСЕОНИКОМ

Активности у образовно-васпитном раду: посматрање својства супстанци и промена у огледу, анализа резултата огледа, прикупљање података, извођење закључака, решавање задатака

6. БИОЛОШКИ ВАЖНА ОРГАНСКА ЈЕДИЊЕЊА

Активности у образовно-васпитном раду: претраживање и коришћење различите литературе, формулисање објашњења за правилности уочене међу прикупљеним подацима, извођење закључака, дискутовање

7. ЗАШТИТА ЖИВОТНЕ СРЕДИНЕ И ЗЕЛЕНА ХЕМИЈА

Активности у образовно-васпитном раду: претраживање и коришћење различите литературе, формулисање извођење закључака, дискутовање

НАЧИН И ПОСТУПАК ОСТВАРИВАЊА ПРОГРАМА

- користити што више активне методе рада које ће и ученику омогућити да буде што активнији и самосталнији у раду;
- подстицати ученике на истраживачки рад у школској лабораторији(хемијском кабинету), што ће омогућити и подстицати развој вештина и способности комуникације, изношења идеја, навођења аргумената, доношења одлука и преузимања одговорности;
- пратити ученичка постигнућа на сваком часу и омогућити им да кроз различите методе проверавања покажу свој напредак у учењу хемије;
- што интересантније изводити наставу хемије, подстицањем критичког мишљења код ученика, и способности извођења закључака, дискутовања, извештавања;
- за објашњавање апстрактних хемијских појмова користити огледе које демонстрира наставник или ученици(уколико у школи не постоје супстанце за извођење огледа и лабораторијских вежби, оне се

могу заменити супстанцама које се могу набавити у апотекама, продавницама или их ученици могу донети од куће);

- активности ученика треба планирати према оперативним задацима, наведеним уз сваку тему имајући у виду које способности ученици треба да развију;
- користити стручну литературу, Интернет, што ће ученицима помоћи да анализирају неку појаву, дискутују, праве извештаје;
- комбиновати разне врсте дидактичких материјала илустрације, слике, графиконе, дијапозитиве;
- у сарадњи са ученицима правити нова наставна средства, повезати решавања рачунских задатака са експерименталним радом;
- упутити ученике на начине правилног извођења закључака, извештавања, понашања у хемијској лабораторији, сређивања радног места и сл;
- формирати код ученика способност доношења одлука у свакодневном животу, упутити их да обрате пажњу од ког произвођача купују неки производ одређеног хемијског састава, при чему треба да имају критички став према рекламним кампањама за производе;
- истаћи на прави начин практичан значај сазнања у хемији за развој технологије и друштва у целини.

Методе и технике рада

монолог (метода усменог/вербалног излагања, предавања и сл.)

дијалог (метода разговора)

текст - метода (текстуална, метода читања)

дискусија

посматрања

илустративна

демонстрације

практичних активности

ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ

Оцењивање

Процес оцењивања обавља се током читаве школске године и обухвати разноврсне активности ученика.

Оцењивањем треба да се утврди степен усвојености знања, умења, вештина, однос према учењу.

Ученици ће бити оцењивани усменим и писаним испитивањем, спровођењем самосталних и практичних радова

Начин оцењивања: усмено и писано испитивање познавања градива, рад у лабораторији, израда и излагање самосталних радова (реферата,презентација)ученика и активност на часу.

Оцењивање је јавно и образлаже се сваки одговор и оцена ученику, а по потреби и родитељу.

ИНИЦИЈАЛНИ ТЕСТ 7. разред-провера усвојеног знања из предмета сродних хемији у 5. и 6. разреду

ИНИЦИЈАЛНИ ТЕСТ 8. разред – провера усвојености знања и умења градива хемије из 7. разреда.

ХЕМИЈА - ОБРАЗОВНИ СТАНДАРДИ

Образовни стандарди су дефинисани за следеће области: Општа хемија (супстанце, структуре, својства и промене), Неорганска хемија (елементи, неорганска једињења и реакције), Органска хемија (органска једињења, структура и реакције), Биохемија (биолошки важна органска једињења) и Хемија животне средине.

ОПШТА ХЕМИЈА:

Основни ниво: ученик треба да зна на основу којих својстава супстанце могу да се разликују, којим врстама промена супстанце подлежу, као и да се при променама укупна маса супстанце не мења; шта су раствори, како настају и примере раствора у свакодневном животу; значење следећих термина: супстанца, смеша, раствор, растварање, елемент, једињење, атом, молекул, јон, ковалентна веза, јонска веза, оксидација, оксид, киселина, база, со, индикатор; ученик уме да загрева супстанцу на безбедан начин, измери масу, запремину и температуру супстанце, састави апаратуру и изведе поступак цеђења, у једноставним експериментима испита својства супстанци и да их опише.

Средњи ниво: ученик треба да зна како тип хемијске везе одређује својства супстанци (температуре топљења и кључања, као и растворљивост супстанци), значење термина: материја, хомогена смеша, хетерогена смеша, анализа и синтеза, неутрализација, супституција, адиција, анхидрид, изомер, изотоп; да саставља формуле најважнијих представника класа неорганских и органских једињења и једначине хемијских реакција неутрализације и супституције; ученик уме да израчуна масу растворене супстанце и растварача на основу процентне концентрације раствора и обрнуто, направи раствор одређене концентрације.

Напредни ниво: ученик треба да разуме разлику између чистих супстанци (елемената и једињења) и смеша, на основу врста честица које их изграђују; да су својства супстанци и промене којима подлежу условљене разликама на нивоу честица; зависност растворљивости супстанце од природе супстанце и растварача; ученик уме да на основу својстава састојака смеше изабере и изведе одговарајући поступак за њихово раздвајање, да израчуна процентуалну заступљеност неке супстанце у смеси, да изводи стехиометријска израчунавања која обухватају реактант у вишку односа масе и количине супстанце.

НЕОРГАНСКА ХЕМИЈА:

Основни ниво: ученик зна основна физичка и хемијска својства неметала и метала (агрегатно стање, проводљивост топлоте и електрицитет и реакцију са кисеоником); да на основу формуле именује основне класе неорганских једињења; примере оксида, киселина, база и соли у свакодневном животу, као и практичну примену ових једињења, основна физичка и хемијска својства оксида, киселина, база и соли; ученик уме да утврди основна физичка својства оксида, докаже кисело-базна својства супстанце помоћу индикатора, испита растворљивост соли, безбедно рукује супстанцама, посуђем и прибором.

Средњи ниво: ученик треба да зна да на основу назива оксида, киселина, база и соли састави формулу ових супстанци, пише једначине хемијских реакција синтезе и анализе бинарних једињења; уме да експерименталним путем испита растворљивост и хемијску реакцију оксида са водом, испита најважнија хемијска својства киселина.

Напредни ниво: ученик треба да разуме да су физичка и хемијска својства метала и неметала одређена структуром њихових атома/молекула, да физичка и хемијска својства соли зависе од њихове структуре; уме да изведе реакцију неутрализације.

ОРГАНСКА ХЕМИЈА:

Основни ниво: ученик треба да зна формуле, називе и функционалне групе, основна физичка и хемијска својства, практичан значај најважнијих угљоводоника, алкохола, карбонилних једињења, карбоксилних киселина и естера.

Средњи ниво: ученик треба да зна да пише једначине хемијских реакција сагоревања угљоводоника и алкохола.

Напредни ниво: ученик треба да разуме хемијске реакције и пише једначине хемијских реакција

угљоводоника, алкохола, карбонилних једињења, карбоксилних киселина и естера.

БИОХЕМИЈА:

Основни ниво: ученик треба да зна да наведе физичка својства масти и уља, угљених хидрата, протеина, примере истих и њихову заступљеност у намирницама.

Средњи ниво: ученик треба да зна најважније улоге масти и уља, угљених хидрата и протеина у живим организмима.

Напредни ниво: ученик треба да зна основу структуре молекула који чине масти и уља, угљене хидрате и протеине, разуме основна хемијска својства масти и уља, угљених хидрата и протеина.

ХЕМИЈА ЖИВОТНЕ СРЕДИНЕ:

Основни ниво: ученик треба да зна значај безбедног поступања са супстанцама, начине њиховог правилног складиштења, а са циљем очувања животне средине и здравља.

ЕКСПЕРИМЕНТ:

Основни ниво: ученик уме да безбедно рукује основном опремом за експериментални рад и супстанцама, изведе експеримент према датом упутству.

Средњи ниво: ученик уме да прикупи податке посматрањем и мерењем и да при томе користи одговарајуће инструменте, табеларно и графички прикаже резултате посматрања или мерења, изводи једноставна уопштавања и систематизацију резултата.

Напредни ниво: ученик уме да препозна питање/проблем који се може експериментално истраживати, постави хипотезе, планира и изведе експеримент за тестирање хипотезе, донесе релевантан закључак на основу резултата добијених у експерименталном раду.

ДОДАТНА НАСТАВА

Циљ додатне наставе хемије јесте проширивање и продубљивање знања ученика који се у већој мери интересују за хемију и који су на редовним часовима показали висок ниво савладаног градива, развијање способности и вештина ученика према њиховим интересовањима и склоностима и развијање такмичарског духа.

Задаци додатне наставе хемије:

- омогућити ученицима да разумеју начин на који се хемија развијала као наука и њено место у савременом животу;
- омогућити ученицима да у самосталним истраживачким радовима овладају основама научног метода;
- оспособити ученике да разумеју квалитативно и квантитативно значење хемијских симбола, формула и једначина;
- развијати аналитичко и критичко мишљење;
- развијати експерименталне вештине за правилно и безбедно, по себи и друге, руковање лабораторијским прибором, посуђем и супстанцама;
- стварати ситуације у којима ће ученици примењивати теоријско знање и експериментално искуство за решавање теоријских и експерименталних проблема;
- стварати ситуације у којима ће ученици примењивати знање хемије за тумачење појава и промена у реалном окружењу;
- омогућавати ученицима да на основу различитих израчунавања разумеју квантитативни аспект хемијских промена и практично га примењују.

На овим часовима ученици ће се припремати за:

такмичење ученика основних школа у организацији Министарства просвете и Српског хемијског друштва (школско, општинско, градско, републичко)

НАЧИН ОСТВАРИВАЊА

Додатна настава реализоваће се кроз 36 часова, један пут недељно или суботама у договору са ученицима

Прављење: паноа, реферата, повер поинт презентација, реализација пројеката, посета манифестацијама, квиз знања...

ПОКАЗАТЕЉ УСПЕШНОСТИ

Посећеност, тематски панои, фотографије, реферати, презентације, успех ученика на такмичењима...

ДОПУНСКА НАСТАВА

Допунски рад организује се за ученике који нису савладали садржаје у редовној настави.

Циљ допунске наставе хемије јесте да се ученицима који нису савладали садржаје хемије омогући лакше укључивање у редовни васпитно-образовни процес, као и да им се развију упорност, самосталност и тачност у раду.

Задаци допунске наставе:

- оспособити ученике да овладају основним хемијским појмовима ради лакшег уклапања у редовни наставни процес;
- омогућити ученицима да на што лакши начин надокнаде и усвоје појмове које су пропустили због краћег или дужег изостајања са редовне наставе;
- омогућити ученицима да овладају различитим методама учења хемијских садржаја ради развијања самосталности у учењу.

Припремна настава за ученике 8. разреда

Припремна настава из хемије за полагање завршног испита (композитног теста) ученика осмог разреда биће одржана током другог полугодишта осмог разреда, а десет дана пре полагања испита.

План реализације :

општа хемија – основни хемијски појмови
неорганска хемија – метали, неметал, соли
органска хемија – угљоводоници, орг. једињења са кисеоником
биохемија – угљени хидрати, масти и уља, АК и протеини, витамини
хемија животне средине

ФИЗИЧКО И ЗДРАВСТВЕНО ВАСПИТАЊЕ

5. РАЗРЕД

Циљ учења Физичког и здравственог васпитања је да ученик унапређује физичке способности, моторичке вештине и знања из области физичке и здравствене културе, ради очувања здравља и примене правилног и редовног физичког вежбања у савременим условима живота и рада.

ИСХОДИ	ОБЛАСТ/ТЕМА	САДРЖАЈИ

По завршетку разреда ученик ће бити у стању да:		
примени једноставне, двоставне општеприпремне вежбе (вежбе обликовања); – правилно изводи вежбе, разноврсна природна и изведена кретања; – комбинује усвојене моторичке вештине у игри и свакодневном животу; – одржава равнотежу у различитим кретањима; – разликује правилно од неправилног држања тела; – успостави правилно држање тела; – правилно дише током вежбања; – изведе кретања, вежбе и кратке саставе уз музичку пратњу; – изведе дечји и народни плес; – користи основну терминологију вежбања; – поштује правила понашања у и на просторима за вежбање; – поштује мере безбедности током вежбања; – одговорно се односи према објектима, справама и реквизитима у просторима за вежбање; – поштује правила игре;	ФИЗИЧКЕ СПОСОБНОСТИ	Основни садржаји Вежбе за развој снаге Вежбе за развој покретљивости Вежбе за развој издржљивости. Вежбе за развој брзине Вежбе за развој координације.
	МОТОРИЧКЕ ВЕШТИНЕ	Ходање: – кратким корацима, – дугим корацима, – у различитом ритму, – ходање опружањем стајне ноге, – ходање са реквизитом, – ходање са променом правца и смера, – ходање комбиновано са различитим покретима, – ходање преко ниских препрека, – елементарне игре са ходањем. Техника трчања: – трчање преко препрека, – трчање са променом ритма, – трчање са променом правца и смера, – брзо трчање стартом из различитих почетних положаја, – трчање 30 м

– навија и бодри учеснике у игри на начин којим никога не вређа; – прихвати победу и пораз као саставни део игре и такмичења; – уредно одлаже своје ствари пре и након вежбања; – уочава улогу делова тела у вежбању; – уочи промене у расту код себе и других; – препозна сопствено болесно стање и не вежба када је болестан; – примењује здравствено -хигијенске мере пре, у току и након вежбања; – одржава личну хигијену; – учествује у одржавању простора у коме живи и борави; – наведе врсте намирница у исхрани; – препознаје везу вежбања и уноса воде; – повеже ходање и трчање са позитивним утицајем на здравље; – препозна лепоту покрета у вежбању; – се придржава правила вежбања; – вреднује успех у вежбању;		– елементарне игре са трчањем.
	Скакање и прескакање	Прескакање вијача, палица и других реквизита поређаних на тлу једноножним и суножним одскоком. Комбинације скокова, Скок удаљ и увис из места и залета. Скок са повишене површине. Припремне вежбе за прескок: игре уз коришћење различитих облика скакања и прескакања.
	Бацања и хватања	Ходање и трчање са котрљањем лопте. Бацање лоптице из места у даљину и у циљ. Бацање лоптице из кретања. Бацање лопте увис без и са okreом за 3600. Вођење лопте једном и другом руком у месту и кретању. Додавање лопте једном и другом руком. Вођење лопте у ходању и трчању. Гађање лоптом у импровизовани кош,

		ниски кош и гол. Елементарне игре са вођењем, додавањем и гађањем лоптом у циљ. Штафетне игре и друге елементарне игре лоптом (вођење, хватање, додавање).
	Пузања, вишења, упори и пењања	Помицање на дохватном вратилу са погрченим ногама у вису предњем. Помицање у вису предњем окретањем за 1800, са укрштеним хватом. Њихање уз помоћ. Проширени садржаји Узмак корацима уз косу површину. Бочно пењање уз лестве са наизменичним прехватањем и опирањем истовремено обема ногама.
	Вежбе на тлу	Основни садржаји Два повезана колута напред. Колут напред и скок пруженим телом. Колут назад из чучња у чучањ, низ косу површину. Колут назад. Састав од научених елемената. Игре усвојених вежби.

		Проширени садржаји Колут напред из упора стојећег опружених ногу. Колут преко лопте. Одељењско такмичење са задатом комбинацијом вежби.
	Вежбе равнотеже	Основни садржаји Мала вага на тлу, клупи и ниској греди. Ходање привлачењем на целом стопалу и успон. Ходање опружањем стајне и предножењем замајне ноге. Ходање уназад на греди. Састав из првог разреда допунити наученим вежбама. Проширени садржаји Наскок кораком на греду. Чучањ и окрет у чучњу за 900 и 1800. Састав из првог разреда допунити вежбама ходањем уназад и окретом у чучњу за 1800. Одељенско такмичење.
	ФИЗИЧКА И ЗДРАВСТВЕНА КУЛТУРА	Вежбе обликовања сареквизитима. Трчања, поскоци и скокови уз коришћење реквизита. Прескакање вијаче на различите начине.

			Дизање и ношење предмета и реквизита на различите начине. Елементарне игре са реквизитима. Игре са ластишом. Полигон и елементарне игре уз коришћење реквизита
		Плес и ритмика	Основни садржаји Народно коло и дечији плес по избору. Повезивање елемената из првог разреда у композицију – састав. Основни ритмички покрети са реквизитима. Проширени садржаји Прескакање вијаче уназад. Комбиновано прескакање вијаче напред-назад. Ходање и трчање са бацањем и хватањем лопте и обруча. Вежба са вијачом
		Полигони	Кобиновани полигон од усвојених вештина (вежби).
		Култура вежбања и играња	Основни термини у вежбању. Вежбам безбедно. Чувам своје и туђе ствари. Правила елементарних игара. Некад изгубим, а некада победим. Навијам пристојно.
		Здравствено васпитања	Моје здравље и вежбање.

			Мишићи, зглобови и кости мога тела. Телесни развој.. Лична хигијена. Хигијена простора за вежбање. „Шарени-разноврсни оброк” – правилна исхрана. Значај воде за организам и вежбање.

Кључни појмови садржаја: базична кретања, вежбање, игра, здравље, васпитање;

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА

Концепција Физичког и здравственог васпитања заснива се на јединству наставних, ваннаставних и ваншколских организационих облика рада, као основне претпоставке за остваривање циља кроз достизање исхода овог васпитнообразовног подручја које се састоји из три предметне области:

- физичке способности,
- моторичке вештине,
- физичка и здравствена култура.

Већина исхода у програму је развојног карактера и протеже се кроз цео први циклус основног образовања и васпитања, узимајући у обзир узраст ученика и сензитивне периоде развоја физичких способности.

Програм другог разреда базиран је на континуираном развијању знања, вештина, ставова и вредности.

ОРГАНИЗАЦИОНИ ОБЛИЦИ РАДА

- А. часови физичког и здравственог васпитања;
- Б. слободне активности;
- В. недеља школског спорта;
- Г. активности у природи (крос, спортски дан, излети, зимовање, летовање ...);
- Д. школска такмичења;
- Ђ. корективно-педагошки рад и допунска настава.

А. Часови физичког и здравственог васпитања

І. ФИЗИЧКЕ СПОСОБНОСТИ

На свим часовима као и на другим организационим облицима рада, посебан акценат се ставља на:

- развијање физичких способности које се континуирано реализују у припремном делу часа. Део главне фазе користи се за развој основних физичких способности узимајући у обзир утицај који наставна тема има на њихов развој. Методе и облици рада бирају се у складу са потребама и могућностима ученика и материјално-техничким условима за рад;
- подстицање ученика на самостално вежбање;
- учвршћивање правилног држања тела.

II. МОТОРИЧКЕ ВЕШТИНЕ

Усвајање моторичких вештина остварује се путем основних и проширених програмских садржаја тако што се примењују основни дидактичко-методички принципи и методе рада неопходне за достизање постављених исхода.

Усвојене моторичке вештине ученицима треба да омогуће примену у свакодневним и специфичним животним ситуацијама.

Ученицима који имају потешкоћа да усвоје неке од садржаја, задају се вежбања слична али лакша од предвиђених или предвежбе.

Ученику који има потешкоће да достигне предвиђени исход, оставља се могућност да тај исход достигне у наредном периоду.

Усавршавање неких моторичких задатака је континуирани процес без обзира на садржаје програма (техника ходања, трчања, примена научене игре итд.).

У раду са напреднијим ученицима, реализују се проширени садржаји. Кроз процес реализације програма неопходно је пратити способности ученика за различите физичке активности.

Пре рада на усвајању нових моторичких вештина из наведених наставних тема, неопходно је поновити моторичке вештине усвојене у првом разреду.

III ФИЗИЧКА И ЗДРАВСТВЕНА КУЛТУРА

Ова наставна област реализује се кроз све организационе облике рада, наставне области и теме уз практичан рад.

Достизањем исхода ове наставне области, ученици стичу знања, вештине, ставове и вредности о вежбању (основним појмовима о вежби, како се неко вежбање изводи и чему конкретна вежба и вежбање служи), физичком васпитању, спорту и здрављу.

Основне информације о вежбању и здрављу преносе се непосредно пре, током и након вежбања на часу.

Ова наставна област обухвата: формирање правилног односа према физичком вежбању и здрављу; развијање и неговање другарства; препознавање негативних – неприхватљивих облика понашања у игри и др.

Поред наведеног, у овој области потребно је радити и на: неговању патриотских вредности (народне традиције) и мултикултуралности; формирању правилног односа према различитостима, чувању личне и школске имовине, неговању друштвених вредности, итд.

I. ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Дефинисани исходи су важан део и незаобилазан елемент процеса планирања наставе и учења. Дефинисани исходи представљају резултат учења на крају сваког разреда, па је при планирању рада потребно одредити временску динамику у односу на остваривање одређених исхода током школске године. Неопходно је посебну пажњу обратити на исходе које није могуће достићи током једног или више часова, већ је у ту сврху потребно реализовати различите активности током године.

Предмет се реализује кроз 108 часова практичне наставе. Број часова датих наставних тема планира се на основу процене наставника, материјално-техничких и просторних услова. Наставне теме или поједини садржаји за које не постоје услови за реализацију могу бити замењени одговарајућим темама или садржајима програма за које постоје одговарајући услови.

Неке наставне теме остварују се реализацијом основних и проширених садржаја.

Основни садржаји су они које је неопходно спровести у раду са ученицима, узимајући у обзир способности ученика, материјално-техничке и просторне услове.

Проширени садржаји су они које наставник бира и реализује у раду са ученицима (групама или појединцима) који су савладали основне садржаје, узимајући у обзир ниво достигнутог – остварености исхода, потребе ученика и услове за рад.

II. ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

ФИЗИЧКЕ СПОСОБНОСТИ

При планирању вежбања у припремној фази часа, треба узети у обзир утицај наставне теме на физичке способности ученика и применити вежбе чији делови биомеханичке структуре одговарају основном задатку главне фазе часа и служе за обучавање и увежбавање конкретног задатка. Методе вежбања које се примењују у настави су тренажне методе (континуирани, понављајући метод), прилагођене узрасним карактеристикама ученика. У раду са ученицима примењивати диференциране облике рада, доzirати вежбања у складу са њиховим могућностима и примењивати одговарајућу терминологију вежби. Време извођења вежби и број понављања, задају се групама ученика или појединцима у складу са њиховим способностима, тако што се води рачуна о постизању што веће радне ефикасности и оптимизацији интензитета рада.

Препоручени начини рада за развој физичких способности ученика.

1. Развој снаге

- без и са реквизитима,
- на справама и уз помоћ справа.

2. Развој покретљивости

- без и са реквизитима,
- уз коришћење справа.

3. Развој издржљивости

- трчање,
- елементарне игре,
- вежбање уз музику,
- плес.

4. Развој координације

- извођење координационих вежби у различитом ритму и променљивим условима.

5. Развој брзине

- једноставне и сложене кретне структуре изводити максималним интензитетом из различитих почетних положаја, изазване различитим чулним надражајима (старт из различитих положаја, итд.),
- штафетне игре,
- извођење вежби максималном брзином.

За ученике који из здравствених разлога изводе посебно одабране вежбе, потребно је обезбедити посебно место за вежбање.

МОТОРИЧКЕ ВЕШТИНЕ

1. Ходање и трчање

Ходање кратким корацима, дугим корацима, у различитом ритму, ходање са опружањем стајне ноге, ходање сареквизитом, ходање са променом правца и смера, ходање комбиновано са различитим покретима (покрети руку, ногу, тупа), ходање преко ниских препрека, елементарне игра са ходањем.

Трчање уз правилно постављање стопала и правилан рад руку, са подизањем колена, трчање преко препрека, трчањеса променом ритма, трчање са променом правца и смера, брзо трчање 30 м са стартом из различитих почетних положаја, елементарне игре са трчањем.

2. Скакања и прескакања

Поскоци у месту: суножним одскоком и суножним доскоком са опружањем тела, лево–десно, напред–назад, у доскок разножно и поново суножно; са вијачом (са међупоскоком и без међупоскока); једноножним одскоком и доскоком на једну ногу, саопружањем тела, лево–десно, напред–назад. Скок суножним одскоком пруженим телом са окретом за 90° и суножним доскоком. Суножно наскок на повишену површину (до висине шведске клупе), на наслане струњаче или горњу површину шведског сандука. Скок удаљ из места, уз правилан замах рукама, амортизацију и завршни положај. Поскоци у кретању: после неколико корака, једноножни поскок једном, после неколико корака, једноножни поскок другом ногом и наизменично; после неколико корака једноножни одскок и меки суножни доскок до почучња („да се не чује“). Поновити после неколико трчећих корака. Једноножни наскок на повишену површину чеоним и бочним залетом (два оквира шведског сандука, ниска греда, коцка) и суножни доскок на меку површину. Скакање преко вијача, палица и других реквизита поређаних на тлу једноножним и суножним одскоком. Школица, игра „ластиша“ и др.

Комбинације скокова:

- скокови са ноге на ногу,
- скок са једне ноге и доскок на исту,
- скокови одразом са једне ноге и доскок на обе ноге,
- скокови преко ниже препреке.

Скокови удаљ: повезати залет од неколико трчећих корака са једноножним одскоком са обележеног простора (шира површина, или линије) и доскок на меку површину (струњача за скок увис, песак).

Скокови увис: из залета право једноножним одскоком прескочити вијачу или ластиш, ноге погрчити и меко суножно доскочити (у групи од три до четири ученика); прескочити ластиш (постављен по ширини) истовременим поласком два до три ученика.

Скок са повишене површине, комбинован са увинућем, згрченим ногама, са окретом за 900 или 1800 .

Вежбе (скакања и прескакања) упором рукама: боком поред шведске клупе, упор и суножним одскоком наскок у упор чучећи, исто, прескочити клупу.

Припремне вежбе за прескок:

- суножни скокови са одскочне даске, доскок на струњачу.

Прескакање дуге вијаче која се окреће: појединачно из места, са уласком и изласком према могућностима ученика.

Игре уз коришћење различитих облика скакања и прескакања.

3. Бацања и хватања

Бацање лоптице (левом и десном руком) из места и удаљ и у циљ (оквир од шведског сандука, обележени циљ на зиду, квадрати од вијача на рукометном голу...). Вежбе поновити у ходању и лаганом трчању.

Бацање лопте увис и после њеног одбијања од тла хватање обема рукама: уз цео окрет, после плеска рукама, затварања очију, чучња, седа...; закотрљати лопту по тлу и хватањем је подићи обема рукама.

Вођење лопте у месту и ходању (левом и десном руком).

Додавање лопте у паровима, у месту, са груди и изнад главе.

Игре са вођењем и додавањем лопте и гађањем у циљ.

4. Пузења, вишења, упори и пењања

Реализују се кроз основне и проширене садржаје.

Основни садржаји

Пузања по струњачи на различите начине (лицем према тлу, леђима на тлу...).

Пењање: уз рипстол, уз морнарске лестве, чеоно, наизменичним прехватањем, пењање.

Провлачење кроз окна шведског сандука, клупе и реквизита (обруч) и др.

Пењање и спуштање на и са различитих справа.

Вишења: у вису лежећем опруженим телом, помицање улево и удесно. Помицања у вису слободном. Вис активни на свим справама на којима се вис може извести.

Помицање на дохватном вратилу са погрченим ногама у вису предњем.

Помицање у вису предњем са окретањем за 1800, са укрштеним хватом.

Њихање уз помоћ.

Упор активни на тлу и на свим справама на којима се упор може извести.

Проширени садржаји

Узмак корацима уз косу површину.

Бочно пењање уз лестве са наизменичним прехватањем и опирањем истовремено обема ногама.

5. Вежбе на тлу

Реализују се кроз основне и проширене садржаје.

Основни садржаји

Клек, усправ без помоћи руку; клек суножни на струњаче; клек једноножни, усправ; кретање у упору чучењем и упору склоњено, лицем и леђима ка тлу; из чучња, малим одразом доскок прво на руке, а затим на стопала у упор чучећи („жабљи поскоци”). Клек, узручење, заклон.

Поваљка на леђима. Став на лопатицама („свећа”), грчењем и обухватом колена поваљка низ косу површину.

Колут напред, из чучња у чучањ, низ косу површину (на рипстолу окачене шведске клупе и прекривене струњачама).

Колут напред, из чучња у чучањ, и из чучња до става усправно и узручења.

Поваљка на стомаку (лежање на трбуху, обухватити рукама скочне зглобове – поваљка).

Два повезана колута напред.

Колут напред и скок пруженим телом.

Колут назад из чучња у чучањ, низ косу површину.

Колут назад.

Поновити састав из првог разреда, комбинацију на тлу од следећих вежби:

најмање четири такта вежби обликовања, колут напред до става усправно, окрет у успону на обе ноге за 180°, чучањ, став на лопатицама, став усправно и два дечја поскока.

Састав од научених елемената:

Два везана колута напред до става усправно, окрет у успону на обе ноге за 180°, чучањ, став на лопатицама, став усправно, колут назад, усправ и два дечја поскока.

Примене усвојених вежби кроз игру

Проширени садржаји

Колут напред из упора стојећег опружених ногу.

Колут преко лопте.

Одељенско такмичење у комбинацији научених вежби.

6. Вежбе равнотеже

Реализују се кроз основне и проширене садржаје.

Основни садржаји

Ходање по линији напред са правилним постављањем стопала (гимнастичким кораком), и уназад са опруженом упорном ногом, краћим корацима, корацима у успону и са различитим положајем руку (о бок, одручење, узручење).

Ходање по широком делу шведске клупе:

напред – одручење; уназад опружањем упорне ноге, узручење; устрану: из става спетног, руке о бок, ходање корацима са привлачењем до става спетног и узручења, зибом почучњем, корак устрану – одручити, став спетни, узручити.

Лагано трчање на предњем делу стопала са правилним држањем тела, рукама о бок или у одручењу (шведска клупа и ниска греди).

Комбинација вежби из првог разреда: из става спетног на почетку шведске клупе, трчање до половине клупе, одручити; став: једна нога иза друге, узручити, одручити; ходање до краја клупе, одручити, став: једна нога иза друге узручити; ходање уназад до половине клупе, једна нога иза друге, руке о бок; окрет за 90° ходање устрану корацима са привлачењем и зибом почучњем, одручити; на крају греди став спетни, узручити, саскок, предручити, став спетни, приручити, завршити леђима према клупи. Ако школа нема клупу или греду, комбинацију научити на тлу, на линији.

Мала вага на тлу, клупи и ниској греди.

Ходање са привлачењем на целом стопалу и успон.

Ходање опружањем стајне и предножењем замајне ноге.

Ходање у назад на греди.

Састав из првог разреда допунити наученим вежбама.

Проширени садржаји

Наскок кораком на греду.

Чучањ и окрет у чучњу за 900 и 1800.

Састав из првог разреда допунити вежбама: ходање у назад и окретом у чучњу за 1800.

Одељенско такмичење.

7. Вежбе са реквизитима

Вежбе реквизитима користити приликом савладавања следећих садржаја:

Вежбе обликовања са лоптом, палицом, обручем, вијачом и другим реквизитима.

Трчања, поскоци и скокови – вијаче, палице и обручи поређани на краћем и дужем одстојању: прескакање кратке и дуге вијаче; ритмичке вежбе;

Коцке, шведска клупа или шведски сандук: пењање и силажење нагазним кораком и суножним доскоком у чучањ и почучањ; суножни наскок и доскок у чучањ и почучањ; чуњеви и обручи: вијугаво трчање, трчање са реквизитом у рукама (лопта, медецинка, обруч...);

Прескакање вијаче на различите начине (суножним, једноножним скоковима, прескакања са међускоком, са ноге на ногу, прескакање вијаче у кретању).

Дизање и ношење: предмета и реквизита (коцка, медицинка..) на различите начине; постављање и скупљање предмета и реквизита.

Игре са ластишом.

Полигон и елементарне игре узкоришћење палица, вијача, обруча, коцки и чуњева.

8. Плес и ритмика

Реализују се кроз основне и проширене садржаје.

Основни садржаји

Ритмичко ходање и трчање променљивим ритмом, темпом уз плесак и одговарајућу музичку пратњу. Кретања уз мењање положаја руку, ногу и трупа. Галоп напред и странце. Дечји поскок. Сачинити састав од научених елемената уз музичку пратњу.

Основни ритмички покрети са реквизитима Вијача: њихање и кружење вијачом или траком у бочној и чеоној равни; суножни скокови кроз вијачу обртањем напред. Повезати ова два елемента као обавезни састав.

Прескакање вијаче у кретању напред.

Лопта или обруч: кружења у чеоној и бочној равни обема и једном руком; бацање и хватање у задатом ритму у месту и у кретању са почучњем;

Плесови: „Ја посејам лубенице” и „Ми смо деца весела”.

Једно коло по избору.

Проширени садржаји

Прескакање вијаче уназад.

Комбиновано прескакање вијаче напред-назад.

Ходање и трчање са бацањем и хватањем лопте и обруча.

Вежба са вијачом:

Њихање вијаче у бочној равни напред-назад, кружење, отворити вијачу у предручењу, два суножна поскока са међупоскоком, два суножна поскока без међупоскока окретањем вијаче напред, њихање и кружење у бочној равни на супротној страни, исти скокови али са окретањем вијаче назад, зауставити вијачу у предручењу и наставити четири поскока са ноге на ногу обртањем вијаче напред, став спетни, предручење.

9. Полигони

Полигони се примењују након неколико обрађених тематских целина (наставних тема или области).

Полигони се састављају од усвојених вежби у складу са условима за извођење наставе.

Комбиновани полигон са задацима уз коришћење справа и ревизита (провлачења, ношења, котрљања, пењања, вишења, прескакања...).

Усавршавање моторичких вештина може се реализовати кроз драматизацију вежбања уз корелацију са другим наставним предметима (музичко, ликовно, математика, српски језик и књижевност...).

Пливање

Наставну тему Пливање, реализују школе које за то имају услове у школи или објектима ван ње.

Програм наставе пливања садржи:

– обуку непливача,

– игре на води.

Наставу пливања реализује наставник физичког и здравственог васпитања у сарадњи са наставником који спроводи разредну наставу том одељењу.

ФИЗИЧКО И ЗДРАВСТВЕНО ВАСПИТАЊЕ

Ова наставна област реализује се кроз све друге наставне области и теме уз практичан рад и састоји се од две наставне теме Култура вежбања и играња и Здравствено васпитање.

Култура вежбања и играња

Основни термини у вежбању

У раду са ученицима постепено уводити терминологију вежби и упознати их са утицајем примењених вежби на организам.

Вежбајмо безбедно

Упознати ученика са правилима понашања која важе у просторима за физичко вежбање како у школи, тако и ван ње.

Истицати неопходност поштовања правила понашања током вежбања.

Чувам своје и туђе ствари

Формирање свести о потреби чувања како својих тако и туђих ствари.

Правила елементарних игара

Усвајање основних правила елементарних игара које се на часу реализују. Развијање свести о потреби поштовања правила игара, као и последицама њиховог непоштовања.

Некад изгубим, а некада победим

Неговање такмичарског духа. Прихватање победе и пораза на социјално прихватљив начин (без ругања и ниподаштавања противника...).

Навијам пристojно

Подстицати ученике да приликом игре или такмичења поштују своју и противничку екипу и награде сваки леп потез и поступак учесника у игри.

Здравствено васпитање

Моје здравље и вежбање

На начин прихватљив за ученике објаснити значај различитих вежбања за здравље. Развој свести о потреби да се буде здрав и шта значи здравље за човека. Неопходно је да уоче разлике између здравог и болесног стања организма.

Мишићи зглобови и кости

Ученици именују делове тела, кости, зглобове и мишиће (груди, стомак, леђа, ноге, руке – рамени појас) и наводе њихову улогу. Могућности свог тела ученици показују кроз вежбање. Нагласити значај физичке активности и физичког здравственог васпитања као предмета.

Телесни развој

Проширити ученичка знања о сопственом расту и развоју. Оспособити их да уоче одређене промене током досадашњег развоја.

Лична хигијена

Формирање свести о значају одржавања личне хигијене.

Стварање навике да се опрема за физичко вежбање уредно одржава и чува.

Хигијена простора за вежбање

Формирање навике да се хигијена простора у којем ученик вежба уредно одржава и чува (сала, свлачионице игралишта...)

„Шарени – разноврсни оброк” правилна исхрана

Упознавати ученика са значајем разноврсности исхране.

Значај воде за организам и вежбање

Упознавати ученика са значајем редовног и довољног конзумирања течности – воде и њеним значајем у вежбању.

Дидактичко-методички елементи

Основне карактеристике реализације наставе:

- јасноћа наставног процеса;
- оптимално коришћење расположивог простора, справа и реквизита;
- избор рационалних облика и метода рада;
- избор вежби усклађен са програмским садржајима и исходима;
- функционална повезаност делова часа – унутар једног и више узастопних часова одређене наставне теме.

При избору облика рада узимају се у обзир просторни услови, број ученика на часу, премљеност справама и реквизитима и планирана динамика рада.

Избор дидактичких облика рада треба да буде у функцији ефикасне организације и интензификације часа у циљу достизања постављених исхода.

У настави треба да преовладавају игре и садржаји који захтевају прецизност извођења. Свим вежбањима претходе тачна упутства наставника и приказ вежби. Наставник прати рад ученика, указује и исправља грешке.

ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

У циљу сагледавања и анализирања ефеката наставе Физичког и здравственог васпитања, препоручује се да наставник поједнако, континуирано прати и вреднује:

- Ниво ангажованости (активност) и однос ученика према обавезама у физичком и здравственом васпитању који обухвата:

вежбање у адекватној спортској опреми; активно учествује на часовима физичког и здравственог васпитања; вежбање и играње у слободно време.

- Приказ једног комплекса усвојених општеприпремних вежби (вежби обликовања), без реквизита.

- Постигнућа у моторичким вештинама.

- Индивидуални напредак ученика

Индивидуални напредак сваког ученика процењује се у односу на претходно проверено стање. Приликом оцењивања неопходно је узети у обзир способности ученика, степен спретности и умешности. Уколико ученик нема развијене посебне способности, приликом оцењивања узима се у обзир његов индивидуални напредак у односу на претходна достигнућа и могућности као и ангажовање ученика у наставном процесу. Код ученика ослобођених практичног дела наставе прати се и вреднује:

- познавање основних правила елементарних игара, основних здравствено-хигијенских правила вежбања и здраве исхране;

– учешће у ваннаставним активностима.

Праћење, вредновање и оцењивање ученика ослобођених од практичног дела наставе, врши се на основу посебног ангажовања у настави.

Праћење вредновање и оцењивање ученика са инвалидитетом врши се на основу њиховог индивидуалног напретка.

ВАННАСТАВНЕ И ВАНШКОЛСКЕ АКТИВНОСТИ

Б. Слободне активности

Реализују се према интересовању ученика. Сачињава се посебан програм при чему се узимају у обзир материјални и просторни услови рада, узрасне карактеристике и способности ученика.

В. Недеља школског спорта

Ради развоја и практиковања здравог начина живота, схватања важности сопственог здравља и безбедности, о потреби неговања и развоја физичких способности, као и превенције насиља, наркоманије, малолетничке делинквенције, школа у оквиру Школског програма реализује недељу школског спорта.

Недеља школског спорта обухвата:

– физичке активности прилагођене узрасту и могућностима ученика;

– културне манифестације са циљем промоције физичког вежбања, спорта и здравља (ликовне и друге изложбе, фолклор, плес, музичко-спортске радионице...);

– ђачке радионице (о здрављу, физичком вежбању, спорту и др...).

План и програм Недеље школског спорта сачињава Одељенско веће другог разреда заједно са Стручним већем предметних наставника који реализују наставу Физичког и здравственог васпитања у другом циклусу, као и другим Стручним већима (ликовне културе, музичке културе, историје, информатике...) и стручним сарадницима у школи, водећи рачуна да и ученици који су ослобођени од практичног дела наставе Физичког и здравственог васпитања, буду укључени у организацију ових активности.

Г. Активности у природи (излет, крос, зимовање, летовање...)

Из фонда радних дана, предвиђених заједничким планом, школа организује активности у природи:

- излет;
- крос се организује минимум једном у току школске године;
- зимовање – организује се за време зимског распуста (физичке активности на снегу);
- летовање – организује се за време летњег распуста (камповање итд.).

План и програм ових активности сачињава Одељенско веће другог разреда у сарадњи са Стручним већем предметних наставника који реализују наставу Физичког и здравственог васпитања у другом циклусу.

Д. Школска такмичења

Школа за ученике другог разреда организује и спроводи такмичења из минимум једне елементарне игре или полигона у току школске године, као интегрални део процеса Физичког и здравственог васпитања. План такмичења доноси Одељенско веће другог разреда у сарадњи са Стручним већем наставника Физичког и здравственог васпитања.

Ученици могу да учествују и на такмичењима у систему школских спортских такмичења Републике Србије, која су у складу са наставним планом и програмом, као и на такмичењима од интереса за локалну заједницу.

Ђ. Корективно-педагошки рад и допунска настава

Ове активности организују се са ученицима који имају:

- потешкоће у остваривању исхода;
- смањене физичке способности;
- лоше држање тела;
- здравствене потешкоће које онемогућавају редовно похађање наставе.

За ученике који имају потешкоће у савладавању градива и ученике са смањеним физичким способностима организује се допунска настава која подразумева савладавање оних обавезних програмских садржаја које ученици нису успели

да савладају на редовној настави, као и развијање њихових физичких способности;

Рад са ученицима који имају лоше држање тела подразумева:

- уочавање постуралних поремећаја код ученика;
- саветовање ученика и родитеља;
- организовање додатног превентивног вежбања у трајању од једног школског часа недељно;
- организовање корективног вежбања у сарадњи са одговарајућом здравственом установом.

Рад са ученицима са здравственим потешкоћама организује се искључиво у сарадњи са лекаром специјалистом, који одређује врсту вежби и степен оптерећења, а спроводи их наставник Физичког и здравственог васпитања у сарадњи са наставником који реализује разредну наставу у одељењу које ученик похађа.

Ослобађање ученика наставе физичког и здравственог васпитања

Ученик може бити ослобођен само практичног дела програма наставе за одређени период, полугодиште или целу школску годину на основу препоруке изабраног лекара.

Ученик ослобођен практичног дела, у обавези је да присуствује часовима. За рад са ослобођеним ученицима наставник сачињава посебан програм рада базиран на усвајању теоријских и васпитних садржаја у складу са програмом и корелацији са садржајима других предмета.

Ослобођеним ученицима треба пружити могућност да:

- прате игру и усвајају правила игара, – направе едукативни цртеж са спортског догађаја,
- на други начин помажу у настави.

Пример исхода за ученике ослобођене од практичног дела наставе:

По завршетку теме ученик ће бити у стању да:

- наведе основна правила елементарне игре која се најчешће примењује у настави;
- примени основна здравствено-хигијенска правила;
- помогне у организацији активности предвиђених програмом.

Педагошка документација

- Планови рада Физичког и здравственог васпитања, план рада одељенског већа, годишњи план (по темама са бројем часова), месечни оперативни план, план ванчасовних и ваншколских активности и праћење њихове реализације.
- Писане припреме: форму и изглед припреме сачињава сам наставник у складу са Стручним упутством.

Педагошку документацију наставник сачињава у писаној или електронској форми.

ШЕСТИ РАЗРЕД

ИСХОДИ (ученик ће бити у стању да:)

1)ФИЗИЧКЕ СПОСОБНОСТИ

примени комплексе вежби обликовања
изводи вежбе и користи их у спорту, рекреацији и различитим животним ситуацијама
упоређи резултате тестирања са вредностима за свој узраст

2) МОТОРИЧКЕ ВЕШТИНЕ, СПОРТ И СПОРТСКЕ ДИСЦИПЛИНЕ

АТЛЕТИКА

комбинује и користи достигнути ниво усвојених кретања у спорту и свакодневном животу
доводи у везу развој физичких способности са атлетским дисциплинама
разликује атлетске дисциплине
развија своје моторичке способности применом вежбања из атлетике

СПОРТСКА ГИМНАСТИКА

одржава стабилну и динамичку равнотежу у различитим кретањима, изводи ротације тела
користи елементе гимнастике у свакодневним животним ситуацијама и игри
процени сопствене могућности за вежбање у гимнастици
схвати вредност спортске гимнастике за сопствени развој

ОСНОВЕ ТИМСКИХ И СПОРТСКИХ ИГАРА (КОШАРКА)

изведе елементе кошаркашке игре
примени основна правила кошарке
користи елементе кошарке у игри

примени основне елементе тактике у одбрани и нападу
учествује на унутар одељенским такмичења
изведе кретања у различитом ритму

ПЛЕС И РИТМИКА

изведе кретања, вежбе и кратке саставе уз музичку пратњу
игра народно коло
изведи кретање у различитом ритму
изводе основне кораке плеса из народне традиције других култура

3)ФИЗИЧКА И ЗДРАВСТВЕНА КУЛТУРА

ФИЗИЧКО ВЕЖБАЊЕ И СПОРТ

објасни својим речима сврху и значај вежбања
користи основну терминологију вежбања
поштује правила понашања у просторима за вежбање и ван ње, као и на спортским манифестацијама
примени мере безбедности током вежбања
одговорно се односи према објектима, справама и реквизитима у просторима за вежбање
примени и поштује правила тимске и спортске игре у складу са етичким нормама
навија и бодри учеснике на такмичењима и решава конфликте
користи различите изворе информација за упознавање са разноврсним облицима физичких и спортско-рекреативних активности
прихвати сопствену победу и пораз у складу са „ ферплејом“
примењује научено у физичком и здравственом васпитању у ванредним ситуацијама
препозна лепоту покрета и кретања у физичком вежбању и спорту
направи план дневних активности

ЗДРАВСТВЕНО ВАСПИТАЊЕ

наведе примере утицаја физичког вежбања на здравље
разликује здраве и нездраве начине исхране
направи недељни јеловник уравнотежене исхране уз помоћ наставника
примењује здравствено-хигијенске мере пре, у току и након вежбања
препозна врсту повреде
правилно реагује у случају повреде
чува животну средину
препозна последице конзумирања дувана

ВРЕДНОВАЊЕ ФИЗИЧКОГ ВЕЖБАЊА

- испољавају позитиван став и заинтересованост за физичко вежбање
- доказују се кроз физичко вежбање
- испољавају позитиван став у сарадњи са другима
- вежбање у адекватној спортској опреми
- учествовање у ванчасовним и ваншколским активностима
- приказ вежби обликовања
- достигнут ниво постигнућа моторичких знања, умења и навика

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО – МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА

Циљ и исходи предмета се остварују кроз наставу *физичког и здравственог васпитања* (у трајању од 2 часа недељно) и *обавезне физичке активности* сваког ученика (у трајању од 1,5 часова недељно).

Обавезни организациони облици рада:

А. часови физичког и здравственог васпитања

А1. обавезне физичке активности ученика

Остали облици рада:

Б. секције

В. недеља школског спорта – Ради развоја и практиковања здравог начина живота, развоја свести о важности сопственог здравља и безбедности, о потреби неговања и развоја физичких способности, као и превенције насиља, наркоманије, малолетничке делинквенције, школа у оквиру Школског програма реализује недељу школског спорта.

Недеља школског спорта обухвата:

физичке активности прилагођене узрасту и могућностима ученика;

културне манифестације са циљем промоције физичког вежбања, спорта и здравља (ликовне и друге изложбе, фолклор, плес, музичко-спортске радионице...);

ђачке радионице (о здрављу, физичком вежбању, спорту и др.).

План и програм Недеље школског спорта сачињава Одељенско веће првог разреда заједно са Стручним већем предметних наставника који реализују наставу *физичког и здравственог васпитања* у другом циклусу, као и другим Стручним већима (ликовне културе, музичке културе, историје, информатике...) и стручним сарадницима у школи, водећи рачуна да и ученици, који су ослобођени практичног дела наставе *физичког и здравственог васпитања*, буду укључени у организацију ових активности.

Г. активности у природи (кросеви, зимовање, летовање – камповање,...)

Д. школска и ваншколска такмичења

Ђ. корективно педагошки рад.

ОСЛОБАЂАЊЕ УЧЕНИКА ОД НАСТАВЕ ФИЗИЧКОГ И ЗДРАВСТВЕНОГ ВАСПИТАЊА

Ученик може бити ослобођен само од практичног дела програма наставе за одређени период, полугодиште или целу школску годину на основу препоруке изабраног лекара.

Ученик ослобођен практичног дела у обавези је да присуствује часовима. За рад са ослобођеним ученицима наставник сачињава посебан програм рада базиран на усвајању теоријских и васпитних садржаја у складу са програмом и корелацији са садржајима других предмета.

Ослобођеним ученицима треба пружити могућност да:

прате игру и усвајају правила игре, на часу или ваннаставним активностима,

направе едукативни постер или цртеж са спортског догађаја, - на други начин помажу у настави.

Пример исхода за ученике ослобођене од практичног дела наставе:

По завршетку теме ученик ће бити у стању да:

наведе основна правила елементарне игре која се најчешће примењује у настави;

примени основна здравствено-хигијенска правила;

помогне у организацији активности предвиђених програмом.

7. РАЗРЕД

Циљ учења Физичког и здравственог васпитања је да ученик унапређује физичке способности, моторичке вештине и знања изобласти физичке и здравствене културе, ради очувања здравља и примене правилног и редовног физичког вежбања у савременим условима живота и рада.

ИСХОДИ	ОБЛАСТ/ТЕМА	САДРЖАЈИ
По завршетку разреда ученик ће бити у стању да:		
примени једноставне, двоставне општеприпремне вежбе (вежбе обликовања); правилно изводи вежбе, разноврсна природна и изведена кретања; комбинује усвојене моторичке вештине у игри и свакодневном животу; одржава равнотежу у различитим кретањима; коригује сопствено држања тела на основу савета наставника; правилно држи тело; правилно подиже, носи и спушта терет; изведе кретања, вежбе и саставе уз музичку пратњу; изведе дечји и народни плес; користи терминологију вежбања; поштује правила понашања на вежбалиштима;	ФИЗИЧКЕ СПОСОБНОСТИ	Основни садржаји Вежбе за развој снаге са и без реквизита. Вежбе за развој покретљивости са и без реквизита. Вежбе за развој аеробне издржљивости. Вежбе за развој брзине и експлозивне снаге. Вежбе за развој координације. Примена националне батерије тестова за праћење физичког развоја и моторичких способности.

поштује мере безбедности током вежбања; одговорно се односи према објектима, справама и реквизитима; примени правила игре; навија и бодри учеснике у игри на начин којим никога не вређа; прихвати победу и пораз као саставни део игре и такмичења; уредно одлаже своје ствари пре и након вежбања и у другим ситуацијама; правилно изводи и контролише покрете у различитим кретањима; прати промене у тежини и висини код себе и других; препозна здравствено стање када не треба да вежба; примењује хигијенске мере пре, у току и након вежбања и другим животним ситуацијама; уредно одржава простор у коме живи и борави; користи здраве намирнице у исхрани; повезује различита вежбања са њиховим утицајем на здравље; препозна лепоту покрета у вежбању; се придржава правила вежбања; вреднује сопствена и туђа постигнућа у вежбању.			
	МОТОРИЧКЕ ВЕШТИНЕ СПОРТ И СПОРТСКЕ ДИСЦИПЛИНЕ	Атлетика	Техника трчања. Истрајно трчање. Скок удаљ згрчном техником. Бацање лоптице из залета. Скок увис прекорачном техником.
		Спортска гимнастика	Вежбе на тлу: вежбе и комбинације. Прескоци и скокови. Вежбе у вису, вежбе у упору и вежбе променама висова и упора. Вежбе равнотеже на шведској клупи и ниској греди.
		Основе тимских, спортских и елементарних игара	Између четири ватре Мини-рукомет. Фудбал – „мали фудбал“.
		Плес и ритмика	Вежбе са вијачом. Вежбе са лоптом. Народно коло „Савила се бела лоза винова“. Народно коло из краја у којем се школа налази.

		Полигони	Полигон у складу са реализованим моторичким садржајима.
	ФИЗИЧКА И ЗДРАВСТВЕНА КУЛТУРА	Култура вежбања и играња	Основна правила: Између четири ватре, Мини-рукомета и Футсала. Понашање према осталим учесницима у игри (према судији, играчима супротне и сопствене екипе). Чување и одржавање материјалних добара. Постављање, склањање и чување справа и реквизита неопходних за вежбање. „Ферплеј” (навијање, победа, пораз). Породица и вежбање. Вежбање као део дневних активности.
		Здравствено васпитање	Моје срце – пулс. Дисање и вежбање. Хигијена простора за вежбање. Значај воћа и поврћа у исхрани. Значај воде за организам и вежбање. Поступање у случају повреде.

Кључни појмови садржаја: физичке способности, моторичке вештине, здравље, плес и игра.

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА

Концепција Физичког и здравственог васпитања заснива се на јединству наставних, ваннаставних и ваншколских организационих облика рада, као основне претпоставке за остваривање циља кроз достизање исхода овог васпитно-образовног подручја које се састоји из три предметне области:

физичке способности,
моторичке вештине, и

физичке и здравствене културе.

Већина исхода у програму је развојног карактера и протежу се кроз цео први циклус основног образовања и васпитања, узимајући у обзир узраст ученика и сензитивне периоде развоја физичких способности.

Програм трећег разреда базиран је на континуираном развијању знања, вештина, ставова и вредности.

ОРГАНИЗАЦИОНИ ОБЛИЦИ РАДА

А. Часови Физичког и здравственог васпитања.

Б. Слободне активности.

В. Недеља школског спорта.

Г. Активности у природи (крос, спортски дан, излети, зимовање, летовање ...).

Д. Школска такмичења.

Ђ. Корективно-педагошки рад и допунска настава.

А. Часови физичког и здравственог васпитања

Наставне области:

ФИЗИЧКЕ СПОСОБНОСТИ

На свим часовима као и у другим организационим облицима рада, посебан акценат се ставља на:

развијање физичких способности које се континуирано реализује у припремном делу часа. Део главне фазе користи се за развој основних физичких способности узимајући у обзир утицај који наставна тема има на њихов развој. Методе и облици рада бирају се у складу са потребама и могућностима ученика и материјално-техничким условима за рад;
подстицање ученика на самостално вежбање;
правилно држања тела.

Програм развоја физичких способности је саставни део годишњег плана рада наставника.

Праћење, вредновање и евидентирање физичких способности ученика спроводи се на основу *Приручника за праћење физичког развоја и развоја моторичких способности ученика у настави физичког васпитања*, (Завод за вредновање квалитета образовања и васпитања, 2016).

МОТОРИЧКЕ ВЕШТИНЕ, СПОРТ И СПОРТСКЕ ДИСЦИПЛИНЕ

Учење моторичких вештина остварује се кроз различите активности применом основних дидактичко-методичких приципа и метода рада неопходних за достизање постављених исхода. Моторичке вештине треба да омогуће ученицима сналажење у свакодневним и специфичним животним ситуацијама у којима се очекује њихова примена. Ученицима који имају потешкоће са одређеним моторичким вештинама задају се вежбања слична али лакша од предвиђених или предвежбе. Ученицима који имају потешкоће да достигну предвиђени исход, оставља се могућност да исти достигне у наредном периоду. У раду са напреднијим ученицима могу се користити додатни

садржаји у складу са његовим способностима. Кроз процес остваривања програма неопходно је пратити способности ученика за различите физичке активности.

Усавршавање моторичких вештина је континуирани процес без обзира на садржаје програма (техника ходања, трчања, примена научене игре итд.). Пре учења нових моторичких вештина у трећем, неопходно је поновити развијене моторичке вештине из првог и другог разреда.

ФИЗИЧКА И ЗДРАВСТВЕНА КУЛТУРА

Ова наставна област реализује се кроз све организационе облике рада, наставне области и теме уз практичан рад.

Достизањем исхода ове наставне области, ученици развијају знања, вештине, ставове и вредности о вежбању (основним појмовима о вежби, како се неко вежбање изводи и чему конкретна вежба и вежбање служи), физичком васпитању, спорту и здрављу. Основне информације о вежбању и здрављу преносе се непосредно пре, током и након вежбања на часу.

Ова наставна област обухвата: формирање правилног односа према физичком вежбању и здрављу; развијање и неговање другарства; препознавање негативних – неприхватљивих облика понашања у игри и др.

Поред наведеног у овој области потребно је радити и на: неговању патриотских вредности (народне традиције и интеркултуралности); формирању правилног односа према различитостима, чувању личне и школске имовине, неговању друштвених вредности итд.

I ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Дефинисани исходи су важан део и незаобилазан елемент процеса планирања наставе и учења. Дефинисани исходи представљају резултат учења на крају сваког разреда, па је при планирању рада потребно одредити временску динамику у односу на остваривање одређених исхода током школске године.

Неопходно је посебну пажњу обратити на исходе које није могуће достићи током једног или више часова, већ је у ту сврху потребно реализовати различите активности током године.

Предмет се реализује кроз 108 часова практичне наставе. Број часова датих наставних тематичких планова се на основу процене наставника, материјално-техничких и просторних услова. Наставне теме или поједини садржаји за које не постоје услови за реализацију могу бити замењени одговарајућим темама или садржајима програма за које постоје одговарајући услови.

II ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

ФИЗИЧКЕ СПОСОБНОСТИ

При планирању вежбања у припремној фази часа, треба узети у обзир утицај наставне теме на физичке способности ученика и применити вежбе чији делови биомеханичке структуре одговарају основном задатку главне фазе часа и служе за обучавање и увежбавање конкретног задатка. Методе вежбања које се примењују у настави су тренажне методе (континуирани, понављајући метод), прилагођене узрасним карактеристикама ученика. У раду са ученицима треба примењивати диференциране облике рада, доzirати вежбања у складу са њиховим могућностима и примењивати одговарајућу терминологију вежби. Време извођења вежби и број понављања задају се групама

ученика или појединцима у складу са њиховим способностима, водећи рачуна о постизању што веће радне ефикасности и оптимализацији интензитета рада.

Препоручени начини рада за развој физичких способности ученика.

1. Развој снаге:

без и са реквизитима,
на справама и уз помоћ справа.

2. Развој покретљивости:

без и са реквизитима,
уз коришћење справа.

3. Развој издржљивости:

трчање,
елементарне игре,
вежбање уз музику,
плес.

4. Развој координације:

- извођење координационих вежби у различитом ритму и променљивим условима.

5. Развој брзине:

вежбе изводити максималном брзином из различитих почетних положаја на одређени знак – старт из различитих положаја;
трчање са убрзањем;
штафетне игре.

За ученике који из здравствених разлога изводе посебно одабране вежбе, потребно је обезбедити посебно место за вежбање.

МОТОРИЧКЕ ВЕШТИНЕ

Атлетика

Поновити различите варијанте ходања и трчања из претходних разреда.

Трчање уз правилно постављање стопала и правилан рад руку, са подизањем колена, трчање преко препрека, трчање са променом ритма, трчање са променом правца и смера, брзо трчање 40 m са стартом из различитих почетних положаја, елементарне игре са трчањем.

Спринтерско трчање: вежбе технике трчања, (ниски скип, високи скип, забацивање потколенице, итд), ниски старт и фазе трчања.

Истрајно трчање: вежбе технике кроз континуирано трчање.

Скок удаљ основни елементи згрчне технике.

Бацање лоптице у даљ: усвајање вежбе у целини.

Скок увис прекорачном техником; Обучавање технике врши се у целини а по потреби рашчлањивањем на фазе.

2. Спортска гимнастика

1. Вежбе на тлу:

Основни садржаји

колут напред из упора стојећег опружених ногу,
колут напред преко препреке,
два повезана колута назад,
став на лопатицама „свећа“ – опружање и издржај,
мост из лежања на леђима уз помоћ,
припремне вежбе за вагу претклоном и занужењем,
припремне вежбе за став на шакама.

Проширени садржаји:

комбинације две и више савладаних вежби.

Одељењско такмичење са задатом комбинацијом вежби.

2. Прескок — специфичне припремне вежбе:

Основни садржаји

суножни одскок и доскок на повишену површину,
на одскочној дасци (држећи се за руке помагача) узастопни суножни скокови,
са неколико корака залета једноножни одскок испред даске, доскок суножно на даску, одскок, фаза
лета и доскок,
упором о козлић неколико узастопних одскока са подизањем кукова (суножно и са разноужењем,
доскок на даску суножно (уз помоћ испред и иза справе).

Проширени програм:

мали козлић, разношка.

Одељењско такмичење: суножни одскок и доскок на повишену површину.

3. Вежбе у вису и упору и променама висова и упора (одређене вежбе се могу реализовати и на другим погодним справама, уколико су безбедне)

Основни садржаји

вратило или двовисински разбој – прилагодити висину: наскок у вис предњи, померања улево и
удесно; њих у вису предњем,
наскок у упор предњи на различитим справама; померања у упору,
дочелно вратило или нижа притка разбоја: узмак корацима уз косу површину до упора предњег
активног,
паралелни разбој: упор, њих, предњихом упор разножно пред рукама,
дохватни кругови: суножним одривом вис узнето (кроз згиб – уз помоћ), спуст напред до суножног
става (кроз згиб, уз помоћ).

Проширени садржаји:

одривом једне ноге узмак до упора предњег и сп. зањихом саскок.

4. Вежбе равнотеже: шведска лупа и ниска греда

Основни садржаји

лицем према клупи – греди бочно: залети одразом једне ноге наскок у став на другој нози, слободном заножити,
различити начини ходања: у успону, са згрченим предножењем, са заножењем, са одножењем, са високим предножењем, различити начини ходања уназад,
скок суножним одскоком, суножни доскок на место одскока,
издржаји на једној нози са различитим положајима слободне ноге,
окрети на греди усправно, у чучњу за 90⁰ и 180⁰,
саскок згрчено.

Проширени садржаји:

са шведског сандука кораком на високу греду, ходање корацима у складу са способностима ученика;
саскок пруженим телом на високо наслане струњаче (све уз надзор и помоћ наставника).

3. Основе тимских и спортских игара

3.1. Између четири ватре

Предвежбе

Гађање лоптом у циљ (део зида, медицинка, шведски сандук, клупа итд) једном руком; Рука је у висини рамена или главе.

Хватање лопте обема рукама у наручје, на груди.

Игра уз примену правила

Основи тактике:

Кретање играча у пољу.

Пребацивање лопте (највише два пребацивања).

Гађање (у ноге, избор играча који се гађа, правац гађања у односу на положај саиграча и играча који се гађа...).

3.2. Мини–рукомет

– Додавање лопте једном руком у месту и кретању.

Хватање лопте обема рукама у висини груди у месту и кретању.

Вођење лопте левом и десном руком (у месту и кретању).

Шутирање из места и кретања – бочни и чеони шут.

Тактика – игра „човек на човека“.

3.3. Футсал – „мали фудбал“

Додавање лопте у месту унутрашњим делом стопала.

Примање лопте унутрашњим делом стопала.

Додавање и примање лопте у кретању унутрашњим делом стопала (дупли пас).

Шут унутрашњим делом стопала.

Игра на два гола.

Плес и ритмика

– Вежбе са вијачом: њихање вијаче у бочној равни (једном и другом руком, обема рукама) напред–назад, кружење, отворити вијачу у предручењу, два суножна поскока са међупоскоком, два суножна поскока без међупоскока са окретањем вијаче напред. Зауставити

вијачу у предручењу и наставити четири поскока са ноге на ногу. Поновити вежбе са окретањем вијаче уназад.

– Вежбе са лоптом

Кружење са лоптом у чеоној и бочној равни са обе и једном руком; из одручења зибом почучњем, прехват лопте у предручењу и зибом почучњем до одручења (лопта у другој руци).

Бацање и хватање:

у задатом ритму у месту и кретању,

са почучњем,

са окретом за 180^0 .

– Народно коло „Савила се бела лоза винова”.

– Народно коло из краја у коме се школа налази.

Пливање

Наставну тему Пливање, реализују школе које за то имају услове у школи или објектима ван ње.

Вежбе

– Правила понашања на пливалишту.

– Вежбе прилагођавања на водену средину (квашење делова тела).

– Вежбе дисања.

– Вежбе плутања (на леђима стомаку и згрчено).

– Вежбе клизања (на стомаку и леђима).

– Рад ногама у води (краул и леђни краул);

– Рад рукама (краул и леђни краул са даском).

– Игре у води.

Наставу пливања реализује наставник физичког и здравственог васпитања у сарадњи са учитељем одељења.

Полигони

Полигони се примењују након неколико обрађених тематских целина (наставних тема или области) и састављају се од усвојених вежби у складу са са условима за извођење наставе.

ФИЗИЧКА И ЗДРАВСТВЕНА КУЛТУРА

Ова наставна област реализује се кроз све друге наставне области и теме уз практичан рад и састоји се од две наставне теме *Култура вежбања и играња* и *Здравствено васпитање*.

Култура вежбања и играња

У раду са ученицима постепено уводити терминологију вежбања и упознати их са утицајем примењених вежби на организам. Упознати ученике са основним правилима Мини-рукомета, Футсала, игре Између четири ватре.

Подсетити ученике на правила понашања која важе у просторима за физичко вежбање како у школи, тако и ван ње. Истицати неопходност поштовања правила понашања током игре и вежбања.

Развијање свести о потреби чувања својих и туђих ствари, справа и реквизита које користе.

Упућивати ученике да информишу родитеље о вежбању на наставним и ваннаставним активностима.

Указивати на значај вежбања и подстицати ученике на вежбање у слободно време.

Навивавати ученике да приликом игре или такмичења уважавају све учеснике у игри, њихова постигнућа и међусобне разлике.

Здравствено васпитање

Моје срце – пулс

На начин прилагођен ученику објаснити повезаност интензитета вежбања и вредности пулса. Мерење пулса на вратној артерији.

Дисање и вежбање

Објаснити ученицима значај правилног дисања током вежбања (пешачења, трчања, вежби снаге...). Мерење фреквенције дисања (мери се удах и издах током једног минута) приликом вежбања различитог интензитета.

Значај воћа и поврћа у исхрани

Указивати ученицима на значај редовног конзумирања воћа и поврћа ради нормалног функционисања организма и обезбеђивања неопходних хранљивих материја за вежбање (витамини и минерали, угљени хидрати...).

Значај воде за организам и вежбање

Истицање значаја воде у структури и функционисању организма. Упознати ученике са важношћу уношења воде пре, током и након вежбања.

Поступање у случају повреде

Препознавање основних врста повреда (посекотина, одеротина, ударац...) и указивање на важност правовременог обавештавања наставника, родитеља и других одраслих у случају повреде.

Дидактичко-методички елементи

Основне карактеристике реализације наставе:

јасноћа наставног процеса;
оптимално коришћење расположивог простора, справа и реквизита;
избор рационалних облика и метода рада;
избор вежби усклађен са програмским садржајима и исходима;

функционална повезаност делова часа – унутар једног и више узастопних часова одређене наставне теме.

При избору облика рада узимају се у обзир просторни услови, број ученика на часу, опремљеност справама и реквизитима и планирана динамика рада.

Избор дидактичних облика рада треба да буде у функцији ефикасне организације и повећања радне ефикасности на часу у циљу достизања постављених исхода.

У настави треба да преовладавају игре и садржаји који захтевају прецизност извођења. Свим вежбањима претходе тачна упутства наставника и приказ вежби. Наставник прати рад ученика, указује и исправља грешке.

III ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

У циљу сагледавања и анализирања ефеката наставе *физичког и здравственог васпитања*, препоручује се да наставник подједнако, континуирано прати и вреднује:

Ниво ангажованости (активност) и однос ученика према обавезама у Физичком и здравственом васпитању који обухвата:

вежбање у адекватној спортској опреми;

активно учествовање на часовима Физичког и здравственог васпитања;

вежбање и играње у слободно време.

Приказ два комплекса усвојених општеприпремних вежби (вежби обликовања), без реквизита.

Постигнућа у моторичким вештинама.

Индивидуални напредак ученика.

Индивидуални напредак сваког ученика процењује се у односу на претходно проверено стање. Приликом оцењивања неопходно је узети у обзир способности ученика, степен спретности и умешности. Уколико ученик нема развијене посебне способности, приликом вредновања (оцењивања) узима се у обзир његов индивидуални напредак у односу на претходна достигнућа и могућности као и ангажовање ученика у наставном процесу.

Код ученика ослобођених од практичног дела наставе прати се и вреднује:

познавање основних правила елементарних и спортских игара, основних здравствено-хигијенских правила вежбања и здраве исхране;

учешће у ваннаставним активностима.

Праћење, вредновање и оцењивање ученика ослобођених од практичног дела наставе, врши се на основу посебног ангажовања у настави.

Праћење, вредновање и оцењивање ученика са инвалидитетом врши се на основу њиховог индивидуалног напретка.

ВАННАСТАВНЕ И ВАНШКОЛСКЕ АКТИВНОСТИ

План и програм ових активности предлаже Одељенско веће трећег разреда и саставни је део Годишњег плана рада школе и школског програма.

Б. Слободне активности

Реализују се према интересовању ученика. Сачињава се посебан програм при чему се узимају у обзир материјални и просторни услови рада, узрасне карактеристике и способности ученика.

В. Недеља школског спорта

Ради развоја и практиковања здравог начина живота, схватања важности сопственог здравља и безбедности, о потреби неговања и развоја физичких способности, као и превенције насиља, наркоманије, малолетничке делинквенције, школа у оквиру Школског програма реализује недељу школског спорта.

Недеља школског спорта обухвата:

физичке активности прилагођене узрасту и могућностима ученика;
културне манифестације са циљем промоције физичког вежбања, спорта и здравља (ликовне и друге изложбе, фолклор, плес, музичко-спортске радионице...);
ђачке радионице (о здрављу, физичком вежбању, спорту и др...).

План и програм Недеље школског спорта сачињава Одељенско веће трећег разреда заједно са Стручним већем предметних наставника који реализују наставу Физичког и здравственог васпитања у другом циклусу, као и другим Стручним већима (ликовне културе, музичке културе, историје, информатике...) и стручним сарадницима у школи, водећи рачуна да и ученици који су ослобођени од практичног дела наставе Физичког и здравственог васпитања, буду укључени у организацију ових активности.

Г. Активности у природи (излет, крос, зимовање, летовање...)

Из фонда радних дана, предвиђених заједничким планом, школа може да организује активности у природи:

излет;

крос се организује минимум једном у току школске године;

зимовање – организује се за време зимског распуста (физичке активности на снегу);

летовање – организује се за време летњег распуста (камповање итд.).

План и програм ових активности сачињава Одељенско веће трећег разреда у сарадњи са Стручним већем предметних наставника који реализују наставу Физичког и здравственог васпитања у другом циклусу.

Д. Школска тамичења

Школа за ученике трећег разреда организује и спроводи такмичења из минимум једне елементарне или спортске игре (у складу са програмом), полигона у току школске године, као интегрални део процеса физичког и здравственог васпитања. План такмичења доноси Одељенско веће трећег разреда у сарадњи са Стручним већем наставника Физичког и здравственог васпитања.

Ученици могу да учествују и на такмичењима у систему школских спортских такмичења Републике Србије, која су у складу са планом и програмом наставе и учења, као и на такмичењима од интереса за локалну заједницу.

Ђ. Корективно-педагошки рад и допунска настава

Ове активности организују се са ученицима који имају:

потешкоће у остваривању исхода;

смањене физичке способности;
лоше држање тела;
здравствене потешкоће које онемогућавају редовно похађање наставе.

За ученике који имају потешкоће у савладавању градива и ученике са смањеним физичким способностима организује се допунска настава која подразумева савладавање оних програмских садржаја, које ученици нису успели да савладају на редовној настави, као и развијање њихових физичких способности;

Рад са ученицима који имају лоше држање тела подразумева:

уочавање постуралних поремећаја код ученика;
саветовање ученика и родитеља;
организовање додатног превентивног вежбања у трајању од једног школског часа недељно;
организовање корективног вежбања у сарадњи са одговарајућом здравственом установом.

Рад са ученицима са здравственим потешкоћама организује се искључиво у сарадњи са лекаром специјалистом, који одређује врсту вежби и степен оптерећења, а спроводи их наставник Физичког и здравственог васпитања у сарадњи са наставником који реализује разредну наставу у одељењу које ученик похађа.

Ослобађање ученика од наставе Физичког и здравственог васпитања

Ученик може бити ослобођен само од практичног дела програма наставе за одређени период, полугодиште или целу школску годину на основу препоруке изабраног лекара.

Ученик ослобођен практичног дела у обавези је да присуствује часовима. За рад са тим ученицима наставник сачињава посебан програм рада базиран на усвајању теоријских и васпитних садржаја у складу са програмом и корелацијом са садржајима других предмета.

Ослобођеним ученицима треба пружити могућност да:

- прате игру и усвајају правила игара,
- направе едукативни цртеж са спортског догађаја,
- на други начин помажу у настави.

Пример исхода за ученике ослобођене од практичног дела наставе:

По завршетку теме ученик ће бити у стању да:

- наведе основна правила елементарне игре која се најчешће примењује у настави;
- примени основна здравствено-хигијенска правила;
- помогне у организацији активности предвиђених програмом.

Педагошка документација

Свеска за резултатима ученика постигнутим на тестирању – лични картон ученика.

8. РАЗРЕД

Циљ учења предмета *Физичко и здравствено васпитање* је да ученик унапређује физичке способности, моторичке вештине и знања из области физичке и здравствене културе, ради очувања здравља и примене правилног и редовног физичког вежбања у савременим условима живота и рада.

ИСХОДИ По завршетку разреда ученик ће бити у стању да:	ОБЛАСТ/ТЕМА		КЉУЧНИ ПОЈМОВИ САДРЖАЈА
одабере и примени комплексе простих и општеприпремних вежби одговарајућег обима и интензитета у вежбању; користи научене вежбе у спорту, рекреацији и другим ситуацијама; упоређује и анализира сопствене резултате са тестирања са референтним вредностима; примени усвојене технике кретања у игри, спорту и другим различитим ситуацијама; примени атлетске дисциплине у складу са правилима; развија своје физичке способности применом вежбања из атлетике; одржава равнотежу у различитим кретањима, изводи ротације тела; примени вежбања из гимнастике за развој физичких способности; изведе елементе усвојених тимских и спортских игара; примени основна правила тимских и спортских игара; користи усвојене елементе технике у спортским играма; примени основне тактичке елементе; учествује на унутар одељенским такмичењима; изведе кретања у различитом ритму; игра народно коло; изведе основне кораке плеса из народне традиције других култура; изведе вежбе и саставе уз музичку пратњу;	ФИЗИЧКЕ СПОСОБНОСТИ		Вежбе за развој снаге. Вежбе за развој покретљивости. Вежбе за развој аеробне издржљивости. Вежбе за развој брзине. Вежбе за развој координације. Примена националне батерије тестова за праћење физичког развоја и моторичких способности.
	МОТОРИЧКЕ ВЕШТИНЕ СПОРТ И СПОРТСКЕ ДИСЦИПЛИНЕ	Атлетика	Истрајно трчање Спринтерско трчање. Штафетно трчање Скок удаљ. Бацања кугле. Скок увис (леђна техника). Бацање „вортекс-а“. Четворобој
		Спортска гимнастика	Основни садржаји: Вежбе и комбинације вежби карактеристичних за поједине справе: Тло Прескок Трамполина Вратило Двовисински разбој Паралелни разбој Кругови

плива техником краула и леђног краула и прсном техником; преплива најмање 50m; процени своје способности и вештине у води; скочи у воду на ноге и на главу; рони у дужину у складу са својим могућностима; поштује правила понашања у води, и око водене средине; уочи ризичне ситуације у води и око ње; вреднује утицај примењених вежби на организам одреди ниво сопствене дневне физичке активности; користи вежбе ради побољшања својих физичких способности; предвиди елиминише последице недовољне физичке активности; примени мере безбедности у вежбању у школи и ван ње; одговорно се односи према објектима, справама и реквизитима; примени и поштује правила игара у складу са етичким нормама; примерено се понаша као учесник или посматрач на такмичењима; решава конфликте на друштвеноприхватљив начин; користи различите изворе информација за упознавање са разноврсним облицима физичких и спортско-рекреативних активности; прихвати победу и пораз; процени вредност различитих спортова без обзира на лично интересовање;			Коњ са хватаљкама Греда Проширени садржаји: На тлу и справама сложеније вежбе и комбинације вежби
		Тимске и спортске игре	Футдбал: Елементи технике и тактике. Игра уз примену правила Рукомет: Елементи технике и тактике. Игра уз примену правила. Кошарка: Елементи технике и тактике. Игра уз примену правила. Одбојка: Елементи технике и тактике. Игра уз примену правила. Активност по избору
		Плес и ритимика	Вежбе са вијачом. Вежбе са обручем. Народно коло „Моравац“. Народно коло из краја у којем се школа налази. Енглески валцер.
		Полигони	Полигон у складу са реализованим моторичким садржајима.

примени усвојене моторичке вештине у ванредним ситуацијама; вреднује лепоту покрета у физичком вежбању и спорту; подстиче породицу на редовно вежбање; повеже врсте вежби, игара и спорта са њиховим утицајем на здравље; планира дневни ритам рада, исхране и одмора у складу са својим потребама; разликује здраве од нездравих облика исхране правилно користи додатке исхрани; примењује здравствено-хигијенске мере у вежбању; правилно реагује и пружи основну прву помоћ приликом повреда; чува животну средину током вежбања; анализира штетне последице конзумирања дувана, алкохола, штетних енергетских напитака и психоактивних супстанци.			Полигон са препрекама
			Подела моторичких способности. Функција срчано-дисајног система. Основна правила и тактика спортских игара. Понашање на такмичењима и спортским манифестацијама. Чување и одржавање простора, справа и реквизита који се користе у вежбању. Превенција насиља у физичком васпитању и спорту. Решавање спорних ситуација. Коришћење писаних и електронских извора информација из области физчког васпитања и спорта. Вежбање у функцији сналажења у ванредним ситуацијама. Значај и улога физичког вежбања за професионална занимања у спорту, образовању, здравству, војсци, полицији и другим занимањима. Структура физичке културе (физичко васпитање, спорт и рекреација).
		Физичко вежбање и спорт	
	ФИЗИЧКА И ЗДРАВСТВЕНА КУЛТУРА	Здравствено васпитање	Утицај различитих вежбања на кардио-респираторни систем, скелетно-мишићни и организам уопште. Здравствено-хигијенске мере пре и после вежбања.

			Значај правилне исхране. Енергетски напици и њихова штетност. Прва помоћ након површинских повреда, уганућа у прелома. Значај вежбања у природи. Чување околине при вежбању. Последице конзумирања дувана и алкохола и психоактивних супстанци Правилно конзумирање додатака исхрани. Мере заштите репродуктивног здравља у процесу вежбања

Циљ и исходи предмета се остварују кроз јединство наставе Физичког и здравственог васпитања, ваннаставних и ваншколских активности у складу са програмом. Програм осмог разреда базиран је на континуитету усвојених знања, вештина, ставова и вредности из претходних разреда.

Настава Физичког и здравственог васпитања усмерена је према индивидуалним разликама ученика, које се узимају као критеријум у диференцираном приступу, па самим тим неопходно је упутити ученика или групу ученика, на олакшане или проширене садржаје у часовној, ваннаставној и ваншколској организацији рада. Где је неопходно, програмске садржаје потребно је реализовати према полу.

Организациони облици рада

Концепција Физичког и здравственог васпитања заснива се на јединству наставних и ваннаставних организационих облика рада, као основне претпоставке за остваривање циља кроз достизање исхода и стандарда овог васпитно-образовног подручја.

- А. часови физичког и здравственог васпитања;
- Б. секције,
- В. недеља школског спорта,
- Г. активности у природи (кросеви, зимовање, летовање - камповање...),
- Д. школска и ваншколска такмичења
- Ђ. корективно-педагошки рад.

НАСТАВНЕ АКТИВНОСИ

А. Часови физичког и здравственог васпитања

Наставне области:

Физичке способности

На свим часовима као и на другим организационим облицима рада, посебан акценат се ставља на:

развијање физичких способности које се континуирано реализује у уводном и припремном делу часа путем вежби обликовања. Део главне фазе часа користи се за развој основних физичких способности узимајући у обзир утицај који наставна тема има на њихов развој. Методе и облике рада наставник бира у складу са потребама и могућностима ученика и материјално-техничким условима за рад; подстицање ученика на самостално вежбање; правилно држања тела.

Програм развоја физичких способности је саставни део годишњег плана рада наставника.

Праћење, вредновање и евидентирање физичких способности ученика спроводи се на основу *Приручника за праћење физичког развоја и развоја моторичких способности ученика у настави физичког васпитања*, (Завод за вредновање квалитета образовања и васпитања, 2016).

Моторичке вештине, спорт и спортске дисциплине

Усвајање моторичких знања, умења и навика, остварује се кроз примену основних и проширених програмских садржаја атлетике, гимнастике, спортских игара, плеса, ритмичке гимнастике, пливања и ватерпола, примењујући основне дидактичко- методичке приципе и методе рада неопходне за достизање постављених исхода. Усвојена знања, умења и навика треба да омогуће ученицима њихову примену у спорту, рекреацији, свакодневним и специфичним ситуацијама. Стицање знања, умења и навика је континуирани процес индивидуалног напредовања ученика у складу са њиховим психофизичким способностима. Ученицима који нису у стању да усвоје неке од садржаја, задају се вежбања слична али лакша од предвиђених или предвежбе. Уколико ученик не достигне предвиђени исход, оставља се могућност да исти достигне у наредном периоду. Усавршавање неких моторичких задатака је континуирани процес без обзира на садржаје програма (техника ходања, трчања, примена научене игре итд). У раду са напреднијим ученицима реализују се проширени садржаји или садржаји из наредних разреда. Кроз процес реализације програма неопходно је пратити способности ученика за поједине спортове.

Физичка и здравствена култура

Достизањем исхода ове наставне области, ученици стичу знања, вештине, ставове и вредности о вежбању (основним појмовима о вежби, како се неко вежбање изводи и чему конкретна вежба и вежбање служи), физичком васпитању, спорту, рекреацији и здрављу.

Посебно планиране и осмишљене информације о вежбању и здрављу преносе се непосредно пре, током и након вежбања на часу.

Ова наставна област остварује се кроз све организационе облике рада у Физичком и здравственом васпитању уз практичан рад и обухвата: формирање правилног односа према физичком вежбању, здрављу и раду; развијање и неговање фер-плеја; препознавање негативних облика понашања у спорту и навијању; вредновање естетских вредности у физичком вежбању, рекреацији и спорту; развијање креативности у вежбању; очување животне средине, као и развијање и неговање здравствене културе ученика.

Поред наведеног у овој области потребно је радити на: неговању патриотских вредности (народне традиције и мултикултуралности); формирању правилног односа према различитостима, чувању материјалних добара, неговању друштвених вредности итд.

ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Дефинисани исходи су основни и незаобилазни елементи процеса планирања наставе и учења. Дефинисани као резултати учења на крају сваког разреда, током планирања рада потребно је одредити временску динамику у односу на бављење појединим исходима током школске године. Неопходно је посебну пажњу обратити на исходе које није могуће достићи током једног или више часова, већ је у ту сврху потребно реализовати различите активности током школске године.

Облици наставе

Предмет се реализује кроз следеће облике наставе:

теоријска настава (до 5 часова);
практична настава (97-102 часа).

Теоријска настава

Посебни теоријски часови могу се организовати само у оним ситуацијама када не постоје услови за реализацију наставе у просторима за вежбање или алтернативним објектима и као први час у полугодишту. На тим часовима детаљније се обрађују садржаји предвиђени темема Физичко вежбање и спорт и Здравствено васпитање уз могући практичан рад у складу са условима.

При планирању теоријских садржаја неопходно је узети у обзир: исходе програма, претходна искуства ученика, садржаје и исходе других предмета (корелацију – међупредметне компетенције).

Практична настава

Број часова по темама планира се на основу: процене сложености садржаја за ученике и услова за реализацију наставе. Наставне теме или поједини садржаји за које не постоје услови за реализацију могу бити замењени одговарајућим темама или садржајима програма за које постоје одговарајући услови. Оквирни број часова по темама:

Атлетика (12);
Гимнастика (12);
Основе тимских и спортских игара:
 Одбојка (10)
 Футсал (10)
 Рукомет (10)
 Кошарка (10)
Активност по избору ученика (12)

Ритмика и плес (6);
Пливање и ватерполо (10);
Полигони (5);
Тестирање и мерење (5).

Остваривање исхода из наставне теме *Спортска гимнастика* реализује се усвајањем основних и проширених садржаја.

Основни садржаји су они које је неопходно спровести у раду са ученицима узимајући у обзир способности ученика, материјално-техничке и просторне услове.

Проширени садржаји су они који се бирају и реализују у раду са ученицима (групама или појединцима), који су савладали обавезне садржаје, узимајући у обзир ниво достигнутог исхода, потребе ученика и услове за рад.

ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Физичке способности

При планирању кондиционог вежбања у главној фази часа, треба узети у обзир утицај наставне теме на физичке способности ученика и применитивежбе чији делови биомеханичке структуре одговарају основном задатку главне фазе часа и служе за обучавање и увежбавање (обраду и утврђивање) конкретног задатка. Методе вежбања које се примењују у настави су тренажне методе (континуирани, понављајући и интервални метод, кружни тренинг, и др.), прилагођене узрасним карактеристикама ученика. У раду са ученицима примењивати диференциране облике рада, дозирати вежбања у складу са њиховим могућностима и примењивати одговарајућу терминологију вежби. Време извођења вежби и број понављања, задају се групама ученика или појединцима у складу са њиховим способностима, водећи рачуна о постизању што веће радне ефикасности и интензитета рада. Акценат се ставља на оне моторичке активности којима се најуспешније супротставља последицама хипокинезије.

Препоручени начини рада за развој физичких способности ученика.

1. Развој снаге:

без и са реквизитима,
на справама и уз помоћ справа.

2. Развој покретљивости:

без и са реквизитима,
уз коришћење справа,
уз помоћ сувежбача.

3. Развој аеробне издржљивости:

истрајно и интервално трчање,
вежбање уз музику – аеробик,
тимске и спортске игре,
пешачење у дужини од 10 km (организовати у оквиру недеље школског спорта или активности у природи – излет),
други модели вежбања.

4. Развој координације:

– извођење координационих вежби у различитом ритму и променљивим условима (кретање екстремитетима у више равни).

5. Развој брзине и експлозивне снаге:

једноставне и сложене кретне структуре изводити максималним интензитетом из различитих почетних положаја, изазване различитим чулним надражајима (старт из различитих положаја итд.), штафетне игре,
извођење вежби различитом максималном брзином (бацања, скокови, акробатика, шутирања, ударци кроз атлетику, гимнастику, тимске и спортске игре).

За ученике који из здравствених разлога изводе посебно одабране вежбе, потребно је обезбедити посебно место за вежбање, а за оне са којима се програм реализује по индивидуално образовном програму (ИОП-у), неопходно је обезбедити одговарајуће услове, узимајући у обзир њихове могућности.

Моторичке вештине, спортови и спортске дисциплине

Атлетика

Препорука је да се садржаји атлетике реализују у јесењем и пролећном периоду, у складу са условима.

Основни садржаји

Усавршавање технике спринтерског трчања и ниског старта. Трчање деоница до 60 m. Техника штафетног трчања (4 x 60 m);

Усавршавање технике истрајног трчања и високог старта;

Скок удаљ техника „увинуће” и предвежбе за корачну технику;

Скок увис леђном техником (предвежбе); за напредније ученике техника скока увис леђном техником;

Бацања кугле 3 kg девојнице, 4 kg дечаки – бочна техника;

Бацање „вортекс-а” у даљ;

Четворобој – кроз унутародељенско такмичење применити четири дисциплине (пример: спринтерско трчање 60 m, бацање вортекса или кугле, скокови увис или удаљ, истрајно трчање 600 m ученице, 800 m ученици).

Спортска гимнастика

Препорука је да се садржаји реализују у оба полугодишта.

Основни садржаји

Ученици се деле у радне групе према полу, према нивоу усвојености вежби из претходних разреда и њиховим способностима. Са ученицима, који нису савладали поједине вежбе из програма до осмог разреда, раде се оне предвежбе и вежбе које ће им омогућити њихово усвајање. Задаци обухватају вежбе и комбинације вежби које ученици савладали у претходним разредима, без отежања (или са минималним отежањима), у складу са морфолошким карактеристикама и мотричким способностима ученика овог узраста. У раду са ученицима неопходно је поставити више радних места. Иницирати ученике да самостално креирају комбинације вежби и, уз помоћ наставника, организују чување и помагање. Промена радних места врши се након одређеног броја понављања. Група које није прошла неки задатак на часу, исти ће реализовати на следећем часу. Ученику који није у могућности да изведе одређене вежбе, дају се олакшани задаци. Ученике треба подстицати и помоћи им да организују полигоне који одговарају њиховим способностима и усвојености гимнастичких задатака.

Проширени садржаји

Могу се реализовати кроз часове на којима се реализују основни садржаји путем програма који је диференциран према способностима ученика – за напредне ученике (ИОП 3). Овакве моделе могуће је применити на све садржаје спортске гимнастике.

Тло (ученице и ученици):

Основни садржаји

комбинација вежби научених током основне школе која садржи: вагу претклоном и занужењем; варијанте колута напред и колута назад; став на шакама – издржај, колут напред – уз помоћ; прамет странце упором („звезде”) у „бољу страну” и сп. прамет странце упором у „слабију страну”; за ученице додати вежбе из ритмике: плесни корак, скок, окрет, равнотежу у успону.

Проширени садржаји

комбинација предвиђена за све ученике са тежим варијантама наведених вежби.

Прескок (ученице и ученици):

Основни садржаји

коњ у ширину висине 110 cm (уз квалитетну даску висина коња 120 cm):

згрчка и разношка – удаљавањем даске усавршавање фаза првог и фазе другог лета.

Проширени садржаји

коњ у ширину (120 за ученице и 125 cm за ученике);

припремне вежбе за прескоке са заножењем и прескоци са заножењем.

Трамполина или одскачна даска (ученице и ученици):

Основни садржаји

скокови: пруженим телом окретом око уздужне осе за 180^0 ; скок са згрченим предножењем - усавршавање.

Проширени садржаји

– скокови пруженим телом са окретом око уздужне осе за 360^0 ; скок са предножним разножењем – усавршавање.

Вратило

Основни садржаји

дочелно вратило: суножним одривом узмак до упора предњег; саскок замахом (зањихом) до става на тлу;

дохватно вратило: из упора предњег спадом назад саскок подметно;

доскочно вратило: њихање са повећаном амплитудом и саскок у предњиху са окретом за 180^0 .

Проширени садржаји

комбинација: узмак из виса стојећег, коврљај назад у упору и сп. спадом назад саскок подметно.

Двовисински разбој

Основни садржаји

лицем према нижој притки, вис предњи: одгуривањем једне ноге о н/п, зањих предњих до н/п, зањих и спојено саскок у зањиху.

Проширени садржаји

комбинација: суножним одривом узмак из згиба стојећег, коврљај назад у упору, саскок замахом ногама уназад (зањихом), до става на тлу;

вис предњи на в/п; климом успоставити њих.

Паралелни разбој

Основни садржаји

комбинација: из положаја бочно: наскок у упор, предњих, зањих, предњихом до седа разножно пред рукама; кроз узручење прехват до седа разножно за рукама, заножењем сножити, њихање у упору и сп. предњихом саскок предношка (или заношка).

Проширени садржаји

комбинација као за основне садржаје са отежањем: наскок у упор и спојено предњих и зањих и код саскока предњихом предношка са окретом за 180^0 или зањихом заношка.

Кругови

Основни садржаји

дохватни кругови (ученици и ученице):

комбинација: замахом – предњихом вис узнето, вис стрмоглаво, вис узнето, вис стражњи – саскок (уз помоћ).

доскочни кругови (ученици):

комбинација: из виса предњег згибом вучењем вис узнето, вис стрмоглаво – издржај, вис узнето, згибом отварање у вис предњи и спојено саскок (уз помоћ).

Проширени садржаји

предвиђене комбинације вежби извести без помоћи.

Коњ са хватаљкама

Основни садржаји

из упора предњег на хватаљкама премах одножно десном до упора јашућег; њих у упору јашућем, премах одножно левом до упора стражњег; премах одножно десном назад до упора јашућег, премах одножно левом назад до упора и сп. саскок.

Проширени садржаји

наскок у упор предњи; премах одножно десном напред; премах одножно левом напред, премах одножно десном назад до упора јашућег; њих у упору са изразитијим преношењем тежине са руке на руку и спојено премахом одножно десне саскок са окретом за 90⁰ улево.

Греда

Вежбе прво научити на тлу, шведској клупи и ниској греди и на крају на високој греди.

Основни садржаји

Ниска греда

ученица комбинује кратак састав избором вежби научених током основне школе, редоследом који она жели: наскок; различити начини ходања и трчања; поскоци; скокови; окрети; равнотеже, саскок.

Висока греда

Комбинација: (чеоно према греди) наскок из места или залетом наскок премахом одножно у упор јашући; окрет за 90⁰, грчењем ногу стопала поставити иза тела и прећи у упор чучећи; чучањ одручити; усправ; комбинацију са ниске греде извести на високој; саскок пружено или згрчено из положаја чеоно или бочно у односу на справу.

Проширени садржаји

програм за све ученице отежати: после наскока у упор јашући и окрета замахом ногама у заножјење прећи у упор чучећи. Сва остала кретања и саскок извести у тежој варијанти.

Основе тимских и спортских игара

3. 1. Футсал

Са ученицима поновити усвојене елементе технике и тактике.

Примена усвојених елемената у диригованој и ситуационој игри.

Игра уз примену правила.

3.2. Рукомет

Са ученицима поновити усвојене елементе технике и тактике.
Примена усвојених елемената у диригованој и ситуационој игри.
Игра уз примену правила.

3.3. Кошарка

Са ученицима поновити усвојене елементе технике и тактике.
Примена усвојених елемената у диригованој и ситуационој игри.
Игра уз примену правила.

3.4. Одбојка

Са ученицима поновити усвојене елементе технике и тактике.
Примена усвојених елемената у диригованој и ситуационој игри.
Игра уз примену правила.

3.5. Активности по избору

У складу са просторно техничким могућностима школе наставник у договору са ученицима реализује неке од наведених активности:

Кондиционо вежбање (кружни тренинг, аеробик, елементи фитнеса и др.);

Пливање и ватерполо;

Скијање;

Клизање;

Бадминтон;

Стони тенис;

Оријентиринг;

Игра „Јаџент“;

Основни елементи борилачких спортова и самоодбране по избору наставника;

Друге активности по избору Стручног већа школе;

Активности од значаја за локалну заједницу.

Плес и ритмика

Њихања и кружења са вијачом у фронталној и сагиталној равни у месту и кретању (вежбе по избору наставника).

Дупли провак кружењем вијаче унапред.

Састав са вијачом.

Дупли провлак кружењем вијаче уназад.

Састав са обручем састављен од елемената обрађених у петом, шестом и седмом разреду.

Састав са лоптом састављен од елемената обрађених у петом, шестом и седмом разреду.

Усавршити коло из краја у коме се школа налази, усвојено у предходном разреду.

Коло „Моравац“ поновити варијанте из претходних разреда.

Енглески валцер – мешовити парови.

Пливање и ватерполо

Наставна тема пливање и ватерполо реализује се у школама у којима за то постоје услови, у оквиру редовне наставе.

Школе које се одреде за реализацију програмских садржаја пливања и ватерпола на објектима изван школе, часове организују по посебном распореду.

Уколико не постоји могућност реализације наставе пливања у овом разреду, број часова намењен овој наставној теми распоређује се другим наставним темама предвиђених програмом.

Пливање

Приликом реализације садржаја Пливања формирати групе пливача и непливача.

Основни садржаји

Вежбе дисања, рад ногу, пловак, одржавање у месту, завеслаји (краул и леђни краул), техника прсног пливања, скок на главу и зрон.

Пливање техником краула или леђног краула; пливање 50 m једном од техника и пливање 25 m на време.Роњење по дужини у складу са способностима ученика 10-15 m.

Проширени садржаји

Мешовито пливање техникама леђног краула, прсног и краул пливања.

Ватерполо

Садржаји ватерпола реализују се са ученицима који припадају групи „пливача“:

Одржавање на води;
Пливање са лоптом (вођење лопте);
Хватање и додавање лопте;
Шут на гол.
Основни елементи тактике;
Игра.

Полигони

Наставник након једне или више обрађених наставних тема може реализовати полигон у складу са усвојеним моторичким садржајима из:

спортских игара;
гимнастике, као и
полигон са препрекама који садржи:
колутања и пузања, провлачења, промене правца, савладавања препреке одбочком, прескакања препрека увис и удаљ, прелажење високе греде, узмак на вратилу, пењање на шведске лестве и саскок, пењање уз шипку или конопац. По могућству саставити полигон сличан (олакшан) полигону који се примењује у Војсци Србије, пример: пузање испод препреке; прескок препреке до висине колена; прелажење преко високе препреке (шведски сандук, коњ, рипстол...); прелажење преко високе греде; наскок на почетак високог вратила, бочно померање на вратилу (прелаз целе шипке у вису) саскок; гажење кроз неколико оквира „шведског“ сандука; пењање и прелажење преко отвореног рипстола; узмак на вратилу; трчање преко ниске греде, скок са струњаче на струњачу; пењање уз две шипке или конопац.

Напомена:моторичке задатке и њихов редослед комбиније наставник у складу са материјално-техничким условима.

Тестирање и мерење

Праћење физичког развоја и моторичких способности спроводи се на почетку и крају школске године, из простора кардиореспираторне издржљивости (процена аеробног капацитета), телесног састава (посебно телесне масноће), мишићне снаге, издржљивости у мишићној снази, гипкости и агилности. Модел континуираног праћења физичког развоја и моторичких способности у настави Физичког и здравственог васпитања, батерија тестова, критеријумске референтне вредности и начин њиховог тумачења, организација и протокол тестирања као педагошке импликациједетаљно су објашњени у наведеном приручнику.

Физичка и здравствена култура

Ова наставна област реализује се кроз све друге наставне области и теме уз практичан рад и састоји се од две наставне теме *Физичко вежбање и спорт* и *Здравствено васпитање*.

Физичко вежбање и спорт

Упознати ученика са основном поделом моторичких способности и функцијом срчано-дисајног система приликом вежбања. Поновити правила и тактику спортских игара и дисциплина усвојених у претходим разредима. Истаћи значај вежбања и његову улогу у ванредним ситуацијама и за поједина професионална занимања. Структура физичке културе (физичко васпитање, спорт и рекреација).

Здравствено васпитање

Упознати ученике са утицајем различитих врста вежбања на кардио-респираторни систем, скелетно-мишићни и организам уопште, значајем примене здравствено-хигијенских мереа пре и после вежбања. Утицајем правилне исхране на организам издржљиве. Истаћи штетне ефекте енергетских напитака, дувана, алкохола, психоактивних супстанци као и неправилног конзумирања додатака исхрани.

Упознати ученике са пружањем прве помоћи након површинских повреда, уганућа у прелома. Истаћи важност мера заштите репродуктивног здравља у процесу вежбања.

Дидактичко-методички елементи

Основне карактеристике часова:

јасноћа наставног процеса;
оптимално коришћење расположивог простора, справа и реквизита;
избор рационалних облика и метода рада;
избор вежби оптималне образовне вредности;
функционална повезаност свих делова часа – унутар једног и више узастопних часова једне наставне теме.

Уколико на часу истовремено вежбају два одељења, настава се спроводи одвојено за ученике и ученице.

Приликом избора облика рада неопходно је узети у обзир просторне услове рада, број ученика на часу, број справа и реквизита и динамику обучавања и увежбавања наставног задатка.

Избор дидактичких облика рада треба да буде функцији рационалне организације и интензификације часа, као и достизања постављених исхода.

Ослобађање ученика од наставе физичког и здравственог васпитања

Ученик може бити ослобођен само од практичног дела програма наставе за одређени период, полугодиште или целу школску годину на основу препоруке изабраног лекара.

Ученик ослобођен практичног дела у обавези је да присуствује часовима. За рад са ослобођеним ученицима наставник сачињава посебан програм рада базиран на усвајању теоријских и васпитних садржаја у складу са програмом и корелацији са садржајима других предмета.

Ослобођеним ученицима треба пружити могућност да:

суде, воде статистику, региструју резултат или прате ниво активности ученика на часу или школском такмичењу;
направе едукативни постер или електронску презентацију, припреме репортажу са спортског догађаја;
прате и евидентирају активност ученика на часу уз помоћ наставника и на други начин помажу у организацији часовних, ваннаставних и ваншколских активности.

Неки од исхода за ученике ослобођене од практичног дела наставе:

По завршетку теме ученик ће бити у стању да:

Наведе основна правила, гимнастике, атлетике, спортске игре, пливања;

Дефинише основна здравствено-хигијенска правила вежбања;
Презентује и анализира информације о физичком вежбању, спорту, здрављу, историји физичке културе, актуелним спортским подацима итд.);
Учествује у организацији Недеље школског спорта и школских такмичења.

Ученицима са инвалидитетом настава се прилагођава у складу са њиховим могућностима и врстом инвалидитета.

ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ

Исходи представљају добру основу за праћење и процену постигнућа ученика, односно креирање захтева којима се може утврдити да ли су ученици достигли оно што је описано одређеним исходом. Исходи помажу наставницима у праћењу, прикупљању и бележењу постигнућа ученика. Како ће у процесу вредновања искористити исходе наставник, сам осмишљава у односу на то који се начин праћења и процене њему чини најрационалнијим и најкориснијим. Поред тога, постојање исхода олакшава и извештавање родитеља о раду и напредовању ученика.

У процесу праћења и оцењивања пожељно је користити лични картон ученика (евиденција о процесу и продуктима рада ученика, уз коментаре и препоруке) као извор података и показатеља о напредовању ученика. Предности коришћења личног картона ученика су вишеструке: омогућава континуирано и систематично праћење напредовања, представља увид у праћење различитих аспеката учења и развоја, представља подршку у оспособљавању ученика за самопроцену, пружа прецизнији увид у различите области постигнућа (јаке и слабе стране) ученика.

У циљу сагледавања и анализирања ефеката наставе Физичког и здравственог васпитања, препоручује се да наставник подједнако, континуирано прати и вреднује:

Активност и однос ученика према физичком и здравственом васпитању који обухвата:

вежбање у адекватној спортској опреми;
редовно присуствовање часовима Физичког и здравственог васпитања;
учествовање у ваннаставним и ваншколским активностима и др.

Приказ више комплекса усвојених општеприпремних вежби (вежби обликовања), са и без реквизита;

Достигнут ниво постигнућа моторичких знања, умења и навика (напредак у усавршавању технике):
Атлетика:

Техника измене штафете; скока увис леђна техника;

Спринтерско трчање 60 m на време; Бацање кугле бочном техником. Истрајно трчање у трајању од 12 минута. Техника бацања „вортекса”.

Трчање школског кроса.

Спортска гимнастика

Вежбе на тлу:

став на шакама, издржај, колут напред, уз помоћ;
премет странце упором („звезде”) у „бољу страну” и спојено премет странце упором у „слабију страну”;
ученик, према својим способностима, креира састав који садржи вежбе које је научио током основне школе.

Прескок:

разношка, згрчка (висина справе до 120 цм), ученик индивидуално одређује удаљење даске од справе.

Трамполина или одскочна даска (ученице и ученици):

ученик бира да ли ће извести скок пруженим телом; скок са окретом за 180° или скок са окретом за 360°; скок са згрченим предножењем.

Вратило:

дочелно вратило: суножним одривом узмак до упора предњег; саскок замахом (зањихом) до става на тлу;

дохватно вратило: из упора предњег спадом назад саскок подметно;

доскочно вратило: њихање са повећаном амплитудом и саскок у предњиху са окретом за 180°.

Двовисински разбој:

лицем према нижој притци, вис предњи: одгуривањем једне ноге о н/п, задњих предњих до н/п, зањих и спојено саскок у зањиху.

Паралелни разбој:

комбинација: из положаја бочно: наскок у упор, предњих, зањих, предњихом до седа разножно пред рукама; кроз узручење прехват до седа разножно за рукама, заножењем сножити, њихање у упору и спојено предњихом саскок предношка (или заношка).

Кругови

дохватни кругови (ученици и ученице):

комбинација: замахом – предњихом вис узнето, вис стрмоглаво, вис узнето, вис стражњи – саскок (уз помоћ).

доскочни кругови (ученици):

комбинација: из виса предњег згибом (вучењем) вис узнето, вис стрмоглаво – издржај, вис узнето, згибом отварање у вис предњи и спојено саскок (уз помоћ).

Коњ са хватаљкама:

из упора предњег на хватаљкама премах одножно десном до упора јашућег; њих у упору јашућем, премах одножно левом до упора стражњег; премах одножно десном назад до упора јашућег, премах одножно левом назад до упора и спојено саскок.

Греда

Ниска греда

ученица комбинује кратак састав избором вежби научених током основне школе, редоследом који она жели: наскок; различити начини ходања и трчања; поскоци; скокови; окрети; равнотеже, саскок. Висока греда

Комбинација: (чеоно према греди) из места или залетом наскок премахом одножно у упор јашући; окрет за 90°, грчењем ногу стопала поставити иза тела и прећи у упор чучећи; чучањ одручити; усправ; комбинацију са ниске греде извести на високој; саскок пружено или згрчено из положаја чеоно или бочно у односу на справу.

Одбојка:

Горњи сервис; индивидуални и групни блок; придржавање тактичких упутстава и кретање у игри; Игра преко мерже(примена елемената технике у игри).

Рукомет:

Примена елемената технике у игри. Придржавање тактичких упутстава и кретање у игри.

Кошарка:

Примена елемената технике у игри. Придржавање тактичких упутстава и кретање у игри.

Плес и ритимка:

Вежба са вијачом, лоптом или обручем. Дупли провак кружењем вијаче унапред и уназад.
Народно „Моравац“ коло уз музику (трећа, четврта и пета варијанта).
Енглески валцер (мешовити парови).

Пливање и ватерполо:

Техника пливања (краул, леђном и прсном техником) 3 x 25 m.
Пливање са лоптом и шут на гол.

Индивидуални напредак моторичких способности

Индивидуални напредак моторичких способности сваког ученика процењује се у односу на претходно проверено стање. Приликом оцењивања неопходно је узети у обзир способности ученика, степен спретности и умешности. Уколико ученик нема развијене посебне способности, приликом оцењивања узима се у обзир његов индивидуални напредак у односу на претходна постигнућа и могућности као и ангажовање ученика у наставном процесу.

Код ученика ослобођених од практичног дела наставе, наставник прати и вреднује:

- познавање основних правила, гимнастике, атлетике, спортске игре, пливања, ватерпола и основних здравствено-хигијенских правила вежбања;
- учешће у организацији ваннаставних активности.

Праћење, вредновање и оцењивање ученика ослобођених од практичног дела наставе, наставник може извршити усменим или писменим путем.

Праћење вредновање и оцењивање ученика са инвалидитетом врши се на основу њиховог индивидуалног напретка.

ВАННАСТАВНЕ И ВАНШКОЛСКЕ АКТИВНОСТИ

План и програм ових активности предлаже Стручно веће и саставни је део годишњег плана рада школе и школског програма.

Б. Секције

Формирају се према интересовању ученика. Наставник сачињава посебан програм узимајући у обзир материјалне и просторне услове рада, узрасне карактеристике и способности ученика. Уколико је неопходно, секције се могу формирати према полу ученика. Ученик се у сваком тренутку може се укључити у рад секције.

В. Недеља школског спорта

Ради развоја и практиковања здравог начина живота, развоја свести о важности сопственог здравља и безбедности, о потреби неговања и развоја физичких способности, као и превенције насиља, наркоманије, малолетничке делинквенције, школа у оквиру Школског програма реализује недељу школског спорта.

Недеља школског спорта обухвата:

такмичења у спортским дисциплинама прилагођеним узрасту и могућностима ученика;
културне манифестације са циљем промоције физичког вежбања, спорта и здравља (ликовне и друге изложбе, фолклор, плес, музичко-спортске радионице, слет...);
ђачке трибине и радионице (о здрављу, историји физичке културе, спорту, рекреацији, „ферплеју“, последицама насиља у спорту, технолошка достигнућа у вежбању и спорту и др.).

План и програм Недеље школског спорта сачињава Стручно веће Физичког и здравственог васпитања у сарадњи са другим стручним већима (ликовне културе, музичке културе, историје, информатике...) и стручним сарадницима у школи, водећи рачуна да и ученици који су ослобођени од практичног дела наставе Физичког и здравственог васпитања, буду укључени у организацију ових активности.

Г. Активности у природи (кросеви, зимовање, летовање)

Из фонда радних дана, предвиђених заједничким планом, школа организује активности у природи:

пролећни крос (дужину стазе одређује стручно веће);

излет са пешачењем (10-12 km);

зимовање – организује се у току зимског периода у трајању од седам дана. Активности на зимовању обухватају обука скијања, клизања, краће излете са пешачењем или на санкама, и друге активности;

летовање – организује се за време летњег распуста у трајању од најмање седам дана и обухвата боравак у природи са организованим образовним и спортско-рекреативним активностима.

Д. Школска и ваншколска такмичења

Школа организује и спроводи обавезна унутаршколска спортска такмичења, као интегрални део процеса физичког васпитања према плану Стручног већа и то у:

спортској гимнастици (у зимском периоду);

атлетици (у пролећном периоду);

најмање једној спортској игри (у току године).

Школа може планирати такмичења из других спортских грана или игара уколико за то постоје услови и интересовање ученика (плес, оријентиринг, бадминтон, између две или четири ватре, полигони итд.).

Ученици могу да учествују и на такмичењима у систему школских спортских такмичења прописаним од стране министарства надлежног за просвету, а која су у складу са планом наставе и учења.

Како би што већи број ученика био обухваћен системом такмичења, на ваншколским такмичењима један ученик током школске године може представљати школу у једној спортској игри и спортској гимнастици (екипно и појединачно) или у једној спортској игри и једној атлетској дисциплини (екипно и појединачно).

Ђ. Корективно-педагошки рад и допунска настава

Ове активности организују се са ученицима који имају:

потешкоће у савладавању градива;

смањене физичке способности;

лоше држање тела;

здравствене потешкоће које онемогућавају редовно похађање наставе.

За ученике који имају потешкоће у савладавању градива и ученике са смањеним физичким способностима организује се допунска настава која подразумева савладавање оних обавезних програмских садржаја, које ученици нису успели да савладају на редовној настави, као и развијање њихових физичких способности;

Рад са ученицима који имају лоше држање тела подразумева:

уочавање постуралних поремећаја код ученика;

саветовање ученика и родитеља;

организовање додатног превентивног вежбања у трајању од једног школског часа недељно;

организирање корективног вежбања у сарадњи са одговарајућом здравственом установом.

Рад са ученицима са здравственим потешкоћама организује се искључиво у сарадњи са лекаром специјалистом, који одређује врсту вежби и степен оптерећења.

Педагошка документација

Дневник рада за физичко и здравствено васпитање;

Планови рада физичког и здравственог васпитања и обавезних физичких активности ученика: план рада стручног већа, годишњи план (по темама са бројем часова), месечни оперативни план, план ванчасовних и ваншколских активности и праћење њихове реализације.

Писане припреме: форму и изглед припреме сачињава сам наставник уважавајући: временску артикулацију остваривања, циљ часа, исходе који се реализују, конзистентну дидактичку структуру часова, запажања након часа.

Радни картон: наставник води за сваког ученика. Радни картон садржи: податке о стању физичких способности са тестирања, оспособљености у вештинама, напомене о специфичностима ученика и остале податке неопходне наставнику.

Педагошку документацију наставник сачињава у електронској или писаној форми.

ТЕХНИКА И ТЕХНОЛОГИЈА

ЦИЉ НАСТАВЕ

Према важећем и постојећем Правилнику, од школске 2007/2008 године, наставном предмету Техничко образовање, промењен је назив у Техничко и информатичко образовање. Техничко и информатичко образовање је предмет који се изучава у VII и VIII разреду основне школе у Републици Србији. Од 2017/2018 године, изменом Правилника, у петом разреду мења се назив предмета у Техника и технологија, која ће се постепено уводити у следеће разреде.

Према важећем и постојећем “Службеном гласнику – Просветном гласнику” број 5/8, 3/11, 1/13 и 11/16) од школске 2018/2019 године, наставни програм предмета „Техничко и информатичко образовање“, замењује се наставним програмом предмета „Техника и технологија“.

Циљ предмета техника и технологија у основној школи јесте да се осигура да сви ученици стекну базичну језичку, техничку и информатичку писменост и да напредују ка реализацији одговарајућих стандарда образовних постигнућа, да се оспособе да решавају проблеме и задатке у новим и непознатим ситуацијама, да изразе и образложе своје мишљење и дискутују са другима, развију мотивисаност за учење и заинтересованост за предметне садржаје, као и да се ученици упознају са техничко - технолошки развијеним окружењем, стекну основну техничку и информатичку писменост, развију техничко мишљење, техничку културу рада.

Задаци предмета су стварање разноврсних могућности да кроз различите садржаје и облике рада наставе техничког и информатичког образовања сврха, циљеви и задаци образовања, као и циљеви наставе техничког и информатичког образовања буду у пуној мери реализовани.

Остали циљеви и задаци

стекну основно техничко и информатичко васпитање и образовање,
стичу основна техничко-технолошка знања, умења, вештине и оспособљавају се за њихову примену у учењу, раду и свакодневном животу,
схвате законитости природних и техничких наука,
сазнају основни концепт информационо-комуникационих технологија (ИЦТ), сазнају улоге ИЦТ у различитим струкама и сферама живота,
упознају рад на једном од оперативних система и неколико најчешће коришћених корисничких програма и стекну навике да их користи у свакодневним активностима,
развијају стваралачко и критичко мишљење,
развијају способност практичног стварања, односно да реализују сопствене идеје према сопственом плану рада и афирмишу креативност и оригиналност,
развијају психомоторне способности,
усвоје претпоставке за свесну примену науке у техници, технологији и другим облицима друштвено корисног рада

САДРЖАЈИ И НАЧИН ОСТВАРИВАЊА ПРОГРАМА

ПЕТИ РАЗРЕД

Наставни предмет техника и технологија намењен је развоју основних техничких компетенција ученика ради његовог оспособљавања за живот и рад у свету који се технички и технолошки брзо мења. Један од најважнијих задатака је да код ученика развија свест о томе да примена стечених знања и вештина у реалном окружењу подразумева стално стручно усавршавање и целоживотно учење, као и да је развијање предузимљивости један од важних предуслова личног и професионалног развоја. Наставни програм за пети разред оријентисан је на остваривање исхода. Исходи су искази о томе шта ученици умеју да ураде на основу знања која су стекли учећи предмет техника и технологија. Представљају опис интегрисаних знања, вештина, ставова и вредности ученика у пет наставних тема:

ЖИВОТНО И РАДНО ОКРУЖЕЊЕ - По завршеној области/теми ученик ће бити у стању да: описује улогу технике, технологије и иновација у развоју заједнице и њихово повезивање, разликује основна подручја човековог рада, производње и пословања у техничко-технолошком подручју. Наводи занимања у области технике и технологије, процењује сопствена интересовања у области технике и технологије, организује радно окружење у кабинету, правилно и безбедно користи техничке апарате и ИКТ уређаје у животном и радном окружењу.

САОБРАЋАЈ - процени како би изгледао живот људи без саобраћаја, класификује врсте саобраћаја и саобраћајних средстава према намени, наводи професије у подручју рада саобраћаја, направи везу између савременог саобраћаја и коришћења информационих технологија, разликује безбедно од небезбедног понашања пешака, возача бицикла и дечијих возила, правилно се понаша као пешак, возач бицикла и дечијих возила у саобраћају, користи заштитну опрему за управљање бициклом и дечијим возилима, аргументује неопходност коришћења сигурносних појасева напредњем и задњем

седишту аутомобила и увек их користи као путник, повеже место седења у аутомобилу са узрастом ученика, одговорно се понаша као путник у возилу, показује поштовање према другима, анализира симулирану саобраћајну незгоду на рачунару и идентификује ризично понашање пешака и возача бицикла.

ТЕХНИЧКА И ДИГИТАЛНА ПИСМЕНОСТ - самостално црта скицом и техничким цртежом једноставан предмет, правилно чита технички цртеж, преноси податке између ИКТ уређаја, примењује основне поступке обраде дигиталне слике на рачунару, користи програм за обраду текста за креирање документа са графичким елементима, користи Интернет сервисе за претрагу и приступање онлине ресурсима, преузима одговорност зарад, представи идеје и планове за акцију коју предузима користећи савремену информационо-комуникациону технологију и софтвер.

РЕСУРСКИ И ПРОИЗВОДЊА - повезује својства природних материјала са применом, објасни технологије прераде и обраде дрвета, производњу папира, текстила и коже, сече, спаја и врши заштиту папира, текстила, коже и дрвета, правилно и безбедно користи алате и прибор за ручну механичку обраду (маказе, моделарска тестера, брусни папир, стега), направи план израде једноставног производа и план управљања отпадом.

КОНСТРУКТОРСКО МОДЕЛОВАЊЕ - самостално проналази информације потребне за израду предмета/модела користећи ИКТ и Интернет сервисе, одабира материјале и алате за израду предмета/модела мери и обележава предмет/модел, ручно израђује једноставан предмет/модел користећи папир и/или дрво, текстил, кожу и одговарајуће технике, поступке и алате, користи програм за обраду текста за креирање документа реализованог решења, самостално представља пројектну идеју, поступак израде и решење/производ, показује иницијативу и јасну оријентацију ка остваривању циљева и постизању успеха, планира активности које доводе до остваривања циљева укључујући оквирну процену трошкова, активно учествује у раду пара или мале групе у складу са улогом и показује поштовање према сарадницима, пружи помоћ у раду другима, процењује остварен резултат и развија предлог унапређења.

ШЕСТИ РАЗРЕД

Наставни предмет техника и технологија намењен је развоју основних техничких компетенција ученика ради његовог оспособљавања за живот и рад у свету који се технички и технолошки брзо мења. Један од најважнијих задатака је да код ученика развија свест о томе да примена стечених знања и вештина у реалном окружењу подразумева стално стручно усавршавање и целоживотно учење, као и да је развијање предузимљивости један од важних предуслова личног и професионалног развоја. Наставни програм за шести разред оријентисан је на остваривање исхода. Исходи су искази о томе шта ученици умеју да ураде на основу знања која су стекли учећи предмет техника и технологија. Представљају опис интегрисаних знања, вештина, ставова и вредности ученика у пет наставних тема:

ЖИВОТНО И РАДНО ОКРУЖЕЊЕ - По завршеној области/теми ученик ће бити у стању да: повеже развој грађевинарства и значај урбанизма у побољшању услова живљења, анализира карактеристике савремене културе становања, класификује кућне инсталације на основу њихове намене, класификује врсте саобраћајних објеката према намени.

САОБРАЋАЈ - процени како би изгледао живот људи без саобраћаја; повезује неопходност изградње прописне инфраструктуре са безбедношћу учесника у саобраћају; повезује коришћење информационих технологија у саобраћајним објектима са управљањем и безбедношћу путника и робе; демонстрира правилно и безбедно понашање и кретање пешака и возача бицикла на саобраћајном полигону и/или уз помоћ рачунарске симулације;

ТЕХНИЧКА И ДИГИТАЛНА ПИСМЕНОСТ—самостално скицира просторни изглед грађевинског објекта; чита и црта грађевински технички цртеж уважавајући фазе изградње грађевинског објекта уз примену одговарајућих правила и симбола; користи рачунарске апликације за техничко цртање, 3Д приказ грађевинског објекта и унутрашње уређење стана уважавајући потребе савремене културе становања; самостално креира дигиталну презентацију и представља је.

РЕСУРСИ И ПРОИЗВОДЊА—класификује грађевинске материјале према врсти и својствима и процењује могућности њихове примене; повезује коришћење грађевинских материјала са утицајем на животну средину; повезује алате и машине са врстама грађевинских и пољопривредних радова; реализује активност која указује на важност рециклаже; образложи на примеру коришћење обновљивих извора енергије и начине њиховог претварања у корисне облике енергије, правилно и безбедно користи уређаје за загревање и климатизацију простора; повезује значај извођења топлотне изолације са уштедом енергије; повезује гране пољопривреде са одређеном врстом производње хране; Описује занимања у области грађевинарства, пољопривреде, производње и прераде хране.

КОНСТРУКТОРСКО МОДЕЛОВАЊЕ - самостално проналази информације потребне за израду предмета/модела користећи ИКТ и Интернет сервисе; изради модел грађевинске машине или пољопривредне машине уз примену мера заштите на раду; самостално/тимски врши избор макете/модела грађевинског објекта и образложи избор; креира планску документацију (листу материјала, редослед операција, процену трошкова) користећи програм за обраду текста; припрема и организује радно окружење одређујући одговарајуће алате, машине и опрему у складу са захтевима посла и материјалом који се обрађује; израђује модел/макету поштујући принципе економичног искоришћења материјала и рационалног одабира алата и машина примењујући процедуре у складу са принципима безбедности у раду; учествује у успостављању критеријума за вредновање, процењује свој рад и рад других и предлаже унапређења постојеће макете/модела; одреди реалну вредност израђене макете/модела укључујући и оквирну процену трошкова.

Допунска настава се реализује током целе школске године, један час недељно, за ученике који имају потешкоћа у савладавању садржаја, а по потреби се исти прилагођава могућностима ученика, како би постигли свој максимум. Садржају допунске наставе прате садржаје редовне наставе.

Секција се реализује током школске године, један час недељно и ученици активно учествују у раду школе, односно приликом разних дешавања (прославе, такмичења...) у школи и ван ње, учествују у реализацији.

ОБРАЗОВНИ СТАНДАРДИ

Образовним стандардима постигнућа за предмет техника и технологија обезбеђује се да ученици на крају одређеног образовног нивоа имају подједнак квалитет знања из технике и технологије. Они представљају исказе о темељним знањима, вештинама и умењима. Главне карактеристике стандарда постигнућа су: проверљивост спецификованих образовних исхода, усредсређеност на базна знања, кумулативност, диференцираност, разумљивост, изводљивост и обавезност за све.

Основни ниво обухвата базична знања, вештине и умења. Поменута знања су функционална и трансферна што ученицима омогућава квалитетно сналажење у животу и наставак учења. Знања на основном нивоу су углавном мање сложена, али то не значи да међу њима нема и сложенијих за које се сматра да њима треба да овладају готово сви ученици. Очекује се да овај ниво постигну готово сви ученици, а најмање њих 80%.

Средњи ниво стандарда примерен је просечним ученицима, а очекује се да их 50% усвоји тај ниво.

У оквиру напредног нивоа дата су трансферна знања и умења потребна за даље школовање. На овом нивоу очекује се да ученици повезују различита знања, анализирају, упоређују и примењују их у нестандартним ситуацијама. Очекује се да 25% ученика постигне овај ниво.

ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

У настави оријентисаној на достизање исхода вреднују се процес и продукти учења. У процесу оцењивања потребно је узети у обзир све активности ученика (уредност, систематичност, залагање, самоиницијативност, креативност и др.). Вредновање активности, нарочито ако јетимски рад у питању, може се обавити са групом тако да се од сваког члана тражи мишљење о сопственом раду и о раду сваког члана понаособ (тзв. Вршњачко оцењивање).

Приликом сваког вредновања постигнућа потребно је ученику дати повратну информацију која помаже да разуме грешке и побољша свој резултат и учење. Ако наставник са ученицима договори показатеље на основу којих сви могу да прате напредак у учењу, ученици се уче да размишљају о квалитету свог рада и отоме шта треба да предузму да би свој рад унапредили. Оцењивање тако постаје инструмент за напредовање у учењу. На основу резултата праћења и вредновања, заједно са ученицима треба планирати процес учења и изабрати погодне стратегије учења.

СЕДМИ РАЗРЕД

Циљ учења Технике и технологије је да ученик развије техничко-технолошку писменост, да изгради одговоран однос према раду и производњи, животном и радном окружењу, коришћењу техничких и технолошких ресурса, стекне бољи увид у сопствена професионална интересовања и поступа преузимаљиво и иницијативно.

Програм наставе и учења за седми разред оријентисан је на остваривање исхода. Исходи су искази о томе шта ученици умеју да ураде на основу знања која су стекли учећи предмет техника и технологија. Представљају опис интегрисаних знања, вештина, ставова и вредности ученика у пет наставних тема: животно и радно окружење, саобраћај, техничка и дигитална писменост, ресурси и производња и конструкторско моделовање.

ИСХОДИ По завршетку разреда ученик ће бити у стању да:	ОБЛАСТ/ТЕМА	САДРЖАЈИ
Повеже развојмашина и њихов допринос подизању квалитета живота и рада; Повеже ергономију са здрављем и комфором људи при употреби техничких средстава; Анализира да ли је коришћење одређене познате технике и технологије у складу са очувањем животне средине; Истражи могућности смањења трошкова енергије у домаћинству; Разликује врсте транспортних машина; Повеже подсистеме код возила друмског саобраћаја са њиховом улогом; Провери техничку исправност бицикла; Демонстрира поступке одржавања бицикла или mopеда; Самостално црта скицом и техничким цртежом предмете користећи ортогонално и просторно приказивање; користи CAD технологију за креирање техничке документације; управља моделима користећи рачунар; објасни улогу основних компоненти рачунара, таблета, паметних телефона и осталих савремених ИКТ уређаја; аргументује значај рационалног коришћења расположивих ресурса на Земљи; идентификује материјале који се користе у машинству и на основу њихових својстава процењује могућност примене; користи прибор за мерење у машинству водећи рачуна о прецизности мерења; врши операције обраде материјала који се користе у машинству, помоћу одговарајућих алата, прибора и машина и примени одговарајуће мере заштите на раду;	ЖИВОТНО И РАДНО ОКРУЖЕЊЕ	Појам, улога и развој машина и механизма. Потрошња енергије у домаћинству и могућности уштеде. Утицај дизајна и правилне употребе техничких средстава на здравље људи. Зависност очувања животне средине од технологије.
	САОБРАЋАЈ	Машине спољашњег и унутрашњег транспорта. Подсистеми код возила друмског саобраћаја (погонски, преносни, управљачки, кочиони). Исправан бицикл/ mopед као битан предуслов безбедног учешћа у саобраћају.
	ТЕХНИЧКА И ДИГИТАЛНА ПИСМЕНОСТ	Специфичности техничких цртежа у машинству. Ортогонално и просторно приказивање предмета. Коришћење функција и алата програма за CAD. Основне компоненте ИКТ уређаја. Управљање и контрола коришћења рачунарске технике и интерфејса.
	РЕСУРСИ И ПРОИЗВОДЊА	Рационално коришћење ресурса на Земљи и очување и заштита животне средине. Материјали у машинству (пластика, метали, легуре и др.). Мерење и контрола – појам и примена мерних средстава (мерила).

објасни улогу одређених елемената машина и механизма на једноставном примеру; образложи значај примене савремених машина у машинској индустрији и предности роботизације производних процеса; објасни основе конструкције робота; класификује погонске машине – моторе и повеже их са њиховом применом; самостално/тимски истражи и реши задати проблем у оквиру пројекта; изради производ у складу са принципима безбедности на раду; тимски представи идеју, потупак израде и производ; креира рекламу за израђен производ; врши е-кореспонденцију у складу са правилима и препорукама са циљем унапређења продаје; процењује свој рад и рад других на основу постављених критеријума (прецизност, педантност и сл.).		Технологија обраде материјала у машинству (обрада материјала са и без скидања струготине, савремене технологије обраде). Елементи машина и механизма (елементи за везу, елементи за пренос снаге и кретања, специјални елементи). Производне машине: врсте, принцип рада, појединачна и серијска производња. Појам, врсте, намена и конструкција робота(механика, погон и управљање). Погонске машине – мотори (хидраулични, пнеуматски, топлотни). Моделовање погонских машина и/или школског миниробота.
	КОНСТРУКТОРСКО МОДЕЛОВАЊЕ	Проналажење информација, стварање идеје и дефинисање задатка. Самосталан/тимски рад на пројекту. Израда техничке документације изабраног модела ручно или уз помоћ рачунарских апликација. Реализација пројекта—израда модела коришћењем алата и машина у складу са принципима безбедности на раду. Представљање идеје, поступака израде и производа. Процена сопственог рада и рада других на основу постављених критеријума. Употреба електронске кореспонденције са циљем унапређења производа.

		Одређивање оквирне цене трошкова и вредност израђеног модела. Креирање рекламе за израђен производ.

ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Полазећи од датих исхода и садржаја наставник најпре креира свој годишњи – глобални план рада из кога ће касније развијати своје оперативне планове.

Наставник је у планирању, припреми и остваривању наставе и учења аутономан. За сваки час треба планирати и припремити средства и начине провере остварености пројектованих исхода.

Посете музејима технике, сајмовима и обиласке производних и техничких објеката треба остваривати увек када за то постоје услови, ради показивања савремених техничких достигнућа, савремених уређаја, технолошких процеса, радних операција и др. Када за то не постоје одговарајући услови, ученицима треба обезбедити мултимедијалне програме у којима је заступљена ова тематика.

ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Ученици у седмом разред долазе са извесним знањем из области технике и технологије која су стекли у претходним разредима, као и са одређеним животним искуствима у коришћењу различитих уређаја и учествовања у саобраћају. На томе треба градити даље стицање знања, овладавање вештинама водећи рачуна да су изузетно важни исходи овог предмета формирање правилних ставова према техници и технологији где је човек лично одговоран за њихову употребу и злоупотребу, као и за заштиту животне средине.

Животно и радно окружење

Да би се достигли исходи за ову област, потребно је повезивати садржаје осталих области са примерима са којима се ученици готово свакодневно срећу, стимулирати их да препознају утицај технологије на живот и рад у свом окружењу као и да стекну знања о томе како су људи до сада решавали проблеме у борби за преживљавање.

Појам и улогу машина и механизма и њихово коришћење у окружењу треба представити ученицима што је могуће више на практичним примерима користећи доступна наставна средства и мултимедије.

Посебну пажњу треба обратити утицају технологије на животну средину, а нарочито на експлоатацију сировина, загађење ваздуха производњу токсичних отпада и њихов утицај на климатске промене

На животну средину веома утиче и енергетска ефикасност. Да би ученици што лакше усвојили појам уштеде енергије, потребно је упутити их да на примеру свог домаћинства истраже колика је потрошња енергије, који су највећи потрошачи и шта би било најбоље учинити да би се потрошња смањила.

Саобраћај

У седмом разреду тежиште је на саобраћајним средствима која се користе и њиховим најважнијим подсистемима (погонски, преносни, управљачки и кочиони). У складу са исходима ову област треба реализовати у два корака. У првом кораку фокус је на основним деловима саобраћајних средстава и њиховим најважнијим подсистемима друмског саобраћаја са безбедносног аспекта. Други део треба реализовати у области Ресурси и производња са аспекта елемената машина и механизма (елементи за пренос снаге и кретања, елементи за везу, специјални елементи) и са енергетског аспекта (погонске машине и мотори).

Уз помоћ мултимедије упознати ученике са машинама и њиховим главним карактеристикама спољашњег (бицикли, мопеди/мотоцикли, аутомобили, камиони, аутобуси, возови, бродови, авиони) и унутрашњег транспорта (дизалице, виљушкари, транспортери, лифтови).

При реализацији ових садржаја посебно назначити наведене подсистеме код бицикла, мопеда и аутомобила.

Техничка и дигитална писменост

Ова област се ослања на усвојена знања ученика из техничког цртања у претходним разредима. Потребно је упознати и оспособити ученике за ортогонално и просторно представљање предмета и коришћење рачунарских апликација за CAD. У оквиру апликације ученици најпре креирају модел користећи 2D приказ на основу података које читају са техничког цртежа. Коришћењем 3D модела ученици активирају основне технике дизајна са циљем самосталног креирања техничког цртежа у складу са стандардима. Креирати вежбу у оквиру које ученици анализирају елемент сложеније геометрије, израђују модел користећи CAD и рендерују га. Код ученика треба развити свест о значају коришћења рачунарске технике у апаратима, уређајима и производним процесима и објаснити појам и улогу интерфејса у управљању и контроли.

Ресурси и производња

Упознати ученике са значајем рационалног коришћења ресурса и принципима очувања животне средине. Уколико има могућности, организовати посету установи или погону чија је делатност директно или индиректно везана за наведене принципе.

Уз практичне примере и реалне моделе навести ученике да закључе који се материјали најчешће користе у машинству и због којих њихових својстава. Демонстрирати правилно коришћење прибора за мерење и контролу у машинству и реализовати практичне вежбе са истима. Објаснити улогу елемената машина и механизма и демонстрирати њихов рад на моделу или путем рачунарске симулације. Потребно је увести ученике у карактеристике обраде материјала који се користе у машинству, практично демонстрирати операције и реализовати једноставну вежбу водећи рачуна о безбедности ученика. Илустровати савремене технологије обраде материјала и по могућности организовати посету производном погону који их користи. Упознати ученике са савременим производним машинама у машинској индустрији и значајем њихове примене у појединачној и серијској производњи. Увести појам роботике и објаснити њен значај у савременој индустрији.

Конструкторско моделовање

У овом делу програма ученици кроз практичан рад примењују претходно стечена знања и вештине. Садржаје треба реализовати кроз ученичке пројекте, од графичког представљања замисли, преко планирања, извршавања радних операција, маркетинга до процене и вредновања. Наставити са алгоритамским приступом у конструкторском моделовању посебно у приступу развоја техничког стваралаштва - од идеје до реализације

ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

У настави оријентисаној на достизање исхода вреднују се процес и продукти учења. Наставник води педагошку документацију о сваком ученику у коју бележи активност ученика, однос ученика

према раду и предмету, способност и вештину за самосталну израду задатака, тачност у раду, уредност, систематичност, самоиницијативност, креативност и др. Вредновање активности, нарочито ако је тимски рад у питању, повремено се обавља са групом тако да се од сваког члана тражи мишљење о сопственом раду и о раду сваког члана понаособ (тзв. вршњачко оцењивање).

Приликом сваког вредновања постигнућа ученику се даје повратна информација која помаже да разуме грешке и побољша свој резултат и учење. Наставник са ученицима договара показатеље на основу којих сви могу да прате напредак у учењу, ученици се уче да размишљају о квалитету свог рада и о томе шта треба да предузму да би свој рад унапредили. Оцењивање тако постаје инструмент за напредовање у учењу. На основу резултата праћења и вредновања, заједно са ученицима планира се процес учења и бирају погодне стратегије учења.

ОСМИ РАЗРЕД

Циљ учења Технике и технологије је да ученик развије техничко-технолошку писменост, да изгради одговоран однос према раду и производњи, животном и радном окружењу, коришћењу техничких и технолошких ресурса, стекне бољи увид у сопствена професионална интересовања и поступа преузимајемо и иницијативно. Програм наставе и учења за осми разред оријентисан је на остваривање исхода.

ИСХОДИ По завршетку разреда ученик ће бити у стању да:	ОБЛАСТ/ТЕМА	САДРЖАЈИ
процени значај електротехнике, рачунарства и мехатронике у животном и радном окружењу; анализира опасности од неправилног коришћења електричних апарата и уређаја и познаје поступке пружања прве помоћи; образложи важност енергетске ефикасности електричних уређаја у домаћинству; повеже професије (занимања) у области електротехнике и мехатронике са сопственим интересовањима;	ЖИВОТНО И РАДНО ОКРУЖЕЊЕ	Увод у електротехнику, рачунарство и мехатронику. Електрична инсталација-опасност и мере заштите. Примена електричних апарата и уређаја у домаћинству, штедња енергије и енергетска ефикасност. Професије (занимања) у области електротехнике и мехатронике.

упореди карактеристике електричних и хибридних саобраћајних средстава са конвенционалним; разуме значај електричних и електронских уређаја у саобраћајним средствима; користи доступне телекомуникационе уређаје и сервисе; класификује компоненте ИКТ уређаја према намени; процени значај управљања процесима и уређајима помоћу ИКТ; црта електричне шеме правилно користећи симболе; користи софтвере за симулацију рада електричних кола; састави електромеханички модели управљањима помоћу интерфејса; објасни систем производње, трансформације и преноса електричне енергије; анализира значај коришћења обновљивих извора електричне енергије; разликује елементе кућне електричне инсталације; повеже електрично и/или електронско коло према задатој шеми; користи мултиметар; анализира карактеристике електричних машина и повезује их са њиховом употребом; класификује електронске компоненте на основу намене; аргументује значај рециклаже електронских компоненти; самостално/тимски истражује и осмишљава пројекат; креира документацију, развије и представи бизнис план производа; састави производ према осмишљеном решењу; састави и управља једноставним школским роботом или мехатроничким моделом; представи решење готовог производа/модела;	САОБРАЋАЈ	Саобраћајна средства на електропогон –врсте и карактеристике. Хибридна возила. Електрични и електронски уређаји у саобраћајним средствима. Основи телекомуникација.
класификује електронске компоненте на основу намене; аргументује значај рециклаже електронских компоненти; самостално/тимски истражује и осмишљава пројекат; креира документацију, развије и представи бизнис план производа; састави производ према осмишљеном решењу; састави и управља једноставним школским роботом или мехатроничким моделом; представи решење готовог производа/модела;	ТЕХНИЧКА И ДИГИТАЛНА ПИСМЕНОСТ	Основне компоненте ИКТ уређаја. Управљање процесима и стварима на даљину помоћу ИКТ. Основни симболи у електротехници. Рачунарски софтвери за симулацију рада електричних кола. Израда и управљање електромеханичким моделом.
	РЕСУРСИ ПРОИЗВОДЊА	Електроенергетски систем. Производња, трансформација и пренос електричне енергије. Обновљиви извори електричне енергије. Електроинсталациони материјал и прибор. Кућне електричне инсталације. Састављање електричних кола Коришћење фазног испитивача и мерење електричних величина мултиметром. Електричне машине.

процењује свој рад и рад других и предлаже унапређење реализованог пројекта.		Електротехнички апарати и уређаји у домаћинству. Основни електронике. Рециклажа електронских компоненти.
	КОНСТРУКТОРСКО МОДЕЛОВАЊЕ	Моделовање електричних машина и уређаја. Огледи са електропанелима. Коришћење интерфејса за управљање помоћу рачунара. Израда једноставног школског робота сопствене конструкције или из конструкторског комплета. Рад на пројекту: израда производа/модела; управљање моделом; представљање производа/модела.

ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Полазећи од датих исхода и садржаја наставник најпре креира свој годишњи-глобални план рада, на основу којег касније креира оперативне планове.

Припрема за час подразумева дефинисање циља часа, конкретизацију исхода у односу на циљ часа, планирање активности ученика и наставника у односу на исходе, начин провере остварености исхода и избор наставних стратегија, метода и поступака учења и подучавања (водећи рачуна о предзнању, тј. искуству ученика, које ће ученицима омогућити да савладају знања и вештине предвиђене дефинисаним исходима). С обзиром да је настава *технике и технологије* теоријско-практичног карактера, часове треба реализовати поделом одељења на 2 (две) групе, са највише 20 ученика. Програм наставе и учења треба остваривати на спојеним часовима.

ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Ученици у осмом разреду долазе са извесним знањем из области технике и технологије која су стекли у предходним разредима, као и са одређеним животним искуствима у коришћењу различитих уређаја и учествовања у саобраћају. На томе треба градити даље стицање знања, овладавање вештинама водећи рачуна да су изузетно важни исходи овог предмета формирање правилних ставова према техници и технологији где је човек лично одговоран за њихову употребу и злоупотребу, као и за заштиту животне средине.

Животно и радно окружење

У области *Животно и радно окружење* обрађују се садржаји првенствено везани за електротехнику, рачунарство и мехатронику. Уз помоћ различитих медија потребно је, у најкраћим цртама, приказати развој ових грана технике. Примерима навести ученике да анализирају утицај развоја наведених области на савремен начин живота. Правилну употребу електричних апарата и уређаја у домаћинству треба представити ученицима што је могуће више на практичним примерима

користећи доступна наставна средства и мултимедије, са посебним акцентом на уштеду енергије. Навести значај примене енергетски ефикасних уређаја са аспекта екологије и економије

Саобраћај

Преглед карактеристика класичних саобраћајних средстава треба заокружити електронским подсистемима, као и конструкцијама и функцијама средстава на електрични погон и хибридних возила. Препоручује се да ученици самостално, путем доступних извора знања, истраже предности и недостатке возила на електрични и хибридни погон и упореде их са конвенционалним возилима. У ову сврху могуће је користити различите наставне методе (методу пројектне наставе, проблемску, истраживачки рад).

Путем мултимедија приказати електрични и електронски систем код саобраћајних средстава (путничка возила, мопеди). Осврнути се и на потребу исправности ових уређаја за безбедно учествовање у саобраћају.

Преношење података на даљину чини посебан сегмент саобраћаја. Потребно је ученицима приближити телекомуникациону технологију и указати на убрзани развој телекомуникационих система и њихов утицај на живот. Према могућностима и опреми, у овом делу искористити доступне уређаје (мобилне телефоне, таблете, рачунаре) и практично остварити међусобну комуникацију путем њих, користећи интернет сервисе (електронску пошту, видео конференције, кратке поруке) или мобилне апликације (Viber и сл.)

Техничка и дигитална писменост

Упознати ученике са основним симболима и ознакама које се користе у електричним шемама и оспособити их за њихово цртање. Демонстрирати рад са софтвером за симулацију рада електричних кола примереним узрасту и предзнањима ученика. Креирати вежбу у оквиру које ученици цртају електричну шему и користе рачунарску симулацију за приказ њеног функционисања.

Осмислити активности у којима ученици самостално или групно учествују са циљем истраживања карактеристика нпр. рачунарских компоненти потребних за реализацију одређеног захтева/посла (играње одређене игре, рад са одређеним софтвером и сл.). У оквиру ове активности предвидети коришћење интернета и креирање/обликовање спецификације опреме од стране ученика поштујући основе пословне комуникације и е-кореспонденције.

Ресурси и производња

На почетку изучавања ове области упознати ученике, на информативном нивоу, са електроенергетским системом наше земље.

Производњу, трансформацију и пренос електричне енергије објаснити уз помоћ мултимедије.

Када је у питању производња електричне енергије, део садржаја посветити обновљивим изворима електричне енергије. Ове садржаје реализовати уз помоћ одговарајуће мултимедије.

Уз помоћ узорака електроинсталационог материјала, као очигледног наставног средства, или цртежа и мултимедије, објаснити ученицима својства и примену електроинсталационог материјала (проводници, изолатори, инсталационе цеви и кутије, сијалична грла и сијалице и остало.)

Уз помоћ одговарајућих шема и узорака склопљених струјних кола, објаснити ученицима, основна струјна кола кућне електричне инсталације (струјно коло прикључнице са уземљењем, сијалице са једнополним, серијским и наизменичним прекидачем). У овом делу области са ученицима урадити симулација струјних кола уз помоћ бесплатних рачунарских програма намењених за ту сврху.

У оквиру електронике, кроз примере практичне примене, упознати ученике са основама на којима се заснива рад дигиталне технологије.

Конструкторско моделовање

У овом делу програма ученици кроз практичан рад примењују претходно стечена знања и вештине кроз моделовање електричних машина и уређаја.

У осмом разреду тежиште је на електричној енергији. У оквиру пројекта могуће је израдити модел ветрогенератора.

С обзиром да је програм модуларног типа оставља се могућност да ученици изразе своје личне афинитете, способности, интересовања како би се определили за неке од понуђених могућности: израда модела електричних машина и уређаја, аутоматских система, робота, електронских склопова и модела који користе обновљиве изворе енергије. Садржаје треба реализовати кроз ученичке пројекте. У пројект се може укључити и више ученика (тимски рад).

Да би унапредили процес рада на пројекту, треба подстицати употребу електронске кореспонденције.

ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

У настави оријентисаној на достизање исхода вреднују се процес и продукти учења. Наставник водипедагошку документацију о сваком ученику у коју бележи активност ученика, однос ученика према раду и предмету, способност и вештину за самосталну израду задатака, тачност у раду, уредност, систематичност, залагање, самоиницијативност, креативност и др.

Вредновање активности, нарочито ако је тимски рад у питању, потребно је обавити са групом тако да се од сваког члана тражи мишљење о сопственом раду и о раду сваког члана понаособ (тзв. вршњачко оцењивање).

Приликом сваког вредновања постигнућа ученику се даје повратна информација која помаже даразуме грешке и побољша свој резултат и учење. Наставник са ученицима договара показатеље на основу којих сви могу да прате напредак у учењу, ученици се уче да размишљају о квалитету свог рада и о томешта треба да предузму да би свој рад унапредили. Оцењивање тако постаје инструмент за напредовање у учењу. На основу резултата праћења и вредновања, заједно са ученицима планира се процес учења и бирају погодне стратегије учења.

ИНФОРМАТИКА И РАЧУНАРСТВО

ЦИЉ НАСТАВЕ

У Правилнику о наставном плану за други циклус основног образовања и васпитања и наставном програму за пети разред основног образовања и васпитања („Службени гласник – Просветни гласник”, бр. 6/07, 2/10, 3/11, 1/13 и 4/13), наставни програм предмета „Информатика и рачунарство“ (изборни предмет), замењује се новим наставним програмом предмета „Информатика и рачунарство“ (обавезан предмет).

Циљ наставе и учења информатике и рачунарства је оспособљавање ученика за управљање информацијама, безбедну комуникацију у дигиталном окружењу, производњу дигиталних садржаја и креирање рачунарских програма за решавање различитих проблема у друштву које серазвојем дигиталних технологија брзо мења.

Задаци предмета су стварање разноврсних могућности да кроз различите садржаје и облике рада наставе информатике и рачунарства сврха, циљеви и задаци образовања, као и циљеви наставе информатике и рачунарства буду у пуној мери реализовани.

Остали циљеви и задаци

Оспособљавање ученика за учење, живот и рад у друштву које се, развојем дигиталних технологија, брзо мења

Развијање информатичких знања, вештина и ставова неопходних за самосталну, одговорну и примерену употребу рачунара у решавању свакодневних задатака у процесу учења, рада и комуникације

Оспособљавање ученика да одаберу и употребе одговарајућу технологију сходно задатку, области у којој је примењују или проблему који решавају

Развијање креативности и оспособљавање за креативно изражавање применом рачунарске, информационе и комуникационе технологије

Оспособљавање ученика да препознају проблем, реше и по потреби рашчлане проблем на делове и решење представе у виду текста, алгоритамског дијаграма или програма

Оспособљавање ученика да планирају стратегију решавања проблема (претпоставе решења, планирају редослед активности, изаберу извор информација, средстава/опрему коју ће користити, са ким ће сарађивати, кога ће се консултовати)

Оспособљавање ученика за одговорну примену препорука заштите здравља, безбедности, личне и приватности других у свакодневном раду у дигиталном окружењу

Развијање алгоритамског начина размишљања

Развијање логичког мишљења и креативности

Оспособљавање за креирање једноставних програма

Развијање креативности и оспособљавање за различите примене рачунарске, информационе и комуникационе технологије

Оспособљавање ученика да одаберу и примене најприкладнију технологију зависно од задатка, области или проблема који решавају

Развијање ставова одговорне комуникације и сарадње у дигиталном окружењу

Развијање критичког мишљења

Развијање свести о опасностима и ризицима при коришћењу интернета

Оспособљавање за одговорну примену препорука заштите здравља, безбедности, личне и приватности других у свакодневном раду у дигиталном окружењу

САДРЖАЈИ И НАЧИН ОСТВАРИВАЊА ПРОГРАМА

ПЕТИ РАЗРЕД

Наставни предмет информатика и рачунарство намењен је развоју основних информатичких компетенција ученика радињеговог оспособљавања за живот и рад у свету који се технички и технолошки брзо мења. Један од најважнијих задатака је да код ученика развија свест о томе да

примена стечених знања и вештина у реалном окружењу подразумева стално стручно усавршавање и целоживотно учење, као и да је развијање предузимљивости један од важних предуслова личног и професионалног развоја. Наставни програм за пети разред оријентисан је на остваривање исхода. Исходи су искази о томе шта ученици умеју да ураде на основу знања која су стекли учећи предмет информатика и рачунарство. Представљају опис интегрисаних знања, вештина, ставова и вредности ученика у три наставне теме:

РАЧУНАРСТВО - По завршетку теме ученик ће бити у стању да: креира, коришћењем визуелног програмског језика (програм се формира слагањем графички репрезентованих елемената), рачунарски програм ниске алгоритамске сложености који комуницира са корисником на нивоу кретања преддефинисаних графичких ликова и у оквиру кога се користе основни конструктивни елементи процедуралног програмирања, као што су променљиве са нумеричким вредностима, линијска структура, гранања и понављање, креира рачунарски програм тако што ће на основу задатог сценарија дефинисати понашања ликова, у програму примени математичку формулу са основним аритметичким операцијама и да из постављеног задатка закључи какву формулу треба да примени, исправља грешке у сопственом програму сврхосходно примењује програмске структуре и блокове наредби, користи математичке операторе за израчунавање, објасни сценарио и алгоритам пројекта, анализира и дискутује програм, проналази и отклања грешке у програму. Увод у логику и скупове: унија, пресек, разлика; речи „и“, „или“, „не“, „сваки“, „неки“, „ако... онда“.

ИНФОРМАЦИОНО КОМУНИКАЦИОНЕ ТЕХНОЛОГИЈЕ - сачувају и организују податке, врше конверзију између различитих типова података, креирају текстуални документ и примене основне акције едитовања и форматирања (самостално и сараднички), креирају дигиталну слику и примене основне акције едитовања и форматирања (самостално и сараднички), сними видео материјал, сними аудио материјал, креирају мултимедијалну презентацију и примене основне акције едитовања и форматирања (самостално и сараднички), комбинују рад у више апликација за реализацију сложенијих идеја наведених примена информатике и рачунарства у савременом животу, правилно користи ИКТ уређаје, именује основне врсте и компоненте ИКТ уређаја, прави разлику између хардвера, софтвера и сервиса, прилагођава окружење кроз основна подешавања.

ДИГИТАЛНА ПИСМЕНОСТ - препознају уобичајене начине коришћења технологије и ван школе, користе технологију одговорно и на сигуран начин, воде бригу о приватности личних информација, објасне појам ауторских права и разликују основне лиценце за дељење садржаја, самостално претражују и проналазе информације у дигиталном окружењу, информацијама на интернету приђу критички, разликују пожељно од непожељног понашања на интернету, реагују исправно када дођу у контакт са непримерним садржајем или са непознатим особама путем интернета, потраже помоћ и подршку од правих особа и на правом месту када дођу у контакт са непримерним садржајем или са непознатим особама путем интернета, препознају ризик зависности од технологије, рационално управљају временом које проводе на интернету.

Секција се реализује током школске године, један час недељно и ученици активно учествују у раду школе, односно приликом разних дешавања (прославе, такмичења...) у школи и ван ње, ученици учествују у реализацији истих.

ОБРАЗОВНИ СТАНДАРДИ

Образовним стандардима постигнућа за предмет информатика и рачунарство обезбеђује се да ученици на крају одређеног образовног нивоа имају подједнак квалитет знања из предмета. Они представљају исказе о темељним знањима, вештинама и умењима. Главне карактеристике стандарда постигнућа су: проверљивост спецификованих образовних исхода, усредсређеност на базна знања, кумулативност, диференцираност, разумљивост, изводљивост и обавезност за све.

Основни ниво обухвата базична знања, вештине и умења. Поменута знања су функционална и трансферна што ученицима омогућава квалитетно сналажење у животу и наставак учења. Знања на основном нивоу су углавном мање сложена, али то не значи да међу њима нема и сложенијих за које се сматра да њима треба да овладају готово сви ученици. Очекује се да овај ниво постигну готово сви ученици, а најмање њих 80%.

Средњи ниво стандарда примерен је просечним ученицима, а очекује се да их 50% усвоји тај ниво.

У оквиру напредног нивоа дата су трансферна знања и умења потребна за даље школовање. На овом нивоу очекује се да ученици повезују различита знања, анализирају, упоређују и примењују их у нестандартним ситуацијама. Очекује се да 25% ученика постигне овај ниво.

ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

У настави оријентисаној на достизање исхода вреднују се процес и продукти учења. У процесу оцењивања потребно је узети у обзир све активности ученика (уредност, систематичност, залагање, самоиницијативност, креативност и др.). Вредновање активности, нарочито ако јетимски рад у питању, може се обавити са групом тако да се од сваког члана тражи мишљење о сопственом раду и о раду сваког члана понаособ (тзв. Вршњачко оцењивање).

Приликом сваког вредновања постигнућа потребно је ученику дати повратну информацију која помаже да разуме грешке и побољша свој резултат и учење. Ако наставник са ученицима договори показатеље на основу којих сви могу да прате напредак у учењу, ученици се уче да размишљају о квалитету свог рада и отоме шта треба да предузму да би свој рад унапредили. Оцењивање тако постаје инструмент за напредовање у учењу. На основу резултата праћења и вредновања, заједно са ученицима треба планирати процес учења и бирати погодне стратегије учења.

ШЕСТИ РАЗРЕД

РАЧУНАРСТВО - коришћењем текстуалног програмског језика опште намене, формира рачунарски програм који за задате нумеричке вредности исписује и/или исцртава одговарајући резултат, у оквиру програма користи променљиве, петље и потпрограме (процедуре/функције/методе), као и нумеричке, текстуалне и једнодимензионе низовске вредности (једнодимензионе), отклања синтаксне грешке и грешке у раду програма коришћењем исписа међу резултата, објасни појам алгоритма као апстрахованог поступка који је имплементиран програмом, реши базичне алгоритамске проблеме над секвенцама вредности попут рачунања статистика (бројање, минимум, максимум, збир), секвенцијалног проналажења и инверзија редоследа, као и да у задатку који је формулисан као опис реалног или замишљеног догађаја препозна могућност примене таквог алгоритма и на основу тога формира програм који представља решење задатка.

ИНФОРМАЦИОНО КОМУНИКАЦИОНЕ ТЕХНОЛОГИЈЕ - едитују текст (креирање табела, фуснота, садржаја...на уређају и у облаку), едитују аудио садржај, едитују видео садржај, креирају интерактивне презентације (хиперлинк), креирају једноставне анимације, креирају, чувају, објављују и представљају дигиталне садржајекористећи расположиве онлајн/офлајн алате, користе могућности које рачунарске мреже пружају у сфери комуникације и сарадње.

ДИГИТАЛНА ПИСМЕНОСТ - објасне појам, начин рада и предности рачунарских мрежа, објасне како раде најважнији мрежни сервиси (попут Ворлд Wide Веб-а), објасне како функционише претраживање, како се бирају и рангирају резултати претраге, ефикасно користи технологију претраге, процени квалитет дигиталних садржаја, користи технологију безбедно, етички и одговорно, разликују основне лиценце за дељење садржаја и поштују ауторска права, препознају прихватљиво /неприхватљиво понашање на мрежи, спроведу одговарајуће процедуре како би пријавили непримерене дигиталне садржаје или нежељене контакте ипотражили помоћ, препознају ризик зависности од технологије, рационално управљају временом које проводе на интернету

Секција се реализује током школске године, један час недељно и ученици активно учествују у раду школе, односно приликом разних дешавања (прославе, такмичења...) у школи и ван ње, ученици учествују у реализацији истих.

ОБРАЗОВНИ СТАНДАРДИ

Образовним стандардима постигнућа за предмет информатика и рачунарствообезбеђује се даученици на крају одређеног образовног нивоа имају подједнак квалитет знањаиз предмета. Они представљају исказе о темељним знањима, вештинама и умењима. Главнекарактеристике стандарда постигнућа су: проверљивост спецификованихобразовних исхода, усредсређеност на базна знања, кумулативност, диференцираност,разумљивост, изводљивост иобавезност за све.

Основни ниво обухвата базична знања, вештине и умења. Поменута знања суфункционалнаи трансферна што ученицима омогућава квалитетно сналажење у животу и наставак учења.Знања на основном нивоу су углавном мање сложена, али то не значи да међу њиманема и сложенијих за које се сматра да њима треба да овладају готово сви ученици. Очекујесе да овај ниво постигну готово сви ученици, а најмање њих 80%.

Средњи ниво стандарда примерен је просечним ученицима, а очекује се да их 50% усвоји тај ниво.

У оквиру напредног нивоа дата су трансферна знања и умењапотребна за даље школовање. На овом нивоу очекује се да ученици повезују различитазнања, анализирају,упоређују и примењују их у нестандартним ситуацијама. Очекује се да25% ученика постигне овај ниво.

ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

У настави оријентисаној на достизање исхода вреднују се процес и продукти учења.У процесу оцењивања потребно је узети у обзир све активности ученика (уредност, систематичност,залагање, самоиницијативност, креативност и др.).Вредновање активности, нарочито ако јетимски рад у питању, може се обавити са групом тако да се одсваког члана тражи мишљење о сопственом раду и о раду сваког члана понаособ (тзв. Вршњачкооцењивање).

Приликом сваког вредновања постигнућа потребно је ученику дати повратну информацију која помаже даразуме грешке и побољша свој резултат и учење. Ако наставник са ученицима договори показатеље наоснову којих сви могу да прате напредак у учењу, ученици се уче да размишљају о квалитету свог рада и отоме шта треба да предузму да би свој рад унапредили. Оцењивање тако постаје инструмент за напредовање у учењу. На основу резултата праћења и вредновања, заједно са ученицима треба планирати процес учења и бирати погодне стратегије учења.

СЕДМИ РАЗРЕД

Циљ учења Информатике и рачунарства у седмом разреду је оспособљавање ученика за управљање информацијама, безбедну комуникацију у дигиталном окружењу, креирање дигиталних садржаја и рачунарских програма за решавање различитих проблема у друштву које се развојем дигиталних технологија брзо мења.

ИСХОДИ	ОБЛАСТ/ТЕМА	САДРЖАЈИ
По завршетку разреда ученик ће бити у стању да:		
Разликује визуелну презентацију и логичку структуру текста; Користи алате за стилско обликовање документа и креирање прегледа садржаја у програму за обраду текста; Објасни принципе растерске и векторске графике и модела приказа боја; Креира растерску слику у изабраном програму; Креира векторску слику у изабраном програму; Користи алате за уређивање и трансформацију слике; Креира гиф анимацију; Креира видео-запис коришћењем алата за снимање екрана;	ИКТ	Обележавање логичке структуре и генерисање прегледа садржаја текстуалног документа. Карактеристике рачунарске графике (пиксел, резолуција, RGB и CMYK модели приказа боја, растерска и векторска графика). Рад у програму за растерску графику. Рад у програму за векторску графику. Израда гиф анимација. Коришћење алата за снимање екрана.
Разликује појмове URL, DNS, IP адреса;	ДИГИТАЛНА ПИСМЕНОСТ	URL, DNS, IP адреса. Хипервеза и хипертекст.

Објасни појмове хипервеза и хипертекст; креира, форматира и шаље електронску пошту; обавља електронску комуникацију на сигуран, етички одговоран и безбедан начин водећи рачуна о приватности; препозна непримерени садржај, нежељене контакте и адекватно се заштити;		Електронска пошта, креирање налога, слање и пријем поште. Електронска пошта (контакти, безбедност, нежељена пошта). Рад на дељеним документима (текстуалним документима / презентацијама /упитницима...) у облаку.
сараднички креира и дели документе у облаку водећи рачуна о одговарајућим нивоима приступа; подешава хипервезе према делу садржаја, другом документу или веблокацији; уз помоћ програмске библиотеке текстуалног програмског језика исцртава елементе 2Д графике; употребљава петље и генератор насумичних бројева за исцртавање сложенијих облика;	РАЧУНАРСТВО	Рад са изабраним текстуалним програмским језиком у области 2Д графике. Основне карактеристике изабране графичке библиотеке. Методе за исцртавање основних геометријских облика. Подешавање боја и положаја објеката. Примена петљи и случајно генерисаних вредности на исцртавање геометријских облика.
планира, опише и имплементира решење једноставног проблема; проналази и отклања грешке у програму; сарађује са осталим члановима групе у свим фазама пројектног задатка: креира, уређује и структурира дигиталне садржаје који комбинују текст, слике, линкове, табеле и анимације;	ПРОЈЕКТНИ ЗАДАТАК	Фазе пројектног задатка од израде плана до представљања решења. Израда пројектног задатка у корелацији са другим предметима. Вредновање резултата пројектног задатка.

креира рачунарске програме који доприносе решавању пројектног задатка; поставља резултат свог рада на Интернет ради дељења са другима уз помоћ наставника; вреднује своју улогу у групи при изради пројектног задатка и активности за које је био задужен.		

ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Наставни програм усмерава наставника да наставни процес конципира у складу са дефинисаним исходима, односно да планира како да оствари исходе, које методе и технике да примени, као и које активности ће за то одабрати. Приликом планирања часа, исходе предвиђене програмом треба разложити на мање који одговарају активностима планираним за конкретан час. Исходе треба посматрати као циљ коме се тежи током једне школске године. Наставу у том смислу треба усмерити на развијање компетенција, и не треба је усмерити само на остваривање појединачних исхода.

Основна улога наставника је да буде организатор наставног процеса, да подстиче, организује и усмерава активност ученика. Ученике треба упућивати да, осим уџбеника, користе и друге изворе знања, како би усвојена знања била трајнија и шира, а ученици оспособљени за примену у решавању разноврсних задатака.

На часовима треба комбиновати различите методе и облике рада, што доприноси већој рационализацији наставног процеса, подстиче интелектуалну активност ученика и наставу чини интересантнијом и ефикаснијом.

ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Информационо-комуникационе технологије

Наставну тему Информационо-комуникационе технологије започети радом на документу који представља својеврсну рекапитулацију онога што су ученици учили у претходна два разреда. Наставник припрема текстуални документ, даје инструкције о даљем раду и локацији на којој је документ постављен (Припремљени документ треба да се састоји од насловне и највише још 5 страница текста са сликама и табелама и треба да садржи најважније појмове и технике изучаване у претходна два разреда.). Ученици треба да пронађу и отворе овај документ у изабраном текст процесору, да прочитају текст и логички га уреде, доделе му одговарајуће стилове, идеално до 3 нивоа дубине (нпр. *Heading 1*, *Heading 2*, *Heading 3*). Наставник треба да представи технику израде прегледа садржаја текстуалног документа, а ученици да је примене на документу који су логички структурирали.

У сегменту креирања и обраде дигиталне слике, ученицима треба објаснити карактеристике векторског и растерског представљања слике на рачунару. Представити *RGB* и *CMYK* палете боја, указати на везу избора палете у односу на намену. На овом месту погодна је увести и питање одговарајуће резолуције (квалитета) графичке датотеке. Наставити рад на креирању растерске

графику у програму који су ученици користили у претходним разредима. Увести појам и сврху слојева. Приказати слику која садржи више слојева, од којих је један текст. Објаснити да је у неким програмима за растерску графику текст векторски слој у растерској слици. Демонстрирати увећавање слова док је слој векторски. Трансформисати слој са текстом у растер и увећати га. Тражити од ученика да уоче разлике. Показати технике: додавања и брисања слоја, видљивости и сакривања слоја, подешавања провидности, закључавања слоја за измену и стапања слојева...

Представити алате за селекцију и основне корекције дигиталних слика и фотографија као што су промена нивоа осветљености, контраста и обојености. Увести могућност примене *Филтера*.

Упознати ученике са карактеристикама радног окружења одабраног програма (инсталираног локално на рачунару или у „облаку“) за креирање и обраду векторске графике. Посебну пажњу посветити: алатима за селекцију, пројектовању цртежа (подели на нивое, уочавању симетрије, објеката који се добијају померањем, ротацијом, трансформацијом или модификацијом и комбиновањем других објеката...), као и припреми за цртање (избор величине и оријентације папира, постављање јединица мере, размере, помоћних линија и мреже...).

Код цртања основних графичких елемената (дуж, изломљена линија, правоугаоник, квадрат, круг, елипса) објаснити принцип коришћења основних алата (означавање, брисање, копирање, груписање и разлагање, премештање, ротирање, симетрично пресликавање, поравнање...).

Поновити поступак векторизације, применити га на изабрану растерску слику. У договору са наставником ликовне културе, креирати текстуалне задатке који ће навести ученике да трагају за уметником, пронађу описано дело и векторизују га.

Разговарати са ученицима о појму „покретна слика“.

У одабраном програму, демонстрирати поступак израде 2Д анимације. Представити карактеристике формата слике gif. У одабраном алату за израду 2Д анимација, на већ припремљеној групи слика сачуваној у gif формату, омогућити ученицима да направе анимирану слику.

Коришћењем одабраног програма за снимање екрана демонстрирати снимање кратког видео-туторијала, приказати резултат ове активности и задати смернице за израду кратког видео-туторијала, који ученици треба самостално да сниме и сачувају (на пример: приказати поступак уметања прегледа садржаја у текстуални документ или креирања растерске или векторске слике).

Дигитална писменост

Подсетити ученике на значење појмова који су у претходним разредима представљени скраћеницама URL и IP адреса, затим појмова клијент и сервер у мрежном окружењу, као и на значење појмова: *домен*, *назив интернет домена*, *веб-адреса* и њихову узајамну везу. Укратко представити значење појмова: *DNS сервис* и *DNS сервери* објаснити њихову улогу у комуникацији између клијента и сервера у мрежном окружењу (на пример у ком су односу *DNS сервис*, URL и IP адреса у оквиру веб сервиса (*World Wide Web*). Објаснити појам хипервезе (*hyperlink*) и хипертекста (*hypertext*). Приказати хипертекст и хиперлинк у интернет прегледачу, а затим, у програмима за обраду текста и израду мултимедијалних презентација демонстрирати додавање и подешавање хипервезе према делу текста у документу, другом документу или према неком садржају на интернету.

Представити интернет сервис *електронска пошта (е-маил)*. Објаснити значење појма адреса електронске поште, описати и по потреби демонстрирати поступак креирања налога за електронску пошту.

. Представити организацију и начин складиштења порука за изабрани сервис у виду фасцикли (ако се ради о *Gmail*-у, напоменути да нема фасцикле, него ознаке – *лабеле*) у којима се чувају примљене поруке, послате поруке, недовршене, нежељена пошта, отпад, као и могућности изабраног сервиса за електронску пошту за архивирање, означавање порука по важности и сл. Посебну пажњу посветити правилима која важе у писаној електронској комуникацији а која подстичу стицање добрих навика код ученика, као што су: правилна примена традиционалног и дигиталног правописа и форми које важе у писаној комуникацији.

Ученицима задати да испробају креирање, дељење и сараднички рад на смисленим документима – текстовима, графици, презентацијама, упитницима. Иницирати дискусију о сличностима и разликама, предностима и недостацима у раду са апликацијама у офлајн у односу на онлајн варијанту (дискусија о овим питањима може се водити и у односу на организацију података и њихову безбедност на дељеном, преносивом и чврстом диску.

Пројектни задатак за теме *ИКТ и Дигитална писменост*

При реализацији првог пројектног задатка, наставник планира фазе пројектног задатка. Ученици заједно са наставником пролазе кроз све фазе рада на пројектном задатку, при чему наставник наглашава сваки корак, објашњава, иницира дискусију и предлаже решења.

Посебну пажњу посветити развоју међупредметних компетенција, подстицању иницијативе и креативности, успостављању сарадничких и вредносних ставова код ученика.

При представљању фаза пројекта понудити ученицима пројектне задатке који се баве реалним темама из школског или свакодневног живота. Циљ пројектног задатка је развијање и неговање: поступности, повезивања и изградње сопствених стратегија учења, вршњачког учења, вредновања и самовредновања постигнућа.

Пројектни задаци подразумевају корелацију и сарадњу са наставницима осталих предмета.

Рачунарство

Креирање програма који користе графику обрађивати у истом програмском језику и окружењу које је коришћено за учење програмирања током 6. разреда.

Укратко упознати ученике са библиотеком за 2Д графику која ће бити коришћена у настави. Подцртати везу између програмирања графичких апликација и програма за векторску графику.

Описати основну структуру графичког програма и потрудити се да се током наставе та структура што мање варира.

Увести појам координатног система прозора, описати сличности и разлике у односу на традиционални координатни систем који се користи у математици. Увести начине задавања боја (именоване боје, боје задате помоћу три броја у RGB систему).

Објаснити и демонстрирати исцртавање следећих основних примитива:

- дуж,
- испуњен и уоквирен правоугаоник,
- круг и кружница.

Описати и демонстрирати поступак цртања сложенијих облика састављених од ових примитива (нпр. кућица, глава робота, чича Глиша, сладолед, ...). Објаснити појмове апсолутне и релативне вредности координата. Описати и приказати поступак цртања помоћу задавања апсолутних вредности координата, али и помоћу задавања релативних координата у односу на неку истакнуту тачку и величине одређене у размери према некој датој мери (на пример нацртати чича Глишу, ако ми се центар главе налази у тачки чије су координате (x, y) и полупречник јој је r , при чему се величина и положај тела одређују у пропорцији са датим величинама).

Уколико их одабрана графичка библиотека подржава, приказати и следеће, мало компликованије примитиве:

- испуњена и уоквирена елипса,
- кружни лук,
- испуњени и уоквирени многоугао (полигон).

Описати и демонстрирати поступак примене ових облика у цртању мало сложенијих цртежа, као и технику исписа текста на екрану, на датој позицији и са одабраним словним ликом (фонтом).

Приказати технике учитавања и приказа слика, ако их одабрана графичка библиотека подржава и илустровати их кроз низ примера.

Могуће је ученицима приказати и увоз и пуштање звука коришћењем одабране библиотеке.

Оставити ученицима дозу креативне слободе приликом избора цртежа који се програмски генерише.

У циљу вежбања итерације и алгоритамског начина размишљања приказати ученицима низ задатака у којима се цртају правилни облици уз помоћ петљи (низ подједнако размакнутих концентричних кружница, низ подједнако размакнутих паралелних линија, низ кружница истог пречника које се додирују, градијент боја, итд.). Подцртати корелацију са појмом линеарне функције који се обрађује у математици.

Приказати генерисање насумичних бројева и употребу насумично генерисаних бројева на цртање насумично распоређених облика и насумични избор боја.

Приказати ученицима могућност употребе референтних приручника, tutorијала, видео-tutorијала и интернет форума у циљу налажења потребних информација о примени библиотечких функција, алгоритама и релевантних делова програмског кода.

Пројектни задатак из области *Рачунарство*

Пројектна настава у области Рачунарства је комплексан приступ настави и учењу који најчешће користи методе као што су проблемска настава и учење засновано на истрази (питањима).

Проблемска настава поставља пред ученике стварни проблем из живота који треба истражити и за који треба предложити могућа решења. Све врсте реалних животних проблема могу бити повод за проблемску наставу. Пронађена решења се могу тестирати и о њима се може расправљати.

Истрагу можемо да дефинишемо као „потрагу за истином, информацијама или знањем“. Учење засновано на истрази почиње постављањем питања, наставља са истраживањем и завршава се проналажењем решења, доношењем разумних закључака, одговарајућих одлука, или применом нових знања или вештина.

Обе наставне методе се фокусирају на развијање вештина за решавања проблема, критичко мишљење и обраду информација. Оне дају најбоље резултате када су почетна питања/проблеми довољно отворени (одговор није могуће наћи једноставним укуцавањем у претраживач) и када ученици раде у малим тимовима или групама. Ове две методе су уско повезане и често се преклапају. Изузетно је важно имати на уму да у оба приступа нема нужно тачних и нетачних одговора. Свако решење може имати мане и врлине, а ученици морају да их анализирају и процењују. Наставни пројекат подразумева програмирање у текстуалном програмском језику или адаптацију унапред датог програма у циљу решавања пројектног задатка. За реализацију наставног пројекта могуће је користити рачунар или други програмабилни физички уређај.

Теме наставног пројекта треба осмислити тако да подржавају функционализацију знања ученика стечених учењем различитих предмета.

ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

У настави оријентисаној на достизање исхода вреднују се процес и продукти учења. Наставник води педагошку документацију о сваком ученику у коју бележи активност ученика, однос ученика према раду и предмету, способност и вештину за самосталну израду задатака, тачност у раду, уредност, систематичност, самоиницијативност, креативност и др. Вредновање активности, нарочито ако јетимски рад у питању, повремено се обавља са групом тако да се од сваког члана тражи мишљење о сопственом раду и о раду сваког члана понаособ (тзв. вршњачко оцењивање).

Приликом сваког вредновања постигнућа ученику се даје повратна информација која помаже даразуме грешке и побољша свој резултат и учење. Наставник са ученицима договара показатеље на основу којих сви могу да прате напредак у учењу, ученици се уче да размишљају о квалитету свог рада и отоме шта треба да предузму да би свој рад унапредили. Оцењивање тако постаје инструмент за напредовање у учењу. На основу резултата праћења и вредновања, заједно са ученицима планира се процес учења и бирају погодне стратегије учења.

ОСМИ РАЗРЕД

Циљ учења Информатике и рачунарства је оспособљавање ученика за управљање информацијама, безбедну комуникацију у дигиталном окружењу, креирање дигиталних садржаја и рачунарских програма за решавање различитих проблема у друштву које се развојем дигиталних технологија брзо мења.

ИСХОДИ По завршетку разреда ученик ће бити у стању да:	ОБЛАСТ/ТЕМА	САДРЖАЈИ
унесе и мења податке у табели; разликује типове података у ћелијама табеле; сортира и филтрира податке по задатом критеријуму; користи формуле за израчунавање статистика; представи визуелно податке на одговарајући начин; примени основне функције форматирања табеле, сачува је у пдф формату и одштампа; приступи дељеном документу, коментарише и врши измене унутар дељеног документа; разуме на које све начине делимо личне податке приликом коришћења интернета; разуме потенцијалне ризике дељења личних података путем интернета, поготову личних података деце; разуме везу између ризика на интернету и кршења права; објасни појам „отворени подаци“; успостави везу између отварања података и стварања услова за развој иновација и привредних грана за које су доступни отворени подаци; унесе серију (низ) података;	ИКТ	Радно окружење програма за табеларне прорачуне. Креирање радне табеле и унос података (нумерички, текстуални, датум, време....). Формуле и функције. Примена формула за израчунавање статистика. Сортирање и филтрирање података. Груписање података и израчунавање статистика по групама. Визуелизација података – израда графикона. Форматирање табеле (вредности и ћелија) и припрема за штампу. Рачунарство у облаку – дељене табеле (нивои приступа, измене и коментари).
	ДИГИТАЛНА ПИСМЕНОСТ	Заштита личних података. Права детета у дигиталном добу Отворени подаци.
	РАЧУНАРСТВО	Програмски језици и окружења погодни за анализу и обраду података (Jupyter, Octave, R, ...). Унос података у једнодимензионе низове. Једноставне анализе низова података помоћу библиотечких функција

изврши једноставне анализе низа података (израчуна збир, просек, проценте, ...); графички представи низове података (у облику линијског, стубичастог или секторског дијаграма); унесе табеларне податке или их учита из локалних датотека и сними их; изврши основне анализе и обраде табеларних података (по врстама и по колонама, сортирање, филтрирање, ...); изврши анализе које укључују статистике по групама; сарађује са осталим члановима групе у свим фазама пројектног задатка;		(сабирање, просек, минимум, максимум, сортирање, филтрирање). Графичко представљање низова података. Унос и представљање табеларно записаних података. Анализе табеларно записаних података (нпр. просек сваке колоне, минимум сваке врсте, ...). Обраде табеларно записаних података (сортирање, филтрирање, ...). Груписање података и одређивање статистика за сваку групу.
сараднички осмисли и спроведе фазе пројектног задатка; самовреднује своју улогу у оквиру пројектног задатка/тима; креира рачунарске програме који доприносе решавању пројектног задатка; поставља резултат свог рада на Интернет ради дељења са другима уз помоћ наставника; вреднује своју улогу у групи при изради пројектног задатка и активности за које је био задужен.	ПРОЈЕКТНИ ЗАДАЦИ	Онлајн упитник (креирање – типови питања, дељење – нивои приступа и безбедност). Онлајн упитник (прикупљање и обрада података, визуализација). Отворени подаци. Инфографик. Управљање дигиталним уређајима (програмирање уређаја). Фазе пројектног задатка од израде плана до представљања решења. Израда пројектног задатка у корелацији са другим предметима. Вредновање резултата пројектног задатка.

Програм наставе и учења информатике и рачунарства организован је по спиралном моделу и оријентисан је на остваривање исхода. Исходи су јасни и прецизни искази о томе шта ученик зна да уради и вредносно процени по завршетку процеса учења. Наставни програм предмета информатика и рачунарство се састоји из три тематске целине: Информационо-комуникационе технологије (скр. ИКТ), Дигитална писменост и Рачунарство. Да би сви ученици остварили предвиђене исходе, потребно је да наставник упозна специфичности начина учења својих ученика и према њима планира и

прилагођава наставне активности. Наставник треба да осмисли активности тако да укључују практичан рад уз примену ИКТ-а, повезивање различитих садржаја из других тема унутар самог предмета, као и са другим предметима.

ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Наставни програм усмерава наставника да наставни процес конципира у складу са дефинисаним исходима, односно да планира како да оствари исходе, које методе и технике да примени, као и које активности ће за то одабрати. Приликом планирања часа, исходе предвиђене програмом треба разложити на мање који одговарају активностима планираним за конкретан час. Исходе треба посматрати као циљ коме се тежи током једне школске године. Наставу у том смислу треба усмерити на развијање компетенција, и не треба је усмерити само на остваривање појединачних исхода.

Основна улога наставника је да буде организатор наставног процеса, да подстиче, организује и усмерава активност ученика. Ученике треба упућивати да, осим уџбеника, користе и друге изворе знања, како би усвојена знања била трајнија и шира, а ученици оспособљени за примену у решавању разноврсних задатака.

На часовима треба комбиновати различите методе и облике рада, што доприноси већој рационализацији наставног процеса, подстиче интелектуалну активност ученика и наставу чини интересантнијом и ефикаснијом.

ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Анализа података

Анализа података и доношење закључака и одлука на основу података представља једну од најзначајнијих вештина у савременом друштву. Стога је ова тема у фокусу током читавог осмог разреда, и подаци и њихова анализа се обрађују кроз све три тематске целине. У оквиру теме *ИКТ*, подаци се обрађују и анализирају коришћењем програма за табеларне прорачуне, у оквиру теме *Дигитална писменост* прича се о поузданости података и значају заштите података и приватности, док се у оквиру теме *Рачунарство* приказује обрада података применом специјализованих програмских језика и окружења.

Подаци треба да буду из домена који су блиски ученицима. Поред отворених, унапред припремљених података, препоручује се коришћење података који ученици сами креирају на основу примера из реалних животних ситуација: планирање и приказ кућног буџета, погодан пример за пословање продавнице са одређеним бројем артикала, трошковник за летовање и слично.

Веома је значајно значајно да ученици разумеју смисао различитих анализа података и да умеју да изведу закључке на основу добијених резултата. Кроз мноштво примера обучити ученике да самостално могу да одреде анализе (статистике, графиконе) које ће им омогућити да на основу података дају одговоре на постављена питања, уоче правилности међу подацима, корелације и евентуалне узрочно-последичне зависности.

Информационо-комуникационе технологије

Радно окружење изабраног програма за табеларне прорачуне

Представити изабрани програм за табеларне прорачуне и његову примену у различитим областима (нпр. креирање списка, евиденција, израчунавање трошкова, прихода, расхода...). Навести примере из реалних животних ситуација у којима познавање рада у овим програмима олакшава обављање конкретних задатака (на пример, обрада резултата контролног задатка, израчунавање успеха ученика одељења, вођење месечног буџета домаћинства. Поменути занимања која имају потребу да користе овакве програме за разне прорачуне и вођење евиденције: економисти, рачуновође, инжињери...).

- Увести *концепт радне табеле* у изабраном програму,

- Укратко описати улогу основних елемената радног окружења одабраног програма за табеларне прорачуне (менија, палета са алаткама, картица, статусне линије...). Увести појмове: **радна свеска**, **радни лист** (радна табела, табела), **ћелија** (поље), **ред** (врста), **колона** и **опсег** (распон) **ћелија**. Приликом рада са радним свескама које могу имати више радних листова (табела), приказати поступак промене активног радног листа и именовања појединачних радних листова. Описати навигацију (кретање) кроз табелу (коришћењем миша и тастатуре). За ефикасније кретање кроз табелу користити приказати основне пречице на тастатури.

Унос података

Описати поступак уноса података, водећи рачуна о типу података који се уноси. Демонстрирати унос целих бројева (бројева без децимала), реалних бројева (бројева са децималама), текста, датума, времена и новчаних валута. Демонстрирати различит приказ и тумачење истог податка при промени формата ћелија.

Демонстрирати могућности копирања и премештања садржаја ћелија, редова, колона или опсега. Демонстрирати могућности уметања и брисања редова тј. колона, као и промене редоследа редова тј. колона. Демонстрирати могућност претраге и замене садржаја ћелија табеле.

Приказати поступак снимања радне табеле, учитавања података из снимљене радне табеле, као и увоза података из текстуалних датотека (података раздвојених зарезима, csv). Приказати могућност снимања табеле у облику шаблона.

Приказ, форматирање и штампање података из табеле

Приказати могућност сакривања и поновног приказивања редова и колона табеле. Приказати могућност поделе приказа табеле. Представити опције за побољшање прегледности података груписањем редова и колона, као и замрзавањем изабране области (окна) како би иста била стално видљива при прегледу остатка садржаја радног листа.

Приказати могућности естетског подешавања и обликовања садржаја табеле.

Приказати могућност спајања суседних ћелија и раздвајања групе ћелија на појединачне ћелије. Приказати примену у форматирању насловних ћелија табеле и скренути пажњу на то да груписање онемогућава разне обраде података из табеле (те га треба избегавати у централном делу табеле који садржи податке).

У склопу припреме за штампу представити могућности програма за издвајање употребљене од неупотребљене радне површине листа радне свеске. Приказати како је могуће извршити прелом страница једног листа радне табеле уколико прелазе оквири формата штампане странице. Приказати штампу радног листа и радне табеле (пре свега у PDF документ).

Планирање организације података, креирање радне табеле

Нагласити важност планирања, које треба да претходи процесу креирања радне табеле у самом програму.

Елементарне статистике, формуле, функције

Описати појам *статистика*. Најважније статистике серија података су: број података у серији, збир, аритметичка средина, минимум и максимум. Увести појам формуле, адресе ћелије (нпр. A3) и адресе распона ћелија (нпр. A3:B5). Приказати употребу функција SUM, COUNT, MAX, MIN, AVERAGE. Поменути да поред ових основних статистичких функција програми за табеларна израчунавања имају могућност израчунавања вредности много ширег скупа функција, приказати палету за избор функција и продискутовати основне категорије функција (математичке, финансијске, статистичке...).

Копирање формула, адресирање

Приказати могућност копирања вредности израчунатих формулама (а не самих формула), помоћу опције специјалног лепљења (енгл. pastespecial).

Филтрирање података

Дефинисати *филтрирање* као поступак издвајања података који одговарају неком критеријуму.

Приказати израчунавање статистика само оних редова које задовољавају одређени критеријум. Увести функције COUNTIF, SUMIF, AVERAGEIF и слично. Приказати израчунавање статистика након филтрирања података применом функције SUBTOTAL или применом функција COUNTVISIBLE, SUMVISIBLE, AVERAGEVISIBLE и слично.

Визуелизација података

Нагласити да је један од видова визуализације података и сама табела, али да се појам *визуелизација* најчешће *односи на графичко представљање података*. Представити могућности креирања различитих *типова графика* (линијски, стубичасти, секторски) и *мини графика* (енгл. sparklines), као и коришћење већ *уграђених модела формирања*.

Форматирање табеле и припрема за штампу

Истаћи важност лако читљивог приказа података при подешавању: висине колоне и ширине редова, избору фонта и поравнања садржаја, истицања појединачних ћелија или опсега ћелија – уоквиравањем, бојењем или сенчењем.

За сваки пример демонстрирати селектовање: ћелија, опсега ћелија, зоне за штампање, приказ пре штампе, подешавање оквира ћелија и табеле, копирање, лепљење формула и функција и других садржаја, подешавање ширине колоне, висине реда, повезивање и центрирање садржаја у табелу

(Wraptext и Marge&Center), форматирање слова и нумеричких података и израду и форматирање графикана.

Рачунарство у облаку – дељене табеле

Нагласити две основе особине које рачунарство у облаку омогућава: складиштење и дељење датотека. Обновити са ученицима појмове дељени диск, дељени документи и креирање и отпремање датотеке. Објаснити креирање онлајн табеларног документа преко опције табеле Гугл табеле, унос и едитовање података, дељење табеле и права приступа (може да измени, може да коментарише и може да види).

Дигитална писменост

Отворити наставну тему разговором са ученицима чији је циљ да осигура њихово разумевање природе личних података и начина на које се они деле и злоупотребљавају у дигиталном окружењу. Право на заштиту личних података и приватности јесте једно од основних људских права које је, наглим развојем дигиталне технологије и интернета, озбиљно доведено у питање. У ери великих података, лични подаци третирају се као „нова нафта“. Посебну пажњу треба посветити креирању личног профила ученика на интернету, било да је у питању играње видео-игара, друштвене мреже или веб-сајтови за учење.

Наставник треба да упозна ученике и са правима детета прописаним Конвенцијом о правима детета и појасни да се она односе и на дигитално окружење.

Наставник упознаје ученике са начинима сакупљања и обраде података. Предочава ученицима везу између грађанских права и обраде података, као и да Република Србија има институцију Повереника за информације од јавног значаја и заштиту података о личности. Уводи појам *отворени подаци* и појашњава начине проналажења, приступања и преузимања са нагласком да треба наводити извор са кога су преузети, приликом коришћења ових података.

Рачунарство

Осим у програмима за табеларна израчунавања анализу података могуће је вршити и у специјализованим програмским језицима и окружењима. У данашње време најпопуларнија окружења тог типа су Jupyter/Python, Rstudio и Matlab тј. Octave. Овај приступ анализи података често не одмењује него допуњује програме за табеларна израчунавања. Подаци се из информационих система и репозиторијума отворених података често могу добити у форматима програма за табеларна израчунавања. Програми за табеларна израчунавања су веома погодни за преглед тих података и могу се веома једноставно користити за унос, измену и једноставније обраде података.

Приказати ученицима основне начине анализе низова података (коришћењем библиотечке функционалности): израчунавање дужине низа података, израчунавање збира, просека (аритметичке средине), најмање и највеће вредности (минимума и максимума), сортирање података у неоппадајућем и нерастућем редоследу, филтрирање (издвајање елемената низа који задовољавају дато својство), пресликавање (примену одређене функције тј. трансформације на сваки елемент низа) и фреквенцијску анализу (одређивање броја појављивања разних вредности у низу). Описати смисао сваке од наведених статистика и њихово коришћење увежбавати на реалним примерима из домена блиских ученицима.

Приказати ученицима могућност визуализације низова података у различитим облицима (линијски графикон, стубичасти графикон, секторски (пита) графикон).

ОБАВЕЗНИ ИЗБОРНИ ПРЕМЕТИ

РУСКИ ЈЕЗИК

Назив предмета	СТРАНИ ЈЕЗИК
Циљ	Циљ учења Страног језика је да се ученик усвајањем функционалних знања о језичком систему и култури и развијањем стратегија учења страног језика оспособи за основну писмену и усмену комуникацију и стекне позитиван однос према другим језицима и културама, као и према сопственом језику и културном наслеђу.
Разред	ПЕТИ
Годишњи фонд часова	72

ИСХОДИ По завршетку разреда ученик ће бити у стању да у усменој и писаној комуникацији:	ОБЛАСТ / ТЕМА Комуникативне функције	САДРЖАЈИ
– разуме краће текстове који се односе на поздрављање, представљање и тражење / давање информација личне природе; – поздрави и отпоздрави, представи себе и другог користећи једноставна језичка средства; – постави и одговори на једноставнија питања личне природе; – у неколико везаних исказа саопшти информације о себи и другима;	Поздрављање и представљање себе и других и тражење / давање основних информација о себи и другима у ширем друштвеном контексту	Језичке активности у комуникативним ситуацијама Слушање и читање краћих, једноставнијих текстова који се односе на дате комуникативне ситуације (дијалози, наративни текстови, формулари и сл.); реаговање на усмени или писани импулс саговорника (наставника, вршњака и сл.) и иницирање комуникације; усмено и писано давање информација о себи и тражење и давање информација о другима (СМС, имејл, формулари, чланске карте, опис фотографије и сл.). Садржаји <i>Привет! Меня зовут Мария. Как тебя зовут? Я – Ирина. Можно просто Ира. Мне 12 лет. Здравствуй, Иван Владимирович. Добрый день, ребята! Как дела? Сколько тебе лет? Я из России, из Москвы. Ты откуда? Я живу в Воронеже. Я живу в городе Ниш. На какой улице ты живёшь? Я живу на улице Гагарина, дом 12, квартира 14. Это на каком этаже? На втором. Дай мне, пожалуйста, свой номер телефона. У тебя есть имейл (адрес электронной почты)? Это мои родители. Мою маму зовут Вера, папу – Николай. Я родился/родилась 15 мая. Когда у тебя день рождения? Я занимаюсь спортом, тренируюсь три раза в неделю.</i> Презент повратних глагола: <i>заниматься, тренироваться.</i> Презент глагола <i>жить.</i> Конструкције за изражавање посесивности: у+ ген. личних заменица и именица (у меня, у тебя, у неё, у него у нас, у вас, у них; у Ивана, у Ирины). (Интер)културни садржаји: устаљена правила учтивости; имена, патроними, презимена и надимци; адреса; формално и неформално представљање; степени сродства и родбински односи; нумерисање спратова.
– разуме једноставнији опис особа, биљака, животиња, предмета, појава или места; – упоређи и опише карактеристике живих	Описивање карактеристика живих бића, предмета, појава и места	Језичке активности у комуникативним ситуацијама Слушање и читање једноставнијих описа живих бића, предмета, појава и места и њиховог поређења; усмено и писано описивање / поређење живих бића, предмета, појава и места; израда и презентација пројеката (постера, стрипова,

бића, предмета, појава и места, користећи једноставнија језичка средства;		ППТ-а, кратких аудио / видео записа, радио емисија и слично). Садржаји <i>Кто мальчик в чёрных джинсах и белой рубашке? Что надела Маша? Она надела зелёную юбку и зелёную футболку. Она высокая и стройная. У неё голубые глаза и длинные светлые волосы. Какие</i>
		<i>у тебя глаза? Какой у тебя рост? Какого цвета у тебя футболка? Посмотрите, я надел сегодня новые джинсы! Мой брат умный, но не очень трудолюбивый. На улице Князя Михаила есть книжные магазины. В центре нашего города большой торговый центр недалеко от книжного магазина. Москва – столица России. Санкт-Петербург – северная столица России. Москва больше Санкт-Петербурга. Белград меньше Москвы. У меня есть кошка. Её зовут Мурка. Она маленькая, белая.</i> Придеви. Род, број и слагање с именицама. Конструкције за изражавање посесивности: у+ ген. личних заменица и именица (у меня, у тебя, у неё, у него у нас, у вас, у них; у Ивана, у Ирины). Присвојне заменице: мой, твой, наш, ваш, их. Слагање с именицама. Прошло време фреквентних глагола. Прост компаратив больше, меньше, лучше. (Интер)културни садржаји: Русија и Србија: градови; биљни и животињски свет.
– разуме једноставније предлоге и одговори на њих; – упути једноставан предлог; – пружи одговарајући изговор или одговарајуће оправдање;	Позив и реаговање на позив за учешће у заједничкој активности	Језичке активности у комуникативним ситуацијама Слушање и читање једноставнијих текстова који садрже предлоге; усмено и писано преговарање и договарање око предлога и учешћа у заједничкој активности; писање позивнице за прославу / журку или имејла / СМС-а којим се уговара заједничка активност; прихватање /одбијање предлога, усмено или писано, уз поштовање основних норми учтивости и давање одговарајућег оправдања / изговора. Садржаји <i>Давай играть в футбол/баскетбол! Поиграем вместе? Пусть Витя играет в футбол. Приглашаю тебя ко мне на день рождения/вечеринку. Приходи ко мне на вечеринку! Ты сможешь прийти ко мне на день рождения завтра в семь? Вечеринка у меня дома/в кафе. Спасибо за приглашение, я обязательно приду. К сожалению, я не смогу прийти, я должен присмотреть за братом. Извини, но я не смогу прийти. Вечеринка /день рождения, к сожалению, без меня. Давай пойдём в кино завтра? Где встречаемся? Около метро. Во сколько? В пять.</i> Заповедни начин; треће лице једнине/множине: Пусть Саша играет!; прво лице множине (с речцом давай и без ње): Поиграем вместе! Давай поиграем вместе! Давай играть вместе! Предлошко-падежне конструкције (у, около, без + ген; к + дат; в, на + ак; с, за + инстр, в,на + лок). Интонација упитних исказа без упитне речи. Садашње време у значењу будућег. Модалне конструкције (личне и безличне): Мне надо; я должен/должна. (Интер)културни садржаји: прикладно позивање и прихватање/одбијање позива.
– разуме и једноставне молбе и захтеве и реагује на њих; – упути једноставне молбе и захтеве;	Изражавање молби, захтева, обавештења, извињења, и захвалности	Језичке активности у комуникативним ситуацијама Слушање и читање једноставнијих исказа којима се тражи /нуди помоћ, услуга, обавештење или се изражава жеља, извињење, захвалност; усмено и писано тражење и давање обавештења, упућивање молбе за помоћ / услугу и реаговање на њу, изражавање жеља, извињења и захвалности.

– затражи и пружи кратко обавештење; – захвали и извине се на једноставан начин; – саопшти кратку поруку (телефонски разговор, дијалог уживо, СМС, писмо, имејл) којом се захваљује;		Садржаји <i>Тебе помочь? Нет, спасибо. Да, пожалуйста. Что тебе нужно? Тебе нужна ручка? Ты хочешь апельсин? Передай, пожалуйста, соль. Конечно, вот она. Спасибо огромное. Не за что. Ничего. Дай мне, пожалуйста, ручку. Можно? Конечно, пожалуйста, вот она. К сожалению, ручка мне нужна. Извини(те), можно вопрос?</i> Заповедни начин. Садашње време глагола <i>хотеть</i>. Предикатив <i>можно</i>. Интонација упитних исказа без упитне речи.. (Интер)културни садржаји: правила учтиве комуникације.
– разуме и следи једноставнија упутства у вези с уобичајеним ситуацијама из свакодневног живота (правила игре, рецепт за припремање неког јела и сл.) са визуелном подршком без ње; – да једноставна упутства (нпр. може да опише како се нешто користи / прави, напише рецепт и сл.);	Разумевање и давање упутстава	Језичке активности у комуникативним ситуацијама Слушање и читање текстова који садрже једноставнија упутства (нпр. за компјутерску или обичну игру, употребу апарата, рецепт за прављење јела и сл.) са визуелном подршком и без ње; усмено и писано давање упутстава. Садржаји <i>Закрой глаза. Угадай, кто говорит. Пропусти один ход. Иди два хода вперёд/назад. Возьми яблоко, нарежь его на ломтики. Налей воду в кастрюлю. Свари пельмени.</i> Заповедни начин. (Интер)културни садржаји: традиционалне / омиљене врсте јела (<i>пельмени, блины, борщ...</i>)..
– разуме честитку и одговри на њу; – упуту пригодну честитку; – разуме и, примењујући једноставнија језичка средства, опише начин прославе рођендана, празника и важних догађаја;	Описивање и честитање празника, рођендана и значајних догађаја, честитање на успеху и изражавање жаљења	Језичке активности у комуникативним ситуацијама Слушање и читање једноставнијих текстова у којима се описују и честитају празници, рођендани и значајни догађаји; описивање празника, рођендана и значајних догађаја; реаговање на упућену честитку у усменом и писаном облику; упућивање пригодних честитки у усменом и писаном облику; израда и презентација пројеката у вези са прославом празника, рођендана и значајних догађаја. Садржаји <i>Поздравляю тебя с днём рождения! Желаю всего самого лучшего! С Новым годом! С Рождеством С Днём Учителя! С Восьмым марта! Счастливо! Желаю тебе/вам всего хорошего: здоровья, счастья, успеха. Тебе/вам тоже всего хорошего. Поздравляю с успехом! С приездом! Добро пожаловать! С Днём ангела! Хочу пожелать тебе всего самого-самого лучшего!</i> Садашње и прошло време. Глаголи <i>хотеть, желать/пожелать кому что, поздравить (кого с чем)</i>. (Интер)културни садржаји: значајни празници и догађаји и начин обележавања / прославе; честитање.
– разуме једноставније текстове у којима се описују сталне, уобичајене и тренутне радње и способности; – размени информације које се односе на дату комуникативну ситуацију; – опише сталне, уобичајене и тренутне догађаје / активности и способности користећи неколико везаних исказа;	Описивање догађаја и способности у садашњости	Језичке активности у комуникативним ситуацијама Слушање и читање описа и размењивање исказа у вези са сталним, уобичајеним и тренутним догађајима / активностима и способностима; усмено и писано описивање сталних, уобичајених и тренутних догађаја / активности и способности (разговор уживо или путем телефона, разгледница, СМС порука, имејл и сл.). Садржаји <i>Я живу на втором этаже. Ты живёшь в одноэтажном или многоэтажном доме. У меня брат и сестра. Они не ходят в школу. Что ты делаешь по воскресеньям? Во сколько ты ложишься спать вечером? У него в комнате беспорядок. Они сейчас завтракают. Что ты обычно ешь на завтрак? Обычно я в школу я езжу на автобусе. Каждый день я хожу на тренировки по баскетболу. После школы я гуляю с собакой. Я хорошо знаю математику. Папа стоит в пробке. Я</i>

		хорошо плаваю. Моя маленькая сестрёнка ещё не ходит. Мы едем на экскурсию! Не могу дождаться! Я леплю снеговика! Глаголи кретања (садашње време): <i>идти/ходить, ехать/ездить, лететь/летать, плыть/плавать.</i> Прилози за време: <i>утром, днём, вечером, весной, осенью.</i> Садашње време глагола <i>есть</i> и <i>пить</i>. (Интер)културни садржаји: породични живот; живот у школи – наставне и ваннаставне активности; распусти и путовања.
– разуме краће текстове у којима се описују догађаји и способности у прошлости; – размени информације у вези са догађајима и способностима у прошлости; – опише у неколико краћих, везаних исказа догађај у прошлости; – опише неки историјски догађај, историјску личност и сл.;	Описивање догађаја и способности у прошлости	Језичке активности у комуникативним ситуацијама Слушање и читање описа и усмено и писано размењивање исказа у вези са догађајима / активностима и способностима у прошлости; усмено и писано описивање догађаја / активности и способности у прошлости; израда и презентација пројеката о историјским догађајима, личностима и сл. Садржаји <i>Где ты был в прошлую среду в пять часов? Я был дома. Ты смотрела вчера фильм? Во сколько начался фильм? Я не смотрел телевизор вчера. Как ты провёл свои летние каникулы? Ты ездил к бабушке? По телевизору показывали мой любимый сериал. В пять лет я умел плавать.</i> Прошло време фреквентних повратних и неповратних глагола. Прилози за време: <i>вчера, сегодня, утром, вечером, ночью...</i> Глаголи кретања (прошло време): <i>идти/ходить, ехать/ездить, лететь/летать, плыть/плавать.</i> Интонација упитних исказа без упитне речи. (Интер)културни садржаји: историсјки догађаји и открића; важније личности из прошлости (историјске личности, писци, књижевнице, научници/е, уметници/е, и сл.).
– разуме жеље планове и намере и реагује на њих; – размени једноставне исказе у вези са својим и туђим жељама, плановима и намерама; – саопшти шта он/ она или неко други жели, планира, намерава;	Исказивање жеља, планова и намера	Језичке активности у комуникативним ситуацијама Слушање и читање краћих текстова у вези са жељама, плановима и намерама; усмено и писано договарање о жељама, плановима и намерама (телефонски разговор, разговор уживо, СМС, имејл и сл.) Садржаји <i>Кем ты станешь? Я стану лётчиком. А ты кем хочешь стать? Я хочу стать учительницей. Мой брат хочет быть программистом. Сегодня вечером мои родители идут в гости. После обеда я делаю домашнее задание. Завтра мы идём к бабушке в гости.</i> Будуће време глагола <i>быть</i> и <i>стать</i>. Конструкције <i>стать, быть</i> + инстр. Садашње време у значењу будућег. (Интер)културни садржаји: свакодневни живот и разонода; породични односи.
– разуме и реагује на свакодневне изразе у вези са непосредним и конкретним потребама, осетима и осећањима; – изрази, основне потребе, осете и осећања једноставнијим језичким средствима;	Исказивање потреба, осета и осећања	Језичке активности у комуникативним ситуацијама Слушање и читање исказа у вези са потребама, осетима и осећањима; усмено и писано договарање у вези са задовољавањем потреба; предлагање решења у вези са осетима и потребама; усмено и писано исказивање, својих осећања и реаговање на туђа. Садржаји <i>Мне холодно. Мне жарко. Мне хочется есть/пить. Надень куртку! Сними капюшон! У меня болит зуб. Налей мне воды, пожалуйста! Сделай мне бутерброд, пожалуйста, так есть хочется!</i> Безличне реченице. Глагол <i>хотеть</i>. Глагол <i>хотеться</i> (безлична употреба: <i>мне хочется</i>). Заповедни начин глагола <i>есть</i> и <i>пить</i>.

		Интонација упитних исказа без упитне речи. (Интер)културни садржаји: мимика и гестикулација; употреба емотикона.
– разуме једноставнија питања и одговори на њих; – разуме обавештења о простору и величинама; – опише специфичније просторне односе и величине једноставним, везаним исказима;	Исказивање просторних односа и величина	Језичке активности у комуникативним ситуацијама Слушање и читање краћих текстова у вези са специфичнијим просторним односима и величинама; усмено и писано размењивање информација у вези са просторним односима и величинама; усмено и писано описивање просторних односа и величина. Садржаји <i>Где книжный магазин? Рядом с нашей школой. Где окно? На стене. Где рюкзак? Под столом. Где картина? Над доской. Слева от шкафа – доска. Мой дом двухэтажный. Моя квартира трехкомнатная. Моя комната небольшая. Слева от двери, у окна, стоит письменный стол. Посередине комнаты маленький диван со столиком. В углу стоит моя кровать. Под моим окном растёт большая липа. У моего дедушки в деревне красивая изба. Его изба больше избы его брата.</i> Генитив, инструментал, локатив с предлозима. Компаративи <i>больше, меньше.</i> Слагање придева с именицама. (Интер)културни садржаји: јавни простор; типичан изглед школског и стамбеног простора; руска сеоска кућа; природа.
– разуме, тражи и даје једноставнија обавештења о хронолошком времену и метеоролошким приликама у ширем комуникативном контексту; – опише дневни / недељни распоред активности; – опише метеоролошке прилике и климатске услове у својој земљи и једној од земаља циљне културе једноставним језичким средствима;	Исказивање времена (хронолошког и метеоролошког)	Језичке активности у комуникативним ситуацијама Слушање и читање једноставнијих текстова у вези са хронолошким временом, метеоролошким приликама и климатским условима; усмено и писано тражење и давање информација о времену дешавања неке активности, метеоролошким приликама и климатским условима у ширем комуникативном контексту; израда и презентација пројеката (нпр. о часовним зонама, упоређивање климатских услова у својој земљи са климатским условима једне од земаља циљне културе и сл.). Садржаји <i>Который час? Сколько времени? Когда начинается первый урок? В полдевятого. Когда у тебя тренировки по плаванию? По понедельникам и четвергам. Во сколько? В котором часу? В пять часов. Я родилась шестого февраля. Какая погода? Холодно. Снег идёт. Жарко и душно на улице. Какое сегодня число? Первое апреля. Какого числа начинается чемпионат по футболу? Двадцатого апреля.</i> Основни бројеви до 1000. Облици <i>час, часа, часов</i> уз основне бројеве. Редни бројеви до 100. Слагање редног броја с именицом у роду, броју и падежу (<i>двадцатое апреля, двадцатого апреля</i>). Безличне реченице с предикативима (<i>мне жарко, на улице холодно</i>). Интонација упитних исказа без упитне речи. Упитне заменице и прилози. (Интер)културни садржаји: климатски услови; разлика у часовној зони.
– разуме и реагује на једноставније забране, своје и туђе обавезе; – размени једноставније информације које се односе на забране и правила понашања у школи и на јавном месту (у превозном средству, спортском	Изрицање дозвола, забрана, правила понашања и обавеза	Језичке активности у комуникативним ситуацијама Слушање и читање исказа у вези са забранама, правилима понашања и обавезама; постављање питања у вези са забранама, правилима понашања и обавезама и одговарање на њих; усмено и писано саопштавање забрана, правила понашања и обавеза (нпр. креирање постера са правилима понашања, списка обавеза и сл.). Садржаји <i>На уроке нельзя разговаривать. На уроке можно задавать вопросы.</i>

центру, биоскопу, зоолошком врту и сл.) као и на своје и туђе обавезе; – представи правила понашања, забране и листу својих и туђих обавеза користећи одговарајућа језичка средства;		<i>Сегодня я должен/должна заниматься. Мне нужно прочитать книгу до четверга. Собаку надо кормить каждый день. Извините, можно войти? Да, можно. Нет, нельзя. Курить запрещено! Запрещено кормить животных!</i> Безличне реченице с предикативима: <i>надо, нельзя, нужно, можно.</i> Датив личних заменица и именица. Интонација упитних исказа без упитне речи. (Интер)културни садржаји: понашање на јавним местима; значење знакова и симбола.
– разуме и формулише једноставније изразе који се односе на поседовање и припадност; – пита и каже шта неко има / нема и чије је нешто;	Изражавање припадања и поседовања	Језичке активности у комуникативним ситуацијама Слушање и читање једноставнијих текстова с исказима у којима се говори шта неко има/нема или чије је нешто; постављање питања у вези са датом комуникативном ситуацијом и одговарање на њих. Садржаји <i>У меня есть собака. Мою собаку зовут Бобик. У меня нет мобильного. У кого есть сестра/брат? Это твоя собака? Нет, не моя. Это собака моего друга. Да, моя. У них в голове только компьютеры. Это дом бабушки.</i> Конструкције за изражавање посесивности: <i>у+ ген. личних заменица и именица (у меня, у мамы); именица + именица у генитиву (дом папы).</i> Општа негација (<i>нет</i> и <i>не</i>). Посебна негација (<i>Не моя собака</i>). Присвојне заменице. Интонација упитних исказа без упитне речи. (Интер)културни садржаји: породица и пријатељи; однос према својој и туђој имовини.
– разуме и реагује на једноставније исказе који се односе на описивање интересовања, хобија и изражавање допадања и недопадања; – опише своја и туђа интересовања и хобије и изрази допадање и недопадање уз једноставно образложење;	Изражавање интересовања, допадања и недопадања	Језичке активности у комуникативним ситуацијама Слушање и читање једноставнијих текстова у вези са нечијим интересовањима, хобијима и стварима које воли / не воли, које му / јој се свиђају / не свиђају; размена информација о својим и туђим интересовањима, хобијима, допадању и недопадању (телефонски разговор, интервју, обичан разговор са пријатељима у школи и сл.); усмено и писано описивање интересовања, допадања и недопадања (писање имејла о личним интересовањима, хобијима, допадању и недопадању, листе ствари које му / јој се свиђају / не свиђају и сл.); истраживачке пројектне активности (нпр. колики број ученика у одељењу воли / не воли пливање, скијање, тенис и сл.) графичко приказивање и тумачење резултата. Садржаји <i>У тебя есть хобби? Какое у тебя хобби? Я интересуюсь моделированием. Делаю макеты ракет и космических кораблей. Я ращу кактусы. Я интересуюсь плаванием. Умею плавать брассом и на спине. Мне не нравятся зимние виды спорта. Люблю кататься на санках. Не люблю кататься на лыжах. Мой любимый спорт – теннис. Мне интересно смотреть теннис. Чем ты интересуешься? Дети, сколько вас любит играть в футбол? Сколько в баскетбол?</i> Глаголи <i>заниматься, интересоваться</i> чем. Безлична употреба глагола <i>нравиться</i>. Интонација упитних исказа без упитне речи. (Интер)културни садржаји: интересовања, хобији, забава, разонода, спорт и рекреација; уметност (књижевност за младе, стрип, музика, филм).
– разуме и формулише једноставније исказе којима се тражи	Изражавање мишљења (слагања и неслагања)	Језичке активности у комуникативним ситуацијама Слушање и читање једноставнијих текстова у вези са тражењем мишљења и изражавањем слагања/неслагања;

мишљење, изражава слагање/неслагање;		усмено и писано тражење мишљења и изражавање слагања и неслагања. Садржаји <i>Что ты думаешь на эту тему? Пожалуйста, расскажи мне об этой книге! Она интересная? Да, мне книга очень понравилась. Нет, не интересная. Довольно скучная. Да, я согласен/согласна. Нет, не согласен/согласна.</i> Интонација упитних исказа без упитне речи. Кратки облици придева <i>согласен/согласна/согласны</i>. (Интер)културни садржаји: поштовање основних норми учтивости у комуникацији са вршњацима и одраслима.
– разуме једноставније изразе који се односе на количину нечега; – пита и каже колико нечега има/ нема, користећи једноставија језичка средства; – на једноставан начин затражи артикле у продавници једноставним изразима за количину, наручи јело и/или пиће у ресторану и пита/каже/ израчуна колико нешто кошта; – састави списак за куповину – намирнице и количина намирница (две векне хлеба, пакет тестенине, три конзерве туњевине и сл.) – изрази количину у мерама – 100 гр шећера, 300 гр брашна и сл.	Изражавање количине, бројева и цена	Језичке активности у комуникативним ситуацијама Слушање и читање једноставнијих текстова који говоре о количини нечега; постављање питања у вези с количном и одговарање на њих, усмено и писано; слушање и читање текстова на теме поруџбине у ресторану, куповине, играње улога (у ресторану, у продавници, у кухињи ...); писање списка за куповину; записивање и рачунање цена. Садржаји <i>Сколько мальчиков, сколько девочек в классе? В классе 12 мальчиков и 15 девочек. Сколько тебе лет? Мне 15 лет. Который час? Пять часов две минуты У нас в школе есть гардероб. У Виктора нет собаки. Есть молоко в холодильнике? Нет, молока нет, но кефир есть. Сколько стоит клубника? 150 рублей за килограмм. Список покупок продуктов: килограмм муки, два килограмма сахара, 300 грамм ветчины, 200 грамм сыра, 2 пакета молока. Мне, пожалуйста, борщ и котлету. А мне суп и макароны с сыром. Пожалуйста, я хочу заказать кофе и апельсиновый сок. А мне, пожалуйста, компот. Сколько с нас? С вас 300 рублей.</i> Упитне заменице и прилози. Основни бројеви до 1000. Интонација упитних исказа без упитне речи. Императив фреквентних глагола. (Интер)културни садржаји: друштвено окружење; локалне мерне јединице, намирнице и јела специфични за циљну културу.

РУСКИ ЈЕЗИК

Назив предмета	СТРАНИ ЈЕЗИК
Циљ	Циљ учења Страног језика је да се ученик усвајањем функционалних знања о језичком систему и култури и развијањем стратегија учења страног језика оспособи за основну писмену и усмену комуникацију и стекне позитиван однос према другим језицима и културама, као и према сопственом језику и културном наслеђу.
Разред	Шести
Годишњи фонд часова	72

Комуникативна функција	Језички садржаји
ПОЗДРАВЉАЊЕ И ПРЕДСТАВЉАЊЕ СЕБЕ И ДРУГИХ И ТРАЖЕЊЕ/ДАВАЊЕ ОСНОВНИХ ИНФОРМАЦИЈА О СЕБИ И ДРУГИМА	<i>Как вас/тебя зовут? Как ваша/ твоя фамилия? Меня зовут Виктор Петрович Иванов.</i> <i>Это Саша. Привет, Саша! Добро пожаловать! Мы будем вместе учиться. Очень приятно. Рад/рада с тобой познакомиться.</i> <i>Где ты живёшь? На улице Гагарина, дом 5, квартира 10. Второй этаж. Кем твой папа / твоя мама работает? Папа – учитель. Моя мама – медсестра.</i>

	У тебя есть братья/сёстры? Да, у меня есть брат. Нет, у меня нет сестры. Ты интересуешься музыкой? Нет, не очень, я люблю спорт. У моего папы есть сестра, её зовут Марина. Марина – моя тётя. Её муж, дядя Стефан – немец. У них есть сын, мой двоюродный брат Иван. Ему три года. Он родился в Германии, но сейчас живёт в России, в Москве. Как дела? Нормально. Питања с упитним речима (кто, где, куда, как...). Конструкције за изражавање посесивности (потврдне и одричне): у+ ген. личних заменица и именица (у меня есть, у меня нет). Присвојне заменице (мой, твой, его, её, их). Глагол интересоваться (чем) с инструментом. Кратак облик придева рад/рада. Именице на -ия (Сербия, Россия, Германия). (Интер)културни садржаји: устаљена правила учтивости; имена, патроними, презимена и надимци; адреса; формално и неформално представљање; степени сродства и родбински односи; нумерисање спратова, називи већих градова и познатијих држава и њихових становника, родно место.
ОПИСИВАЊЕ БИЋА, ПРЕДМЕТА, МЕСТА, ПОЈАВА, РАДЊИ, СТАЊА И ЗБИВАЊА	Какой Миша? Как Миша выглядит? Я в первый раз с ним встречаюсь, опиши его. Миша невысокий, стройный. Какая Маша? Маша высокая, полная. Какой у него рост? Какие у неё глаза? Глаза – карие, волосы – каштановые. В чём она? На ней блузка в полоску. Миша хорошо знает математику и помогает Маше. Маша очень хорошо плавает. Идёт дождь, дует ветер, холодно очень.Завтра будет солнечная погода, без дождя. Мы очень плохо себя чувствуем сегодня. Мы жили в спортивном лагере прошлым летом. Он спал в большой палатке. Это – памятник Петру Первому. Какой большой и красивый! Тебе нравится больше памятник Пушкину или Петру Первому? Слева от моего дома находится супермаркет. Придеви. Промена придева. Слагање с именицама у роду, броју и падежу. Прилози за начин, место, време. Фреквентне временске конструкције (прошлым летом, в прошлую среду, на следующей неделе, в прошлом году) Садашње време фреквентних глагола. Прошло време фреквентних глагола. Будуће време (просто и сложено). Неконгруентни атрибут у акузативу с предлогом в (блузка в полоску). Прости облици компаратива придева/прилога больше, меньше, лучше. (Интер)културни садржаји: особености наше земље и земаља говорног подручја циљног језика (знаменитости, географске карактеристике и сл.)
ИЗНОШЕЊЕ ПРЕДЛОГА И САВЕТА, УПУЋИВАЊЕ ПОЗИВА ЗА УЧЕШЋЕ У ЗАЈЕДНИЧКОЈ АКТИВНОСТИ И РЕАГОВАЊЕ НА ЊИХ	Я иду в бассейн. Петя, пойдёшь со мной? Я обожаю плавать. Чем тебя угостить? Ты будешь чай? Нет, спасибо. Что ты будешь делать на следующей неделе? Придёшь ко мне на вечеринку? У меня день рождения. Во сколько? В семь часов в субботу. Будем в воскресенье играть в футбол?Когда? В пять.Нет, к сожалению, я еду с родителями к бабушке. Пойдём в кино вечером? Давай! Где встречаемся? У входа в метро. Маша, давай пойдём к Лене вечером, она болеет вторую неделю. Вечером мне надо на тренировку, не смогу.Может, пойдём завтра вечером? Хорошо. завтра пойдём. Мне нужно сейчас присмотреть за братом, только вечером буду свободен. Заповедни начин (позив на заједничку активност) . Безличне модалне конструкције с предикативима (мне нужно, мне надо, мне необходимо).

	Упитни искази без упитне речи. Интонација. Садашње време у значењу будућег. Просто и сложено будуће време. (Интер)културни садржаји: прикладно упућивање предлога, савета и позива и реаговање на предлоге, савете и позиве.
ИЗРАЖАВАЊЕ МОЛБИ, ЗАХТЕВА, ОБАВЕШТЕЊА, ИЗВИЊЕЊА, ЧЕСТИТАЊА И ЗАХВАЛНОСТИ	<i>Вы не могли бы помочь мне, пожалуйста?</i> <i>Вам помочь? Да, спасибо, возьмите эту сумку, пожалуйста. Спасибо. Благодарю вас. Не за что. Ничего.</i> <i>Дай мне, пожалуйста, тетрадь. Минуточку. Вот она.</i> <i>Можно я подойду? Можно.</i> <i>Извините, можно вопрос? Можно.</i> <i>Вы не скажете, как дойти до Красной площади? Конечно, скажу.</i> <i>Простите за беспокойство. Извините за опоздание.</i> Заповедни начин. Садашње време глагола. Предикатив <i>можно</i>. Упитни искази без упитне речи. Интонација. Глагол <i>мочь</i> у прошлом времену. (Интер)културни садржаји: правила учтиве комуникације, значајни празници и догађаји, честитања.
РАЗУМЕВАЊЕ И ДАВАЊЕ УПУТСТАВА	<i>Прочитай внимательно вопросы к тексту и обведи кружком букву правильного ответа.</i> <i>Отметь правильный ответ.</i> <i>Сделай проект-плакат (проект-альбом), презентацию на тему „Мой любимый город“.</i> <i>Нарежь картошку кубиками, положи в салатницу.</i> <i>Обрати внимание! Составь предложения!</i> <i>Старайтесь угадать!</i> <i>Закрой глаза!</i> Заповедни начин. (Интер)културни садржаји: правила учтивости у складу са степеном формалности и ситуацијом.
ОПИСИВАЊЕ РАДЊИ У САДАШЊОСТИ	<i>Мой дедушка живёт в деревне. Я живу в Белграде. В школу я езжу на автобусе. В свободное время я играю в футбол, люблю играть в компьютерные игры.</i> <i>Ты играешь на пианино? Нет, не играю, я пою в хоре.</i> <i>Когда ты обычно просыпаешься?</i> <i>Что ты делаешь? Пишу задание.</i> <i>Она учится на филологическом факультете. Она интересуется иностранными языками.</i> <i>Он занимается баскетболом.</i> <i>В каком классе учишься?</i> <i>Обычно я получаю хорошие отметки по математике.</i> Глаголи кретања: <i>идти/ходить, ехать/ездить, лететь/летать, плыть/плавать.</i> Прилози за време, начин Садашње време глагола <i>есть</i> и <i>пить</i>. Употреба глагола <i>играть</i> (во что, на чём). Садашње време глагола <i>петь</i> и <i>танцевать</i>. Употреба глагола <i>интересоваться, заниматься</i> (чем). Садашње и прошло време глагола са суфиксима -ова—/-ева-. Неконгруентни атрибут у дативу с предлогом <i>по</i>: <i>контрольная по математике.</i> (Интер)културни садржаји: породични живот; живот у школи – наставне и ваннаставне активности; распусти и путовања.
ОПИСИВАЊЕ РАДЊИ У ПРОШЛОСТИ	<i>Где он родился?</i> <i>На прошлой неделе мы посмотрели хороший фильм.</i> <i>Что ты делал/делала вчера вечером?</i> <i>Мама нашла свой мобильник.</i> <i>Он помог мне выучить урок.</i> <i>Мы в прошлом году ездили на машине на море.</i> Прошло време фреквентних глагола.

	Прошло време повратних глагола. Прошло време глагола с суфиксима <i>-чь</i> (мочь), <i>-ти</i> (идти). Употреба глагола кретања у прошлом времену. Прилози и прилошке одредбе за време. (Интер)културни садржаји: историсјки догађаји, епохална открића; важније личности из прошлости.
ОПИСИВАЊЕ БУДУЋИХ РАДЊИ (ПЛАНОВА, НАМЕРА, ПРЕДВИЂАЊА)	<i>Когда вырасту я стану врачом. Кем ты будешь, когда вырастешь? Он напишет тебе эсэмэску, когда приедет. Я пойду погулять с собакой. Ты не прочитал книгу, а завтра у тебя будет контрольная? Я буду весь день завтра читать. У меня на следующей неделе день рождения. У меня будет вечеринка, придут мои друзья. Употреба глагола стать и быть (кем). Просто и сложено будуће време.</i> Прилози и прилошке одредбе за време. (Интер)културни садржаји: правила учтивости у складу са степеном формалности и ситуацијом
ИСКАЗИВАЊЕ ЖЕЉА, ИНТЕРЕСОВАЊА, ПОТРЕБА, ОСЕТА И ОСЕЋАЊА	<i>Мне холодно/жарко. Надень куртку! Мне хочется есть/пить. Налей мне воды, пожалуйста! Сделай мне бутерброд, пожалуйста, так есть хочется! У меня голова болит. Возьми лекарство! Я не хочу больше играть! Скучно! Мне плохо! Мне нужно выйти! Я должен писать домашнее задание. Можно я выйду, мне плохо? Как ты себя чувствуешь? Всё в порядке? Безличне реченице.</i> Глагол <i>хотеть</i>. Глагол <i>хотеться</i> (безлична употреба: <i>мне хочется</i>). Глагол <i>чувствовать себя</i>. Модалне конструкције (личне и безличне) с <i>нужно</i> и <i>должен</i> Заповедни начин. Упитни искази без упитне речи. Интонација. (Интер)културни садржаји: мимика и гестикулација, интересовања, хоби, забава, разонода, спорт и рекреација.
ИСКАЗИВАЊЕ ПРОСТОРНИХ ОДНОСА И УПУТСТАВА ЗА ОРИЈЕНТАЦИЈУ У ПРОСТОРУ	<i>Извините, как дойти до книжного магазина? Идите прямо, потом поверните налево. С правой стороны – книжный магазин. Простите, где находится библиотека? Идите прямо до театра, напротив находится библиотека. За углом мой дом. Заповедни начин.</i> Промена именица прве и друге деклинације. Прилози за место и правац. Префиксални глаголи кретања. (Интер)културни садржаји: јавни простор; типичан изглед места.
ИЗРИЦАЊЕ ДОЗВОЛА, ЗАБРАНА, ПРАВИЛА ПОНАШАЊА И ОБАВЕЗА	<i>По газонам ходить нельзя! Можно сесть рядом с вами? Можно, конечно. Нет, нельзя, к сожалению. Можно воспользоваться твоим мобильником, пожалуйста? Вы должны отключить свои мобильники на уроке. Мы должны носить школьную форму. Он не может прийти, потому что у него много работы. В обуви не входить! Осторожно! Двери закрываются! Заповедни начин.</i> Безличне модалне реченице с предикативима <i>можно</i>, <i>нельзя</i>, <i>надо</i>, <i>нужно</i>. Модална конструкција <i>должен/должна/должны</i>. (Интер)културни садржаји: понашање на јавним местима; значење знакова и симбола.

ИЗРАЖАВАЊЕ ПРИПАДАЊА И ПОСЕДОВАЊА	Это твоя собака? Нет, не моя. Чья это собака? Моего друга Саши. У тебя есть красная ручка? Да, у меня есть. Нет, у меня нет книги. У тебя есть фотография Красной площади? У меня нет, но у Иры есть. У неё нет чемодана, потеряла. Это твой пенал? Нет, не мой. Питања с присвојном упитном заменицом Чей. Конструкције за изражавање посесивности. Општа и посебна негација. Присвојне заменице. Упитни искази без упитне речи. Интонација. (Интер)културни садржаји: породица и пријатељи; однос према својој и туђој имовини.
ИЗРАЖАВАЊЕ ДОПАДАЊА И НЕДОПАДАЊА	У тебя есть хобби? Какое у тебя хобби? Я собираю куклы. Я ращу кактусы. Я интересуюсь плаванием. Мне нравятся зимние виды спорта. Люблю кататься на санках. Не люблю кататься на лыжах. Мой любимый спорт – теннис. Мне интересно смотреть теннис. Чем ты интересуешься? Тебе нравится играть в волейбол? Ты любишь смотреть фильмы? Обожаю читать! Вчера я читал „Столичную штучку“ Галины Гордиенко. Отличная книга! Глаголи заниматься, интересоваться (чем). Безлична употреба глагола нравиться. (Интер)културни садржаји: интересовања, хобији, забава, разонода, спорт и рекреација; уметност (књижевност за младе, стрип, музика, филм). (Интер)културни садржаји: уметност, књижевност за младе, стрип, музика, филм.
ИЗРАЖАВАЊЕ МИШЉЕЊА	Что ты думаешь на эту тему? Пожалуйста, расскажи мне об этой книге! Она интересная? Как тебе кажется, он завтра приедет? Мне кажется, что не приедет. Да, я согласен/согласна. Нет, мы не согласны. Кратки облици придева согласен. Безлична употреба глагола казаться. Мне кажется. (Интер)културни садржаји: поштовање основних норми учтивости у комуникацији са вршњацима и одраслима.
ИЗРАЖАВАЊЕ КОЛИЧИНЕ БРОЈЕВА И ЦЕНА	Сколько людей видишь на этой картинке? Сколько мальчиков? Сколько девочек? На полке мало книг. Сколько стоит эта книга? Она очень дорогая, 2350 рублей (две тысячи триста пятьдесят). Пожалуйста, я хочу заказать спагетти и пиво. Мне, пожалуйста, блины с икрой. Сколько с нас? С вас 1326 рублей. Основни бројеви преко 1000. Употреба прилога за количину много, мало, несколько уз генитив множине именица. Питања са Сколько. (Интер)културни садржаји: друштвено окружење; валуте циљних култура.

Назив предмета	РУСКИ ЈЕЗИК
Циљ	Циљ учења Страног језика јесте да се ученик усвајањем функционалних знања о језичком систему и култури и развијањем стратегија учења страног језика оспособи за основну писану и усмену комуникацију и стекне позитиван однос према другим језицима и културама, као и према сопственом језику и културном наслеђу.
Разред	Седми
Годишњи фонд часова	72
омуникативна функција	Језички садржаји
ПОЗДРАВЉАЊЕ И ПРЕДСТАВЉАЊЕ СЕБЕ И ДРУГИХ И ТРАЖЕЊЕ/ ДАВАЊЕ	Как вас/тебя зовут? Как ваша/ твоя фамилия? Меня зовут Виктор Петрович Иванов.

ОСНОВНИХ ИНФОРМАЦИЈА О СЕБИ И ДРУГИМА	Разрешите/ позвольте вам представить...Это мой друг Саша. Привет, Саша! Добро пожаловать! Мы будем вместе учиться. Очень приятно. Рад/рада с тобой познакомиться. А кто это? Это моя родственница Света. Она занимается музыкой. Мне кажется, что она хочет стать известной пианисткой. Где ты живёшь? На улице Гагарина, дом 5, квартира 10. На втором этаже, а ты? Я живу на улице Ленина, в доме номер 13, в квартире 17, на четвёртом этаже. Ты знаешь мою соседку Лену? Мне кажется, что вы вместе учились в восьмилетней школе имени Бранислава Нушича. Это его родители. Его папа работает инженером, а его мама медсестрой. У тебя есть братья/сёстры? Да, у меня есть брат. Он моложе меня. Ему 7 лет. Нет, у меня нет сестры. Ты интересуешься музыкой? Нет, не очень, я люблю спорт. У моего папы есть сестра, её зовут Марина. Марина – моя тётя. Её муж, дядя Стефан – немец. У них есть сын, мой двоюродный брат Иван. Ему три года. Он родился в Германии, но сейчас живёт в России, в Москве. Это мой дядя Иван. Он очень интересный человек, художник. Он живёт и работает в деревне Иваново. Как дела? Нормально. Всё в порядке. Спасибо за имейл (электронное письмо). Большое вам спасибо. Не за что. Номинатив множине именица мушког рода са наставком -á/ -я (дом –домá, город – городá, учитель – учителя) Упитне реченице с упитним заменицама и прилозима (кто, где, как...). Изражавање посесивности (потврдне и одричне конструкције): у+ ген. личних заменица и именица (у меня есть, у меня нет). Личне заменице за 3. лице са и без предлога (к ней, ей) Присвојне заменице (мой, твой, его, её, их...) Глаголи заниматься, интересоваться, стать + инструментал. Кратак облик придева рад/рада; рады. Одричне заменице (никто, ничто) (Интер)културни садржаји: устаљена правила учтивости; имена, патроними, презимена и надимци; адреса; формално и неформално представљање; степени сродства и родбински односи; нумерисање спратова, називи већих градова, познатијих држава и њихових становника, родно место.
ОПИСИВАЊЕ БИЋА, ПРЕДМЕТА, МЕСТА, ПОЈАВА, РАДЊИ, СТАЊА И ЗБИВАЊА	Какой Миша? Как Миша выглядит? Я в первый раз с ним встречаюсь, опиши его. Миша невысокий, стройный. Какая Маша? Маша высокая, полная. Какой у него рост? Какие у неё глаза? Глаза – карие, волосы – каштановые. В чём она? На ней блузка в полоску. Миша хорошо знает математику и помогает Маше. Маша очень хорошо плавает. Она живёт в центре Екатеринбурга в многоэтажном доме. Её квартира небольшая. Её комната маленькая. У меня в комнате большая удобная кровать. Какой это город/ деревня? Это мой родной город. В центре Белграда – памятник Князю Михаилу. Рядом улица Князя Михаила, пешеходная улица. Это – памятник Петру Первому. Какой большой и красивый! Тебе нравится больше памятник Пушкину или Петру Первому? Этот памятник мне известен. Мы жили в спортивном лагере прошлым летом. Он спал в большой палатке. Идёт дождь, дует ветер, холодно очень. Завтра будет солнечная погода, без дождя. Ночью поднялся сильный ветер и пошел дождь. Я очень плохо себя чувствую. Болит голова и глотать больно. У меня температура. У него сильно болит живот. У неё грипп/ангина. Именице треће дефлекције. Придеви. Слагање с именицама у роду, броју и падежу. Кратки придеви у предикативној функцији Башня видна издали. Я рад, что вы приехали. Прилози за начин, место, време. Фреквентне временске конструкције (прошлым летом, в прошлую среду, на следующей неделе, в прошлом году) Садашње време.. Прошло време.

	Будуће време (просто и сложено). Прости облици компаратива придева/прилога. Повратна заменица себя. Неодређеноличне реченице без субјекта са предикатом у неодређеноличном глаголском облику (треће лице множине). <i>Здесь продают билеты. Говорят, что это было давно.</i> Безличне реченице <i>Меня тошнит.</i> (Интер)културни садржаји: карактеристике наше земље и земаља говорног подручја циљног језика (знаменитости, географске карактеристике и сл.)
ИЗНОШЕЊЕ ПРЕДЛОГА И САВЕТА, УПУЋИВАЊЕ ПОЗИВА ЗА УЧЕШЋЕ У ЗАЈЕДНИЧКОЈ АКТИВНОСТИ И РЕАГОВАЊЕ НА ЊИХ	<i>Уберите вещи!</i> <i>А давайте посмотрим с вами, что там лежит.</i> <i>Разложим книги по местам. Помогите мне пожалуйста, давайте все вместе!</i> <i>Я иду в бассейн. Петя, пойдёшь со мной? Я обожаю плавать. Сегодня мы с вами сделали очень много. Какие молодцы!</i> <i>Чем тебя угостить? Ты будешь чай? Нет, спасибо.</i> <i>Что ты будешь делать на следующей неделе?</i> <i>Придёшь ко мне на вечеринку? У меня день рождения. Во сколько? В семь часов в субботу. Внимание! Срочно отправляемся на прогулку!</i> <i>Будем в воскресенье играть в футбол? Когда? В пять. Нет, к сожалению, я еду с родителями к бабушке.</i> <i>Пойдём в кино вечером? Давай! Где встречаемся? У входа в метро.</i> <i>Нажмите здесь и зарегистрируйтесь! Не переживай! В следующий раз получится лучше! Давайте решать вместе! Дорогие ученики! Приглашаем вас принять участие в творческом проекте «Как хорошо любить читать».</i> <i>Мне понравилось, как вы справились с заданием. Наша работа сегодня была очень полезной.</i> Промена именица женског рода треће дефлексије чија се основа завршава на -чь, -щъ ; -жь, -шь. Заповедни начин (позив на заједничку активност) . Безличне модалне конструкције с предикативима (<i>мне нужно, мне надо, мне необходимо</i>). Упитни искази без упитне речи. Интонација. Садашње време у значењу будућег. Будуће време. Прилози за време <i>утром, вчера, завтра, сейчас, опять ...</i> Прилози за количину (меру) <i>очень, совсем, слишком ...</i> (Интер)културни садржаји: прикладно упућивање предлога, савета и позива и реаговање на предлоге, савете и позиве.
ИЗРАЖАВАЊЕ МОЛБИ, ЗАХТЕВА, ОБАВЕШТЕЊА, ИЗВИЊЕЊА, ЧЕСТИТАЊА И ЗАХВАЛНОСТИ	<i>Давайте споём эту песню. Пусть они читают. Скажите, как вы справились с текстом и вопросами?</i> <i>Не забудьте, что у каждого ученика своя роль.</i> <i>Не ешьте гамбургеры на завтрак. Составьте здоровое меню на день рождения с друзьями.</i> <i>Занимайтесь спортом каждый день.</i> <i>Вам помочь? Да, спасибо, возьмите эту сумку, пожалуйста. Спасибо.</i> <i>Благодарю вас. Не за что. Ничего.</i> <i>Дай мне, пожалуйста, тетрадь. Минуточку. Вот она.</i> <i>Можно я подойду? Можно. Мне кажется, что ... Это для меня (не)важно. Помоему ... Я считаю, что ... Я хотела бы танцевать с тобой..</i> <i>Извините, можно вопрос? Можно.</i> <i>Приезжайте к нам в Сочи!</i> <i>Вы не скажете, как дойти до Красной площади? Конечно, скажу.</i> <i>Простите за беспокойство. Извините за опоздание.</i> <i>С днём рождения!</i> <i>Скачай, пожалуйста, из интернета этот ролик.</i> Заповедни начин (позив на заједничку активност) <i>Давай/те петь; Давай/те споём.</i> Конјугација глагола <i>есть, дать; хотеть, бежать;</i> Предикативи <i>можно, нужно, надо.</i> Упитни искази без упитне речи. Интонација. Безличне реченице <i>Мне кажется...</i> Прошло време глагола са суфиксом -чь (<i>мочь, лечь, печь</i>)

	Кондиционал за изражавање предлога, жеља (у простој реченици): <i>Я хотел/хотела бы.</i> (Интер)културни садржаји: правила учтиве комуникације, значајни празници и догађаји, честитања.
РАЗУМЕВАЊЕ И ДАВАЊЕ УПУТСТАВА	<i>Обрати внимание! Составьте предложения! Вы всё поняли? Постарайтесь угадать! Закрой/те глаза! Правильно или нет? Помните, вам надо прочитать текст всего лишь раз. Вставьте слово в нужном месте.</i> <i>Ответьте на те вопросы, которые кажутся вам наиболее лёгкими. Не обязательно придерживаться того порядка, в котором приведены вопросы. Из чего состоит он-лайн тестирование?</i> <i>Прочитай внимательно вопросы к тексту и обведи кружком букву правильного ответа.</i> <i>Открой рот и скажи «А-а-а». Это лекарство тебе надо принимать три раза в день. Надо лежать в постели пять дней.</i> <i>Отметь правильный ответ. Проверьте свои ответы.</i> <i>Сделайте проект-плакат/ презентацию на тему „Мой любимый город“.</i> <i>Найдите ошибки в тексте! Встаньте!</i> <i>Нарежь картошку кубиками, положи в салатницу.</i> <i>Один раз топни ногой, подойди к двери и похлопай в ладоши!</i> <i>Заповедни начин фреквентних глагола на нулти суфикс: встань/те, составь/те, не забудь/те, проверь/те....</i> (Интер)културни садржаји: правила учтивости у складу са степеном формалности и ситуацијом.
ОПИСИВАЊЕ РАДЊИ У САДАШЊОСТИ	<i>Моя семья любит по праздникам собираться с близкими родственниками. В выходные мы ходим в кино или ездим на дачу.</i> <i>Я живу в Москве. Моя бабушка живёт в деревне Азово, недалеко от города Омска.</i> <i>Летом мы ходим купаться на пруд.</i> <i>В Новгороде есть кремль.</i> <i>Я учусь в седьмом классе. В школу я езжу на автобусе. Каждый день я встречаюсь с друзьями. Мы играем в футбол или в волейбол на школьной спортплощадке. В свободное время я играю в компьютерные игры. Я ищу МП4-плеер.</i> <i>Ты играешь на пианино? Нет, не играю, я пою в хоре.</i> <i>Какие книги ты любишь? А я как раз сейчас читаю Андрича. Если хочешь, можешь взять почитать.</i> <i>Я каждый день примерно пять часов сижу в интернете.</i> <i>Обычно я встаю в шесть часов. Сначала я включаю ноутбук и читаю электронную почту.</i> <i>Вечером мама и папа смотрят телевизор. После школы я делаю уроки.</i> <i>Зимой мы катаемся на лыжах.</i> <i>Пётр часто ездит на озеро ловить рыбу.</i> <i>Самолёт летит в Белград.</i> <i>Глаголски вид, разлике у употреби глаголског вида у руском и српском језику (обещать, завтракать...)</i> <i>Садашње време.</i> <i>Повратни глаголи, разлике у употреби повратних глагола у руском и српском језику (играть, отдыхать, загорать, учиться....)</i> <i>Глаголи кретања: идти/ ходить, ехать/ ездить, лететь/ летать, плыть/ плавать, бежать/ бегать, нести/ носить.</i> <i>Употреба глагола играть (во что, на чём).</i> <i>Употреба глагола есть.</i> <i>Прилози за време, начин.</i> <i>Упитне заменице: какой, который</i> (Интер)културни садржаји: породични живот; живот у школи и у ширем друштвеном окружењу – наставне и ваннаставне активности; распусти и путовања; традиција и обичаји.
ОПИСИВАЊЕ РАДЊИ У ПРОШЛОСТИ	<i>Где он родился? В каком городе он жил?</i> <i>На прошлой неделе мы смотрели хороший фильм.</i> <i>Что ты делал/делала вчера вечером?</i> <i>Мама нашла свой мобильник.</i> <i>Он помог мне выучить урок.</i> <i>Сегодня мама пришла с работы в семь часов.</i> <i>Саша ушёл в свою комнату. Когда твоя семья переехала на новую квартиру?</i> <i>Мы прилетели вчера вечером. Когда вылетает твой самолёт?</i> <i>Мы в прошлом году ездили на машине на море. Я нашла в Интернете информацию о Максиме Горьком. Александр Сергеевич Пушкин родился 6</i>

	июня 1799 года в Москве. Название «Сибирь» появилось на карте в 14в. Белград был основан кельтами в IV–III вв. до н.э, поселение называлось Сингидунум. В 1521 году город захватили турки. Открытия Николе Теслы навсегда изменили мир. Бранислав Нушич умер 19 января 1938 г. Прошло време повратних глагола. Глаголи кретања с префиксима. Употреба глагола кретања у прошлом времену. Прошло време глагола с суфиксима -чь (мочь), -ти (идти). Употреба речи <i>тысяча</i> Временске конструкције с именицом год: в 1978 году; в сентябре 1978-го года). Редни бројеви преко 10. Фреквентне временске конструкције (прошлым летом, в прошлую среду, в прошлом году) Садашње време. Прилози и прилошке одредбе за време. (Интер)културни садржаји: историјски догађаји, епохална открића; важније личности из прошлости.
ОПИСИВАЊЕ БУДУЋИХ РАДЊИ (ПЛАНОВА, НАМЕРА, ПРЕДВИЂАЊА)	Завтра утром я пойду к врачу. Майя проведёт летние каникулы у бабушки в деревне. На следующей неделе моя старшая сестра выходит замуж. Мой брат улетает в Рим сегодня вечером. Во сколько его самолёт вылетает? Мы закончим проект до конца недели. Я надеюсь, что завтра будет хорошая погода. Сегодня солнце светит, будет прекрасная погода! Завтра моя сестра сдаёт экзамен по русскому языку на факультете. Если мы не сделаем домашнее задание, наш учитель рассердится. Что будет в будущем, если человек продолжит загрязнять планету? Глаголски вид. Просто и сложено будуће време. Прилози и прилошке одредбе за време. Фреквентне временске конструкције (на следующей неделе, в следующую среду) (Интер)културни садржаји: правила учтивости у складу са степеном формалности и ситуацијом; традиција и обичаји.
ИСКАЗИВАЊЕ ЖЕЉА, ИНТЕРЕСОВАЊА, ПОТРЕБА, ОСЕТА И ОСЕЋАЊА	Что с тобой? Как ты себя чувствуешь? У меня сильный насморк и голова очень болит. И температура повышена. У тебя, наверное, грипп. Тебе нужно лекарство. Выздоровливай быстро! Почему Володя сердится на меня? Желаю тебе счастья и успехов! Удачи тебе! Ой, я очень волнуюсь! Я так переживаю за тебя! Моя тётя приезжает завтра в Москву. Я так радуюсь! Это пирожное так вкусно пахнет. Можно я попробую? Так есть хочется! Я проголодался/ проголодалась. Хочу пить! Дайте мне, пожалуйста, стакан воды. Я так устал/а! Так спать хочется! Я очень интересуюсь историей. А я увлекаюсь пением. Безличне реченице. Глагол хотеть. Глагол хотеться (безлична употреба: мне хочется). Глагол чувствовать себя. Модалне конструкције (лично и безлично) с нужно и должен Заповедни начин. Упитни искази без упитне речи. Интонација. Глаголи интересоваться, увлекаться чем. (Интер)културни садржаји: мимика и гестикалација; интересовања, хоби, забава, разонода, спорт и рекреација.
ИСКАЗИВАЊЕ ПРОСТОРНИХ ОДНОСА И УПУТСТАВА ЗА ОРИЕНТАЦИЈУ У ПРОСТОРУ	Простите, вы не скажете, где находится ближайшая остановка автобуса? Да, конечно. Идите прямо до конца улицы. За углом – остановка. Извините, остановка одиннадцатого автобуса напротив? Мы гуляли весь день по набережной.

	У моих родителей дача в горах. Национальный музей находится в центре города. Дети весь день бегали по парку. Подожди, пожалуйста, за дверью. Первым человеком в космосе был Юрий Гагарин. Сибирь находится в центральных и восточных районах России. Гора Златар находится на западе Сербии. Ущелье Джердап находится в восточной Сербии. На юге Россия граничит с Китаем и Монголией. Предлошко-падежне конструкције за изражавање места и правца (за дверью, в космосе, на юге, в центре...). Прилози за место и правац. Глаголи кретања. Префиксални глаголи кретања. (Интер)културни садржаји: јавни простор; типичан изглед места; географске карактеристике наше земље и земаља говорног подручја циљног језика; идиоматска/метафоричка употреба предлошких израза.
ИЗРИЦАЊЕ ДОЗВОЛА, ЗАБРАНА, ПРАВИЛА ПОНАШАЊА И ОБАВЕЗА	По газонам ходить нельзя! Можно сесть рядом с вами? Можно, конечно. Нет, нельзя, к сожалению. Можно воспользоваться твоим мобильником, пожалуйста? Вы должны отключить свои мобильники на уроке. Мы должны носить школьную форму. Он не может прийти, потому что у него много работы. Осторожно! Двери закрываются! Животных кормить запрещено! Куриль запрещено! Заповедни начин. Безличне модалне реченице с предикативима <i>можно, нельзя, надо, нужно</i>. Модална конструкција с речима <i>должен/должна/должны</i>. Управни и неуправни говор. (Интер)културни садржаји: понашање у кући, школи и на јавним местима; значење знакова и симбола.
ИЗРАЖАВАЊЕ ПРИПАДАЊА И ПОСЕДОВАЊА	Это родители моего друга Саши. Чьи это очки? Мои или его? У неё нет чемодана, потеряла. Это твой пенал? Нет, не мой. Питања с присвојном упитном заменицом <i>Чей</i>. Конструкције за изражавање посесивности. Општа и посебна негација. Присвојне заменице. Упитни искази без упитне речи. Интонација. (Интер)културни садржаји: однос према својој и туђој имовини.
ИЗРАЖАВАЊЕ ДОПАДАЊА И НЕДОПАДАЊА	Когда у меня есть свободное время, я хожу/ езжу... Мне нравится смотреть в интернете фильмы, слушать музыку. Вчера я скачал/ скачала из интернета новую песню ДДТ. Мне нравятся зимние виды спорта. Люблю кататься на санках. Не люблю кататься на лыжах. Мой любимый спорт – теннис. Мне интересно смотреть теннис. Мне не очень нравится новый сериал. Я занимаюсь баскетболом. У меня тренировки каждый день. Глаголи <i>заниматься, интересоваться (чем)</i>. Безлична употреба глагола <i>нравиться</i>. (Интер)културни садржаји: уметност, књижевност за младе, стрип, музика, филм, спорт.
ИЗРАЖАВАЊЕ МИШЉЕЊА	Я думаю, что в школах нужны мобильники. На уроке их можно использовать. Что ты думаешь на эту тему? Пожалуйста, расскажи мне об этой книге. Тебе нравится книга? Как тебе кажется, кто выиграет? Что ты думаешь по этому поводу? Да, я согласен/согласна. Нет, мы не согласны. Кратки облици <i>придева</i> согласен. Безлична употреба глагола <i>казаться</i>. Мне кажется. (Интер)културни садржаји: поштовање основних норми учтивости у комуникацији са вршњацима и одраслима.

ИЗРАЖАВАЊЕ КОЛИЧИНЕ, ДИМЕНЗИЈА И ЦЕНА	Сколько жителей в Белграде? Почти два миллиона. Самое высокое здание в «Москва-Сити» – Башня Восток. Её высота – 348 метров. Моя мама работает на 16-ом этаже Башни Восток в «Москва-Сити». Самая длинная река в России – Лена (4.400 километров). Сколько весит яблоко? 200 грамм. Сколько весят эти яблоки? Три с половиной килограмма. У тебя было много домашнего задания? Это дорого! У нас больше/ меньше предметов в этом году. Я получил пятёрку по биологии. Основни бројеви преко 1.000. Употреба бројних именица <i>тысяча, миллион, половина</i>. Употреба прилога за количину <i>много, мало, несколько</i> уз генитив множине именица. Редни бројеви преко 10. Питања са <i>Сколько</i>. (Интер)културни садржаји: друштвено окружење; валуте циљних култура; метрички и неметрички систем мерних јединица.

Назив предмета	РУСКИ ЈЕЗИК	
Циљ	Циљ учења Страног језика јесте да се ученик усвајањем функционалних знања о језичком систему и култури и развијањем стратегија учења страног језика оспособи за основну писану и усмену комуникацију и стекне позитиван однос према другим језицима и културама, као и према сопственом језику и културном наслеђу.	
Разред	Осми	
Годишњи фонд часова	68	
ЈЕЗИЧКЕ АКТИВНОСТИ (у комуникативним функцијама)		
– разуме општи смисао и главне информације из уобичајених текстова који се односе на представљање и тражење/ давање информација личне природе; – тражи, саопшти, пренесе информације личне природе или податке о себи и другима;	ПРЕДСТАВЉАЊЕ СЕБЕ И ДРУГИХ И ТРАЖЕЊЕ/ ДАВАЊЕ ОСНОВНИХ ИНФОРМАЦИЈА О СЕБИ И ДРУГИМА	Слушање и читање једноставнијих текстова који се односе на представљање (дијалози, наративни текстови, формулари и сл); реаговање на усмени или писани импулс саговорника (наставника, вршњака и сл.) и иницирање и проширивање комуникације; усмено и писано давање информација о себи и тражење и давање информација о другима (подаци о личности, приватним и школским активностима, друштвеним улогама и сл).
– у неколико повезаних исказа представи себе, своју ужу/ширу породицу и пријатеље користећи једноставнија језичка средства;	ОПИСИВАЊЕ БИЋА, ПРЕДМЕТА, МЕСТА, ПОЈАВА, РАДЊИ, СТАЊА И ЗБИВАЊА	Слушање и читање једноставнијих текстова у којима се описују бића, предмети, места, појаве, радње, стања и збивања; усмено и писано описивање/ поређење бића, предмета, појава, места из искуственог света и фикционалног спектра.
– разуме општи смисао и главне информације из текстова који се односе на опис бића, предмета, места, појава, радњи, стања и збивања; – размени информације које се односе на опис бића, предмета, места, појава, радњи, стања и збивања; – повеже неколико исказа у краћи текст којим се описују и пореде бића, предмети, места,	ИЗНОШЕЊЕ ПРЕДЛОГА И САВЕТА, УПУЋИВАЊЕ ПОЗИВА ЗА УЧЕШЋЕ У ЗАЈЕДНИЧКОЈ АКТИВНОСТИ И РЕАГОВАЊЕ НА ЊИХ	Слушање и читање једноставнијих текстова који садрже предлоге и савете; усмено и писано договарање у вези са предлозима и учешћем у заједничким активностима; писање позивнице за прославу/ журку или имејла/ СМС-а којим се договарају заједничке активности; прихватање/ одбијање предлога и савета, усмено или писано, уз поштовање основних норми учтивости, и давање одговарајућег оправдања/ изговора; образлагање спремности за прихватање предлога и савета, уз исказивање емотивних и експресивних реакција (радости, усхићености и сл).

појаве, радње, стања и збивања; – разуме краће низове исказа који се односе на предлоге, савете и позиве на заједничке активности и одговори на њих уз одговарајуће образложење; – упути предлоге, савете и позиве на заједничке активности користећи ситуационо прикладне комуникационе моделе; – затражи и пружи детаљније информације у вези са предлозима, саветима и позивима на заједничке активности; – разуме краће низове обавештења, молби и захтева који се односе на потребе и интересовања и реагује на њих; – саопшти краће низове обавештења, молби и захтева који се односе на потребе и интересовања; – разуме и на прикладан начин одговори на честитку, захвалност и извињење; – упути честитку, захвалност и извињење користећи ситуационо прикладне комуникационе моделе; – разуме и следи краће низове упутстава у вези с уобичајеним ситуацијама из свакодневног живота; – тражи и пружи неколико везаних једноставнијих упутстава у вези с уобичајеним ситуацијама из свакодневног живота; – разуме општи смисао и главне информације из текстова који се односе на описивање радњи и ситуација у садашњости; – разуме општи смисао и главне информације из текстова који се односе на описивање способности и умећа у садашњости; – размени неколико информација у низу које се односе на радње у садашњости; – опише радње, способности и умећа користећи неколико везаних исказа;	ИЗРАЖАВАЊЕ МОЛБИ, ЗАХТЕВА, ОБАВЕШТЕЊА, ИЗВИЊЕЊА, ЧЕСТИТАЊА И ЗАХВАЛНОСТИ	Слушање и читање једноставнијих исказа којима се нешто честита, тражи/ нуди помоћ, услуга, обавештење или се изражава извињење, захвалност; усмено и писано честитање, тражење и давање обавештења, упућивање молбе за помоћ/ услугу и реаговање на њу; изражавање извињења и захвалности.
	РАЗУМЕВАЊЕ, ДАВАЊЕ И ТРАЖЕЊЕ УПУТСТАВА	Слушање и читање текстова који садрже једноставнија упутства с визуелном подршком и без ње; усмено и писано давање и тражење упутстава.
	ОПИСИВАЊЕ РАДЊИ У САДАШЊОСТИ	Слушање и читање описа и размењивање исказа у вези са догађајима/ активностима и способностима; усмено и писано описивање активности, радњи и способности у садашњости.
	ОПИСИВАЊЕ РАДЊИ У ПРОШЛОСТИ	Слушање и читање описа и усмено и писано размењивање исказа у вези с личним искуствима, догађајима, активностима, способностима и особеностима у прошлости; усмено и писано описивање искустава, активности и способности у прошлости, историјских догађаја и личности.
	ОПИСИВАЊЕ БУДУЋИХ РАДЊИ (ПЛАНОВА, НАМЕРА, ПРЕДВИЂАЊА)	Слушање и читање једноставнијих текстова у вези са одлукама, плановима, намерама и предвиђањима; усмено и писано договарање/ извештавање о одлукама, плановима, намерама и предвиђањима.
	ИСКАЗИВАЊЕ ЖЕЉА, ИНТЕРЕСОВАЊА, ПОТРЕБА, ОСЕТА И ОСЕЋАЊА	Слушање и читање једноставнијих текстова у вези са жељама, интересовањима, потребама, осетима и осећањима; усмено и писано договарање у вези са задовољавањем жеља и потреба; предлагање решења у вези са осетима и потребама; усмено и писано исказивање својих осећања и реаговање на туђа.
	ИСКАЗИВАЊЕ ПРОСТОРНИХ ОДНОСА И УПУТСТАВА ЗА ОРИЈЕНТАЦИЈУ У ПРОСТОРУ	Слушање и читање једноставнијих текстова у вези са смером кретања и специфичнијим просторним односима; усмено и писано размењивање информација у вези са смером кретања и просторним односима; усмено и писано описивање смера кретања и просторних односа.
	ИЗРИЦАЊЕ ДОЗВОЛА, ЗАБРАНА, УПОЗОРЕЊА, ПРАВИЛА ПОНАШАЊА И ОБАВЕЗА	Слушање и читање једноставнијих исказа у којима се изражавају дозволе, забране, упозорења, правила понашања и обавезе; постављање питања у вези са забранама, дозволама, упозорењима, правилима понашања и обавезама и одговарање на њих; усмено и писано саопштавање забрана, дозвола, упозорења, правила понашања и обавеза.
	ИЗРАЖАВАЊЕ ПРИПАДАЊА И ПОСЕДОВАЊА	Слушање и читање једноставнијих текстова у којима се говори о томе шта неко има/ нема или чије је нешто; постављање питања у вези са припадањем и одговарање на њих.
	ИЗРАЖАВАЊЕ ДОПАДАЊА И НЕДОПАДАЊА	Слушање и читање једноставнијих текстова којима се изражава допадање/ недопадање; усмено и писано изражавање допадања/ недопадања.
	ИЗРАЖАВАЊЕ МИШЉЕЊА	Слушање и читање једноставнијих текстова у којима се тражи и износи мишљење и изражава слагање/ неслагање; усмено и писано тражење и

– разуме општи смисао и главне информације из текстова који се односе на описивање искустава, догађаја и способности у прошлости; – размени неколико информација у низу о искуствима, догађајима и способностима у прошлости; – опише искуства, догађаје и способности из прошлости повезујући неколико краћих исказа у смислену целину; – разуме општи смисао и главне информације из текстова који се односе на одлуке, обећања, планове, намере и предвиђања у будућности; – размени неколико исказа у вези са обећањима, одлукама, плановима, намерама и предвиђањима у будућности; – саопшти планове, намере и предвиђања; – разуме општи смисао и главне информације из текстова који се односе на жеље, интересовања, потребе, осете и осећања; – размени неколико повезаних информација у вези са жељама, интересовањима, осетима и осећањима; – исказе и образложи жеље, интересовања, потребе, осете и осећања; – разуме краће низове исказа који описују просторне односе, оријентацију и правац кретања; – затражи и пружи обавештења о просторним односима, оријентацији и правцу кретања; – разуме једноставније текстове који се односе на дозволе, забране, упозорења, правила понашања и обавезе и реагује на њих; – размени неколико информација које се односе на дозволе, забране, упозорења, правила понашања и обавезе; – разуме општи смисао и главне информације из краћих текстова који се односе на поседовање и припадање;	ИЗРАЖАВАЊЕ КОЛИЧИНЕ, ДИМЕНЗИЈА И ЦЕНА	изношење мишљења и изражавање слагања и неслагања. Слушање и читање једноставнијих текстова у којима се наводе количине, димензије и цене; размењивање информација у вези с количином, димензијама и ценама, усмено и писано.

– размени неколико краћих, везаних исказа који се односе на поседовање и припадање; – разуме општи смисао и главне информације из краћих текстова који се односе на изражавање допадања и недопадања;		
– размени неколико краћих, везаних исказа који се односе на изражавање допадања и недопадања и даје кратка образложења; – разуме општи смисао и главне информације из краћих текстова који се односе на изражавање мишљења; – тражи и саопшти мишљење, слагање/ неслагање и даје кратка образложења; – разуме краће низове исказа који се односе на количину, димензије и цене; – размени информације у вези са количином, димензијама и ценама.		

ТЕМАТСКЕ ОБЛАСТИ У НАСТАВИ СТРАНИХ ЈЕЗИКА ЗА ОСНОВНУ ШКОЛУ – ДРУГИ ЦИКЛУС

Напомена: Тематске области се прожимају и исте су у сва четири разреда другог циклуса основног образовања и васпитања – у сваком наредном разреду обнавља се, а затим проширује фонд лингвистичких знања, навика и умења и екстралингвистичких представа везаних за конкретну тему. Наставници обрађују теме у складу са интересовањима ученика, њиховим потребама и савременим токовима у настави страних језика.

- 1) Лични идентитет
- 2) Породица и уже друштвено окружење (пријатељи, комшије, наставници итд.)
- 3) Географске особености
- 4) Србија – моја домовина
- 5) Становање – форме, навике
- 6) Живи свет – природа, љубимци, очување животне средине, еколошка свест
- 7) Историја, временско искуство и доживљај времена (прошлост – садашњост – будућност)
- 8) Школа, школски живот, школски систем, образовање и васпитање
- 9) Професионални живот (изабрана – будућа струка), планови везани за будуће занимање
- 10) Млади – деца и омладина
- 11) Животни циклуси
- 12) Здравље, хигијена, превентива болести, лечење
- 13) Емоције, љубав, партнерски и други међуљудски односи
- 14) Транспорт и превозна средства
- 15) Клима и временске прилике
- 16) Наука и истраживања
- 17) Уметност (нарочито модерна књижевност за младе; савремена музика; визуелне уметности; драмске уметности)
- 18) Духовни живот; норме и вредности (етички и верски принципи); ставови, стереотипи, предрасуде, толеранција и емпатија; брига о другоме

- 19) Обичаји и традиција, фолклор, прославе (рођендани, празници)
- 20) Слободно време – забава, разонода, хобији
- 21) Исхрана и гастрономске навике
- 22) Путовања
- 23) Мода и облачење
- 24) Спорт
- 25) Вербална и невербална комуникација, конвенције понашања и опхођења
- 26) Медији, масмедији, интернет и друштвене мреже
- 27) Живот у иностранству, контакти са странцима, ксенофобија

Комуникативна функција	Језички садржаји
ПОЗДРАВЉАЊЕ И ПРЕДСТАВЉАЊЕ СЕБЕ И ДРУГИХ И ТРАЖЕЊЕ/ДАВАЊЕ ОСНОВНИХ ИНФОРМАЦИЈА О СЕБИ И ДРУГИМА	Привет, Оља! Как дела? Нормално. Это моя подруга Лиля. Она приехала из Белграда, из Сербии. Где она будет жить? У меня. Она будет у нас в гостях. Расскажи мне о себе/ о своей семье! Я родился/ родилась в России, в городе Омск. А ты где родился? Моя семья маленькая. А твоя? В моей семье: папа, мама и младший брат. Мою маму зовут Елена. Ей 42 года. Мама по профессии экономист, но сейчас домохозяйка. Моего отца зовут Роман. Ему 46 лет. Он работает программистом в международной компании. Я тоже хочу стать программистом. Мою сестру зовут Оксана. Она старше меня на три года. У меня есть два двоюродных брата и две двоюродные сестры. Я учусь в восьмом классе и занимаюсь в музыкальной школе. Ты говоришь по-русски? Сколько лет ты учишь русский язык? Множина именица на -ья (брат-братья, друг-друзья) Присвојне заменице Упитне заменице <i>кто, что</i> (промена) Конструкције за изражавање посесивности (потврдне и одричне) Промена основних бројева до 20 (посебне одлике броја <i>один</i>) Повратни глаголи Прости непроменљиви компаратив (Интер)културни садржаји: устаљена правила учтиве комуникације; родбина, породични односи и родбинске везе;
ОПИСИВАЊЕ БИЋА, ПРЕДМЕТА, МЕСТА, ПОЈАВА, РАДЊИ, СТАЊА И ЗБИВАЊА	Моя мама среднего роста, очень стройная. Волосы у неё рыжие, слегка волнистые и не длинные - до плеч. Глаза зелёные и большие. А когда мама смеётся, то на щеках у неё появляются ямочки. Губы у мамы тонкие, нежно розового цвета. Когда мама куда-то собирается и наносит макияж, она пользуется ярко красной помадой. Ещё у мамы очень приятный голос. Она говорит всегда тихо и ласково. Моя подруга высокая и стройная. Волосы у неё длинные, почти по пояс, и чёрные. Мне очень нравится, когда она заплетает свои волосы в косу, это так красиво. Брови и ресницы у неё тоже чёрные, а глаза голубые и ясные, как небо. Папа чуть выше среднего роста, спортивного телосложения. Он сильный, смелый, умный, вежливый, заботливый, высокий, красивый и мудрый. Мы с родителями и сестрой живём в двухкомнатной квартире. Она на четвёртом этаже двенадцатиэтажного дома. Моя страна Сербия небольшая, но красивая. Мой родной город – Белград. Он столица и самый крупный город Сербии и один из наиболее древних городов Европы. Первые поселения на его территории датируются временем существования археологической культуры Винча. Белград долгое время находился под игом Османской империи. Моя подруга Ира из России, из Омска. Омск – второй по численности населения в Сибири и восьмой в России. Этот город расположен на слиянии рек Иртыш и Омь. Омск – один из крупнейших городов России. С приходом марта лучи солнца начинают чаще пробиваться сквозь тучи. Кое-где ещё можно заметить лёд. В апреле погода становится теплее. Худшая погода зимой – это снег с дождём. Моя самая любимая погода – лето. Мой самый любимый писатель Иво Андрич. Он получил Нобелевскую премию по литературе.

	У меня невысокая температура, но я себя чувствую очень плохо. У меня, наверно, грипп. Именице <i>мать</i> и <i>дочь</i>. Промена. Неодређене заменичке речи сложене са заменичком основой кое- Неодређене заменичке речи са постфиксом <i>-то</i> (<i>что-то, чей-то, как-то, куда-то, какой-то, где-то</i>) Заменице <i>самый, сам</i>. Дом стоит у самой реки. Сложени променљиви суперлатив (<i>самый / наиболее высокий</i>) Прости променљиви суперлатив (<i>высочайший, красивейший...</i>) Неодређеноколичински бројеви: <i>много, немного...</i> Прилошка одредба за правац изражена предлозима <i>сквозь/ через</i> с акузативом (<i>сквозь тучи, через лес...</i>) (Интер)културни садржаји: особености наше земље и Русије(културне, историјске, географске карактеристике, национална обележја и сл.); Знамените личности Србије и Русије.
ИЗНОШЕЊЕ ПРЕДЛОГА И САВЕТА, УПУЋИВАЊЕ ПОЗИВА ЗА УЧЕШЋЕ У ЗАЈЕДНИЧКОЈ АКТИВНОСТИ И РЕАГОВАЊЕ НА ЊИХ	Давай встретимся у станции метро «Цветной бульвар». Ребята, приглашаю вас на экологическую пешеходную экскурсию. Сбор группы в 14.00 у главного входа. Сегодня я вас научу пользоваться дополнительной литературой. Давайте начнём! Для того чтобы сделать презентацию, достаточно просто открыть пауэр-поинт. Теперь давайте займёмся созданием слайдов. Над созданием проекта вы будете работать совместно дома. Каждый из вас будет обсуждать задачи, делиться файлами. Мы просто попросили его присоединиться к нашей танцевальной группе. Он согласился. Сначала внимательно прочитайте текст, а потом ответьте на вопросы! Учитель сказал, что важно думать о здоровом питании и поэтому мы старались избегать фастфудов. Во второй половине урока класс делится на две команды и играет в разные игры: в футбол, в баскетбол или в волейбол. Друзья мои, приглашаю вас к себе на ужин. Не отказывайтесь, пожалуйста. Не съест ли нам по мороженому? Предлагаю устроить вечеринку с мороженым в этот знойный летний день. Непроменљиве именице (<i>метро, такси...</i>) Именице <i>pluralia tantum</i>– <i>люди, дети</i>. Именице са суфиксима <i>-ёнок, -онок</i>. Заповедни начин. Одредбени прилози времена и количине Неодређеноколичински бројеви (<i>несколько, мало, немного...</i>) Упитни искази без упитне речи. Интонација. Упитне реченице са формалном негацијом (<i>Ты не хочешь прийти к нам?</i>) (Интер)културни садржаји: прикладно упућивање предлога, савета и позива и реаговање на њих.
ИЗРАЖАВАЊЕ МОЛБИ, ЗАХТЕВА, ОБАВЕШТЕЊА, ИЗВИЊЕЊА, ЧЕСТИТАЊА, ЖЕЉА И ЗАХВАЛНОСТИ	Прошу вас следить за инструкциями. Вы не можете мне помочь? Прошу вас помочь мне! Попробуйте решить этот пример самостоятельно. Заполните пустые места, используя данные цифры: 1, 3, 5, 7. Чем различаются эти рисунки? Извините за опоздание, мы были у директора. Извини за опоздание, возникли срочные дела/ ужасны пробки на дорогах. Вы можете звонить по этому номеру. Звонок бесплатный. Можете звонить мне в любое время. Мама попросила нас с братиком помочь ей помыть полы. Кто-нибудь, помогите, человеку плохо! Нечего рассказывать. Мне не с кем посоветоваться. Обещай, что никому не скажешь. Тебе не повезло. Больше счастья в следующий раз. Мне хочется идти. Хочется уйти. В России заработала горячая линия по защите животных. Вот и закончился наш зимний проект! Хочется сказать огромное спасибо всем, кто активно участвовал. Хочется поделиться с вами своими успехами. Спасибо от всей души! Благодарю Вас за любовь! Спасибо за участие, мы с благодарностью принимаем вашу помощь. Спасибо за помощь в трудные моменты.

	Удачи! Заповедни начин Кратки придеви (<i>Я согласен с вами...</i>) Заменичке речи са постфиксом -нибудь Одричне заменице <i>некого, нечего</i> и заменички прилози <i>негде, некуда, некогда, незачем</i>) Конструкције <i>мы с тобой, нас с тобой...</i> Потенцијал за изражавање предлога, жеља (у простој реченици): <i>Я хотела бы...</i> Разлика у употреби предлога у српском и руском језику. (Интер)културни садржаји: правила учтиве комуникације, значајни празници и догађаји, честитања.
РАЗУМЕВАЊЕ, ДАВАЊЕ И ТРАЖЕЊЕ УПУТСТАВА	<i>Придумайте и расскажите какую-нибудь забавную и смешную историю. Попробуй найти ответ среди похожих вопросов! Скажите, это пишется слитно или раздельно? Извините, я не расслышал, повторите ещё раз, пожалуйста! Я плохо говорю по-русски, пожалуйста, говорите помедленнее. Повторите, пожалуйста, в каком вы номере проживаете, я не расслышал вас. Как найти файл, который скачали из Интернета, на компьютере?Что это за файлы? Это аудио-книги? Вы можете посетить наш сайт, а также наши страницы в социальных сетях. Скажите, пожалуйста, как приготовить пельмени? Срок годности продукта... Инструкция по применению... Принимайте таблетки за полчаса до еды с большим количеством жидкости. Заповедни начин.</i> Упитне заменице (<i>кто, что, какой, который</i>) Присвојна упитна заменица <i>Чей? Чья? Чьё? Чьи?</i> Упитна заменичка конструкција <i>Что за + акуз.? у значењу Какой + акуз.?</i> (<i>Что за файл? Какой файл?</i>) Показне и одређене заменице <i>тот, этот, сам, весь.</i> (Интер)културни садржаји: правила учтиве комуникације у складу са степеном формалности и ситуацијом.
ОПИСИВАЊЕ РАДЊИ У САДАШЊОСТИ	<i>Весной всё в природе зеленеет и цветёт. Я думаю, что мы ошибаемся. Мы живём в Москве с прошлого месяца, но мы неплохо знаем город. Утром Андрей спешит в школу. Отец едет на завод на машине. Лена идёт на почту. Туда он обычно летает на самолёте, а обратно – ездит на поезде. Я встаю в 7 часов утра и заправляю постель. Иду мыться и завтракаю. После завтрака я одеваю школьную форму и иду в школу. В 14 часов возвращаюсь домой, а потом обедаю до 14.30. После этого немного отдыхаю. Я сам/а готовлю ужин. В 11 вечера я ложусь спать. Тебе идёт этот цвет. Идут занятия. Идёт дождь. Сегодня идёт «Спящая красавица». Веди себя хорошо! Куда вы нас ведёте? Преподаватель ведёт занятие. Мне всегда везёт.(вести/везти). Он бежит по лесу. Я предпочитаю ездить на поездах. Андрей едет в спортклуб играть в шахматы. По радио сообщают о штормовых порывах ветра. Завтра надо усилить тренировки. Это компьютерная программа, которая помогает делать Карту слов. Говоришь ему одно и то же десять раз, а он не понимает. От тебя кофе не дождёшься. Зимой поздно рассветает и рано темнеет. Мне хочется чаю. Ей не хочется спать. Об этом много пишут. Партиитивни генитив (<i>стакан чая/чаю, кусок сахара/сахару</i>) Разлике у употреби глаголског вида у руском и српском језику (<i>рекомендовать – препоручивати/препоручити; доручковати – завтракать/позавтракать</i>)</i>

	Разлике у употреби повратних глагола у руском и српском језику (<i>играть</i> – играти се <i>отдыхать</i> – одмарати се; <i>ошибаться</i> – грешити, <i>оставаться</i> – остајати) Садашње време глагола са нерегуларном конјугацијом (<i>есть, хотеть, бежать</i>). Глаголи кретања. Предлошко-падежне конструкције са значењем друштва (<i>Маша живёт у родителей. Вечером идём к друзьям в гости.</i>) Одређене заменице: <i>весь, каждый, всякий</i>. Уопштеноличне реченице. Безличне реченице. Неодређеноличне реченице. (Интер)културни садржаји: породични живот; живот у школи и у ширем окружењу – наставне и ваннаставне активности; распусти и путовања; традиција и обичаји;
ОПИСИВАЊЕ РАДЊИ У ПРОШЛОСТИ	<i>Рассвело.</i> <i>Нам не удалось встретиться.</i> <i>Оказалось, что они соседи.</i> <i>Мой папа брал меня на рыбалку.</i> <i>Мама вчера обняла меня.</i> <i>Летом мы купались в речке с друзьями, а зимой мы катались на санках. Мы играли в разные игры.</i> <i>Она мне очень понравилась.</i> <i>Концерт закончился в 7 вечера.</i> <i>Анна приняла душ сегодня утром.</i> <i>Почему она плакала вчера?</i> <i>Почему ты опоздал?</i> <i>Бабушка приехала из деревни.</i> <i>Сергей вдруг встал и подошёл к окну.</i> <i>Отец накануне вечером приехал из командировки.</i> <i>Если бы ты учился хорошо, все были бы довольны. Я хотела бы танцевать</i> <i>История Санкт-Петербурга началась в 1703 году. В 1712 году в Санкт-Петебург из Москвы переехал весь царский двор и город стал новой столицей Российской империи. На трон взошёл старший сын Павла, внук Екатерины Великой – Александр I. Около 900 дней и ночей продолжалась блокада Ленинграда. Белград основали кельты. Затем им владели римляне, византийцы, авары, славяне.</i> <i>Христофор Колумб совершил четыре экспедиции в Новый свет.</i> <i>Учёный Дмитрий Иванович Менделеев открыл периодический закон химических элементов.</i> <i>С 1999 года Земфира выпустила шесть студийных альбомов. Земфира оказала большое влияние на творчество молодых групп.</i> <i>Милена Павлович Барили в Америке занималась коммерческим дизайном.</i> <i>.</i> Безличне реченице. Прошло време глагола кретања с префиксом и без префикса. Прошло време глагола. Неодређеноличне реченице. Потенцијал. Прилози и прилошке одредбе за време. (Интер)културни садржаји: историјски догађаји, епохална открића; важније личности из прошлости;
ОПИСИВАЊЕ БУДУЋИХ РАДЊИ (ПЛАНОВА, НАМЕРА, ПРЕДВИЂАЊА, МОГУЋНОСТИ И ВЕРОВАТНОЋЕ)	<i>В Белграде будут строить метро.</i> <i>Он скоро купит новый велосипед.</i> <i>Я пойду на прогулку, когда сделаю домашнюю работу.</i> <i>Они поедут за город на следующей неделе.</i> <i>В понедельник я уеду.</i> <i>Россия готовится к Олимпиаде в Сочи.</i> <i>Ты будешь смотреть сериал сегодня?</i> <i>У них в понедельник будет один или два урока русского языка?</i> <i>Я не буду с ним разговаривать на эту тему.</i> <i>Выпьешь со мной чашечку кофе?</i>

	Завтра я приеду в аэропорт, куплю билет, выпью чашечку чая в кафе и полечу в Москву. Я посмотрю фильм сегодня вечером. Надя будет учиться играть на гитаре. К концу сентября она будет здесь жить уже 7 лет. Завтра в 6 вечера она будет играть в компьютерные игры. Компания построит новый гостиничный комплекс в Москве. Я напишу тебе письмо сегодня вечером. Я буду писать тебе письма каждый день. В это время на следующей неделе я буду загорать на Ялте. Я похудею за 5 месяцев на 20кг. Мне придётся много работать. Я не буду этого делать. Я помогу тебе. Не закроешь ли дверь? Если я нарисую картину, я дам её тебе. Будуће време. Префиксални глаголи кретања. Безличне реченице. Неодређеноличне реченице. Прилошке одредбе за време (Он уже уехал. Скоро будет темно. Мы уедем в деревню на лето. На следующей неделе мы поедem в Белград.) (Интер)културни садржаји: правила учтивости у складу са степеном формалности и ситуацијом; традиција и обичаји.
ИСКАЗИВАЊЕ ЖЕЉА, ИНТЕРЕСОВАЊА, ПОТРЕБА, ОСЕТА И ОСЕЋАЊА	Что с тобой? У меня палец болит, я упал вчера на тренировке. Давай я посмотрю. Это очень больно, наверное. Что с Олей? Её укусила собака, она в больнице. Мы вызвали скорую помощь. Завтра у меня олимпиада по математике. Я очень волнуюсь. Не волнуйся! Всё будет хорошо! Можно я попробую твоё пирожное? Моё совсем невкусное. Мой компот такой невкусный. Друзья меня очень обидели вчера. Они сказали мне, что не будут со мной больше дружить. Мне очень трудно. Я очень плохо себя чувствую. Я себя сегодня прекрасно чувствую! У меня родилась сестрёнка! Я очень довольна своим братом. Он сегодня занял первое место в соревновании по баскетболу. Я всегда интересовалась модой и одеждой. Я рада, что мы справились сегодня с контрольной по математике. Молодцы! Мне нужно вовремя прийти. Заповедни начин. Модални глагол чувствовать себя. Глаголи интересоваться, увлекаться чем. Кратки придеви (рад, доволен, способен...) Узвик Молодец! Молодцы! Безличне реченице с предикативима можно, нужно, трудно, плохо. Прилози за начин: плохо, хорошо, прекрасно. (Интер)културни садржаји: мимика и гестикалација; интересовања, хоби, забава, разонода, спорт и рекреација.
ИСКАЗИВАЊЕ ПОЛОЖАЈА, ПРОСТОРНИХ ОДНОСА И УПУТСТАВА ЗА ОРИЈЕНТАЦИЈУ У ПРОСТОРУ	Давай встретимся у входа в музей! Вы не скажете, где находится Большой тетатр? Да, конечно. Идите прямо, когда дойдёте до банка, поверните налево в переулок. Пройдите ещё двести метров и с правой стороны вы увидите театр. Я живу недалеко от школы. Наш дом небольшой: из маленькой прихожей дверь справа ведёт в гостиную, дверь слева – в ванную. Из гостиной входим в кухню-столовую. Рядом с кухней-столовой – детская комната и спальня. Над диваном в нашей гостиной висит картина. Под столом спит кошка. Мы перешли улицу, когда загорелся зелёный свет на светофоре. Ребёнок часто сам ходил через лес. Напротив моей школы – книжный магазин. Белград расположен на двух реках: Саве и Дунае. У крепости Калемегдан река Сава впадает в Дунай. Предлошко-падежне конструкције за изражавање места и правца (за дверью, у входа, в Дунай, на двух реках...) Прилози за место и правац.

	Глаголи кретања са префиксом и без префикса. (Интер)културни садржаји: јавни простор; типичан изглед места; географске карактеристике наше земље и земаља говорног подручја циљног језика.
ИЗРИЦАЊЕ ДОЗВОЛА, ЗАБРАНА, УПОЗОРЕЊА, ПРАВИЛА ПОНАШАЊА И ОБАВЕЗА	Ты должен извиниться другу, потому что это было очень дерзко. Не надо так себя вести! По газонам ходить нельзя! Можно сесть рядом с вами? Можно, конечно. Нет, нельзя, к сожалению. Можно воспользоваться твоим мобильником, пожалуйста? Вы должны отключить свои мобильники на уроке. Мы должны носить школьную форму. Он не может прийти, потому что у него много работы. Осторожно! Двери закрываются! Животных кормить запрещено! Курить запрещено! Правительство должно заботиться о бездомных. Заповедни начин. Безличне модалне реченице с предикативима <i>можно, нельзя, надо, нужно</i>. Модална конструкција с речима <i>должен/должна/должны</i>. Управни и неуправни говор. Везници у неуправном говору: <i>потому что, что, чтобы, где, когда...</i> (Интер)културни садржаји: понашање у кући, школи и на јавним местима; значење знакова и симбола.
ИЗРАЖАВАЊЕ ПРИПАДАЊА И ПОСЕДОВАЊА	Это мой друг. А это – друг моего брата. У моего папы есть своя фирма. Этот дом всегда принадлежал моей семье. Вы нам должны ещё одну книгу, она у вас. Да, я принесу её на следующей неделе. Он должен мне ещё 200 динаров. Чья это машина? Твоя? Нет, не моя, а моего брата. Питања с присвојном упитном заменицом Чей. Конструкције за изражавање посесивности. Општа и посебна негација. Присвојне заменице. Упитни искази без упитне речи. Интонација. (Интер)културни садржаји: однос према својој и туђој имовини.
ИЗРАЖАВАЊЕ ДОПАДАЊА И НЕДОПАДАЊА	Мне очень нравится это платье, оно на тебе так хорошо сидит. Мне не очень понравился обед. Невкусный. Мы сдали все экзамены. Нам так повезло! Когда у меня есть свободное время, я люблю ходить в кино. Мне нравится смотреть в интернете фильмы, слушать музыку. Вчера я скачал/ скачала из интернета новую песню ДДТ. Я обожаю летние виды спорта. Мой любимый спорт – теннис. Мне интересно смотреть теннис. Мне не очень нравится этот новый сериал. Мой любимый герой из мультфильмов – крокодил Гена. Глаголи занимать, интересоваться (чем). Безлична конструкција с предикативима <i>Мне интересно...</i> Безлична употреба глагола <i>нравиться</i>. Општа и посебна негација. (Интер)културни садржаји: уметност, књижевност за младе, стрип, музика, филм, спорт; метафоричка употреба језика/идиоми.
ИЗРАЖАВАЊЕ МИШЉЕЊА	Я согласен. Я тоже. Нет, я не согласен. Я тоже. Отличная идея! Я думаю, что в школах нужны мобильники. На уроке их можно использовать. Что ты думаешь на эту тему? Пожалуйста, расскажи мне об этой книге. Что ты думаешь о поведении главного героя? Как тебе кажется, кто выиграет? Ты веришь в эти сказки? Кратки облици придева <i>согласен</i>. Безличне реченице: <i>Мне кажется</i>. Садашње време.

	(Интер)културни садржаји: поштовање основних норми учтивости у комуникацији са вршњацима и одраслима; метафоричка употреба језика/идиоми.
ИЗРАЖАВАЊЕ КОЛИЧИНЕ, ДИМЕНЗИЈА И ЦЕНА	<i>Это в десяти минутах езды/ ходьбы отсюда.</i> <i>Он купил батон хлеба, два пакета молока, банку джема и плитку шоколада.</i> <i>Эта куртка в два раза дороже моей.</i> <i>Сколько сахара тебе положить в чай? Две ложечки, пожалуйста.</i> <i>Сколько весят яблоки? Полтора килограмма.</i> <i>Сколько стоят яблоки? 100 рублей за килограмм.</i> <i>Сколько стоит билет на одну поездку? 45 рублей.</i> <i>Никто из моих близких друзей не выиграл на соревновании.</i> Основни бројеви преко 1000. Употреба бројних именица <i>тысяча, миллион, половина.</i> Неодређеноколичински бројеви <i>много, мало, несколько</i> уз генитив множине именица. Редни бројеви преко 10. Питања са <i>Сколько.</i> Разломачки број <i>полтора.</i> (Интер)културни садржаји: друштвено окружење; валуте циљних култура.

ГРАЂАНСКО ВАСПИТАЊЕ

ПЕТИ РАЗРЕД

ЦИЉ ПРОГРАМА *грађанског васпитања за 5. разред* је оспособљавање ученика за активно учешће у животу школе проширивањем практичних знања о демократији, њеним принципима и вредностима на нивоу функционисања школе.

(1 час недељно, 36 часова годишње)

Задаци:

- подстицање и оспособљавање за активно учешће у животу школе развијањем вештина за унапређивање услова школског живота кроз праксу;
- упознавање школских правила и процедура;
- разумевање функционисања органа управљања школе и стручних тела;
- упознавање права и одговорности свих актера на нивоу школе;
- развијање комуникацијских вештина неопходних за сарадничко понашање, аргументовање ставова и изражавање мишљења;
- обучавање техникама групног рада;
- развијање способности критичког просуђивања и одговорног одлучивања и делања

НАЧИНИ ОСТВАРИВАЊА ПРОГРАМА

Програмске садржаје треба реализовати тако да ученици слободно изражавају своје мишљење и ставове о одређеним проблемима у школи, разматрају мере решавања тих проблема и развијају своје комуникативне способности како са вршњацима тако и са одраслима.

Реализација програма се заснива на коришћењу интерактивних и истраживачких метода рада.

Основна теза које би наставници све време требало да се придржавају је да ученике уче не *шта* да мисле, већ *како* да мисле и то у кооперативном раду са наставником као инструктором, или у кооперативном раду у малим групама, тимском раду, кроз групне дискусије или симулацијом и играњем одређених улога.

Потребно је оспособити ученике за коришћење различитих извора знања, писаних и електронских медија.

Оспособити ученике да самостално прикупљају податке, бележе их, групишу и долазе да на часу презентују новостечено знање.

НАСТАВНЕ ТЕМЕ

упознавање основних елемената програма
сагледавање услова школског живота
избор проблема на коме ће се радити
сакупљање података о изабраном проблему
активизам и партиципација - план акције
јавна презентација плана акције
осврт на научено-евалуација

САДРЖАЈИ ПРОГРАМА

УПОЗНАВАЊЕ ОСНОВНИХ ЕЛЕМЕНАТА ПРОГРАМА (6)

- Представљање циљева, задатака, садржаја и метода рада.
- Упознавање најзначајнијих појмова - права и одговорности, правила и дужности, школске мере и решења, начини вођења документације: регистри, позиви за састанке, активизам и партиципација, кооперативни начини учења.
- Формирање и изграђивање разредног тима.

САГЛЕДАВАЊЕ УСЛОВА ШКОЛСКОГ ЖИВОТА (4)

- Излиставање проблема у школи и прикупљање података:
- разговор са ученицима, родитељима, наставницима и другима који учествују у раду школе,
- коришћење штампаних извора и информација из медија;
- Извештавање и дискусија о прикупљеним подацима.

ИЗБОР ПРОБЛЕМА НА КОМЕ ЋЕ СЕ РАДИТИ (1)

- Процењивање прикупљених података, дискусија о проблемима и избор заједничког проблема.

САКУПЉАЊЕ ПОДАТАКА О ИЗАБРАНОМ ПРОБЛЕМУ (8)

- Упознавање техника и поступака прикупљања информација у оквиру истраживачких тимова;
- Сакупљање података о изабраном проблему, састанци у оквиру школе, посете ученика различитим организацијама и институцијама и/или организовање гостовања особа из организација или институција;
- Разговор о прикупљеним подацима.

АКТИВИЗАМ И ПАРТИЦИПАЦИЈА - ПЛАН АКЦИЈЕ (12) Осмишљавање плана акције у решавању проблема на коме истраживачки тимови раде и одабир начина презентације резултата.

ЈАВНА ПРЕЗЕНТАЦИЈА ПЛАНА АКЦИЈЕ (1)

Јавно представљање: ученици пред школским жиријем и публиком (ученици, родитељи, наставници и други заинтересовани за решавање проблема) представљају свој план и одговарају аргументовано на постављена питања.

ОСВРТ НА НАУЧЕНО - ЕВАЛУАЦИЈА (4)

- Разговор о томе шта су ученици и како научили. Ученици самостално процењују знања и вештине које су стекли током програма.

ИСХОДИ

ученици су упознати са школским правилима и процедурама
 ученици су оспособљени да разумеју функционисање органа управљања школе и стручних тела
 ученици су упознати са правима и одговорностима свих актера на нивоу школе
 код ученика су развијене комуникацијске вештине неопходне за сарадничко понашање, аргументовање ставова и изражавање мишљења
 обучени су да користе технике групног рада
 развијене су способности критичког просуђивања и одговорног одлучивања и деловања
 ученици су оспособљени за активно учешће у животу школе развијањем вештина за унапређивање услова школског живота кроз праксу

ШЕСТИ РАЗРЕД

ЦИЉ ПРОГРАМА *грађанског васпитања за 6. разред* је оспособљавање ученика за активно учешће у животу локалне заједнице проширивањем практичних знања о демократији, њеним принципима и вредностима кроз практично деловање.

(1 час недељно, 36 часова годишње)

Оперативни задаци:

- подстицање и оспособљавање за активно учешће у животу локалне заједнице;
- разумевање функционисања нивоа и органа власти;
- упознавање мера власти;
- упознавање права и одговорности грађана на нивоу заједнице;
- развијање комуникацијских вештина неопходних за сарадничко понашање, аргументовање ставова и изражавање мишљења;
- обучавање за тимски начин рада;
- развијање способности критичког расуђивања и одговорног одлучивања и делања

НАЧИНИ ОСТВАРИВАЊА ПРОГРАМА

Програмске садржаје треба реализовати тако да ученици слободно изражавају своје мишљење и ставове о одређеним проблемима у школи и локалној заједници, разматрају мере решавања тих проблема и развијају своје комуникативне способности како са вршњацима тако и са одраслима.

Реализација програма се заснива на коришћењу интерактивних и истраживачких метода рада.

Основна теза које би наставници све време требало да се придржавају је да ученике уче не *шта* да мисле, већ *како* да мисле и то у кооперативном раду са наставником као инструктором, или у кооперативном раду у малим групама, тимском раду, кроз групне дискусије или симулацијом и играњем одређених улога.

Потребно је оспособити ученике за коришћење различитих извора знања, писаних и електронских медија.

Истраживачки метод је на овом узрасту веома битан али је улога наставника у припремној фази пресудна (он треба да упути ученике где и како да трагају за подацима, како да комуницирају са одговарајућим особама).

Оспособити ученике да самостално прикупљају податке, бележе их, групишу и долазе да на часу презентују новостечено знање.

НАСТАВНЕ ТЕМЕ

упознавање основних елемената програма

први корак - уочавање проблема у заједници

други корак - избор проблема

трећи корак – сакупљање података о изабраном проблему

четврти корак – израда студије

пети корак – јавна презентација студије

шести корак – осврт на научено; евалуација

САДРЖАЈ ПРОГРАМА

УПОЗНАВАЊЕ ОСНОВНИХ ЕЛЕМЕНАТА ПРОГРАМА (6)

- Увод у програм: представљање циљева, задатка и садржаја програма и упознавање ученика са начином рада.

- Упознавање са најзначајнијим појмовима из програма.

- Мере и решења: проучавање уводног текста, размена мишљења, уочавање проблема у заједници, предлози могућих решења одређених проблема.

- Правила и захтеви тимског рада: упознавање ученика са карактеристикама и правилима тимског рада.

- Упознавање са корацима кроз које се реализује програм.

- Студија одељења: упознавање ученика са израдом разредне студије, начином прикупљања материјала и прилога за презентацију и документацију за четири дела студије.

ПРВИ КОРАК - УОЧАВАЊЕ ПРОБЛЕМА У ЗАЈЕДНИЦИ (4)

- Уочавање проблема у друштвеној заједници: ученици кроз дискусију идентификују честе проблеме заједнице и у групама попуњавају "Упитник за уочавање и анализу проблема".
- Подела ученика у групе за прикупљање података о појединим проблемима и упућивање у начин коришћења "Упитника за прикупљање података".
- Прикупљање података: - разговор са родитељима, наставницима и другим члановима заједнице, - коришћење штампаних извора и информација из медија.
- Извештавање и дискусија о прикупљеним подацима сваке групе.

ДРУГИ КОРАК - ИЗБОР ПРОБЛЕМА (1)

- Процењивање прикупљених података, дискусија о проблемима и избор заједничког проблема.

ТРЕЋИ КОРАК - САКУПЉАЊЕ ПОДАТАКА О ИЗАБРАНОМ

ПРОБЛЕМУ (8)

- Идентификовање извора информација: упознавање са изворима података.
- Упознавање са техникама и поступцима прикупљања информација: разматрање са ученицима "Упутстава за добијање и документовање података", садржаја упитника и других поступака прикупљања података на терену (посете библиотекама, телефонирање, заказивање састанака, писање захтева...).
- Подела на истраживачке тимове и припрема потребних материјала: припрема ученика за претходну најаву посете особама у организацијама и институцијама којима ће поставити питања из "документационих упитника".
- Сакупљање података о изабраном проблему (може и као домаћи задатак): посете ученика различитим организацијама и институцијама и организовање гостовања особа из организација или институција које се баве решавањем изабраног проблема.
- Разговор о прикупљеним подацима.

ЧЕТВРТИ КОРАК - ИЗРАДА СТУДИЈЕ (12)

- Подела ученика на четири студијске групе: упознавање са деловима студије и задацима студијских група на основу "Упутстава за студијске групе".
- Разврставање и класификовање сакупљених материјала према захтевима делова студије.
- Критеријуми за израду студије: упознавање ученика са мерилима за израду и процену студије.
- Израда студије: ученици раде на два дела студије - показни део (пано) и документациони део.
- Припрема за јавну презентацију: ученици се упознају са циљевима јавног представљања и припремају презентацију у складу са упутством (симулација презентације).

ПЕТИ КОРАК - ЈАВНА ПРЕЗЕНТАЦИЈА СТУДИЈЕ (1)

- Јавно представљање разредне студије: ученици пред жиријем и публиком представљају своје делове разредне студије и одговарају на питања.

ШЕСТИ КОРАК - ОСВРТ НА НАУЧЕНО (4)

- Разговор о томе шта су ученици и како научили: ученици самостално процењују искуства и вештине које су стекли током програма.

- Израда кратког писаног осврта на научено као део документације: ученици бележе утиске о личном и заједничком раду и напредовању.

ИСХОДИ

ученици су оспособљени за активно учешће у животу локалне заједнице
ученици су оспособљени да разумеју функционисање нивоа и органа власти
ученици су упознати са мерама власти
упознати су са правима и одговорностима грађана на нивоу заједнице
код ученика су развијене комуникацијске вештине неопходне за сарадничко понашање,
аргументовање ставова и изражавање мишљења
обучени су да користе технике тимског рада
развијене су способности критичког просуђивања и одговорног одлучивања и деловања

СЕДМИ РАЗРЕД

ЦИЉ ПРОГРАМА *грађанског васпитања за 7. разред* је оспособљавање ученика за активно учешће у животу заједнице (школе, локалне заједнице) проширивањем практичних знања о демократији, њеним принципима и вредностима.

(1 час недељно, 36 часова годишње)

Оперативни задаци:

Ученици треба да:

- разумеју значења кључних појмова који се односе на грађанина, државу и власт
- схвате историјски развој грађанских права и слобода
- се упознају са карактеристикама одговорног и активног грађанина
- разумеју место и улогу детета као грађанина у друштву
- разумеју однос између грађанских права појединца и општег добра
- се упознају са начинима развијања грађанске одговорности
- разумеју волонтерски покрет и значај волонтерских акција
- буду подстицани да се ангажују у различитим иницијативама и акцијама;
- разумеју значај иницијативе за постизање промена у друштвеној заједници
- разумеју неопходност постојања власти
- се упознају са концептом ограничене власти
- се упознају са институцијом Бачког парламента.

НАЧИНИ ОСТВАРИВАЊА ПРОГРАМА

Програм *Пројекат Грађанин* реализује се као изборни предмет и уноси се у Годишњи програм рада школе.

С обзиром на циљ програма, програмске садржаје би требало реализовати тако да се ученицима омогуће слобода изражавања мишљења и ставова о отвореним питањима и проблемима школе и локалне заједнице, разматрање различитих мера за њихово решавање, унапређивање вештина комуникације у различитим социјалним ситуацијама, повезивање властитог искуства са потребама локалне заједнице у којој живе.

Програм се реализује по корацима и заснива се на примени интерактивних и истраживачких метода рада.

Ученици активно и равноправно учествују у свим активностима кроз кооперативни рад са наставником, или у малим групама или кроз тимски рад.

Најпогодније технике за постизање интерактивности у процесу учења су „мозгалица“, различити облици групне дискусије, симулација и играње улога као и рад у радионицама.

Програм 7. разреда наставља развојни правац предмета с фокусом на појмове који се односе на друштво као што су политика, држава, власт и грађанин који се дају у историјском контексту.

НАСТАВНЕ ТЕМЕ

увод (поглед уназад)
грађанин
држава и власт
ђачки парламент и иницијатива
завршни део

САДРЖАЈИ ПРОГРАМА

УВОД (2)

Поглед уназад - подсећање на садржаје програма грађанског васпитања за 5. и 6.

разред (права и одговорности на нивоу школе/локалне заједнице; активно учешће у животу школе/локалне заједнице; школска правила и процедуре, мере власти). (1)

Представљање циљева, задатака, садржаја и метода рада. (1)

ГРАЂАНИН (19)

Грађанин и политика у прошлости - порекло речи политика и грађанин, историјски контекст развоја грађанских права и слобода, Декларација о праву човека и грађанина (1789. г.). (1)

Грађанин и политика у садашњости - појмови политика и грађанин у савременом друштву. Универзална декларација о људским правима (1948. г.). (1)

Одговоран и активан грађанин - знања, вештине, особине, вредности и понашање одговорног и активног грађанина. (2)

Дете као грађанин - Конвенција о правима детета као полазиште за одређивање места и улоге детета као грађанина. Деца и одрасли као грађани - сличности и разлике. (2) Породица, школа, локална заједница, држава - заједнице у којима живимо. (1)

Права - права појединца и опште добро. (1)

Одговорност - индивидуална (моралне вредности) и грађанска (информисаност, поштовање закона, бирачко право - право да бира и да буде биран, учешће у организацијама које се залажу за општу добробит, покретање иницијатива...). Начини развијања грађанске одговорности: институционални и

ванинституционални. (3) Волонтерски покрет - појам и значај волонтерског покрета. Вредности на којима почива волонтеризам (солидарност, емпатија, алтруизам...). Избор волонтерских акција и израда плана за њихово извођење. (3) Извођење волонтерске акције. (3)

Анализа успешности волонтерске акције. (2) ДРЖАВА И ВЛАСТ (7) Држава - појам и историјски контекст развоја државе. (2) Власт - неопходност постојања власти; ограничена/неограничена власт; владавина појединца/владавина закона; демократија, устав (Устав Србије и права детета, Конвенција о дечијим правима); нивои власти (локални, покрајински и републички) и подела власти (законодавна, извршна и судска). (5)

ЂАЧКИ ПАРЛАМЕНТ И ИНИЦИЈАТИВА (5)

Ђачки парламент - место и улога ђачког парламента по одредбама Закона о основама система образовања и васпитања. Начин функционисања ђачког парламента. (2)

Иницијатива - избор теме демократском процедуром и покретање иницијативе да се о њој расправља у Ђачком парламенту (ако у школи не постоји Ђачки парламент, иницијатива може да се односи на његово оснивање). (3)

ЗАВРШНИ ДЕО (3)

Речник - израда речника кључних појмова са којима су се ученици упознали на часовима грађанског васпитања током школске године. (2)

Шта носим са собом - размена ученичких искустава о активностима реализованим на часовима грађанског васпитања и процена корисности и употребљивости стечених знања и вештина за свакодневни живот. (1)

ИСХОДИ

ученици су оспособљени да разумеју значење кључних појмова *грађанин, држава и власт*
Ученици су упознати са карактеристикама одговорног и активног грађанина
ученици су оспособљени да схвате развој грађанских права и слобода
упознати су са местом и улогом детета као грађанина у друштву
разумеју однос грађанских права појединца и општег добра
упознати су са начином развијања грађанске одговорности
разумеју волонтерски покрет и значај волонтерских акција
разумеју значај иницијативе за постизање промена у друштвеној заједници
разумеју неопходност постојања власти
упознати су са концептом ограничене власти
упознати су са институцијом ђачког парламента

ОСМИ РАЗРЕД

ЦИЉ ПРОГРАМА *грађанског васпитања за 8. разред* је да ученици стекну знања, формирају ставове, развију вештине и усвоје вредности које су претпоставка за успешан, одговоран и ангажован живот у демократском друштву.

Задаци :

- стварање разноврсних могућности да кроз различите садржаје и облике рада током наставе грађанског васпитања сврха, циљеви и задаци образовања, као и циљеви наставе грађанског васпитања буду у пуној мери реализовани;
- разумевање концепта универзалности права детета;

- стицање знања о узроцима различитог степена остварености права детета у савременом свету;
- подстицање развоја критичког односа према појавама злоупотребе права детета;
- упознавање са неопходним условима за остваривање најбољег интереса детета;
- упознавање са местом, улогом и значајем међународних организација које се у свом раду баве унапређивањем положаја деце;
- упознавање са местом, улогом и значајем институција и организација које се у свом раду баве унапређивањем положаја деце у Србији;
- упознавање са националним законодавним оквиром чији је циљ заштита интереса деце;
- разумевање места, улоге и одговорности државе, друштва, породице и детета у унапређивању положаја деце у једном друштву;
- идентификовање особина, знања и вештина код деце које су значајне за њихову активну улогу у унапређивању положаја деце у друштву;
- разумевање улоге и значаја медија у савременом друштву;
- унапређивање вештина критичког разматрања информација добијених преко различитих медија;
- упознавање са улогом медија у креирању слике детета у друштву

НАЧИНИ ОСТВАРИВАЊА ПРОГРАМА

Програм осмог разреда наставља развојни правац предмета *грађанско васпитање* у другом циклусу основне школе са фокусом на положај детета у савременом друштву.

Реализацијом програма ученицима је омогућено да разумеју своје место и улогу у друштву и да активно учествују у друштвеном животу заједница којима припадају.

Начини и методе реализације програма су исти они који су већ коришћени у оквиру овог предмета. Развија се процес сазнавања кроз активно учење, односно кроз пуну партиципацију ученика, учење од других и заједно са другима, као и учење за живот уз коришћење искуства ученика.

У складу са развојним карактеристикама ученика 8. разреда могу се користити сложенији начини рада као што су дискусија, аргументовање, дебата, анализа случаја и поређење.

Неки од садржаја посебно су погодни за рад у малим групама или паровима.

НАСТАВНЕ ТЕМЕ

увод
деца у савременом свету
медији у савременом друштву
завршни део

САДРЖАЈИ ПРОГРАМА

1. УВОД (2 часа)

Поглед уназад – подсећање на садржаје програма грађанског васпитања за 5, 6. и 7. разред (права и одговорности на нивоу школе/локалне заједнице и друштва; активно учешће у животу школе/локалне заједнице и друштва). (1 час)

Представљање циљева, задатака, садржаја и метода рада. (1 час)

2. ДЕЦА У САВРЕМЕНОМ СВЕТУ (18 часова)

Положај деце у савременом друштву (5 часова)

Положај детета у друштву – место, улога и одговорност државе, друштва, породице и детета.

Универзалност људских права и права детета, повезаност дечијих потреба са правима детета.

Чиниоци који утичу на оствареност дечијих права – економски развој, социјални и политички амбијент, традиција, култура... Примери злоупотребе права детета – трговина децом, деца војници, дечија порнографија, злоупотреба дечијег рада, деца бескућници, насиље над децом... Примери који показују начине којима се обезбеђују услови за остваривање најбољег интереса деце – једнаке могућности за све (у образовању, здравственој заштити...), законска регулатива која забрањује телесно кажњавање деце, учешће деце у активностима које су од значаја за њих и друштво...

Међународне организације које се баве унапређивањем положаја деце и заштитом њихових интереса (1 час)

Улога и значај организација као што су Уницеф, Унеско, Међународни комитет Црвеног крста, Save the children...

Положај деце у Србији (8 часова)

Анализа положаја деце у Србији (примери успешне заштите интереса деце и примери из којих се види да заштита није остварена). Институционални оквир – установе које се баве унапређивањем положаја деце изаштитом њихових интереса и одговарајућа законска регулатива у областима: социјалнезаштите, безбедности, образовања, слободног времена, активног учешћа, запошљавања, заштите животне средине.

Националне и локалне организације које се баве питањима деце и организације у којима деца узимају учешће (Пријатељи деце Србије, Центар за права детета, Наша Србија, Црвени крст Србије...).

Компетенције деце значајне за укључивање у активности које доприносе побољшању положаја деце у друштву (2 часа)

Особине, знања и вештине детета које су од значаја за преузимање активне улоге у друштву (осетљивост за проблеме других, добра информисаност, отвореност за нове идеје, тимски рад, иницијативност, самопоуздање, аргументовано изношење ставова....).

Активности за унапређивање положаја деце у Србији (2 часа)

Разматрање предлога ученика о могућим активностима друштва које би имале за циљ унапређење положаја деце у Србији и упућивање иницијатива и одабраних предлога одговарајућим установама.

3. МЕДИЈИ У САВРЕМЕНОМ ДРУШТВУ (11 часова)

Медији у савременом друштву (2 часа)

Место, улога и значај медија.

Разумевање и тумачење медијских порука (4 часа)

Медији као извор информација; злоупотреба информација, изобиље информација, селекција информација, веродостојност информација.

Утицај тачке гледишта на објективност информација.

Деца и медији (5 часа)

Улога медија у стварању слике о положају деце у једном друштву и начини на који се она приказују (деца као жртве, деца и образовање, деца и слободно време, деца са посебним потребама...).

Учешће деце у медијима – могућности и начини. Анализа одабраног домаћег медија (ТВ, радио, интернет, дневне или недељне новине...) сациљем да се утврди како се у њему, колико често и на који начин, приказују деца.

Разматрање предлога ученика који имају за циљ садржајније, веродостојније и у већем обиму представљање деце и њихових проблема у анализираном медију.

4. ЗАВРШНИ ДЕО (3 часа)

Шта носим са собом (3 часа)

Размена ученичких искустава о активностима реализованим на часовима грађанског васпитања у току осмог разреда и целокупног другог циклуса. Процена корисности и употребљивости стечених знања и вештина за свакодневни живот.

ИСХОДИ

разумевање концепта универзалности права детета

стечена знања о узроцима различитог степена остварености права детета у савременом свету

развијен критички однос према појавама злоупотребе права детета

упознати су са неопходним условима за остваривање најбољег интереса детета

упознати су са улогом и значајем међународних организација које се у свом раду баве унапређивањем положаја деце

упознати су са улогом и значајем међународних организација које се у свом раду баве унапређивањем положаја деце у Србији

упознати су са националним законодавним оквиром чији је циљ заштита интереса деце

разумеју место, улогу и одговорност државе, друштва, породице и детета у унапређивању положаја деце у једном друштву

разумеју улогу и значај медија у савременом друштву

критички разматрају информације добијене преко различитих медија

упознати су са улогом медија у креирању слике детета у друштву

НАЧИН ОСТВАРИВАЊА ПРОГРАМА

Програм осмог разреда наставља развојни правац предмета грађанско васпитање у другом циклусу основне школе са фокусом на положај детета у савременом друштву. Реализацијом програма овог предмета у 5, 6. и 7. разреду ученицима је пружена могућност да разумеју своје место и улогу у друштву и да се оснаже у томе да активно учествују у друштвеном животу заједница којима припадају. Та знања и искуства се овим програмом проширују, чиме се стварају услови да ученици још боље разумеју проблематику у вези са положајем деце, како на локалном тако и на глобалном нивоу. Сложени захтеви који произилазе из програма су примерени ученицима завршног разреда основне школе јер су они у стању да успешно анализирају узрочно-последичне везе, праве поређења, доносе закључке и имају критички однос према појавама у друштву. За разумевање програмских садржаја неопходно је поћи од базичних појмова као што су потребе детета и права детета. Са овим појмовима, као и са Конвенцијом о правима детета ученици су се већ упознали. Међутим, потребно је још једном указати на те садржаје јер Конвенција, где се као четири основна принципа наводе недискриминација, најбољи интереси детета, право на живот и развој и партиципација, најбоље одражава циљ који се жели постићи у друштву када је у питању положај детета. Примери успешне заштите интереса деце и примери злоупотребе права детета у свету и Србији пружају могућност да ученици стекну знања о узроцима различитог степена остварености права детета, али и да изграђују критички однос према негативним појавама.

Права детета су препознате потребе детета, а највећу одговорност и обавезу да се та права што доследније и свестраније остварују има држава која је потписала и ратификовала Конвенцију. Држава са својим органима и надлежним службама гарантује да ће се та права и уживати. Зато је потребно да ученици разумеју значај и неопходност институционалног оквира, односно да се упознају са различитим установама (локалним, националним и међународним), и законском регулативом која је у вези са положајем детета у друштву. Ова тематика је изузетно сложена и

зато је важно правилно одмерити обим чињеница и њихову функцију у наставном процесу. Како су закони и остала документа писана језиком који је ученицима далек и неразумљив, довољно је да се ученици упознају са њиховим постојањем, облашћу коју уређују и разложима за њихово доношење. Србија је последњих година усвојила више стратешких докумената, закона и подзакона против злостављања деце, експлоатације деце, трговине људима и дискриминације, као и документа о правима деце с инвалидитетом. Усвојени су и Посебни протокол о поступању полицијских службеника у заштити малолетних лица од злостављања и занемаривања, Посебни протокол за заштиту деце у установама социјалне заштите од злостављања и занемаривања, Посебни протокол за заштиту деце и ученика од насиља, злостављања и занемаривања у образовно-васпитним установама. Ова документа, а у припреми неких од њих учествовала су и деца са својим предлозима и примедбама, показују да држава Србија ствара услове за унапређење положаја деце и остварење њихових права. Институционални оквир, иако важан, није довољан да обезбеди добар положај деце у једном друштву. Стога ученицима треба указати на значај који има тзв. социјални амбијент којим се стварају услови да оно што је прокламовано на државном нивоу буде и остварено, односно примењено. За стварање подстицајног социјалног амбијента од изузетне је важности да сви друштвени актери (породица, медији, организације цивилног друштва...) својим деловањем доприносе заштити интереса детета и унапређењу његовог положаја. Кроз реализацију програма ученици треба да створе јасну слику о сопственом месту и значају у активностима чији је циљ унапређивање положаја детета у друштву. Зато је неопходно да стекну потребна знања и вештине које ће им омогућити преузимање иницијативе у различитим активностима. Благовременим упознавањем са правима која им припадају самим рођењем и која им се гарантују Конвенцијом, деца имају веће шансе да се развијају у одговорне особе које ће знати да поштују и туђа права и да се боре за што доследније остваривање својих. У складу са тим, програм предвиђа да ученици сами припремају предлоге могућих активности друштва којима се може унапредити положај деце у Србији. Да ти ученички предлози не би остали само у оквиру одељења, могу се проследити одговарајућим установама, користећи технике и процедуре са којима су се ученици упознали у 6. разреду. Обрађујући наставне садржаје из тематске целине која се бави медијима, ученици треба да схвате њихову улогу у савременом свету, а посебно у креирању слике детета у једном друштву и осетљивости тог друштва за поштовање дечијих права. Ученике треба упознати са чињеницом да медији имају моћ да се различите теме и проблеми учине видљивим и да се, захваљујући њиховом утицају, покрене решавање тих проблема. За анализу медија, која је предвиђена програмом, могу се

изабрати и национални и локални медији. Како у Србији постоји велики број локалних медија ученицима се може указати на предности при њиховој анализи (локални медији често поред општих садржаја обрађују и оне из локалне заједнице, који су ученицима ближи и разумљивији). На основу анализе могуће је припремити предлоге за садржајније и веродостојније представљање деце и њихових проблема, који се, затим, могу доставити тим медијима. Кроз такве активности ученици имају прилику да јачају своје вештине критичког разматрања информација, што је потребна вештина за живот у свету кога карактерише изобиље информација. Начини и методе реализације програма су исти они који су већ коришћени у оквиру овог предмета. Кроз изборни предмет грађанско васпитање и даље се негује и развија процес сазнавања кроз активно учење, односно кроз пуну партиципацију ученика, учење од других и заједно са другима, као и учење за живот уз коришћење искуства ученика. У складу са развојним карактеристикама ученика осмог разреда све чешће се могу користити сложенији начини рада као што су дискусија, аргументовање, дебата, анализа случаја и поређење. Неки од садржаја посебно су погодни за рад у малим групама или паровима (нпр. тематски садржаји о установама и законској регулативи у Србији у различитим областима, анализа медија...). Као и при реализацији претходних програма овог предмета, наставник је извор знања, организатор и водитељ ученичких активности, као и особа која даје повратну информацију. Ученици осмог разреда су у великој мери овладали начином рада који подразумева лични ангажман, сарадњу и активности ван учионице, тако да се наставља учење кроз партнерски однос између њих и наставника. Током реализације програма треба имати у виду да се тиме завршава образовање из грађанског васпитања у основној школи. Размена искустава ученика и евалуација наставе предмета у целини са становишта шта су научили и како процењују употребљивост стечених знања и вештина за свакодневни живот,

предвиђени су за реализацију у завршном делу програма. Међутим, то није довољно, већ је потребно да се током свих часова врши повезивање и «умрежавање» кључних појмова грађанског васпитања као што су права, слободе, одговорности, демократија, поштовање итд. са садржајем који се обрађује овим програмом. Циљ целокупног програма грађанског васпитања у основној школи је да се код ученика постигну промене на нивоу знања, вештина, ставова, вредности као претпоставке за целовит развој личности и за успешан, одговоран и ангажован живот у савременом грађанском друштву у духу поштовања људских права основних слобода.

ВЕРСКА НАСТАВА - ПРАВОСЛАВНИ КАТИХИЗИС

5. разред

Циљ наставе у 5. разреду јесте да ученици на примеру старозаветне историје уоче да Бог није одустао од остварења свог првобитног плана о свету, који се огледа у сједињењу свих створених бића са Богом преко човека, и поред тога што је то први човек Адам одбио да испуни. Бог је после греха првог човека променио начин остварења тог циља, али је циљ због кога је свет створен остао исти. Конкретна реализација тога циља почиње од избора Аврама и благосиљања јеврејског народа у њему, што означава почетак Цркве која има исту структуру као будуће Царство Божије. Ови старозаветни догађаји, којима почиње остварење Царства Божијег у историји, показују, међутим, и то да се и у новом начину остварења Царства Божијег не заобилази човек и да Бог такође остаје при томе да апсолутно поштује слободу човека, да се преко њега и његовом сарадњом то Царство и оствари, као што је то био случај и са првим човеком Адамом. Кроз старозаветну историју почиње, међутим, да се назире и то коју је личност одабрао Бог да уместо првог Адама буде та спона између Њега и света како би се тај план испунио, као и то на који ће се начин то сада остварити. Старозаветни догађаји и старозаветна Црква типови су и праслика оваплоћења Сина Божијег који ће постати нови Адам, његовог страдања и васкрсења, као и новозаветне Христове Цркве.

Десет Божијих заповести дате су јеврејском народу да би регулисале однос старозаветне Цркве са Богом, као и односе међу члановима Цркве. На основу позива Божијег Авраму и оснивања старозаветне Цркве, треба показати да се и старозаветна Црква, као новозаветна, темељи на вери у Христа и будући догађај сабрања око Њега и сједињења с Богом у њему, што ће донети бесмртност свима и целој природи.

Задаци

Ученици треба да:

- уоче да Бог није напустио свет после греха првог човека;
- стекну свест о томе да Бог никад не напушта човека ма какав грех он учинио;
- уоче да Бог није одустао од првобитног циља због кога је створио свет;
- уоче сличност у структури старозаветне и новозаветне Цркве.

Садржај програма

Припрема света за долазак Сина Божијег у свет (Бог није одустао од свог плана да створени свет живи вечно и поред одбијања првог Адама да тај план спроведе у дело).

Избор Аврама и његових потомака као почетак Цркве (Стари Завет између Бога и људи).

Аврам и јеврејски народ као праслика Христа и Цркве.

Десет Божијих заповести (однос човека према Богу и другом човеку у старозаветној Цркви).

Људски напори у циљу проналажења спасења од смрти (разне религије, митологија, философија, наука).

Старозаветни мотиви у православној иконографији.

6. разред

Циљ наставе у 6. разреду јесте да се покаже да је Син Божији постао нови Адам, преко кога се остварује јединство створене природе и Бога. У контексту догађаја везаних за Христа треба ученицима скренути пажњу на слободу, како Бога, тако и човека, као кључног елемента у остварењу јединства Бога и тварне природе у коме створена природа превазилази смрт. Треба нагласити, такође, да се у случају Христа слобода човека у односу на Бога изражава као вера у Бога Оца и његово обећање, односно као љубав према Богу Оцу која кроз Литургију чини присутним у историји оно што нам је Бог обећао да ће се десити на крају, а то је Царство Божије. Ово треба довести у везу са дефиницијом вере код ап. Павла (Јев.11,1 и даље), коју он поистовећује са љубављу, односно са Литургијском заједницом (1Кор. 12-13).

Теме: *Тајна Христова...*, *Христос је Син Божији који је постао човек...*, треба реализовати кроз опис Христовог живота забележеног у Јеванђељима и одлукама 1. и 4. Васељенског сабора, али виђеног, протумаченог из литургијске перспективе. Теме се показује да је догађај "Христос" истовремено јединство многих преко једног првог с Богом, као и то да је Исус Христос конкретна личност у којој је поново остварена заједница створене природе с Богом, због чега је Исус Христос једини спаситељ света, присутан у догађају заједништва с Богом и са људима. На овај закључак нас упућује литургијско виђење Христа. На овај начин Христос престаје да буде индивидуа, и постаје оно што јесте - личност која да би постојала претпоставља заједницу с Богом, с другим људима и с природом, на шта указује литургијски догађај.

На примерима православне иконографије који показују Христов живот треба указати на наведене чињенице да је Христос и Бог и човек и да је Христос као личност везан за Бога Оца. (На пример, у сцени рођења Христовог, јасно се види да Христос није обично дете, већ Син Божији; Христос у наручју Богородице, за разлику од ренесансног приказивања ове сцене, где се Христос нимало не разликује од обичне новорођенчади, приказује се као онај који благосиља и од кога зависи постојање свих нас, па и Богородице, а не обрнуто, итд.).

Задаци

Ученици треба да:

- уоче да је слобода кључни елемент у разумевању Тајне Христове;
- науче да се слобода поистовећује с личношћу, односно да се личност поистовећује с љубављу према другој личности;
- запазе разлику између приказивања живота Христовог у православној иконографији и западној ренесансној уметности.

Садржај програма

Тајна Христова - јединство Бога и човека (Литургија као Тајна Христова).

Рођење Христово "од Духа Светог и Марије Дјеве" (улога слободе Марије Дјеве у рођењу Спаситеља: девичанство Богородице).

Христос је Син Божији који је постао човек, нови Адам, да би сјединио створену природу с Богом (одлуке 1. и 4. Вас. сабора; Символ вере).

Улога Бога у спасењу света (свет не може да постоји без заједнице с Богом, али Бог не врши насиље над човеком).

Улога човека у спасењу света (слобода човека је пресудна за спасење света; осврт на првог Адама и његову улогу у спасењу света; однос човека према природи).

Христово страдање и васкрсење.

Христов живот у православној иконографији.

6 7. и 8. разред

Од 11/12. до 14/15. године дете је на почетку адолесцентског периода, који доноси убрзане психичке промене и целовито реструктурирање личности. Интелектуални развој је у знаку појаве формалних операција и развоја способности менталне комбинаторике, хипотетичко-дедуктивног и

експерименталног мишљења, а изражена је и диференцијација способности (вербалних, нумеричких, практичних, уметничких и сл.). Ученици старијих разреда основне школе одликују се и већом ширином интересовања, код њих се формирају и индивидуални стилови интелектуалне делатности и мишљења. Међутим, у овој етапи развоја спознајна интересовања, која су била доминантна у позном детињству, одлазе у други план: дете се све више окреће властитој личности и односима са социјалном средином. Квинтесенцију ране адолесценције чини откривање свога унутрашњег света: то је веома важно, радосно али и драматично откриће. Напоре са свешћу о властитој јединствености, непоновљивости, различитости од других, расте и осећај усамљености. У овом узрасту трага се за смислом живота, развија рефлексивност, склоност ка критичком преиспитивању вредности, - а нема предмета који у толикој мери задовољава потребе за откривањем смисла живота као православни катихизис. Почетак адолесцентског доба доноси и побољшање комуникативности, друштвености, развој моралне свести. Много се полаже на пријатељство, које у овом добу представља најзначајнији вид емоционалног везивања и интерперсоналних односа. Па ипак, изграђивање осећаја за заједницу није лишено одређених тешкоћа: наиме, премда ученици старијих разреда основне школе лако успостављају контакте, њихова комуникативност често је егоцентрична по свом карактеру, а жеља за експонирањем и самореализацијом снажнија од интересовања за саговорника. Манифестују се и тежње ка доминацији, компетитивност, инсистирање на својим ставовима и вредностима за друга и другачија схватања – превазилажење ових особина у кључу педагогије сарадње један је од битних васпитних садржаја православног катихизиса. Ово је и доба убрзаног развоја моралне свести, које се карактерише преласком од конвенционалног (оријентација према спољашњим нормама понашања) ка аутономном моралу, заснованом на унутарњем систему начела. Изузетно је битно имати на уму чињеницу да, иако су веома осетљиви на морална питања, адолесценти показују отпор према директним моралним поукама: они имају потребу да чују мишљење одраслих о томе како ваља поступити у извесној ситуацији, које су моралне димензије овог или оног чина, али одбацују ауторитарно наметање мишљења. Овом узрасту, даље, својствен је и буран естетички развој, раст нивоа укуса и уметничких преференција, у чијем изграђивању важан удео може да има и наслеђе православне духовности, уколико се у настави катихизиса овоме поклати одговарајућа пажња. У развоју вере присутна је велика интелектуална конфузност при преласку са раније религиозне фантазије на много реалистичнију теологију. Постоји неопходна потреба да се, с једне стране, у раније, типично детиње представе о Богу као чудотворцу, унесу и нека дубља и одуховљенија значења, да се уочи веза између Бога и тварног света, Бога и човека овде и сада, и с друге, да се Господ Исус Христос не доживљава само као историјска личност, него да се успостави активни лични однос са Њим.

7. разред

Циљ наставног програма за 7. разред треба да се постигну следећи циљеви:

- да се код ученика изгради свест о томе да је носилац постојања природе личност;
- да је личност израз заједнице слободе с другом личношћу;
- да је Црква у својој литургијској пројави икона начина постојања Св.Тројице, односно постојања човека као личности- као иконе Божије.

Да би се ово постигло, потребно је најпре детаљно изложити православно учење о Богу као Св. Тројици, а затим и саму структуру Литургије. Овим се подвлачи да је постојање божанске природе слободно постојање, због тога што је њено постојање израз слободе личности Оца. Јер, мимо личности Оца не постоји божанска природа. Отац слободно постоји, жели и постоји, и зато је Један Бог Отац, једна конкретна личност, а не безлична божанска природа. Што се, пак, тиче личности, она не може да постоји сама, без заједнице с другом личношћу. Отац је Отац у заједници са Сином. Ако нема Сина, нема ни Оца.

Божија слобода постојања као Оца изражава се као љубав према другој личности, односно изражава се на тај начин што Отац вечно рађа Сина и исходи Св.Духа. Један Бог је Отац који је истовремено и Св.Тројица као заједница љубави Оца са Сином и Св.Духом. Постојање личности Оца, која је носилац

постојања природе у Богу, претпоставља постојање Св. Тројице. То има за последицу да се у Богу личност поистовећује са слободом, односно с љубављу према другој личности, и стога је Бог љубав зато што је Св.Тројица, као и то да постојање једне конкретне личности не искључује многе, већ напротив, постојање многих је претпоставка постојања једне конкретне личности.

Задаци

Ученици треба да:

- запазе да природа не постоји без личности;
- науче да личност у Богу претходи природи у онтолошком смислу;
- уоче да у створеном свету људска природа претходи човеку као личности у онтолошком смислу;
- запазе да се код створених бића, тј. код људи, слобода може изразити и као негација, што није случај у Богу јер све што постоји израз је Божије слободе, љубави;
- запазе да је слобода Божија онтолошка, и да се изражава само као љубав према другој личности;
- запазе разлику између иконографског приказивања Св.Тројице у православној и римокатоличкој традицији.

Садржај програма

Бог у кога хришћани верују јесте Св.Тројица: Отац, Син и Свети Дух (богослужбена сведочанства - крштење и евхаристија; библијска и светоотачка сведочанства.)

Отац, Син и Св.Дух су три вечне, конкретне личности.

Св.Тројица је један Бог (нераздељивост Божанске природе и несливеност Божанских личности).

Узрок Божијег постојања је Отац (библијска, евхаристијска, светоотачка и друга сведочанства).

Бог Отац изражава своје слободно постојање као љубав према другој личности- према Сину и Св.Духу.

Хришћанска онтологија (биће као заједница слободе).

Антрополошке последице вере у Св. Тројицу.

Кроз Литургију се пројављује Св.Тројица (Отац прима литургијски принос, Син, Исус Христос, приноси, а Св.Дух сабира све око Христа и сједињује с Њим).

Крштење и Литургија као практично исповедање вере у Бога који је Св.Тројица.

Св.Тројица у православној иконографији.

8. разред

Циљ наставе у 8. разреду јесте рекапитулација целокупног градива из претходних разреда с посебним истицањем следећих елемената:

- да је метафизичко начело постојања Бог, односно да истинско биће треба тражити у Богу који је Св.Тројица;
 - да је онтолошко начело на основу православног учења о Богу као Св.Тројици личност, а не природа;
 - да је личност заједница слободе са другом личношћу;
 - да је човек створен као личност и да је позван да постоји на начин на који постоји Св.Тројица ако жели да превазиђе ограничења своје природе, што се остварује у Христу, односно у Литургији.
- Схватање човека као личности, односно као апсолутног и непоновљивог бића, извире из хришћанске триадологије. До појаве хришћанства, свету није био познат појам човека као личности. Старојелинска философија, ма колико била узвишена, појединачној личности никад није давала онтолошку улогу. Конкретног човека, односно појединачну личност, посматрала је као део општег бића. Личност је била подређена природи. Захваљујући хришћанству, личност је добила онтолошку важност и то је тековина којом се данас служи, не само хришћански свет, већ свет уопште. Међутим, за хришћане личност није индивидуа. Једна личност једнако је ниједна личност. Личност извире из заједнице слободе са другом личношћу. Истовремено, личност није део природе, већ је носилац постојања целокупне природе. (Да бисмо ово показали, треба се позвати на искуство љубави према једној личности и искуство губитка те личности. Кад заволимо једног човека, онда у том

искуству откривамо да је он апсолутно и непоновљиво биће, личност. Кад изгубимо личност коју волимо и за коју смо везани, онда као да се за нас са њом губи читав свет. Пример како мајка гледа на губитак свога детета, а како гледају други на тај исти догађај, може послужити као средство за боље објашњење ове проблематике. Мајка гледа на своје дете као на личност, зато што га неизмерно воли, и због тога је његова смрт за њу ненадокнадив губитак, док је за оне који нису остварили никакву личну заједницу са дететом оно индивидуа, тј. оно је само део људске врсте и зато његов губитак другачије виде, односно у догађају смрти не виде никакав губитак, него само природан процес.)постојати природа и да ли ће превазићи своју детерминисаност. Тако, на пример, Бог је по својој природи бестелесан, нестрадалан, али је ипак ради нас и нашег спасења, постао човек и страдао.

Задаци

Ученици треба да:

- стекну свест о томе да је личност заједница слободе с другом личношћу;
- буду свесни разлике између природе и личности;
- запазе да је личност носилац постојања природе;
- уоче да у хришћанској онтологији нема сукоба и искључивости између једног и многих.

Садржај програма

Учење о личности на основу православне триадологије.

Разлика између природе и личности у Богу.

Онтолошке последице православне триадологије по човека и створени свет (личност као носилац постојања природе).

Човек као личност (личност као заједница).

Сједињење тварне и нетварне природе у једној личности Христовој (Халкидонски, 4. Вас. сабор и његове одлуке).

Обожјење створене природе у Христовој личности (личност као носилац постојања природе може имати више природа у себи).

Црква као Тело Христово (литургијска пројава Цркве).

Будуће Царство Божије као узрок Цркве (последњи догађај Царства Божијег даје истинитост историјским догађајима).

Светост и Царство Божије у православној иконографији.

ОПШТЕ НАПОМЕНЕ

Оно што је најважније и што је основни циљ катихизиса јесте то да ученици постану чланови Литургијске заједнице. Јер, Литургија, као живо присуство Христа и као икона вечног постојања природе и човека, треба да дâ ипостас, односно да оцрквени и да дâ смисао нашем историјском живљењу. Зато треба, кад год је то могуће, ученике доводити, или упућивати на Литургијска сабрања. У току сваке године, конкретно пре свих наилазећих великих празника, како Господњих, тако и Богородичиних и светитељских, треба упознати ученике са историјом настанка празника и садржином догађаја који се слави. Кад је реч о светитељским празницима посебну пажњу треба обратити Србима светитељима: Св.Сави, Св.Симеону, на празник Видовдан итд. Ученици би требало да се упознају и с личностима светитеља које славе као Крсну славу. (У ту сврху треба пре свега користити житија тих светитеља која се могу наћи у: Јустин Поповић, *Житија светих*, Ћелије, Ваљево, а затим и осталу пригодну литературу). Такође, пре почетка Васкршњег поста, треба упознати ученике с његовом садржином и циљем, као и са богословском подлогом поста, и његовом важношћу за човека. (Најпогоднија литература за то јесте: А.Шмеман, *Велики пост*, Крагујевац, последње издање)

СЛОБОДНЕ НАСТАВНЕ АКТИВНОСТИ

Слободне наставне активности (у даљем тексту СНА), су део плана наставе и учења који школа планира Школским програмом и Годишњим планом рада. Ученици у сваком разреду, од петог до осмог, бирају један од три програма СНА који школа нуди што значи да ће сваки ученик током другог циклуса основног образовања и васпитања похађати четири различита програма. Ученици и њихови родитељи се пре избора упознају са понуђеним програмима на часу одељенског старешине, на родитељском састанку, путем сајта школе, лифлета и др. Одабрани програми СНА су за ученика обавезни а успех се изражава описном оценом и не утиче на општи успех.

Иако се за неке СНА може направити природна веза са одговарајућим обавезним предметима не треба их посматрати као неку врсту њиховог проширивања или продубљивања. У њиховом остваривању наставник се ослања на ученичка и школска и ваншколска знања и искуства. Програми СНА нису намењени само некој групи ученика као што су нпр. ученици који се спремају за такмичење или им је потребна додатна подршка у учењу. Сврха СНА је да допринесу остваривању општих исхода образовања и васпитања, развијању кључних и општих међупредметних компетенција потребним за снажање у свакодневном животу. Осим тога, подршка су професионалном развоју ученика који на крају основне школе доносе важну одлуку о наставку школовања у контексту новог концепта средње школе у којој се полажу општа и стручна матура. И на крају, мада не мање важно, СНА доприносе бољем упознавању ученика и њиховој сарадњи, јер се остварују у групама састављеним од ученика из различитих одељења.

Програми СНА садрже циљ, компетенције, исходе, теме, кључне појмове садржаја, упутство за дидактичко-методичко остваривање и оцењивање ученика. Поред шест програма који су припремљени од стране Завода за унапређивање образовања и васпитања и шест програма која су припремила стручна друштва, школа може ученицима да понуди и друге програме које је самостално припремила по истом моделу, као и програме изборних предмета који су реализовани до доношења новог плана и програма наставе и учења (нпр. *Народна традиција* и *Шах*).

Програми СНА које је припремио Завод дати су у две групе. Прву чине програми намењени ученицима 5. и 6. разреда, а другу 7. и 8. У првој групи су *Вежбањем до здравља*, *Животне вештине* и *Медијска писменост*, а у другој *Предузетништво*, *Моја животна средина* и *Уметност*. Стручна друштва су за ученике 5. и 6. разреда припремила *Домаћинство*, *Цртање сликање и вајање*, *Чувари природе*, *Музиком кроз живот* и *Сачувајмо нашу планету*, а за ученике 7. и 8. разреда *Филозофија са децом*.

На следећим линковима се налази правилник са планом и програмом за СНА.

<http://www.pravno-informacioni-sistem.rs/SlGlasnikPortal/viewdoc?uuid=4bb956bf-8bcd-4f6b-934a-10d44017f91a&actid=979122&doctype=og>

<http://www.pravno-informacioni-sistem.rs/SlGlasnikPortal/viewdoc?uuid=5d9b256c-edfa-4f7e-9398-c50e74cce091&actid=979123&doctype=og>

<http://www.pravno-informacioni-sistem.rs/SlGlasnikPortal/viewdoc?uuid=1c6fd9b3-b030-4bf1-8fb9-af51db533ea8&actid=979124&doctype=og>

ИЗБОРНИ ПРЕДМЕТИ

РОМСКИ ЈЕЗИК СА ЕЛЕМЕНТИМА НАЦИОНАЛНЕ КУЛТУРЕ

Nav predmetosko:	RROMANI ČHIB E KOTORENCA PALE NACIONALNO KULTURA	
Res:	Res sikavimasko ande predmeto Rromani čhib e kotorenca pale nacinalno kultura si te pindžaras thaj zuravas džanglipe pale rromani čhib, lilaripe thaj e kultura rromengi, sar vi te barjaras džanglipe čhibako ande averčhande trajoske kotora, sar vi barjaripe gindosko pale nacionalno identiteto, sar amarengo khajda vi aver manušengo save trajin paša amende.	
Klaso:	Šovto	
Beršesko fondo sikavimasko	72	
REZULTATI Kana del pes gata e tema/umal sikljarno džanela te:	UMAL/TEMA	MOTHOVDIPE
– pindžarel lilaripaske kotora – džanel te ande gilja dikhel e strofa, stiho, thaj e rima – šaj te dikhel ververipe maškar tradicijsko thaj ramome lilaripe – šaj te pindžarel fundo giljako, paramičako – džanel te dikhel ande paramiča vrijama, than, thaj so kerel pes ande paramiča	LILARIPE	Lektira 1. A. Krasnići: Antologija rromana poezijako – alosaripe 2. Lj. Koka – Istorija rromana čhibjako 3. Themutne rromani gilja-alosaripe 4. Kotor katar o dramsko lil-alosarel o sikljarno 5. R. Đurić – Kultura Roma 6. R. Đurić – Holokaust Roma Lila: Lil drabarimasko pale šovto klaso

– Šaj te dikhel vervripe maškar e manuša ande paramiča – pindžarel e kompozicija ande drama (čino, scena, dikhipe) – Pindžaren pes e trajosa thaj tradicijasa e rromengi – Pindžarel pes e rromengi kulturako-historikane kustikipasa – Pindžarel pes pindžarde Romenca ande rromani historija thaj o holokausto (pindžaripasko niveli)		E gramatika pale rromani čhib thaj orta lekharipe Bučarno lil E lirika- Lilaripaske alava: gilarno, gili, lirsko subjekto E strofa, stiho, e rima ande lirsko gili Liriskasko ulavipe-liriskaske gilja (kamipaske, gilja pale abjavutne,pherjasutne, bučarimaske, balade, romanse) paramiča – lilvarno, vakerutno manuš Motivo, e fabula, vrijmasko toko Tradicijaki thaj artistikani paramiča E drama Lilaripaske alava Čino, dikhipe, scena E nacionalno kultura Lil Historija rromengi II E siamne pindžaren historija rromengi trujal vrijamaske epohe sar vi pindžaripe e pindžarde Romenca save ačhade pala peste vurma sar lilvarne numaj ande historija, artizmo, bašalipe thaj aver.Sumnale djesa Erdelezi e Bibija
– Šaj te dikhel so mijal a so si averčhande maškar rromane dijakturja – Ververkerel standardno rromani čhib katar dijalekturja – Orta vakerel kernavne – Orta mothol e navna džuvljikane, muršikane thaj liduj lingurja maškar e kazusurja – Orta mothol e pašnavna thaj e djindurja – Varvekerel e ažutimaske kernavna thaj e modalne kernavna – Orta lekharil sar ramol sar trubul ande standardno lekharipe – Orta lekharil baro grafemo, e interpunkcija – Sikljol andar o <i>Lekharipe rromane čhibako</i> R. Djurić – Orta mothol digrafurja	ČHIB (Lil drabarimasko pale šovto, bučarno lil,E gramatika rromane čhibako, Orta rromano lekharipe R. Djurić)	– Krnavna (džal, pekel) – Orta mothol alava, kidipe alavego e intonacija – Kernavna-vrijama – Navna džuvljikano lingo – Muršikano lingo, liduj linga – Pindžaripe e modalne kernavnenc mangel, trubul, mol – Pindžaripe sikavnen e sarnavnenca – Ramosaripe sar vorbis – Pindžaripe e alavenca trujal e intonacija (vakerimaske alava, pučimaske alava). – Vakerimaske vežbe – sa jekh sikljope andar o <i>Lil drabarimasko</i> – Te sikljon neve alava. Rodas majbut te mothon amenge kana pučas len. Trubun te keren majbut pe intonacija. – Korkoro te vorbin pe tema savi den lenge katar 10 dži ke 20 alava.
– Šaj te kerel svato ande 1. thaj 3. lingo, sar si ramosardo ando programo. – Džanel te losarel kotora andar o lil. – Džanen te keren svato aver manušenca, jakha ande jakha, numaj prikaj o telefono sar kerel pes orta svato. – Šaj te mothon e paramiča savi si lačhardi ande jekh pinta numaj ande nekabor pinte (sar vareso so sas). – Šaj te mothon e paramiča kana des len but pučipa pe save musaj te mothon e paramiča. – Šaj te ramon paramiča savi ašunde ande jekh pinta numaj ande nekabor pinte. Mothon e paramiča savi si ramosardi (sar nekabor pinte, sar jekh pinta, kana pučas len) džanen te ramon xarno lil.	ČHIBAKI KULTURA	E vežbe katar vakeripe Vorba– vorba varekasa;Vakeripe so sas khajda te phenen po rindo sar si čhutine e pinte Vakeripe sar sas khajda te avel so majbut pučipa. Vakeripe: Vakeripe šejengo (šejengo (sar xačarde e paramiča); Vakeripe sar e vežba.Vakeripe katar e džuvdimata thaj o trujalipe. Sikamnengo gindo pale kova so drabarde Kana nakhaven trubun te len alavari Vakeripe angle amala Baxtaripe Baxtaripe pe sumnale thaj bare djesa(khelipe sar trubul te avel ando trajo, e kultura kana keras svato nekasa, pakipe pale aver manuš). E vežbe pale ramosaripe Ramon e paramiča ande vrijama savi nakhli-majšukar djes familijasa
– Pindžaren xarne filmske paramiča, kamen te dikhen len, thaj džanen te phenen so dikhle. – Džanen so si e TV emisije thaj keren svato so kamen te dikhen.	E MEDIJSKO KULTURA	– E filmske paramiča pale čhavorra. – TV emisije sar zuravipe te barjaren rromani čhib. – Računari/interneto pale čhavorra saven si 12. berš

– Pindžaren so šaj te dikhas ando filmo (pinta, alav, bašalipe, rang, ašundipe).		

Kludutne alava: (lirsko gili, paramsja, navna, holokausto, kazusa, modalne kernavna, internet

MOTHOVDIPE PROGRAMOSKO

Kana sikljona čavorrenca o predmeto: Rromani čhib e kotorenca pale nacionalno kultura trubun te len sama pe fundoske pedagogikane gindurja kaj si o sikamno ande sikavimakso centro, godolastar sikljarno trubul te pindžarel thaj te dikhel so šaj te sikljol o čavorro thaj te khajda arakhel o metodo sar trubul te sikljol lesa, thaj te šaj so majbut sikljol neve sikavimaske kotora.

Ande sikavipe trubul te so majlače prezentuil lilaripa save sikamne bi pharimasa sičona. Gadava trubula lenge pale majdur sikljope, te barjaren o džanglipe pale rromani čhib thaj e kultura.

Paše fundoske metode, ande sikavipe trubun te avel tumen vi:

- e metoda drabarimaski
- e metoda vorbaki – vorbaki metoda
- e metoda haljarimaski (monološko metoda)
- e metoda praktikane bućako – naučno-rodipaski metoda andar e čhibake kotora, e dijalektologija,

prozodija, rromane dijakturja, kidipe averčhande tradicijake lilaripasa, buti neve tehnologijasa.

Trubun te ande buti čavorrenca si tumen averčhande kotora bućake sar kaj si: buti jekhe čhavoresa, buti liduj čavorrenca, buti ketane čavorrenca, – sikljope trujal averčhande khelimata sar kaj si e kvizurja, mothovipa andar o muj thaj aver sar te alava save but drom phenen pes sikljon. Pućipa thaj boldo svato – pućipe khajda te vazden o krlo. E vežbe – pučas, das boldo svato kaj naj vareso numaj te si vareso, ande xarni thaj lungo forma, e intonacija pućimaski thaj boldo alav e intonacijasa. Vakeripe – pale kova so sas amenge, so ašundam, dikhlam. Mothovipe – pale trujalipe thaj e manuša (kon, so, kana, sar, kaj), mothovipe pherde alavenca. Dijalogo – maškar sikamne pale vareso so džanen, so sas lenge ketane. Vorba sosko si fundo ande rromane paramiča thaj e gilja.

Vakeripe – xarne paramiča, e basne, kova so xačarde. Fundosko svato pale rromane garadine alava, djilabipe gilengo. E konstrukcija pale vorbaki komunikacija. Len sama te orta mothon e grafemenge krla, alava, e intonacija rindo alavengo, aver alava save si čutine ande rromani čhib. Barjaripe alavengo, alava pale manuša thaj šeja ande prezento, perfekto thaj futuro.

Sikavipe rromane čhibako e kotorenca pale nacionalno kultura del fundoske džanglipa andar e čhib, lilaripe thaj nacinalno kultura.

Ko sikamno trubus te džungadon kamipe te drabaren, ramon, kiden rromane alava, te pindžaren, sikljon thaj afirmišin rromani kultura, tradicija thaj rromano trajo.

Sikljope si lačardo khajda te pindžaren, len sama, thaj te afirmišin rromani kultura, sikljon stanadarno rromani čhib te keren svato thaj te ramon, te barjaren rromani čhib thaj rromano alavari, te pindžaren sikamnes e rromane tradicijasa thaj historijasa. Trubun te pindžaren e čavorren sar sas rromenge ande holokausto.

PLANO PALE SIKLJOPE

Plano sikavimasko boldino si po ishodo. Sikljope si pe than so sikljol pes, boldino po ishodo sikljavimasko savo mothol amenge so e čavorra sikljona po agor školako. Godolastar avela ando maškar sikljavimasko o sikamno, a na kova so sikljol. E sikljarne korkoro, numaj vi sikamnenca losarena kova so sikljona, a so si ramosardo ando plano, numaj kova so džanen majlače, so kerde majbut drom, sar sikljona čavorrenca, andar soske lila lenge sikamne po agor školako avena dži ke ishodurja. E sikamne rodona thaj sikljona neve džanglipa. Godova metodo del šaipe te sikljope avel so majlače čavorrenge.

Neve vinajipake-sikavimaske procesurja pindžarde si pe godova kaj si bolde ko sikamno. Kana keras o plano sikavimasko šaj te avel men lačo ishodo. Lačhipe savo si men katar ishodurja ande fundosko sikavipe si majbut, dikhas so den sikamnenge thaj sikljarnenge. E sikamne ažutin te hačaren so kamel pes lender, sikljol pes kova so si importantno taj den šaipe (korkoro) dikhipe kazom sikljile. Den lenge sa kova so trubun te džanen po agor ande tema, predmeto, klaso vi po agor fundoske školako. E ishodurja sikavimaske šaj te ločaren sikamnenge ramosarimaske thaj vorbake egzamurja. Šaj te aven fundo pale losaripe sainčarimako, a so sikljarnenge del tromalipe te sikljon e čavoren andar e lila save kamen, thaj te den len tromalipe te korkoro arakhen neve sikavipa. Lače ramosarde e ishodurja den šaipe te so majloke losaren sikavimaski strategija thaj e metoda savenca šaj te so majloke keren didaktičko-metodikano proceso sikavimasko.

Paše godova, e ishodurja sikavimaske save si lačarde khajda te sikljon, e ishodurja šaj te aven vi egzamurja sar e sikamne sikljile..

DIDAKTIČKO-METODIKANE ALAVA

Lilaripe

Lilaripe si ande sikavipe artistikano thaj barelilaripasko kotor.

Ande sikavipe si majanglal čutino artistikano, hačarimasko kotor. Kava si čutino resesa te so majlače sikamne sikljon te drabaren, hačaren kova so si ramosardo, thaj aver so si ramosardo ando programo. Či trubus te bistras kaj si niveli barjarimasko, gindosko, emocionalno sar vi niveli ande lingvistikano barjaripe savo šaj te zuravel e percepcija pale lilaripe. Lilaripe šaj pire šukarimasa te barjarel thaj zuravel čavorrenge gindo, čhib, kulturake kotora, hačaripe pale lilaripe thaj aver.

Lilaripake kotora si fundoske katar kova so kerel pes ande lilaripe, vrijama, manuša thaj kova so keren ande jekh lilvarno kotor. But si importantno te sikljarno sikljol e čavorren sar trubun te drabaren. Kana losarena lil pale drabaripe, trubun te len sama pe:

Psihološko kriterijumo (lil savo šaj te drabaren čavorrenge ande šovto klaso);

Estetsko kriterijumo (artistikano šukaripe);

Etičko kriterijumo (e afirmacija lileski savi či nakhel beršenca);

Nacionalno kriterijumo (pakipe te losaren rromano lilaripe)

Gnoseološko kriterijumo (kazom šaj te lilaripe avel o fundo pale džanglipe čhibako thaj lilaripako).

E sikamne pindžaren pes e nacionalno kulturasa trujal o lilaripe, čhib, thaj e čhibaki kultura thaj trujal aver kotora save si phangle pale tradicija thaj historija rromengi.

Čhib sar sikavimasko kotor:

Alavari, e gramatika, ortoepija thaj e ortogafija. Kava e čhavorra sikljon ande predmeto rromani čhib e kotorenca pale nacionalno kultura sar vi pe aver predemturja. O sikljarno trubul te sikamnencia sa jekh drom sikljol dži kaj e sikamne či sikljon kova so si ramosardo ando program. E vežbe musaj te aven ande sa jekh nastavno kotor te so majlače sikljon.

Sikljarnosa jekh trubul te phenel e sikamnenge kazom si importantno te orta keren svato savo sikljol pes ande ortoepske vežbe.

E ortoepske vežbe či trubun te keren sar korkorutne natavne kotora, numaj paše nastavne kotora save ramon ando plano; alavengi intonacija šaj te pe jekh rig phandel pes e čhibaki kulturasa, e vorbasa andar o muj thaj aver. Šaj te ande sikljope mučen o audio snimko te sikamne šaj so majlače sikljon ašundo, te sikljon bašalipe thaj e dikcija vorbaki.

Nesave ortoepske vežbe šaj te keren pes ketane aver kotorenca andar o lilaripe sar kaj si: e artikulacija šaj te čhon ande sidjarno svato, kana keren e sidjarne alava ande rromani tradicija; e prozodija alavengi, sidjaripe, ritmo, alavengi intonacija thaj danfo šaj te čhon ande vežbe te drabaren andar o krlo lilaripaske kotora. Sar e ortoepsko vežba trubun te sikamne vorbin pe godji lilaripaske kotora gilja thaj e kotora paramičake (audio ažutimasa).

Čhibaki kultura

Sainćaripe kulturako, vorbako thaj ramosarimasko si ande funkcija te barjarel čhibaki kultura, komunikacija pe vorbako thaj ramosarimasko niveli

Kava si vi ande aver sikavimaske kotora. Majanglal trubun te den sikavnenge ramosarimaske vežbe, a palal godova vorbake. Trubun te len sama te sikamnenge den vežbe save si pale šovto klaso. Kova so trubun te keren sikamnencia kana si pučipe pale vorba si: paramiča pale kova so sas, so dikhle, so kamen. E teme save šaj te den sikamnenge si: buli familija. Autobiografsko paramiča. Dosturja. Xabe. Phiradipe. Mungro amal – mungri amalni. Bućarimasko djes sikamnengo. Tromali vrijama. Džanglipe. Lil. TVthaj o radio. Mamijake thaj paposke paramiča. Arakhas o tujalipe-džuvdimata thaj čarja. Vrijama. Beršeske kotora. Buća. Kamipe dejake čhibako. Importantne rromane djesa. Čavrikane lila. Dromaripe. Sporto. O računari. E planeta Phu. Kontinenturja. Kotora phuvjake. Kaj kamlemas te dromarav. Gilja, vorba, e radionice pale vorba. Stripo. E pinte kotorenca.

Katar o sikamno ažučaras te šaj korkoro te vakerel pe nesavi tema, sar vi te kerel alava katar dino alav. Trubun te džanen te mothon piro gindo pale kova so drabarde (so si lenge šukar so naj, sostar) te phenen kon ramosarda lil, kon si angluno ande paramiča, sosoko si manuš thaj aver. Trubun te džanen te najisaren thaj te rudisaren pale ažutipe.

Trubun te barjaren piro alavi kana drbarena o rromano alaviri. Barjaripe alavengo šaj te buljaren khajda kaj ramosarena o rebuso, khelena pes alavenca. Trubun te ramon piro alavari ande savo avena ramosarde bipindžarde alava.

E medijsko kultura

Sainćaripe ande medijsko kultura trubus te dikhas sar sikljope ande aver sikavimaske kotora ande predmeto Rromani čhib e kotorenca pale nacionalno kultura sar vi kova so sikljon ande aver predemturja.

E medijsko kultura si e funkcija te majanglal či del te bilačipe savo del pes ande filmurja avel dži ko sikamno, sar vi te o sikamno vrimajsa korkoro pindžarel so si pala leste a so naj. Importantno si vi kava te phenas e sikamnenge kaj kova so šaj te kerel pes ando crtano filmo naštik ando lengo trajo.

РОМСКИ ЈЕЗИК СА ЕЛЕМЕНТИМА НАЦИОНАЛНЕ КУЛТУРЕ

Nav predmetosko:	RROMANI ČHIB E ELEMENTJENCA PALE NACIONALNO KULTURA		
Res:	Res sikavimasko ande predmeto Rromani čhib e elementjenca pale nacinalno kultura si te pindžaras thaj zuravas džanglipe pale rromani čhib, lilaripe thaj e kultura rromengi, sar vi te barjaras džanglipe čhibako ande averčhande trajoske kotora, sar vi barjaripe gindosko pale nacionalno identiteto, sar amarengo khajda vi aver manušengo save trajin paša amende.		
Klaso:	pandžto		
Beršesko fondo sikavimasko	72		
REZULTATI Kana del pes gata e tema/kotor sikljarno džanela te:		UMAL/TEMA	MOTHOVDIPE
– pindžarel lilaripaske kotora – džanel te ande gilja dikhel e strofa, stiho, thaj e rima – šaj te dikhel ververipe maškar tradicijsko thaj ramome lilaripe		LILARIPE	Lektira 1. Themutne rromane parimisja 2. A. Krasnici: <i>Devla ker ma kir</i> ; losaripe 2. Tradicijake rromane gilja-losaripe 3. Kotor katar o dramsko lil-losarel o sikljarno

– šaj te pindžarel fundo giljako, paramičako – džanel te dikhel ande paramiča vrijama, than, thaj so kerel pes ande paramiča – šaj te dikhel vervripe maškar e manuša ande paramiča – pindžarel e kompozicija ande drama (čino, scena, dikhipe) – Pindžaren pes e trajosa thaj tradicijasa e rromengi – Pindžarel pes e rromengi kulturako-historikane kustikipasa. – Pindžarel pes pindžarde Romenca ande rromani historija. – Pindžarel pes e rromane sumnale djesenca		4.R.Đurić – Rromani lumija 5.K.Tajkon – Katici Lila: Lil drabarimasko pale pandžto klaso E gramatika pale rromani čhib thaj orta lekharipe Bučarno lil E lirika- Lilaripaske alava: gilarno, gili, lirsko subjekto E strofa, stiho, e rima ande lirsko gili Lirikasko ulavipe -lirikaske gilja (kamipaske, gilja pale abjavutne,pherjasutne, bučarimaske, balade, romanse) paramiča – lilvarno, vakerutno manuš Motivo, e fabula, vrijmasko toko Tradicijaki thaj artistikani paramiča E drama Lilaripaske alava Čino, dikhipe, scena E nacionalno kultura Lil Historija rromengi I E siamne pindžaren historija rromengi trujal vrijamaske epohe sar vi pindžaripe e pindžarde Romenca save ačhade pala peste vurma sar lilvarne numaj ande historija, artizmo, bašalipe thaj aver.Sumnale djesa Erdelezi e Bibija
– Šaj te dikhel so mijal a so si averčhande maškar rromane dijakturja – Ververkerel standardno rromani čhib katar dijalekturja – Pindžarel ulavipe maškar e vokalurja thaj e konsonanturja – Vervekerel alava save šaj te aven averčhande – Varvekerel e ažutimaske kernavna thaj e modalne kernavna – Džanel te pindžarel lingo thaj djindo navnengo – Orta lekharil sar ramol sar trubul ande standardno lekharipe – Orta lekharil baro grafemo, e interpunkcija – Sikljol andar o <i>Lekharipe rromane čhibako</i> R. Djurić – Orta mothol digrafurja	ČHIB (Lil drabarimasko pale pandžto, bučarno lil,E gramatika rromane čhibako, Orta rromano lekharipe R. Djurić)	– Orta mothol grafemurja Rr, X – Orta mothol alava, kidipe alavego e intonacija – Ažutimasko kernavno –sem mothol ande vrijama savi nakhli, savi si thaj savi avela (perfekto, prezento, futuro) – Pindžaripe e modalne kernavnenca šaj, kamav, tromav – Pindžaripe sikavnen e sarnavnenca – Ramosaripe sar vorbis – Pindžaripe e alavenca trujal e intonacija (vakerimaske alava, pučimaske alava). – Drabaribe ando krlo e xarne lilaripaske forme – Vakerimaske vežbe– sa jekh sikljope andar o <i>Lil drabarimasko</i> – Te sikljon neve alava. Rodas majbut te mothon amenge kana pučas len. Trubun te keren majbut pe intonacija. – Korkoro te vorbin pe tema savi den lenge katar 6 dži ke 10 alava.
– Šaj te kerel svato ande 1. thaj 3. lingo, sar si ramosardo ando programo. – Džanel te losarel kotora andar o lil.	ČHIBAKI KULTURA	E vežbe katar vakeripe Vorba– vorba varekasa;Vakeripe so sas khajda te phenen po rindo sar si čhutine e pinte Vakeripe sar sas khajda te avel so majbut pučipa.

– Džanen te keren svato aver manušenca, jakha ande jakha, numaj prikal o telefono sar kerel pes orta svato. – Šaj te mothon e paramiča savi si lačhardi ande jekh pinta numaj ande nekabor pinte (sar vareso so sas). – Šaj te mothon e paramiča kana des len but pučipa pe save musaj te mothon e paramiča. – Šaj te ramon paramiča savi ašunde ande jekh pinta numaj ande nekabor pinte. Mothon e paramiča savi si ramosardi (sar nekabor pinte, sar jekh pinta, kana pučes len) džanen te ramon xarno lil.		Vakeripe: Vakeripe šejengo (šejengo (sar xačarde e paramiča) ; Vakeripe sar e vežba.Vakeripe katar e džuvdimata thaj o trujalipe. Sikamnengo gindo pale kova so drabarde Kana nakhaven trubun te len alavari Vakeripe angle amala Baxtaripe Baxtaripe pe sumnale thaj bare djesa(khelipe sar trubul te avel ando trajo, e kultura kana keras svato nekasa, pakipe pale aver manuš). E vežbe pale ramosaripe Ramon vareso pale amala(sar anel? Sar si leske bal, jakha, kazom si vučo, sar si furjado thaj aver). Ramon xarno lil(keras thaj ramos baxtarimasko lil).
– E filmeske paramiča pale čhavorra. – TV emisije sar zuravipe te barjaren rromani čhib. – Računari	E MEDIJSKO KULTURA	– Pindžaren xarne filmeske paramiča, kamen te dikhen len, thaj džanen te phenen so dikhle. Džanen so si e TV emisije thaj keren svato so kamen te dikhen. – Pindžaren so šaj te dikhas ando filmo (pinta, alav, bašalipe, rang, ašundipe).

– **Klidutne alava:** (lirsko gili, paramiča, dramsko lil, alav, ažutimaske kernavna, modalne kernavna, vakeripe)

MOTHOVDIPE PROGRAMOSKO

Kana sikljona čhavorenca o predmeto: Rromani čhib e kotorenca pale nacionalno kultura trubun te len sama pe fundoske pedagogikane gindurja kaj si o sikamno ande sikavimakso centro, godolastar sikljarno trubul te pindžarel thaj te dikhel so šaj te sikljol o čhavorro thaj te khajda arakhel o metodo sar trubul te sikljol lesa, thaj te šaj so majbut sikljol neve sikavimaske kotora.

Ande sikavipe trubul te so majlačhe prezentuil lilaripa save sikamne bi pharimasa sičona. Gadava trubula lenge pale majdur sikljope, te barjaren o džanglipe pale rromani čhib thaj e kultura.

Paše fundoske metode, ande sikavipe trubun te avel tumen vi:

- e metoda drabarimaski
- e metoda vorbaki – vorbaki metoda
- e metoda haljarimaski (monološko metoda)
- e metoda praktikane bučako – naučno-rodipaski metoda andar e čhibake kotora, e dijalektologija, prozodija, rromane dijakturja, kidipe averčhande tradicijake lilaripasa, buti neve tehnologijasa.

Trubun te ande buti čhavorenca si tumen averčhande kotora bučake sar kaj si: buti jekhe čhavoresa, buti liduj čhavorenca, buti ketane čhavorenca, – sikljope trujal averčhande khelimata sar kaj si e kvizurja, mothovipe andar o muj thaj aver sar te alava save but drom phenen pes sikljon. Pučipa thaj boldo svato– pučipe khajda te vazden o krlo. E vežbe – pučas, das boldo svato kaj naj vareso numaj te si vareso, ande xarni thaj lungo forma, e intonacija pučimaski thaj boldo alav e intonacijasa. Vakeripe – pale kova so sas amenge, so ašundam, dikhlam. Mothovipe– pale trujalipe thaj e manuša (kon, so, kana, sar, kaj), mothovipe pherde alavenca. Dijalogo – maškar sikamne pale vareso so džanen, so sas lenge ketane.

Vakeripe – xarne paramiča, e basne, kova so xačarde. Fundosko svato pale rromane garadine alava, djilabipe gilengo. E konstrukcija pale vorbaki komunikacija. Len sama te orta mothon e grafemenge krla, alava, e intonacija rindo alavengo, aver alava save si čhutine ande rromani čhib. Barjaripe alavengo, alava pale manuša thaj šeja ande prezento, perfekto thaj futuro.

Sikavipe rromane čhibako e kotorenca pale nacionalno kultura del fundoske džanglipa andar e čhib, lilaripe thaj nacinalno kultura.

Ko sikamno trubus te džungadon kamipe te drabaren, ramon, kiden rromane alava, te pindžaren, sikljon thaj afirmišin rromani kultura, tradicija thaj rromano trajo.

Sikljope si lačhardo khajda te pindžaren, len sama, thaj te afirmišin rromani kultura, sikljon stanadardno rromani čhib te keren svato thaj te ramon, te barjaren rromani čhib thaj rromano alavari, te pindžaren sikamnes e rromane tradicijasa thaj historijasa.

PLANO PALE SIKLJOPE

Plano sikavimasko boldino si po ishodo. Sikljope si pe than so sikljol pes, boldino po ishodo sikljavimasko savo mothol amenge so e čhavorra sikljona po agor školako. Godolastar avela ando maškar sikljavimasko o sikamno, a na kova so sikljol. E sikljarne korkoro, numaj vi sikamnenca losarena kova so sikljona, a so si

ramosardo ando plano, numaj kova so džanen majlače, so kerde majbut drom, sar sikljona čavorrenca, andar soske lila lenge sikamne po agor školako avena dži ke ishodurja. E sikamne rodna thaj sikljona neve džanglipa. Godova metodo del šaipe te sikljope avel so majlače čavorrenge.

Neve vinajipake-sikavimaske procesurja pindžarde si pe godova kaj si bolde ko sikamno. Kana keras o plano sikavimasko šaj te avel men lačo ishodo. Lačhipe savo si men katar ishodurja ande fundosko sikavipe si majbut, dikhas so den sikamnenge thaj sikljarnenge. E sikamne ažutin te hačaren so kamel pes lender, sikljol pes kova so si importantno taj den šaipe (korkoro) dikhipe kazom sikljile. Den lenge sa kova so trubun te džanen po agor ande tema, predmeto, klaso vi po agor fundoske školako. E ishodurja sikavimaske šaj te ločaren sikamnenge ramosarimaske thaj vorbake egzamurja. Šaj te aven fundo pale losaripe sainčarimako, a so sikljarnenge del tromalipe te sikljon e čavoren andar e lila save kamen, thaj te den len tromalipe te korkoro arakhen neve sikavipa. Lače ramosarde e ishodurja den šaipe te so majloke losaren sikavimaski strategija thaj e metoda savenca šaj te so majloke keren didaktičko-metodikano proceso sikavimasko.

Paše godova, e ishodurja sikavimaske save si lačharde khajda te sikljon, e ishodurja šaj te aven vi egzamurja sar e sikamne šikljile..

DIDAKTIČKO-METODIKANE ALAVA

Lilaripe

Lilaripe si ande sikavipe artistikano thaj barelilaripasko kotor.

Ande sikavipe si majanglal čutino artistikano, hačarimasko kotor. Kava si čutino resesa te so majlače sikamne sikljon te drabaren, hačaren kova so si ramosardo, thaj aver so si ramosardo ando programo. Či trubus te bistras kaj si niveli barjarimasko, gindosko, emocionalno sar vi niveli ande lingvistikano barjaripe savo šaj te zuravel e percepcija pale lilaripe. Lilaripe šaj pire šukarimasa te barjarel thaj zuravel čavorrenge gindo, čhib, kulturake kotora, hačaripe pale lilaripe thaj aver.

Lilaripake kotora si fundoske katar kova so kerel pes ande lilaripe, vrijama, manuša thaj kova so keren ande jekh lilvarno kotor. But si importantno te sikljarno sikljol e čavorren sar trubun te drabaren. Kana losarena lil pale drabaripe, trubun te len sama pe:

Psihološko kriterijumo (lil savo šaj te drabaren čavorrenge ande pandžto klaso);

Estetsko kriterijumo (artistikano šukaripe);

Etičko kriterijumo (e afirmacija lileski savi či nakhel beršenca);

Nacionalno kriterijumo (pakipe te losaren rromano lilaripe)

Gnoseološko kriterijumo (kazom šaj te lilaripe avel o fundo pale džanglipe čhibako thaj lilaripako).

E sikamne pindžaren pes e nacionalno kulturasa trujal o lilaripe, čhib, thaj e čhibaki kultura thaj trujal aver kotora save si phangle pale tradicija thaj historija rromengi.

Čhib sar sikavimasko kotor:

Alavari, e gramatika, ortoepija thaj e ortogafija. Kava e čavorra sikljon ande predmeto rromani čhib e kotorenca pale nacionalno kultura sar vi pe aver predemturja. O sikljarno trubul te sikamnence sa jekh drom sikljol dži kaj e sikamne či sikljon kova so si ramosardo ando program. E vežbe musaj te aven ande sa jekh nastavno kotor te so majlače sikljon.

Sikljarno sa jekh trubul te phenel e sikamnenge kazom si importantno te orta keren svato savo sikljol pes ande ortoepske vežbe.

E ortoepske vežbe či trubun te keren sar korkorutne natavne kotora, numaj paše nastavne kotora save ramon ando plano; alavengi intonacija šaj te pe jekh rig phandel pes e čhibaki kulturasa, e vorbasa andar o muj thaj aver. Šaj te ande sikljope mučen o audio snimko te sikamne šaj so majlače sikljon ašundo, te sikljon bašalipe thaj e dikcija vorbaki.

Nesave ortoepske vežbe šaj te keren pes ketane aver kotorenca andar o lilaripe sar kaj si: e artikulacija šaj te čhon ande sidjarno svato, kana keren e sidjarne alava ande rromani tradicija; e prozodija alavengi, sidjaripe, ritmo, alavengi intonacija thaj danfo šaj te čhon ande vežbe te drabaren andar o krlo lilaripaske kotora. Sar e ortoepsko vežba trubun te sikamne vorbin pe godji lilaripaske kotora gilja thaj e kotora paramičake (audio ažutimasa).

Čhibaki kultura

Sainčaripe kulturako, vorbako thaj ramosarimasko si ande funkcija te barjarel čhibaki kultura, komunikacija pe vorbako thaj ramosarimasko niveli

Kava si vi ande aver sikavimaske kotora. Majanglal trubun te den sikavnenge ramosarimaske vežbe, a palal godova vorbake. Trubun te len sama te sikamnenge den vežbe save si pale pandžto klaso. Kova so trubun te keren sikamnence kana si pučipe pale vorba si: paramiča pale kova so sas, so dikhle, so kamen. E teme save šaj te den sikamnenge si: buli familija. Autobiografsko paramiča. Dosturja. Xabe. Phiradipe. Mungro amal – mungri amalni. Bučarimasko djes sikamnengo. Tromali vrijama. Džanglipe. Lil. TVthaj o radio. Mamijake thaj paposke paramiča. Arakhas o tujalipe-džuvdimata thaj čarja. Vrijama. Beršeske kotora. Buča. Kamipe dejake čhibako. Importantne rromane djesa. Čhavrikane lila. Dromaripe. Sporto. Kinas o računari. E planeta Phu. Kontinenturja. Kotora phuvjake. Kaj kamlemas te dromarav. Gilja, vorba, e radionice pale vorba. Stripo. E pinte kotorenca.

Katar o sikamno ažučaras te šaj korkoro te vakere pe nesavi tema, sar vi te kerel alava katar dino alav. Trubun te džanen te mothon piro gindo pale kova so drabarde (so si lenge šukar so naj, sostar) te phenen kon ramosarda lil, kon si angluno ande paramiča, sosoko si manuš thaj aver. Trubun te džanen te najisaren thaj te rudisaren pale ažutipe.

Trubun te barjaren piro alavi kana drbarena o rromano alaviri. Barjaripe alavengo šaj te buljaren khajda kaj ramosarena o rebuso, khelena pes alavenca. Trubun te ramon piro alavari ande savo avena ramosarde bipindžarde alava.

E medijsko kultura

Sainčaripe ande medijsko kultura trubus te dikhas sar sikljope ande aver sikavimaske kotora ande predmeto Rromani čhib e kotorenca pale nacionalno kultura sar vi kova so sikljon ande aver predmeturja.

E medijsko kultura si e funkcija te majanglal či del te bilačipe savo del pes ande filmurja avel dži ko sikamno, sar vi te o sikamno vrimajsa korkoro pindžarel so si pala leste a so naj. Imoportantno si vi kava te phenas e sikamnenge kaj kova so šaj te kerel pes ando crtano filmo naštik ando lengo trajo.

РОМСКИ ЈЕЗИК СА ЕЛЕМЕНТИМА НАЦИОНАЛНЕ КУЛТУРЕ

Nav predmetosko:	Rromani čhib e kotorenca pale nacionalno kultura		
Res:	Res sikavimasko ande predmeto Rromani čhib e kotorenca pale nacionalno kultura si te pindžaras thaj zuravas džanglipe pale rromani čhib, lilaripe thaj e kultura rromengi, sar vi te barjaras džanglipe čhibako ande averčhande trajoske kotora, sar vi barjaripe gindosko pale nacionalno identiteto, sar amarengo khajda vi aver manušengo save trajin paša amende.		
Klaso:	Eftato		
Beršesko fondo sikavimasko	72		
ISHODO SIKAVIMSKO Kana del pes gata e tema/kotor sikljarno džanela te:	KOTOR/ E TEMA	SAINČARIPE	
- pindžarel lilaripaske kotora; - džanel te ande gilja dikhel e strofa, stiho, thaj e rima; - šaj te dikhel ververipe maškar tradicijsko thaj ramome lilaripe; -šaj te pindžarel fundo giljako, paramičako; - džanel te dikhel ande paramiča vrijama, than, thaj so kerel pes ande paramiča; -šaj te dikhel vervripe maškar e manuša ande paramiča; -pindžarel e kompozicija ande drama (čino, scena, dikhipe); - pindžaren pes e trajosa thaj tradicijasa e rromengi; - pindžarel pes e rromengi kulturako-historikane kustikipasa; - pindžarel pes pindžarde rromenca ande rromani historija thaj o holokausto; - pindžaren kernavna si, lel, del; - šaj te dikhel so mijal a so si averčhande maškar rromane dijakturja; - ververkerel standardno rromani čhib katar; dijalekturja - orta vakerel kernavne - orta mothol e navna džuvljikane, muršikane thaj liduj lingurja maškar e kazusurja; - orta mothol e pašnavna thaj e đindurja; - varvekerel e ažutimaske kernavna thaj e modalne kernavna;	LILARIPE	E Lektira 1. A. Krasniči: Antologija romske poezije-losaripe; 2. A. Krasnici: Indijske bajke-indijake paramiča; losaripe; 3. Tradicijake rromane gilja-losaripe; 4. Kotor katar o dramsko lil - losarel o sikljarno; 5. Zlatomir Jovanović, Marcel Courthiade-indijaki paramiča <i>Baxt sapengo</i> Lila: Lil drabarimasko palo eftato klaso; E gramatika pale rromani čhib thaj ota lekharipe; Bučarno lil; E lirika- Lilaripaske alava: gilarno, gili, lirsko subjekto; E stilske figure, e metafora, e gradacia, e komparacia; Lirikasko ulavipe -lirikaske gilja (kamipaske, gilja pale abjavutne, pherjasutne, bučarimaske, balade, romanse) paramiča – ilvarno, vakerutno manuš; Motivo, e fabula, vrijmaski linea; Tradicijaki thaj artistikani paramiča; E drama; Lilaripaske alava; Čino, dikhipe, scena; E nacionalno kultura Lil Historija rromengi II E sikamne pindža ren historija rromengi trujal vrijamaske epohe sar vi pindžaripe e pindžarde Rromenca save ačhade pala peste vurma sar lilvarne numaj ande historija, artizmo,	

– orta lekharrel sar ramol ande standardno lekharipe; – džanel te ulavel lavorra pe funkcija savi si la thaj pe sainčaripe; – pindžarel subjekato, objekato thaj predikato; – pindžarel so si sinonimo thaj homonimo; – šaj te kerel svato ande 1. thaj 3. lingo, sar si ramosardo ando programo; – džanel te losarel kotora andar o lil; – džanen te keren svato aver manušenca, jakha ande jakha, numaj prikal o telefono sar kerel pes orta svato; – šaj te mothon e paramiča savi si lačhardi ande jekh pinta numaj ande nekabor pinte (sar vareso so sas); – šaj te mothon e paramiča kana des len but pučipa pe save musaj te mothon e paramiča; – mothon e paramiča thaj šaj te ramon la; – pindžaren xarne filmoske paramiča, kamen te dikhen len, thaj džanen te phenen so dikhle; – džanen so si e TV emisije thaj keren svato so kamen te dikhen; – pindžaren so šaj te dikhas ando filmo (pinta, alav, bašalipe, rang, ašundipe).		bašalipe thaj aver; Holokausto;
	ČHIB (Lil drabarimasko pale šovto, bučarno lil, E gramatika rromane čhibako, Orta rromano lekharipe R. Djurić)	– Kernavna Si, Lel, Del – Orta mothol alava, kidipe alavego e intonacija; – Kernavna-vrijama; – Navna džuvljikano lingo; – Muršikano lingo, liduj linga – Pindžaripe e modalnekernavnenca mangel, trubul, mol; – Pindžaripe sikavnen e sarnavnenca; – Ramosaripe sar vorbis; – Pindžaripe e alavenca trujal e intonacija (vakerimaske alava, pučimaske alava); – Vakerimaske vežbe - sa jekh sikljope andar o <i>Lil drabarimasko</i>; – Te sikljon neve alava; Rodas majbut te mothon amenge kana pučas len; Trubun te keren majbut pe intonacija; – Korkoro te vorbin pe tema savi den lenge katar 20 dži ke 30 lavorra;
	ČHIBAKI KULTURA	E vežbe katar vakeripe – Vorba-vorba varekasa; Vakeripe so sas khajda te phenen po rindo sar si čhutine e pinte; – Vakeripe sar sas khajda te avel so majbut pučipa; – Vakeripe: – Vakeripe šejengo (sar xačarde e paramiča); – Vakeripe sar e vežba. Vakeripe katar e džuvdimata thaj o trujalipe; – Sikamnengo gindo pale kova so drabarde; – Kana nakhaven trubun te len alavari; – Vakeripe angle amala; E vežbe pale ramosaripe – Ramon e paramiča ande vrijama savi nakhli-majškar đes familijasa;
	E MEDIJSKO KULTURA	– E filmoske paramiča pale čavorra. – TV emisije sar zuravipe te barjaren rromani čhib. – Računari/interneto pale čavorra saven si 13. berš

Importantne alava: lirsko gili, paramiča, e sintaksa, holokausto, homonimura thaj sinonimura

SAINČARIPE PROGRAMOSKO

Kana sikljona čavorrenca o predmeto: Rromani čhib e kotorenca pale nacionalno kultura trubun te len sama pe fundoske pedagogikane gindurja kaj si o sikamno ande sikavimakso centro, godolastar sikljarno trubul te pindžarel thaj te dikhel so šaj te sikljol o čavorro thaj te khajda arakhel o metodo sar trubul te sikljol lesa, thaj te šaj so majbut sikljol neve sikavimaske kotora.

Ande sikavipe trubul te so majlače prezentuil lilaripa save sikamne bi pharimasa sičona. Gadava trubula lenge pale majdur sikljope, te barjaren o džanglipe pale rromani čhib thaj e kultura.

Paše fundoske metode, ande sikavipe trubun te avel tumen vi:

- e metoda drabarimaski
- e metoda vorbaki – vorbaki metoda
- e metoda haljarimaski (monološko metoda)
- e metoda praktikane bučako – naučno-rodipaski metoda andar e čhibake kotora, e dijalektologija,

prozodija, rromane dijakturja, kidipe averčhande tradicijake lilaripasa, buti neve tehnologijasa.

Trubun te ande buti čhavorrenca si tumen averčhande kotora bučake sar kaj si: buti jekhe čhavoresa, buti liduj čhavorrenca, buti ketane čhavorrenca, – sikljope trujal averčhande khelimata sar kaj si e kvizurja, mothovipa andar o muj thaj aver sar te alava save but drom phenen pes sikljon. Pučipa thaj boldo svato- pučipe khajda te vazden o krlo. E vežbe – pučas, das boldo svato kaj naj vareso numaj te si vareso, ande xarni thaj lungo forma, e intonacija pučimaski thaj boldo alav e intonacijasa. Vakeripe - pale kova so sas amenge, so ašundam, dikhlam. Mothovipe- pale trujalipe thaj e manuša (kon, so, kana, sar, kaj), mothovipe pherde alavenca. Dijalogo – maškar sikamne pale vareso so džanen, so sas lenge ketane. Vorba sosko si fundo ande rromane paramiča thaj e gilja.

Vakeripe – xarne paramiča, e basne, kova so xačarde. Fundosko svato pale rromane garadine alava, djilabipe gilengo. E konstrukcija pale vorbaki komunikacija. Len sama te orta mothon e grafemenge krla, alava, e intonacija rindo alavengo, aver alava save si čhutine ande rromani čhib. Barjaripe alavengo, alava pale manuša thaj šeja ande prezento, perfekto thaj futuro.

Sikavipe rromane čhibako e kotorenca pale nacionalno kultura del fundoske džanglipa andar e čhib, lilaripe thaj nacinalno kultura.

Ko sikamno trubus te džungadon kamipe te drabaren, ramon, kiden rromane alava, te pindžaren, sikljon thaj afirmišin rromani kultura, tradicija thaj rromano trajo.

Sikljope si lačhardo khajda te pindžaren, len sama, thaj te afirmišin rromani kultura, sikljon stanadardno rromani čhib te keren svato thaj te ramon, te barjaren rromani čhib thaj rromano alavari, te pindžaren sikamnes e rromane tradicijasa thaj historijasa. Trubun te pindžaren e čhavorren sar sas rromenge ande holokausto.

I. PLANO PALE SIKLJOPE

Plano sikavimasko boldino si po ishodo. Sikljope si pe than so sikljol pes, boldino po ishodo sikljavimasko savo mothol amenge so e čhavorra sikljona po agor školako. Godolastar avela ando maškar sikljavimasko o sikamno, a na kova so sikljol. E sikljarne korkoro, numaj vi sikamnenca losarena kova so sikljona, a so si ramosardo ando plano, numaj kova so džanen majlače, so kerde majbut drom, sar sikljona čhavorrenca, andar soske lila lenge sikamne po agor školako avena dži ke ishodurja. E sikamne rodona thaj sikljona neve džanglipa. Godova metodo del šaipe te sikljope avel so majlače čhavorrenge.

Neve vinajipake-sikavimaske procesurja pindžarde si pe godova kaj si bolde ko sikamno. Kana keras o plano sikavimasko šaj te avel men lačo ishodo. Lačhipe savo si men katar ishodurja ande fundosko sikavipe si majbut, dikhas so den sikamnenge thaj sikljarnenge. E sikamne ažutin te hačaren so kamel pes lender, sikljol pes kova so si importantno taj den šaipe (korkoro) dikhipe kazom sikljile. Den lenge sa kova so trubun te džanen po agor ande tema, predmeto, klaso vi po agor fundoske školako. E ishodurja sikavimaske šaj te ločaren sikamnenge ramosarimaske thaj vorbake egzamurja. Šaj te aven fundo pale losaripe sainčarimako, a so sikljarnenge del tromalipe te sikljon e čhavoren andar e lila save kamen, thaj te den len tromalipe te korkoro arakhen neve sikavipa. Lače ramosarde e ishodurja den šaipe te so majloke losaren sikavimaski strategija thaj e metoda savenca šaj te so majloke keren didaktičko-metodikano proceso sikavimasko.

Paše godova, e ishodurja sikavimaske save si lačharde khajda te sikljon, e ishodurja šaj te aven vi egzamurja sar e sikamne sikljile.

II. DIDAKTIKAKO - METODIKANE ALAVA

Lilaripe

Lilaripe si ande sikavipe artistikano thaj barelilaripasko kotor.

Ande sikavipe si majanglal čhutino artistikano, hačarimasko kotor. Kava si čhutino resesa te so majlače sikamne sikljon te drabaren, hačaren kova so si ramosardo, thaj aver so si ramosardo ando programo. Ci trubus te bistras kaj si niveli barjarimasko, gindosko, emocionalno sar vi niveli ande lingvistikano barjaripe savo šaj te zuravel e percepcija pale lilaripe. Lilaripe šaj pire šukarimasa te barjarel thaj zuravel čhavorrenge gindo, čhib, kulturake kotora, hačaripe pale lilaripe thaj aver.

Lilaripake kotora si fundoske katar kova so kerel pes ande lilaripe, vrijama, manuša thaj kova so keren ande jekh lilvarno kotor. But si importantno te sikljarno sikljol e čhavorren sar trubun te drabaren. Kana losarena lil pale drabaripe, trubun te len sama pe:

Psihološko kriterijumo (lil savo šaj te drabaren čhavorrenge ande šovto klaso);

Estetsko kriterijumo (artistikano šukaripe);

Etičko kriterijumo (e afirmacija lileski savi či nakhel beršenca);

Nacionalno kriterijumo (pakipe te losaren rromano lilaripe)

Gnoseološko kriterijumo (kazom šaj te lilaripe avel o fundo pale džanglipe čhibako thaj lilaripako).

E sikamne pindžaren pes e nacionalno kulturasa trujal o lilaripe, čhib, thaj e čhibaki kultura thaj trujal aver kotora save si phangle pale tradicija thaj historija rromengi.

Čhib sar sikavimasko kotor:

Alavari, e gramatika, ortoepija, ortogafija thaj sintaksa. Kava e čhavorra sikljon ande predmeto rromani čhib e kotorenca pale nacionalno kultura sar vi pe aver predemturja. O sikljarno trubul te sikamnenca sa jekh drom sikljol dži kaj e sikamne či sikljon kova so si ramosardo ando program. E vežbe musaj te aven ande sa jekh nastavno kotor te so majlače sikljon.

Sikljarno sa jekh trubul te phenel e sikamnenge kazom si importantno te orta keren svato savo sikljol pes ande ortoepske vežbe.

E ortoepske vežbe či trubun te keren sar korkorutne natavne kotora, numaj paše nastavne kotora save ramon ando plano; alavengi intonacija šaj te pe jekh rig phandel pes e čhibaki kulturasa, e vorbasa andar o muj

thaj aver. Šaj te ande sikljope mučen o audio snimko te sikamne šaj so majlačhe sikljon ašundo, te sikljon bašalipe thaj e dikcija vorbaki.

Nesave ortoepske vežbe šaj te keren pes ketane aver kotorenca andar o lilaripe sar kaj si: e artikulacija šaj te čhon ande sidjarno svato, kana keren e sidjarne alava ande rromani tradicija; e prozodija alavengi, sidjaripe, ritmo, alavengi intonacija thaj danfo šaj te čhon ande vežbe te drabaren andar o krlo lilaripaske kotora. Sar e ortoepsko vežba trubun te sikamne vorbin pe godji lilaripaske kotora gilja thaj e kotora paramičake (audio ažutimasa).

Čhibaki kultura

Sainćaripe kulturako, vorbako thaj ramosarimasko si ande funkcija te barjarel čhibaki kultura, komunikacija pe vorbako thaj ramosarimasko niveli

Kava si vi ande aver sikavimaske kotora. Majanglal trubun te den sikavnenge ramosarimaske vežbe, a palal godova vorbake. Trubun te len sama te sikamnenge den vežbe save si pale eftato klaso. Kova so trubun te keren sikamnencia kana si pučipe pale vorba si: paramiča pale kova so sas, so dikhle, so kamen. E teme save šaj te den sikamnenge si: buli familija. Autobiografsko paramiča. Dosturja. Xabe. Phiradipe. Mungro amal – mungri amalni. Bućarimasko djes sikamnengo. Tromali vrijama. Džanglipe. Lil. TV thaj o radio. Mamijake thaj paposke paramiča. Arakhaš o trujalipe-džuvdimata thaj aver. Beršeske kotora. Buća. Kamipe dejake čhibako. Importantne rromane đesa. Čhavrikane lila. Dromaripe. Sporto. O računari. E planeta. Kontinenturja. Kotora phuvjake. Kaj kamlemas te dromarav. Gilja, vorba, e radionice pale vorba. Stripo.

Katar o sikamno ažučaras te šaj korkoro te vakerel pe nesavi tema, sar vi te kerel alava katar dino alav. Trubun te džanen te mothon piro gindo pale kova so drabarde (so si lenge šukar so naj, sostar) te phenen kon ramosarda lil, kon si angluno ande paramiča, sosoko si manuš thaj aver. Trubun te džanen te najisaren thaj te rudisaren pale ažutipe.

Trubun te barjaren piro alavi kana drbarena o rromano alaviri. Barjaripe alavengo šaj te buljaren khajda kaj ramosarena o rebuso, khelena pes alavenca. Trubun te ramon piro alavari ande savo avena ramosarde bipindžarde alava.

E medijsko kultura

Sainćaripe ande medijsko kultura trubus te dikhas sar sikljope ande aver sikavimaske kotora ande predmeto Rromani čhib e kotorenca pale nacionalno kultura sar vi kova so sikljon ande aver predmeturja.

E medijsko kultura si e funkcija te majanglal či del te bilačipe savo del pes ande filmurja avel dži ko sikamno, sar vi te o sikamno vrimajsa korkoro pindžarel so si pala leste a so naj. Imoportantno si vi kava te phenas e sikamnenge kaj kova so šaj te kerel pes ando crtano filmo naštik ando lengo trajo.

III. DIKHLJARIFE THAJ DEVIPE MOLIPE SIKLJOVIPASKE

Dikljaripe anglosaripasko thaj notiribe rezultatja sikljovnesko sito formatesko thaj sumatesko thaj realizunelape ano rami e *Regulako lil vaš notiribe sikljovnengo ano fundono edukuibe*. Procesi dikljaripe thaj devipe molipe jeke sikljovneske musaj te lelpa inicijalno nota kotar niveli ano savo sikljovno arakhelape. Sikavno kotar procesi sikljovipasko ano kontinuiteti thaj ano misalutno čhane sikavela sikljovneske pedo kvaliteti oleske reslipasko adžahar so inardutni informacia ovela adaptirimi, kobor manglape šuži thaj informativno vaš te ovel ola rola inicijativno inardutni informacija. Sakova aktivipe sitož šukar šansa vaš te notirinelpe anglunisaripe thaj devipe inardutni informacija, a sikljovnenge manglape te delpe kvalifikacija thaj te delpe zorakaripe vaš korkore te notirinen poro anglunisaripe ano reslipe rezultatja sikljovipaske, sar ini anglunisaripe aver sikljovnengo.

РОМСКИ ЈЕЗИК СА ЕЛЕМЕНТИМА НАЦИОНАЛНЕ КУЛТУРЕ

Nav predmetosko	RROMANI ČHIB E KOTORENCA PALE NACIONALNO KULTURA		
Res	Res sikavimasko ande predmeto <i>Rromani čhib e kotorenca pale nacionalno kultura</i> si te pindžaras thaj zuravas džanglipe pale rromani čhib, lilaripe thaj e kultura rromengi, sar vi te barjaras džanglipe čhibako ande averčhane trajoske kotora, sar vi barjaripe gindosko pale nacionalno identiteto, sar amarengo khajda vi aver manušengo save trajin paša amende.		
Klaso	Oxtoto		
Beršesko fondo sikavimasko	72 časurja		
ISHODO SIKAVIMSKO Kana del pes gata e tema/kotor sikljarno džanela te:		KOTOR/E TEMA	SAINĆARIPE
– Šaj te keren svato ande 1. thaj 3. lingo, sar si ramosardo ando programo; – Džanen te losaren kotora andar o lil; – Džanen te keren svato aver manušenca, jakha ande jakha, numaj prikal o telefono sar kerel pes orta svato; – Šaj te mothon e paramiča savi si čhutini ande futuro; – Šaj te mothon e paramiča kana des len but pučipa pe save musaj te mothon e paramiča.		ČHIBAKI KULTURA VORBA	E vežbe katar vakeripe Vorba – vorba varekasa; Vakeripe so sas khajda te phenen po rindo sar si čhutine pinte; Vakeripe sar sas khajda te avel so majbut pučipa; Vakeripe šejengo (sar xaćarde e paramiča); Vakeripe sar e vežba. Vakeripe katar e džuvdimata thaj o trujalipe. Sikamnengo gindo pale kova so drabarde; Kana nakhaven trubun te len alavari; Vakeripe angle amala; Vakerimaske vežbe, sa jekh sikljope andar o <i>lil drabarimasko thaj lil ramosarimako</i> .

– Lel sama so aver keren svato, thaj či chinavel len ando svato; – Ašunel, xačarel thaj phenel so xačarda; – Xačarel krlesa xarno drabaripe džanlipasko ramope; – Xačarel interpretativno drabaripe ande lilaripe.		E recepcia	Orta numaj aver khelimata. E recepcia vakerimaski. E recepcia kana krlesa drabaren paramiča. Vakerimasko res. Khlemata save zuraven ašundipe. E interpretacia džanglipaski. E interpretacia lilaripaski.
– Šaj te mothon e paramiča thaj šaj te ramon la; – Orta lekharan sar ramol ande standardno lekharipe.		Ramosaripe	Nakhaven e alavaresa. Lekharimaske vežbe. Drabaripe kova so ramosarde angle amala. Ramon e paramiča ande futuro, kamavas te avav/ovav...; Ramon e paramiča sar ramol pes ande Lil lekharimasko.
– Pindžaren lilaripake kotora; – Džanen te ande gilja dikhen e strofa, stiho, thaj e rima; – Šaj te dikhen ververipe maškar tradiciako thaj artistikano lilaripe; – Šaj te pindžaren fundo giljako, paramičako; – Džanen te dikhen ande paramičaki vrijama, than, thaj so kerel pes ande paramiča; – Šaj te dikhen vervripe maškar e manuša ande paramiča; – Pindžaren e kompozicia ande drama (čino, scena, dikhipe); – Dikhen ververipe maškar e balada thaj e romansa, thaj šaj te mothol so si jekh, a so aver; – Šaj te pindžaren e stilske figure ande lirsko – epikane gilja; – Šaj te pindžaren o motivo ande lirske gilja; – Šaj te mothon so si bućako res ande paramiča thaj te mothon so sas ande paramiča; – Dikhen ververipe maškar tradiciako thaj artistikani paramiča; – Šaj te pindžaren sar anel e artistikani paramiča.	LILARIPE		Školaki lektira – Losaripe 1. A. Krasnići: Antologija romske poezije. 2. A. Krasnići: Indijske bajke-Indijake paramiča. 3. Tradicijake rromane gilja. 4. Kotor andar dramsko lil. Lila: Lil drabarimasko pale oxtoto klaso; E gramatika pale rromani čhib thaj orta lekharipe; Bućarno lil. E lirika Rromane balade Bila, Rina. E stilske figure hiperbola, kontrasto, alegorja. Kotora ande rromani lirika: (lirske gilja, kamavipaske, abjavimaske, pherjavimsake gilja, džamnbaske, dromarimaske gilja). E proza Lilvarno, naratoro. – Motivo, fabula, toko bućako; Tradiciaki thaj artistikani paramiča. E drama Lilaripake alava Čino, dikhipe, e scena.
– Džanen te ververkeren tematske katar atematske kernavna; – Džanen te ande svato čhon irimaske kernavna; – Šaj te dikhen so si avrčhande maškar refleksne thaj aver kernavna; – Orta džanen te pindžaren kernavnengi vrijama; – Orta džanen te lekharan.	E GRAMATIKA		Lila: R. Đurić, <i>Standardizacija romskog jezika</i>, Kali Sara, Sarajevo 2012. R. Đurić, <i>Parvipos romskog jezika</i>, Visoka škola strukovnih studija za vaspitače, Vršac 2011. Đindirja, kidimaske đindurja. Tematske thaj atematske kernavna. Irimaske kernavna. Kernavnengi vrijama. Kotora prezentoske. Orta vakeripe, kotora alavenge thaj vakerora, intonacija krleski.

Importantne alava: lirsko gili, paramiča, kernavnengi vrijama, irimaske kernavna.

E korelacia: bašalimaski kultura, pinturaki kultura.

I. SAINČARIPE PROGRAMOSKO

Kana sikljona čavorrenca o predmeto *Rromani čhib e kotorencia pale nacionalno kultura* trubun te len sama pe fundoske pedagogikane gindurja kaj si o sikamno ande sikavimakso centro, godolastar sikljarno trubul te pindžarel thaj te dikhel so šaj te sikljol o čavorro thaj te khajda arakhel o metodo sar trubul te sikljol lesa, thaj te šaj so majbut sikljol neve sikavimaske kotora.

Ande sikavipe trubul te so majlačhe prezentuil lilaripa save sikamne bi pharimasa sićona. Gadava trubula lenge pale majdur sikljope, te barjaren o džanglipe pale rromani čhib thaj e kultura.

Paše fundoske metode, ande sikavipe trubun te avel tumen vi:

- e metoda drabarimaski

- e metoda vorbaki – vorbaki metoda
- e metoda haljarimaski (monološko metoda)
- e metoda praktikane bućako – naučno-rodipaski metoda andar e čhibake kotora, e dijalektologija, prozodija, rromane dijalekturja, kidipe averčhände tradicijake lilaripasa, buti neve tehnologijasa.

Trubun te ande buti čhavorrenca si tumen averčhände kotora bućake sar kaj si: buti jekhe čhavoresa, buti duje čhavorrenca, buti ketane čhavorrenca – sikljope trujal averčhände khelimata sar kaj si e kvizurja, mothovipa andar o muj thaj aver sar te alava save but drom phenen pes sikljon. Pućipa thaj boldo svato – pućipe khajda te vazden o krlo. E vežbe – pućas, das boldo svato kaj naj vareso numaj te si vareso, ande xarni thaj lungo forma, e intonacia pućimaski thaj boldo alav e intonacijasa. Vakeripe – pale kova so sas amenge, so ašundam, dikhlam. Mothovipe – pale trujalipe thaj e manuša (kon, so, kana, sar, kaj), mothovipe pherde alavenca. Dijalogo – maškar sikamne pale vareso so džanen, so sas lenge ketane.

Vakeripe – xarne paramiča, e basne, kova so xaćarde. Fundosko svato pale rromane garadine alava, dilabipe gilengo. E konstrukcija pale vorbaki komunikacija. Len sama te orta mothon e grafemenge krla, alava, e intonacija rindo alavengo, aver alava save si čhutine ande rromani čhib. Barjaripe alavengo, alava pale manuša thaj šeja ande prezento, perfekto thaj futuro. Sikavipe rromane čhibako e kotorenca pale nacionalno kultura del fundoske džanglipa andar e čhib, lilaripe thaj nacinalno kultura. Ko sikamno trubus te džungadon kamipe te drabaren, ramon, kiden rromane alava, te pindžaren, sikljon thaj afirmišin rromani kultura, tradicia thaj rromano trajo. Sikljope si laćhardo khajda te pindžaren, len sama, thaj te afirmišin rromani kultura, sikljon stanadardno rromani čhib te keren svato thaj te ramon, te barjaren rromani čhib thaj rromano alavari, te pindžaren sikamnes e rromane tradicijasa thaj historijasa.

II. PLANO PALE SIKLJOPE

Plano sikavimasko boldino si po ishodo. Sikljope si pe than so sikljol pes, boldino po ishodo sikljavimasko savo mothol amenge so e čhavorra sikljona po agor školako. Godolastar avela ando maškar sikljavimasko o sikamno, a na kova so sikljol. E sikljarne korkoro, numaj vi sikamnenco losarena kova so sikljona, a so si ramosardo ando plano, numaj kova so džanen majlaće, so kerde majbut drom, sar sikljona čhavorrenca, andar soske lila lenge sikamne po agor školako avena dži ke ishodurja. E sikamne rodona thaj sikljona neve džanglipa. Godova metodo del šaipe te sikljope avel so majlaće čhavorrenge.

Neve vinajipake – sikavimaske procesurja pindžarde si pe godova kaj si bolde ko sikamno. Kana keras o plano sikavimasko šaj te avel men laćho ishodo. Laćhipe savo si men katar ishodurja ande fundosko sikavipe si majbut, dikhas so den sikamnenge thaj sikljarnenge. E sikamne ažutin te haćaren so kamel pes lender, sikljol pes kova so si importantno taj den šaipe (korkoro) dikhipe kazom sikljile. Den lenge sa kova so trubun te džanen po agor ande tema, predmeto, klaso vi po agor fundoske školako. E ishodurja sikavimaske šaj te loćaren sikamnenge ramosarimaske thaj vorbake egzamurja. Šaj te aven fundo pale losaripe sainćarimako, a so sikljarnenge del tromalipe te sikljon e čhavoren andar e lila save kamen, thaj te den len tromalipe te korkoro arakhen neve sikavipa. Laće ramosarde e ishodurja den šaipe te so majloke losaren sikavimaski strategija thaj e metoda savenca šaj te so majloke keren didaktičko – metodikano proceso sikavimasko. Paše godova, e ishodurja sikavimaske save si laćharde khajda te sikljon, e ishodurja šaj te aven vi egzamurja sar e sikamne sikljile.

III. DIDAKTIKANO – METODIKANE ALAVA

ČHIBAKI KULTURA

Sainćarel: vorba, e recepcia thaj o drabaripe.

Kava sikljope čhavorra sikljon ande aver kotora andar predmeto rromani čhib pale navionalno kultura rromengi sar vi andar eved predmeturja. Averčhände sikljavimasa šaj te avel len fundo (sar kaj si pinta, vakerora, vajaripe), numaj vi averčhände kotora sar kaj si: čhibako, stilsko, gramatikano a sa te barjaren vorba. Ande vuće školake nivelurja vorba, drabaripe thaj ramosaripe avela majlaće.

Vorba

Sainćaripe vorbako si ande funkcija te barjarel čhibaki kultura, komunikacija pe vorbako thaj ramosarimasko niveli. Kale kotora si čhutine ande sa sikavimaske kotora. Majanglal trubun te čhavorenca keren vakermiaske vežbe, a thoska ramosarimake.

Trubun te len sama te sikamnenge den vežbe save si pale oxtoto klaso. Kova so trubun te keren sikamnenco kana si pućipe pale vorba si: paramiča pale kova so sas, so dikhle, so kamen. E teme save šaj te den sikamnenge si: familija, autobiografsko paramiča, dosturja, xabe, phiradipe, mungro amal – mungri amalni, bućarimasko đes sikamnengo, tromali vrijama, džanglipe, lil. TV thaj o radio, dromaripe, arakhas o tujalipe – džuvdimata thaj čarja, vrijama, beršeske kotora, dejaki čhib, importantne rromane đesa, pindžarde rromane lilvarne, čhavrikane lila, sporto, e planeta Phu, kontinenturja, kotora phuvjake, tikne dramske kotora, radionice pale vorbako zuravipe, stripo.

Katar o sikamno ažućaras te šaj korkoro te vakerel pe nesavi tema, sar vi te kerel alava katar dino alav. Trubun te džanen te mothon piro gindo pale kova so drabarde (so si lenge šukar so naj, sostar) te phenen kon ramosarda lil, kon si angluno ande paramiča, sosoko si manuš thaj aver. Trubun te džanen te najisaren thaj te rudisaren pale ažutipe.

Trubun te barjaren piro alavari kana drabarona o rromano alavari. Barjaripe alavengo šaj te buljaren khajda kaj ramosarena o rebuso, khelena pes alavenca. Trubun te ramon piro alavari ande savo avena ramosarde bipindžarde alava.

E recepcia (ašundipe vakerimasko)

Ašundipe aver manušen ande vorba si but importantno ande komunikacia. Zuravas e sikamnen te kana keren svato ašunen so aver mothon, a na te čhinen o svato. Ande konteksto sikavimasko (kana motholpes lenge sar trubun te keren) sikamne trubun te ašunen so aver mothon, a pale godova phenen so si len te bolden svato.

Vi kana khelenpe čhavorra barjaren šaipe te ašunen aver ande vakeripe, sar vi ande interpretacia džanlgimaski khajda vi ande lilaripe. Trubun te sikljon te ašunen aver manušen ande vakeripe vi kana orta keren svato sikljarnenca thaj vi amalenca.

Losaripe andar barvalo čhibako korpuso naštik te avel bi sajekhutnako barvalipe alavengo. Godolastar ande školaki lektira dikhas e stilske figure, čhibake khelimata, neve alava thaj aver.

Lilaripe

Lilaripe si ande sikavipe artistikano thaj barelilaripasko kotor.

Ande sikavipe si majanglal čhutino artistikano, hačarimasko kotor. Kava si čhutino resesa te so majlače sikamne sikljon te drabaren, hačaren kova so si ramosardo, thaj aver so si ramosardo ando programo. Či trubus te bistras kaj si niveli barjarimasko, gindosko, emocionalno sar vi niveli ande lingvistikano barjaripe savo šaj te zuravel e percepcija pale lilaripe. Lilaripe šaj pire šukarimasa te barjarel thaj zuravel čhavorrengo gindo, čhib, kulturake kotora, hačaripe pale lilaripe thaj aver.

Lilaripake kotora si fundoske katar kova so kerel pes ande lilaripe, vrijama, manuša thaj kova so keren ande jekh lilvarno kotor. But si importantno te sikljarno sikljol e čhavorren sar trubun te drabaren. Kana losarena lil pale drabaripe, trubun te len sama pe:

- Psihološko kriterijumo (lil savo šaj te drabaren čhavorrengo ande oxtoto klaso);
- Estetsko kriterijumo (artistikano šukaripe);
- Etičko kriterijumo (e afirmacija lileski savi či nakhel beršenca);
- Nacionalno kriterijumo (pakipe te losaren rromano lilaripe)
- Gnoseološko kriterijumo (kazom šaj te lilaripe avel o fundo pale džanglipe čhibako thaj lilaripako). E

sikamne pindžaren pes e nacionalno kulturasa trujal o lilaripe, čhib, thaj e čhibaki kultura thaj trujal aver kotora save si phangle pale tradicija thaj historija rromengi.

E sikamne pindžaren pes e nacionalno kulturasa trujal o lilaripe, čhib, thaj e čhibaki kultura thaj trujal aver kotora save si phangle pale tradicija thaj historija rromengi. Kotora andar lilaripe šaj te sikljon ande jekh školako berš andar o lil pale lilaripe numaj školaki lektira. Sa gadava, šaj te losarel o sikamno sar gindil kaj trubul te sikljon e čhavorra sar ramol ando plano.

E gramatika

Kotor pale gramatika sainčarel đindurja, tematske thaj atematske kernavna, irimaske kernavna, kernaynengi vrijama, kotora prezentoske, orta vakeripe, kotora alavenge thaj vakerora, intonacija krleski.
IV. AŽUTIPE THAJ MOLIPE SIKAVIMASKO

Molipe sikavimasko thaj džanglipe sikljavnengo musaj te avel sar kaj si ramosardo ande *Pravilniko pale molipe sikljavnengo ande fundosko sikavipe thaj vinajipe*. Zuravipe sikljavnengo ande sikljope trubul te dikhel pes sar sas po teljaripe džanlipasko. Sikavno kana sikljol e čhavorren sa jekh trubul te phenel kazom e čhavorra džanen. Lesko gindo trubul te čhavorengo avel motivcija te so majlače sikljon. Trubun te den molipe pale sikljope, thaj te mothon sar sikljile, numaj si but importantno te čhavorra sikljon te korkoro šaj te dikhen kazom sikljile.

ВАННАСТАВНЕ АКТИВНОСТИ –ПРВИ ЦИКЛУС

ДРАМСКА СЕКЦИЈА

Циљ рада драмске секције је да се код ученика млађег школског узраста пробуди интерес за глумом и учењем драмских текстова. Секција подстиче развијање ученичке маште, креативности и оригиналности. Оспособљава ученике за лепо и изражајно рецитовање као и за оригинално извођење драмског текста. Драмска секција омогућава развој личних склоности за књижевност и књижевно стваралаштво те развија и негује интерес за литерарно и говорно презентовање књижевне уметности.

Развија се код ученика љубав према књизи, такође, ученици проширују знања о књижевном стваралаштву и позоришту. Ученици ће се на секцији упознати са: дикцијом, акцентом, интонацијом, темпом, покретом и мимиком. Откриће лепоте глуме, сцене, музике, маске, сенке и бити подстакнути на читање и самостални истраживачки рад.

Ова секција се укључује у реализацију многих манифестација: „Сунчана јесен живота“ (Посета старачком дому, приредба за баке и деке у школи), Новогодишња приредба, Дан школе, школска слава Свети Сава, Змајеве дечје игре, Беби егзит, Пријем првака, Пријем првака у подмладак Црвеног крста и друге. План рада секције је саставни део Годишњег плана рада школе.

ЛИТЕРАРНА СЕКЦИЈА

Циљеви и задаци:

Развијање стваралаштва код ученика;

Развијање интересовања за лепу књижевност, писану реч;

Подржавање потребе за читањем;

Развијање осећаја припадности своме народу и поштовање књижевних тековина;

Проучавање књижевне културе и неговање самосталног књижевног изражавања;

Активности:

Читање, анализирање и вредновање оригиналних литерарних радова ученика;

Учествовање на разним литерарним конкурсима;

Сарадња са дечјим листовима;

Књижевни сусрети деце са песницима;

Посета градској библиотеци;

Начин реализације:

Планирано је укупно 36 часова годишње. Секција се реализује једном недељно. Радови се излажу на школски пано. Планирано је и читање успешних радова за Сунчану јесен живота, Светог Саву, Дан школе, Дан жена и друге пригодне прилике.

БИОЛОШКО - ЕКОЛОШКА СЕКЦИЈА

Циљеви:

да ученици кроз једноставне огледе утврде и допуне знање из биологије

да се науче да користе једноставне процедуре, технике и инструменте за прикупљање података у биологији

Задаци:

да увежбају прављење привремених микроскопских препарата

да увежбају микроскопирање и способност уочавања, записивања и приказивање резултата вежбе

да усвоје правила понашања при самосталном раду

да продубе знања и умења из градива биологије

Садржај:

вежбе у петом разреду се ослањају на рад са микроскопом и посматрање унутрашње грађе биљних органа, посматрање поленовог зрна различитих врста биљака и посматрање различитих врста пластида у ткиву биљака. Исто тако ће се изводити вежбе доказивања важности воде за живот биљака и издвајање хлорофила из листова

вежбе у шестом разреду су подељене у три групе. Прва група вежби везана је за микроскопирање микроорганизама у задржаним водама и упознавање са светом у капи воде, другу групу чине дисекције и посматрање понашања више врста животиња (кишне глисте, рибе), док је трећа група вежби везана за израду инсектаријума

у седмом разреду рад секције је сконцентрисан на микроскопирање тарајних препарата ткива и пресека кроз органе, испитивање деловања ензима амилазе на скроб, испитивање деловања хлороводоничне киселине и пепсина на беланчевине, као и испитивање састојака кости

Начин реализације и показатељи успешности:

биолошка секција свој план ће реализовати кроз више вежби које прате градиво петог, шестог и седмог разреда

показатељи успешности су свеске из секције, фотографије успешно урађених вежби, извештај о раду секције

Циљеви:

да ученици различитим облицима активности (вежбе, теренски рад, посете и учешће у манифестацијама) утврде и продубе знање из биологије за осми разред

да се осамостале у осмишљавању и реализацији једног једноставног огледа

да се науче да користе једноставне процедуре, технике и инструменте за прикупљање података у биологији

да схвате повезаност живих бића и околине, као и односе који постоје између живе и неживе природе

Задаци:

научити ученике да осмисле и прате једно једноставно лонгитудинално истраживање

оспособљавање ученика за логичко и критичко мишљење, те развијање знања, вештина и умења из области екологије и заштите животне средине уз примену концепта одрживог развоја

Садржај:

у осмом разреду секција обрађује еколошке садржаје кроз истраживање промене аспеката у школском дворишту, уочавање разлике у саставу планктона различитих вода, уочавање разлике у саставу различитих врста земљишта (црница, грађевински шут, песак)

кроз вежбе се планира да ученици увиде штетни утицај киселих киша и никотина на биљке, докаже присуство чврстих честица у ваздуху различитих просторија

посете и учешћа у различитим манифестацијама еко удружења на простору града

Начин реализације и показатељи успешности:

програм еколошке секције реализоваће се кроз вежбе, истраживања, теренски рад, учешће у

манифестацијама, обележавању битних датума са еколошком темом, посете природњачком музеју и националном парку

показатељи успешности су свеске из секције, фотографије успешно урађених вежби, извештај о раду секције.

РЕЦИТАТОРСКА СЕКЦИЈА

Садржај

Планирано 36 часова годишње (једном недељно)

Планирано учествовање у важним школским догађајима и манифестацијама (Сунчана јесен живота, Нова година , Божић, Свети Сава, Дан школе)

Посета градској библиотеци

Посета песника школској установи

Циљеви и задаци

Остваривање дружења вршњака кроз рад секције

Изражајно казивање стихова

Ослобађање деце страха и треме пред јавни наступ

Употреба мимике, покрета (говор тела)

Неговање матерњег језика

Упознавање са народном традицијом и културом наших народа и народности

Упознавање са остварењима, животом и радом појединих књижевника

Развијање љубави према књижевности

Остварења

Садржај , циљеви и задаци биће остварени кроз редован рад секције и учествовањем у приредбама и манифестацијама у оквиру школе и ван ње.

ЛИКОВНА СЕКЦИЈА

Ликовна секција подстиче ученике на неговање слободног изражавања доживљаја себе и света у коме живи.

Циљ васпитно – образовног рада ликовне секције јесте да се код ученика подстиче и развија стваралачко мишљење, креативност, самосталност и колективизам кроз повезаност са садржајима наставе ликовне културе, као и корелација са другим наставним предметима и кроз учествовање у друштвеним дешавањима повезаним са радом секције.

Задаци

Развијање способности код ученика за опажање облика, величине, светлости, боја, положаја облика у простору ;

Развијање моторичких способности ученика ;

Развој визуелног мишљења кроз памћење и повезивање информација ;

Разумевање природних законитости и друштвених појава ;

Коришћење техника и средстава ликовно – визуелног изражавања, као и развијање ученикових потенцијала у области ликовности ;

Помагати ученицима у развоју самосталности у раду кроз коришћење примерених техника и средстава ,

Развијање способности препознавања традиционалне, модерне и савремене уметности ;

Развијање интересовања и потребе за посећивањем изложби, галерија, музеја и чување културних добара ;

Начин реализације

Часови Ликовне секције реализоваће се кроз 36 часова, једанпут недељно.

Предвиђено је да се на часовима ликовне секције кроз индивидуални, рад у пару и групни рад ученици оспособе за слободно, што креативније изражавање разним техникама и материјалима (цртање, сликање, вајање, спајање, лепљење,...)

Такође су прдвиђена учешћа на манифестацијама :Сунчана јесен живота , Новогодишња продајна изложба , Новосадско пролеће , Вашар спретних руку, организоваће се на крају школске године изложба радова чланова секције .

Исходи

У оквиру Ликовне секције ученици ће изразити и развијати своју креативност кроз

рад са јесењим плодовима,

цртајући портрете,

израдом украса (Нова година, Божић, Ускрс) ,

израду предмета и слика спајањем природних материјала,

израду предмета и слика спајањем вештачких материјала,

израду тематских зидних слика за школски простор .

ВАННАСТАВНЕ АКТИВНОСТИ-ДРУГИ ЦИКЛУС

Рецитаторска секција

Оснивањем ове секције остварујемо неколико циљева – неговање сталног контакта и љубави према уметности речи, сценски наступ, формирање књижевног укуса. Ученици стичу самопоуздање, негују међусобне односе поверења и подршке. Функционално оспособљавање ученика за самостално презентовање разних садржаја у будућем школовању и раду.

Циљеви и задаци драмске секције су:

- упознавање са културом драмског стваралаштва,
- упознавање са основама драмског истраживања,
- развијање стваралачке способности,
- богаћење и развијањемаште и креативног начина мишљења,
- развијање способности за концентрацију и способности за јавне наступе,
- стицање способности лепог, течног и креативног импровизованог изражавања,
- стицање искуства и навика за колективни живот и рад,
- развој опажања, размишљања и слободног изражавања,
- емоционално сазревање (емотивни и сазнајни развој)
- развијање критичке способности,

- развијање самоконтроле, досетљивости...
- подстицање интересовања за истраживање

Садржај:

Програм рада драмске секције реализује се кроз систем драмских игара који пружа значајне могућности за развој стваралачких способности у васпитању и образовању. Систем драмских игара обухвата следеће игре:

- игре за концентрацију, пажњу и машту,
- игре за ослобађање и култивисање говора,
- игре у дијалозима – драмске игре,
- игре за ослобађање у простору и покрету.

Начин реализације: Часови ове секције се изводе у учионици српског језика и у свечаној сали школе, једном недељно (36 часова годишње). Чланови секције учествују на школским приредбама поводом школске славе Светог Саве и Дана жена.

СЕКЦИЈА СТРАНИХ ЈЕЗИКА

Прилика за ангажовање заинтересованих и даровитих ученика за стране језике да поред редовне наставе упознају књижевност енглеског и руског говорног подручја, као и да се ангажују у драматизацији текста и јавном извођењу представа на енглеском руском језику. Развијање знања, вештина, ставова и вредности које помажу ученику да развија сопствену личност и потенцијале уз поштовање себе и других. Додатни рад на садржајима који се обрађују у оквиру редовне наставе. Неговање интердисциплинарности и корелације са другим предметима. Читање, интерпретација и анализа књижевних дела на енглеском и руском језику. Неговање драме и усменог излагања на енглеском и руском језику.

Циљеви и задаци

1. Образовни циљеви

- Утврђивање и проширивање језичког знања
- Увежбавање језичких вештина
- Упознавање са специфичностима енглеског и руског друштва
- Рад на дикцији (акцентуација, интонација)

2. Васпитни циљеви

- Развијање ученичких способности да учествују у раду
- Подстицање ученика на комуникацију и кооперативност и развијање позитивног односа према раду
- Богаћење опште културе ученика
- Развијање код деце радозналост и отвореност за друге културе и јачање међусобног поверења

3.Функционални циљеви

-Употреба новостечених знања у свакодневном животу

Историјска секција

Историјска секција наше школе окупља већи број ченика од петог до осмог разреда.

Ученици дају предлог плана и садржаја рада секције у току године.

Ученици учествују у обележавању значајних датума, годишњица, јубилеја (холокауст, Дан примирја у Првом светском рату, Видовдан, годишњица манастира Грачаница, Шумарице-октобарске жртве).

Историјска секција планира излет у Београд, споменик Стефану Немањи. Храм Св.Саве, посета гробу патријарха Павла, Манастиру Грачаница, Високи Дечани, Пећка Патријаршија, Богородица Љевишка, Свети Архангели, Ново Брдо-средњовековни град, Газместан, Улпијана, или дводневну екскурзију примереним садржајима историјске секције.

СЕКЦИЈА ВИРТУЕЛНО ПУТОВАЊЕ

ЦИЉ

Рад секције има за циљ повећање интересовања ученика за географију и повезивање осталих наука са географијом.

Циљ географске секције је проширивање базичне језичке и научне писмености и решавање проблема и задатака у новим непознатим ситуацијама, пружање подршке у изражавању и стварању сопственог мишљења, као и у дискусији.

ЗАДАЦИ

Упознавање култура и религија различитих континената развијајући општу културу и толеранцију. Оспособљавање за самостално коришћење географске литературе и различитог графичко илустративног материјала у циљу оспособљавања за самосталан рад и проширивање базичног знања.

НАЧИН ОСТВАРИВАЊА

Географска секција реализоваће се кроз 36 часова, један пут недељно

Прављење: паноа, реферата, повер поинт презентација, гледање филмова, посета манифестацијама...

ПОКАЗАТЕЉ УСПЕШНОСТИ

Посећеност секције, тематки панои, макете,фотографије, реферати, презентације...

Секција Физике

Рад секције има за **циљ** повећање интересовања ученика за физику и повезивање осталих наука са физиком. Рад секције ће се одвијати у групи коју ће сачињавати ученици виших разреда који уче физику, а то су ученици шестих, седмих и осмих разреда. Теме које се обрађују повезане су наставним планом из физике, али и оне теме за које ученици покажу посебно интересовање.

Теме: - занимљива физика (парадокси, загонетке, замршена питања) из области брзине и слагања кретања,

- отпора средине,
- топлотних појава,
- оптичке појаве,
- област коју ученици сами изаберу.

Начин реализације:

- припрема и демонстрација огледа у складу са опремљеношћу кабинета за физику,
- договор о изради ученичких радова (реферата, паноа, временских легенди, презентација...),
- демонстрација ученичких радова,
- израда заједничког паноа или презентације на тему коју су ученици сами изабрали,
- посета сајму науке,
- учешће у организацији научног дана у школи.

Циљ :

подстицање и проширивање интересовања ученика за хемију
развој склоности и способности ученика у функцији професионалног опредељивања.

Задаци:

- омогућити ученицима да према својим склоностима, способностима и интересовањима бирају врсту и облике слободних активности у којима ће учествовати и радити и тако развију самосталност, поверење у сопствене квалитете и свест о важности самообразовања;
- омогућити ученицима да током самосталног рада развију иницијативност, самосталност и стваралаштво;
- створити ситуације у којима ће ученици развијати експерименталне вештине које нису заступљене у редовној настави;
- развијати код ученика свест о повезаности теорије и праксе;
- развијати код ученика интересовање за развој хемије као науке, новитете у примени хемије као науке у савременом начину живота.

Овај облик наставе биће организован тако да ученици самостално израђују пројектне задатке . Ученици могу предложити и друге теме пројектних задатака.

Показатељи успешности рада секције огледаће се :

израда и презентација плаката , паноа, пројеката

самостално извођење експеримената

презентација стеченог знања на часовима сродних предмета

организовање радионица и презентација на манифестацијама које се одржавају у школи

квиз знања

Секција ће се организовати у складу с интересовањима и жељама ученика. Ученици могу самостално да израђују и презентују пројекте, израђују наставна средства, самостално изводе експерименте, учествују у квизовима знања. У оквиру часова секције може се организовати посета мини фабрикама, лабораторијама и музејима, где ће се ученици упознати с процесом производње неких производа, прерадом сировина, радом у хемијској лабораторији, са историјатом развоја хемије, видети поставке минерала и слично.

СЕКЦИЈА ИНФОРМАТИКЕ И РАЧУНАРСТВА

Техничка секција окупља заинтересоване ученике од петог до осмог разреда.

План рада је да се од ове године уведе пројект.

Пројекат „Зелена патрола“

У овом пројекту ученици петих разреда би основали групу „Зелена патрола“ која би подизала свест другим ученицима о заштити животне средине и наше околине, тачније нашег дворишта и школске зграде. Они би на одморима обилазили школу и упозоравали друге ученике где да бацају отпатке, водили рачуна о чистоћи школе и школског дворишта.

Мисија секције: вредност здравог и чистог начина живота у школи.

Циљ секције: да се међу ученицима пробуди свест о заштити животне средине.

Циљ: Општи циљ информатичке секције јесте да се ученици оспособе и напредују у коришћењу рачунара и стекну вештине у свакодневном животу.

Остали циљеви и задаци информатичке секције су:

- упознавање основних појмова из информатике и рачунарства;
- развијање интересовања за примену рачунара у свакодневном животу и раду;
- оспособљавање за рад на рачунару;
- подстицање креативног рада на рачунару.

Задаци:

- упознавање ученика са применом рачунара у области табеларних прорачуна и изради графикана;
- упознавање ученика са фазама израде проблемских задатака на рачунару;
- упознавање ученика са основама језика за израду једноставних презентација на мрежи;
- упознавање ученика са могућностима специјализованих програма за израду презентација на мрежи;
- оспособљавање ученика за самосталну израду пројекта применом рачунарских технологија.

О раду информатичке секције: Информатичка секција је јако популарна задњих година. Све више и више ученика је заинтересовано за то. Како технологија напредује интересовање је знатно веће. Сваке године се ученици од 5. до 8. разреда изјашњавају у коју секцију желе да се укључе.

Садржај:

Ученици ове секције могу научити доста о компјутерима, прављењу сајтова, уређивању сајтова као и о пакету Microsoft Office. Такође се обрађује рад са хардвером рачунара, оспособљавање ученика за рад у MS OFFICE 7, оспособљавање ученика за рад на Интернету, упознавање са MS Live Edu,... Google,... Израда веб презентација, упознавање ученика са актуелним информацијама из области информатике, програмирање помоћу MakeCode едитора.

Сваке године се организује такмичење из информатике и рачунарства, поред редовне припреме и часови секције служе за спремање ученика на којима постижу добре резултате и пласмане на регионалном и републичком такмичењу.

Начин остваривања програма: Мотивација ученика за информатичку секцију, припреме за такмичења, где они показују знања која су стекли током наставе. Многи ученици имају много потенцијала сто се тиче информатике, зато и постоји ова секција како би се њихов таленат ширио и како би они развијали своје знање још више. Поред ученика који имају смисла за компјутере постоје и они којима то и није баш јача страна. Они такође могу доста тога да науче на овој секцији. Дружење је такође заступљено, рад у паровима. Поред обавеза које ученици имају такође се веома добро забављају и упознају ново друштво.

Секција се одржава у информатичком кабинету.

БИОЛОШКО - ЕКОЛОШКА СЕКЦИЈА

Циљеви:

да ученици кроз једноставне огледе утврде и допуне знање из биологије
да се науче да користе једноставне процедуре, технике и инструменте за прикупљање података у биологији

Задаци:

да увежбају прављење привремених микроскопских препарата
да увежбају микроскопирање и способност уочавања, записивања и приказивање резултата вежбе
да усвоје правила понашања при самосталном раду
да продубе знања и умења из градива биологије

Садржај:

вежбе у петом разреду се ослањају на рад са микроскопом и посматрање унутрашње грађе биљних органа, посматрање поленовог зрна различитих врста биљака и посматрање различитих врста пластида у ткиву биљака. Исто тако ће се изводити вежбе доказивања важности воде за живот биљака и издвајање хлорофила из листова
вежбе у шестом разреду су подељене у три групе. Прва група вежби везана је за микроскопирање микроорганизама у запрљаним водама и упознавање са светом у капи воде, другу групу чине

дисекције и посматрање понашања више врста животиња (кишне глисте, рибе), док је трећа група вежби везана за израду инсектаријума у седмом разреду рад секције је сконцентрисан на микроскопирање тарајних препарата ткива и пресека кроз органе, испитивање деловања ензима амилазе на скроб, испитивање деловања хлороводоничне киселине и пепсина на беланчевине, као и испитивање састојака кости

Начин реализације и показатељи успешности:

биолошка секција свој план ће реализовати кроз више вежби које прате градиво петог, шестог и седмог разреда

показатељи успешности су свеске из секције, фотографије успешно урађених вежби, извештај о раду секције

Циљеви:

да ученици различитим облицима активности (вежбе, теренски рад, посете и учешће у манифестацијама) утврде и продубе знање из биологије за осми разред

да се осамостале у осмишљавању и реализацији једног једноставног огледа

да се науче да користе једноставне процедуре, технике и инструменте за прикупљање података у биологији

да схвате повезаност живих бића и околине, као и односе који постоје између живе и неживе природе

Задаци:

научити ученике да осмисле и прате једно једноставно лонгитудинално истраживање оспособљавање ученика за логичко и критичко мишљење, те развијање знања, вештина и умења из области екологије и заштите животне средине уз примену концепта одрживог развоја

Садржај:

у осмом разреду секција обрађује еколошке садржаје кроз истраживање промене аспеката у школском дворишту, уочавање разлике у саставу планктона различитих вода, уочавање разлике у саставу различитих врста земљишта (црница, грађевински шут, песак)

кроз вежбе се планира да ученици увиде штетни утицај киселих киша и никотина на биљке, докаже присуство чврстих честица у ваздуху различитих просторија

посете и учешћа у различитим манифестацијама еко удружења на простору града

Начин реализације и показатељи успешности:

програм еколошке секције реализоваће се кроз вежбе, истраживања, теренски рад, учешће у манифестацијама, обележавању битних датума са еколошком темом, посете природњачком музеју и националном парку

показатељи успешности су свеске из секције, фотографије успешно урађених вежби, извештај о раду секције.

СЕКЦИЈА Физичког и здравственог васпитања

Циљ кошаркашке секције је да ученици задовоље своја интересовања, потребе за стицањем знања, способности за бављење одбојком као интегралним делом физичке културе, да развију своје моторичке способности, стичу, примењују и усавршавају моторичка умења, знања и навике у свакодневном животу.

Начин реализације програма: У реализацији садржаја програма користимо све три методе рада: аналитичку, синтетичку и комбиновану методу. Облици рада које користимо су фронтални, групни и

индивидуални. Часове изводимо у сали за физичко васпитања и на спортским теренима у школском дворишту. Часови се одржавају једном недељно (36 часова годишње).

Праћење и вредновање

- испољавају позитиван став и заинтересованост за кошарку
- доказују се кроз вежбање
- испољавају позитиван став у сарадњи са другима
- стање моторичких способности
- ниво савладаности моторичких знања, умења и навика
- здравствено хигијенске навике

Циљ одбојкашке секције је да ученици задовоље своја интересовања, потребе за стицањем знања, способности за бављење одбојком као интегралним делом физичке културе, да развију своје моторичке способности, стичу, примењују и усавршавају моторичка умења, знања и навике у свакодневном животу.

Начин реализације програма: У реализацији садржаја програма користимо све три методе рада: аналитичку, синтетичку и комбиновану методу. Облици рада које користимо су фронтални, групни и индивидуални. Часове изводимо у сали за физичко васпитања и на спортским теренима у школском дворишту. Часови се одржавају једном недељно (36 часова годишње).

Праћење и вредновање

- испољавају позитиван став и заинтересованост за одбојку
- доказују се кроз вежбање
- испољавају позитиван став у сарадњи са другима
- стање моторичких способности
- ниво савладаности моторичких знања, умења и навика
- здравствено хигијенске навике

ПРОГРАМ КУЛТУРНИХ АКТИВНОСТИ

Базар спретних руку

Активност под називом Вашар спретних руку одржаће се у месецу ДЕЦЕМБРУ И АПРИЛУ. У рад ће бити укључени сви ученици нижих и виших разреда са својим учитељима.

Циљ : Афирмација ученичког стваралаштва, развој моторичких способности, развој креативности и комуникативности код ученика, неговање радних навика, препознавање стваралачког квалитета, подстицање сарадње међу ученицима, као и пружање помоћ коме је потребна.

Ефекти: продајом својих радова ученици стичу самопоуздање и осећај личног доприноса животу заједнице, као и развој хуманости.

Вашар ће се одржати у фискултурној сали или школском дворишту школе. У реализацију вашара укључиће се родитељи ученика и запослени у школи.

Школска слава- Свети Сава

Свети Сава – Школска слава свечано се прославља у школи 27. Јануара сваке године.

Тог дана организује се пригодан програм који започиње свечаном молитвом свештеника и присутних уз мирис тамјана, светлост свеће, славско жито, присуство колачара (бивших и новог), освештавање славског колача.

Увек интересантним програмом у којем учествују ученици наше школе, представља се дело и рад Светог Саве кроз одговарајуће текстове, рецитације, презентације, песме, музику...

За Школску славу школа је у свечаним тоновима (ходници, свечана сала, учионице), испуњена ликовним радовима ученика.

Дан посвећен светитељу и просветитељу припрема се с великом љубављу, радошћу и жељом ученика да у прослави узму веће учешће, на којима учествују ученици наше школе. За пројектни дан се бирају теме везане за карактеристичан догађај у тој години, датум који се обележава, тему која је занимљива ученицима свих узраста.

Дан отворених врата

Нови Закон о основном образовању и васпитању („Сл. гласник РС, бр55/2013) у члану 48 предвиђа организацију отвореног дана школе сваког месеца.

На огласној табли истакнут је распоред часова за ниже и више разреде као и распоред отворених врата.

Вођење летописа

Циљеви и задаци:

Бележење хронике рада школе

Чување од заборава најважнијих догађаја у животу и раду школе

Преношење тих догађаја с генерације на генерацију

Садржаји летописа:

Организација рада школе,

Сарадња школе и друштвене средине,

Сарадња породице и школе,

Активности наставника и ученика,

Учешће на такмичењима и резултати,

Посете школи.

Начин реализације:

Праћење школске документације (план рада, извештај о раду ...)

Извештаји наставника,

Фото и видео материјал.

ПРОГРАМ ШКОЛСКОГ СПОРТА И СПОРТСКИХ АКТИВНОСТИ

Циљеви програма школског спорта и спортских активности је да ученици задовоље своја интересовања, потребе за стицањем знања, способности за бављење спортом, да развију своје моторичке способности, стичу, примењују и усавршавају моторичка умења, знања и навике у свакодневном животу.

Начин реализације програма рада: Програм школског спорта и спортских активности обухвата учешћа: на разним такмичењима, недељама спорта, учешће на кросу, у пројектима, у промотивним акцијама у циљу популаризације спорта итд. Програм се одвија у школи (сали за физичко, спортски терени напољу) или ван школе на стадионима, спортским теренима или у природи у планираним терминима.

Праћење и вредновање:

- испољава заинтересованост за спорт
- доказује се кроз спорт и такмичење
- испољава позитиван став према спорту
- испољава позитиван став према другима
- праћење моторичких способности
- ниво савладаности моторичких знања, умења и навика.

ПРОГРАМ ЗАШТИТЕ ОД ДИСКРИМИНАЦИЈЕ, НАСИЉА, ЗЛОСТАВЉАЊА И ЗАНЕМАРИВАЊА И ПРОГРАМИ ПРЕВЕНЦИЈЕ ДРУГИХ ОБЛИКА РИЗИЧНОГ ПОНАШАЊА

Циљ програма заштите од насиља у школи је да се препознају проблеми и степен у коме је проблем дискриминаторног понашања и вређања углед, части или достојанства личности и насиља заступљен међу децом у школи, као и њихово кориговање и спречавање.

Задаци су да се ученицима пружи прилика да отворено говоре о наведеним облицима понашања (проблемима) без страха од неке врсте освете. Потребно је и повећати свест деце о проблему дискриминације и насиља, охрабрити их да запосленима у школи пријаве случајеве као и сумњу на

исте, упутити их коме се могу обратити за помоћ, повећати степен њиховог поверења у наставнике, обучити их како се понашати ако су сведоци насиља и слично.

Унапредити компетенције учитеља и наставника да уоче, реагују и спрече проблеме насиља. Родитеље упутити како да препознају знаке насиља код злостављеног детета.

У школи је формиран **Тим за заштиту од дискриминације, насиља, злостављања и занемаривања** који осмишљава програм и реализује превентивне и интервентне мере заштите ученика од дискриминације и насиља прописане Општим и Посебним протоколом за заштиту деце од злостављања и занемаривања и Правилником о поступању установе у случају сумње или утврђеног дискриминаторног понашања и вређања угледа, части или достојанства личности ("Сл. гласник РС", бр. 65/2018).

Начин реализације:

Реализација плана Тима се остварује кроз разговор, договор, анализу, презентације и предавања, као и радионице са ученицима и прављењем плаката на часовима ЧОС-а, грађанског васпитања и верске наставе.

Праћење, вредновање и извештавање органа установе односи се на:

- учесталост инцидентних ситуација и број пријава
- заступљеност различитих облика и нивоа дискриминације, насиља, злостављања и занемаривања
- број повреда
- учесталост и број васпитно-дисциплинских поступака против ученика
- остварене обуке у превенцији дискриминаторног понашања, насиља, злостављања и занемаривања и потребе даљег усавршавања
- број и ефекте акција које промовишу сарадњу, разумевање и помоћ вршњака
- степен и квалитет укључености родитеља у живот и рад установе.

Програм заштите реализују сви запослени у школи и праћење и извештавање врши Тим за заштиту.

Активности на спречавању дискриминације и насиља — превенција

Превентивне мере састоје се од:

сталног обучавања запослених, ученика и родитеља да препознају дискриминацију и насиље и да на њега одговарајуће реагују, сарадње са ученицима током планирања и реализације превентивних активности;

сарадње с родитељима, локалном заједницом и другим институцијама;

стварања атмосфере у школи да до дискриминаторног понашања и насиља не дође: реаговање на сваки покушај дискриминације и насиља, разноврсна понуда слободних и ваннаставних активности помоћу којих ће ученици моћи на квалитетан начин да проведу слободно време, помоћ деци с проблемима у понашању, уклапању у средину или учењу;

физичких и других мера превенције: дежурство запослених, одговарајуће осветљење у згради и дворишту, ограђено и безбедно двориште, стално обилажење школе од стране школског полицајца, физичко-техничко обезбеђење као што је видео надзор и слично.

ПРОГРАМ обухвата стратегије за заустављање дискриминаторног и насилног понашања:

о Стварање сарадничке и добронамерне атмосфере међу децом, у којој се дискриминација и насиље не толеришу;

о Стварање услова за учење и развијање добрих „животних вештина“ за сву децу;

- о Стварање услова за поштовање донетих правила
- о Сарадња наставника, родитеља, стручњака и локалне заједнице, формирањем мреже заштите од насилног понашања;
- о Формирање вршњачких тимова којима се деца оснажују за савезништво у супротстављању дискриминацији и насиљу.

Програм ће се реализовати кроз :

1. Школске акције (дежурства, представе, презентације, трибине, обуке, и сл.)
2. Сарадњу са Бачким парламентом
3. Сарадњу са свим запосленим у школи и родитељима
4. Радионице (ангажовање деце са насилним понашањем као и деце која трпе дискриминацију или насиље, упитници о вршњачким односима, едукација чланова Тима и сл.).

ПРОГРАМ ПОСТУПАЊА УСТАНОВЕ У КРИЗНИМ ДОГАЂАЈИМА

Основна школа “Аца Маровић” Косово Поље доноси свој **Програм поступања установе у кризним догађајима**, а који је саставни део Програма заштите од дискриминације, насиља, злостављања и занемаривања, Школског програма и Годишњег плана рада школе.

Кризни догађај је у већини случајева непредвидив догађај са потенцијално негативним последицама. Тај догађај и његове последице могу проузроковати значајну штету особама које су непосредно или посредно изложене кризном догађају.

Кризни догађај карактерише:

- ~ број жртава (повређених или настрадалих)
- ~ материјална штета,
- ~ психолошке реакције појединца и/или заједнице у целини,
- ~ солидарност у сврху отклањања последица.

Кризни догађаји су:

- ~ Природна смрт детета/ученика;
- ~ Покушај убиства и убиство детета/ученика (у установи или ван ње);
- ~ Покушај самоубиства ученика и самоубиство (у установи или ван ње);
- ~ Природна смрт, самоубиство или убиство запосленог у установи;
- ~ Саобраћајна незгода у којој је повређено или настрадало дете, односно ученик и/или запослени у установи;
- ~ Нестанак детета/ученика;
- ~ Масовно тровање у простору установе;
- ~ Дојава о подметнутој експлозивној направи у установи или терористичком нападу и слично;
- ~ Талачка криза;
- ~ Насиље већих размера (масовне туче, вишеструка убиства, терористички напади);
- ~ Природне катастрофе (поплаве, земљотреси, пожари...);
- ~ Техничко-технолошке опасности (експлозија, изливање, испаравање отровних материја и пожар);
- ~ Епидемија која је обухватила територију/општину на којој се налази установа;
- ~ Други кризни догађаји, у смислу овог правилника.

У случају проглашења ванредне ситуације, односно ванредног стања, установа поступа у складу са прописима који то уређују.

Тим за кризне догађаје

У циљу ефикасног поступања установе у кризним догађајима, у Школи се формира Тим за кризне догађаје у оквиру Тима за заштиту од дискриминације, насиља, злостављања и занемаривања, као његов обавезни део, у следећем саставу:

1. Виолета Костић, директорка - руководилац Тима, информисање јавности и

сарадња са спољашњом заштитном мрежом

2. Слађана Дешић, стручни сарадник – педагог, координација активностима Тима и пружалац подршке и помоћи

3. Славиша Цветковић, секретар школе - праћење правне регулативе и информисање)
4. Александра Ничић, предметни наставник и руководилац Тима за заштиту - пружалац подршке и помоћи
5. Драгана Максимовић, наставник разредне наставе
6. Сања Милић, предметни наставник - пружалац подршке и помоћи
7. Зоран Стојановић, помоћни радник, домар - пружалац подршке и помоћи
8. Представник Савета родитеља – координација

ПРОГРАМ РАДА ТИМА ЗА КРИЗНЕ ДОГАЂАЈЕ

АКТИВНОСТ	НОСИЛАЦ РЕАЛИЗАЦИЈЕ	ВРЕМЕ РЕАЛИЗАЦИЈЕ
- Формирати Тим за кризне догађаје; - Чланове НВ упознати са тимом	директорка	Август 2025.
Израдити акциони план за кризне догађаје и допунити документа (Годишњи плана рада школе, Анекс Школског програма, Анекс развојног плана)	- чланови Тима - стручни сарадник - педагог - секретар	Август 2025.
Информисати све запослене - НВ, орган управљања – ШО са постојањем Тима, члановима и акционим планом за кризне догађаје	- директорка, - стручни сарадник - педагог, - чланови Тима	Септембар 2025.
- Реализовати стручна усавршавања - семинари/обука на теме: криза, кризни догађаји, успешно реаговање на кризне догађаје, кризне интервенције... - Упознати чланове колектива са приручником и са презентацијом: Психолошке кризне интервенције у васпитно-образовним установама	- чланови Тима, - одељењске старешине 1-8. разреда, - предметни наставници - стручни сарадник - педагог	Септембар - јун
Интервентне активности за време и након кризног догађаја		
Медицинско збрињавање повређених, заштита имовине...	- Директорка, - чланови Тима, - одговарајуће надлежне службе и органи	По потреби

- Израдити оперативни план акције за конкретну врсту кризног догађаја са носиоцима (дефинисаним задужењима, улогама за чланове) и време реализације активности непосредно након кризног догађаја	• директорка, • чланови Тима, • одговарајуће надлежне службе и органи	По потреби
• Прикупити основне податке (у зависности од самог кризног догађаја) о томе: • шта се догодило, • када се догодило, • где се догодило, • ко је директно, а ко индиректно укључен у догађај, • у каквом су стању, како реагују, где се налазе особе које су директно или индиректно укључене у догађај, • шта је већ учињено ради ублажавања последица догађаја,	• директорка, • чланови Тима	По потреби
• Израдити саопштење за све запослене, ученике и родитеље у вези са конкретним кризним догађајем (са провереним информацијама, као и активностима које ће се предузети у наредном периоду за ублажавање последица	• Директорка • чланови Тима	По потреби
• Израдити саопштење за медије у вези са конкретним кризним догађајем и план активности, носиоце и временску динамику које ће се предузети у наредном периоду (2-3 недеље)	• директорка • секретар	По потреби
• Реализовати активности подршке кроз: разговоре са ученицима, родитељима (индивидуално, посебно са ученицима који су директни учесници или блиско повезани са њима, у мањим групама, са целим одељењем) у вези са кризним догађајем, како наставити даље, како помоћи један другом, шта смо из свега научили, радионице на теме изражавање	• чланови задужени за подршку • одељењске старешине, • предметни наставници,	По потреби

тешких и болних осећања, суочавање са кризним догађајем, рад на порасту самопоуздања, разговоре са запосленима (индивидуално, мање групе, колектив) у савлађивању личних, емоционалних проблема, као и договора враћању уобичајеним образовно-васпитним активностима, активности које ће окупити ученике, родитеље, запослене: нпр. организовати дружења међу ученицима/родитељима истих/различитих разреда кроз: спортска такмичења, излазак ван школе, уређење школског простора, учионица, школског дворишта и др, давање могућности ученицима, родитељима и запосленима који то желе да учествују и сами као помоћ и подршка.	• ученици, • родитељи.	
• учествовање у ритуалним активностима опраштања: комеморација, сахрана, формирање кутка сећања (туговања) на преминулог – књига жалости, цртежи, писма, фотографије и др.	• Директорка • чланови Тима	По потреби
• Извештавање - поднети извештај стручним телима: педагошком колегијуму, наставничком већу, и органу управљања – школском одбору, школској управи Београд (према потреби, односно ако и када се кризни догађај деси)	- директорка, - стручни сарадник - педагог	По потреби
• Континуирано обавештавати ученике, родитеље, запослене, медије о предузетим активностима и планом за даље	• директорка, • секретар	По потреби

ПРОЦЕНА СНАГА, КАПАЦИТЕТА И
СПЕЦИФИЧНОСТИ УСТАНОВЕ У ОДГОВОРУ НА КРИЗНЕ ДОГАЂАЈЕ

SWOT анализа

СНАГЕ	СЛАБОСТИ
• У школи се подстиче и негује култура понашања поштовањем прихваћених правила, међусобним уважавањем и хуманим опхођењем у школи.	- Непостојање службе за пружање психолошке помоћи и подршке деци и младима у ДЗ и у локалној заједници; - Скромне финансијске могућности локалне

• Постоји добра сарадња са Центром за Социјални рад и Домом здравља. • Кроз рад са ученицима и родитељима пристуна је квалификована саветодавна помоћ одељенских старешина, педагога и свих запослених у школи и прилагођавању ученика школском животу, социјализацији у новој средини и методама учења. • Савет родитеља је упознат са свим видовима подршке које школа предузима. • Школа учествује у реализацији разноврсних ваннаставних активности и програма за развијање социјалних вештина кроз укључивање ученика у тематске пројекте и радионице на часовима одељенске заједнице.	самоуправе и школе за пуну реализацију планираних превентивних активности и обука; - Непостојање релевантних података и акционих истраживања на тему безбедносне културе, информисаности и реаговања у кризним ситуацијама ученика, запослених и родитеља. • Непостојање школског психолога
МОГУЋНОСТИ	ПРЕТЊЕ
- Едукација ученика и родитеља; - Стручно усавршавање свих запослених из овог домена; - Реализација превентивних активности и показних вежби; - Јасна подела улога, обавеза и одговорности у установи приликом одговора на кризе догађаје;	- Гласине и дезинформације које се шире усмено и путем друштвених мрежа у кризним ситуацијама; - Евентуална недовољна координисаност свих активности и актера унутар установе и спољашње мреже; - Стварање панике.

Листа установа, организација и удружења грађана са којима установа остварује сарадњу, а у вези са евентуалним кризним догађајима:

1. Министарство просвете Републике Србије
2. Школска управа Косовска Митровица (мобилни тим)
3. Локална самоуправа општине Косово Поље
4. Општински Координациони тим за заштиту деце од насиља
5. Полицијска станица у Грачаници
6. Дом здравља Косово Поље
7. Дом здравља Приштина
8. Центар за социјални рад у Грачаници
9. Црвени крст Косово Поље

БЕЗБЕДНА МЕСТА УНУТАР И ИЗВАН УСТАНОВЕ У СИТУАЦИЈАМА КРИЗНИХ ДОГАЂАЈА

План евакуације налази се истакнут на видном месту.

Све просторије у школи (канцеларије, учионице, кухиња, и све остале помоћне просторије) су јасно означене натписима који се налазе на улазним вратима за сваку просторију са спољашње стране. Разреди и одељења су такође јасно назначени.

Поред ознаке просторије, назначено је и која особа је у њој распоређена на рад (директор, наставници, стручни сарадници, административни радници, помоћно особље) што олакшава потрагу за појединцима у ситуацијама евентуалног кризног догађаја.

Свака измена намене поједине просторије и особа које у њима бораве редовно се ажурира.

ПЛАН АЛАРМИРАЊА У СИТУАЦИЈИ КРИЗНОГ ДОГАЂАЈА

За алармирање се користе уобичајена, прописана средства алармирања и узбуђивања јавности у ситуацијама кризног догађаја. Такође у зависности од конкретне ситуације, користиће се и школско звоно. Школа поседује и класично, ручно школско звоно.

План звучних сигнала за узбуну саставни је део Плана заштите и спасавања и налази се на видном месту.

ПРОГРАМ ИНФОРМИСАЊА У СИТАЦИЈИ КРИЗНОГ ДОГАЂАЈА

Директорка школе одређује чланове Тима који ће у ситуацији кризног догађаја **прикупљати, проверавати** веродостојност и **селектовати** информације у вези са кризним догађајем. Припремају се саопштења за јавност и дистрибуишу информације медијима, родитељима, ученицима, запосленима и широј средини.

У наведеним пословима Тим за кризне догађаје сарађује са администраторима школског сајта и Фејсбук странице.

За комуникацију са ученицима и родитељима користиће се одељењске Вибер групе које су се до сада показале као веома ефикасне у прослеђивању информација. Сваки одељењски старешина задужен је за комуницирање са својим ученицима и њиховим родитељима/старатељима, а у ситуацији кризног догађаја прослеђује само и искључиво информације које добије од Тима за кризне догађаје и запосленог којег је именовао директор школе.

За припрему саопштења за ученике, родитеље и медије користиће се модели из приручника “Психолошке кризне интервенције у обарзовно-васпитним установама” Министарства просвете Републике Србије и Друштва психолога Србије ауторки проф.др Јелене Влајковић и мр Ане Влајковић.

ПРОГРАМ СТРУЧНОГ УСАВРШАВАЊА ЗАПОСЛЕНИХ У ВЕЗИ СА КРИЗНИМ ДОГАЂАЈИМА

У циљу јачања компетенција установе за пружање психосоцијалне подршке, реализацију плана евакуације, генерално јачања ефикасности реаговања установе у различитим кризним ситуацијама, у школи се предвиђа стручно усавршавање запослених из следећих области:

- ~ Обука у пружању прве помоћи у сарадњи са службом опште медицине ДЗ Косово Поље и Црвеним крстом и периодично практичне вежбе из пружања прве помоћи;
- ~ Обука из противпожарне заштите и раговања у ситуацијама пожара у сарадњи са Ватрогасном јединицом,

периодично практичне вежбе;

~ Обука у реализацији плана евакуације за запослене;

~ Обуке у пружању психосоцијалне помоћи ученицима у сарадњи са психологом и психијатром ДЗ, Центром за социјални рад, Друштвом психолога Србије, Министарством просвете Републике Србије, Школском управом Косовска Митровица, образовним удружењима грађана који реализују акредитоване семинаре.

~ Обука о реаговању у ситуацијама нарушене безбедности ученика и запослених у сарадњи са Полицијском станицом у Грачаници и Министарством унутрашњих послова Републике Србије.

Тим за кризне ситуације ће у сарадњи са Тимом за стручно усавршавање сваке школске године донети план стручног усавршавања који ће обухватити једну или више едукација из наведених области.

ПРОГРАМ ПОДИЗАЊА БЕЗБЕДНОСНЕ КУЛТУРЕ

Са циљем подизања безбедносне културе ученика и запослених школа ће предузимати следеће активности:

~ Акционо истраживање на тему безбедносне културе ученика и запослених.

~ Едукација ученика да препознају опасне и кризне ситуације: предавања, трибине, гостовања стручњака по позиву, радионице, ИКТ квизови, и сл.

~ Едукација ученика и запослених о начинима реаговања у кризним ситуацијама.

~ Едукација ученика и запослених о начинима трагања за помоћи у току и након завршетка кризне ситуације.

~ Едукација ученика и запослених на тему превенције и подизања безбедносне културе у школи, локалној заједници, регионалној и националној безбедности.

НАЧИНИ РЕАГОВАЊА - КОРАЦИ У

ПОСТУПАЊУ УСТАНОВЕ КАДА СЕ ДОГОДИ КРИЗНИ ДОГАЂАЈ

У ситуацијама кризних догађаја, активности у установи спроводиће се по следећим корацима:

1. Прикупљање података, процена потреба и обавештавање надлежних органа	Тим прикупља информације о догађају (опис догађаја, место и време када се десио догађај), ко је све погођен кризним догађајем и каква му је помоћ потребна, где се налази и у каквом је стању, као и о томе шта је већ урађено поводом тога у установи. У зависности од врсте/облика кризног догађаја, наредни корак подразумева хитно обавештавање полиције, хитне помоћи, ватрогасне службе, као и других евентуално потребних органа/служби. Неопходно је да запослени у установи поступају у складу са планом поступања у ситуацијама кризе и у зависности од врсте кризног догађаја, и у складу са планом евакуације. Тим за кризне догађаје благовремено информисе Министарство просвете, односно надлежну школску управу о догађају, као и предузетим активностима.

2. Успостављање сарадње са спољашњом мрежом заштите (социјална и здравствена заштита, полиција, јавно тужилаштво, јединица локалне самоуправе).	На основу прикупљених података, уз обавезу хитног обавештавања спољашње мреже заштите, установа врши процену да ли може да поступа самостално или јој је потребна помоћ и подршка представника спољашње мреже заштите, са којом израђује јединствен план деловања, начин рада и извештавања. У зависности од облика/врсте и степена интензитета кризног догађаја установа процењује кога укључује од спољашње мреже заштите.
3. Сарадња и заједничко деловање са мобилним тимом за кризне интервенције	Уколико кризни догађај као последицу има најмање троје или више повређених или настрадалих лица, директор је у обавези да одмах по сазнању обавестити Министарство просвете како би се ангажовао интерсекторски мобилни тим за кризне ситуације, који је формиран у складу са Протоколом о поступању приликом суочавања друштва са кризним ситуацијама у оквиру Радне групе Владе Републике Србије ради пружања неопходне подршке. У ситуацијама када поступа мобилни тим, тим за кризне догађаје установе постаје саставни део мобилног тима. Тим за кризне догађаје установе пружа потребне информације мобилном тиму, учествује у заједничком планирању,
4. Благовремено информисање деце/ученика, родитеља, запослених и медија о догађају	Директор установе именује особе задужене за припрему званичних информација за родитеље, ученике, запослене и за медије. Обавештења имају сврху континуираног информисања запослених, родитеља и деце/ученика и медија о најновијим, провереним и тачним информацијама до којих је установа дошла, ради планирања одговарајуће подршке и предузимања других потребних мера (сузбијање гласина и ширења панике); упознавање са могућим тешкоћама, ризицима, изазовима и начинима за њихово превазилажење; упознавање са начинима подршке. Саопштење за медије сачињава се у сарадњи са надлежним службама Министарства
5. Психосоцијална подршка деци, ученицима и запосленима	Тим за кризне догађаје прати реаговања ученика, родитеља и запослених, идентификује коме је помоћ потребна и у складу са тим организује пружање психосоцијалне подршке. Приликом пружања психосоцијалне подршке као основна интервенција користи се психолошка прва помоћ. У зависности од врсте, интензитета и последица кризног догађаја, тим процењује потребу за

	укључивањем представника из система здравствене заштите у циљу пружања психосоцијалне подршке и/или укључивање интерсекторског мобилног тима за кризне ситуације.
6. Израда и реализација плана рада установе у измењеним условима и стабилизација рада у установи	Тим за кризне догађаје у сарадњи са релевантним тимовима установе израђује план рада по измењеном, прилагођеном плану. Неопходно је да начин рада установе буде прилагођен последицама кризног догађаја, могућностима и потребама деце/ученика и запослених у погледу реализације свих школских активности непосредно након кризног догађаја. План рада треба да садржи конкретне активности/мере које установа планира да предузме, носиоце (извршиоце) планираних активности, временску динамику, начин извршења, начини праћења и извештавања. Приликом прављења плана важно је узети у обзир врсту кризног догађаја, број погођених особа, процену даљих ризика, реакцију локалне заједнице и одговарајуће правне аспекте. Након кризног догађаја, неопходно је да установа предузима активности које ће водити стабилизацији стања у установи - постепени повратак установе на редован начин рада који је био успостављен пре кризног догађаја уз континуирано праћење понашања деце/ученика и запослених у циљу процене ефеката подршке и предузимања даљих мера. Установа прати реализацију плана и у зависности од тока смиривања кризног догађаја, ревидира план, надопуњује га и коригује.
7. Организација евентуалних комеморативних активности	У случају кризних догађаја са смртним исходом, тим учествује у организацији и планирању адекватних комеморативних активности.
8. Праћење реализације плана и евалуација	Неопходно је праћење реализације плана рада (у оквиру плана рада тима за заштиту) у измењеним условима, евентуалне корекције и допуне плана у зависности од процене степена, броја и последица изазваних кризним догађајем и предузетим корацима.
9. Вођење документације и извештавање	Тим је дужан и да води документацију о спроведеним активностима у вези поступањем у кризној ситуацијом. Извештај о поступању установе доставља се

	надлежној школској управи, а када су у питању домови ученика, извештај о поступању се доставља и сектору Министарства надлежном за ученички и студентски стандард, у року од 15 дана од наступања периода стабилизације рада у установи.

ПРОГРАМ УКЉУЧИВАЊА И САРАДЊЕ СА ПОРОДИЦОМ НА ЈАЧАЊУ ОТПОРНОСТИ УСТАНОВЕ

Са циљем јачања отпорности установе која се заснива на принципима континуитета, сарадње, доступности и ефикасности, школа ће укључивати породице ученика.

Представник Савета родитеља је члан Тима за кризне догађаје и у ситуацијама кризног догађаја равноправно учествује у реализацији свих планираних активности, комуницирајући активно са осталим члановима Савета, заступајући њихове предлоге, потребе и интересе.

Породице ученика укључиваће се у све превентивне активности:

- Акциона истраживања као испитаници;
- Учесници у округлим столовима и дебатама;
- Публика и учесници на стручним предавањима и трибинама;
- Учесници и реализатори радионица, акција, едукација, семинара;
- Учесници на јавним и показним превентивним вежбама;

ПРАЋЕЊЕ, ЕВАЛУАЦИЈА И ИЗВЕШТАВАЊЕ О РЕАЛИЗАЦИЈИ ПРОГРАМА

Тим за кризне интервенције прати реализацију овог програма континуирано током сваке школске године, евалуира и извештава о реализованим активностима.

Извештај се подноси два пута током школске године, на полугодишту и крају школске године.

Извештај је део Годишњег извештаја о раду школе који се разматра на Наставничком већу, Ученичком парламенту и Савету родитеља, а усваја га Школски одбор.

У ситуацијама кризног догађаја, Тим свакодневно прати реализоване активности, у складу са Правилником и овим Програмом, евалуира их и ревидира, те о томе редовно и свакодневно извештава Мобилни тим, Школску управу и Министарство просвете договореним начинима комуникације.

ПРОГРАМ ПРОФЕСИОНАЛНЕ ОРИЈЕНТАЦИЈЕ

Програм професионалне оријентације у свом основном виду предвиђа континуирани рад на усмеравању професионалног развоја ученика кроз све разреде као и кроз све облике образовно - васпитног рада.

Циљ овог програма је да помогне ученицима да се оспособе за реалну процену својих способности, могућности и особина личности које ће бити усклађене са захтевима појединих занимања и тако правовремено и успешно донесу ову важну и одговорну животну одлуку.

Задаци професионалне оријентације :

Информисање ученика са светом рада и занимања, системом средњег образовања и васпитања и њихово оспособљавање за самостално прикупљање информација које се односе на област рада и систем средњег образовања.

Упознавање, праћење и подстицање развоја индивидуалних карактеристика личности ученика значајних за усмеравање њиховог професионалног развоја и њихово подстицање да и сами свесно доприносе сопственом професионалном развоју.

Подстицање ученика на испитивачко, експлоративно понашање према себи и свету рада и формирање позитивних ставова према раду.

Оспособљавање ученика за конструктивно планирање свог професионалног развоја и доношења реалних и зрелих одлука у вези са избором занимања и правцима стручног оспособљавања.

Успостављање сарадње са родитељима ученика и њихово оспособљавање за пружање информација и помоћ деци у подстицању и усмеравању њиховог професионалног развоја.

Успостављање сарадње са установама и институцијама које могу допринети успешном професионалном опредељењу ученика.

Носиоци реализације програма

Програм професионалне оријентације обухвата ученике од првог до осмог разреда с тим да се најинтензивније ради у седмом и осмом разреду. Главни носиоци реализације овог програма су Тим за ПО коју чине: педагог, одељенске старешине осмог и седмог разреда, а остали учесници у реализацији програма су учитељи, предметни наставници и одељенске старешине. Задатак Тима за ПО је да кординира и синхронизује целокупан рад у Школи у овој области. Тим такође учествује у реализацији општих садржаја из ове области (организовање посета, разговори са представницима одређених занимања, организовање предавања, демонстрације филмова и дијафилмова, организовање анкетирања ученика, сарадња са националном службом за запошљавање.

Садржаји и начини реализације:

Сви ученици првог разреда се обухватају провером психофизичке зрелости у циљу упознавања ученичких способности, интересовања, као саставног дела систематског праћења и напредовања.

Ученици се упознавају са занимањима из њиховог блиског окружења: занимања родитеља, рођака учитеља као и занимањима са којима се срећу у садржају неких наставних предмета.

Информације добијене у првом разреду о појединим занимањима, касније се проширују оним знањима са којим се ученици срећу, класификују се, систематизују по принципу производни - непроизводни рад, Развија се свест о полној равноправности обављања послова, разговара се о неправедном фаворизовању и омаловажавању појединих послова. Ученици се информишу о оним занимањима која су мање позната и недоступна, која одумиру (народна традиција).

Овај програм се остварује на часовима редовне наставе кроз одговарајуће садржаје неких предмета (српски језик, енглески језик, свет око нас, природа и друштво). На ЧОС-овима се реализују предвиђене теме из ове области педагошки осмишљеним ситуацијама, организованом игром,

имитацијама. Организују се изложбе самосталних радова ученика (писани, ликовни, производно – технички), Израда тематских паноа, посете ученика појединим занатским радионицама, салашима и слично.

Са ученицима 7. и 8. разреда реализује се Програм професионалне оријентације који је заснован на петофазном моделу.

Општи **циљ** програма је подстицање ученика да активним учешћем у петофазном процесном моделу професионалне оријентације преузму одговорност за своју будућност, упознају себе и своје способности, путеве школовања и путеве каријере, упознају свет рада, да промишљено донесу одлуку о избору школе/занимања и на тај начин постигну успех у планирању своје каријере.

Задаци који се освајују у сваком модулу:

- **Самоспознаја:** препознавање сопствених капацитета, способности, интересовања, вредности и склоности.
- **Информисање о занимањима:** прикупљање информација о занимањима, анализа и структурисан начин обраде информација тако да се омогући добра информисаност при одлучивању о избору занимања.
- **Могућности школовања:** упознавање могућности школовања и каријере које воде до остварења жељеног занимања
- **Реални сусрети са светом рада и занимања:** сусрет са представницима занимања, распитивање о занимању и испробавање занимања по предузећима, организацијама, установама, средњим школама како би млади проверили и употпунили сопствене слике о свету рада и занимања.
- **Одлука о избору школе:** анализа сопственог пута професионалне оријентације и доношење самосталне одлуке о избору школе.

Програм се реализује применом активног и интерактивног учења.

Методе које омогућавају активно учење и посебно поспешују развој кључних компетенција за избор школе (занимања) су: разговори у одељењу, радионице, рад у групама, игре по улогама, рад у паровима, интервју, реални сусрети, дебата „за“ и „против“, индивидуални рад., израда тематских паноа. Током године ученици праве свој портфолио професионалне оријентације.

За ученике осмог разреда се организује тестирање и каријерно саветовање у сарадњи са Националном службом за запошљавање.

За реализацију реалних сусрета са светом образовања и рада примењују се методе које омогућавају интерактивно учење у реалним ситуацијама упознавања света школовања и рада у којима ученици активно учествују у истраживању и изналажењу решења: распитивање у школи или предузећу, посета предузећу –упознавање са одређеним занимањима, испробавање праксе, посете средњим школама посете сајмовима образовања.

Родитељи су упознати са активностима из програма ПО. Након тестирања ученика осмог разреда, имају прилику да разговарају о резултатима теста и будућем школовању свог детета. Могу бити укључени у реализацију програма на више начина: као понуђачи услуге –да омогуће ученицима посету предузећу или установи у којој они раде, да представе своје занимање, и сл.

ПРОГРАМ ЗДРАВСТВЕНЕ ЗАШТИТЕ

Здравствено васпитање ученика обухвата стицање хигијенских знања, вештина и навика, упознавање биолошких и физиолошких функција организма. Здравствено васпитање и социјална заштита ученика подразумева и обезбеђивање добрих хигијенских и ментално-хигијенских услова који се односе на школску средину, али и породичне услове. Здравствено васпитање ученика мора бити заједничка брига свих запослених.

Циљ

Стицање знања, формирање ставова и понашања ученика у вези са здравим начином живота и развојем хуманизације односа међу људима. Унапређивање хигијенских и радних услова у школи и елиминисање утицаја који штетно делују на здравље. Остваривање активног односа и узајамне сарадње школе, породице и заједнице на развоју, заштити и унапређивању здравља ученика.

Садржаји програма су превентивне природе и имплементирани у садржаје већине наставних предмета нарочито свет око нас, српски језик, биологија, домаћинство, чос, физичко и здравствено васпитање, здравствено васпитање; ваннаставних активности (биолошка, обука за прву помоћ, активности Црвеног крста...); посебних програма (превенција болести зависности, промовисање здравих стилова живота, здравствене превенције); Развојни план (приоритет „здрава исхрана“) и пројеката. Реализују се кроз радионице, предавања, пројекте. Школа сарађује са Домовима здравља, Институтом за јавно здравље, организацијама које се баве превенцијама зависности....

ЗДРАВСТВЕНО ВАСПИТАЊЕ

Циљ наставе здравственог васпитања јесте да ученици овладају основним знањима, вештинама, ставовима и вредностима из области здравственог васпитања, кроз учење засновано на искуству.

Учење садржаја здравственог васпитања подразумева превођење онога што знамо о здрављу у жељени начин понашања, уз препознавање правих животних вредности и подстицање оптималног развоја личности.

Задаци наставе здравственог васпитања су:

- развијање психички и физички здраве личности, одговорне према сопственом здрављу;
- стварање позитивног односа и мотивације за здрав начин живљења;
- васпитавање ученика за рад и живот у здравој средини;
- стицање знања, умења, ставова и вредности у циљу очувања и унапређивања здравља;
- промовисање позитивних социјалних интеракција у циљу очувања здравља,
- подстицање сазнања о себи, свом телу и сопственим способностима;
- развијање психичких и моторних способности у складу са индивидуалним карактеристикама;

- мотивисање и оспособљавање ученика да буду активни учесници у очувању свог здравља;
- развијање навика код ученика за очување и неговање своје околине;
- развијање истраживачких способности, критичког мишљења и креативности;
- проширивање знања о јединству и свеопштој повезаности процеса у природи;
- развијање одговорног односа према себи и другима;
- укључивање породице на плану промовисања здравља и усвајања здравог начина живота;
- развијање међусобног поштовања, поверења, искрености, уважавања личности, једнакости и отворене комуникације;
- усвајање и прихватање позитивних и сузбијање негативних облика понашања значајних за очување здравља;
- упознавање са најосновнијим елементима здравог начина живота;
- упознавање са протективним факторима за здравље, као што су: физичка активност и боравак у природи.

НАСТАВНЕ ТЕМЕ

Ово сам ја
 Шта знам о здрављу
 Дневни ритам
 Хигијена
 Исхрана и њен значај за здрав живот

Предложене теме из области здравственог васпитања реализују се сходно узрасном и образовном нивоу ученика и интегрисаним тематским планирањем кроз обавезне и изборне предмете (српски језик, свет око нас, физичко васпитање, ликовну културу и ЧОС).

Програмски садржаји се реализују по редоследу наставних јединица са фондом часова који је флексибилан.

Ниво обраде наставних садржаја, у зависности од могућности и интересовања ученика, организоваће се тако да се сваки ученик упозна са основним појмовима о здрављу и поступно уводи у здрав начин живљења.

ИСХОДИ

- стиче ставове и вредности о очувању здравља
- развија одговоран однос према себи и околини
- усваја и прихвата позитивне облике понашања
- упознаје се са важношћу физичких активности и боравка у природи

НИВОИ ПОСТИГНУЋА

Самостално уочава правилне ставове и идеје о очувању здравља и околине

Уочава правилне ставове и идеје о очувању здравља и околине

Уз помоћ уочава правилне ставове и идеје о очувању здравља и околине.

ПРОМОВИСАЊЕ ЗДРАВИХ СТИЛОВА ЖИВОТА

Водећи се том чињеницом и знањем да здравље не можемо бирати одлучили смо се за промовисање здравих стилова живота у нижим разредима наше школе. Знајући да здрав живот није нешто што нам је дато одлучили смо се да стрпљиво радимо на развијању таквих навика. То подразумева:

редовно, свакодневно бављење физичким активностима;

здраву усхрану и хидрацију;

боравак на свежем ваздуху;

социјализацију и дружење;

- развијање хигијенских навика;

развијање свести о потреби одржавања личне хигијене и простора у ком боравимо;

развијање свести о планирању и рационалном коришћењу времена (значај спавања, одмора и релаксације);

Циљ и задаци:

стицање знања о значају боравка на свежем ваздуху;

стицање знања о здравој исхрани;

развијање свести о значају сна, одмора и релаксације;

стицање знања о значају воде – хидратације;

уочавање значаја здравог начина живота ради стицања и очувања здравља;

развијање свести о потреби вођења рачуна о здрављу;

развијање свести о потреби вођења здравог живота;

неговање здравог начина живота;

развијање жеље за здравим начином живота;

усвајање стечених знања и

примена истих

Садржај рада:

информисање

едукација

практична примена здравих стилова живота у свакодневном животу

кроз конкретне примере вежбања доказивати значај здравог начина живота и бриге о здрављу

Начин реализације:

у току школске године организовати **предавања** на тему здравих стилова живота (лекар, друга стручна лица)

деца предавачи на задату тему презентују својим другарима из свог, али и из других одељења;

израда плаката на тему здрав живот ;

на екскурзији, излету или у школи у природи (уколико се планира ГПРШ);

планиране активности, пројекти (Покренимо нашу децу)

Свакодневно 5-то минутно вежбање у учионицама

Сви ученици нижих разреда вежбају на ходнику школе, на спортском терену или неком одабраном простору;
Дан здраве исхране – прављење воћног obroка и учење нових рецепата (слаткиш може бити здрав)
Спортске игре на снегу
Здраво размишљање (Какве су нам мисли, такав нам је живот)

Начини вредновања:

кроз заједничке активности и разговоре;
путем квизова;
фоторафијам и видео записима.

ПРОГРАМ ПРЕВЕНЦИЈЕ БОЛЕСТИ ЗАВИСНОСТИ

Циљ овог програма је да се код ученика развије свест о тежини болести зависности, да ојача њихово самопоуздање и оспособи их да се одупру изазовима .

Задачи

- едуковати ученике и родитеље о врстама зависности
- мотивисати и подстицати ученике да максимално искористе свој потенцијал
- укључивање ученика у различите ваннаставне активности

Део садржаја овог програма се реализује у оквиру часова обавезних и изборних предмета :биологија, српски језик, домаћинство, природа и друштво, ликовна култура и других, као и реализација предвиђених тема на часовима одељењског старешине .

У едукацију ученика и родитеља укључени су и стручњаци из ове области који долазе из установа са којима школа има дугогодишњу сарадњу.

Пратећи напредовање ученика, наставници се труде да мотивишу ученике похвалама за позитивне помаке. Трудимо се да јавно истакнемо успехе и постигнућа ученика на такмичењима и јавним наступима (на огласној табли или путем књиге обавештења).Када је понашање ученика неприхватљиво, у сарадњи са родитељима, радимо на корекцији истог. Организујемо различите видове подршке за ученике када је то потребно .

Трудимо се да што више ученика укључимо у различите активности у складу са њиховим интересовањима и способностима: секције, акције, Ученички парламент, музичка и спортска такмичења, приредбе (за Светог Саву, за дан жена), вашар спретних руку, и низ других.

У одељењима негујемо топлу и другарску атмосферу где ће се свако дете осећати добро.

ПРОГРАМ СОЦИЈАЛНЕ ЗАШТИТЕ

Реализацијом свих планираних активности образовно-васпитног рада, школа пружа ученицима заштиту у оквиру установе обезбеђивањем услова за остваривање њихових права на:

- квалитетан образовно-васпитни рад

-уважавање личности

-подршку за свестрани развој личности, подршку за посебно исказане таленте и њихову афирмацију

-благовремене и потпуне информације о питањима од значаја за њихово школовање, њиховим правима и обавезама

-подношење приговора и жалби на оцену

-организовање ученичког парламента

-правично поступање школе према ученику и у случају када ученик пракрши неку обавезу

У школи се примењује Програм заштите ученика од насиља који је урађен на основу Посебног протокола за заштиту деце и ученика од насиља, злостављања и занемаривања.

Ученицима слабијег материјалног стања пружамо помоћ на следеће начине:

-обавештавањем родитеља о пружању помоћи и реализације истих.

-Пружањем материјалне помоћи од стране родитеља (на њихову иницијативу)

-Прикупљањем уџбеника, школског прибора

-Упућивањем на институције које могу да им помогну

Уколико приметимо да је дете занемарено или злостављано , а ниједна наша мера не да резултате обавештавамо надлежне институције.

ПРОГРАМ ЗАШТИТЕ ЖИВОТНЕ СРЕДИНЕ

Заштита животне средине (први циклус)

У складу са циљевима развоја еколошког образовања развој љубави према природи и значај очувања животне средине веома су битни код развоја еколошке свести још код најмлађих ученика.

Циљеви :

грађење бољег односа према природи, радној и животној средини ;

стицање еколошких знања ;

развијање љубави према живој и неживој природи ;

упознавање места и улоге човека у природи и друштву ;

проширивање знања о одржавању личне хигијене, радног и животног простора ;

Задаци :

развијање основних појмова о природном и друштвеном окружењу и њиховој вези

повезивање искуства и знања са новим знањима о природи ;
интеграција утисака и жеља ученика ради дањег постизања резултата ;
схватање повезаности и улоге човека са развојем природе ;

Планиране активности:

исцртавање полигона и игралишта за децу,
уређење улаза у школу,
уређење жардињера у школском дворишту и просторијама школе ,
озелењавање дворишта школе,
тематско уређење школе ,
уређење ЕТНО КУТКА .

Заштита животне средине (други циклус)

Циљеви:

да ученици кроз активност промене однос према непосредној околини
да се пригодним активностима обележе датуми битни за заштиту животне средине

Задаци:

одлазак и учешће ученика на манифестацијама у организацији општине
редован рад ученика на сакупљању амбалаже у школском дворишту
развијање естетског и правилног односа према животној средини

Садржај:

организовање обележавања датума са темом заштите животне средине (16.09. – Дан озонског омотача; 04.10. – Дан животиња; 01.12. – Светски дан против ХИВ инфекција; 31.03. – Дан борбе против пушења; 22.04. – Дан планете Земље; 05.06. – Светски дан заштите животне средине

Начини реализације и показатељи успешности:

програм ће реализовати наставници биологије са ученицима. У раду ће доминирати посете, радионице, сакупљање секундарних сировина и панои
ово ће бити и показатељи остварености програма, а то ће бити и документовано фотографијама и другим записом

ПРОГРАМ САРАДЊЕ СА ЛОКАЛНОМ САМОУПРАВОМ

Школа сарађује на различите начине са локалном самоуправом

ИЗ ОБЛАСТИ КУЛТУРЕ

- Укључује се у многе манифестације, акције, пројекте
- Учествује на смотрама, такмичењима
- Домаћин је песницима, сликарима, позоришним трупaма и сл
- Сарађује са институцијама из ове области

ИЗ ОБЛАСТИ ЗДРАВСТВЕНЕ ЗАШТИТЕ

- Здравље деце се контролише путем систематских прегледа
- школа сарађује са Домом здравља Косово Поље,

ИЗ ОБЛАСТИ СОЦИЈАЛНЕ ЗАШТИТЕ

Школа сарађује са Центром за социјални рад, организацијом Црвени крст Косово Поље, Полицијском управом, Координационим телом за сузбијање електронског насиља, Ватрогасним савезом

ИЗ ОБЛАСТИ УПРАВЕ

Надлежни органи Министарства просвете, Локална самоуправа, Школска управа, Национална служба за запошљавање

ИЗ ОБЛАСТИ ОБРАЗОВАЊА

Са основним школама, средњим школама..

ПРОГРАМ САРАДЊЕ СА ПОРОДИЦОМ

Сарадња са родитељима се одвија на више начина:

- Информисање : на родитељским састанцима, индивидуалним разговорима, путем паноа, сајта школе,дописима- у зависности од врсте информације
- Организовано присуство родитеља: на свим манифестацијама, приредбама, изложбама
- Савет родитеља – преко свог представника у Савету родитеља свако одељење ће учествовати у креирању и доношењу одређених одлука

У зависности од актуелне проблематике или интересовања родитеља планирају се излагања и на друге теме: Превенција болести зависности, Злоупотреба информационо комуникацијске технологије, Успешно родитељство, и сл.

Након обављеног тестирања ученика осмог разреда, у сарадњи са Националном службом за запошљавање, на заједничком родитељском састанку презентују се резултати на нивоу генерације.

Настава у природи је облик образовно-васпитног рада којим се остварују обавезни наставни предмети, изборни програми, пројектна настава и ваннаставне активности из плана и програма наставе и учења за први циклус основног образовања и васпитања - у климатски погодном месту из здравствено-рекреативних и образовно-васпитних разлога.

Екскурзија је облик образовно-васпитног рада који се остварује ван школе.

Циљеви наставе у природи су:

- очување, подстицање и унапређивање укупног здравственог стања ученика, њиховог правилног психофизичког и социјалног развоја;
- стварање основа за усвајање активног, здравог и креативног начина живота и организовања и коришћења слободног времена;
- проширивање постојећих и стицање нових знања и искустава о непосредном природном и друштвеном окружењу;
- развијање еколошке свести и подстицање ученика на лични и колективни ангажман у заштити природе;
- социјализација ученика и стицање искустава у колективном животу, уз развијање толеранције и одговорног односа према себи, другима, окружењу и културном наслеђу;
- развијање позитивних односа према националним, културним и естетским вредностима;
- развијање способности сагледавања развоја привредних могућности краја, односно региона који се обилази.

Циљ екскурзије је непосредно упознавање појава и односа у природној и друштвеној средини, упознавање културног наслеђа и привредних достигнућа, а у циљу остваривања образовно-васпитне улоге школе.

Задаци који се остварују реализацијом програма наставе у природи су:

- побољшање здравља и развијање физичких и моторичких способности ученика;
- задовољавање основних дечијих потреба за кретањем и игром;
- очување природне дечије радозналости за појаве у природи и подстицање интересовања и способности за њихово упознавање кроз одговарајуће активности;
- развијање способности запажања основних својстава објеката, појава и процеса у окружењу и уочавање њихове повезаности у конкретним природним и друштвеним условима;
- подстицање самосталности у процесу стицања знања кроз непосредне истраживачке задатке;
- развијање свести о потреби заштите, неговања, чувања и унапређивања природне и животне средине и изграђивање еколошких навика;
- упознавање природно-географских, културно-историјских знаменитости и лепоте места и околине;
- упознавање са начином живота и рада људи појединих крајева;
- упознавање разноврсности биљног и животињског света појединих крајева, уочавање њихове повезаности и променљивости;
- упознавање са карактеристикама годишњих доба у природи и смењивање временских прилика;

- развијање способности сналажења тј. оријентисања у простору и времену;
- оспособљавање ученика за безбедан и правилан боравак у природи;
- развијање правилних хигијенско-здравствених навика и подстицање самосталности у обављању личне хигијене и бриге о себи;
- подстицање и стварање навике за неговање редовне физичке активности и за што чешћи боравак у природи;
- формирање навика редовне и правилне исхране;
- навикавање на правилно смењивање рада, одмора и сна;
- разумевање и уважавање различитости међу појединцима;
- подстицање групног рада, договарања и сарадње са вршњацима и одраслима кроз одговарајуће активности.

Задаци екскурзије су: проучавање објекта и феномена у природи; уочавање узрочно-последичних односа у конкретним природним и друштвеним условима; развијање интересовања за природу и еколошке навике; упознавање начина живота и рада људи појединих крајева; развијање позитивног односа према: националним, културним и естетским вредностима, спортским потребама и навикама, као и позитивним социјалним односима.

Садржаји екскурзије у првом циклусу основног образовања и васпитања су посебно:

- уочавање облика рељефа и површинских вода у околини и природно-географских одлика Републике Србије;
- посматрање карактеристичних биљака и животиња (обилазак станишта биљака и животиња);
- посете заштићеним природним подручјима (национални паркови, резервати, споменици природе и др.);
- упознавање с прошлошћу и културном баштином завичаја и отаџбине (обилазак музеја, културно-историјских споменика, етно-села, спомен-кућа знаменитих људи - научника, књижевника, уметника, војсковођа, државника и др.);
- развијање способности оријентације у простору и времену;
- обилазак разних типова пољопривредних површина и сточарских фарми (упознавање с производњом здраве хране);
- обилазак привредних друштава и јавних предузећа (прерада природних сировина, упознавање с различитим делатностима људи, заштита животне средине и др.).

Садржаји екскурзије у другом циклусу основног образовања и васпитања су посебно:

- посете које омогућавају упознавање са природним лепотама, природно-географским и друштвено-географским одликама Републике Србије (планине, реке, језера, бање, биљни и животињски свет, заштићени природни објекти и национални паркови, становништво, народи и етничке заједнице у Републици Србији и др.);
- обилазак праисторијских, античких, средњовековних, нововековних и локалитета савременог доба (Лепенски вир, Винча, Сирмијум, Виминацијум - војни логор, Гамзиград - Царска палата, Медијана, Студеница, Ђурђеви Ступови, Жича, Милешева, Сопотани, Градац, Грачаница, Високи Дечани, Раваница, Лазарица, Љубостиња, Манасија, Каленић, Сремски Карловци, Крушедол, Ново Хопово, Врдник, Смедеревска тврђава, Голубац, Нишка тврђава, Петроварадинска тврђава, Орашац, Топола, Ћеле-кула, Таково, Тршић, Бранковина, Враћевшница, Текериш, Струганик, Шумарице и др.);
- обилазак Београда, престонице Републике Србије (Дом Народне скупштине, Народно позориште, Народни музеј, Београдска тврђава, Опсерваторија, Војни музеј, Музеј Српске православне цркве, Музеј Првог српског устанка - Конак кнеза Милоша, Конак кнегиње Љубице, Народна библиотека, краљевски дворови на Дедињу, Музеј града, Авала, Јајинци, Етнографски музеј,

Педагошки музеј, Музеј Вука и Доситеја, Саборна црква, Храм Светог Саве на Врачару, Природњачки музеј, Ботаничка башта "Јевремовац", зоолошки врт, Музеј југословенске кинотеке, Музеј Николе Тесле, Музеј савремене уметности и др.);

- обилазак установа културе у Републици Србији (Галерија Матице српске у Новом Саду, Српско народно позориште у Новом Саду, Књажевско-српски театар у Крагујевцу, завичајни и локални музеји, спомен-куће и др.);

- обилазак привредних друштава и јавних предузећа (предузећа у области прехранбене, хемијске, машинске и електроиндустрије, индустрије грађевинског материјала, енергетике и др.);

- подстицање испољавања позитивних емоционалних доживљаја.

Носиоци припреме, организације и извођења програма наставе у природи су директор школе, стручни вођа путовања, наставник разредне наставе, односно други наставник кога одреди директор школе и који је добио сагласност стручног већа за разредну наставу. Носиоци припреме, организације и извођења програма екскурзије су директор школе, стручни вођа путовања, одељењски старешина или други наставник, кога одреди директор школе и који је добио сагласност одељењског већа.

Настава у природи се организује и изводи, уз претходну писмену сагласност родитеља, односно другог законског заступника (у даљем тексту: родитељ) по правилу за најмање 80% ученика истог разреда, уколико су створени услови за остваривање циљева и задатака.

Екскурзија се организује и изводи, уз претходну писмену сагласност родитеља, по правилу за најмање 60% ученика истог разреда, уколико су створени услови за остваривање циљева и задатака.

Изузетно, настава у природи, односно екскурзија може да се организује за ученике одељења у којем писмену сагласност да најмање 60% родитеља ученика.

Извођење наставе у природи, односно екскурзије за ученике истог разреда организује се са истим садржајем, по правилу истовремено.

Ако нису испуњени наведени услови настава у природи, односно екскурзија се не организује о чему одлуку доноси директор.

Припрема ученика, родитеља и наставника је услов реализацију наставе у природи и екскурзије.

Припрема ученика подразумева да се ученици унапред упознају са местом у које одлазе, условима живота у којима се организује настава у природи, односно екскурзија, облицима и садржајима рада, начином превоза и понашањем у току пута, потребним књигама, прибору, одећи, обући, појединим спортско-рекреативним активностима које ће се тамо реализовати.

Настава у природи може да се реализује у трајању од седам до 10 дана.

Екскурзија се изводи искључиво на територији Републике Србије. За ученике седмог и осмог разреда основне школе, екскурзија се може организовати и у Републици Српској.

Школа може да планира студијско путовање за групу ученика у циљу учења језика и упознавања културе, сарадње у оквиру пројеката и других облика образовно-васпитног рада, а које се изводи уз претходно прибављену сагласност надлежне школске управе.

Ако је екскурзија, односно студијско путовање организовано у време наставних дана, настава се надокнађује за све ученике, у складу са школским календаром и годишњим планом рада.

После изведеног путовања, стручни вођа путовања и представник туристичке агенције сачињавају забелешку о извођењу путовања, након чега стручни вођа путовања у року од три дана сачињава извештај, који подноси директору, са оценом о извођењу и квалитету пружених услуга.

Након изведеног путовања ученици попуњавају анкетни лист.

Програм наставе у природи и екскурзије садржи: образовне и васпитне циљеве и задатке; садржаје којима се постављени циљеви остварују; планирани обухват ученика; носиоце предвиђених садржаја и активности; трајање, путне правце, техничку организацију, начин финансирања и друга питања од значаја за реализацију програма наставе у природи и екскурзије.

За ученике једног разреда екскурзија се сваке године организује у другом подручју Републике Србије, а то су:

- 1) Аутономна покрајина Војводина (Бачка, Банат, Срем);
- 2) Западна Србија са Таром;
- 3) Југозападна Србија (Златибор, Златар, Увац);
- 4) Централна Србија: Шумадија и Поморавље;
- 5) Ибарско-копаонички крај;
- 6) Јужна Србија (Ниш-Врање);
- 7) Источна Србија са Ђердапом;
- 8) Београд и околини.

ПРОГРАМ ШКОЛСКЕ БИБЛИОТЕКЕ

ЦИЉ:

Својим стручним ангажовањем доприносити остваривању и унапређивању образовно-васпитног рада у школи, реализујући програм рада прилагођен наставним плановима и програмима.

Програм рада обухвата задатке и послове из области образовања и васпитања, као и библиотечко-информацијске послове из домена културних и уметничких аспеката образовања.

Библиотекар подстиче промовисање читања и самосталност ученика у учењу, даје свој пун допринос развоју информационе писмености за ученике и наставнике, остварује сарадњу и заједничко планирање активности наставника, библиотекара и локалне самоуправе, обезбеђује електронске изворе и приступ ка њима, што омогућава ученицима да овладају вештинама налажења и критичког процењивања датих информација и перманентност учења током читавог живота.

ЗАДАЦИ:

Реализовањем задатака и послова из области образовања и васпитања, као и библиотечко-информацијских из домена културних активности школске библиотеке, доприносити унапређивању свих облика и подручја рада, кроз учествовање у пословима планирања, програмирања, организовања, унапређивања и праћења рада школе. Задаци:

развијање и неговање потреба, навика и интересовања за читање и коришћење библиотеке код ученика и наставника

развијање и промовисање правилне употребе свих облика извора информација

мотивисање за учење и подстицање на оспособљавање за самостално учење и образовање током целог живота

праћење и подстицање развоја ученика у индивидуалним способностима

пружање помоћи обдареним ученицима при налажењу и избору одговарајуће литературе, а посебно ученицима који имају тешкоћа у раду

подстицање стваралачких потенцијала ученика коришћењем одговарајуће информацијске грађе
коришћење савремених облика и метода рада са ученицима

сарадња са ученицима, наставницима и родитељима
подстицање и упућивање ученика и наставника на коришћење фондова других библиотека
учествовање у остваривању програма образовно-васпитног рада школе
набављање библиотечке грађе и њихова физичка обрада, инвентарисање, класификација, сигнирање и каталогизација
вођење прописане евиденције и документације о раду школске библиотеке
заштита и чување библиотечке грађе и њихова периодична ревизија

АКТИВНОСТИ У ОБЛАСТИМА РАДА

-ПЛАНИРАЊЕ И ПРОГРАМИРАЊЕ ОБРАЗОВНО-ВАСПИТНОГ РАДА

- 1.Планирање набавке литературе и периодичних публикација за ученике, наставнике и стручне сараднике
- 2.Израда годишњег и месечних оперативних планова
- 3.Планирање и програмирање рада са ученицима у школској библиотеци
- 4.Планирање развоја школске библиотеке и набавка библиотечке грађе потребне за реализацију наставе и образовно-васпитног рада
- 5.Планирање акције сакупљања књига за школску библиотеку
- 6.Планирање поделе бесплатних уџбеника

-ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ ОБРАЗОВНО-ВАСПИТНОГ РАДА

- 1.Учешће у изради годишњег плана рада и самовредновања рада установе
- 2.Одабирање и припремање литературе и друге грађе за разне образовно-васпитне активности(теоријска и практична настава, допунски и додатни рад, ваннаставне активности ученика...)
- 3.Коришћење сазнања и достигнућа савремене науке, научно проверене методе и резултате сопственог истраживачког рада
- 4.Побољшање информационе, медијске и информатичке писмености корисника развијањем критичког односа према различитим информацијама и изворима сазнања и осећаја за естетске вредности

-РАД СА НАСТАВНИЦИМА

- 1.Сарадња са наставницима на промоцији читања ради задовољства кроз све облике образовно-васпитног рада
- 2.Сарадња са наставницима у припремању ученика за самостално коришћење разних извора информација
- 3.Организовање наставних часова из појединих предмета у школској библиотеци

4.Сарадња са наставницима око утврђивања годишњег плана обраде лектире и коришћења наставничко-сарадничког дела школске библиотеке

5.Коришћење ресурса библиотеке у процесу наставе

6.Систематско информисање корисника школске библиотеке о новоиздатим књигама, стручним часописима и другој грађи, о тематским изложбама, ауторима, акцијама и јубилејима, и усмено или писмено приказивање појединих књига и часописа

7.Договор са наставницима првих и осмих разреда о посети Градској библиотеци

8.Сарадња са наставницима у организацији и реализацији радионица (Читајмо гласно...)

-РАД СА УЧЕНИЦИМА

1.Обучавање ученика за самостално коришћење различитих извора сазнања и свих врста информација у настави и ван ње

2.Упознавање ученика са врстама библиотечке грађе и оспособљавање за њено самостално коришћење

3.Пружање помоћи ученицима у припреми и обради задате теме

4.Радити на развијању позитивног односа према читању и важности разумевања текста и упућивању на истраживачке методе рада(употреба лексикона, енциклопедија, речника...)и оспособљавање за самостално коришћење

5.Стимулисати ученике да пажљиво користе и чувају библиотечку грађу, да развијају навику долажења у школску и јавну библиотеку и да узимају учешће у њеним просветно културним активностима у складу са њиховим интересовањима и потребама(књижевни сусрети, радионице...)

6.Радити са ученицима у библиотеци на реализацији школских пројеката и обележавања значајних датума (панои, зидне новине...)

7.Пријем првака у школску библиотеку

8.Организовати акцију прикупљања старих књига и уџбеника

9.Развијати потребу, навику и интересовање за читање

-РАД СА РОДИТЕЉИМА

1.Остваривање сарадње са родитељима у вези са развијањем читалачких навика ученика

2.Остваривање сарадње са родитељима у вези са прикупљањем старих књига и уџбеника

-РАД СА ДИРЕКТОРОМ , СТРУЧНИМ САРАДНИЦИМА

1.Сарадња са стручним већима наставника, педагогоми директором школе у вези са набавком и коришћењем књижне и некњижне грађе, те целокупном организацијом рада школске библиотеке

2.Информисање стручних већа, стручних сарадника и директора о набавци нове стручне литературе за предмете, дидактичко-методичке и педагошко-психолошке литературе

3.Припрема заинтересованих за реализацију акције„Једна књига за школску библиотеку“, изложби, креативних радионица (Читајмо гласно...); и других културних догађаја

4.Сарадња око обезбеђивања књижне и некњижне грађе за школску библиотеку

5.Припремање и организовање културних активности школе (књижевни сусрети, разговори, акције прикупљања књига , изложбе, конкурси, обележавање значајних јубилеја везаних за школу и просвету: Дан писмености, Месец књиге, Светски дан књиге, Дечија недеља, Дан матерњег језика, Јубилеј школских библиотека и библиотекара...)

6.Припремање прилога за школски сајт и интернет презентације школе, летописа

-РАД У СТРУЧНИМ ОРГАНИМА И ТИМОВИМА

1.Учествовање у раду наставничког већа (давањем саопштења о резултатима обављених анализа и истраживања)

-САРАДЊА СА НАДЛЕЖНИМ УСТАНОВАМА, ОРГАНИЗАЦИЈАМА, УДРУЖЕЊИМА И ЈЕДИНИЦОМ ЛОКАЛНЕ САМОУПРАВЕ

1.Сарадња са другим школама (библиотекама)

2.Сарадња са просветним, научним, културним и другим установама

3.Учешће у раду Друштва школских библиотекара Србије

-ВОЂЕЊЕ ДОКУМЕНТАЦИЈЕ, ПРИПРЕМА ЗА РАД И СТРУЧНО УСАВРШАВАЊЕ

1.Праћење и евиденција коришћења литературе у школској библиотеци

2.Вођење документације о раду школске библиотеке и школског библиотекара ради анализе и вредновања рада школске библиотеке у току школске године

3.Стручно усавршавање – учешће на семинарима, саветовањима и другим скуповима на којима узимају учешће и школски библиотекари

4.Завођење у инвентарне књиге, књиге које се набаве током године и уџбенике

5. Годишња ревизија књижног фонда

Начин остваривања програма и показатељ успешности

У реализацији постављених циљева и задатака библиотекара, поред библиотекара укључени су сви актери образовно-васпитног рада у школи, родитељи, просветне, научне и културне установе и организације.

Циљеви и задаци се остварују током целе године, на часовима редовне наставе и слободних активности, путем различитих облика и метода.

Показатељ успешности:

-Већа посећеност ученика и наставника библиотеци и већи број прочитаних књига.

-Већи број одржаних часова у школској библиотеци.

-Боравак ученика и наставника у библиотеци за време одмора и у слободно време и коришћење доступне литературе.

МАРКЕТИНГ - ШКОЛСКИ САЈТ И ДРУШТВЕНЕ МРЕЖЕ

Школа може да се похвали дугогодишњим радом сајта <http://www.osugljare/> на којем се редовно постављају и ажурирају подаци о самој установи али и везани за рад установе, процес наставе и учења, активности наших ученика у и ван школе, резултати такмичења, пројекти у којима учествује школа.

Школске 2020/2021.године оформили смо и фејсбук страну <https://www.facebook.com/ошугљаре/> на којој администратор редовно поставља обавештења о активностима у школи, чиме постајемо видљивији у локалној заједници а надамо се и шире.

ЂАЧКИ ПАРЛАМЕНТ

Ђачки парламент чине ученици 7. и 8. разреда (по два представника из сваког одељења). Чланови се упознају са законским оквиром деловања парламента, са правима и дужностима чланова. Такође, упознају се са нормативним актима школе (*Статут, Програм рада школе, Правилником о понашању ученика и Пословником о раду парламента*). Парламент прати годишњи план рада који је подложен изменама у току школске године уколико се за то укаже потреба. Према Плану рада Ђачког парламента, ученици се састају углавном једном месечно у складу са потребама и ситуацијом.

Сваке године парламент учествује у школским пројектима,обележава битне државне, историјске и међународне празнике (Дан ружичастих мајица, Дан права детета, Дан заљубљених, Међународни дан толеранције, Међународни дан сећања на жртве Холокауста, Дан победе над фашизмом), организује и учествује у радионицама (препознавање различитих облика насиља), трибинама (Развијамо безбедносну културу у школи) и хуманитарним акцијама (скупљање помоћи за болесну децу, уређење школског дворишта).

Својим радом и учешћем у активностима парламента, ученици исказују своја мишљења и креативност, решавају проблеме, развијају културу дијалога, развијају свест о правим друштвеним вредностима и осећај за живот у демократском друштву, толеранцију, одговорност, самосталност, али и тимски дух и рад. Дакле, *циљ Ђачког парламента је да развије активне, одговорне и самосвесне младе грађане који су спремни да утичу и мењају токове живота у свом окружењу.*

ИНДИВИДУАЛНИ ОБРАЗОВНИ ПЛАНОВИ

На основу Правилника о ближим упутствима за утврђивање права на Индивидуални образовни план, његову примену и вредновање („Сл.гласник РС“ бр.76-2010.) Тим за инклузију доноси:

План активности у поступку израде ИОП-а:

Први корак

Ако у поступку праћења напредовања ученика наставник или стручни сарадник утврди да ученик не остварује очекиване исходе образовања и васпитања или су резултати које ученик остварује значајно изнад нивоа општих и посебних стандарда, приступа се прикупљању података.

Наставник, односно стручни сарадник прикупља податке из различитих извора (од родитеља, стручњака ван школе који познаје ученика, од вршњака, самог ученика) и различитим техникама (посматрање, тестирање, интервју, упитник).

На основу прикупљених података и доступне документације израђује се педагошки профил који садржи опис образовне ситуације детета и основа је за планирање **индивидуализованог начина рада** са учеником (први ниво подршке)

Други корак

На основу педагошког профила ученика утврђују се подручја у којима постоји потреба за додатном подршком у образовању и васпитању и планира се отклањање физичких и комуникацијских препрека у образовно-васпитном раду путем прилагођавања простора и услова осмишљавањем посебних активности или њиховог распореда и прилагођавања метода рада, наставних средстава и помагала и дидактичког материјала

Наведене планиране мере се уписују у Образац 1 (који је саставни део Правилника)

Трећи корак

Ако индивидуализован начин рада није довео до остваривања општих исхода образовања и васпитања, односно до задовољавања потреба ученика са изузетним способностима приступа се изради ИОП-а по прилагођеном програму (други ниво подршке). Уколико други ниво подршке не да очекиване резултате приступа се изради ИОП-а са измењеним садржајима (трећи ниво подршке). Садржај ИОП-а дат је у Правилнику. Процену дају васпитач, наставник, стручни сарадник, родитељ ученика.

На основу дате процене стручни тим за инклузивно образовање подноси предлог за доношење ИОП. Предлог садржи наводе и образложене разлоге за подношење предлога за утврђивање права на ИОП, доказе о претходно организованим индивидуализованом начину рада са учеником.

Установа писменим путем обавештава родитеља (одн.старатеља) о поднетом предлогу.

Родитељ својим потписом потврђује да је у потпуности упознат са поднетим предлогом, разлозима за његово подношење и да је сагласан (Образац бр.4) да се приступи изради ИОП.

Уколико родитељ не да сагласност примењује се индивидуализовани начин рада без ИОП.

Доношење ИОП-а са **измењеним програмом** претходи доношење, примена и вредновање ИОП-а са прилагођеним програмом као и мишљење интерресорне комисије.

Четврти корак

Стручни тим за инклузивно образовање после донете одлуке о прихватању предлога, директору установе предлаже чланове тима за пружање додатне подршке ученику

Директор, после добијене сагласности родитеља, формира поменути тим. Тим чине: наставник разредне наставе, односно одељенски старешина, предметни наставник, стручни сарадник, родитељ (одн.старатељ), а по потреби педагошки асистент или стручњак ван школе на предлог родитеља.

Стручни тим за инклузивно образовање установе доставља ИОП педагошком колегијуму на усвајање.

Пети корак

При планирању свог рада у одељењу, наставник је дужан да укључи мере и активности предвиђене ИОП-ом. Активности из ИОП-а могу да се остварују и ван одељења у школи.

Сви чланови тима за пружање додатне подршке ученику активно учествују у току примене ИОП-а. Ако примена ИОП-а захтева финансијска средства установа упућује писмени захтев интерресорној комисији.

Ученик који стиче образовање применом ИОП-а, оцењује се према ИОП-у, а завршни испит полаже у складу са прописом о програму завршног испита, уз неопходна прилагођавања која предлаже и образлаже тим за пружање подршке ученику, а у складу са ИОП-ом.

Шести корак

Тим за пружање додатне подршке ученику даје предлог стручном тиму за инклузивно образовање о даљој примени, изменама и допунама ИОП-а или престанку потребе за ИОП-ом. Коначну одлуку о предлозима доноси педагошки колегијум.

Уколико се предлаже наставак спровођења ИОП-а време спровођења продужава се уз сагласност родитеља.

Одлука о престанку потребе за ИОП-ом доноси се уз прибављено мишљење детета, уз сагласност родитеља. Даљи напредак ученика остварује се применом индивидуализованог начина рада.

Седми корак

Вредновање ИОП-а унутар установе врши се кроз самовредновање стручног тима за инклузивно образовање и тима за пружање додатне подршке ученику према унапред утврђеној динамици у ИОП-у и према указаној потреби (у првој години тромесечно, а у свим наредним годинама на почетку сваког полугодишта).

Резултати вредновања се достављају стручном тиму за инклузивно образовање и педагошком колегијуму.

На основу резултата вредновања тим за пружање додатне подршке израђује предлог прилагођавања ИОП-а потребама ученика.

Установа је дужна да обезбеди заштиту података о ученику у току остваривања права на ИОП.

Индивидуални образовни планови свих ученика, који се образују по индивидуалном образовном плану сматрају се делом школског програма.

ПРОГРАМ БЕЗБЕДНОСТИ И ЗАШТИТЕ НА РАДУ

Циљ је да сви запослени буду оспособљени за безбедан и здрав рад, као и за бригу о безбедности ученика током боравка у школи. Поред активности у смислу дежурства наставника, физичког обезбеђења, видео надзора школске зграде и дворишта, безбедан боравак свих у школи је регулисан: Правилима понашања у ОШ „Аца Маровић“ Косово Поље, Правилником о мерама, начину и поступку заштите и безбедности ученика за време боравка у школи и свих активности које организује школа, Правилником о дисциплинској и материјалној одговорности запослених, Законом о основама система образовања и васпитања – обавезе и одговорности ученика и родитеља. Континуирано подизање нивоа сигурности и редовно праћење здравља својих запослених, остварује се, између осталог и кроз систематске прегледе и сталну здравствену контролу радника.

У Косову Пољу

Председник Школског одбора

Драгана Максимовић